31
1 A
26

31.1.A.26

THEOLOGIA NATVRALIS

Raymundi de Sabunde Hiſpani viri ſubtiliſſimi:

Seu verius

THESAVRVS DIVINARVM conſiderationum ex Naturæ fontibus hauſtarum, tùm Theologis, tùm Philoſophis, atq; vniuerſis ſcientiarum a'umq; ſtudioſis plurimùm profuturus:

Quod cognoſcere licebit ex luculenta quam hic præmiſimus præfatione

Ad Ampliſſimum virum D. Ioannem Donatum Senatorem Venetum.

VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA
ROMA

VENETIIS,
Apud Franciſcum Ziletum.
M D LXXXI.

Ex libris Mon.rij S.ti Bernardi de Urbe

HEXASTICHON ad Lectorem.

EN (dictu mirum) qui tot de vatibus vnus
Quæ Natura negat iungere, iuncta dedit.
Iamque Fides ἀπόδειξιν habet, cogitque fateri
Nunc ratio, credi quæ iubet ipſa Fides.
Dic mihi nunc, Logicumne magis, te Iudice, Lector,
Reimundum laudes, ſacriloquùmne magis?

AD AMPLISSIMVM VIRVM, DOCTRINA ET ELOQVENTIA PRÆSTANTISSIMVM

D. Ioannem Donatum Bernardi F. Senatorem Clariſſimum, Imprimis mihi obſeruandum

PAÆFATIO.

CVm Ethnicorum Philoſophorum de diuino numine varij varia ex proprio ingenij acumine ſint commenti, conſtat tamen illorum neminem huius rei perfectam cognitionem fuiſſe aſſecutum, quam lux euangelica ſummo Ieſu CHRISTI *beneficio ab annis plus mille quingentis in terris accenſa, humano generi aperuit. Hinc factum eſt vt illi, licet Naturali iudicio alioqui perſpicaciſſimi, atque ingenij ſolertia &*

humanarum omnium artium peritia incomparabiles, in diuinis tamen plerunque cæcutierint: hos verò qui nouiſſima hac luce fuere illuſtrati, & tanquam fido duce gubernati, multò longius, & acrius, in hoc præſertim genere, perſpexiſſe, & veros rerum fontes certius perueſtigaſſe videamus. Idq; maximè ſi, dū eis lux iſta præfulſit, ſimul quoque tanquam pediſſequam & ſubminiſtram, humanam Philoſophiam nequaquam ipſis defuiſſe contigerit: non quidem verboſam illam & fallacem, quàm, vtpote inanibus hominum occupatum ſpeculationibus, Diuus Paulus ad Coloſſ. 2. damnat: ſed eam dico quæ in cauſarum inueſtigatione quæque in veri bonique à falſo & malo dijudicatione tota verſatur: quæ quidem à Deo Opt. Max. mortalium ingenijs ideò eſt inſtillata, vt ipſius freti adminiculo, ad pulcherrimarum quarumque rerum, quas vniuerſi hæc machina circumplectitur, perſcrutandas cauſas, ſeſe altius attollerent, & inde ad ſummi illius Opificis maiorem

iorem admirationem venerationemque extimularentur. Et hæc nimirum eſt quam idè Paulus ad Rom. 1. non obſcurè innuit & commendat, dum ex hac rerum conditarum, totiuſque mundi fabricæ contemplatione, ad ea quæ ſunt oculis noſtris inuiſibilia, ſenſus noſtros ac cogitationes uniuerſas uult efferri. Et ſanè ſi inde vſque ab ipſo Paulo, qui ſub Gamaliele præceptore liberales didicit diſciplinas, tot præſtantiſsimos, & ſanctiſsimos, cùm Græcos tùm Latinos memoria repetamus ſacrarum literarum Doctores, ac ſummos quoſque diuinæ uocis præcones facilè animaduertemus quātum cultus, quantum ornamenti atque adiumenti, ex humanarum doctrinarum penu, ipſorum ſcriptis acceſſerit: dum his Logica aut etiam Matheſis, argumentorum robur inconuulſum, καὶ ἀνελέγτους ἀποδείξεις, Alijs Rhetorica melliflua eloquentiā, alijs Phyſica aut Aſtronomia, rerum Naturalium, ipſorumque motuum cœleſtium ſcientiam contulit:

Ex quibus omnibus longè quoque maior docendi, perſuadendi, in ſpeciem ἀντικείμενα inter ſe conciliandi, denique rectæ orthodoxæque doctrinæ contraria refellendi, uis atque ἐνέργεια in eorum elucere ſcriptis perſpicuè deprehenditur. Vbi & animaduertendum occurrit, nequaquam id abſque diuina factum fuiſſe prouidentia: ut inter cæteros, quod Paulus, ceu maximè idoneum Dei organum, ad hoc fuerit electus, ut Ethnicos imprimis, qui diſciplinarum ſummi ſemper fuere doctores, ab idololatricis ſuperſtitionibus, ad uerum Dei cultum reuocaret: cum ſubtilem eorum doctrinam, & ingenioſa commenta, non niſi ab eiuſmodi Antagoniſtis, qui ſimilibus armis eſſent inſtructuſsimi, conuelli euertique oporteret.

Vtranque uerò hanc partem, humanarum inquam & diuinarum literarum quoddam ueluti σύνταγμα ſeu compoſitionem, in noſtro Raymundo quem hic edimus, ita pulchrè & affabrè ut in nullo alio noſtræ tempeſtatis Theologo, extructum

conſpici (abſit inuidia dicto) cuiuis in huiuſmodi ſcriptoribus mediocriter uerſato, iudicatu erit facillimum. Nam ſiue rerũ ubertatem ac uarietatem prope incredibilem ſpectes, ſiue argumentorum ueluti phalanges quaſdam inexpugnabiles, & eorum pulcherrimam ſeriem; quà ex aliis alia perpetuo connectens tramite, à minimis ad altiora ſenſim progrediendo, ad maximarum tandem rerum contemplationem, hominum mentes deducit, ſiue etiam in penetrandis & ueluti è nucleo extundendis abditis rerum diuinarum ſenſibus, & ſublimium abſtruſarumque rerum ueris indagandis cauſis; hominis ſubtilitatem conſideres, omninò te dubitare neceſſe ſit, utram potius, humanarùmne an diuinarum rerum ſcientiam, in eo admirari debeas: præſertim ſi ex Naturæ penetralibus depromptam fœcundiſsimam illam argumentationum ſegetem intuearis, quæ tanto ſunt ingenii acumine inuentæ, tantaque arte diſpoſitæ, & ſuis ueluti compagibus inter ſe

ſic cohærentes; quibus ſua Theologica aſtruit fulcitque Theoremata, ut dum Mathematicorum more (qui docendo primum certitudinis ſine controuerſia locum tenent) tam pulchrè contextas Theologicas quaſi demonſtrationes hic uides, iucundiſsimam earum harmoniam haud dubiè ſis admiraturus: ita vt ſanè Philoſophiæ Theologicæ, uel, ut author ipſe uoluit, Naturalis Theologiæ nomen, tractatio hæc iure optimo poſsidere mereatur. Quid ni enim hanc dicamus Philoſophiam? ſiquidem, ut ueteres illi cenſuere ſapientes, ipſa aliud nihil eſt, quã humanarũ & diuinarum rerum ſciẽtia, ambabus neceſsitudinis quodã uinculo inter ſe ſic cohærentibus, ut alteram ab alterius complexu haud rectè unquam diuelli poſſe, ſapientiſsimi quique ſemper iudicarint: quo fit etiam ut maximus ille Plato qui omnium inter ſummos illos Philoſophos unus, utranque hanc præclarè coniunxit Philoſophiæ partem, hac potiſsimum de cauſa, iam inde à priſcis illis temporibus

diuini

diuini nomen meritò ſit conſecutus: Huc igitur accedant, & in manus hunc ſumere nõ erubeſcant Logici, ut ex rebus diuinis Logices uſuum, Theologi quoque, ut Theologiæ docendæ methodum ex Logicis, Philoſophi denique, atque uniuerſi cultiorum literarum ſtudioſi, vt ſinceram Philoſophiam, vt diuinarum inquam rerum ex Naturalibus, & humanarum ex diuinis, præclaram cognitionem, & veram eas docẽdi rationem, haurire perfectius diſcant.

Cumq́ hæc ita ſe habeant vir eximie, operæpretium facturum me eſſe exiſtimaui, ſi hunc doctiſſimi, & ſubtiliſſimi Theologi ac Philoſophi, Medicinæ Doctoris ſua tempeſtate clariſſimi, Raymundi de Sabunde, Naturalis Theologi et nomine inſcriptum librum, in hoc genere ſingularem, olim quidem typis iam editum, ſed nouiſſimè cura noſtra recognitum, elegantiori characterum forma recudendum prælo noſtro ſubijcerem: qui quidem doctrinam continet de hominis

natura

natura, & eius officio erga Deum & pro ximum, & ijs quæ ſunt neceſſaria, vt ad veram ipſius Dei, ac ſublimem eius Eſſẽtiæ contemplationem, rectè peruenire poſſimus, & indigna huius generis alia quãplurima cognitu haud ſanè. Dũ verò tanto Theologo dignum quærerem patronũ ac vindicem, tu mihi præcipuè occurriſti vir præclare, qui pro ſingulari tua virtute, Senator præſtantiſsimus Doctoris huius præſtantiſsimi patronus tutorque eſſe merearis. Idque vt liber hic, cuius inſignis doctrina ſublimium ingeniorum deſiderium explere, infimorum craſsitiem acuere, & nobiliſsimæ cognitionis ſtudium in eis accendere, mediocrium denique egregios promouere progreſſus, & generoſas eorum mentes ad abſtruſiora quotidie indaginda atque eruenda diuinæ ſapientiæ arcana, altius debet euehere, ſub illius hodie prodeat auſpicijs, qui inclytæ Reipub. Venetæ adminiſtrationem tot iam annos ſumma cum laude exercet, & ita quidem præclarè & ſapienter, vt

eum

eum ſummorum ſemper virorum laudem æquaſſe, mediocrium verò atque infimorum ſortem longè ſupetaſſe, vno omnes ore fateantur. Nam iu ampliſsimis quos maxima cum dignitate geſsiſti Magiſtratibus, ſiue ſummam illam quæ tibi ſæpius obtigit, Decemuirum poteſtatem, ſiue cenſoriam, aut aliam quamuis publicorum munerum partem ſuſtinueris, ſic maiorum noſtrorum bene viuendi inuiolatam ſemper conſeruaſti diſciplinam, forenſia ſanctè & incorruptè ſic exercuiſti iudicia, ſacroſanctarum legum perpetuus ſic fuiſti cuſtos, quinetiam iſta omnia, ea magnitudine animi, ea erga Rempub. fide & integritate, tamque admirabili iuſtitia perfeciſti, hinc denique tum domeſticis tum externis, vitam moreſque tuos, actiones que vniuerſas ſic probaſti, tam in maximorũ honorum faſtigiosq; quàm in humiliore ſtatu tui vſque ſimilis, erga omnes bonos beneficus, ab ambitione & habendi cupiditate, infeſtiſsimis generis humani peſtibus, ſemper quàm alieniſsimus,

vt

vt apud omnes omnium ordinum Ciues tuos, maximam inde beneuolentiam, authoritatem ſummam, laudem deniq; immortalẽ; meritò adeptus eſſe exiſtimeris.

Atque ita vt, cùm propter iſta omnia, tum verò ob ſingulares ingenij tui dotes, eloquẽtiam imprimis & legum ſciẽtiam, quibus inter tuos ampliſsimorum ordinum collegas præcipuè polles, vnde etiam & agnomen & æternum ad omnem poſteritatẽ comparaſti tibi decus, quicquid in literis & ſapientiæ ſtudijs fuerit egregiè à tuis ciuibus elaboratum, id tibi tanquam uero Patri Patriæ omnes iure meritò debere videantur. Quare vt meo quoque loco boni ciuis officio ſatisfacere tentarem, mei putaui eſſe muneris, ad meam, pro ſummis & perpetuis, quos noctes dieſque pro Repub. ſuſtines laboribus, teſtandam grati animi voluntatem, ex ſupellectilis meæ tenuitate hanc pulcherrimam gemmam ſeligere, quam tibi offerrem ac dicarem, præſtantique tuo patrocinio commendarem.

Suſci-

Suſcipe igitur vir præſtantiſsime Zileti tui munus, ſua quidem mole exiguum, ſed ſi rem ipſam animumque perpendas, maximum, Tu Donate præſtantiſsime, Tu bonorum columen, Tu literatorum amator & fautor, beneuolentia tua complecti eum dignare, qui inter cæteros ciues, vt ſemper tui amantiſsimus ac obſeruantiſsimus fuit, ſic in poſterum eſt futurus. Vale. Deus clementiſsimus qui te patriæ tuæ, ſummo & naſci & hactenus viuere præſidio ac ornamento voluit, ad nominis ſui gloriam & Reip. vtilitatem, quàm diutiſsimè ſeruet incolumem.

Amplitudini tuæ

Deditiſsimus

Franciſcus Ziletus.

INDEX CAPITVM, quæ hoc opere continentur.

A.

AMor eſt primum donum: & res data eſt tantum ſignum amoris.ca.106. fol.91
Amorem ſolo poſſumus Deo retribuere, & quòd ſola amoris retributio eſt Deo accepta.capit. 109.& 110. 93.& 94
Amor quantum bonum ſit.cap.110.& 111. 95
Amor quali modo, & ordine debet dari Deo.titul.112. & 113. 96.& 97
Quod nulla excuſatio poteſt eſſe homini,ſi nõ reddit Deo debitum amoris,cap. 115. 99
Amor primo debet dari Deo, deinde homini, & deinde creaturis.capit. 120.& 121. 103.& 104
Amare tenetur quilibet alium hominem ſicut ſeipſum. capit. 122. 105
Amor ſolus facit hominem bonum, vel malum. capit. 129. 109
Amoris proprietas eſt, quod vnit amantem cum amato. capit. 130. 109
Amore noſtro nulla res eſt digna, quæ non poteſt amorem noſtrum meliorare: ideo ſolus Deus primo, & per ſe eſt amandus.cap.133. 111
Amor tantum ſe extendit quantum res primo amata. cap. 134 & 136. 112 & 115
Amor primus non eſt niſi vnus, ſimiliter res primo amata non poteſt eſſe niſi vna cap.134. 112
Amor & voluntas habent ſe ad rem primo amatum ſicut vxor ad maritũ.cap.135.& 136. 114.& 115
Amor primus, vel eſt ad Deum, vel ad ſeipſum, id eſt ad voluntatem propriam.cap.137. 116
Amores duo primi ſunt inter ſe inimici capitales: & quę ſit pro-

ſit proprietas amoris primi.capit. 138. & 141. folio 112.119.

Amores duo primi oſtendunt duas eſſe ciuitates poſt hãc vitam.capit. 91.& 169. 56.& 113

Amans ſeipſum primo facit ſe tanquam Deum,& præponit ſe Deo.cap 140.& 146. 118 & 125

Amor Dei quãdo eſt primus eſt origo omnium bonorum, & amor ſuiipſius radix eſt omniũ malorum ca.141. folio 119

Amor Dei lux eſt,ſed amor ſuiipſius tenebræ. cap. 142. folio 121

Amor Dei cauſat vnionem inter homines, amor ſuiipſius diuidit homines.capit. 144. 123

Amor eſt tanto melior,quanto communior, & tanto peior,quanto particularior cap.145. 124

Ex amore ſuiipſius, homo poteſt cognoſcere quomodo ſe debet habere erga Deum.cap.145. eod.

Amoris Dei,fructus eſt gaudium, ſed fructus amoris proprij eſt triſtitia.cap.148. 126

Amor Dei eſt totum,& ſolum bonum.tit.151. 129

Amor & timor,quomodo comparantur adinuicem.capitu.178. 159

¶ Angeli,quod ſint,& quod multi ſint,& quo is ſit ordo inter eos,& quot ordines ſint,angelorum.ca.218.& 219. 213.& 215

Angelis & hominibus ratione liberi arbitrij eadem conueniunt.capit.222. 221

Angelorum caſus corruptio,& malitia, vnde originem, & proceſſum habuit.capit. 242. 252

Angelorum malitia,& corruptio quanta fuit.cap. 244. folio 256

Angelorum malum eſt duplex, ſcilicet culpa, & pęna, & vbi puniantur.capit. 245. 257

Angelus primo quomodo dominatur Angelis malis, & hominibus. cap.246. 258

¶ Anima quas potentias, & virtutes, & officia habeat. titulo

capit. 105. 86
Anima rationalis eſt immortalis. capit. 105 & 217. 86. & 214.
Anima quomodo corrumpitur, & maculatur, dum corpori coniungitur. cap. 248. 262
Anima vita, eſt duplex. cap. 231. 235
Anima quomodo alitur, & nutritur per corpus Chriſti. capit. 290. & 292. 331. & 334
Anima habet duplicem ſocietatem cum carne Chriſti, & quomodo debet vniri carni Chriſti. cap. 291. 332
Animæ ante perfectam ſatisfactionem decedentes, purgabuntur in purgatorio. cap. 300. 357
Anima videbit Deum clarè, ſcilicet facie ad faciem. capit. 154. 131
Anima recuperabit corpus ſuum glorificatum, & in ſtatu magis amabili. capit. 155. 132
Anima damnata odit Deum, & omnes creaturas, & omnia opera ſua eſt in æterna triſtitia. ca. 161. 139
Anima damnata non ſolum erit in triſtitia, ſed etiam in pœna. capit. 163. 144
Animæ damnatorum in quo loco, & quo inſtrumento puniantur. capit. 164 145
Anima quomodo põt puniri, quare debet puniri, & qualiter. capit. 160. 138
Animæ damnatorum recipient corpus ſuum contra voluntatem ſuam, & qualia erunt corpora damnatorum. cap. 167. 148
Animæ damnatorum recipient triſtitiam, & pœnam à Deo, & omni creatura. capit. 168. 149
Ars affirmandi, & negandi omnia quæ pertinent ad hominem in quantum homo. cap. 67. & 68. 57. & 58
Affirmare, & negare pertinent ad intellectum. capitulo 65. 55

Baptiſ-

B.

BAptiſmus quare ſit inſtitutus: & certa de baptiſmo quare infra ſacramentum. capit. 282. f.315
Baptiſmus aliter delet peccata, aliter pęnitentia. cap. 295. & 297. 346. & 352
Biblia eſt liber Dei, & in ea ſcripta ſunt verba Dei. capitulo 211. 198
Bibliæ verbis eſt credendum, & quomodo homo ſe debet habere circa verba Bibliæ. cap. 214. 205

C

CHriſtus eſt verus filius Dei. capitulo 208. folio 194
Chriſtus quanto honore, & amore ſit cohabendus. cap. 207. 192
Chriſti doctrina, & lex, eſt tam bona, quod non poteſt eſſe melior. cap. 208. 194
Chriſti verbis quare ſit credendum. cap. 209. 196
Chriſti mors fuit neceſſaria pro ſalute generis humani. capitulo 253. 271
Chriſti amor benignitas, & manſuetudo ad mortem, qualis fuit. cap. 255. 274
Chriſtus quomodo debuit occidi, & quis debuit eum occidere. capitulo 256. 275
Chriſtus per mortem ſuam vicit diabolum, & liberauit hominem. cap. 256. eod.
Chriſti mors praualet, quam magnitudo omnium peccatorum. cap. 257. 277
Chriſti mors ſuperat, & delet etiam peccata eum occidentium cap. 258. 279
Criſti mors habuit omnes conditiones, ex quibus potuit eſſe magis meritoria. cap. 259. eod.

Chriſti mortem rationabiliter ſecuta eſt ſaluatio generis humani. capit. 260. 280
Chriſto duobus modis debetur regnum cęlorum. capitulo 260. eod.
Chriſti mors, quomodo delet culpas, & peccata. capitul. 260. eod.
Chriſto quomodo ſe debuit habere poſt mortem ſuam. cap. 262. 284
Chriſtus eſt caput omnium Angelorum bonorum, & hominum, dominus angelorum malorum, & hominum. capit. 263. 285
Chriſtum carnem aſſumere non fuit impoſſibile. capitulo 265. 288
Chriſtum incarnari Deus Pater voluit, & deliberauit ab æterno. capit. 266. 289
In Chriſto fuerunt duę naturæ in vna perſona. capitulo 264. 286
Chriſtus modo conuenientiſſimo datus eſt, ſcilicet promiſſus, prophetatus, & natus ex Virgine. capit. 267. 290
Chriſtus Iudæis promiſſus, vtrum iam venit, an adhuc venturus ſit cap. 268. 291
Chriſtus habuit in ſe omnes conditiones, & circunſtantias ad ſatisfactiones humanæ naturæ neceſſarias. capitulo 269 293
Chriſtus & homo perditus quomodo comparantur adinuicem: & quid homo accepit à Chriſto, & qualiter. capit. 273. 299
Chriſtus ſeipſum dedit homini, vt homo haberet vnde redderet Deo debitum. cap. 278. 306
Chriſti mors eſt meritum hominis, & quomodo homo ſe debet facere participem mortis Chriſti. capitulo 279. & 280. 308. & 310
Chriſtus per mortem ſuam non tulit pœnas, & mala corporis. cap. 280 310
Chriſti caro in ſacramento quomodo comparatur carni primi hominis. capit. 290. 331

Chriſti caro facit vnionem animarum, ſed caro primi hominis facit diuiſionem, & multiplicationem animarum. cap. 292. 334

Chiſti caro in ſacramento exiſtens idem numero, quomodo poſſit eſſe ſimul, & ſemel in pluribus locis. capitulo 294. 341

Chriſtus comparatur ad eccleſiam, ſicut maritus ad vxorem capitulo 320. 387

Chriſtiana fides: require ſupra fides.

In Chriſtiano ſunt tres diſtinctæ generationes. capitulo 275. 303

In Chriſtiano ſunt tres fraternitates. capitulo 276. 304

Chriſtianus peccans plus offendit Deum quam alius homo. capitulo 278. 306

Chriſtiani intentio, & ſtudium debet eſſe circa Chriſti paſſionem, & quomodo ad ſe debet applicare paſſionē Chriſti. capitulo 279. 308

Ciuitates, ſiue manſiones duæ ſunt poſt hanc vitam. cap. 91. & 169. 72. & 150

Corruptio primi hominis vnde originē habuit. c. 236. 244

Corruptio fuit prius in angelo, quam in homine. capit. 241. 250

Corruptio Angelorum vnde originem habuit. capitulo 242. 252

Item quanta fuit. 244. 252

Corruptio liberi arbitrij aliter ſe habet in primis parentibus, & aliter in poſteris, & filijs eorū. ca. 248 261

Creaturæ quomodo continuè dant totum quod habent. capitulo 50. 37

Creaturæ factæ ſunt propter hominem, & quomodo omnia ſeruiunt homini, & quomodo clamant ad hominem. capitulo 96. 77

Creaturæ ſunt factæ vel ad gaudium, vel ad doctrinam hominis. capit. 99. 81

Creaturæ habent eſſe nobilius in homine, quam in ſeipſis. capitulo 103. 84

Creaturæ omnes clamant quod homo debet ſolum Deũ amare, & ei ſeruire. cap. 113. 97
Creaturæ omnes obediebant homini in primo ſtatu. capit. 230. 234
Credere fidem catholicam quid conferat homini. capitu. 68. & 80. 63. & 64
Non credentes ſunt inexcuſabiles. capit. 81. & 208. 64. & 194
Crementum alicuius rei eſt duplex, ſcilicet extrinſecum, & intrinſecum; & quomodo homo poteſt creſcere in Deo, & Deus in homine. ca. 190. 169

D

Dare eſt Deo proprium, & naturale. ca. 5 0 37
Damnati: quære ſupra anima damnata.
Deus vnus eſt, qui omnia condidit, & ordinauit. cap. 3. & 59. 5. & 47
Deum tantum vnum eſſe oſtendit vnitas ordinis, & gubernatio. cap. 3. & 59. eodem
Deus eſt actu infinitus. cap. 6. fol. 8
Deus habet in ſe eſſe, viuere, ſentire, intelligere, & quomodo. cap. 7. & 36. 9. & 29
Deo omnia conueniunt per eſſe, & quale ſit eſſe Dei. ca. 12. & 64. 11. & 53
Deus omnia produxit de non eſſe, & nihilo. cap. 15. 14
Deus produxit mundum de nihilo voluntariè, & abſque neceſſitate, & non ab æterno: & quare produxit mũdum. ca. 17. & 22. 16. & 20
In Deo ſunt idem eſſe, viuere, ſentire, intelligere, velle, poſſe, bonum, verum. cap. 9. 10. & 26. & 42. 10. & 22. & 32
Deus habet in ſe liberum arbitrium, & de nobilitate liberi arbitrij. ca. 26. 22
Deus eſt vita omnium, et omnia viuunt in ipſo, & ſolus immortalis, & dominus vitæ, & mortis. ca. 28. 23

Dei

Dei intelligere quale ſit. cap. 30. 25

Deus videt, & intelligit actu totum mundum, & omnia contenta in eo. ca.30. 25

Deus non eſt corpus, ſed totus intellectualis, & ſpiritualis.cap.32 27

Deus nihil poteſt velle, nec facere iniuſtum, & contra rationem.ca. 37 29

In Deo ſumma libertas, omne imperium, & omne dominium. ca.39. 30

Deus quomodo dicatur omnipotens. capitulo 40. 31.

Quod non poſſit eſſe niſi vnus omnipotens.ca.44. 32

Deus an potuit producere & generare Deum de ſeipſo, & de ſua propria natura. cap.46 33

In Deo eſſe æternam productionem, probat mundi creatio.ca.48. 36

Item plenitudo iocunditatis. cap.49. eodem

Item plenitudo dandi.capit. 50. 37

Deus a Deo productus, eſt Dei totaliter æqualis, & conformis.ca. 48. & 51. 36.& 38

Dei de Deo productio, quare dicitur generatio.capit.51. 38.

Deus productus quare dicitur filius, imago, verbum, ſapientia patris, & Deus producens dicitur Pater, & vterque perſona dicitur. ca.51.& 52. 38.& 39

Quare non ſit niſi vnus filius, vna imago ſapientia &c. cap. 51. 38

Spiritus ſanctus quomodo procedat a Patre & filio, & quare dicitur donum; charitas, amor, vinculum &c. cap.52. 39

Quomodo tres perſonæ in diuinis ſit vna ſubſtantia.cap. 52. eodem

Perſonarum pluralitas probatur per verbum actiuum & paſſiuum.ca.54. 42

Deus eſt, quo nihil poteſt cogitari maius, vel melius, et quæ debent attribui Deo, & quæ non.cap.64. 53

Deus ſolus eſt iudex, premiator, & punitor operum hominum. cap. 83 66
Deus videtur ab anima facie ad faciem abſque medio. cap. 154. 131
Deus ſolum eſt amandus propter ſe, & non propter dona ſua. cap. 154. eod.
Deo ſoli debetur amor, timor, honor, obedientia, &c. capitulo 176. 157
Deus omnia fecit ad ſuum honorem, & vtilitatem creatura. capitulo 181. & 189. 162. & 167
Dei iniuria non poteſt per omnes creaturas reparari. capitulo 189. 167
Dei nomen eſt ſolum honorandum, & laudandum, & nõ alicuius creaturæ. cap. 191. 171
Deus diuerſis nominibus nominatur, propter diuerſa eius opera. cap. 194. 176
Deus duobus modis ſe manifeſtat ab extra, ſcilicet per verba, & per opera. capit. 210. 197
Deus locutus eſt verba Biblie, & Biblia eſt liber Dei. capitulo 210. 197
Deus dicitur pater hominum, & omnes homines ſunt fratres. cap. 228. 228
Deus ſolus potuit redimere hominem lapſum. capit. 259 & 252. 264. & 269
Dei iuſtitia, & miſericordia non conueniunt in hominis redemptione. cap. 272. 298
Deo nihil eſt acceptum, niſi Chriſtus, & quæ offeruntur per Chriſtum. cap. 288. 227.
Dei donum eſt duplex, ſcilicet viſibile, vt mundus, & inuiſibile, vt amor, & affectus dantis. capit. 106. 91

E

Eſſe, eſt primus gradus in ſcalas naturæ. capitulo primo folio 1
Eſſe, viuere, & intelligere, ſunt vnum, & idem in Deo. cap. 7. 9

Eſſe

Eſſe Dei quare ſit, & de conditionibus, & doctrina ipſius eſſe capit. 12. 11
Eſſe vetū eſt duplex, vnum in Deo, aliud in propria natura. cap. 14. 13
Eſſe eſt duplex, ſcilicet non productum, vt Deus: productum, ſcilicet creatura. titulo 15. 14
Eſſe primum, ſcilicet Deus, produxit omnia de nou eſſe, & nihilo. cap. 15. eod.
Eſſe Dei, & eſſe mundi, quomodo adinuicem comparantur. capit. 16. 15
Eſſe mundi ligatur cum Deo, triplici reſpectu. capit. 21. folio 19.
Non eſſe, eſt duplex id eſt, priuatiuum, & negatiuum. capitulo 28. & 277. 23. & 326
Non eſſe, & nihil, quomodo comparantur ad eſſe mundi, & Dei. capit 22. 20
Eſſe mundi habet ſe ſicut Luna, & vmbra, ſed eſſe Dei ſicut Sol. capitulo 24. 21
Bene eſſe, accepit homo à Chriſto. capitulo 274. 319
Eſſe hominis, & bene eſſe eius, non ſunt idem, ſicut exemplificabitur per corpus hominis. cap. 277. 326
Eucharistia quare infra ſacramentum Euchariſtiæ.

F

Fides Chriſtiana non eſt contra naturam. capitulo 30. f. 22
Ad fidem Chriſtianam omnis homo obligatur. cap. 68. & 70. 80. & 271. folio 58. & 60. & 314
Ad fidem Chriſtianam, quomodo per practicam poſſunt induci infideles. cap. 68. 58
Fidem Chriſtianam non credentes ſunt inexcuſabiles. capitulo 81. & 208. 64. & 194
Fides Chriſtiana fundata eſt in ſumma veritate. capitulo 207. 192

Fidem Chriſtianam tenentes confortantur, & non credentes increpantur. cap. 208. & 281. 194. & 312
Fraternitas eſt duplex, & quomodo omnes homines ſunt fratres. capit. 223. 222
Fraternitates tres ſunt in Chriſtianis. ca. 276. 304

G

Gaudium alicuius non oritur ex eo quod habet, ſed ex eo quod cognoſcit ſe habere. capitulo 95. fol. 76
Gaudium quod omnes creaturæ deberent habere, ſolus homo habet. ca. 98. 81
Gaudium æternum eſt fructus amoris Dei. ca. 148. 127
Gaudium æternum habet eaſdem proprietates, quas habet amor Dei. capit. 150. & 156. 128. & 134
Gaudium eſt vita animæ. ca. 151. 129
Gaudium quale naſcatur in hac vita de amore Dei. capitulo 152. eod.
Gaudium vnius non minuitur per gaudium alterius. capitulo 152. 130
Gaudium perfectum, & ſecurum erit poſt hanc vitam. capitu. 154. 131
Gaudij natura probat, & oſtendit innouationem mundi, & reſurrectionem mortuorum. capit. 155. 132
Gaudium æternum quomodo multiplicabitur in infinitum. cap. 156. 134
Gaudium vanum, & peſſimum oritur de proprio voluntatis amore. capit. 157. 135
Gaudium vanum quas proprietates habet. ca. 158. 136
Gaudium vanum, & verum quomodo comparantur adinuicem. capit. 160. 138
Gaudium vanum ſemper generat triſtitiam veram. ca. 157. & 161. 135. & 139
Generationis membrum quare ſolum mouetur contra rationem, & voluntatem hominis. capit. 239. 247

H

Homo quia ſe non cognoſcit, ideo peccat. capitulo primo folio 1
Homo per quem modum poſſit peruenire ad ſuiipſius cognitionem, & Dei. capitu. 50. 59. & 64. 37. 47. & 53
Homo quam conuenientiam habet cum rebus inferioribus in generali. capit. 2. 4
Homo quam conuenientiam habet in ſpeciali cum rebus inferioribus, & quis fructus inde colligatur. cap. 56. folio 45
Homo ſolus poteſt cognoſcere, & intelligere Deum. capitulo 34. 28
Homines quamuis ſint eiuſdem naturæ, tamen vnius eſt altero nobilior accidentaliter. ca. 61. 49
Homo ſolus habet liberum arbitrium, & operatur liberè. capit. 62. & 82. 50 & 65
Quomodo homo comparando ſe per differentiam ad res inferiores, poſſit peruenire ad cognitionem ſui, & Dei. capit. 61 & 99. 49. & 82
Homo quomodo per differentiam liberi arbitrij ab alijs rebus poſſit peruenire ad cognitionem ſui & Dei. capitulo 82. 65
Omnis homo obligatur ad fidem Chriſtianam. capit. 68. & 70. & 80. & 271. 58. 60. 63
Homini melius eſt eſſe creatum de nihilo, quam de aliquo capit. 73. 61
Hominis opera ſunt bona, vel mala, propter liberum arbitrium. capit. 82. 65
Hominis opera quis & qualis debeat remunerare. capitulo 84. 68
Hominis opera non ſtatim remunerantur perpetrata. capitulo 90. 72
Hominis remuneratio, vel punitio erit ſpiritualis, & non cor-

corporalis. titulo 84. 68
Item erit perpetua. titu. 92. 73
Homo quomodo debet cognoſcere quam ſectam, vel legē debet tenere. titulo 89. 71
Homo ſolus poteſt cognoſcere ſe habere, & accepiſſe a Deo quod habet. titulo 93. 75
Homo ſolus poteſt gaudere de his quæ habet; & regratiari ei a quo habet. titulo 95. & 98. 76. & 81
Propter hominem omnia facta ſunt: ideo ſolus homo obligatur Deo. titulo 96. & 100. 77. & 82
Quomodo omnia ſeruiunt homini, & ſunt ad bonū eius capitulo 97. 77
Homo quomodo, & in quibus Deo obligatur, quære infra Obligatio.
Homo quomodo ſeipſum debeat ponderare, vt ſciat quantum valeat. capit. 103. 86
Homo quali modo, & ordine debet amare Deum. capit. 112. 95
Homo quali modo debet Deo reddere omnia, quæ tenetur ei dare. cap. 114. 98
Homo non excuſatur per impotentiam, vel penuriam, ſi non reddit Deo debitum amoris. capitulo 115. 99
Hominis ſeruitium, quod Deo impendit, redundat in bonum hominis. cap. 116. 100
Homo inceſſanter debet ſeruire Deo, quia inceſſanter ei ſeruiunt creaturæ. capitulo 117. 103
Homo eſt completa, & tota imago Dei. capitulo 121. 104.
Homo tenetur amare omnem hominem ſicut ſeipſum. capitulo 122. 105
Omnes homines debent ſe reputare vt vnum hominem. capitulo 123. 106
Homo ex amore ſuiipſius poteſt cognoſcere quomodo ſe debeat habere erga Deum. cap. 146. 125
Hominis bonum eſt ſolum amor Dei. capitu. 151. 129
Homo quare poteſt remunerari, vel puniri: quare, & qualiter

qualiter debet remunerari, vel puniri. capitulo 65. 146
Homo quomodo ex proprijs conditionibus, & proprietatibus poſſit arguere, & cognoſcere proprietates, & conditiones Dei, & econuerſo.cap 175. 156.& 157.
Homo factus eſt propter honorem, & laudem, & gloriam Dei.cap.190. 169
Homo tenetur omnia opera ſua facere ad laudem, & honorem Dei.cap.195. 179
Hominis debitum, & opera eius quam longè diſtent ab inuicem.cap.224 223
Homo quomodo propter opera ſua mala eſt totaliter proditus, & corruptus.cap. 225. 225.& 226
Homo quomodo cognoſcere poſſit corruptionem ſuam in rebus exterioribus ; & primo in aceto. ca. 227. 227.
Item in lege paternitatis, fraternitatis, & filiationis. cap. 228. 228
Quomodo mortui homines ſunt ſecundum animam, & tantum viuunt ſecundum corpus. capit. 231. 235
Homo primus factus fuit completus in genere ſuo, & habuit omnia quę habere debuit. cap 142. 237
Hominis primi ſtatus qualis fuit, & quas conditiones habuit.cap. 223. 240
Homini obediebant omnes creaturæ in primo ſtatu, cap. 235. 243
Hominis primi corruptio vnde habet originem. cap. 236 & 236. 244. & 275
Hominis corruptio prius fuit in muliere, quam in viro. capit. 188. 166
Omnes homines ab vno viro, & muliere habent originẽ capitulo 238. 246
Hominis primi, culpa qualis, & quanta fuit capit. 239. 247
Homo primus non per ſe, ſed diabolo inſtigante cecidit. cap. 251. 268
Homines quomodo fiunt mẽbra diaboli. cap. 246. 258

Hominis carceres,ſeu captiuitates,ſunt multi.cap.247. 261

Hominis perdito,& lapſo,quid fuit neceſſarium pro ſua reparatione ad ſtatum pijſſimum.cap.249. 264

Hominis obligatio pro offenſa,& iniuria Dei, qualis,& quanta ſit.cap 250. 166

Hominis primi obligatio qualis,& quanta fuerit.capitulo 251. 268

Homo non deberet facere contra voluntatem Dei,*etiam ſi neceſſe eſſet perire totum mundum.cap.252. 269*

Homo indigebat ſatisfactione, & perſona infinita, ſcilicet Deo, & homine pro peccato ſuo.cap.252. eod.

Hominis Redemptor quas conditiones debuit habere. capitulo 254. 273

Homo redemptus eſt per mortem Chriſti. capit. 256.& 260. 275.& 280

In hominis redemptione quomodo iuſtitia & miſericordia Dei concordant.ca. 272. 298

Homo,& Chriſtus quomodo comparantur, & quid homo accepit a Chriſto,& qualiter. ca. 273. 299

Homo habet ſtatum duplicem ante baptiſmum,& duplicem poſt baptiſmum,& quomodo hi ſtatus comparantur adinuicem.ca.295. 346

Honor ſoli Deo debetur.ca.181.& 204. 162.& 187

Propter honorem ſuum,et vtilitatem creaturæ Deus omnia fecit.capit. 181. 162

Contra honorem ſuum & vtilitatem creaturæ, Deus nihil poteſt facere:& quod honor Dei,& vtilitas creaturæ ſunt ſimul colligata. cap.182.& 189.& 192. folio 163.167.& 173

Honor Dei includit ſe vtilitatem creaturæ. capit. 185. folio 164,

Honor,laus, & gloria in æternum durabunt. cap. 188. fol.166

Honor,laus,& gloria,quare ſoli Deo debetur, & vtilitas creaturæ.cap.189. 167

Honor alicui debetur duplici ratione.ca. 189. eod.
Propter honorem Dei,& laudem homo factus eſt: & qđ homo ſemper debet quærere honorem Dei. cap. 190. folio 169
Honorant Deum,aut inhonorant omnia opera hominũ. capit. 196. 180
Honorans Deum,honorat omnes creaturas,& iniurians Deum,iniuriat omnes creaturas.ca.197. 182
Honorem proprium,& laudem quærens,efficitur capitalis inimicus Dei.capit. 198. eod.
Honorem proprium, quæ mala damna ſequantur. cap. 201. 184
Per honorem laudem,& gloriam,& eorum oppoſita manifeſtatur diſtantia inter hominem,& animalia bruta. cap. 203, 186
Honor quanta res ſit,& quod Deus honorem ſuum defenſabit.capit. 205. 187

I

INfideles quomodo per practicam & rationẽ debent induci ad fidẽ ca.68. f.58.& 59
Infernus vbi erit,& qualis erit ignis inferni.capitulo 164. 145
Intelligere Dei, quale ſit cap.30 25
Intellectum ſolus homo habet.capit. 34. 28
Intellectualia ,& ſpiritualia excedunt corporalia ſine menſura;& quod bona intellectus ſunt æterna. capitulo 35. eod.
Intellectus habet duas operationes,& quæ ſint illæ. capitulo 37 & 63. 29.& 51
Intellectus nobilitas,quæ ſit.ca. 63. eo.
Intellectui ſuo tenetur homo vti ad ſuam vtilitatem. capitulo 66. 56
Intellectus eſt in anima vt conſiliarius, voluntas autem vt impetrans.cap.105. 88

Iuditium uniuerſale erit venturum, & quare erit, & quid ibi fiet. ca. 78. & 322. 63. & 389
Iudex quis, & qualis erit. ca. 84. 68
Iudicium uniuerſale probat reſurrectionem mortuorum eſſe futuram capit. 324. 392
Iudicij dies quomodo comparatur alijs diebus. cap. 328 folio 397
Iudicij extremi frequens memoria, quot vtilis ſit. capit. 329. 398
Iudicio extremo completo quid fiet. ca. 330. 399

L

Liberum arbitrium eſt maxima dignitas hominis, & quid poſſit homo per liberum arbitrium. ca. 1 in fine. 62. & 82. & 103. folio 50. 65. & 86.
Liberum arbitrium eſt in Deo. cap. 36. 29
Liberum arbitrium eſt immortale, & perpetuum. capitulo 92. & 103. 73. & 86
Propter liberum arbitrium ſunt opera hominis voluntaria, laudabilia, vel vituperabilia, vel premiabilia, vel punibilia. capitulo 82. & 88. & 109. folio 65. 70. & 93.
Liberum arbitrium eſt imago Dei viua. capitulo 103. folio 86
Liberi arbitrij peruerſitas, & corruptio eſt ſuum malũ. capitulo 238. 246
Liberi arbitrij corruptio aliter ſe habet in primis parentibus, & aliter in poſteris eorum. capit. 248. eod. & 247
Libri duo dati ſunt nobis à Deo, ſcilicet liber naturæ, & liber ſacræ ſcripturæ, & ad quid dati ſint. capitulo 212. 200
Liber ſacræ ſcripturæ continet duas partes, ſcilicet vetus, & nouum teſtamentum. capit. 270. 295

Malum

M

Malum hominis eſt duplex, ſcilicet voluntarium, vt culpa, & inuoluntarium, ut pœna, & quomodo unum oritur ex alio. cap. 237. 245.
Malum dæmonis eſt duplex, ſcilicet culpa, & pęna. cap. 245. 257
Matrimonium quid ſit, & quare ſit inſtitutum, quære infra ſacramentum matrimonij. 317
Mundus creatus eſt à Deo voluntariè abſque ſui indigentia, & fuit ab ęterno. cap. 17. 16
Mundus quare creatus ſit. cap. 20. 19
Mundus innouabitur. cap. 155. 132

N

Nomen Dei eſt ſolum laudandum, & non alicuius creaturæ. capitulo 191. 171
Nomen Dei acquiſitum per opera, ſcilicet iuſtus bonus, verax, omnipotens &c. ſemper reſpicit utilitatē hominis. ca. 192. 173
Nomen Dei eſt duplex, ſed acquiſitum, & æternum. Et ꝙ nomen Dei acquiſitum eſt triplex: capit. 194. 176
Nota ibi multa de nomine acquiſito.
Nominibus diuerſis Deus nominatur propter diuerſa opera eius cap. 194. eodem
Nomen bonum, vel malum acquirit aliquis propter opera. capit. 191. & 193. 171. & 174

O

Obediebant homini in primo ſtatu omnes creaturæ. capitulo 235 243
Inobedientia primorū parentum fuit prima culpa

culpa contra Deum.cap.239. 247
Obligatio vnde oriatur, & quod ſolus homo obligatur Deo pro omnibus creaturis.cap.96. 77.& 82
Obligatio hominis ad Deum quanta ſit ratione donorũ acceptorum.cap.100 & 174. 81.& 154
Obligatur homo Deo plus pro ſeipſo quàm pro toto mundo.cap.101.& 103. 85.& 86
Obligatur homo Deo plus pro anima, quàm pro corpore ſuo.cap.105. 88
Obligatio hominis ad Deum ex parte dantis,ſcilicet Dei. cap 106. 91
Obligatio hominis ad Deum ex parte accipientis,ſcilicet hominis. cap 107. 92
Pro omni obligatione non poteſt homo retribuere Deo, niſi amorem.cap.109. 93
Nulla excuſatio poteſt eſſe homini,ſi non reddat Deo debitum amoris.tit.115. 99
Obligatur homo dare Deo honorem,laudem,obedientiã, amorem &c. ſed alia & alia ratione.cap.176. 157
Obligatur homo facere opera ſua ad honorem Dei meliori modo quo poteſt.cap. 195. 179
Obligatio hominis,ſiue debitum quantum diſtet a factis eius.capit.224. 223
Obligatio hominis pro offenſa,& iniuria Dei,qualis,& quanta ſit. capit.250. 266.& 267
Obligatio primorum parentum pro primo peccato, quanta ſit.capit. 251. 268
Obligatur homo Deo,quia dedit ei Chriſtum pluſquam pro omnibus aliis beneficijs. ca.278. 306
Odium Dei eſt radix æternæ triſtitiæ.capit. 161. 139
Ex odio ſuiipſius generatur odium Dei, & creaturarũ. capitulo 161. eod.
Odire tenetur homo omnia quæ ſunt contra Deum, quæ ſunt odienda.capit. 170. 151
Odij natura,& virtus,& fructus quæ ſint. capit. 171. & 173. 152.& 153

Odium eſt duplex, ſcilicet ſuiipſius, & Dei, & quomodo odium & amor opponuntur. cap. 172. 52

Opera hominis ſunt bona, vel mala, premiabilia, vel punibilia propter liberum arbitrium. capit. 82. 65

Opera hominis ſolus Deus ſummè potens, & ſapiens, & iuſtus poteſt remunerare. capit. 83. 66

Opera hominum habent tantum vnum remuneratorē. capitu. 87. 70

Opera hominis non ſtatim remunerentur perpetrata. capitulo 55. 72

Opera hominum bona & mala oſtendunt duas eſſe ciuitates, vel manſiones poſt hanc vitam. capit. 91. & 169. 72. & 150

Opera bona, vel mala dant alicui nomen bonum, vel malum. capitu. 191. 171

Opera ſua tenetur homo facere ad laudem Dei meliori modo quo poteſt. capit. 195. 179

Omnia opera hominis reſpiciunt Dei honorem, vel inhonorationem. capit. 196. 180

Quomodo homo per opera ſua totaliter ſit corruptus, & perditus. cap. 224. 223

Opera Dei ſunt optimè, & ſapientiſſimè facta. capit 186. folio 165.

Opera Dei quanto magis ardua, mirabilia, & magnifica, tanto magis Deo conueniunt. capit. 187. eod.

Operatur Deus omnia propter ſuam laudem, & honorē. capit. 189. 167

Item operantur propter ſuum nomen cap. 201. 184

Opera Dei cauſant notitiam de Deo. capit. 193. 174

Opera Dei diuerſa dant Deo diuerſa nomina. cap. 194. folio 176

Opera Dei circa hominem ſunt tria, ſcilicet, conditio, reſtauratio, & glorificatio. cap. 279. & 310. folio 308. & 378

Ordinis ſacramentum quarę ſit inſtitutum, & quare dicitur ordo, & quot ſint ordines in eccleſia: quare in-

fra ſacramentum ordinis.365.& 366. cum ſeq.

P

Paſſionis Christi memoria quid conferat Christiano.cap.279. fol.308
Paſſio Christi tantum proficit homini, quantum habuerit eam in memoria cum deuotione.cap.279. eodem
Paternitas eſt duplex.cap.278. 306
Peccatum quantum Deo diſpliceat, & eum offendat: & qua ſatisfactione indigeat.cap.200. 184
Peccatum primorum parentum quale, & quantum fuit capitulo 251. 268
Peccata quomodo tolluntur per mortem Christi. capit. 294. 341
Peccatum ſi non diſplicet non remittitur, & quæ requirantur ad peccati remiſſionem.cap.194. eod.
Peccatum non poteſt manere impunitum.cap.295. 346
Peccatum aliter deletur per baptiſmum, aliter per pœnitentiam cap.295.& 297. 346.& 352
Pœnitentia vera, quæ requirat. cap.294. 341
Pœnitentia quomodo relinquit reliquias peccati in anima.capitulo 297. 352
Quomodo huiuſmodi reliquiæ purgantur per ſacramentum euchariſtiæ.cap.298. 354
Quomodo purgantur per afflictionẽ, & tribulationẽ etc. capitulo 299. 355
Pœnitentia requirit peccati confeſſionem. capitulo 295. folio 346
Pœnitentiam, & ſatisfactionem debitam non implentes purgabuntur poſt hanc vitam. cap. 300. 357
Ad pœnitentiam agendam, plura debent inducere hominem.cap.301 358.& 359
De poteſtate Eccleſiaſtica quære infra ſacramentum ordinis.

Regnum

R

REgnum cęlorum duobus modis debetur Chriſto capit.260. fol 280
Reſurrectio mortuorum, probatur eſſe futura gaudij & amoris. capit 160. 132
Item per iudicium extremum. capitu.324. folio 392
Qualia corpora reſurgent.ca.155.& 325. 132.& 393

S

SAcramenta eccleſiæ quare ſunt inſtituta, & quare dantur per res, & verba ſimul cap. 281. folio 312.
Sacramentum baptiſmatis, quare datur in aqua.capitulo 282. 315
Sacramentum confirmationis datur a ſolo Epiſcopo, cũ criſmate in fronte.capit.283. 319
Sacramentum Euchariſtiæ, quare ſit inſtitutum, & quid ſignificat.cap.285. 321.& 323
Sacramentum Euchariſtiæ eſt ſacramentum communionis, & vnitatis.cap.285.& 289. 322.& 329
Quare ſit inſtitutum in pane, & vino.cap 285. 322
Quid ſignificat tranſmutatio, quæ fit in pane & vino. capitulo 287. 326
Quid repræſentet.cap.285. 322
Quid ſignificet viſibilis, & realis manducatio. capitulo 288. 327
Quomodo ſit verum, & perfectum ſacrificium, & ſatiſfactio pro omni debito.cap.289. 329
Quomodo caro Chriſti comparatur, & contrariatur carni primi hominis.cap 290. 331
Quomodo caro Chriſti ſit cauſa vnitatis animarum. capitulo 292. 334

Euchariſtia continet in ſe carnem, ſanguinem, animam, & deitatem Chriſti. cap. 292. eod.

Quomodo vna caro, vel corpus Chriſti idem numero poſſit eſſe ſimul & ſemel in diuerſis locis. cap. 293. 336

Sacramentum pœnitentiæ eſt ſpirituale medicamen animæ vulneratæ per peccatum, & quæ requirat vera pœnitentia. capit. 294. 341

Sacramentum pœnitentiæ aliter delet peccata quam baptiſmus. cap. 295. & 297. 346. & 352

Cætera de pœnitentia require ſupra pœnitentia.

Sacramentum extremæ vnctionis ad quid valeat infirmo, & quomodo differt a confirmatione. ca. 302. 362

Sacramentum ordinis quare ſit inſtitutum, & quare dicatur ordo. cap. 304. 365

Sacramentum ordinis datur per characterem: & ideo non poteſt tolli ab eo qui recepit. cap. 305. 366

Bonitas, vel malitia perſonæ non deſtruit, nec minuit poteſtatem adminiſtrandi ſacramenta. cap. 306. 367

Sacramentum ordinis principaliter reſpicit ſacramentũ euchariſtiæ. cap. 307. ſed ſecundario ſacramentum pœnitentiæ. capitulo 309. 369. & 372

Ordines ſeptem ſunt in eccleſia. cap. 307. 369

Comparatio poteſtatum ad ordines aliarum rerum. capitulo 308. 370

Sacramenti ordinis adminiſtratio requirit excellentiorem poteſtatem ſuper poteſtatem ſacerdotalem. capitulo 310. 373

Poteſtatis excellentia, eſt in ſummo, & primo ſacerdote, ſed poteſtas aliorum eſt limitata, & quod poteſtas eſt duplex. cap. 311. 375

Comparatio partis clericalis ad partem laicalem. capitulo 313. 379

Comparatio poteſtatis ſpiritualis, ad poteſtatem ſecularem cap. 314. 380

Sacramentum matrimonij quare ſit inſtitutum. ca. 315. 317. eod. & 384

Sacramentum matrimonij eſt antiquum, & nouum, & magnum ſacramentum.cap 317. 384
Bona matrimonij ſunt tria,& quomodo det gratiam.capitulo 318. 385
Matrimonium violare quantum malum.cap.319. 387
Comparatio Chriſti ad eccleſiam,ſicut viri ad mulierē. cap.320. eod.
Sacra ſcriptura eſt verbum Dei,& excellentia ſacræ ſcripturæ.cap.212. 200
Scala naturæ habet quatuor gradus,ſcilicet eſſe, viuere, ſentire,& intelligere,& quæ ſub quolibet gradu contineantur.capitulo 1
Sentire eſt tertius gradus in ſcala naturæ.cap.1. & 29. folio 1.& 25
Seruitium quod homo Deo impendit redundat in vtilitatem hominis.cap.116.& 124. 95.& 101
Seruitium duplex eſt,ſcilicet creaturarum ad hominem, & hominis ad Deum,& de comparatione illorum ad hominem,& inter ſe.cap.117. 101
Seruitium creaturarum oſtendit, quod omnes homines debent ſe æſtimare tan quam vnum hominem. capitutlo 115. 99
Spiritus ſanctus, quomodo procedat a Patre & Filio, & quare dicitur amor,charitas, donum, &c.ca.52. 39

T

Timor Dei, & amor, quomodo comparantur adinuicem,& quomodo Deus ſit timendus.cap.178. f.159
Timor,opponitur contemptus.capitulo 180. folio 161
Timor eſt duplex.ſ.Dei,& proprius,& de proprietatibus ſingulorum.cap.179. 160
Tribulatio,& afflictio voluntaria, delet peccata, & auget merita,& gratiam.cap.299. 217

Triſtitia

Triſtitia æterna, eſt fructus amoris ſuiipſius. capit. 148. folio 127

Triſtitia æterna, eſt mors animæ, cap. 151. 129

Triſtitia vera, & ſumma, generatur de gaudio vano, & quæ ſit ſumma triſtitia cap 161. 139

Triſtitia futura nunc occulta, quomodo poſſit cognoſci per experientiam cap. 162. 142

Triſtitia æternæ magnitudo, & multiplicatio. capitulo 168. 149

V

Verba Chriſti in quanto honore ſint habendæ. capitulo 107. & 215, 92. & 207

Verba Bibliæ, & ſacræ ſcripturæ, ſunt verba Dei. cap. 211. 198

Verbis Bibliæ eſt credendum: & quomodo homo ſe debet habere circa verba Dei. capitulo 214. folio 205

Verba Dei quomodo comparantur ad creaturas. capitulo 215. 207

Verba Dei ſunt cibus animæ, & quomodo verba Dei, & creaturæ conueniunt homini cap. 216. 208

Verba Chriſti in ſacramento altaris faciunt quod ſignificant. cap. 286. 324

Verba in ſacramẽtis eccleſiæ ſignificant operationem quæ interius fit in anima. cap. 284. 319

Vitia omnia, ſeu peccata naſcuntur ex amore ſuiipſius. capitulo 243. 122

Viuere facit ſecundum gradum in ſcala naturæ capitulo 1. 5. & 15. 1. 7. & 14

Viuere duplex eſt in Deo, & quod non viuere, eſt infinitũ elongatum ab eo. cap. 26. 22

Viuere quale ſit in Deo, & quale in omnibus alijs creaturis. capitulo 26. eod.

Non viuere eſt duplex, ſcilicet priuatiuum, & negatiuũ. capitu-

capitulo 28. 23
Viuere, & corpus, ſunt duo realiter diſtincta.cap.33. 28
Voluntas Dei non poteſt eſſe iniuſta, nec contra rationē. capitulo 37. 29
Voluntas Dei oſtenditur nobis per creaturas. capitulo 166. 48
Voluntas nulla eſt recta, niſi quæ concordat cum voluntate Dei. capitulo 38. 30
Voluntatis, & intellectus nobilitas, quæ ſit. capitulo 63. folio 51
Voluntas hominis nobilitatur aut viuificatur ſecundum rem quam amat. capitulo 131. & 236. 110. & 115
Voluntas quanta damna ſuſtineat quum dat amorem primum rei creatæ. cap. 133. 111
Voluntas tantum ſe extendit, quantum res primo amata. capitulo 234. & 136. 115. & 118
Voluntas habet ſe ad rem primo amatam ſicut vxor ad maritum ſuum cap. 135. Nota pulchra ibi. 114
Voluntatem propriam amare ſoli Deo competit. capitulo 140. 118
Voluntatem propriam debet homo primo odire. capitulo 170. 151
Voluntas, peruerſitas, & corruptio, eſt peſſimum malū. capitulo 237. 245
Voluntas propria, & inobedientia ſunt idem. capitulo 239. folio 247

FINIS TABVLÆ.

THEOLOGIA NATVRALIS,

RAYMVNDI DE SABVNDE,

QVAE

Creaturarum ſpeculationem complectitur: Necnon Hominis officium erga Deum, & Proximum mira arte comprehendit.

De Origine huius ſcientiæ. *Cap. I.*

QVIA homo naturaliter ſemper quęrit certitudinem & euidentiam claram, nec aliter quieſcit, nec quieſcere poteſt, donec venerit ad vltimum gradum ſuę certitudinis. Verùm quia certitudo, & probatio, ſuos habet gradus, & eſt maior & minor certitudo, maior & minor probatio. Virtus autem probationis, & cauſa totius certitudinis oritur ex certitudine, & virtute teſtimoniorum, & teſtium, ex quibus dependet, & cauſatur tota certitudo. Vnde quanto magis teſtes ſunt certi, manifeſti, & indubitati, & veri, tanto magis eſt certum illud quod ex eis probatur. Et ſi teſtęs ſint ita certi & manifeſti, & teſtimonia eorum ita manifeſta, ut nullo modo poſſit dubitari, nec nobis poſſint eſſe magis manifeſta & certiora, tunc illud quod ex eis probabitur, ſine dubio erit nobis certiſſimum, manifeſtiſſimum, & euidentiſſimum. Et quia

Virtus probationis eſt ex teſtimonys.

Teſtes vicini maiorem fidem faciunt.

quanto ſunt teſtes magis extranei diſtantes elongati à re de qua dubitatur, tanto minorem fidem, & certitudinem generant. Quanto autem teſtes ſunt magis vicini, propinqui, & intranei, & indubitati: tanto maiorem fidem faciunt & credulitatem. Et quia nulla res magis vicina, magis propinqua, & magis intranea, vel intrinſeca, & propria alteri eſt, quàm ipſemet ſibi. Et ideò quicquid probatur de aliqua re per ipſammet rem, & per naturam propriam, maximè certum eſt. Et cùm nulla res creata ſit propinquior homini, quàm ipſemet homo ſibi, ideò quicquid probatur de homine per ipſummet hominem, & per ſuam propriam naturam, & per illa quæ ſunt ſibi certa, de illo maximè certum, manifeſtum, & euidentiſſimum eſt ipſi homini. Et iſta eſt vtilitas, certitudo, & maxima credulitas, quæ poſſit cauſari, uel creari per probationem. Et ideo ipſemet homo ex ſua propria natura debet eſſe medium argumentum, & teſtimonium ad probandum omnia de homine, ſcilicet quæ pertinent ad ſalutem hominis, vel ad damnationem, vel fęlicitatem, vel ad bonum, vel ad malum eius. Aliter autem homo nunquam erit vtilitate certus. Neceſſe eſt ergo, quòd homo cognoſcat ſeipſum, & ſuam naturam, ſi aliquid velit certiſſime probare de ſeipſo; & quia homo eſt extra ſeipſum, & elongatus & diſtans a ſeipſo per maximam diſtantiam, nec vnquam habitauit in domo propria, ſcilicet in ſeipſo, imo ſemper manſit extra domum ſuam, & extra ſe, & ex eo quia ignorat ſeipſum, neſcit ſeipſum, & de tanto eſt elongatus, & diſtat a ſeipſo, & tantum extra ſeipſum eſt, de quanto ignorat ſeipſum, & quia totaliter neſcit ſeipſum, ideò totaliter eſt extra ſeipſum, & per conſequens, quia nunquam habitauit in ſeipſo, neque intrauit in ſe, nec vidit ſe, ignorat ſe, neſcit quid valet, & ideò dat ſe pro nihilo, ſcilicet pro peccato, & pro paruo gaudio & modica delectatione. Quia ergo homo totaliter eſt extra ſe, ideò ſi debet videre ſe, neceſ-

Homo debet cognoſcere alios ex ſeipſo.

ſe eſt quòd intret in ſe, & intra ſe, & veniat ad ſe, & habitet intra ſe. Aliter eſt impoſsibile quòd cognoſcat ſe, nec videat ſe, neque ſuum valorem, ſuam naturam, & ſuã pulchritudinẽ naturalẽ. Et quia homo ignorat ſeipſum a neceſsitate, & neſcit domum ſuam in qua debet habitare, ideò neceſſe eſt, quòd alię res ducant eum in ſeipſum. Verùm, quia homo eſt in alio loco ſecundum naturam, ideò ſi debet aſcendere ad ſe, neceſſe eſt eum habere ſcalam per quam aſcendat ad ſe. Tunc autem homo aſcendit & vadit ad ſe quando incipit ſeipſum cognoſcere, & tot paſſus & gradus facit & aſcendit, quot cognitiones de ſeipſo acquirit. Et tunc intrat in ſeipſum, quoniam cognoſcit ſeipſum. Et quia modus cognoſcendi hominis eſt, ut per illa quæ ſunt ſibi magis & primo nota, cognoſcat quæ ſunt ſibi ignota: & per illa quæ ſcit, aſcendet ad illa quæ neſcit, & cùm ſemper res minus nobiles, & inferiores ſint homini primo cognitæ, & res perfectæ digniores, nobiliores ſunt ei ultimò cognitæ. Et ideo quia homo eſt res dignior, ſuperior, & perfectior huius mundi, propter hoc cognoſcit alias res inferiores, & vltimo cognoſcit ſeipſum. Quapropter, vt homo, qui tantum eſt elongatus a ſe per cognitionem, quia totaliter ignorat ſe, & ſic extra ſe poſsit reduci & venire ad ſe per cognitionem, ideò eſt ordinata rerum & creaturarum uniuerſitas tanquam iter, via, & ſcala immobilis & naturalis, habens gradus firmos, & immobiles, per quam homo veniat, & aſcendat ad ſeipſum. In qua vna res eſt inferior, & alia ſuperior: vna perfectior, & alia minus perfecta: vna nobilior, & dignior quam alia ad modum cuiuſdam ſcalæ aſcendendo. Et ideò, ut homo poſſit venire ad ipſius cognitionem, neceſſe erit ſequentem ordinem obſeruare. ¶ Primò oportet videre, & conſiderare ordinem rerum inter ſe, & diuerſos gradus rerum ordinatarum in vniuerſo, & conſiderare quamlibet rem in ſe, & quid habet in ſeipſa. ¶ Secundò, hoc conſiderato, oportet *Diuiſio totius libri principaliter in due.*

A 2 com-

comparare hominem, qui eſt ſupremus inter omnes res mundi ad omnes alias res. Et iſta comparatio fit duobus modis. Primo ſcilicet per conuenientiam. Et ſecundo per differentiam, ita quòd neceſſe eſt conſiderare quàm conuenientiam habet homo cum aliis rebus, & quàm differentiam. Poſtea ex iſta conuenientia, & differentia manifeſtabuntur omnia quæ ſcire debemus de homine, & de Deo. Quia per illa quæ ſunt inferiora hominis, itineramus, & aſcendimus ad hominem, & per hominem imus & aſcẽdimus in Deum, ſicut per veram ſcalam per quam debemus aſcendere in cognoſcendo. Aliter eſt impoſſibile veritatem cognoſcere rectè. Ita quòd duo ſunt aſcenſus, & duę dietæ. Prima dięta, eſt primus aſcenſus, & eſt de omnibus inferioribus vſque ad hominem. Secunda diæta, & ſecundus aſcenſus, eſt de homine vſque ad Deum. Quantum ad primum videndum eſt, quòd multi ſunt gradus rerum in mundo diſtincti adinuicem immobiles & firmi, ex quibus ſcala naturæ componitur & ordinatur. Et oportet eos numerare, & cogitare quemlibet per ſe, vnde tota rerum vniuerſitas reducitur ad quatuor gradus generales, ex quibus quatuor eſt compoſita ſcala naturæ. Sed tamen intra quemlibet gradum generalem ſunt multi gradus ſpeciales, quæ ſub vno gradu generali continentur. Generales autem gradus ſic ordinantur adinuicem.

Generales gradus rerum adinuicem, quæ dicuntur ſcala naturæ.

Omne quod eſt, vel eſt tantum, & non viuit, nec ſentit, nec intelligit, nec diſcernit, nec vult liberè; ecce primus gradus. Vel eſt, & viuit tantum, & non ſentit, nec intelligit &c. ecce ſecundus. Vel eſt, viuit, ſentit tantum, & non intelligit &c. ecce tertius gradus. Vel eſt, viuit, ſentit, intelligit, vult liberè, ecce quartus gradus. Sic ergo iſta quatuor eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, continent omne quod eſt, & in iſtis quatuor, omnia clauduntur, & nihil eſt extra iſta quatuor. Per intelligere enim, comprehenditur diſcernere, & velle libere. In primo ergo gradu ſunt omnia quæ habent

bent eſſe tantum, & non viuere, nec ſentire, nec intelligere. Et ſub iſto gradu comprehenduntur infinitæ res, quæ quamuis omnes in hoc conueniant, quòd habent eſſe tantum, & non uiuere, nec ſentire &c. tamen ſub illo eſſe tantum, multum differunt adinuicem, ſecundum quod vna res habet nobilius & dignius eſſe, quàm altera, & nobiliorem, & digniorem virtutem & operationem, quàm altera. Vnde primo in iſto gradu continentur elementa, ſcilicet terra, ignis, aqua, & aer, & vnumquodque habet ſuam propriam naturam per ſe ſeparatam ab aliis, ſimiliter aqua, aer, & ignis. Et eſt ordo inter ipſa, quia terra eſt infimum, & quaſi nullius nobilitatis; aqua nobilior, & dignior quàm terra: & aer dignior quàm aqua; & ignis nobilior, quàm aer. Conſiderandum eſt ergo quodlibet iſtorum per ſe quantum fieri poterit, vt videatur quid habet in ſe groſſo & vulgari modo. Sub iſto etiam gradu continentur omnia quæ generantur infra terram, ſicut ſunt mineralis & metalla, ſicut eſt argentum viuum, plumbum, ferrum, cuprum, aurum, argentum, ſtannum, quæ differunt adinuicem ſecundum maiorem & minorem nobilitatem. Et eſt etiam aurum quod excedit omne metallum in nobilitate & precioſitate. Et eſt etiam ſulphur, ſalpetra, ſalgemma, & allumina, quæ ſunt magnæ virtutis, & vigoris. In iſto etiam gradu ſunt omnes lapides, tam precioſi, quàm etiam alii. Cogita ergo quanta virtus, quantus valor eſt in lapidibus precioſis, non ex parte quantitatis, ſed ex parte virtutis, veluti ſunt carbũculus. iacynthus, ſmaragdus, criſtallus, &c. in iſto etiam gradu continentur omnes celi, & omnia corpora celeſtia, omnes planetæ, omnes ſtellæ, ac etiam alia, quæ habent tantum eſſe & non viuere, & omnes res artificiales, quæ in hoc omnes conueniunt, quia habent eſſe tantum, & non viuere. In ſecundo gradu ſcalæ ſunt omnia illa quæ habent eſſe & viuere tantum, & non ſentire, neque intelligere: vnde illa dicun-

Primus gradus rerum.

Secundus gradus rerum.

tur viuere, quæ per ſe mouentur ſine alio ſurſum, & deorſum, ante & retro, ad dexteram & ſiniſtram. In illo gradu continentur omnes plantæ, & arbores, & herbæ, quia dicuntur viuere; nam mouentur ſurſum, deorſum, ante, retro, &c. per ſe, & ſine alio, & hoc quando creſcunt ſurſum, deorſum, ante, & retro, & per ſe trahunt alimentum a terra, & nutriuntur continuè, & creſcunt, & augmentantur, & generant ſua ſemina, & ſuos fructus. Et ideò dicuntur viuentia, quia per ſe nutriuntur, generantur, & augmentantur, & hoc per virtutem propriam quam habent in ſe, & ideò per ſe mouentur, & hoc non habent elementa niſi per quandam ſimilitudinem. In iſto autem gradu ſunt duæ differentię, ſcilicet herbæ, & arbores. Et res dignior eſt arbor, quam herba. Sub iſto gradu continentur innumerabiles res, ſcilicet ſpecies, & complexiones arborum, quę differunt adinuicem, & vna non eſt alia, & vna eſt nobilior altera. Similiter continentur innumerabiles ſpecies herbarum, & virtutes, & naturæ earum, quarum vna non eſt alia, & quælibet habet ſuam propriam naturam & virtutem.

Tertius gradus rerum. In tertio gradu ſunt omnia illa quæ habent eſſe, viuere, & ſentire tantum. Et iſtud ſentire continet ſub ſe videre, audire, guſtare, odorare, & tangere, & omnes operationes quas habent animalia bruta plus quam arbores & herbę. Sub iſto gradu continentur omnia animalia ſiue ſint in terra, ſiue in aqua, ſiue in aëre, ſicut ſunt animalia terreſtria, quadrupedia, reptilia, volatilia, atque piſces.

Conſidera quot ſunt ſpecies animalium, quæ ambulant ſuper terram, & differentias, & diuerſitates eorum, ac ſpecies & differentias auium, & nobilitates earum ſimiliter piſcium.

In animalibus aūt ſunt tres gradus ꝑ quos aīalia adinuicem ordinantur & diuiduntur, atque diſtinguntur.

Quoniam quædam ſunt animalia, quæ habent ſenſum

ſum tactus tantum, & non habent memoriam, neque auditum, ſicut conchilia, & animalia arboribus affixa, & radicibus. Et iſte eſt primus & infimus gradus. Quędam enim ſunt, quæ habent ſenſum, tactus, & memoriam, & non auditum, ut formica; & iſte eſt ſecundus gradus. Quædam ſunt, quæ habent ſenſum, memoriam, & auditum, vt animalia perfecta, vt canis, cattus, & ſimilia; & iſte eſt tertius gradus.

Quartus gradus non poteſt eſſe, ſcilicet quòd aliqua ſint, quæ habeant auditum, & non memoriam, quia vbicunque eſt auditus, ibi eſt memoria relicta ex auditu. Prima animalia, quia non habent memoriam, non habent etiam prudentiam; & quia non habent auditum, non ſunt diſciplinabilia, nec poſſunt moueri de loco ad locum diſtantem, quia nullum animal poteſt moueri de loco ad locum, niſi habeat memoriam.

Secunda animalia quæ ſunt in ſecundo gradu, quia habent memoriam, habere poſſunt aliquam prudentiam, & moueri poſſunt de vno loco ad alium, ſicut dicimus, quòd aliqua prudentia eſt in formica quando congregat grana frumenti ad aliquem certum locum, & hoc eſt propter memoriam, ſed quia non habent auditum, ideò non ſunt diſciplinabilia.

Tertia animalia, quæ ſunt in tertio gradu, quia habent memoriam & auditum, ideò ſunt aliquo modo diſciplinabilia, vt canes, & aues. Et iſta omnia tam de primo, quàm ſecundo, & tertio continentur ſub generali gradu, ſcilicet ſub tertio, quia omnia dicuntur ſentientia. Vnde animalia primi gradus ſunt propinquiſſima plantis, & ideò ſunt infima. Animalia ſecundi gradus, ſunt magis diſtantia a plantis, & ideò ſunt nobiliora. Animalia tertii gradus, ſunt magis elongata a plantis, & ideo ſunt adhuc nobiliora; & hoc de tertio gradu.

In quarto gradu ſunt omnia illa quæ habēt eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, diſcernere, velle, & nolle libere, ſiue quæ habent liberum arbitrium. In iſto gra *Quartus gradus rerum.*

du ſunt homines, quibus nihil deficit in natura, neque aliquid poteſt eis vltra addi, quia ſupra liberum arbitrium non eſt aliquis gradus, nec eſt aſcenſus vlterius in natura. Non enim eſt maior dignitas naturalis, quàm eſt liberum arbitrium, vnde, quia homines habent rationem, ideò poſſunt intelligere, diſcernere, iudicare, ratiocinari, & ſunt capaces, & ſuſceptibiles cognitionis experimentalis, & artis, & ſcientiæ, ac doctrinæ, quod non habent alia animalia. Et quia habent liberum arbitrium ſecundum naturam, ideò poſſunt velle, & nolle, conſentire, & diſcernere ſponte & liberè abſque coactionem, quod non poſſunt alia animalia. De iſto quarto gradu latiùs dicetur in ti. 61. 63. & 65, &c. Et ſic completa eſt tota ſcala naturę cum ſuis gradibus. Et hæc eſt prima conſideratio in hac ſcientia radicalis & fundamentalis, ſcilicet conſiderare iſtos gradus in ſe, & bene plantare & radicare eos in corde, & figurare ſicut in natura realiter.

Sequitur comparatio hominis ad alias res inferiores ſecundum conuenientiam & differentiam, ſiue comparatio quarti gradus ad tres gradus præcedentes. Et primo ſecundum conuenientiam, & hoc dupliciter, ſcilicet ſecundum conuenientiam generalem, & ſecundum conuenientiam ſpecialem. *Cap. II.*

Incipit prima pars principalis huius operis.

Conſideratis iſtis gradibus rerum, quæ ſunt in mundo per ſenſum & experientiam, de quibus nullus poteſt dubitare: nunc oportet facere comparationem, & comparare vnam rem ad aliam, & comparare hominem ad omnes alias res, & hoc ſecundum conuenientiam, & differentiam, ſcilicet in quo conuenit homo in aliis rebus inferioribus, in quo differt ab eis. Et in iſta comparatione cognoſcet ſeipſum, & hoc quod eſt ſupra ipſum, ſcilicet

Deum,

Deum,& ſuum conditorem. Conſideret ergo homo primo conuenientia quam habet cum aliis rebus. Et primò generaliter, ſecundò ſpecialiter. Vnde homo conuenit cum omnibus aliis rebus inſenſibilibus, & habet conuenientiam cum eis, quia habet in ſe illa, quæ aliæ res inſenſibiles habent, & eaſdem perfectiones, & omnes gradus. Vnde habet in ſe eſſe, ſicut res in primo gradu, vt ſunt elementa, quia continet in ſe, licet inuiſibiliter quatuor elementa, & ſub alia forma, & nutritur per elementa, & habet vitam in eis, & habitat in eis, & ſine eis,non poteſt viuere, & conſeruari per vnum momentum, & ſic conuenit cum eis, & cum omnibus quæ habent eſſe tantum, & non viuere generaliter.

Generalis conuenientia hominis cũ aliȷs rebus.

Item conuenit cum rebus ſecundi gradus, vt ſunt plantę, arbores, & herbæ, quia habet eſſe, viuere, & nutriri, ſicut ille augmentare, generare, &c. Quoniam homo viuit, nutritur, creſcit,& generat ſicut arbores, & plantæ. Etiam conuenit cum rebus tertii gradus, ut cum animalibus brutis, quæ habent eſſe, viuere, & ſentire: vnde homo habet viſum, auditum, guſtum, tactum, & odoratum, dormire, & vigilare, comedere, & bibere, ſicut alia animalia. Ergo magnam conuenientiam habet cum eis. Illa ergo, quæ ſunt in aliis rebus trium graduum, ſunt in homine. Ergo habet conuenientiam, confraternitatem, & amicitiam cum omnibus aliis rebus inferioribus. Sed tamen debet homo conſiderare, quod illa, quæ res inferiores habent diuiſim, homo debet omnia illa coniunctim, & ſimul, ut declarandum eſt. Nam omnia habet homo, & nihil ſibi deficit de omnibus quatuor gradibus, nec aliquid poteſt ſuperaddi, nec aliquis gradus poteſt eſſe ſupra hominem in dignitate, quia habet eſſe, viuere, ſentire, intelligere, & liberum arbitrium, & ſic quæ ſparſim, & diuiſim ſunt in aliis rebus per ſuas portiones, ſunt in homine coniunctim, & nihil ei deficit.

Secunda conuenientia.

Tertia conuenientia.

Nota.

Hic

Hic oſtenditur fructus, qui ex iſta comparatione ſequitur, quoniam ad oculum probatur, & concluditur, quod aliquis eſt dominus inuiſibilis, ſupra hominem qui ipſum condidit, & omnes iſtos gradus ordinauit. Cap. III.

NUnc oportet cõſiderare quid debet homo arguere, & concludere ex iſta comparatione; & quid debet exinde arguere: certè, quia homo habet coniunctim & ſimiliter illa, quæ aliæ res habent diuiſim, debet arguere quòd ille idẽ qui ordinauit diuiſim alias res & naturas, dando cuilibet ſuã portionem, ꝙ ille idẽ numero, & nõ alius, coniunxit omnia ſimul in ipſo homine, ſcilicet coniunxit eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, & liberum arbitrium. Ergo ille idem qui dedit rebus inferioribus hoc quod habent, dedit homini hoc quod habet. Ergo ſicut homo non dedit alicui rei inferiori hoc quod habet, ita ſibimetipſi non dedit illud quod habet. Sicut ergo homo non dedit inferiori rei eſſe, neque viuere, neque ſentire, ita nec homo dedit ſibiipſi neque eſſe, neque viuere, neque ſentire, neque intelligere. Ergo eadem manus omnia fecit. Idem dominus idem artifex omnia ordinauit, proportionauit, & limitauit.

Quærendo ducit in cognitionem Dei. Quæramus ergo quare res primi gradus non habent plus quàm eſſe, & non habent neque viuere, neque ſentire, ut elementa? Quis limitauit eis, vt non plus haberent? Et quis limitauit arboribus & plantis, vt non haberent plus quàm viuere, & animalibus, ut non haberent plus quàm ſentire? Quis fecit animalia aſcendere ad illum gradum vltra arbores, & plantas, & non vltra? quis menſurauit eis in tali menſura, & non alia? quare homines habent vltra iſta tria intelligere, velle, & nolle, & liberum arbitrium? Quis coniunxit iſta tria

cum libero arbitrio ſimul, & vltra non eſt aſceñſus, ſed in homine eſt finis & complementum, & in eo ſunt omnia, & ei nihil deficit? Quis exaltauit hominem vltra arbores & animalia bruta? Quæramus an homo iſta coniunxit in ſeipſo, vt nihil ei deficiat? Et an ipſe ſeipſum ſic exaltauit, & ſupra omnia alia eleuauit, an alius hoc fecit? Quęramus an iſta ordinauerunt, & menſurauerunt ſeipſa, ut quodlibet tantũ & non plus haberet, vel alius alter ab eis hoc fecit, an omnia iſta dederint ſibimet hoc quod habent tantum, & non vltra, vel aliquis alius dedit eis? Sed eſt impoſſibile, quod omnia iſta ſeipſa menſurauerunt, & ſibiipſis dederunt hoc quod habent; & tamen ſunt ordinata, & menſurata. Ergo aliquis alius exiſtens ſuperior omnibus iſta ordinauit, menſurauit, & limitauit, & dedit eis quod habent. Ergo idem magiſter, idem artifex, eadem manu omnia ordinauit, menſurauit, limitauit, & cuilibet ſuum proprium gradum dedit. Et ille idem qui fecit aſcendere arbores ſupra elementa in dignitate, & animalia ſupra arbores, & homines ſupra animalia. Et ille idem qui ordinauit vt arbores viuerent, & nutrirentur, capiendo cibum immediatè a terra per radices coniunctas intra terram, illemet ordinauit, quod animalia viuerent, & nutrirentur per os, & non per radices, & homines ſimiliter, vt quamuis commune ſit viuere herbis, animalibus, & hominibus, nihilominus nobilior modus viuendi eſt in animalibus, quàm in arboribus, & herbis, & nobilior adhuc in hominibus, quàm in animalibus. Et quis hoc ordinauit, & quis inuenit iſtos tres modos, & gradus nutriendi & viuendi? Nonne idem dominus, & idem artifex? Prętereà, quis omnia iſta conſeruat, vt quodlibet maneat in ſuo gradu, in ſuo ſtatu, & in ſuo ordine? Quis fecit iſtos gradus ſtabiles, vt permaneant continuè ſine confuſione? Quis manu tenet, vt terra maneat terra, & aqua &c. Nonne idem dominus, qui ordinauit, & qui dedit?

Solutio.

Alia rō ad idem.

Con-

Cōcluſio. Ergo tu homo, quod accepiſti, habes ab eodē a quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Ergo tu pertines etiam ad ordinem aliarum rerum, & facis vnum ordinem cum eis, & vnam hierarchiam. Ergo ſequitur, quòd tu es illius, cuius ſunt aliæ res, & conſeruaris, & gubernaris ab eodem a quo aliæ res gubernantur & conſeruantur. Ergo ſicut aliæ non ſunt ſuiipſius, ſed ſunt illius qui fecit eas: vnde ſequitur, quod tu homo non es tuiipſius, ſed illius cuius ſunt alię res, ergo tu es illius, cuius eſt terra, cuius eſt aqua &c. & alia elementa, in quibus tu habitas. Vlterius conclude & argue; Tu homo non dediſti tibi hoc quod habes, nec res inferiores dederunt tibi hoc quod habes, nec talem te fecerunt; ergo aliquis maior, quàm tu: & qui eſt ſupra te dedit tibi hoc quod habes, quia ab alio habes, poſtquā à te ipſo non habes, nec ab ęterno habuiſti.

Concluſio vnius veri & ſummi Dei.

Quomodo neceſſariò eſt vnus Dominus tantùm, qui eſt ſupra homines. Cap. IIII.

Probatur quod ſit vnus Deus.

PRæterea neceſſariò ſequitur, quòd ille, quæ eſt ſupra hominem, à quo homo habet quicquid habet, eſt vnus dominus, & non plures. Quamuis enim ſunt plures, & innumerabiles res, & diuerſæ; in iſtis quatuor gradibus tamen non eſt niſi vnus ordo, vna ordinatio inter omnes. Omnia enim habent ordinem vnum, omnia enim ſunt coniuncta, omnia colligata in vno ordine. Omnia aſcendunt ordinatè de gradu in gradum, de minore ad maius, ſemper ad digniora aſcendendo. Ergo vnitas ordinis demonſtrat vnum ſolum ordinatorem, vnum gubernatorem, vnum artificem, qui tam diuerſa coniunxit in vno ordine. Item quomodo tam diuerſæ res, & contrariæ adinuicem, ſicut ſunt aqua & ignis, humidum & ſiccū,

& aliæ res multæ adinuicem contrariantes poſſunt coniungi in vno ordine, & conſeruari infra vnum ordinem, niſi eſſet vnus ſolus numero, qui omnia ordinauit. Non enim duo contraria naturaliter poſſunt conuenire in vno ordine, niſi per vnum ordinatorem, Ergo contrarietas rerum in vno ordine arguit vnum artificem tantum. Pręterea elementa intrant herbas & arbores, & nutriunt eas, & fructus earum continuè. Et fructus, & herbę intrant animalia, & nutriunt ea. Et etiam tam fructus, quàm herbę animalium, quàm carnes, intrant homines, & nutriunt eos, & cęleſtia corpora, ut Sol & Luna continuè influunt in iſta inferiora, & dant vigorem, & lumen, & calorem continùè eis; & iſta recipiunt. Omnia ergo vnum tendit ad alterum, vt videamus per experientiam, quòd vnum ſuſtinet aliud, & omnia ſe mutuò iuuant, & inferiora ſeruiunt maioribus & ſuperioribus ordinatè, & in hoc faciunt vnum ordinem, vnam amicitiam, vnam vnitatem. Ergo ſequitur, quòd tantum eſt vnus qui omnia iſta gubernat & ordinat & confęderat in vnam ſocietatem. Item vidẽmus, quod primus, ſecundus, & tertius gradus ordinantur ad quartum, tanquam ad digniorem; & ſunt propter illum, ſed in primo gradu eſt maxima rerum diuerſitas, multę ſpecies & naturæ, & in ſecundo gradu eſt maxima rerum & ſpecierum diuerſitas, & in tertio ſimiliter, ſed in quarto & ſupremo, non eſt niſi vna natura, vna ſpecies, ſcilicet homo, & omnes homines ſunt eiuſdem naturæ, & dignitatis naturalis, nec eſt aliqua diuerſitas, quia æqualiter omnes habent liberum arbitrium, quod eſt propria dignitas hominis, & ſuprema, per quod facit ſuum proprium gradum, & differt ab aliis gradibus. Si ergo plures, & innumerabiles naturæ rerum, & diuerſæ, q̃ ſunt in mundo, tendunt ad vnam ſolam naturam, & non ad plures, tanquam ad ſuperiorem & digniorem eis, & vni ſoli ſeruiunt, & non pluribus, videlicet humanæ naturæ, ergo multomagis

Tertia ratio.

Quarta rō.

Concludit eſſe vnum Deum.

magis

magis humana natura debet tendere ad vnam ſolam naturam ſibi ſuperiorem & dominantem, & ad plures; & ſeruire vni ſoli naturæ, & non pluribus naturis. Vnde enim eſſet hoc, quòd aliæ naturæ inferiores, & minus dignæ tenderunt ad vnitatem & vnicam naturam ſolam tanquam ad maiorem, & humana natura quæ dignior eſt, tenderet ad plures naturas, tanquam ad maiores & dominantes, & omnes res inferiores homine, tendunt ad vnitatem, & humana natura dignior omnibus, ad quam tendunt aliæ omnes, tenderet ad diuerſitatem, hoc non patitur natura, nec ordo rerum, quod inferiora & minus digna tendant & ordinantur ad melius, fortius, & ad nobilius, ſuperiora, & magis digna tendant ad peius, & debilius. Sed melius, & fortius, & dignius eſt tendere ad vnitatem, quam ad diuerſitatem; & ad vnum, quam ad plura; quia tendere ad vnitatem, & ad vnum, eſt tendere ad eſſe, ad bonum, ad fortitudinem, & ad conſeruationem. Sed ire, & tendere ad diuerſitatem, & pluralitatem, eſt ire ad non eſſe, ad malum, & ad diuiſionem, ad debilitatem, & ad deſtructionem. Quare ſi omnes hic naturæ, & ſpecies inferiores tendunt ad vnicam naturam tantum, ſcilicet ad humana, ergo multomagis humana natura ſibi dominantem & ſupremam, cui debet ſoli ſeruire, & non ad plures: Ergo vna ſola natura eſt ſupra hominem, quę dominatur homini.

Quòd non ſolùm eſt vna, ſed eſt magis vna quàm ſit humana natura. Cap. V.

Vnitatem diuinæ naturæ probat.

SEd vlterius reſtat oſtendere, quòd illa natura quæ exiſtit vltra hominem, & cui ſubiicitur homo non ſolum ſit vna, immò magis vna quàm humana natura. Si.n. humana natura, ad q̃ tendunt omnes res inferiores naturæ, eſt magis vna, q̃ ſunt oẽs inferio-

feriores, quia illę ſunt plures, & diuerſæ naturæ & ſpecies; & inter eas eſt magna diuerſitas, & modica vnitàs, in humana aũt natura eſt vnitas in natura,& in ſpecie, Ergo ſimiliter in natura illa, quæ eſt ſupra hominem, & cui homo ſubiicitur, dicitur eſſe magis vna quàm humana natura, & in ea debet maior vnitas eſſe. Sed inferiores naturæ, quę ſeruiunt humanę, ſunt plures, & diuerſę in ſpeciebus, & in indiuiduis: humana nã eſt vna in nã, & in ſpecie, ſed plures & diuerſę in indiuiduis. Ergo illa natura, quę eſt ſupra hominem, & quę dominatur homini,debet eſſe vna in natura,& in ſpecie, & vna in indiuiduis. Ita, quòd in ea non debet eſſe niſi vna natura, una ſpecies,& unum indiuiduum, & nulla diuerſitas in indiuiduis, aliter non eſſet magis una, quàm humana natura. Ergo ſicut humana natura eſt ſolum una & eadem ſpecie, ergo illa, quę eſt ſuprà humanam naturam, debet eſſe una, & eadem numero, nullo modo multiplicata, quia ultra unitatem in ſpecie non eſt maior vnitas, quàm unitas in numero, ut ſicut omnes naturę inferiores homine ſunt colligatæ cum una natura & ſpecie,ſcilicet cum humana.Ita humana natura,quæ eſt vna ſola in ſpecie,ſit colligata cũ vna alia natura ſuperiore,quæ ſit vna numero, vt mundus ſit colligatus,& vnus & terminetur, & finiatur in ſumma vnitate, & maiori,quæ poſſit eſſe. Et ſicut humana natura eſt alia,& diſtincta,& ſeparata ab aliis naturis inferioribus, ita etiam illa natura, quæ eſt ſupra hominem,quę ordinauit omnia,eſt ſummè diſtincta,& ſeparata ab humana natura,& ab omnibus aliis naturis, habens ſuum proprium eſſe in ſe. Et hoc eſt diuina natura omnia ordinans,omnia regens,& etiam omnia conſeruans.

Quod

Quod talis natura ſit actu infinita. Cap. VI.

PRæterea diuina natura, quæ eſt ſupra omnes naturas, debet eſſe maior quam humana natura. Sed humana natura eſt infinita in poſſibilitate, quia eſt multiplicabilis, quantum eſt de ſe, in infinitum, quia ſibi non repugnat, quin duobus hominibus exiſtentibus, ſcilicet mare & fęmina procreetur, tertius quantum eſt de natura. Ita ſimiliter eſt de natura ignis, quia in infinitũ poteſt creſcere, & multiplicare, appoſitis combuſtibilibus. Ergo diuina natura, cùm non ſit facta, eſt maior humana, & quam omnes naturę factæ. Si ergo humana natura ſit infinita poſſibilitate cùm ſit facta, ſequitur, quòd diuina natura ſit infinita magis, & hoc non poteſt eſſe, niſi actu, quia inter actum, & potentiam, nihil eſt medium. Et quia nullo modo poteſt multiplicari in indiuiduo, ſequitur, quod tota infinita actu, eſt in vno indiuiduo, & extra illud indiuiduum non poteſt eſſe. Ergo diuina natura, quę eſt ſupra hominem, eſt vnum ſolum indiuiduum infinitum actu, ſicut omnes homines poſſibiles, qui ſunt infiniti, eſſent vnus & ſingularis homo, & vnũ indiuiduum. Ergo probatum eſt, quòd illa natura, quæ eſt ſupra humanam naturam, et vnum indiuiduum, qui fecit eam, eſt una, ſolo numero, & infinita actu, & per conſequens quod unus eſt ſolus Dominus, & Deus. Si enim eſſent plures, an eſſent contrarii, et diſcordes, an amici cõcordes. Si diſcordes, ordo rerum non eſſet vnus, neque mundus eſſet colligatus, & ordinatus ſicut eſt. Si amici et concordes, aut eſſent neceſſarii inſimul coniuncti, aut vnus ſufficeret. Si ambo eſſent neceſſarii, tunc ſemper vnus indigeret altero, et neceſſariò ſemper deberent eſſe coniuncti adinuicem. Et hoc non poteſt eſſe, quia

Vt in præcedenti capitulo probatum eſt.

Probat, quod nõ ſint plures.

quia tunc non poſſent dare alicui rei, nec eſſe, nec uiuere, nec ſentire, nec intelligere, nec conſeruare ordinem rerum in ſuo ſtatu, quia ambo eſſent indigentes, cùm vnus non poſset eſse ſine altero. Si autem vnus ſufficeret, ſuperfluum eſſet ponere alterum ſine neceſſitate, & hoc ordo rerum non permittit, vnde non ſunt duo Soles, quia vnus ſufficit, neque in animalibus, & hominibus duo capita, quia vnum ſufficit. Ita non ſunt duo mundi, quia unus ſufficit, neque duo in mundo, quia vnus ſufficit. Si igitur in rebus inferioribus eſt talis unitas, & nulla ſuperfluitas; quomodo in tam ſuprema natura & perfectiſſima, eſſet ſuperfluitas, quæ ſic omnia ordinauit? Concluſio. *Concluſio.*

Ecce homo ex iſta comparatione cum aliis rebus, & naturis, conſiderando conuenientiam quam habes cum eis, & comparando unam naturam cum alia, & unum gradum cum alio, inueniſti, & concluſiſti aliam naturam inuiſibilem eſſe ſupra te, ſicut tu es ſuper alias creaturas, quæ omnes iſtós gradus ordinauit, & menſurauit in rebus, ergo aliquis eſt ſupra te, quæ eſt maior, quàm tu. Illius ergo es opus, illius es factura, & creatura. Manus ſuæ ſic te fecerunt. Ille ergo eſt dominus tuus, & pater tuus, & omnium aliarum rerum, quæ ſunt infra te: deinde habes ſuperiorem; habes vnum, & non plures, & eundem quem habent aliæ res.

Quòd ex comparatione iſtorum quatuor graduum ad Deum, probatur, quòd ipſe habet eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, ſiue liberum arbitrium. Cap. VII.

POſtquam per ipſos quatuor gradus comparando vnum ad alterum, homo ad tantam aſcendit notitiam, quòd inuenit ſuum factorem, quem non videbat, eſſe realiter, & exiſtere vnũ

numero,& actu infinitū, nō debet reſiſtere ab inquiſitione, immò magis debet laborare,ſi poterit, ipſum magis cognoſcere in ſpeciali, ſcilicet qualis ſit, quales conditiones habet. Et hoc comparando iſtos quatuor gradus ad ipſum. vnde poſtquam ipſe ſolus,& nullus alius ordinauit,produxit,& menſurauit iſtos gradus,ſcilicet,eſſe,viuere,ſentire,& intelligere,ſiue liberum arbitrium; dādo aliquibus eſſe tantum,aliquibus eſſe viuere tantum.ergo ſequitur neceſſariò, quod ipſe habet in ſeipſo iſtos gradus, poſtquam dedit aliis,ergo ſequitur, quòd ipſe eſt, uiuit, ſentit, & intelligit, & habet liberum arbitrium. Ergo habet eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, & velle, nolle, liberè & ſpontè.

Quomodo Deus habet in ſe eſſe, viuere, ſentire, & intelligere. Cap. VIII.

ET quia ipſe a nullo recipit iſta, quia nihil eſt ſupra ipſum, a quo reciperet iſta,ergo habet omnia iſta ſine menſura, & ſine termino, & ſine limitatione. Quia quos limitaſſet,vel menſuraſſet tibi, cū a nullo habeat, nec ēt ipſemet ſibi menſurauit,quia ipſemet non dedit ſibi eſſe, nec viuere,nec ſentire, ēt q̄a tunc aliqn̄ ea non habuiſſet, & ſic aliqn̄ non fuiſſet. Ergo, quando non erat,qūo poterat ſibiipſi dare, uel aliis. Igitur iſta non ſunt ſibi data,nec ab aliquo,nec a ſeipſo,& tamen habet ea,ergo ab ęterno,& ſine principio habet a ſeipſo,ergo nihil recipit, nec iſta ſunt recepta in eo,nec data,& tamen habet, & ſunt in eo realiter, & veriſſimè,ſequitur quod ſunt in eo ſine menſura,& ſine termino. Quare concluditur, ꝙ ſuum eſſe,eſt infinitum, immenſuratum,& ſine termino,& ſimiliter ſuum viuere,ſuum ſentire,ſuum intelligere,&c.

Hic tractatur de his quatuor gradibus, prout ſunt in Deo, & oſtenditur qualiter conueniunt, & comparantur adinuicem. Et primo oſtenditur, quod eſſe eſt principium, radix, & fundamentum omnium aliorum. Cap. IX.

ET quia nos videmus per experientiam, ꝙ eſſe poteſt inueniri ſine viuere, ſine ſentire, & ſine intelligere, ut in rebus primi gradus, ſed non econuerſo, ſine eſſe; enim non poteſt inueniri viuere, neq; etiā ſentire ſine eſſe, neque intelligere ſimiliter, quia oē quod viuit, eſt, ſed non econuerſo. Et omne qđ ſentit, viuit, ſed non econuerſo. Et omne quod intelligit, ſentit, & non econuerſo; ipſum eſſe enim ſeparatim poteſt reperiri ſine aliis, ſed alia non poſſunt inueniri ſine eſſe. Sequitur ergo, ꝙ omnia alia ſuſtentantur, & fundātur in ipſo eſſe. Ergo eſſe, eſt principium, radix, atq; fundamentum omnium aliorum, & omnia portat, & ipſum eſſe a nullo portatur, neque ſuſtinetur, neque fundatur.

Quod in Deo idem ſunt viuere, ſentire, intelligere, & omnia alia idem ſunt, quod ipſum eſſe, & idemmet eſſe. Cap. X.

ET quia oīa iſta ſunt in Deo, ut probatū eſt, ergo eſſe, in Deo erit principiū, radix, & fundamētum aliorum, & cùm ipſe a nullo receperit eſſe, nec per conſequens viuere, ſentire, nec intelligere, ergo ſequitur, ꝙ viuere in ipſo, non eſt receptū in ipſo eſſe, neq; ſentire, in ipſo viuere, nec intelligere, ſeu liberū arbitrium in ipſo ſentire, & ſic de aliis. Quare ſequitur, ꝙ uiuere non eſt coniunctum cum eſſe, nec ſentire cum viuere, nec intelligere cum aliis, nec in eo eſt aliqua con

iunctio ipſorum. Quia quis coniunxiſſet ea ſimul, quis adiunxiſſet unum alteri, cùm nullus ſit ante ipſum, nec ſupra ipſum; quoniam ſi in eo eſſet aliqua coniunctio, tunc abſque falſo eſſet factus, & ſic eum aliquis feciſſet, & coniunxiſſet vnum alteri, & ſic aliquando non fuiſſet, nec etiam ſibimet coniunxiſſet, quia tunc non eſſet ſummè ſimplex, quia cōiunctio, opponitur ſimplicitati, cùm fiat inter diuerſa. Sed cùm veriſſimè ſint in eo, q̃a aliis dedit ſeq̃tur neceſſariò, q̃d in Deo, eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, non ſunt coniuncta, ſed in ipſo Deo, uiuere eſt idem ꝙ eſſe, & ſentire, idem ꝙ eſſe, & intelligere idem ꝙ eſſe, ergo omnia idem ſunt ꝙ eſſe, & quicquid eſt in ipſo, idem ꝙ eſſe, ergo omnia idem ſunt ꝙ eſſe, quia eſse, eſt principium, & fundamentum, ergo in Deo noſtro idē eſt eſſe, ꝙ viuere, idem eſſe ꝙ ſentire, idem eſſe, ꝙ intelligere, & ſic de aliis, & eſſe, eſt omnia, & omnia ſunt ipſummet eſſet, aliàs in ipſo aliqua coniunctio eſſet ex diuerſis, quod eſt impoſſibile.

Quod eſſe eſt radicale fundamentum, & regula ad probandum, & cognoſcendum omnia alia de Deo, & quòd quale eſt ſuum eſse, talia ſunt omnia, & quòd omnia conueniunt ei per eſse. Cap. XI.

ET quia eſſe eſt primum, & in Deo omnia alia ſunt idem ꝙ eſſe: ergo ſequitur, ꝙ quicquid dicitur de eſſe Dei, dicitur de omnib. aliis, & q̃cquid attribuitur ipſi eſse, attribuitur omnibus aliis, & eo modo quo eſſe ſe habet in Deo, eodē modo ſe habent viuere, ſentire, intelligere, velle, & nolle, & q̃a eſſe, eſt primum, omnia cōueniunt ei per ſuum eſſe. Ideò ſi volumus cognoſcere quale eſt ſuum viuere, ſuum ſentire, ſuum intelligere, ſuum velle, & alia, non oportet niſi videre quale eſt ſuum eſſe, ergo totum fundamētum

eſt in eſſe; & tales conditiones, quales habet ſuum eſſe, tales habent omnia alia; & per ipſum eſſe, tanquam per medium, probantur omnia alia. Ecce habemus vnum fundamentum radicale ad ſciendum, & ad cognoſcendū omnia de Deo noſtro. Cognito ergo ipſo eſſe, omnia manifeſta videbuntur nobis. Ecce ergo breuiſſimam doctrinam: cognoſcamus igitur ipſum eſſe, ſi volumus alia cognoſcere, & videamus proprietates ipſius eſſe.

De conditionibus & proprietatibus, & etiam de doctrina ipſius eſse. Cap. XII.

Quia ergo ipſum eſſe, eſt ianua, & principium ad intrandū in omnia alia: ideò quæramus conditionem ipſius eſſe; vnde quia eſſe Dei non eſt receptum per ipſummet Deum, nec datum, nec cōmunicatum ſimiliter ab aliquo, ſequitur, ꝙ in ſuo eſſe nulla eſt pluralitas, nec multitudo, nec intelligi poteſt; nec aliqua coniunctio eſt in ſuo eſſe duorum, vel plurium, quia quis coniunxiſſet ea, cùm a nullo receperit eſſe, nec ipſemet dedit ſibi ſuum eſse. Ergo ſuum eſſe, ſcilicet Dei, nullam habet pluralitatem, nullam diuerſitatem, nullam compoſitionem, ſed habet omnimodam, & ſummam vnitatem indiuiſibilē, & ſimplicitatem carens omninò partibus: ac per hoc ipſum eſſe Dei eſt ſummè vnum, ſummè indiuiſibile, & ſummè ſimplex; & per conſequens puriſſimum, nihil habens ſecum permixtum. Præterea ſequitur, ꝙ Deus eſt ſuummet eſſe, eo ꝙ ſuum eſſe eſt ſim pliciſſimum; & quia a nullo recepit eſſe, ideò de ſe habet ſuum eſſe, & eſt ipſummet eſſe, & totum eſſe; & nulla alia res eſt ſuum eſſe, quia omnis alia res recipit ab ipſo ſuum eſſe; & per conſequens habet non eſſe, de ſe, quia omne quod de ſe non habet eſſe, de ſe habet non eſse; & hoc ideò, quia

Dei eſse nō eſt plura, nec diuerſa.

Eſse Dei eſt ſuum eſse.

inter eſſe, & non eſſe; non eſt dare medium: ergo nulla alia res eſt ſuum eſſe, ſed magis dicitur de ſe non eſſe, & nihil. Igitur in omni alia re poſſumus intelligere eſſe & non eſſe, non eſſe de ſeipſa, eſſe autem habet ab alio. In Deo autem non poſſumus intelligere non eſſe, quia de ſe habet eſſe, & nullo modo non eſſe. Et ideo omnis alia res dicitur habere eſſe, ſed non eſt ſuum eſſe, ſed Deus habet eſſe, & eſt ſuum eſſe, ſed impropriè dicitur habere eſſe, quia eſt ſuum eſſe. Colligamus iam probata de ipſo eſſe, vnde Dei eſſe non eſt ab alio receptum, & eſt ſimpliciſſimum, & eſt ipſemet Deus. & Deus eſt ipſummet eſſe. Et inde ergo ſequitur, quòd eſſe Dei eſt infinitè elongatum, & non eſſe, & ab ipſo nihil, vnde quia Deus eſt ipſum eſſe, & eſt ſuum eſſe, & non ab alio acceptum, ſuum eſſe non venit a non eſſe, neque de nihilo, nec ab aliquo, ſed eſt totaliter primum, quia ſi eſſe nō eſſet primum, tunc nō eſſe, & nihil eſſet primum, & tunc ipſum eſſe nunquam poſſet exiſtere, quia nunquam non eſſe, & nihil, de ſe non potuiſſent feciſſe eſſe, ergo neceſſario ipſum eſſe, eſt principium totaliter, ergo ipſum fugat totaliter non eſſe, & ipſum nihil: Et ideo ipſum non eſſe, & nihil, nullo modo poſſunt aliquod in ipſo Deo eſſe, nec poſſunt ipſum deſtruere, nec diminuere. Et per conſequens ipſum eſſe, quòd eſt Deus, non poteſt non eſſe. Ideo ſemper neceſſe eſt eſſe, & impoſſibile eſt non eſſe. Et per conſequens nunquam eſt deficiens, nunquam incipiens, ſed eſt ęternus ſine principio, & ſine fine. Vlterius, quia ipſum eſſe, cùm ſit primum, fugat totaliter ipſum non eſſe, ſequitur, quòd ipſum eſſe, quod eſt Deus, eſt infinitum, interminatum, non limitatum, non clauſum, quia eſſe, non poteſt reſtringi niſi per nō eſſe, quod eſt ſuum oppoſitum. Et quia nullum non eſſe, poteſt eſſe in ipſo eſſe, ſequitur, quòd eſſe, ſe extendit in infinitum. Et per conſequens ipſum eſſe, quod eſt ipſemet Deus, habet in ſe quicquid pertinet ad eſſe. Et ideò omnes modos, & gradus eſſendi, & infinitos modos & gradus eſſendi, ha-

Eſſe Dei excludit omne non eſſe.

Eſſe Dei eſt infinitum.

bet ſicut ſi eſſet infinitum in quantitate, vt infinita magnitudo complecteretur,& comprehenderet omnes gradus,& modos quantitatis,vt ſi eſſet infinitum numero, infinitos numeros complecteretur, & infinitos modos, & gradus numerorum comprehenderet. Ita infinitum eſſe,habet infinitos modos,& gradus eſſendi,& etiam fugat a ſe infinitos modos,& gradus non eſſendi, & infinita non eſſe, & quicquid pertinet ad non eſſe. Quare ſequitur, ꝙ ad nihil eſt in potentia, & nihil poteſt recipere, cùm nulla additio ei poſſet fieri, quia nullum eſſe ei deficit, quia tunc in ipſo eſſet aliquod nullum eſſe, & deficeret ei aliquod eſſe, nam non eſſet adhuc,quod poſſet eſſe, & adderetur ei aliquid. Ideò neceſſe eſt, quòd ſit ſemper actu quicquid poteſt eſſe. Et exinde ſequitur, quod eſt actualiſſimum,& completiſſimum,& perfectiſſimum maximum. Et quia infinitum elongatur a non eſſe, ideò eſt immutabiliſſimum. Quia ſi mutaretur,haberet aliquid non eſſe, ſcilicet ante mutationem loci ad quem, & poſt mutationem loci a quo, ſed ſemper permanet id quod eſt, ſine omni permutatione,nec decurrit de vno in aliud, ergo non habet præteritum eſſe,nec futurum eſſe,ſed tantum eſſe præſens,idest nihil eſſe noui acquirere poteſt, nec poteſt aliquid quod habet perdere. Item quia Deus eſt eſſe infinitum, non terminatum, ideo eſt fons, & mare infinitum eſſendi infinitum ſine menſura, ſine termino, ſine fundo. Concludamus, & colligamus illa, quæ dicta ſunt de ipſo eſſe. quòd eſt Deus. Dicamus ergo, ꝙ eſſe Dei non eſt acceptū ab aliquo,& ideò primū totaliter ſimpliciſſimum fugans totaliter ipſum non eſſe, & nihil in infinitum elongatum ab eo. Et ideo infinitiſſimum actu actualiſſimum,completiſſimum,immutabiliſſimum, & ęternum,& omnia iſta probantur per vnum fundamentum.

Eſſe Dei nō eſt in potentia.

Eſſe Dei eſt immutabile.

Regula, & doctrina ad probandum omnia deeſſe. Cap. XIII.

Eſſe Dei nõ eſt acceptũ.

Eſſe Dei fugat omne nõ eſſe.

VT autem habeamus regulam, & modum ad probandum omnia de ipſo eſſe, & ſic ordinato modo procedamus: oportet facere vnum fundamentum, & vnam radicẽ, in quo omnia fundentur. Primum autem fundamentum, & prima radix eſt, quòd ipſum eſſe non eſt acceptũ ab aliquo, nec a ſeipſo; & ideò eſt primum eſſe. Et exinde ſequitur omne quod dictum eſt de ipſo. Item ad iſtud fundamentum, ſcilicet quòd eſſe Dei non eſt acceptum, & eſt primum eſſe, ſequitur vnum aliud, ſcilicet, quòd eſſe Dei in infinitum elongatur a non eſſe, & ab ipſo nihil, & fugat totaliter ipſum non eſſe. Per iſta duo omnia radicaliter probantur, & concluduntur. Vnde quia ipſum eſſe Dei non eſt acceptum ab aliquo, ideò ſequitur, quòd eſt totaliter primum. Et vlterius ſequitur, quòd eſt ſimpliciſſimum & ſine partibus. Et exinde ſequitur, quòd eſſe Dei eſt ipſemet Deus, & quòd Deus eſt ipſummet eſſe. Et exinde ſequitur, quòd elongatur in infinitũ a non eſſe, & fugat totaliter ipſum non eſſe, & nihil; & quòd non eſſe & nihil, nullum poſſe habent contra ipſum, & exinde tunc concluduntur omnia. Vnde, quia ipſum eſſe primum, quòd eſt Deus, totaliter fugat ipſum non eſſe: ideò ipſum eſſe, quod eſt ipſemet Deus, non poteſt non eſſe, nec deficere, ſed neceſſe eſt eſſe, ideò ęternum: ideò non poteſt ei fieri additio, vel diminutio, neque mutatio; & ſic eſt neceſſarium, quòd eſt perfectiſſimum, & completiſſimum, habens omnem plenitudinem eſſendi. Et ideò eſt fons infinitiſſimus eſſendi, quia poſtquam elongatur in infinitum a non eſſe, & a nihil; & ipſum non eſſe, & nihil, in infinitum elongantur ab eſſe ipſo. Et quia eſſe primum, & ęternum, ideò non eſſe totaliter fugatum eſt ab ipſo eſſe; & quicquid pertinet ad non eſſe, elongatur a Deo, qui eſt ſuum eſſe; & quicquid

per-

pertinet ad ipſum eſſe, neceſſariò eſt in eo. Ideò ſi vis intelligere veritatem certiſſimè, compara ſemper ipſum eſſe ad nō eſſe, & quicquid poteſt dici, vel cogitari, quod pertinet ad eſſe, vel ad non eſſe. Coniunge autem iſta inſimul, ſcilicet eſſe Dei non eſt acceptum, Deus eſt ſuum eſſe, & eſt ipſum eſſe, & totaliter fugat ipſum non eſſe: Iſta tria ſimul coniuncta, manifeſtāt omnia de ipſo eſse. Et quicquid ſequitur ad iſta, neceſſariò verū eſt, & quicquid repugnat iſtis, necesſariò impoſſibile eſt & falſum, vt, verbi gratia, ſi quæratur ſi poſsent eſse duo talia eſse, ſcilicet vt dictum eſt, ſcilicet quorum eſse non eſt acceptum, & ſint ſuum eſse, & fugant totaliter a ſe non eſſe, ſtatim dicetur, quòd non, quia apparet repugnantia. Si enim ſunt duo talia eſse, iam ipſum eſse non ſugat totaliter ipſum nō eſse, quia vnum tale eſse, quod eſt Deus, habet non eſse alterius Dei, quia non eſt ipſum poſtquā ſunt duo diuiſa eſse, & vnum non eſt de altero, q̄a quodlibet eſt indiuiſibile per ſe, & ſic vnum deficit alteri: & in quolibet eſse, infinitum nō eſse: quia ita magnum eſt non eſse, quia non eſse vnius, eſset in eſse alterius. Et quia quilibet habet infinitum eſse, ideò in quolibet eſſet infinitum non eſse; & ſic inſimul eſset in vno & eodem infinitum eſse, & infinitum non eſse, quod eſt impoſſibile. Quare ſequitur, quòd impoſſibile eſt, niſi vnum tale eſse, vt dictum eſt; ergo impoſſibile eſt niſi vnum Deum eſse, qui eſt ipſum eſse, & eſt ſuum eſse, & qui fugat totaliter ipſum non eſse. Præterea ſi quæratur, ſi in Deo ſit omnis fortitudo, omnis virtus, omnis poteſtas, ſtatim reſpondetur, quòd ſic, quia Deus eſt ipſum eſse, & in infinitum elongatur a non eſse. Et ideò neceſsariò in eo eſt quicquid pertinet, & conuenit ad eſse, & fugatur ab eo quicquid pertinet ad non eſse. Et ideò debilitas, impotentia, & fragilitas pertinent ad non eſse. Et fortitudo, virtus, poteſtas, pertinent ad eſse. Ideò debilitas, fragilitas, impotentia, in infinitum elongantur ab eo, & fortitudo, virtus, poteſtas ſunt in infinitū in

Quod ſolum ſit vnus Deus.

eo. Et ideó eſse eſt fortiſſimum, potentiſſimum, & vir tuoſiſſimum elongatum in infinitum ab omni fragilitate, debilitate, & impotētia. Item ſi quæratur, An in Deo ſit potentia creandi, & faciendi aliquid de nihilo. Iam ſoluitur iſta queſtio ſimiliter, quia in Deo neceſſariò eſt quicquid magis pertinet ad eſse, quàm ad non eſse. Et ideò, quia potentia creandi, pertinet ad eſse, & impotentia pertinet ad non eſse, ideò neceſſariò in Deo eſt iſta potentia, aliàs eſset in Deo aliquod non eſse, quòd eſt impoſſibile.

De duplici eſse, & duplici non eſse, ſicut de duplici nihil. Cap. XIIII.

Quia dictum eſt, quòd eſse Dei fugat a ſe omne non eſse, & per conſequens, nullum eſse ei deficit, quia nullum eſſe eſt extra ipſum, ſicut per contrarium dicimus, quod homo non habet eſſe terræ, nec eſſe aquę, nec eſſe ignis, nec arboris, nec aſini, & ſic de omnibus aliis, ita quòd homo habet tot non eſse, quot ſunt res, qua remouētur ab eo, quia homo non eſt aſinus, ideò non habet eſse aſini. Et quia homo non eſt lapis, ideo non habet eſse lapidis. Et ideò eſse hominis, non fugat totaliter non eſse, ſed ſolum fugat vnum non eſse. Et quia eſse Dei fugat a ſe omne non eſse, ideò habet neceſſariò omne eſse. Et per conſequens ſequitur, quòd eſse Dei habet in ſe eſse terræ, eſse aquę, aeris. & ignis, & eſse omnium quatuor graduum, & omnium quæ continentur in ipſis gradibus, quia nullum eſse Dei deficit. Et ideò eſse Dei eſt vniuerſale omnium. Sed tamen duplex eſt eſse terræ, aquę, ignis, & omnium aliorum. Vnum in ſe, & in natura propria, quàm videmus, aliud eſt in eſse Dei, quod eſse non videmus. Sicut domus eſt duplex eſse, vnum in propria natura, extra quòd videmus, aliud in anima artificis,

cis, quòd non videmus. Res autem quantum ad eſſe quòd habent in propria natura, hoc eſſe non habent in Deo, quia eſſe Dei non poteſt eſſe tale eſſe, quia eſſe Dei non eſt iſta terra, iſta aqua, & ſic de aliis. Quia eſſe Dei eſt indiuiſibile, immutabile, ęternum &c. vt probatum eſt. Terra autem, & aqua, & alia elementa ſunt mutabilia, diuiſibilia, finita, & ſic per oppoſitum ſunt. Et per conſequens eſſe eorum, prout ſunt in eorum propria natura, non eſt in eſſe Dei. Sed cùm neceſſe ſit, quod eſſe Dei ſit omne eſſe, quia extra Dei eſſe non poteſt aliquid eſſe, ideò oportet, quòd ſit aliud eſſe omnium rerum, quàm eſſe proprium, quia neceſſe eſt, quòd omnia habeāt eſſe in Deo. Iſtud autem eſſe, eſt ſicut eſſe domus in anima artificis, & eſſe ipſius artificis in anima, quòd non ſemper habuit. Sed eſt differentia, quia artifex recepit eſſe ipſius rei, quia aliquando nō habuit. Sed eſſe Dei nihil poteſt accipere, nulla additio poteſt ei fieri, quia in eo eſt infinita ſimplicitas, nulla cōiunctio. Et ideò neceſſe eſt, quòd eſſe Dei ab ęterno habeat in ſe eſſe omnium rerum. Et neceſſe eſt, quòd eſſe omnium rerum ſit ęternum in Deo, & neceſſe eſt, quòd ſit idem cum eſſe Dei, quia in eſſe Dei, nulla poteſt fieri pluralitas, ſed ſumma ſimplicitas. Et ideò ſunt vnum eſſe omnia in eſſe Dei, quòd eſt ſummè vnum, & ſic nihil nouū eſt apud Deum, ſed omnia ſunt ab ęterno.

Ti. 12.

Eſſe Dei, ſit omne eſſe.

Quod eſſe omnium rerum in propria natura, eſt etiam in eſſe Dei, & in Deo. Cap. XV.

ET quia eſſe Dei fugat omne non eſſe, ideo nullum eſſe, poteſt eſſe extra ipſum. Et cùm creaturæ habeant proprium eſſe reale diſtinctum & ſeparatum ab eſſe Dei, ergo illud eſſe reale non eſt in Deo. Et dicendum quod eſſe tale reale rerū omnium neceſſarium eſt in Deo. Non quidem qđ ſit

idem eſſe Dei, ſed neceſſe eſt, quod veniat ab eſſe Dei, & oriatur ab eſſe ipſius Dei totaliter. Quia eſſe Dei, eſt primum, & non acceptum, neq; inceptum, ergo neceſſe eſt, quòd omne aliud eſſe, oriatur ab iſto eſſe, & pullulet ab iſto eſſe tanquam a radice. Et quia eſſe Dei eſt indiuiſibile, ſummè, ſimplex; ideò tale eſſe rerum, impoſſibile eſt, quòd ſit deciſum, aut ſumptum ab eſſe Dei, quod eſt infrangibile. Ergo neceſſe eſt, quòd ſit & veniat de non eſſe, & de nihilo, poſtquam non poteſt venire de eſſe, quòd eſt Deus. Et quia non eſſe, & nihil, non poſſunt producere aliquid, ergo neceſſe eſt, quòd eſſe primum produxerit omne aliud eſſe reale de non eſſe, & de nihil: vnde ſolum eſſè poteſt producere eſſe, ſicut ignis, ignem, & ſimile ſuum ſimile. Cùm ergo eſſe omnium rerum reale non ſit eſſè Dei, ſed aliud, ergo neceſſe eſt, quod ſit productum ab eſſe Dei, quòd eſt primum, & principaliſſimum de non eſſè, & de nihilo. Et ideò ſequitur, quòd eſſe tale reale pro tanto eſt in Deo, quia totaliter uenit a Deo, & ab eſſe ſuo, & eſt productum de nihilo, & totaliter conſeruatur in tali eſſe ab ipſo eſſe Dei. Et ſi primò non haberent eſſe in Deo, & in eſſe Dei ab æterno, non poſſent eſſe reale in ipſo, quia iſtud eſſe reale venit ab ipſo eſſe, quod habent in Deo ab æterno. Sicut ergo inuenimus duplex eſſe. Vnū eſt eſſe primum, & non acceptum, ſimpliciſſimum, fugans omninò non eſſe, quia nunquam habuit non eſſe, quod eſt æternum & immutatum. Et aliud eſt eſſe, quod deſcendit ab iſto eſſe, & eſt aliud ab eo, quòd productum eſt ab ipſo eſſe primo de non eſſe, & de nihilo; & hoc eſt eſſe omnium rerum aliarum. Primum eſſe eſt ſimpliciſſimum, & indiuiſum, & ſecundum eſſe, eſt diuiſum per multas partes. ſ. per tot partes quot ſunt res; & eſt multiplicatum. Vnde primò eſt diuiſum per quatuor gradus in generali, & poſtea quilibet gradus eſt diuiſus per multa eſſe in ſpeciali, & per multas ſpecies, & quælibet ſpecies per multa indiuidua. Poſtquam ergo

Nota.

Eſſe primū produxit alia.

Duplex eſſe

ſunt duo eſſe vera & indubitata, & vnum eſt primum non acceptum ab aliquo, neque ſumptum, per ſe exiſtens, ęternum, & immutabiliſſimum, & ſuſtentatum, neceſſe eſt, ꝙ aliud eſſe, quia non eſt idem quòd primũ eſſe, oriatur, & veniat a primo eſſe, aliàs eſſet ęquale alteri eſſe, quia non eſſet acceptum, & hoc eſt impoſſibile, vt ſint duo ęqualia eſſe prima, ergo eſſe, quod reperitur aliud ab eſſe primo, quod a nullo eſt acceptum, oritur ab illo. Et quia primum eſſe non poteſt diuidi, neque diminui, neque mutari; ideò impoſſibile eſt, quòd aliud eſſe poſſit recipi de illo eſſe; ergo neceſſariò oportet, quòd ortum ſit de non eſse totaliter. Ergo ſequitur necesſariò, quod omne aliud eſse, ſit productum a primo eſse de nõ eſse, & de nihilo a primo. Ergo omnes quatuor gradus, quæ faciunt aliud eſse, a primo, ſunt producti de non eſse, & de nihilo a primo eſse.

Comparatio iſtorum duorum adinuicem. *Cap. X V I.*

ET quia primum eſse, quod eſt per ſe, ſed non venit de non eſse, producit aliud eſse de non eſſe: ideò habuit ipſum neceſsariò in ſeipſo ante quàm produceret ipſum, quia omne, quod producitur ab aliquo, neceſsariò eſt, quòd priuſquam producatur ab illo, ſit in eo, ſicut domus prius eſt in anima artificis, antequam producatur ab artifice, aliter impoſſibile eſset, quòd artifex poſſet producere domũ extra in tali eſse reali, neque pictor imaginem. Ergo eſse, quòd eſt productum, neceſsariò fuit primitus antequam produceretur in primo eſse ab ęterno. Et ideò, quia eſse aliud quod eſt productum, eſt de non eſse productum, ideò habuit aliàs conditiones quàm primum eſse, quod non eſt acceptum ab aliquo. vnde non potuit eſse ęquale ei. & ideò neceſsariò habuit eſse diminu-

tum

tum & incompletum, & neceſſariò habuit non eſſe ſibi admixtum, quia de non eſſe venit, nec potuit habere omne eſſe, ſed partem de eſſe. Ideò neceſſario habuit eſſe finitum, menſuratum, limitatum, & terminatum. Sicut ergo, quia primum eſſe non eſt acceptum ab aliquo, & ſecundum eſſe eſt acceptum de non eſſe, & de nihilo, ergo omnes conditiones, quæ conueniunt primò eſſe, per hoc, quia non eſt acceptum ab aliquo, & ſecundum in eſſe, eſt acceptum de non eſſe, & de nihilo, ſic remouetur ab alio eſſe per hoc, quia eſt acceptum ab aliquo de non eſſe, eſt oppoſitæ conditiones ei conueniũt. Et ideò, quia primum eſſe eſt primum, & primatum tenet, quia non eſt ab aliquo acceptum, ideò aliud eſſe eſt ſecundum, quia eſt acceptum ab alio de non eſſe. Et ſicut eſſe Dei, quod eſt primum eſſe, & ſummè ſimplex, nullam habens pluralitatem, eo quia non eſt acceptum ab aliquo, & eſt primum, ita omne aliud eſſe eſt compoſitum, habens aliquam pluralitatem, eo quia eſt acceptum ab aliquo, & non eſt primum. Ideò in omni alio eſſe, habemus intelligere aliud præter eſſe, ſcilicet non eſſe, quia venit de non eſſe, & poteſt redire, ad non eſſe autem Dei, nihil poſſumus intelligere de non eſſe, quia non uenit de non eſſe, nec poteſt redire in non eſſe. Item ſicut Deus eſt ſummum eſſe, & eſt ipſummet eſſe, & non eſt aliud niſi eſſe, quia non eſt acceptũ de non eſſe, quia eſt ſummè ſimplex ſine vlla pluralitate; ita nullum aliud ab eſſe Dei eſt ſuum eſſe, nec ipſummet eſſe, ſed eſt aliud quàm eſſe, quia acceptum eſt de non eſſe, & habet aliquam pluralitatem. Item ſicut eſſe Dei fugat omne non eſſe totaliter, & in infinitum elõgatur a non eſſe, eò quia non eſt acceptum a non eſſe, nec de aliquo; ita nullum aliud eſſe fugat totaliter non eſſe, nec in infinitum elongatur a non eſſe; immò neceſſariò ipſum creatum eſſe, vadit ad non eſſe, vnde venit, eo quia productum eſt de non eſſe. Præterea quemadmodum eſſe Dei eſt immutabiliſsimum, & inuariabiliſſimum,

Conditiones mundi. Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

ſimum,eo quia non eſt acceptum, & fugat totaliter nō eſse,ita omne aliud eſse,eſt mutabiliſſimum,& uariabile,eo quia eſt productum de non eſse,nec fugat totaliter non eſse. Sic ergo ſunt duo eſse realia diſtincta, ſcilicet eſse Dei,& eſse mundi. Etiam ſunt duæ radices ad probādum conditiones amborum,& habent radices oppoſitas. Quia radix ad probandum omnia de eſse Dei,eſt, quia non eſt acceptum,neque receptum, neque datum ab aliquo. Radix autem ad probandum omnia de eſse mundi,eſt,quia eſt acceptum,& receptum,atque datū, & de non eſse productum. Rurſus autem reuertentes comparamus vnum eſse ad aliud, vt nobis magis manifeſtetur, & dicamus, quòd vnum eſse, ſcilicet eſse mūdi,continens quatuor gradus, eſt nobis manifeſtus, primo per ſe,immò manifeſtiſſimum, & certiſſimū, & perducit nos ad aliud eſse,& fecit nobis ipſum inuenire, quod erat occultiſſimum. Et repertum eſt infallibiliter, quòd iſtud eſse mundi, eſt productum, & venit de non eſse. Et aliud eſt eſse,quod eſt ipſum eſse per ſe exequēs, & non eſt productum,neque venit de non eſse. Et q̄d eſse mundi,poſtquàm eſt productum, oportet quòd ſit productum ab ipſo eſse occultiſſimo,quod eſt Deus. Et ideo eſse occultiſſimum Dei,eſt tanquam radix, & eſt uera origo ipſius eſse mundi. Et eſse mundi eſt ſicut truncus,frondes,& branchæ,arborum. Et ideò ſicut in arbore eſt vnum, ſcilicet ꝙ videtur, ſcilicet, quicquid eſt ſupra terram,& aliud quod non videtur,ſcilicet radix occulta, & tamen illud oritur, quod videtur ex illo, quod non videtur. Ita ſunt duo eſse tantum, vnum quod videtur, & apparet nobis, ſcilicet totum eſse mundi cum ſuis branchis, & frondibus,ramis,& floribus, quod diuiſibile eſt per multos gradus. Aliud eſt eſse, quod non videtur,nec apparet,ſcilicet ipſum eſse Dei ꝑ ſe exequēs occultiſſimum,& tamen illud eſse,quod videtur,eſt mūdus,& oritur ab illo,quod non videtur,id eſt ab ipſo eſse Dei. Sed tamen in hoc eſt diſſimilitudo, quia radix eſt

Duo eſſe realiter diſtincta.

Comparatio duorum eſſe ad inuicem.

pars

pars arboris , ſed eſse Dei non poteſt eſſe pars alicuius. Neque ex iſtis duobus eſſe,fit vnum . Sic ergo eſſe mundi erat manifeſtiſſimum primò , ſed neſciebamus vnde venerat. Sed iſtud eſſe mundi , manifeſtauit nobis aliud eſſe,ſcilicet Dei, quod eſt primum eſse, & cognouimus, ꝙ iſtud eſse Dei a nullo venerat . Deinde iterum iſtud eſse Dei,manifeſtauit nobis eſse mundi,ſcilicet quòd de nihilo ,& de non eſse venerit. Et ſic modò cognoſcimus mundum de nō eſse, & de nihilo ueniſse,& productum fuiſse,quòd primo neſciebamus. Et ita fuit ibi aſcenſus, & deſcenſus,& vnum eſse manifeſtauit aliud eſse, & ad inuicem ſe manifeſtant , & reuelant . Et exinde poſſumus dicere, ꝙ eſse totius mundi,eſt quaſi punctus,& cẽtrum,reſpectu eſse Dei,quod eſt ipſum eſse, quia ipſum eſse Dei,eſt infinitum actu,& elongatum a non eſse, ſed eſse mundi,eſt finitum de non eſse , & de nihilo productum,& Deus produxit mundum ſicut artifex domum. Compara vnum ad aliud , & vide ꝙ eſse totius mundi non eſt niſi quidam punctus dum comparatur ad ipſum eſse Dei maximum, & ſine menſura.

Quòd ipſum eſse Dei produxit totum eſse mundi de non eſse , & de nihilo voluntariè , & per modum artis, & non naturaliter, nec ex neceſſitate. Cap. XVII.

Deus artificialiter produxit mundum.

ET qualiter eſse mundi de nihilo productum eſt videamus ſi productum eſt naturaliter ex neceſſitate , ſicut ignis naturaliter producit calorem,vel voluntariè, ſicut artifex domum . Et dicendum eſt,quòd ſic, per modum artis,& nō naturaliter , nec ex neceſſitate . Quia enim eſse Dei , eſt idem quòd intelligere, & velle,ſeu liberũ arbitrium, ideò producere Dei,eſt per intellectum,& voluntatem,& intelligendo, & volendo, produxit omne quod produxit. Vlterius,

tertius, quia eſſe mundi eſt extraneum ab eſſe Dei, & nō eſt de natura ſua, quia eſt de non eſſe, & de nihil; & eſſe dei nunquam habuit non eſſe. Ideo ſequitur, quòd eſſe mundi productū eſt ſicut res artificiales producuntur ab arte, quia ſicut res artificiales non ſunt de natura artificis, inimò eſſe earum eſt extraneū ab artifice. Ita eſſe mūdi non eſt de natura Dei, immò eſt extraneum ab ipſo. Et ideò totum eſſe mundi eſt quaſi vna res artificialis, vna domus, vel unum palatium productum per artem à Dei. Et ideo ſicut artifex producit domum voluntariè, & non ex neceſſitate, neque naturaliter, ita Deus producit mundum voluntariè, & artificialiter, & non naturaliter. Ex quo ſequitur, quod ſicut artifex antequàm producat domum, habet in intellectu ſuo totam formā, atque imaginem, & ſimilitudinem, & ideam domus; aliter eſſet impoſſibile, quòd produceretur: ita ipſum eſſe Dei producens, quòd eſt ipſum intelligendo, & volendo producere, & intellectus habuit in ſe formam, & ideam mundi antequàm chriſtum produceret, aliter eſſet impoſſibile, quòd mundum produxiſſet. Et quia Deus nihil pōt recipere, vt probatū eſt; ideo a nullo alio potuit accipere formā mūdi, nec ſimilitudinē. Et ideò ab æterno habuit in intellectu ſuo formā totius mūdi. Et ꝑ conſequēs ab æterno totus mūdus fuit in Deo, & in eſſe Dei, & q̄a in eſſe ſimpliciſſimo nulla eſt pluralitas; & eſſe dei, & deus idem ſunt, ſed quòd mundus, vt eſt in eſſe dei. Et eſt in Deo, & eſt idem quod Deus, & eſſe Dei, quia eſſe Dei eſt nobilius, & dignius, quàm eſſe mundi, quod eſt productum de nihilo. Ideo ſequitur, quòd nobilius, & dignius eſſe habet mundus in deo ſine aliqua comparatione, quam in propria exiſtentia & natura; quia in propria exiſtentia, eſſe mundi, eſt de nihilo productum: & in Deo habet eſſe æternum, quod nunquam habuit non eſſe. Verum quia artifex indiget materia in qua ponat formam domus, ſed ipſum eſſe, quòd eſt Deus, totum de nihilo produxit, quia quicquid eſt, præter ipſum

Correlariū primum.

Secundum ca. 12.

Tertium.

Mundus habet dignius eſse in Deo, quàm in ſe.

Qua [illegible]

eſt ab ipſo de nihilo productum. Et exinde ſequitur, quòd artifex,ſicut ipſe poteſt infinitas domos producere,per domum ſuam quam ipſe habet in mẽte,& in intellectu abſque diminutione domus,quæ eſt in mente; ita Deus,qui eſt ipſum eſſe, poteſt producere infinitos mundos,per mundum quem habet in intellectu ſuo abſque diminutione iſtius mundi,& maxime,quia totum de nihilo produxit. Et quia producit omnia volendo,

Quintum. & intelligendo; ideo totum mundum produxit ſine labore,ſine fatigatione,& ſine pęna. Et quia artifex producit domum meliori modo quo fieri poteſt, & hoc iuxta exigentiam domus: ita Deus produxit mundum meliori modo quo fieri potuit,& debuit iuxta exigentiam mũdi.Ita quòd nihil vltra potuit addi vel minui,nec eſt ali-

Sextum. quod ſuperfluum.Sed quia artifex ponit ſolam formam in materia,& non facit ipſam materiam;ideo non eſt neceſſe,quod artifex ſit ſemper cum domo, immo domus facta poteſt per ſe ſtare, & remanere,& conſeruari ſine præſentia artificis;ſed non ſic de mundo,reſpectu dei ar-

Septimum. tificis.Quia enim ipſe Deus artifex non ſolum ponit formam in materia,ſed tam materiam,quàm formam, & totum de non eſſe,& de nihilo producit; ideo continuè neceſſaria eſt præſentia ipſius Dei eſſe in toto mundo. Nec mundus poteſt per ſe ſtare, & conſeruari abſque præſentia inceſſabili Dei per vnum momentum, immo ſtatim rediret in non eſſe,& in nihil totus mundus,quia de nihilo venit.Ideo neceſſario eo indiget mundus, ſi debeat non in non eſſe,vel in nihil redigi,& quòd totũ eſſe Dei ſit præſens per totum eſſe mundi. Non tñ quod ſit incluſum in totum eſſe mundi,immo etiam eſt extra mundum in infinitum. Et ſic ſummus artifex Deus continuè portat,& ſuſtinet, & continet totũ mundũ in pugillo,& in manu ſua,& ipſum ſuſtinet ſine labore,q a

Octauum. volendo.Itẽ ex hoc ſequitur, ꝙ ſummus artifex deus nũquàm dormit,ſed ſemper vigilat,quia ſi dormiret,totus mundus in nihilum rediret.Itẽ q̃uis præſentia ipſius eſſe

Dei

Dei non poſſit deficere mundo, quia eſſe Dei neceſſario eſt vbique. Attamen, quia ſolum voluntariè, & non naturaliter conſeruat mundum; ita etiam ſola uoluntate poſſet deſtruere mundum, & in nihil redigere, ſi vellet, quia ex nihilo venit. Præterea ſequitur, quòd ipſum eſſe Dei artificis ſummi ſemper, & continuè mundum de nihilo producit, eo, quod ipſe mundum continue conſeruat, continet, & manu tenet, ne redeat in nihil, & ideo ipſum continuè creat, ſicut ſol ſuos radios continuè creat in aere. Aliter ſi non produceret cõtinuè, radii, deficerẽt. Ideo de nocte radii non ſunt in aere, ſed eſſe deſinunt: ita mundus eſſe deſineret, ſi nõ a Deo continuè crearetur, & conſeruaretur. Nonum Cap. 107.

Quod Deus, qui ipſum eſse per ſe ſubſiſtens produxit eſſe mundi de nihilo, abſque ſui indigentia. Cap. XVIII.

ETiam indubitanter eſt concluſum, quòd Deus eſt ipſummet eſſe; & in infinitum elongatum a non eſſe, & a nihil; & fugat a ſe omne non eſſe; pleniſſimum, perfectiſſimum, indigens nullo alio eſſe: & eſt infinitum eſſe, voluntariè, & non naturaliter, ſed artifex produxit mundum, quia alias ſequeretur, quod ipſum eſſe æternum, per ſe exiſtens in infinitũ elongatum a non eſse, indigeret ipſo eſſe, producto de non eſſe, & de nihilo; quod eſt abſurdum valde & impoſſibile: cum ipſum eſſe quod eſt deus ſit perfectiſſimum, complectiſſimum habens in ſe omnem plenitudinem, quomodo poſſet hoc eſſe? quomodo tale eſſe indigeret hoc eſſe? & alio eſſe producto ab ipſo de nihilo. Ergo concluditur, q̃d deus, qui eſt ipſum eſse ꝑ ſe ſubſiſtens: produxit totũ eſſe mundi de non eſſe abſque aliqua ſui indigentia. Cap. 12.

Quod Deus, qui eſt ſuum eſse produxit mundum de nouo & non ab æterno, neque eſse mundi eſt æternum, ſed nouum. Cap. XIX.

ET quia duo ſunt eſſe, vnum quod eſt ipſum eſſe, non acceptum de non eſſe:& aliud quod nō eſt ipſum eſſe, ſed eſt acceptum de non eſſe de nihiloque, quod in infinitum elongatum a primo ... & habet conditiones appoſitas primi eſſe, vt probatum eſt. Rurſus etiam, quia eſſe productum de nihilo, eſt ſummè inæquale ipſi eſſe quòd eſt ipſummet eſſe. Et iterum, quia Deus, qui eſt ſuum eſſe, produxit mundum abſque ſui indigentia de non eſſe voluntariè, & non naturaliter, ex omnibus iſtis patet quòd taliter debebat produci de non eſſe, voluntariè, & non naturaliter. Sequitur ex omnibus iſtis, quòd taliter debebat produci eſse mundi, vt manifeſtaretur omnis inæqualitas, & taliter, quòd per eſſe mundi nulla appareret indigentia ipſius Dei, nec intelligi, nec cogitari poſſit. Quæ quidem indigentia, ſi eſſet, deſtrueret totale eſſe Dei, & ſuam perfectionem. Sed potius vt cognoſceretur ſumma liberalitas, & bonitas ipſius, & quod ſine mundo haberet ſuum perfectum eſſe. Et ideo mundum produxit de nouo, & non ab æterno Quia ſi mundus eſſet productus ab ęterno, & nō de nouo, & ipſe non præcederet mundum duratione, tunc iam notaretur inter Deum, & mundum aliqua ęqualitas in ęternitate. Et per conſequens notaretur, quòd ipſe Deus indigeret mundo, & non potuiſſet eſſe ſine mundo. Et etiam, quòd naturaliter, & ex neceſſitate produxerit mundum, & non ex mera ſua uoluntate, & liberalitate. Et omnia iſta ſunt abſurdiſſima, & incongrua ipſi eſſe excellentiſſimo Dei. Si autem mundus ſit productus de nouo, & ipſe præceſſit mundum duratione, totum oppoſitum ſignificatur, & denotatur, & excellentia & nobilitas, & perfectio ipſius

Cap. 14. & 15

Cap. 17.

eſſe Dei manifeſtantur. Et quia Deus non produxit mũdum contra ſeipſum, & ipſum produxit per modum artis intelligendo & volendo; ita concluditur, quòd produxit eo modo quo magis conueniebat excellentiſſimo eſſe Dei, & etiam eſſe mundi; & quòd Deo, neque mundo repugnet. Et per conſequens non fuit æternus, ſed de nouo factus. Aliter produxiſſet mundum contra ſeipſum, neque propter hoc in eſſe Dei, eſt aliqua nouitas, neque aliquod eſſe nouum, vel nouum velle, quia ab æterno voluit producere mundum in eſſe reali altero ab ipſo, & de non eſſe. Et uoluit ab æterno, quod mundus produceretur per illum modum, per quem magis ſuum eſſe excellentiſſimum, & perfectiſſimum in manifeſtaretur, & appareret, & diſtingueretur ab illo eſſe de nihilo producto. Ideo ab æterno voluit, quòd ſuum eſſe, præcederet eſſe mundi, & hoc duratione, quia aliter contra ſe voluiſſet. Ergo ab æterno uoluit, quod tunc produceretur quando productus eſt.

Quod ipſum eſſe, quod eſt Deus, produxit totum eſſe mundi propter finem principalem, & propter ſeipſum. Capitulo. XX.

QVoniàm autem probatum eſt infallibiliter, & eſt verum, quod Deus produxit mundũ de nihilo per modum artis, & ſicut artifex domum. Et quia omnis artifex operatur qc quid operatur propter aliquid, & propter aliquem finem, & intentionem; & ideo neceſſe eſt; & impoſſibile aliter eſſe, quàm quod ipſe ſummus artifex Deus produxerit mundum totum propter aliquem finem, & propter aliquam intẽtionem; & ideo, quia nihil erat pręter ipſum, ideo non potuit producere mundum ꝑꝑ aliquem alium, quam ꝑꝑ ſeipſum. Non enim potuit producere mundum propter non eſſe, ergo propter eſſe, ergo propter ſemetipſum, qui ſolum eſt eſſe. Cap. 16. & 17.

Ruſum etiam, quia eſſe, de nihilo productum, non potuit eſſe ſemper ꝑꝑ eſſe, quod nunq̄ habuit non eſſe, cum nõ ſint niſi iſta duo eſſet; ergo vnum eſt ꝑꝑ aliud. Sed cum ipſe Deus nullo modo indiget mundo, quõ ergo ipſe fecit mundum propter ſemetipſum.

Dicendum eſt, ꝙ deus non fecit mundũ, ita ꝙ ipſe indigeret mundo, nec ipſo eſſe producto de non eſſe, ſed vt ipſum eſſe perfectiſſimum, & indeficiens, qđ eſt Deus ſine ſui diminutione, cõicabile alteri, ex ſe daret cõicando ſeipſum. Et ideo produxit ipſum eſſe nouum de nihilo, vt iſtud eſſe creatum participaret illud ęternum eſſe. Non quidem, quòd vnum eſſe mutaretur in aliud eſſe, quia hoc eſſet impoſſibile; ſed ipſum eſſe, de nihilo productũ, vniretur ipſi eſſe immutabili, vt perficeretur in eo, vt. ſ. eſſent ibi duo bona. ſ. ipſum eſſe productum, & ipſa cõicatio, vel vnio, ſeu participatio ipſius eſſe excellentiſſimi & optimi; vt ſic manifeſtaretur ſua liberalitas, qua ſine indigentia ſui voluit producere aliud eſſe, vt ei ſe cõicaret, nec indiguit ipſum eſſe, quod eſt Deus, vt ſe cõicaret alicui extra, ſed ſua mera liberalitate ſe voluit cõicare. Sicut ergo ex conditionibus iſtorum duorum eſſe, eſt conclusum, quod ipſum eſſe mundi, eſt de nihilo productũ, eo quia eſt de nõ eſſe, neceſſario eſt ordinatum ad aliud eſſe, quod non venit de non eſſe, & eſt propter ipſum, & ipſum eſſe, quod eſt Deus; eo quia eſt perfectiſſimum, eſt finis, & complementum, & perfectio alterius eſſe.

Quod ipſum eſſe mundi, de non eſſe productum, reſpicit ipſum eſſe, quod eſt Deus, *& ligatur cum eo triplici reſpectu, & inuiſibili ligamine.* Cap. XXI.

Nota. QVoniam autem omne artificium, vt domus neceſſario ad tria reſpicit. ſ. artificem. Primò ſicut ad cauſam efficientem; ſecundo ad formã & ſimilitudinem in intellectu artificis exiſtẽtem, ſicut ad cauſam exemplarem; tertio ad finem, pro-

pter quem domus facta eſt. Quia ergo totum eſſe mundi, eſt productum a Deo per modum artis, & rei artificialis; ideo neceſſario reſpicit Deum ſub triplici reſpectu. Primò reſpicit ipſum ſicut ſuum artificem, & cauſam efficientem, etiam reſpicit ipſum tanquam cauſam exemplarem, habentem in ſe formam totius mundi ab æterno. Tertiò tanquàm cauſam finalem, propter quam eſt, cauſam autem naturalem non reſpicit mundus, quia de nihilo eſt, & ſic eſſe mundi nihil aliud reſpicit, niſi Deum ideo totus mundus eſt a Deo, & ſecundum Deum, & propter Deum; & Deus eſt cauſa mundi efficiens, exemplaris, & finalis: & ſic produxit mundum ex ſe, ſecundùm ſe, & propter ſe.

De comparatione iſtorum duorum eſſe, ad duo nihil, & ad duo non eſſe. Cap. XXII.

QVoniam autem duo ſunt eſſe realia, & exiſtentia in rerum natura; vnum æternum, & aliud nouum. Et quia eſſe, reſpicit non eſſe, & nihil, tanquàm ſuum oppoſitum, & inimicum; ideo ſicut ſunt duo eſſe, ita cõſideranda ſunt duo non eſſe, & duo nihil, eis correſpondentia. Vnum non eſse, ſeu nihil, opponitur ipſi eſse æterno, & ipſum reſpicit. Aliud non eſse, & nihil reſpicit ipsũ eſse nouum, & eidem opponitur, & contrariatur. Conſiderandum eſt ergo diligẽter, quomodo vnumquodque iſtorum duorum eſse, ſe habeat ad non eſse, & ad nihil ſibi oppoſitum: vnde aliter ſe habet non eſse, & nihil ad primum eſse æternum aliter ad ipſum eſse nouũ. Quod ipſum eſse æternũ præcedit non eſse, & nihil, ſibi oppoſitũ; & iõ eſt primũ de vtilitatẽ ex ſeipſo. Et ideo, q̃a eſt primum, q̃ non eſse ſibi oppoſitũ, & habet poſseſſionẽ primitatis, in infinitũ expellit non eſse, & nihil: & per cõ

ſequens ſine menſura ſe extendit; & ideo non eſſe, & nihil, nullum poſſunt habere locum in ipſo eſſe, quia ipsū eſse occupat totum, eo quia eſt primum. Sicut etiam ſi non eſse, & nihil, eſset primū, & præcederet eſse, & habe ret poſseſſionē primitatis, in infinitum ſe extenderet, & totum occuparet, & ipſum eſse nullum locum haberet, & ſic totum eſset non eſse, & nihil; & ipſum nihil, eſset æternum: & eſſe non haberet unde uenire, quia ipſum non eſse, ſeu nihil, non produceret aliquid, quia ſolū eſſe poteſt producere eſse, nec faceret ipſum eſse ſibi oppo ſitum. Quia autem ipſum eſſe primum eſt, ideo cū ſint duo contraria oppoſita, & unum oppoſitum nunquàm creat vel producit, ſed deſtruit, & expellit in infinitū non eſse, & nihil. Et ideo quia non eſt niſi eſse ipſum non eſſe; & nihil non habent unde ueniant in ipſo eſſe, quia non poſsunt venire de ipſo eſse. Et ex hoc neceſsario cō cluduntur ex tali comparatione, ꝙ tale eſse neceſsario hēt in ſe, ex ſe, & de ſe, & de natura ſua eſse; & quicquid eſt contra nō eſse, & in infinitum, & ſine menſura. Quoniam ſi aliquid deficeret ei quod pōt peruenire ad eſſe, hoc iam non eſset; & ſic nihil poſse eſse in ipſo eſse, qđ eſt impoſſibile. Ideo eſse neceſsario ad primarium abſolutum a nullo dependens, æternum, ſimpliciſſimū, actua liſſimum, perfectiſſimum, & ſummè vnum immutatū, & immenſum; quia omnia iſta pertinent ad eſse, & nullo modo intellectus intelligens ipſum poteſt cogitare oppoſita iſtorum; immo iſta ſunt ita certa, quod nullo modo poſsunt dubitari, nec primum eſse poteſt cogitari non eſse, & tale eſse nominat Deum. Et exinde concluditur neceſsario, quod eſse, quod eſt deus, habet omnem poteſtatem, omnem dominium ſupra non eſse, & ſupra nihil; & iſta eſt prima poteſtas, & amor quæ poſſit eſse; & iſta eſt prima comparatio,

De comparatione mundi ad ſuum non eſse, & nihil.
Cap. XXIII.

NVnc reſtat videre qualiter alterum eſſe, ſcilicet eſſe mundi ſe habeat ad non eſſe, & nihil: vnde manifeſtum eſt, quòd alio modo immò oppoſito modo ſe habet, quàm primum eſſe, quando non eſſe, & nihil, præceſſerunt tale eſſe eis oppoſitum, & ideò non eſſe mundi, & nihil, præceſſerunt eſſe ipſius mundi in propria exiſtentia, quia ipſum eſſe quod non eſt Deus, habet ſuum proprium non eſſe, & nihil, ſed non prout eſſe mundi eſt in eſſe Dei, quia tunc non eſſe, & nihil, non præceſſiſſent tale eſſe. Primò ergo non eſſe, habuit primatum, reſpectu eſse mundi, & eſse mundi ſibi oppoſitum, non potuiſſet habuiſſe exiſtentiam, niſi primum eſſe, quod eſt Deus (qui habet plenum imperium ſupra nō eſſe, ex eo, quia in eſſe, Dei eſt realiter omne eſſe, vt ſupra probatum eſt) extraxiſset mundum de tali non eſse, & de tali nihil: quia per ſe non potuit exire de non eſse, cum ſit eius oppoſitum, & ideò niſi ipſum Deus, qui eſt eſse, manuteneret, & defenderet continuè, & inceſsanter per ſuam manum fortem, totum eſse cōtra non eſse, & contra ipſum nihil, ſtatim rediret in nihil, vnde extractum eſt. Et ideò eſse mundi ſemper eſt in potentia ad non eſse de ſe, & ſemper poteſt non eſse natura ſua, & quia non eſse, & nihil, nullam reſiſtētiam poſsunt facere contra ipſum eſse, quod eſt Deus, ideò ſequitur, quòd eſse, quod eſt Deus, habet omne præceptum, & omne imperium, omnem poteſtatem, & dominium ſupra non eſse, & ſupra nihil. Et ideò poteſt ſine quocunque impedimento, ſine quacunque reſiſtentia, facere quicquid vult, & quicquid ſibi placet; ſolo velle de non eſse, & de nihil, & producere in eſse reali, & per conſequens ſine fatigatione, & ſine labore: quia velle nō eſt fatigari, quando nulla fit reſiſtentiā. Et exinde ſequitur, *Cap.* 14.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tur, quòd totum eſſe mundi, eſt tanquam nihil in reſpectu Dei. Ergo iam habemus Deum noſtrum fortiſſimum, omnipotentem, ęternum, infinitum, immutabilem, & ſummè vnum, qui non poteſt non eſſe, qui totũ mundum fecit de nihilo, Ergo cum tu homo ſis principalior pars mundi, ſequitur, ꝙ tu es totus productus, & factus de non eſſe, & de nihilo. Gaude ergo, quia tu habes tam nobilem, tam excellentem, & omnipotentem Creatorem, & conditorem, qui tam nobilem, & excellentem creaturam, ſicut tu es, potuit facere de nihilo.

Comparatio duorum eſſe ad duo luminaria, & quòd eſſe Dei, eſt tanquam Sol, & eſſe mundi, eſt tanquam Luna, & vmbra.

Cap. XXIIII.

Ecce ergo quomodo habemus duo eſſe tanquã duo luminaria magna, ſcilicet luminare maius, & luminare minus. Primum eſt tanquam Sol, & eſt ęternum, & maius. Secundum eſt ſicut Luna, & eſt mundi, & minus. Primum eſt tanquam Sol, quia ſicut Luna de ſe nullum habet lumen, ſed totum reſpicit a Sole, ita eſſe mundi, nullam habet eſſe de ſe, ſed totum recipit de eſſe ęterno. Et ſicut Sol de ſe habet lumen, & nullum lumen recipit ab alio corpore, & ideo ſemper plenus eſt lumine, nunquam deficiens. Ita primum eſſe de ſeipſo habet ſuum eſſe, & a nullo alio recipit ſuum eſſe, & ſemper habet plenum eſſe, nunquam deficiens. Et ſicut per lumen, quod videmus de nocte, cogitamus lumen Solis, quod eſt occultum de nocte, ita per eſſe mundi, quod videmus, cogitamus eſſe Dei, quod non videmus. Et ſicut lumen Lunæ in præſentia Solis, nihil apparet, ſic eſſe mundi in præſentia ipſius eſſe Dei, nihil apparet. Et dum magis appropinquat ad eſſe Dei, tunc minus apparet. Sed dum per

ſe conſideratur, tunc apparet magnum eſſe, ſicut lumen Lunæ, dum elongatur a Sole, apparet maius. Iſta ergo duo eſſe, ſunt duo lumina intellectus. Primum eſt lumen ęternum indeficiens, ſcilicet Deus. Secundum eſt lumen nouum, ſcilicet factum, ſcilicet mundus habens tot radios, quot ſunt creaturæ. Primò lucet nobis debilem lumen factum, ſcilicet mundus, & ipſum poſſumus videre ſine periculo, & damna oculorum, ſicut lumen Lunæ. Et poſtea per iſtud lumen debile cogitamus aliud lumen fortiſſimum Solis, ſcilicet Dei, ſicut oculi non poſſunt videre lumen Solis directè per ſe ſine deſtructione oculorum. Sed tamen in Luna bene videmus lumen Solis ſine damno oculorum. Ita oculi noſtri interiores non poſſunt per ſe videre de directo ipſum eſſe Dei æternum, luminoſum, & excellentiſſimum, in hoc mundo, ſine deſtructione oculorum, & ideo eſſe mundi eſt ſicut vmbra, per quam poſſumus intueri, & reſpicere ipſum eſſe æternum, quod eſt lumen, & ſpeculum diuinæ eſſentiæ, infinitum, & immenſum. Aliter eſt nobis videre impoſſibile, ſicut Sol per vmbram, & ſic ſufficit ad præſens de ipſo eſſe duplici, & de non eſſe, & nihil, & quòd primum eſſe eſt ianua aliorum.

Sequitur doctrina de ipſo viuere, & primo, quòd viuere facit per ſe ſecundum gradum. Cap. XXV.

POſtquam dictum eſt fundamentaliter cum Dei adiutorio, de eſſe, quod eſt fundamentũ, & ianua omniũ. Nunc ſecundo loco dicemus de viuere. Sicut autem eſse ſe habet ad viuere, & ad ſentire, & intelligere; ita viuere ſe habet ad ſentire, & intelligere, quia etiam eſſe, inueniri poteſt ſine viuere, & aliis; & ideo facit per ſe primum gradum;

Ita

Ita viuere poteſt inueniri ſeparatim ab ipſo ſentire, & intelligere, & non econuerſo: nam omne quod ſentit, viuit, ſed nõ omne, quod viuit, ſentit, & etiã omne quod intelligit, viuit: ſed non econuerſo, & viuere poteſt inueniri ſine ſentire, & ſine intelligere, ſed non ſine eſse, quia omne quod viuit eſt. Et ideo viuere facit per ſe ſecundum gradum: vnde nobilius eſt viuere, quàm eſse tantum. Ideò oportet conſiderare ipſum viuere per ſe, ſicut conſideratum eſt ipſum eſse per ſe.

Quod dupliciter probatur viuere eſſe in Deo.
Cap. XXVI.

QVoniam autem eſse reperitur ſeparatim per ſe in primo gradu: ideò conſideramus ipſum eſſe in Deo ſine aliis, ſcilicet ſine viuere, & ſine intelligere. Ita ſimiliter, quia viuere reperitur ſeparatim ſine ſentire, & intelligere, ita ſimiliter conſiderabimus ipſum viuere per ſe ſine intelligere, & ſine ſentire, ſicut autem per eſſe mundi, quòd videmus, & eſt manifeſtiſſimum, arguimus eſſe aliud, ſcilicet
Cap. 16. ipſum eſſe Dei, quòd non videmus, ſic viuere Dei, a quo prouenit viuere mundi, quod eſt nobis manifeſtiſſimũ, & hoc iam probatum eſt. Sed aliter probatur viuere eſſe in Deo, & hoc per ipſum eſse, quia omnia conueniũt in Deo per ſuum eſſe: vnde, quia Deus eſt ſuum eſſe, & eſſe eſt primum, quàm non eſſe, ideò neceſſario Deus habet eſse, & eſt quicquid eſt, contra non eſſe, & quicquid conuenit cum eſse. Et quia viuere conuenit cum eſse, & eſt nobiliſſimum eſse, ideò neceſsario eſt in Deo uiuere, & in eſse ſuo. Et per eundem modum dicemus de ipſo ſentire, & de ipſo intelligere, quia conueniunt cum eſſe, ideo ſunt in Deo neceſsario. Et ſimiliter dicendum
Supra capi. 10. eſt de poſse, & de velle, & de bonitate, & de veritate de omnibus, quia per eſse omnia probantur, & ipſum Dei eſſe

eſſe neceſſariò omnia includit. Et dum nomino ipſum eſſe Dei, dicendo ipſum viuere, ſentire, & intelligere, velle poſſe eſſe bonum, & verum, & omnia, nihil aliud dico, nec aliquid addo ſupra ſuum eſſe, quia ſuum eſſe eſt omnia iſta de neceſſitate. Sed in aliis rebus, dum dico eſſe, non intelligo viuere, nec ſentire, nec intelligere, quia eſſe inuenitur ſine illis. Et dum dico ſentire, non dico intelligere, quia ſentire reperitur ſine intelligere. Sed in Deo, dum dico eſſe, omnia intelligo. Sic ergo duobus modis viuere probatur eſſe in Deo, & per creaturas quas fecit quibus dedit viuere, & per ſuum eſſe. Et ita de aliis, ſicut de viuere. *Cap.7.* *Cap.11.*

Quod ſimilis proceſſus, & ordo ſit in ipſo viuere, ſicut in ipſo eſſe. Et quòd omnia, quæ probata ſunt de eſſe, probantur etiam de viuere. Cap. XXVII.

QVamuis autem per cognitionem iam habitã de ipſo eſſe omnia alia cognoſcuntur, & fiũt manifeſtata, quia omnia clauduntur in ipſo eſſe. Attamen, quia magis gaudet, dum audit quodlibet p ſe, & iũctum cum alio, quia magis gaudet dum audit Deum eſſe, & viuere, quàm eſſe ſolum, & dum audit Deum eſſe, viuere, ſentire, & intelligere poſſe, velle, verum, bonum, & ſic de aliis, quàm quando audit eum tantum eſſe: ideò congruum eſt, vt de quolibet per ſe loquamur. Forma autem, & modus dicẽdi de omnibus eſt ſimilis, & talis, ſicut fuit de ipſo eſſe, quia omnia in Deo ſunt idem quod eſſe, & ſunt ipſummet eſſe, & ideo ſicut eſſe Dei, nõ eſt acceptum ab ipſo Deo, nec ab aliquo, nec venit de non viuere, nec de non eſſe, nec de alio. Ita viuere Dei, non eſt acceptũ ab ipſo Deo, nec ab aliquo, nec venit de non viuere, nec de aliquo alio. Et ideo ſunt eſſe Dei eſt totaliter primum, & ſimpliciſſimũ

& per

& per conſequens, ſicut Deus eſt ſuum eſſe, & eſſe idem eſt, quod Deus, ita Deus eſt ſuum viuere, & ipſummet viuere, & viuere Dei, eſt idem qđ Deus, & per conſequens Deus eſt vita, & non eſt niſi vita. Item nulla alia res, quã Deus eſt ſuũ eſſe, quia quælibet alia recipit ab alio eſſe, & ꝑ conſequens de ſe habet nõ eſſe. Ita nulla alia res eſt ſuũ viuere, q̃a recipit viuere ab alio, & ꝑ conſequens de ſe hẽt non viuere. Et ſicut in omni alia re quæ hẽt viuere, poſſumus intelligere non viuere, in Deo autem non poſſumus cogitare non viuere, quia de ſe ipſo habet viuere. Et ipſum viuere Dei, eſt ipſemet Deus. Præterea ſicut eſſe Dei in infinitum elongatur a non eſſe, & fugat totaliter ipſum non eſſe; ita viuere Dei in infinitum elongatur a non viuere, & fugat totaliter ipſum non viuere. *Capit. 12. etiam 13.* Ideo ſicut eſſe Dei eſt æternum, nunquam incipiens, nũquam deficiẽs, immutabile, inuariabile, actualiſſimum, completiſſimũ, & ꝑfectiſſimum; ideo habet optimè viuere, & omnia quæ dicta ſunt de iſto eſſe, proportionaliter dicas de ipſo viuere, quia idem ſunt in Deo.

Generalis doctrina tam ad eſſe, viuere, & omnia alia. Cap. XXVIII.

QVamuis autem doctrina habita de ipſo eſſe Dei, ſufficiat ad viuere, & ad omnia, tamẽ de qualibet parte ſine alia, vt plena habeatur notitia, hic datur doctrina generalis ad omnia, & ſummè facilis, & leuiſſima. Et primo in ipſo eſſe, & per eſſe ad omnia alia. Vnde debemus cõparare eſſe ad non eſſe, duob. modis. ſ. ante eſſe, & poſt eſſe, vt dicamus ſic, ꝙ non eſſe duobus modis cogitatur, vno modo, ꝙ ſit ante eſſe; alio modo, ꝙ ſæpe ſequatur ipſum. Primum non eſſe, quod intelligitur ante eſſe, vocatur negatiuũ, & eſt puriſſimũ nihil, ſecundum nõ eſſe, qđ ſequitur ipſum eſſe, vocatur nõ eſſe priuatiuũ, ſeu corruptiuum, ſic ipſum eſſe põt comparari ad ipſum non eſſe, ante, & poſt. dein- *Non eſſe, cogitatur duobus modis.*

de

de eſt quærendũ, qđ eſt primũ ante eſſe, vel nõ eſſe, & ſi eſſe habuit ante ſe nõ eſſe, & reſpondendum, ꝙ de neceſſitate, eſſe Dei eſt primũ, & non habuit ante ſe non eſſe. Et exinde neceſſariò ſequitur, ꝙ poſt ipſum eſſe; non põt ſeq non eſſe, ſic ipſum eſſe caret non eſſe, ante, & poſt. & ſi caret nõ eſſe negatiuo, & priuatiuo, ſeu corruptiuo, ꝑ conſequens eſt æternum, indeficiens, &c. & iſtud eſſe, eſt Deus. Aliud autem eſſe mundi, hẽt non eſſe ante ſe, & poteſt habere non eſse poſt ſe. Quia cum mundus non ſit Deus, hẽt nõ eſse ante ſe, & ſic ſtat in medio non eſse negatiui, & priuatiui; quia venit de non eſse, & poteſt ire in non eſse. Sicut autem fecimus de ipſo eſse, ita ſimiliter faciemus de ipſo viuere, & de omnibus alijs. Vnde cũ non ſit mundus æternus, ut probatũ eſt ſupra, ſic habuit principium, & habebit finem. Item ſicut duplex eſt non eſse, ita duplex eſt non viuere. Primum non viuere, eſt quod poteſt cogitari ante viuere, & iſtud eſt non viuere negatiuum, ſecundum non viuere, eſt quod ſequitur poſt viuere, & iſtud non viuere, eſt priuatiuum, & corruptiuum, & habet ſpeciale nomen. ſ. mori, ſeu mors.

Eſſe negatiuum.

Eſſe priuatiuum.

Cap. 16.

Cap. 14.

Duplex non uiuere mors

Quærendũ eſt poſtmodum, qđ eſt primũ, an viuere, an nõ viuere, & ſi viuere habuit ante ſe non viuere. Et dicẽdum eſt, ꝙ viuere eſt primũ, & nõ habuit ante ſe non viuere, q̃a ſi nõ viuere eſset primũ, tunc viuere nõ poſset eſse, q̃a viuere non põt venire de nõ viuere, ſicut eſse nõ poteſt venire de non eſse, vt ſupra. Et exinde ſequitur, ꝙ viuere ab æterno fuit, & nihil hẽt de nõ viuere, ſed eſt puriſſimũ elongatum a non viuere, q̃a viuere totum occupat. Et ideo, q̃a viuere eſt principium, non hẽt ante ſe nõ viuere, ſeq̃tur neceſsario, ꝙ ipſum viuere, ꝙ eſt primum, non poteſt hr̃e poſt ſe non viuere, quia viuere totum occupauit; & ꝑ conſequẽs mori, ſeu mortẽ non ſuſtinet, & tale viuere eſt Deus. Et ita Deus, q̃ eſt viuere, caret nõ viuere ante & poſt, & ſic caret non viuere negatiuo, & priuatiuo. Et ideo ab æterno, & in æternũ viuit, ſine principio, & ſine fine, & ideo mori, ſeu mors nõ habuit dñium

Cap. 12.

Deus caret non viuere negatiuæ, et priuatiuæ.

ſupra

Quod Deus eſt immortalis. ſupra ipſum. Ideò ſolus eſt immortalis de ſua propria natura de ſeipſo. Et exinde ſequitur, ꝙ in ipſo ſolo viuere, & in ſua vita, nulla poteſt eſſe mutabilitas, nulla additio nulla diminutio, quia non poteſt mutari in non viuere, quia iam non viuere eſſet in ipſo, nec poteſt perdere ſuũ viuere, quia tunc mors eſſet in ipſo. Et quia iam proba-

Omnia viuũt in Deo. Cap. 15. tum eſt, ꝙ totum eſſe mundi ab ęterno in Deo. Et quia Deus eſt ipſum viuere, & totus eſt vita, ſequitur, ꝙ omne quod factũ eſt, viuit in Deo, & eſt vita in Deo, & omnia viuunt ab ęterno, & in ęternum in Deo, & ideo nihil moritur Deo, ſed omnia viuunt ei.

Rurſus, quia Deus eſt ipſum viuere, ideo omne aliud viuere eſt productum ab ipſo de non viuere, ſicut omne aliud eſſe, eſt productũ de non eſſe. Et ideo omne aliud viuere, quia venit de non viuere, poteſt habere non viuere poſt viuere. i. mori. Et ſic omne, quod viuit, præter ipſum viuere, quod eſt Deus, venit de non viuere neceſſario, & poteſt ire in non viuere priuatiuum. i. in mortem poſt viuere, quantum eſt de ſe. Et ideo niſi manu teneatur ab ipſo, quod eſt viuere, & conſeruetur continuè, ſtatim verteretur in non viuere, & in mori. Præterea ſequitur, ꝙ ipſe Deus habet omnem poteſtatem, omne imperium, omne dominium, omne præceptum ſupra non viuere, & ſupra mortem, & ideo poteſt extrahere quicquid vult de non viuere ad viuere, ſine omni impedimẽto, & reſiſtentia, & etiam de morte poteſt reducere quicquid vult ad vitã ſolo velle, ſola poteſtate, & ſic ipſe eſt verus dominus vitæ, & mortis.

Duo uiuere realia. Ecce ergo habemus duas vitas, & duo viuere realia, vnum occultum, & aliud manifeſtum, vnum ęternum, & aliud nouum de non viuere acceptum. Compara ipſa adinuicem, & poſtea ad non viuere, ſicut feciſti de eſſe; & habebis notitiam completam de ipſo viuere. Vide ergo homo quomodo inueniſti tuum conditorem, qui viuit in ęternum, & eſt vita

Cap. 17. æterna, qui non poteſt mori, qui tibi dedit de non viuere viuere, & te conſeruat, ne reuertaris in non viuere,

& in

& in mortem, quia ipſe eſt dominus vitæ, & mortis, & immortalis.

Doctrina de ipſo ſentire; & eſt tertius gradus.
Cap. XXIX.

SIcut dictum eſt de ipſo eſſe, & de ipſo viuere, ita dicendum eſt de ipſo ſentire. Quia ſentire per ſe facit tertium gradum in natura; nam eſſe, & uiuere, poſſunt eſſe ſine ſentire; & ipſum ſentire poteſt eſſe ſine intelligere. Sicut autem duo ſunt eſſe, & duo viuere, ſcilicet unum quod uidemus, & aliud occultiſſimum, quod non uidemus; ita ſunt duo ſentire, vnum manifeſtum, quod videmus, & aliud occultiſſimum, quod non uidemus. Per illud quod uidemus, cognoſcimus, & peruenimus ad illud quod non uidemus, & probamus ſentire eſſe in Deo, quia dedit aliis. Item etiam per eſſe, eſt probatū ſentire eſſe in Deo, quia ſentire eſt eſſe, & nobile eſt: & ideo neceſſario eſt in Deo. Aliter in ipſo eſſet non eſſe, nec haberet quicquid eſt contra non eſſe, nec eſſet omne, quod eſt impoſſibile. Et quia Deus eſt ſuum eſſe, & ſuum uiuere; ita eſt ſuum ſentire; & eſt ipſum ſentire, quia idem eſt eſſe, uiuere, quod ſentire in Deo. Et ideo in Deo eſt uidere, audire, & omne ſentire. Non tamen tale ſentire eſt in Deo, ſicut in aliis rebus, quia hoc eſt impoſſibile, ſed nobiliſſimo, & perfectiſſimo modo, ſicut ei conuenit. *Cap.10.* *Cap.29.*

Ruiſum, ſicut dictum eſt de ipſo viuere, ita dicēdum eſt de ipſo ſentire, quia ſentire, poteſt comparari ad nō ſentire ante & poſt, primum non ſentire, eſt negatiuum tantùm, ſecundum eſt priuatiuum, & uocatur inſenſibilitas. Et quia ſentire in Deo, eſt primum, quàm nō ſentire, ideo ante ſe non habuit non ſentire, ſicut viuere eſt primum. Et ideo ſequitur, quòd poſt ſentire, non poteſt ſequi non ſentire, nec inſenſibilitas. Ideo ab æterno, *Inſenſibilitas.*

Deus ab æterno ſentit. & in æternum ſentit,ſed omne aliud ſentire productum eſt ab ipſo de nō ſentire,& habuit ante ſe nō ſentire; & iō pt redire in nō ſentire,& in inſenſibilitatē, niſi manu teneatur ab ipſo, qui eſt ſuū ſentire, & qui ſolus nō pōt eſſe inſenſibilis. Et iō oē aliud quod habet ſentire,ſentit per ipſum,uidet,audit,tangit;odorat, & guſtat per ipſū. Et ſicut omne quod eſt;& viuit, per ipſum eſt,& viuit; ita omne quod ſentit.Et ſicut habet omnem poteſtatē, & imperium ſupra non eſſe,& ſupra non uiuere;ita & ſupra non ſentire. Ideo poteſt extrahere quicquid uult de non ſentire ad ſentire,& omnia quæ dicta ſunt de eſſe,dicantur de ſentire.

Doctrina de ipſo intelligere. Cap. XXX.

Cap. 17. QVia ipſum intelligere eſt ultimus gradus in ſcala naturæ,& per conſequens eſt nobiliſſimus: ideò de ipſo loquēdum eſt amplius
Cap. 15. quàm de uiuere,& ſentire. Vnde,quia probatum eſt,quòd omnes quatuor gradus producti ſunt de non eſſe;ideo intelligitur, quòd in mūdo illud quod eſt,
Cap. 12. & 13. eſt productum de non eſſe,& de non intelligere. Et ideo neceſſario ſequitur,quòd ille qui produxit,& dedit intelligere,habet in ſeipſo intelligere,quod eſt nobiliſſimum eſſe. Præterea per ipſum eſſe,hoc idem eſt probatum iā, qm̄ ipſum eſſe Dei,eſt Deus,& Deus eſt ipſum eſſe,& habet quicquid pertinet ad eſſe,& pertinere poteſt. Et quia intelligere, pertinet ad eſſe, immo eſt nobiliſſimum eſſe,& excellētiſſimū; ergo neceſſario eſſe Dei eſt intelligere;aliter deficeret in ſuo eſſe illud qđ eſt nobiliſſimū,ſed cū eſſe Dei ſit ſummè ſimplex & ī eo nulla ſit cōpoſitio, ſequitur quòd ipſummet eſſe Dei, eſt ipſummet intelli-
Cap. 12. & 13. gere. Et ideo quicquid probatum eſt de eſſe Dei, iam probatum eſt de intelligere. Nec oportet probare de nouo, ſed ſolum applicare ad intelligere.

Dicamus ergo per ordinem, ſicut dictum eſt de eſſe.

Vnde

Vnde ſicut eſſe Dei non eſt acceptum ab aliquo, neque etiam ab ipſo Deo, nec datum, nec communicatum; ita nec ipſum intelligere Dei. Et ſicut eſſe Dei, eſt primum totaliter; ita intelligere eſt primum. Et ſicut eſſe Dei eſt ſimpliciſſimum indiuiſibile, ita intelligere. Et ſicut eſſe Dei eſt ſummè unum; ita intelligere Dei. Et ſicut Deus eſt ſuũ eſſe, & eſt ipſum eſſe, ſic Deus eſt ſuum intelligere, & ẽ ipſummet intelligere; & ipsũ ĩtelligere eſt Deus. Et quemadmodũ eſſe Dei, eo quia eſt primum, elõgatur in infinitum a non eſſe, & fugat totaliter non eſſe, & ante ſe non habuit non eſſe, nec poſt ſe poteſt habere non eſſe, ita intelligere Dei, eo ꝙ eſt primũ, eſt idẽ qđ ipſum eſſe; ideo elongatur in infinitum a non intelligere. Nec ante ſe non habuit non intelligere negatiuum, quod eſt nihil, neq; põt poſt ſe habere non intelligere priuatiuũ, quod eſt ignorare. Et ſicut eſſe Dei nunq̃ eſt incipiens, nunq̃ deſinẽs; ideò eſt æternũ. Item ſicut eſſe Dei eſt infinitum, ſine menſura; ita intelligere Dei eſt infinitum, & ſine menſura. Et ſicut eſſe Dei nõ poteſt reſtringi per non eſſe, ita intelligere Dei non poteſt reſtringi per non intelligere; & ideò in ſuo intelligere eſt omne intelligere, & quicquid pertinet ad intelligere. Et ſicut ad eſſe Dei non poteſt fieri additio, neque diminutio, nec aliqua mutatio; ita nec ad intelligere pt fieri additio, mutatio, uel aliqua diuiſio. Et iõ ſicut eſse Dei nõ eſt in potẽtia ad aliqđ eſse, nec põt recipere, ita intelligere Dei nõ eſt in potẽtia ad aliqđ intelligerè, nec in ſuo intelligere põt aliquid recipi. Et ſicut ſuum eſse eſt ſemꝑ in actu cõpletiſſimũ, & ꝑfectiſſimũ; ita ſuũ intelligere eſt ſemꝑ in actu cõpletũ, & ꝑfectũ. Vlterius, ſicut ſuũ eẽ eſt ĩmutabile, & iõ non decurrit ab uno in aliud, nec habet præteritũ, nec futurũ, ſed tm̃ pñs; ita ſuum intelligere non diſcurrit ab uno in aliud; nec habet præteritũ, nec futurũ, ſed tm̃ præſens; & ideò ſunt ei pñtia omnia ab æterno, & in æternum. Et ſicut Deus non indiget aliquo alio ad eſsendũ; ita nõ indiget aliquo alio ad intelligendum,

Intelligere Dei non eſt acceptum.

Deus eſt ſuum intelligere.

Eſt infinitũ.

Eſt ſemper in actu.

Non eſt per diſcurſum.

Intelligit omnia.

quia ſicut de ſeipſo eſt,ita de ſeipſo intelligit. Et quia eſſe Dei, eſt infinitum,& ipſe cōtinuè intelligit ſuum eſſe: ideo ſemper intelligit infiniŭt. Et quia in ipſo eſſe,eſt totus mundus,& quicquid poteſt eſſe;ideò quia ipſe intelligit ſuum eſſe,continuè intelligit, & uidet totum mundũ oĩa, & quæ poſſunt eſſe. Et quia in ſuo eſſe ſunt oĩa ſimul;ideo omnia ſimul intelligit,& uidet, & cognoſcit per ſuum eſſe,quod eſt ſpeculum vniuerſale, in quo oĩa ſunt,& cognoſcuntur. Præterea, quia perfectiſſimè cognoſcit ſeipſum, & intelligit, quia tantum eſt ſuum intelligere,quantum eſt ſuum eſſe: & ideo intelligit ſe habere eſſe æternum, & ſe uiuere in ęternum, & eſſe immortalem,omnipotentem,perfectiſſimum, & pleniſſimè intelligit ſuum eſſe tale quale ipſum eſt. Et quia idē eſt ſuum eſſe, & ſuum intelligere, ideo intelligit ſuũ intelligere. Et quia in ipſo eſſe Dei,ſunt infiniti gradus eſſendi actu, vt probatum eſt. Et quia ipſe intelligit totaliter ſuum eſſe, ideo ſimul intelligit infinitos gradus eſſendi, intelligendo ſuum eſſe. Vlterius, quia duo ſunt tantùm eſſe, vt probatum eſt, ſcilicet eſſe Dei infinitum, & eſſe mundi productum ab ipſo eſſe Dei,continēs quatuor gradus generales, & quilibet gradus continet quaſi innumerabilia,& quia totum eſse mundi eſt productum ab eo. Ideo ſimul actu intelligit, cognoſcit,& videt totum eſse mundi,& omnes gradus ſpecies,& naturas,& omnia indiuidua, & quicquid continetur in toto mundo,& quicquid fuit,eſt & erit,& poteſt eſse.Ideo ſimul & actu videt, & numerat totam arenam maris, & guttas omnium aquarum,& omnes partes terræ, & oĩa quæ continentur in terra, & in uiſceribus terræ omnes ſtellas cęli, oēs dies,oēs horas,oĩa momenta temporum,quæ fuerunt,ſunt,& erunt;omnes herbas,& uirtutes earum,omnes arbores,& folia earum; omnia ſemina,& grana;omnes aues,piſces,& pecora;omnes homines qui fuerunt,ſunt,& erunt. Et cogitationes, intentiones,& deſideria eorum, & opera, & uerba, ſimul omnia

Intelligit ſe totali gr.

Cap. 12.

Cap. 16.

Intelligit actu totum eſſe.

ſcit,

ſcit,& cognoſcit,& uidet clariſſimè,& nihil eſt ei occultum. Ecce quale eſt ſuum intelligere; quia infinitum inexcogitabile;& ita neceſse eſt eſse,& omnia ſunt tanquàm nihil apud eum. Pręterea,quia numerari poſsunt numeri in infinitum, & multiplicari, & etiam figurari; ideò ipſe actu & ſimul intelligit infinitos numeros, & infinitas figuras,ut infinitos triangulos, infinitos quadrangulos,&c. qui multiplicantur in infinitum: & ideò ſcientia Dei eſt infinita,innumerabilis, inexcogitabilis, & ſapientiæ eius non eſt numerus.

Sicut ſurſum comparatum fuit eſſe ad non eſſe,ita cōparari poteſt intelligere ad non intelligere. Quia ſicut duplex eſt nō eſſe,negatiuum,& priuatiuum;ita duplex non intelligere,ſcilicet negatiuū,& priuatiuum; & ideo, quia intelligere Dei,eſt primum;& ipſe Deus eſt intelligere, ideo non uenit de non intelligere, nec poteſt habere poſt ſe non intelligere priuatiuū,quod uocatur ignorātia:ſed oīs alia res,quæ intelligit,recipit ſuum intelligere,ideo non poteſt habere totum ſuum intelligere,ſicut nec totum eſſe. Ideo omne aliud intelligere, prætēq̃ intelligere Dei,eſt finitum,& menſuratum, nec poteſt aliqua alia res intelligere infinita ſimul, ſed ſucceſſiuè. Et quia omnis alia res,quæ intelligit,habuit de non intelligere ſuum intelligere;ideo poteſt habere poſt intelligere non intelligere,ſicut non eſſe poſt eſſe,niſi manu omnipotentis teneatur ab ipſo Deo. qui eſt eſſe,& intelligere; aliter ſtatim rediret in non eſſe,& in non intelligere; Sicut Deus habet poteſtatem ſupra non eſſe,eo quia eſt ipſum eſſe;& ſupra non uiuere,eo quia eſt ipſum uiuere; & ſupra non ſentire,eo quia eſt ipſum ſentire; ita & ſupra non intelligere,& ignorare, eo quia eſt ipſum intelligere.Ideo poteſt deducere quicquid uult de non eſſe, & non intelligere,ad eſſe & ad intelligere; & de ignorare, ad ſcire.

Duplex intelligere.

Quædam regula generalis ad omnia quæ dicuntur de Deo. Cap. XXXI.

RVrſum ponēda eſt hic quædam regula generalis ad omnia prædicta, & ſubſequentia. Et eſt iſta. Quia ſicut in Deo idem eſt eſſe, q̃d viuere, & idem eſt eſſe quod ſentire, idē, eſt eſſe quod intelligere, idem eſt eſſe quod bonum eſſe, idē quod verum eſſe, & ſic de aliis; ita in Deo per oppoſitum, idem eſt non eſſe, quod non viuere, quod non ſentire, quod non intelligere, quod non bonum, non verum eſſe, & ſic de omnibus. Ergo qui dicit Deum non viuere, dicit Deum non eſſe; & qui dicit Deum nonintelligere, dicit Deum non eſſe. & qui dicit Deum non bonum, non uerum, non iuſtum, aut non poſſe; dicit eū non eſſe; ergo ſicut impoſſibile eſt Deum non eſſe, ita impoſſibile eſt Deum non uiuere, non ſentire, non intelligere, non bonum eſſe; & ſic de aliis. Et ſicut Deus fugat a ſe per ſuum eſſe omne non eſſe, ita fugat omne non intelligere, omne non poſſe, omne non bonum, omne non verum, & ſic de aliis.

Nota.

Quod per intelligere probatur quòd Deus non eſt corpus, neque res corporalis. Cap. XXXII.

QVoniam autem probatum eſt iam in Deo eſſe idem eſſe, quod intelligere, & intellectus; & quia intelligere eſt nobiliſſimum eſſe, & ſupremum; ideo intelligere trahit ad ſe omnia alia, ſcilicet eſſe, viuere, & ſentire; & intelligere conuertit ad ſe omnia prædicta. Ideo totum eſſe Dei, eſt intellectuale, & ſpirituale: & ſimiliter totum uiuere

Cap. 32.

Dei,

Dei, eſt intellectuale, & ſimiliter totum ſentire Dei, eſt intellectuale, & ſpirituale: & quicquid in Deo eſt intellectuale, eſt ſpirituale. Et quia eſſe Dei ſimpliciſſimum eſt per ſe exiſtẽs ſine partibus, iō totum purè intellectus, & iō totũ intellectualiſſimum, & ſpiritualiſſimum: & exinde ſequitur, quòd eſſe Dei non eſt corpus, neque corporale. & hoc probatur per quartum gradum ſcalæ, quia intelligere non eſt operatio corporalis, nec fit cum corpore.

Quòd idem probatur per viuere, & per ſentire. Cap. XXXIII.

SIc etiam nec uiuere, nec ſentire eſt corpus, quamuis viuere ſit cõiunctum cum corpore, & etiam ſentire. Quia uiuere, ſeu uita, & corpus, duo ſunt; & ſentire etiam, & corpus, ſunt realiter diſtincta. *Supra ca. 1.* Vnde non eſt de natura corporis, quòd uiuat, nec quòd ſentiat; quia reperitur corpus ſine uiuere, & ſentire, ut patet in primo gradu ſcalæ. Quia omnia contenta in primo gradu ſunt corporea, & tamen non uiuunt, neque ſentiunt; & ſimiliter totum Dei ſentire eſt ſpirituale, & intellectuale: ergo uiuere, & uita, & ſentire ſe ſenſus, nõ ſunt corpus, nec de ratione corporis; quia ſi eſſent corpus, uiuerent, & ſentirent; ſed tunc uiuit, & ſentit corpus cum ſenſus, & uita coniunguntur cum eo; ideo corpus poteſt ſeparari a uiuere, & a ſentire; quod patet, quia quando arbores perdunt uiuere, & vitam, remanent corpora ſine uiuere; & quando animalia moriuntur, remanent corpora ſine uiuere, & ſine ſentire. Ergo aliud eſt corpus, & aliud uiuere, & ſentire. Et q̃a in Deo eſt uiuere non receptum, neque iunctum cum aliquo, ſed ſimpliciſſimum; ſequitur, quòd in Deo nullum eſt corpus, nec Deus eſt res corporalis, ſed totus ſpiritualiſſimus.

Quòd ſolus homo poteſt Deum cognoſcere in hoc mundo, & propter hoc habet intellectum. Cap. XXXIIII.

ET quia Deus eſt totus intellectualis, & ſpiritualis, ideo non eſt uiſibilis oculo corporali, quia nullum colorem habet, nec aliquam figuram, nec eſt palpabilis, nec per aliquem ſenſum corporeum ſenſibilis, quia ſenſus, qui ſunt communes nobis, & beſtiis, ſoùlm apprehendunt, & ſentiunt corpora, & accidentia corporum, vt uiſus apprehendit colores, & figuras, & lucem corporalem. Auditus ſonos, qui fiunt in aere, qui eſt corpus. Et odoratus odores, & guſtus ſapores; & tactus calidum & frigidum. Et ideo, quia Deus eſt res ſolum intellectualis & ſpiritualis, non poteſt cognoſci, nec uideri, nec apprehendi; niſi per in-
Cap. 12. tellectum, & per intelligere. Quare ſequitur, quòd ſolus homo in mundo poteſt cognoſcere, & apprehendere Deum; & quòd animalia bruta nullo mo-
Cap. 32. do poſſunt cognoſcere Deum. Et ideo propter hoc homo habet intellectum, ut poſſit cognoſcere conditorem ſuum.

Quòd in infinitum intellectualia, & ſpiritualia excedunt corporalia & ſenſibilia: & quòd viſibilia nihil ſunt reſpectu inuiſibilium. Cap. XXXV.

QVuoniam autem, iam infallibiliter monſtratum eſt, quòd eſſe Dei, eſt infinitum & ſine menſura, & quòd in ſuo actu ſunt infinita eſſe, & quòd totum ſuum eſſe, eſt intellectuale, ſpirituale, & inuiſibile. Et iſta uiſibilia, corporalia, ac ſenſibilia ſunt pducta de non eſse. & ſunt finita, & menſurata. Ergo ſequitur, quòd inuiſibilia, intelle-

ctualia, & ſpiritualia excedunt ſine menſura corporalia, & viſibilia. Et per conſequens iſta viſibilia, quæ apparẽt nobis, ſunt quaſi nihil in comparatione ad inuiſibilia, quæ non apparent, quia non habent menſuram, neque terminum. Ideo ciuitas, & regnum inuiſibilium non habet menſuram, neque clauditur, neque terminatur. Et cùm intellectus hominis ſit factus ad uidendum intellectualia, & inuiſibilia, & ſenſus ad ſentiendum viſibilia & ſenſibilia, cùm etiam ſenſibilia ſint bona ipſius ſenſus, ita intellectualia ſunt bona ipſius intellectus. Sequitur, quòd bona intellectus ſunt æterna, infinita, immutabilia, innumerabilia, ſemper exiſtentia, ſed bona ſenſus ſunt de nouo facta, finita, mutabilia, variabilia, & non ſemper exiſtentia.

Quòd Deus habeat libe rũ arbitriũ

De velle, & libero arbitrio. Cap. XXXVI.

QVoniam autem Deus dedit aliis velle liberè, ſponte, & abſque coactione, & liberum arbitrium, & libertatem uolendi, ſequitur neceſſario cùm hoc ſit nobiliſſimum, ꝙ Deus habet in ſeipſo velle liberè, & ſponte abſque coactione, & liberum arbitrium, & pleniſſimam libertatem uolendi. hoc idem probatur per ſuum eſſe intellectuale, quia vbicunque eſt intelligere, ſeu intellectus; ibi neceſſario eſt uelle, ſeu uoluntas libera; & per conſequens liberum arbitrium. Et quia uoluntas Dei, quæ eſt idem quod velle, eſt prima uoluntas, ideo nullam aliam ſequi poteſt uoluntatem. Et ideo quicquid uult, ſola ſua propria uoluntate vult. Et quia in Deo idem eſt eſſe, quod uelle & eſſe Dei eſt immutabile, inuariabile, æternum, completiſſimum, nullo extra ſe indigens, ſicut probatum eſt ſupra tit. 12. ideo eius uoluntas eſt immutabilis, inuariabilis, æterna, completiſſima, & perfectiſſima, nullo alio indigens extra ſe, cùm ſit pleniſſima, omnipotentiſſima,

Voluntas Dei eſt immutabilis.

ma,ſicut ſuum eſse.Rurſus,quia ſuum eſse,eſt primum nobiliſſimum,optimum;& perfectiſſimũ;& quia Deus intelligit primo ſe,& ſuũ eſse;ſequitur,quòd primo vult ſeipſum, & eſse ſuum; & ſuam perfectionem pleniſſimam.Et exinde ſequitur,ꝙ omnia alia a ſe uult ꝑꝑ ſeipſum,nõ ꝙ indigeat,ſed ꝙ aliis ſe cõicet extra ſe.Et quia primo vult ſeipſum;ideo primo uult ſibiipſi bonum: & ideò nihil pôt uelle contra ſeipſum, nec per conſequens facere contra ſeipſum.ideò non poteſt uelle ſe non eſse. & quia habet in ſeipſo quicquid uult,& omnem plenitudinem;ideò eſt in continuo gaudio, & lætitia ſine omni triſtitia. Et ſic habet æternum gaudium in ſeipſo, & æternam lætitiam.

Aeternum gaudium Dei.

Quòd per intelligere, ſeu intellectum. concluduntur, & probantur perfectiones,& nobilitates voluntatis Dei. Cap. XXXVII.

ET quia concluſum eſt, quòd intellectus Dei intelligit actu ſemper omnia, & infinita,neque in ipſo poteſt eſse aliqua ignorantia; & cùm uoluntas in Deo idem ſit quod intellectus, & uelle idem quod intelligere, ut probatum eſt: ideò impoſſibile eſt, quòd voluntas Dei poſſit aliquid velle contra rationem,& contra rectum iudicium intellectus. Cuius prima operatio eſt intelligere uerba,& ſenſum uerborum,vt infra cap.43. Secunda operatio eſt diſcutere per rationem,an res intellecta ſit uera, uel falſa; iuſta,uel iniuſta; qua diſcuſſione facta; rõcinatur intellectus;tunc per ſuam ſecundam operationem, quod eſt uerum,& iuſtum,approbat,& uerũ affirmat. Sed quod falſum eſt,& iniuſtum eſt, reprobat,& negat,ut infra c. 67.& per iſtas duas operationes intellectus operatur naturaliter,& de neceſſitate.ut cap.51. Et ſic eius operationes ſunt iuſtæ,& rationabiles,quia regulantur per rectũ iudi-

Cap. 30.

Cap. 36.

Eodem tit. Deus nõ poteſt velle iniuſtum.

iudicium ſuę diuinæ rationis, ut ſupra deductum eſt: Et idem ſequitur, quòd nihil poteſt uelle iniuſtum, nec inordinatum, nihil iniquum, nihil contra uoluntatem ueram, & ueritatem; quoniam ſi poſset, iam uoluntas ſua deuiaret ab intellectu; & ſic non eſet idem quod intellectus; & ideò ſequitur, quòd uoluntas Dei eſt rectiſſima, iuſtiſſima, ordinatiſſima, & regulatiſſima; & hoc ex ſeipſa, quia eſt prima, & a nullo ordinata, nec regulata. Et quia eſt idem quod intellectus, & non ſolum eſt hoc, ſed etiam eſt prima rectitudo, prima iuſtitia, & ipſamet iuſtitia: & regula prima, quæ non poteſt obliquari, nec tortuoſa eſse, quia non poteſt declinare a ueritate, cùm ſit ipſamet ueritas. Exinde ſequitur, quòd uoluntas Dei eſt rectiſſima, ſctĩſſima, & ſummè bona, immò eſt ipſa bonitas, & prima bonitas; & ſequitur exinde, quòd nullũ malum poteſt facere, nihil iniuſtum, nihil inordinatum, quia non poteſt uelle, neque facere iniuſtè, qui nihil poteſt uelle facere, niſi quod poteſt facere, & quamuis permittat fieri malum, tamen nunquàm relinquit illud inordinatum, ſed ordinat illud malum, & bonum.

Voluntas Dei eſt rectiſsima.

Quòd nulla alia voluntas eſt recta, niſi concordet cum voluntate Dei. *Cap.* XXXVIII.

QVoniam autem uoluntas Dei eſt prima, & ipſamet rectitudo, ipſa iuſtitia, prima regula: ideò nihil eſt rectum, nihil iuſtum, nihil bonum, ſi non conformetur cum ipſa; & ideo omnis uoluntas, quæ deuiat a uoluntate Dei, & ab ea diſcordat, eſt tortuoſa, iniuſta, & mala, eò quòd deuiat ab ipſa prima rectitudine.

Quòd

Quòd per voluntatem, & libertatem poſſumus omnes perfectiones concludere de Deo. *Cap.* XXXIX.

Cap. 35.

CONcluſum eſt autem in Deo eſſe liberum arbitrium;& quia eſt primum, & æternum, idō ſua libertas eſt prima, ęterna, pleniſſima, & ſumma. Et ideò nullo modò poteſt deprimi, uel violari. Et exinde ſequitur, quòd habet omnia, quæ pertinent ad ſummam libertatem, & ſine quibus nō poteſt eſſe ſumma, & pleniſſima libertas. Ideo quicquid vult, eſt;& quicquid non uult, non eſt;& eo modo quo vult,& ſicut uult, eſt. & exinde ſequitur, quòd eſt talis, qualis eſſe vult;& tantus, quantus eſſe uult; aliter ſua voluntas eſſet reſtricta;& per conſequēs in eo non eſſet ſumma, libertas; & ideo neceſſario eſt omnipotens; quia uult eſſe omnipotens; ſummè bonus, ſummè benignus, ſummè iuſtus, ſummè pius, ſummè miſericors, ſummè ſciens, & omnia de nihilo producens, quia talis,& tantus vult eſſe. Item ſequitur, quòd in eo eſt omne dominium, omne imperium,& quòd eſt ſummus dominus, & ſummus Imperator, & ſolus, & nullus alius præter ipſum: quia talis uult eſſe, & tantus, & omnia iſta fundantur in uoluntate, & libertate, quia Deus vult eſſe infinitus in omnibus perfectionibus;& ſi non eſſet talis qualis uult eſſe,& tantus, nunquàm poſſet eſſe, quia nullus alius poſſet eum talem, & tantum facere, nec ipſemet,& tamen ueller eſſe,& non poſſet;& ſic poſſet eſſe in ęterna pęna,& miſeria, qđ eſt abſurdum valde,& ſic neceſsario in ſeipſo eſt talis, & tantus, qualis,& quantus ipſe vult eſse, & extra ipſum nihil poteſt eſse, niſi ſicut vult eſse,& permittit eſse. Et ſic per uoluntatem ; & libertatem poſsumus omnia probare de Deo ſi volumus. Attamen per libertatem probatur ſpecialiter dominium;& ideo in Deo eſt naturale dominiū, & primum æternum;quia ſua libertas eſt prima. & ęterna. Ideo ex ſeipſo eſt dńs, & primus dominus,& æternus,

Quicquid uult Deus eſt.

Voluntas Dei eſt causa omnium.

In Deo omne dominiū.

nus,& omnipotens,ſolus, & verus, quia ſua poteſtas, ſuum dominium,nulla poteſt poteſtate impediri; quia neque non eſſe,poteſt ei reſiſtere. Et ideo in eo eſt ſumma libertas,ſumma maieſtas,& potentia, quæ nulli ſubiici poteſt.

De poſſe. *Cap. XL.*

Qvamuis aũt ipſum poſſe non fuerit poſitũ in ſcala quatuor graduum expreſſè; attamen concluditur neceſſario in quolibet gradu ſcalæ:& quilibet gradus ſcalæ præſupponit ipſum poſſe,& includit. Vnde omne quod eſt,poteſt eſſe: ſed non omne,quod poteſt eſſe,eſt. Similiter omne quod viuit, poteſt uiuere; ſed non omne quod poteſt viuere, viuit.Eodem modo omne quod ſentit,uel intelligit,uel uult, hoc poteſt ſentire,intelligere,velle,& non econuerſo;ſed tamen ipſum poſſe,non facit gradum aliquem in rebus,quia non poteſt reperiri poſſe in aliqua re ſeparatim ſine eſſe. Attamen eſſe mundi,productum eſt ex nihilo,habuit tamen primo poſſe eſſe antequam fuit, quia ſi non potuiſſet fuiſſe,non eſſet. & iſtud poſſe eſſe,non erat aliquid extra Deum. Vnde ideo eſſe mundi potuit habere eſſe quia Deus potuit producere ipſum in eſſe: ſed de ſe poteſt habere non eſſe. In Deo autem idem eſt eſſe, quod poſſe: unde quia Deus eſt,ideo potuit eſſe, & quia poteſt eſſe,ideo eſt. Et ſimiliter de uiuere,intelligere,uelle; & idem eſt uiuere,quod intelligere,quod poſſe: & velle,quod poſſe. Et ſicut eſſe Dei, eſt infinitum ſine menſura,ita & ſuum poſſe, & omnia quæ dicta ſunt de eſſe Dei,& de poſſe Dei. Ideo poſſe Dei eſt primum,ęternũ, & incommutabile: in infinitum elongatum a non eſſe, & a non poſſe,& ab impotentia; & ideo eſt omnipotẽs. Et inde ſequitur, quòd Deus non poteſt non eſſe, nec Cap. I.

poteſt

poteſt non viuere, q̃a idē eſt in Deo viuere, qđ poſſe viuere. Nec Deus poteſt nō intelligere, quia idem eſt in Deo intelligere, quod poſſe intelligere. Vlterius ſequitur, ꝙ Deus eſt purus actus, quia in eo idem eſt eſſe, qđ poſſe, ſicut autem in Deo idem eſt eſſe quod poſſe; ita in Deo idem non eſſe, quod non poſſe eſſe, & idem eſt non poſſe eſſe, & impoſſibile eſſe. Ideo ſi Deus non eſt Deus, non poteſt eſſe. Ita de omnibus, vt ſi Deus non eſt bonus, neque iuſtus, neque pius, &c. non poteſt eſſe bonus, neque iuſtus, &c. Et hoc confirmatur, quia nullus poſſet ipſum facere bonum, ſi non eſſet bonus. Nullus poteſt ſibi aliquid dare, nec ipſemet ſibi poteſt dare eſſe, vel aliquid; quia ſi poſſet ſibi aliquid dare, ſequeretur, quòd in Deo eſſet aliqua indigentia: ſaltem ipſius rei, quam ipſemet ſibi dare potuiſſet; & ſic Deus non eſſet perfectiſſimus, vt probatum eſt ſupra cap. 12. Ergo vel totum habet, vel impoſſibile eſt quòd habeat.

Quomodo intelligitur, quòd Deus eſt omnipotens. Cap. XLI.

SI autem quæratur, quomodo Deus eſt omnipotens dicitur, quia omnia poteſt facere, quæ potentiæ ſunt. Quoniam poſſe corrumpi, poſſe in nihilum redigi, poſſe deficere, & cætera, arguunt impotentiam, & non poſſe magis, quàm poſſe. Et ibi intelligitur impotentia, per potentiam; quia quantò plus aliquis habet talem potentiam, tantò auerſitas, & peruerſitas in illo ſunt potentiores, & ipſe in eis impotentior. Omnia ergo illa poteſt Deus, & ſola quæ poteſt, potentia eſt: immo ab eius potentia prædicta remouemus, vt Deus non eſt non omnipotens, non iuſtus, & ſic de aliis: vt omnia infirmitatem, vel debilitatem, vel malitiam, aut impotentiam indicantia.

Quòd

Quòd per intelligere, & ſapere, probatur in Deo eſſe poſſe, & plenitudo potentiæ. Cap. XLII.

QVia autem concluſum eſt, ꝙ intelligere, & noſſe, ſeu ſapere Dei, & eius poſſe, ſeu potentia, idem ſunt quod ſuum eſſe; ideo nihil magis, nihil melius eſt in eius intelligere, ſeu noſſe, quàm in eius poſſe. Quicquid ergo optimum ab eius ſapientia intelligitur, totum hoc iuxta eius potentiæ plenitudinem comprehenditur, & totum in ſuo eſſe concluditur. Nam ſi aliud quicquam ad perfectionis ſummitatem intelligeret, quod non realiter haberet in ſeipſo, iam latius ſe extenderet per ſapiẽtiam, quàm per potentiam: & vna, & eadem res eſſet ſeipſa maior, & ſeipſa minor, ꝙ implicat. Si igitur Deus intelligit aliquid de plenitudine potentiæ, quod hr̃e non poſſet, maius erit aliquid in eius intelligere, ſeu noſcere, quàm in eius poſſe; quorũ vtrunque nihil aliud eſt, quàm ipſum eſſe. Erit ergo vnum, & idem eſſe ſeipſo maius, & ſeipſo minus, quod natura nõ patitur. Sed cùm intellectus Dei intelligit omnẽ gradum potentiæ: & per conſequens omne poſſe, & plenitudinẽ potentiæ. Et ſimile argumentum poteſt fieri de plenitudine omnis perfectionis. Sequitur ergo, ꝙ Deus nihil maius, nihil melius ſeipſo poteſt intelligere, & quicquid perfectionis poteſt intelligere, hoc totum habet. *Cap.* 40.

Quòd econuersò per poſſe, & ex plenitudine potentiæ probatur plenitudo ſapientiæ, &c. & etiam omnis perfectionis. Cap. XLIII.

SIcut autem ex plenitudine ſapientiæ concluditur plenitudo potentiæ, ita ex plenitudine potentiæ diuinæ concluditur; & probatur plenitudo ſapientiæ. Et ideo, quia vbi

eſt

eſt plenitudo ſapientiæ,ibi non poteſt deficere plenitudo potentiæ. Nam ſi aliquid deficeret ex plenitudine ſapientię,quod habere poſſet,etiam deficeret ex potentia, quam in Deo habere non poſset, igitur ſi eſt ſumma ſapientia in Deo,ſequitur,ꝙ eſt etiam in eo ſumma potẽtia,quia in eo non eſt compoſitio,ſed unum eſt aliud. Et conformiter poteſt dici de plenitudine bonitatis, veritatis,& pietatis,&c. Vbi ergo eſt plenitudo potẽtiæ,ibi eſt omnis perfectio,& plenitudo omnium bonorum.

Quòd non poteſt eſſe niſi vnus omnipotens. *Capitulo* XLIIII.

QVi autem verè omnipotens eſt, omnem gradum potentiæ habet,ergo ſine difficultate poteſt facere, quod nullus alius poteſt, & ut nullus alius poſset aliquid, & ut ſtatim perdant omnes eorum potentias; aliter verè non eſset omnipotens,ſi hoc non poſset. Ergo ſequitur,quòd nullus talis eſt omnipotens,qui poteſt fieri nihil potens. Sicut ergo omne quod eſt citra Deum, poteſt redigi in nõ eſse, ita etiam in non poſse. Sequitur ergo, quòd vnus ſolus eſt omnipotens, qui non præſupponit non eſse, ſed habet eſse ęternum,& immenſuratum.Si enim eſsent duo omnipotentes, tunc unus poſset alium deſtruere, aliàs non eſset omnipotens, & ſi poſset alium deſtruere.tunc ille qui deſtrueretur, non eſset omnipotens,quia non poſset reſiſtere potentiæ alterius. Sequitur ergo, quòd non eſt poſſibile eſse niſi unum omnipotentem, uidelicet,Deum viuum,& æternum.

Epilogatio omnium prædictorum.
Cap. XLV.

EX prædictis poſſumus concludere qualiter eſſe mundi, quod eſt quaſi quoddam corpus diuiſum, diſtinctum, & ordinatum per quatuor gradus, fecit nos aſcendere ad aliud eſſe, & ipſum nobis manifeſtauit, a quo totum eſſe mundi eſt productum de nihilo de nouo. & in primo eſſe, neceſſario inuenimus exiſtere omnes gradus quatuor, ſcilicet eſſe, uiuere, ſentire, & intelligere, ſeu liberum arbitrium. Et ultra inuenimus ipſum poſſe, quod non facit gradum, ſed fundat omnes gradus; ac etiam includitur in omnibus gradibus. Et ſic inuenimus infallibiliter conditorem mundi eſſe uiuere, ſentire, intelligere, uelle, & & poſſe, & quod omnia ſunt ei idem quod eſſe. Et vltra inuenimus conditiones, & proprietates, & nobilitates diuini eſſe, qualiter ſit eſſe increatum, primum ſempiternum, incommutabile, incorruptibile, increatum, æternum, &c. Et omnes iſtæ proprietates conueniunt æqualiter aliis: quoniam tale eſt ſuum uiuere, ſuum intelligere, ſuum velle, ſuum poſſe, ſicut ſuum eſſe. Quamuis autem omnia conueniunt Deo per ſuum eſſe, tamen magis appropriatè, aliqua conueniunt ei per uiuere, aliqua per intelligere, aliqua per poſſe; ut per uiuere, quòd eſt immortalis; per intelligere, ſapiens, prudens, uerus iudex; & per velle, quòd eſt bonus, mitis, benignus, ſanctus, rectus, iuſtus, liberalis; per poſſe, quòd eſt omnipotens. Sic ergo primò cognoſcimus Deum eſſe, uiuere, ſentire, intelligere, velle, poſse; & per iſta poſtea cognoſcimus conuenire ei omnia alia, & omnia includuntur in ſuo eſſe. Coniunge ergo vnum cum alio, & compara adinuicem ſimul, & intelliges mirabilia de eo; uerbi gratia: coniunge intelligere cum poſſe, & uelle,

E quia

quia tantum ſuum poſſe, quantum eſt ſuum velle, & ſuum intelligere, & econuerſo: quia omnia vnum ſunt, & vnum, & idem quod eſſe; & ſic habebis maximam ſcientiam de Deo,

Hic tractatur & oſtenditur quomodo productio mundi a Deo facta de nihilo, nobis iam certa manifeſtat, & arguit aliam productionem, ſummam occultam, & aeternam in Deo, quae eſt de ſua propria natura, & ſuo proprio eſſe. In qua producitur Deus de Deo, & per quam oſtenditur ſumma Trinitas in Deo. Cap. XLVI.

POſtquam per eſſe mundi per quatuor gradus diuiſum, & ordinatum per experientiam nobis manifeſtiſſimam aſcendimus ad videndum, & cognoſcendum infallibiliter aliud eſſe, quod erat occultiſſimum, quod eſt ſummum, & infinitum, vt cognoſcimus infallibiliter; quòd totum eſſe mundi eſt productum de nihilo, de nouo ab illo eſſe ſupremo, & quòd eſt quaſi punctus, & nihil reſpectu infinitatis, & immenſitatis illius æterni eſſe. Et ſic per conſequens, manifeſtum eſt nobis vna productio, quæ erat nobis occulta, ſcilicet productio mundi de nihilo facta ab illo eſſe æterno incommutabili, quod eſt Deus. Poſtquam ergo illa productio eſt cognita, nunc vlterius laborandum eſt fortius, ſi per iſtam productionem per Dei gratiam nobis manifeſtam, poterimus aſcendere ad cognoſcendum, & videndum aliam productionem excellentiorem meliorem, & altiorem, quàm ſit iſta, vt aſcendamus de gradu in gradum, & de vna productione ad aliam, ſicut de vno eſſe ad aliud eſſe. Vnde prima productio nobis cognita facta de nihilo, & non eſſe, nobilis eſt, excellens, potens, & manifeſtat nobis excellentiam, potentiam, ſapientiã, & bonitatem diuini eſſe.

Sed

Sed ſine bonitate aliquali nobilior, excellentior, melior, altior, dignior, & maior eſſet productio de ipſo diuinomet eſſe æterno, infinito, & excellentiſſimo, quàm pro ductio de nihilo, & magis radicalis, & naturalis ipſi Deo: & de tanto, de quanto eſſe diuinum, & æternum, diſtat a nihil. Sicut homo artifex produxit domum, inquantum artifex, & non inquantum homo, de aliena natura a ſe. Et etiam producit hominem ſibi ſimilem viuentem de ſua propria natura, & ſubſtantia, inquantum homo, & non inquantum artifex. Sed nobilior, altior, & magis radicalis, & conueniens homini, inquantum homo eſt productio, qua producitur homo, quàm illa, qua producitur domus; quia in vna producitur homo de homine, viuens de viuente, & de propria natura & non aliena; ſed in alia non producitur domus de homine, ſed de extranea natura ab homine. Conformiter cùm Deus, qui eſt ipſum eſſe æternum, produxit totum eſſe mundi, tanquam artifex, non de proprio eſſe, nec de propria natura, ſed de nihilo, quod in infinitum elongatur ab ipſo. Si enim producat alter alterum, nonne iſta productio erit excellentiſſima? quia Deus viuus producit Deum viuum de ſua natura glorioſiſſima, artifex enim non producit de ſua propria natura aliquod extraneum. Nonne enim iſta productio erit ergo radicalis, naturalis, & conueniens Deo inquantum Deus, & maximè propria? hoc ergo nunc inueſtigandum an ſicut Deus, inquantum artifex produxit totum mundum de nihilo. Ita inquantum Deus producat de ſua propria natura, & de ſuo proprio eſſe alterum aliquem; & ſic per vnam productionem poſſumus arguere alteram eſſe de neceſſitate, ſicut per vnum eſſe, arguitur aliud eſſe de neceſſitate.

Duplex productio hominis.

Deus de Deo producitur.

Hic ponuntur rationes probantes productionem eſſe in Deo de ſua propria natura.

Cap. XLVII.

QVòd autem in Deo ſit productio de ſua propria natura de neceſſitate, & non poſſit aliter eſſe, oſtenditur multis rationibus, & hoc comparando artificialem ad naturalem. Primò ſic, productio quæ conuenit Deo, inquantum Deus eſt, magis eſt conueniens Deo, quàm productio, quæ conuenit Deo, inquantum artifex eſt: ſed productio, qua producitur Deus de Deo, & de proprio eſſe Dei, conuenit Deo naturaliter, inquantum Deus eſt: & productio qua producitur mundus de nihilo a Deo, eſt conueniens Deo artificialiter, inquantum artifex eſt. Sed cùm potuit Deus vtranque productionē feciſſe cùm ſit Deus omnipotens, ſequitur, quòd productio, quę producitur Deus de Deo, & de propria natura Dei, eſt magis conueniens Deo, quàm productio, qua producitur mundus de nihilo. Vnde prima eſt connaturalis, radicalis, propria, intrinſeca; & alia eſt artificialis, & extrinſeca. Si ergo productio, quæ minus conuenit Deo, exiſtat in re, & hoc inquantum Deus eſt; tunc illa quæ magis conuenit Deo, maximè hoc, quia Deus eſt, maximè exiſtet, quia illud quod eſt, magis Deo conuenit hoc prius exiſtit.

Ratio prima. Productio filij eſt naturalis.

Item hoc homini magis placet, quòd naturaliter producit, & hoc magis diligit, quod de natura ſua generauit, quia ſibi ſimile in natura exiſtit, quàm domum, vel aliam rem artificialiter productam, quæ non eſt de natura ſua, ſed aliena, & ſine comparatione diligit magis rē productam de ſua natura, quàm rem productam per artem, & cætera non de natura ſua.

Secunda ratio, pater diligit filium

Item magis complacebit Deo naturaliter ſi produxerit naturaliter aliquem ſimilem ſibi de natura ſua, qui ſit

Tertia, pater complacet ſibi in filio.

ſit Deus, quàm producendo mundum per artẽ,qui non eſt de natura ſua,ſed de nihilo,& non eſt Deus. *Quarta. Cap.46.*

Item ſi Deus voluit aliquid producere de nihilo,ergo multo magis aliquod voluit producere de ſeipſo,& hoc eſt Deus ſi potuit.Sed probatum eſt,quòd potuit vtrunque:ergò quia produxit mundum de nihilo, etiam produxit Deum de ſe, & de ſua propria natura, vnde poſtquam produxit mundum, ſignum eſt, quòd in ipſo cõplacuit, quia ſi non complacuiſſet, tunc nunc non produxiſſet: Ergo multò magis complacuit in producendo Deum de ſeipſo,q̃ mundum de nihilo,quia excellentiſſima eſt ꝓductio vna,& infinita,reſpectu alterius. Et hoc quia quanto magis res eſt producenti ſimilior,tantò magis complacet ei,quia pater gaudet magis in filio producto,q̃ in domo facta per ipſum.Cùm ergo magis ſit deſiderabile,& delectabile Deo producere de ſua propria natura,q̃ de aliena: ideò eſt melius, & magis credendum, ꝙ ipſe de ſeipſo,& de ſua propria natura produxit primò Deum,& poſtea mundum,quia illud quod eſt ſibi magis delectabile, & amabile, & quod ſibi magis conuenit hoc fecit,quia ipſe habet actu omne quod vult, vt probatum eſt; & ſi vult, & non poteſt, tunc erit in ſummâ triſtitia,& impotentia,quod abſurdum eſt de Deo cogitare, quia continuè intelligere ſe non poſſe in æternum, quod deſideraret,& ergo ibi eſſet triſtitia æterna.Et exinde ſequitur etiam,ꝙ ſi Deus habet in ſe æternam diſplicentiam, ꝙ nõ operabitur,nec producet aliquid de nihilo,quia nihil poteſt producere,niſi ꝑ complacentiam;ſequitur ergo,ꝙ mũdus non eſt, & tamen hoc eſt falſum. Sic ergo concluditur, ꝙ ſi Deus non produxit aliquem de natura ſua,quod nihil eſt productum in eſſe. *Deus primò produxit filium,deinde mundum. Cap.39.*

Præterea Deus complacet in producendo creaturas ſibi magis ſimiles, & quanto ſunt ſibi magis ſimiles,magis complacet; ergo ſequitur, ꝙ ſummè complacet in producendo aliquem ſibi ſimilem in naturà,& ſubſtantia. Sed nullus poteſt eſſe ſibi ſimilis, neque conformis *Quinta. Filius eſt Patri per omnia ſimilis.*

ſummè,niſi de ſua propria natura,& ſubſtātia, & de ſuo proprio eſſe, quia omnis creatura eſt producta de nihilo,& ideo non poteſt eſſe Deo ſummè ſimilis,& conformis. Et quia neceſſe eſt in Deo eſſe ſummam complacentiam,& vltimū gradum complacentiæ,qua non poſſit cogitari maior: ergo neceſſe eſt, quòd Deus habet aliquem alium productum de ſua propria natura ſummè ſimilem, & conformem ſibi, vel ei inhærebit ſumma diſplicentia, quod eſt impoſſibile.

Sexta.

Præterea Deus complacet in ſocietate,& congaudet, quia aliter non produxiſſet mundum de nihilo. Sed ſi Deus complacet in ſocietate alterius ab ipſo producti de non eſſe,ergo ſine comparatione complacebit in ſocietate alterius producti de ſua propria ſubſtantia,& natura, vt ei non differat ſumma complacentia ſocietatis ſuæ conformis.

Septima.

Item Deus eſt realiſſimè infinitus, infinitę virtutis, & infiniti vigoris, & ſumma natura eſt ſummè actiua, & ſummè in actu: ergo neceſſariò ſequitur, quòd ſit in eo productio infiniti, vt ſit in eo ſumma productio,qua non poſſet excogitari maior,vt producta ſecundum ſuū totum vigorem, & totam ſuam virtutem naturaliter aliquid quod ſit infinitum,aliter eſſet ocioſus ſecundum ſuam naturam. Sed productio mundi cùm ſit de nihilo, & finita ſecundum ſuam naturam, & quaſi productio vnius puncti, & centri, reſpectu infinitatis Dei,& eſt impoſſibile, quòd infinitum in actu poſſet produci de nihilo. Quod ſi poſset, ſequitur, quòd poſsent eſse duo domini contrarii infiniti actu, quod eſt impoſſibile, vt probatum eſt ſupra cap. 13.ergo neceſse eſt,quòd producat in infinitum de ſua natura, & ſubſtantia,& de ſuo eſſe infinito. Vnde poſtquam in Deo reperitur productio, neceſſe eſt, quòd in eo ſit ſumma productio, qua nulla poſset intelligi maior: & iſta eſt productio talis infiniti, ſicut ipſemet eſt: & hoc non poteſt eſse, niſi productio ſuæ imaginis. Poſtquam ergo produxit finitum de nihilo,

Productio filij eſt infinita.

hilo,

hilo, neceſſe eſt, ꝙ primò produxerit infinitum de ſeipſo, vt ſit in eo plenitudo productionis; & iſta eſt plenitudo naturalis, & non artificialis, & ideo eſt neceſsaria, vt probatur infra cap. 5

Sic ergo comparando productionem artificialem, & naturalem, reperiemus, quòd eſt impoſſibile productionem artificialem de nihilo eſſe primam. immo neceſse eſt productionem naturalem præcedere productum ſecundum artem; & ſic per productionem mundi de nihilo factam à Deo, manifeſtatur nobis alia productio de Deo, quæ eſt de ſuo proprio.

Quòd etiam per productionem, quæ reperitur in eſſe producto de nihilo, poteſt probari productio Dei de Deo. Cap. XLVIII.

VLterius poſsumus idem probare per productiones repertas in creaturis, arguendo per illas productionem eſse in Deo, vnde cùm in homine, qui eſt in quarto gradu ſcalæ reperiantur duæ productiones, ſcilicet vna naturalis, & alia artificialis, quia homo producit hominem de homine naturaliter, & domum per artem, & non de hoïe, ſed de aliena natura, & ſic artificialiter. Quare ergo in ſummo Deo, qui dedit homini hoc, non erunt duæ productiones, ſcilicet naturalis & artificialis, ſed in Deo reperitur productio artificialis, ſcilicet productio mūdi de nihilo. Ergo etiam erit productio naturalis, in qua producet Deum de Deo, ſed iſta eſt occultiſſima, quia Deus eſt occultiſſimus & productus occultiſſimus.

Item totum eſse mundi eſt a nihilo productum per Deum, ſed quælibet res creata nobis nota, producit naturaliter ſuam imaginem, cōtinuè, & inceſsanter. vt Sol ſuum radium, qui eſt imago Solis; & ignis calorem, qui eſt imago eius, & quæcunque alia res producit ſuā ima-

gin͂e,vt patet in ſpeculo. Ergo quare ſimiliter Deus,qui dedit hoc aliis rebus,nõ producet ſuã naturalem imaginẽ de ſeipſo continuè,& inceſſanter,ſed cùm Deus ſit intellectualiſſimus, ſpiritualiſſimus, & ſimpliciſſimus, vt probatum eſt ſupra cap.32.oportet,& neceſſe eſt, ꝙ imago Dei producta ab ipſo Deo de ſeipſo,& de natura ſua, intelligẽs ſit, ſicut ipſe. Si.n.producit de nihilo res corporales,viuẽtes,& intelligentes,ergo quantomagis ſine cõparatione imago producta de ſua natura propria,& emanata de ſua ſubſtantia; erit viuens; & intelligens; immo neceſſe eſt,ꝙ ſit ei totalis,& totaliter conformis,& non minor,eo quia de ipſomet oritur tanquam radius,ſplendor,& figura,ſeu imago ſuæ ſubſtantiæ.

Quòd idem probatur ex plenitudine iocunditatis, quæ non poteſt deficere, vbi eſt omnis perfectio. Cap. XLIX.

QVia autem nihil melius,nihil dulcius, nihil amabilius ſumma iocunditate. Ergo neceſſe eſt in Deo eſſe ſummam iocunditatem, quæ non poſſit cogitari maior, ſed ſumma iocunditas non poteſt eſſe ſine ſocietate alterius ſummæ ſibi ſimilis & conformis, in qua ſit verus amor, & vera dilectio,& tantus amor quò non poſſit maior excogitari. Quæ enim iocunditas ſummè ſolitario. Si autem Deus producat aliquem alium de ſua ſubſtantia, qui ſit Deus perfectus,ſicut ipſe eſt,erit tibi ſumma iocũditas,ſumma ſocietas,& ſumma dilectio,quia diliget alterum a ſe productum de ſua natura in infinitum,& productus diliget ipſum producentem in infinitũ,& ſic erit ſibi ſumma dilectio ex parte vtriuſque, & per conſequens ſumma, & infinita iocunditas. Si autem Deus caret ſocietate ſuæ naturæ, tunc carebit ſumma iocunditate, quam non poteſt habere cum creatura de nihilo facta: Ergo vt in Deo ſit plana iocunditas, neceſſe

Generatio filij eſt ſummè iocũda.

eſt,

eſt, quòd producat alterum aliquem de ſuo proprio eſſe, quē diligat, ſicut ſeipſum, & a quo diligatur in ſummo: quod ſi non poteſt, tunc per ſuam impotentiam priuatur infinita iocunditate, quam non poteſt habere, q̃a non poteſt producere de ſua propria natura aliquem ſibi conformem; & tunc eſt defectuoſum ſua natura, q̃a non poteſt illud, quod eſt ſibi melius, & dulcius, & amabilius: ſed omnia iſta abſurdiſſima ſunt, quia iam totum fuit probatum, & declaratum in contrarium; quia Deo nihil poteſt deficere, quia ipſe habet ab ęterno omne cōplementum in ſeipſo, & per conſequens ſummam iocunditatem.

Quòd ex dare, & plenitudine dandi, manifeſtatur in Deo æterna productio de ſuo proprio eſse, & Trinitas ſumma. Cap. L.

QVoniam autem dare eſt Deo naturaliſſimum, & ſummè proprium, ideo per naturam ipſius dare, ideo tanq̃ per illud quod ſummè conuenit, poterimus probare in Deo eſſe ſummā, & æternam productionem, & ſummam Trinitatem. Sed tamen oportet primo probare, quòd de natura Dei ſit dare, hoc autem oſtendit primo per modi productionem, quia Deus in productione mundi cuilibet rei dedit ſuū eſſe completum, iuxta ſuam naturam, & ſecundum ſuā capacitatem; & quamlibet adimpleuit ſecundum quod capere potuit; licet nulla creaturarum ſibi aliquid prius dediſſet, quod non feciſſet, niſi de ſua natura eſſet dare. Et hoc oſtendit, & probat modus dandi, quia ipſe dedit ſingulis creaturis, quæ dedit, vt & ipſe aliis darent. Et hoc oſtendunt res ab ipſo productæ; quæ quanto maiores, & digniores ſunt, & ſuperiores, tātomagis dāt, nihil recipiunt; ut videmus, quòd corpora cęleſtia, quæ continuè, & inceſſanter dant, & influunt in iſta inferiora;

Primo:

Secundo.

& nihil

Tertio. & nihil recipiunt ab eis; & tamen nunquam diminuuntur, & decreſcunt in dando, nec vnquàm ceſſant dare, vt Sol inceſſanter ſuas dat influentias ſuum lumen, & ſuũ calorem iſtis inferioribus, nec vnquàm ſubtrahit ſuam influẽtiam. Tertiò hoc probant, & oſtendunt elementa, quæ a Deo in eſſe ſic ſunt producta, vt & ipſa ſingulis creaturis ſe debet, vt ex ipſis cuiuslibet rei eſſe, & natura conſeratur. *Quarto.* Quartò hoc etiam probant res ab ipſis elementis in eſſe productæ, vt arbores, & herbę, & folia, & fructus: & ea dant hominibus, & brutis ad conſeruandã vitã eorum, & non ſolum dant illis illud quod producunt in eſſe, immo ſeipſas, vt truncos, & palmites, & radices ad calefaciendum, & ad domos ædificandum, ac alia neceſſaria faciendum, & ſic de aliis. Et in hoc oſtẽditur, quòd ſumma nobilitas eſt dare, & per conſequens in Deo, cùm ſit nobiliſſimus, & creator omnium, eſt ipſum dare in ſummo gradu, quia etiam inter homines nobiliores, quique magis dant; quàm minus nobiles.

In Deo eſt ſummum dare. Sic ergo concludere poſſumus, quòd dare eſt Deo naturaliſſimum, propriiſſimum, & conuenientiſſimum. Et quia idem eſt Deo dare, & eſſe, quia alias eſſet in Deo coniunctio diuerſorum, quòd eſt impoſſibile, vt probatum eſt ſupra cap. 10. Ideo ſicut eſſe ſuum eſt infinitum ſine menſura, ita quòd tota natura ſua eſt eſſe, ſic & dare, & in infinitum elongetur a non dare; & per cõſequẽs ſequitur, quòd nihil poſſit niſi totum det, nec poſſit definere, niſi det totum. *Dare Dei eſt infinitum.* Ideo neceſſe eſt, quòd ſit infinitus dans, & infinitus recipiens, ſeu communicans, vt non poſſit cogitari maior: & ſit æternus dans. Non autẽ poſſet eſſe talis, ſi tantùm aliquantam partem ſuæ ſubſtantiæ, & naturæ daret alteri, quia tunc datum eſſet finitũ. *Pater dedit filio totum ſuum eſse.* Oportet ergo, ꝙ det, & communicet totam ſuam naturam, & ſubſtantiam infinitam, & totum ſuum eſſe excellentiſſimum, & nobiliſſimũ vni alteri, vt ſcilicet ſit alius ab eo productus, æquè nobilis, ſicut ipſe producens, ꝗ ſit per omnia ęqualis ſibi, ita nobilis, ita magnus, & infinitus,

nitus,ſicut ipſe in omnibus perfectionibus.Et quia maior eſt datio actualis,quàm potentialis;& intrinſeca, q̃ extrinſeca;& ſubſtantialis,quàm accidentalis; & de propria natura,quàm de nihilo producta:ideo neceſſe eſt,q in Deo ſit ab æterno talis datio, & per conſequens productio conſubſtantialis,actualis,& æquè nobilis, ſicut eſt producẽs.Nam dare,quod fit ex parte Dei creaturis, dum dat eſſet creaturis de nihilo, eſt quaſi punctus, & nihil reſpectu infinitę bonitatis,& immenſitatis ſuæ.Vnde maius dare quod poteſt eſſe, eſt quando dans communicat totam ſubſtantiam ſuam & natura alteri. Niſi ergo det totũ ſuum eſſe,vt alter habeat ſicut ipſe, cùm eſſe Dei ſit inuiſibile, nihil dat de ſuo proprio,nec dat, quod eſt melius;immo retinet ſibi totum; & ideo auarus eſt & ſummè retinens,& non dans, quod eſt contra Dei naturam.Nec ſufficit dare tale eſſe,ſicut datum eſt creaturis,quia ipſum eſſe creaturarũ,eſt de nihilo,& uertibile in nihil. Ideo non poteſt eſſe ſummum datum. Sic ergo vel deus non eſt Deus,vel neceſſe eſt,quòd det totam ſuam naturam alteri ab ipſo producto ſeipſo, vt nihil habeat, quòd non ſit communicatum,& datum. Et hoc eſt ſummè magnificentiæ,& ſummè glorioſum, nihil habere,neque velle habere,quòd non ſit alteri cõmunicatum.Et ſic probata eſt æterna productio Dei de ſuo proprio eſſe.

Aeterna,cõ ſubſtantialis,et actualis eſt productio filij.

Quòd ex prædictis oſtenditur ſumma Trinitas perſonarũ in Deo in ſumma vnitate unius eſse ſimpliciſſimum,& inuiſibiliſſimum. Cap. LI.

ET quia dare non poteſt eſſe ſine recipere, neque dans ſine recipiente, ideo neceſſario in eſſe diuino,& in natura diuina ſunt duo,ſcilicet unus dans,& alter recipiens;vnus producens, & alter productus.Et quia eſſe Dei eſt infinitum, indiuiſum,

Vnitas eſſentiæ patris & filij. ſum,& ſummè ſimplex,impartibile,non habens partes; ideo non poteſt vna pars dari,& alia retineri,ſed totum eſſe neceſſe eſt vt detur,communicetur, & totum eſſe recipiatur;idcirco totum datur,& totum retinetur. Perſona dans,& perſona recipiens,habent idem eſſe indiuiſibile,ac realem unam naturam numero, vnam & eandem ſubſtantiam ſimpliciſſimam in nullo differunt,niſi,quòd vnus eſt dans,& alter recipiens: hic habens eſſe diuinum a ſeipſo,ille ab alio;vnus producens, alter productus.Et quia dans,inquantum dans,non eſt recipiẽs, *Diſtinctio perſonarũ.* nec recipiens inquantum recipiens eſt dans, nec producens eſt ipſe productus,immo neceſſario duo realiter diſtincti, ideo iam in eſſe diuino inuenimus duos realiter diſtinctos,ita quod unus non eſt alius habentes idẽ eſſe,& totum eſſe diuinum.Et quia totum eſſe diuinum datur,& nihil retinetur quin communicetur:ideo neceſſaria eſt ibi ſumma coęqualitas, ſumma conformitas, ſumma conſubſtantialitas,germanitas, & inſeparabilitas,& hoc ex ſumma communicabilitate, & per conſe- *Coæqualitas patris,et* quens eſt ibi ſumma coęternitas, & ſumma & eadem poteſtas,& nihil plus in vno,quàm in alio de perfectione.Nec ideo vnus maior,quia dans,& alius minor, quia recipiens,quia idem eſſe eſt in ambobus. Ideo ſunt vnũ eſſentialiter,ſubſtantialiter,& naturaliter; & per conſequens eſt unus Deus tantùm,& non ſunt duo Dii,quia non hẽnt in ſe niſi vnũ & idẽ eſſe numero,& indiuiſum.

Non eſt in eis prioritas durationis. Item nec unus eſt prior ſecundum durationem, nec aliter poſterior,quia licet unus oriatur,& producatur ab alio,tamen ſimiliter ſunt ab æterno,& ſine initio Deus eſt dans:quia ſua natura eſt dare;& ideo ab æterno,& ſine initio eſt; alius recipiens in eadem natura, quia ab æterno: & continuè, & ſemper ſunt dans, & recipiens ſimul,nec poſſunt ſeparari.Et ideo iſtud dare & iſtud recipere eſt ſine initio,& ſine fine;& ſemper eſt vnus dãs,& alius recipiens,nunq̃ deſinens,quia ſi deſineret eſſe dans, & producens,deſineret eſſe recipiens. Ecce ergo iam cùm

Dei

Dei adiutorio inuenimus vnam productionem in natura diuina, quæ quidem productio eſt naturalis, & neceſſaria, ſiue per modum naturæ. Et quia Deus eſt ſpiritualis, & intellectualis naturæ, & totus ſpiritus, & nullo modo corpus, nec res corporalis, ideo neceſſe eſt, quod producat, & det naturam ſuam alteri, ſecundum modum naturæ intellectualis, & ſpiritualis. *Cap. 32.*

Et quia in omni natura intelligibili eſt intellectus, & voluntas: & intellectus eſt naturalis, & operatur naturaliter, & ex neceſſitate; & voluntas liberalis, & non neceſſaria, & operare liberè, & non de neceſſitate; ideo neceſſe eſt, quòd omnis productio, quæ eſt in diuina natura, ſit per modum intellectus; & ſit naturalis & neceſſaria, vel per modum uoluntatis, & ſit liberalis; nec ſunt alii modi producendi niſi iſti duo. Prima autem productio in eſſe diuino eſt naturalis, & ideo per modum intellectus, & ſic neceſſaria. Vnde Deus intelligendo ſuum eſſe, & ſuã ſubſtantiam, producit neceſſario ſuam imaginem, & figuram ſui eſſe, & ſuę ſubſtantiæ, ſicut Sol radium, & cõicat & dat ſuę imagini totam ſuam ſubſtantiam. Et qa productio eſt per modum naturæ, ideo uocatur generatio, & quia productus eſt ęquè nobilis, & per ſe ſubſiſtẽs ſicut producẽs, & eſt ꝑfecta imago producẽtis, ideo vocatur filius eius; & producẽs vocatur pater. Et quia pater produxit filiũ intelligendo ſe, ideo filius uocatur verbum patris. Et quia illud, quod producitur per modum intellectus, vocatur verbum intellectuale, ſiue notitia, ſeu ſapientia; ideo vocatur imago, & verbum, & ſapientia patris, Et quia quilibet eſt per ſe ſubſiſtens, & natura intellectualis, & rationalis, ideo vterque vocatur perſona. Et ſic ſunt duæ perſonę in diuina natura per vnã productionem, coęquales, coomnipotentes, & coęternę; nec poteſt eſſe niſi una productio in Deo per modum naturæ, & per unum modum, quia Deus producit naturaliter tantum quantum poteſt, & ſecundum totam ſuam virtutem. Et ideò, quia eſt actus

Productio filij eſt naturalis.

Vocatur generatio.

Dicitur filius.

Dicitur uerbum patris

Dicitur imago patris.

Vocatur perſona.

purus,

Eſt ſolum unus filius, purus, & infinitè actiuus, totus quicquid poteſt, per modum naturæ produxit vna vice. Ideo non poteſt eſſe niſi vnus productus per modum naturæ, quia in illo terminatur tota productio. Nec pater poteſt vltra producere per illum modum, quia produxit quicquid potuit per modum naturæ, & ſufficit ei vnus productus, & unus filius, & vna productio per illum modum, quia productus eſt infinitus, & productio infinita. Et ſic non poteſt eſſe niſi unus filius, vna imago, unum verbum, & ſapientia patris.

Quòd productio per modum intellectus, & naturæ iam reperta, manifeſtat nobis de neceßitate eſſe in deitate aliquam productionem per alium modum, ſcilicet per modum voluntatis, & libertatis. Cap. LII.

Cap. LI.

De proceſſione ſpiritus ſancti.

ET qa ſemp̃ oportet nos procedere ordinatè, & de gradu in gradũ; ideo per iſtẽ productionem ſummam & infinitam iam dictam, Dei gratia inuentam, debemus vlterius currere ad inueniendum ſi eſt in eſſe diuino alio productio. Et quia pater dans, eſt intelligẽs: filius productus, recipiens & ſimiliter eſt intelligens, & non ignorans; & cùm ex dare, & recipere quando ſunt perfecta, oportet quòd procedat, & ſequatur aliud, quod non eſt dare, neque recipere, ſcilicet amor, ideo cùm in diuina natura ſit dare, & recipere; & dans, & recipiens, oportet quòd procedat amor a dante in recipientem, & a recipiente in dantem, & ſic eſt ibi proceſſio amoris ab vno in alterum, & econuerſo: & ſic eſt ibi tertia res producta, ſcilicet amor, quæ quidẽ res non eſt pater, neque filius, ſed procedens neceſſario de ambobus, quia pater non poteſt non amare ſuã imaginem, ſuum filiũ ab ipſo productũ, cui dedit omne, qđ habet, nec filius poteſt non amare patrem, qui genuit eũ

æqualem per omnia ſibi. Et ſic per primam productionem inuenimus ſecundam, & prima probat, & manifeſtat ſecundam; & ſic ſunt duę productiones in diuina natura multum differentes, quia prima eſt per modum intellectus naturalis, & neceſſaria; & ſecunda per modum voluntatis & libertatis, & ſic voluntaria, quia productus per iſtam productionem eſt amor, & charitas, ſed amor a voluntate procedit.

Spiritusſanctus a patre & filio procedit.

Rurſus iſta productio fit a duobus ſimul, ſcilicet a patre, & filio, quia ambo producūt tertium, ſed prima productio fit ab uno tantùm, ſcilicet a patre. Sed quia pater non eſt prior filio, ſed ab æterno ſunt ſimul, ideo non prius procedit amor a patre in filium, quàm a filio in patrem. ideo non ſunt duæ productiones amoris patris & filii, ſed una tantùm; & ideo producitur amor ab ambobus, tanquam ab vno, & per vnum modum, ſcilicet per voluntatem liberalem.

Filius dicitur imago uerbum.

Rurſus ſicut productus per modum naturæ, & intellectus nominatur imago, verbum, & filius; imago nominatur tanquam habens ſimilitudinem expreſſam, & cōformem patris. Verbum nominat ipſum tanquam ſimilitudinē expreſſiuā, & intellectualē. Et filius tanquā ſimilitudinem per ſe ſubſiſtentē, & connaturalem. Ideo productus per modum uoluntatis, vocatur donum, amor, charitas, vel nexus, vinculum, & ſpiritusſanctus patris, & filii, quia iſta ſunt voluntaria: donum nominat ipſum vt uoluntarium donum, ſeu datum. Amor nexus charitas, & vinculum nominat ipſum, vt donum voluntarium primum & principium. Spiritusſanctus nominat ipſum, vt donum uoluntarium primum, & perſe ſubſiſtens, ſiue hypoſtaticum, quod idem eſt.

Spiritusſanctus dicitur multis nominibus.

Ecce diſtinctos modos producendi duos productos diſtinctos realiter, qui ſunt æquales in omnibus, quia habent eandem numero eſſentiam, & idem eſſe indiuiſū. Sicut enim filius eſt ęqualis per omnia patri, nec unus maior altero, ita ſpiritusſanctus eſt ęqualis per omnia

Trinitas perſonarum cōcludit.

patri,

patri,& filio,quia producitur ab ambobus,tanquam ab vno.Neque eſt poſterior eius,propter hoc, quia eſt tertius,ſed ab æterno ſimul ſunt,quia ibi non eſt ordo durationis,ſed tãtùm ordo originis.Ideo pater eſt primus, & a nullo recipit eſſe diuinum,nec oritur ab aliquo. Filius eſt ſecundus,quia primò oritur a patre,non prioritate temporis.Spiritus Sanctus eſt tertius,quia ab ambobus procedit. Et tamen omnes tres æquales ſunt, quia habent idem eſſe diuinum; & eandem ſubſtantiam indiuiſam,ſed per tres modos.Quia pater, tãquam fons deitatis,habet a ſe eſſe,& per modum datis tantùm. Filius habet eſſe diuinum per modum recipientis ab alio tantùm:& hoc per modum generationis; & quicquid habet tanquam ei datum a patre.Sed Spiritus Sanctus habet diuinum eſſe per modum procedentis,ſeu procedendi ab vtroque,ad modum voluntatis:ideo ſua productio vocatur ſpiratio, ſiue proceſſio. Et ſic in eſſe diuino eſt vera origo,& vera diſtinctio,& tamen idem eſſe:nec tamen eſt ibi prioritas, neque poſterioritas durationis, nec proceſſionis,ſicut patet ĩ Sole;quia quàmuis radius oriatur a Sole,tamen non eſt prius Sol,quam radius: & ſimiliter de igne,quia licet ſplendor, & calor oriantur ab igne,tamen ſimul ſunt,nec ignis eſt prior, quàm ſplendor;ſic & calor;ſic ergo pater,& filius,& ſpiritus Sãctus æquales ſunt,& pater infinitus,& filius infinitus,& ſpiritus Sanctus infinitus,quia neceſſe eſt,quòd amor qui procedit a patre in filium,& econuerſo ſit infinitus,quia pater amat filius quantum poteſt,& filius amat patrem quantum poteſt;& quia pater poteſt in infinitum,& filius poteſt in infinitum;igitur amor,qui eſt ſpũſſanctus, eſt infinitus,& ille eſt tertia ꝑſona, & ꝑ cõſequẽs æqualis patri,& filio in infinitũ:ſicut ambo ſunt infiniti.Ecce ergo qualiter recto ordine Dei auxilio ĩueniemus in eſſe diuino duas æternas ꝑductiones indeſinẽtes,& tres ꝑſonas æquales realiter diſtinctas,& tñ nõ eſt niſi una ſubſtantia,vna natura,vnũ eſſe indiuiſũ, infinitũ in tribus.

Quòd

Quòd homo poteſt induci ad concedendum quòd una, & eadem ſubſtantia infinita indiuiſa poſſit eſſe in tribus realiter diſtinctis, quamuis ſit incomprehenſibile ab homine. Capitulo L. III.

QVoniam autem valde incomprehenſibile eſt in intellectu humano, ꝙ una, eademque ſubſtantia indiuiſa realiter ſit in pluribus, ideo hic per aliqua iam nota nobis in rebus creatis fiet manifeſtatio, vt non videatur impoſſibile immo valde poſſibile. Si enim una natura creata de nihilo, finita, eadem ſpecie, ſed non numero, poteſt eſſe in pluribus realiter, vt patet, quia vna natura humana eſt in pluribus realiter eadem ſpecie, vt in Petro, & Ioanne. Quare non dabimus vnum gradum: maiorem in vnitate ipſius naturæ increatæ, infinitæ, & ſine menſura, vt ſcilicet ipſa natura diuina, infinita, increata: vna neceſſario indiuiſa, realiter ſit, & poſſit eſſe in pluribus perſonis realiter diſtinctis. *Vnitas diuinæ naturæ.*

Vnde maior vnitas, & identitas poſt unitatem in ſpecie, eſt vnitas in numero. Ergo ſicut natura diuina increata, & infinita aſcendit ſemper ſupra naturam creatã, & finitam ſine menſura: ita unitas naturæ infinitæ, & increatæ aſcendit ſemper ſupra unitatem naturæ finitæ, & creatæ, & hoc ſine menſura.

Ergo poſtquam natura creata eadem ſpecie inuenitur realiter in pluribus, & ei repugnare non poteſt, quin hoc poſſit: ergo ipſa natura infinita, increata, eadem numero inuenitur realiter in tribus, & ſibi non repugnat.

Item ubi maior vnitas, ibi maior perfectio, maior concordia, maior pax: ergo inter perſonas in diuinis, neceſſario eſt, quòd ſit ſumma vnitas, quæ non poſſit eſſe maior, nec cogitari.

Et ita eſt, quòd ſit una ſubſtantia neceſſario

in tribus numeris;aliter non eſſet maxima vnitas, nec maior quæ poſſit eſſe,aut cogitari,nec maior quàm inter perſonas creatas,ſicut inter hominem,& hominem, & ſic poſſibilis eſſet diſcordia,aut diuiſio inter perſonas diuiſas,ſicut inter homines, vel poſſet intelligi eſſe,quod eſt impoſſibile. Sicut neceſſe eſt ergo eſſe pluralitatem perſonarum in diuina natura ſumma;ita neceſſe eſt eſſe vnitatem ſubſtantiæ. Debet tamen homo concedere,licet non poſſit comprehendere quomodo poſſit eſſe. Quia non ſequitur, quòd ſi non poſſit comprehendere, ita eſſe;quòd ergo non ſit. Vnde aliquando homo multa cognoſcit per experientiam, quæ tamen comprehendere non poteſt per rationem. Quod corpus, & anima quæ ſunt valdè diuerſa,faciunt unum hominem,hoc ui demus:ſed quomodo hoc fieri poterit,non comprehendimus. Si ergo eſt illud incomprehenſibile quomodo ſit;& tamen homo per experientiam hoc cognoſcit eſſe, quanto magis id,quod per nullam experientiam poteſt videri humanam,& tamen multa per experientiam pōt cognoſcere,qui per rationem nullo modo poteſt comprehendere,& econuerſo. Vt ratio probat,quòd idem eſt in Deo poſſe intelligere,& velle: & ſunt idem,quod eſſe in Deo,& ſic tria ſunt unum, & tamen hoc quomodo fieri poteſt,nemo comprehendit. Tantum autem eſt incomprehẽſibile,quòd eſſe Dei ſit tria hæc, ſcilicet poſſe, intelligere, velle;quantum,quòd tres perſonæ ſunt una ſubſtantia,& vnum eſſe;& tamen primum omnes conceduntur.

Pluralitas perſonarũ.

Quòd omnia, quæ probat, ſunt de pluralitate perſonarum, & vnitate in diuinis, poßunt manifeſtari per uerbum actiuum, & paſſiuum. Capitulo LIII.

QVoniam autem omnia prædicta ſunt altiſſima,& noſtrum intellectum ſupergrediẽtia, ideo,vt fiant nobis aliqualiter proportio nata per exempla;quę maximè ſunt nobis familia-

miliaria;& cum quibus clericus habeat notitiam a pue ritia de uerbo actiuo,& paſſiuo;ideo per illa quilibet cognoſcit de ipſis,ecce ualde congruum aſcendere ad intelligendum illa quæ dicta ſunt;ecce exemplum valde conueniens,& nos illuminans. Sicut ſe habet verbum actiuum ad paſſiuum,& econuerſo, ſic ſe habet in diuinis pater ad filium,& econuerſo,quia pater eſt actiuum, & perſona actiua,& filius paſſiuum, & perſona paſſiua. Sicut enim uerbum actiuum eſt plenum, & perfectum verbum,& a nullo alio verbo oritur,nec producitur, in quantum actiuum,immo eſt primum ſeipſo. Ita pater in deitate eſt plenus Deus,& perfectus Deus,& a nullo alio oritur, & producitur,immo eſt prima perſona, & primum principium in eſſe diuino. Et ſicut verbum actiuum de ſeipſo habet plenam ſignificationem, & ſuum totum ſignificatum;ita pater in ſeipſo habet plenam deitatem,& totum eſſe diuinum,& totum continet in ſeipſo. Vnde ſignificatum,ſiue res ſignificata verbi actiui,eſt ſicut eſſe diuinum,ſeu ſubſtantia diuina. Et ſicut verbũ actiuum,quamuis ex ſeipſo ſit perfectum, & plenum, producit ex ſeipſo verbum paſſiuum,ita quòd actiuum oritur a nullo,& paſſiuum oritur ab actiuo,& non econ uerſo; & eſt ſecundum, & non primum; & actiuum eſt primum,& non ſecundum. Ita pater,quàmuis ex ſeipſo ſit perfectus,& plenus Deus,producit tamen de ſe ipſo filium tanquam paſſiuum,& filius oritur a patre, tanquam a ſuo actiuo,& non econuerſo. Et filius eſt ſecunda perſona,& pater prima perſona,& non ſecunda, & ſicut de neceſſitate uerbum actiuum producit ſuum paſſiuum verbum,ita quòd impoſſibile eſt verbũ actiuum eſſe quin producat uerbum paſſiuum, & ſimul ſunt,quia non eſt prius actiuum, quàm paſſiuum,quia actiuum non poteſt eſſe ſine paſſiuo, nec prius eſt actiuum,& poſteà paſſiuum:ſed ſimul ſunt, vel non ſunt. Ita pater, qui eſt totus actiuus, de neceſſitate producit ſuum filium,ita ꝙ impoſſibile eſt Deum actiuũ eſſe,q̃d

Prima conuenientia.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

produceat propriũ paſſiuũ, nec eſt prius pater actiuus q̃ filius paſſiuus. Itẽ ſicut verbũ actiuũ cõicat ſuo paſſiuo verbo dũ ipsũ producit q cq d hẽt. ſ. totũ ſuũ ſignificatũ; & q cq d ſe tenet ex parte rei ſignificatæ, & omnia ſibi cõicat dẽpto ſuo mõ proprio, & ſua proprietate, p q̃ eſt actiuũ, quia ſuum propriũ modũ nõ põt cõicare, & iõ ſimiliter verbũ paſſiuũ hẽt ſuũ propriũ modũ, & ſuã proprietatẽ, q̃ nõ hẽt uerbũ actiuũ, quia actiuũ nõ eſt paſſiuũ, nec paſſiuum eſt actiuum, ſed tamen omnis alia ſunt ei communia, demptis propriis modis qui non poſſunt ſtare ſimul in eodem: & ideo neceſſe eſt, quod ſint duo verba, nec poſſunt eſſe vnum verbum, & tamen habent vnum & idem ſignificatum; & vnam, & eandem rem ſignificatam, & nihil eſt in actiuo, quin etiam ſit in paſſiuo verbo, ſed alio modo. Et ſicut verbum actiuum, & paſſiuum ſunt duo verba diſtincta propter duas proprietates diſtinctas, quę non poſſunt eſſe in uno ſimul; ita ſimiliter in diuino eſſe, pater, qui eſt totus actiuus, communicat ſuo filio paſſiuo dum ipſum producit quicq d habet, totam ſuam eſſentiam, & totum ſuum eſſe; & q c q d ſe tenet ex parte ſui eſſe, & eſſe diuini, & omnia communicat ſuo modo proprio dempto ſolum, & ſua proprietate actiua, per quam eſt pater, & ſummè actiuus, quia hoc communicare non poteſt. Similiter ſuus filius paſſiuus habet ſuum proprium modum, & proprietatẽ paſſiuam correſpondentem proprietati actiuæ patris, q̃ proprietatem habere non poteſt pater. Et ideo pater nõ eſt filius, & filius non eſt pater; & tñ omnia alia sũt cõia & oĩa quæ ſunt in patre, ſub mõ actiuo, & ſub illa proprietate paternali, ſunt in filio ſub mõ paſſiuo, & ꝓprietate filiali. Et ſic neceſſario ſunt duo diſtincti pr̃, & filius ꝓpter duas proprietates incõicabilis. Itẽ ſicut verbũ paſſiuũ p oĩa eſt æquale ſuo verbo actiuo, nec vnũ eſt maius altero, q a in verbo actiuo repitur ſignificatũ, & modus ſignificandi proprius, & in uerbo paſſiuo ſimiliter reperitur idẽ ſignificatũ, & ſuus proprius modus ſignificandi.

Quinta.

Septima. Exemplum de ęqualitate in trinitate.

eādē. Ita cōformiter filius ꝑ oīa eſt æqualis patri, nec vnus eſt maior altero, quia in patre non eſt niſi eſſe diuinū & proprius modus, & in filio idē eſſe diuinū, & ſuus ꝓprius modus, ita quòd idē eſſe eſt ſub duobus, cū modis inæqualibus vtrobique, ideſt eſſe utrobique, proprietas nō eadē, ſed corrñdēs: & ſic tm̄ eſt in uno, ſicut in altero. Et ſicut nos videmus, ꝙ verbū actiuū, inquātū actiuū, hēt ſuū propriū caſum. ſ. accuſatiuum, & hoc eſt ſibi propriū inq̄tū actiuū; & iō nunq̄ cōicat illū accuſatiuū ſuo verbo paſſiuo, & ſimiliter verbū paſſiuū, inq̄tū paſſiuū, hēt ſuū propriū caſū. ſ. ablatiuū, quē nō actiuū, ī moiſti caſus ſunt incōicabiles inter ipſa q̄a ipſis cōueniūnt per ſuas diſtinctas proprietates, & tñ ſi uerbū actiuū hēat aliquē aliū caſū ultra propriū actm̄, vt genitiuum, vel datiuū, vel aliū accuſatiuū vel ablatiuū, q̄a illū non hēt tan q̄ actiuū, nec rōne proprii modi ſui, ſed rōne ſui ſignificati, & rei ſignificatæ, vt uerbi gratia, iſtud uerbū accuſo, pter propriū actm̄, hēt genitiuū, vt accuſo te ſceleris, & iſtud uerbū do, hēt datiuū, vt do tibi filium; & doceo aliū accuſatiuū, vt doceo te grammaticam, hic eſt alius accuſatiuus, vt hic audio lectionē a magiſtro, eſt ablatiuus iō ſicut hic uerbū paſſiuū hēt eūdē caſū quē hēt ſuum verbū actiuū, ultra propriū actiuū, hēt ēt ultra ſuū ꝓpriū ablatiuū, & totū q̄cq̄d hēt uerbū actiuū ultra propriū accuſatiuū, hoc totū cōicat ſuo uerbo paſſiuo, & ſic primo hēt actiuū, poſtea paſſiuū. Iō de accuſator a te ſceleris, filius datur tibi a patre, doceor a te grāmaticā, lectio audiē a te magiſtro, logica legitur a me Henrico. et cā huius eſt q̄a hñt idē ſignificatū, & eādē rē ſignificāt, & illi caſus tenēt ſe ex parte ſignificati, & nō ex parte modi ꝓpriis iō sūt caſus cōes. Ita cōformiter ī deitate. Pater inq̄tū pater, & actiuus, hēt aliqua, q̄ ſibi ſoli cōueniūt, vt eē primū prīcipiū, nō de alio principio ī deitate, eſſe a ſe, & īnaſcibilē, eē īproductū, & eē primā pſonā, ſimiliter gn̄are. Et q̄a iſta cōueniūt ꝑ ſuū modū propriū, inq̄tum pater, non cōicat ea ſuo filio paſſiuo producto ab ipſo,

Octaua. *Exemplum de propriis perſonarū.*

Et ſimiliter filius, inquantum filius, & paſſiuus, habet aliqua, quæ ſibi ſoli conueniunt: vt eſſe productum per modum naturæ, & intellectus natum eſſe, ſecundam perſonam eſſe, imaginem eſſe, verbum eſſe. Et quia iſta conueniunt, & per ſuum proprium modum, ideo ſolus hēt. Sed tamen quicquid pater habet, inquantum Deus, & ex parte ipſius eſſe, & eſſentiæ, & oēs proprietates, quę conueniunt eſſe diuino, totum communicat ſuo filio. Et quia æternitas, omnipotentia, ſumma ſapientia, ſumma bonitas, veritas, voluntas, vita, & multa alia ſe tenēt ex parte eſſe, & eſſentiæ, & conueniunt patri, inquantum Deus eſt; ideo omnia communicat ſuo filio, & ſunt cōmunia, & propria.

Nota. Præterea, ſicut verbū paſſiuum quicquid habet, habet ut datum & receptum, & totum tamen habet ſicut actiuum: ita filius, quicquid habet, habet ut datum & receptum, & totum tamen habet quod pater. Et ſicut ſi verbum actiuum eſſet ab æterno, neceſſe eſſet etiā verbum paſſiuum eſſe ab ęterno: ita quia pater eſt ab æterno, neceſſe eſt filium ab ęterno eſſe. Et ſicut verbū actiuum non habet niſi unum verbum paſſiuum, nec poteſt habere aliud, & illud ei ſufficit; ita pater non habet niſi unicum filium, nec poteſt alium habere, quia ille ſufficit ei.

Decima.

Ecce igitur qualiter eſt magna ſimilitudo inter patrē, & filium ab vna parte: & verbum actiuum, & paſſiuum ab altera parte, ita quod multum relucet nobis myſterium diuinarum perſonarum in iſta comparatione, quia vtrobiq; eſt unum & idem commune, & duæ proprietates, vt in verbo actiuo, & paſſiuo idem ſignificatum, & duo modi; nam idem ſignificatum intelligo, dum dico amo, & amor, ſed duobus modis: ſimiliter in patre & & filio eſt eadem eſſentia, quę eſt communis, & duo modi, ſeu duæ proprietates, & ſicut in uerbo actiuo & paſſiuo eſt comparatio intellectualis, ita eſt in patre, & filio; quia pater intelligendo produxit filium ſicut verbum

Vndecima.

actiuum per uirtutem intellectus produxit verbum paſſiuum de neceſſitate: Et ſic habemus exemplum valde conueniens, & familiare ad duas diuinas perſonas. Sed quia verbum actiuum, & verbum paſſiuum non ſũt res intelligentes, ideo non producunt amorem inter ſe, ſed tamen ſi verbum actiuum intelligeret ſuum paſſiuum verbum, ipſum diligeret tanquam ſuam imaginem, & verbum paſſiuum diligeret ſuum actiuum, quia ab ipſo habet omnia; & ſic eſſet ibi ſimilitudo tertiæ perſonæ in Trinitate, ſcilicet Spiritus Sãcti, quia actiuum, & paſſiuũ ſemper ſunt ſimul, & inſimul producerent vnum amorem. Sed tamen largè poſſumus comparare verbum impersonale paſſiuæ uocis ſpiritui Sancto, quia uerbum actiuum, & verbum paſſiuum producunt ipſum perſonale, & ab eis procedit, & ſumit omnia quæ habet, & eſt tertium verbum productum ab eis. Vnde capit vocem paſſiuam a paſſiuo, & ſignificationem actiuam ab actiuo, & habet ſuum proprium modum, & proprietatem, & non eſt actiuum, neque paſſiuum. Vnde diſtinguuntur ab actiuo, & paſſiuo, quia ſignificat indeterminatè ſine certa perſona, & numero, & tamen habet idem ſignificatum, & rem eandem ſignificat, quam ſignificat actiuum, & paſſiuum. Vnde idem ſignificatur, dum dicitur, lego lectionem, & lectio legitur: ac legitur imperſonaliter ſumptum, ſed tamen non eodem modo, & ſic eſt idẽ ſignificatum, & tres modi: & ideo ſunt tria verba diſtincta.

Duodecima.

Tertiadecima.

Generalis epilogatio. *Cap. LV.*

Recolligentes ergo in generali omnia quæ manifeſtata, & reuelata ſunt nobis per ſcalam quatuor graduum naturæ, poſſumus videre qualiter per comparationem hominis, qui eſt in quarto gradu ad alias res inferiores tres, &

ipſorum adinuicem,& hoc ſecundùm conuenientiam generalem aſcendimus ad cognitionē unius naturæ ſupremæ,& infinitæ,quæ eſt ſupra hominem,& qualis ſit, & quanta ſit,& inuenimus in illa natura ſuprema,eſſe,viuere ſentire,& intelligere aliud quā ſcala naturæ, & ibi fecimus aliam ſcalam, ab ipſo eſſe incipiendo, & procedendo ad alios gradus,& inuenimus, ꝙ in alia ſumma natura,quæ eſt Deus noſter,idem eſt eſſe quod uiuere, qđ ſentire,qđ intelligere. Rurſum inuenimus illud eſſe improductum,non acceptum,ſed æternum, & quod ab illo eſſe æterno,& ab illa natura eſt productum totum eſſe mundi,& tota ſcala naturæ,& hoc de nihilo, & de nouo.Item per iſtam productionem mundi de nihilo ꝑ inuentam, aſcendimus ad unam aliam productionem nobiliſſimam,& æternam,& illam concluſimus eſſe qđ eſſe eſt de ipſo eſſe diuino,per quam inuenimus in natura diuina duas perſonas æternas, & Deum de Deo eſſe productum,& hoc per modum naturæ.Rurſus per iſtā productionem,quam inuenimus in natura diuina, reperimus etiam ibidem eſſe neceſſario aliam productionem de eſſe diuino,quæ eſt per modum uoluntatis,& libertatis,per quam producit tertia perſona in eſſe diuino. Et ſic in generali per ſcalam naturæ inuenimus quatuor,ſcilicet eſſe diuinum,& tres productiones ipſius eſſe diuini, ſcilicet ipſi Dei,& tria producta a Deo.Prima productio inuenta eſt in productionem mundi, & de nihilo extra ſe.Et ſecunda productio eſt Dei de Deo intra ſe,& ab æterno per modum naturæ.Tertia eſt productio Dei de natura diuina per modum uoluntatis.Et iſtæ duæ ſunt æternæ,et ſine principio, & ſine fine nunquam ceſſantes.Tria ergo ſunt producta,ſcilicet mundus,filius,& ſpiritusſanctus,& unum improductum,ſcilicet,pater.

Primo. *Secundo.* *Tertio.* *Quarto.*

Filius ergo eſt a patre,ſpiritus Sanctus a patre, & filio,& a patre, & filio, & ſpiritu Sancto, tanquam ab uno,mundus eſt productus. Ex iſtis omnibus poſſumus concludere talem diuiſionem in qua clauduntur omnia.

omnia. Omne quod eſt, vel eſt ab æterno, & a ſeipſo, vel non ab æterno, nec a ſeipſo, vel eſt ab æterno, & non a ſeipſo, ſed ab alio. In prima parte diuiſionis eſt pater, in alia parte mundus, in tertia Filius, & Spiritus ſanctus. Et ſic per iſtum proceſſum inuenimus Deum trinum, & vnum. Vnum in eſſentia, & trinum in perſonis, a quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia, qui viuit benedictus in ſæcula.

Sequitur comparatio hominis, qui eſt in quarto gradu, ad alias res inferiores trium graduum ſecundùm conuenientiam ſpecialem, & de fructu qui inde colliguntur.

Cap. LVI.

Conſiderata comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduũ ſecundùm conuenientiam generalem, ex qua collectus eſt fructus inæſtimabilis. Et quia eſt adhuc alia conueniẽtia, & ſimilitudo ſpecialis: ideo nunc conſiderandum eſt vnde homo habet conuenientiam, & ſimilitudinem ſpecialem vltra generalem. Primò cum rebus quæ ſunt in primo gradu, quæ tantum habent eſſe, ſcilicet cũ elementis, & cum corporibus cœleſtibus. Quia ſicut illa ordinata ſunt inter ſe, ſic homo eſt ordinatus in ſeipſo. Nam in illis, quæ hñt tantũ eſſe, nobiliora & digniora ſunt ſuperius, & altius, & minus nobilia, & minus digna ſunt inferius & infima, vt cœlum ſurſum, & terra deorſum. Et inter elementa ſimiliter, quia terra minus digna, ideo infima, & aqua quę eſt dignior, ideo ſuperior eſt q̃ terra, & aer quàm aqua, & ignis q̃ aer. Ita ſimiliter in corpore hominis, caput eſt ſupremum in altiſſimo loco poſitum nobiliſſimum, & digniſſimum inter membra exteriora, & alia membra minus digna ſunt infima, vt pedes, ſicut terra, quia infima portantes omnia elementa. Ita pedes

De formatione hominis ſecundũ corpus

ſunt infimi portans alia membra. Sicut ergo inter elementa ſunt ſuperius, & inferius, ita in homine. Item ſicut ſuperiora corpora regunt inferiora corpora, ita caput, & membra ſuperiora, & manus regunt inferiora membra. Et ſicut corpora cœleſtia, vt Sol, qui influit vitam omnibus aliis corporibus, & dat eis lumen, & influit vitam omnibus corporibus viuentibus, collocatur in medio ſeptem planetarum, & influit ſuperius, & inferius ſedens in medio; ita in homine cor, quod influit vitam, & calorem omnibus membris, collocatur in medio & ibi ſedet influens ſuperius, & inferius. Ecce magnam conuenientiam, & ſimilitudinem.

De conuenientia ſpecialiter hominis ad res ſecundi gradus, quæ habent viuere, & eſſe tantum. Cap. LVII.

Quòd homo eſt ſimilis arboribus. Secundò.

Adhuc autem tu homo habes magnam conuenientiam cum rebus ſecundi gradus, ſcilicet cum arboribus, & plantis, ac herbis. Quia ſicut ſemen, & granum, de quo pullulans arbor poſt certum tempus, apparet ſicut natura illius ſeminis, & illius grani exigit, ſic planta ſeritur, & plantatur in terra, & clauditur per certum tempus, tanquam in ventre. Ita granum, & ſemen, de quo tu homo pullulas, ponitur, & ſeminatur in terra, ſicut in agro, & in vętre matris tuæ, & ibi clauditur. Et ſicut illud granum, ſeu ſemen, de quo naſcitur arbor, ſeu planta, recipit materiam, & augmentum de terra, ſcilicet vt exinde fiant radices, truncus, & ſimilia; ita illud granum, de quo tu pullulas, recipit materiam, & augmentum de terra, ſcilicet de ſanguine menſtruo mulierum in ventre matris, vnde membra fiunt, & creſcunt. Et ſicut de vno grano modico, & paruo, arborum, in quo nulla ferè apparet diuerſitas, ſed magna ſimilitudo, exeunt, & pullulant tot diuerſa,

ſicut

ſicut ſunt radices, truncus, cortex, medulla, frondes, folia, flores, & fructus, & ſemina, ita conformiter de illo modico ſemine patris tui, in quo nulla eſt diſſimilitudo, nec diuerſitas, exeunt, & pullulant tot diuerſa ac mirabilia, & innumerabilia membra, quot tu habes exteriora & interiora, ſicut ſunt caput, oculi, nares, aures, dentes, lingua, digiti, manus, pedes, &c. habes etiam interiora, vt cor, pulmonem, ſtomachum, epar, inteſtina, renes, oſſa, neruos, & venas, &c. quæ omnia exeunt, & pullulant de illo paruo ſemine patris tui. Ex quo tu potes concludere, quòd tu homo es opus magni Dei, qui de ita modico grano, tot diuerſa, & mirabilia membra extraxit, & quòd ille idem qui in arboribus ordinauit fieri tot diuerſitates mirabiles, ſicut radices, truncum, frondes; illemet ordinauit, quòd de ita modico grano patris tui, tot mirabilia membra, & diuerſa, ſicut ſunt in corpore tuo, exirent. Quis enim ordinauit, quòd tot partes, & non plures, & tales pullularent de illo paruo modico grano arboris, & quòd tot membra, & non plura, & talia, & taliter diſpoſita, & non alio modo ſic mēſurata inter ſe, ſic proportionata in certa menſura, & certo numero, & certo modo, exirent de illo paruo grano, vt duæ manus, & quinque digiti, & duo oculi, & non plures, neque pauciores caput altum, & ſic de conſimilibus aliis. Quis iſta ordinauit, fabricauit, diſpoſuit, menſurauit, collocauit, & cuilibet officiū proprium tribuit. Nonne ille idem qui in arboribus ordinauit, ita ſimiliter in omnibus. Nunquid pater tuus, & mater tua formauerunt iſta membra? Nonne ipſis neſcientibus, & dormientibus, membra formantur occultæ, etiam multotiens ipſis nolentibus, & non cupientibus formantur? Quandoque etiam ipſis volentibus, non poſſunt generare. Nonne tunc clariſſimè manifeſtatur in formatione tui corporis potentia immenſa, ſapientia ineſtimabilis, bonitas, & benignitas innumerabilis tui Creatoris? Qui ſic potenter, & rationabiliter cum magna ſapientia, & be-

Quòd homo ſit opus Dei

& benignitate oīa mēbra tui corporis organizauit, diſtī xit, & ordinauit dulciter, & inſenſibiliter, matre neſciēte, ſupra omnia corpora mundi, ita pulchræ. Sicut enim homo, qui prudenter agit ille ordinatè, & ſine impetu facit illud quod intendit, donec ad finem, & ſuum intentum perueniat; ita ſimiliter arbores, & plantæ operantur ad modum operationis artificis, qui rationabiliter operatur vnum poſt aliud producēdo ordinatè, ac ſi cognoſcerent finem, propter quem operantur, & ſic producūt eorum fructus, & ſemina, flores, & folia, propter fructus, & quando fructus ſunt maturi, tunc ceſſant operari exterius, & ſic arbores plantantur, ſeminantur, creſcunt, nutriuntur, augmentantur ipſis neſcientibus. Ita homo fuit plantatus, nutritus, & generatus ipſo ignorante. Ergo bene ſimilis eſt homo arboribus. Et ſicut nutrimētum, quod habent arbores, capiunt a terra mixta cum aqua; ita tota magnitudo tui corporis venit de terra mixta cum aqua. Ita vt ex nutrimento, quod venit ex elementis, vt aqua, & terra: homo creſcat, augmentetur, & viuat.

De conuenientia hominis ſpeciali, & ſimilitudine ad res tertij gradus. Cap. LVIII.

Quod homo eſt ſimilis animalibus.

Sed adhuc homo magis eſt ſimilis animalibus brutis, quàm arboribus, & plantis, & maiorem conuenientiam habet cum eis. Nam ſicut illa generantur per coitum, & maſculum, & femellam in vtero, & ibidem membra animalium formantur; ita tu homo generaris per coitum, & per maſculum & femellā in vtero matris tuæ. Et ſicut animalia habent caput, oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, cor, epar, ſtomachū, & alia membra; ita tu homo habes omnia iſta. Et ſicut iſta ambulant per ſe de loco ad locum, vident, audiunt, bibunt, & comedunt, nutriuntur, digerunt, egerunt, &

ſic de aliis. Ita tu homo habes omnia iſta. Item alia magna conuenientia, ſicut arbores, plantæ, & animalia omnia in terra reuertuntur, ita corpus hominis reuertitur in terram, ergo de terra ſumptum eſt. Eadem ergo materia tui corporis, arborum, plantarum, animalium, poſt quam reuertũtur totum ad vnam & eandem materiam.

Qualis vtilitas colligitur ex iſta comparatione ſpeciali. Cap. LIX.

QVid autem colligere debemus ex iſta comparatione, & cõuenientia ſpeciali hominis ad quatuor gradus quæ ſignat omnia iſta. Et hæc ſpecialis conuenientia, & ſimilitudo arguunt, & dicunt primo, quod vnus & idem artifex, vnus & idem dominus, vnus ordinator eſt hominis, animalium, ac aliarum rerum, & graduum aliorum, vnum conſilium, vna prouidentia. Secundò arguunt ſummam potentiam, ſummam prudentiam, ſummam bonitatem eiuſdem. Arguitur primò vnitas artificis, ſummè potentis, ſummè prudentis, & optimi. Non enim eſſet tanta conuenientia, & ſimilitudo hominis cum arboribus, plantis, & animalibus, ſi eſſent duo conſiliatores in rebus, duo rectores, duo artifices; nec opera plantarum, & arborum ſic ordinatè procederent, & agerentur ad modum operum humanorum; neque omnes aſſimilarentur, niſi ille idem regeret, & dirigeret opera ipſarum arborum & plantarum, qui dedit homini rationem; vnus eſt ergo qui dedit homini intellectum, & qui dirigit opera arborum, quæ ſunt ad modum intellectus, cum in arboribus, & plantis non ſit ratio, vel intellectus. Sed multo fortius vnitas materiæ, & identitas viuendi tam hominum, quàm animalium, arborum, & plantarum, arguit vnitatem artificis

Vnus dominus & artifex omnium

Cùm

Cùm enim ſit eadem materia tam hominum,quàm animalium,arborum,& plantarum: quia omnia reuertuntur in terram;& per conſequẽs de terra facta ſunt,a principio,ſicut nix ſumpta de aqua; quæ reuertitur in aquā, in gelu, & ſal ſimiliter. Sed tamen nec homo, ſeu corpus, per ſeipſum factum eſt de terra, nec tot ſpecies animalium factæ ſunt per ſe de terra, nec tot ſpecies arborum, & plantarum fecerunt ſeipſas de terra, quia hoc opus eſt opus artificis habentis ſapientiam, & intellectum. Sequitur ergo, quòd eſt artifex vnus, qui de eadem materia omnia iſta fabricauit, quia ſi eſſent duo cõtrarii, non conuenirent in eodem modo fabricandi, neque formandi,neque eſſet tanta ſimilitudo, neque eſſet eadem materia,quia vnus alteri non communicaret materiam. Item oſtenditur,& probatur ſumma potentia, ſumma ſapientia, ſumma bonitas, ſummi artificis, qui de vna & eadem materia tot innumerabiles, & mirabiles, ac diuerſas res, & ſpecies producere potuit, voluit, ſciuit, & fecit. Vide quot ſpecies arborum,herbarum, plantarum, ac animalium, & tamen omnes de eadem materia. Sed multo mirabilius eſt de materia vili, ac infima, & groſſiſſima poſſe, & ſcire formare tam nobile corpus, ſicut eſt corpus humanum, quod eſt capax animæ rationalis, & intellectualis, quæ eſt imago ſummi artificis. Vide quanta eſt diſtantia inter corpus humanum, & terram in nobilitate; maior enim eſt potentia, & ſapientia poſſe de materia vili & groſſa facere nobile corpus,quàm de materia nobili facere nobile opus, ſicut etiam maior ſubtilitas eſt ſcire facere de luto vaſa aurea,& pulchra,precioſa, quàm facere de auro,& lapidibus precioſis, vaſa precioſa. Ex hoc ergo poteſt homo certitudinaliter arguere ſummam potentiam, ſummam ſapientiam ſui factoris, & conſiderare quòd qui te potuit, & ſciuit,& voluit tam nobilem,& excellẽtem ſuper omnes alias res facere de terra infima,& ita te exaltare quanta tibi poterit facere, & quomodo poterit te

Summa ſapiẽtia illius artificis.

Summa potẽtia illius artificis.

exaltare magis ſi voluerit,& ad ſtatum altiorem & nobiliorem eleuare. Ecce ergo quot fructus, quot vtilitates, quot vtiles cognitiones poterit homo colligere ex iſta comparatione ſuiipſius ad creaturas inferiores. Non ergo ſpernat eas. Ille enim debet amare, & cogitare ſimilitudinem, quam habet cum eis & fraternitatem, & humiliare ſe per eas, & fricare animam ſuam cum eis. Ipſe enim cognoſcunt eum mirabilem, & excellētiorem eis in multo, quia eſt in nobilitate excellentiſſima,& dignitate conſtitutus ſuper eas. Sed tamen cogita, quia tu es creatura. Non enim propter tuam excellentiam deſinere potes quin ſis creatura. Noli ergo obliuiſci, quia es de numero creaturarum, nec ſeparari potes a cōſortio earum, quia magnam habes cum eis conuenientiam, ſcilicet eandem materiam, & eundem artificem. Exercita ergo te in cognitione earum, quia quanto magis cognoſcis ipſas, tanto magis cognoſcis tuam dignitatem, & acquires maiorem cognitionem, & certiorem de tuo conditore. Si ergo uis, quòd in te fiat cognitio tuiipſius, & tui conditoris, fiat primo in te cognitio creaturarum, quia quanto magis appropinquas te ad creaturas, eas cognoſcendo, tanto magis appropinquabis ad teipſum, & ad tuum conditorem. Et quanto magis elongas te a creaturis, tanto magis elongas a teipſo, & a tuo conditore. Si ergo creſcat in te cognitio creaturarum, creſcet in te etiam cognitio tui ipſius, & tui conditoris in teipſo; & ſi illa diminuitur, etiam illa, & ſi illa annihilatur, etiam alia annihilatur. Et ſi illa manet, etiam iſta manet, quia ex illa naſcitur illa.

Et ſic eſt finis, quæ eſt de comparatione hominis ad tres gradus ſecundùm conuenientiam generalem, & ſpecialem.

Sequitur

SEQVITVR SECVNDA PARS PRINcipalis iſtius operis, ſcilicet de comparatione hominis, quæ eſt in quarto gradu ad illas res inferiores trium graduum penès differentiam, & hoc duobus modis, ſcilicet generaliter, & ſpecialiter. Cap. L X.

POſtquam cum Dei adiutorio comparauimus homines ad alias res inferiores penes conuenientiam. Nunc autem debemus ipſum cōparare penès dñiam ad alias res inferiores: dum enim comparamus vnam rem ad aliam, duo manifeſtantur nobis, ſcilicet conuenientia, & differētia vnius ad alterum, & per iſtam duplicem comparationem manifeſtatur nobis natura cuiuslibet rei naturaliter, quia ipſa eſt via naturæ, iſta eſt etiam via intrandi in notitiam cuiuslibet rei. Et ideo ad habendum notitiam veram de homine, & ex cōſequenti de Deo per hominem, oportet hominem comparare ad alias res, & videamus quomodo conuenit cum eis, & quomodo differt. Et quia iam vidimus Dei gratia quanta ſunt nobis reuelata, comparādo hoīem ꝑ cōueniētiā. Nūc videamus, q̄ manifeſtabūtur nobis, cōparādo hoīem ad alias res cū quib. cōuenit per differentiā. Et ſi magna cognouimus per cōuenientiam, magna cognoſcemus per differentiam, & magis nobis vtilia, immo hoc erit complementum totius noſtræ congregationis, nobis neceſſariæ ad ſalutem. Nec prima cognitio prodeſt nobis ſine ſecunda quicquam.

Quod primò facienda eſt duplex comparatio ſecundum differentiam omnium quatuor graduum. Prima generalis unius gradus ad alium. Alia eſt ſecunda ſpiritualis infra quemlibet gradum. Cap. LXI.

ANtequam autem ad prædictam comparationem accedamus, primò uolumus conſiderare omnes tres gradus rerum generales diſtinctos, & hoc penès differentiam inter ſe, ſcilicet, ut uideamus proceſſum in excellentia, nobilitate, & dignitate, ac ſuperioritate vnius gradus ad alium ad quarti gradus ſuper omnes tres. Et iſta differentia primo conſiderata eſt, & iam ex prædictis manifeſta eſt. Secundò oportet conſiderare ſpecialem infra quemlibet gradum generalem. Multum enim differunt res unius gradus, quia in uno gradu licet conueniant generaliter, ſunt tamen ſpecies diſtinctæ multæ. Et ideo oportet uidere, qualiter una natura differat ab altera; & qualiter una eſt ſuperior, dignior, & nobilior, quàm ſit altera, uerbi gratia. In primo gradu quatuor elementa per eſſe tantum conueniunt, ſed tamen differunt inter ſe, quia unum eſt nobilius altero; & etiam quodlibet habet ſuam ſingularē naturam, ut terra, aqua, &c. Terra enim infima eſt, & minus digna, minus nobilis, & minus pulchra. Aqua habet naturam ſuperiorem, digniorem, pulchriorem quàm terra, & aer quàm aqua, & ignis quàm aer. Et ſimiliter inter metalla, quia nobilius eſt aurum, quàm argentum; & argētum quàm ſtannum, & ſtannum quàm plumbum. Inter lapides etiam, quia vnus pretioſus lapis nobilior eſt altero. Et corpora cęleſtia, ut Sol, Luna, ſtellæ, & alia, ſunt nobiliora, quàm omnia iſta prædicta: & tamen omnia iſta conueniunt in uno gradu generali: & ſolum habent eſſe, & non uiuere. Similiter eſt in rebus, quæ ſunt in ſecundo gradu generali, quia omnia conueniunt generaliter,

Differentia rerū in primo gradu.

Differentia rerum in ſecūdo gradu.

Differentia rerũ in tertio gradu.

ter, & habent eſſe, uiuere, & non ſentire, & tamen differunt in ſe, quia arbor continet, & habet infinitas ſpecies, & naturas, & ſimiliter planta, & herba, continent in ſe innumerabiles, & infinitas ſpecies, quarum quælibet habet ſuam ſingularem naturam diſtinctam a natura alterius. Et ſic eſt ibi magna differentia. Conformiter res, quæ ſunt in tertio gradu, conueniunt in generali, ſcilicet in eſſe, uiuere, & ſentire; ſed differunt multum, quia inter eas ſunt infinitę, & innumerabiles ſpecies animalium; ut eſt declaratum ante. Nam quędam ſunt, quæ ambulant ſuper terram, alia habitant infra terram, alia ſuper aquas, alia in aquis, alia in aere. Etiam conſidera, & uide quot ſint ſpecies differentes multum, quot dignitates, quot nobilitates, quot ſuperioritates, quot differentiæ ſuper naturam.

Omnes homines ſunt eiuſdem naturæ.

In rebus autem quarti gradus, in quibus eſt liberum arbitrium, ut ſunt homines, non eſt differentia, ſicut in aliis gradibus; quoniam in tribus gradibus prædictis, & in quolibet ſunt ſpecies multum diuerſæ, & intra iſtum quartum gradum ſunt ſpecies indiuidua diuerſa, & multa, & non ſunt niſi una ſpecies, & natura. Nam in aliis tribus gradibus, ſunt multæ ſpecies, & multum diuerſę, quia quælibet habet ſuam naturam, ſed in quarto gradu eſt tantum una natura, & omnes res iſtius gradus ſunt unius naturæ, nec unius homo eſt nobilior, & dignior altero ſecundum naturam: nam omnes habent æqualiter liberum arbitrium, per quod quartus gradus conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur.

Inter homines ſũt multæ differentiæ accidentales.

Licet autem omnes homines ſunt eiuſdem naturæ, tamen intra iſtum gradum, & intra iſtam naturam humanam fiunt multi gradus, & diuerſitates accidentales, & multę differentiæ, & nobilitates, dignitates, ſuperioritates, & inferioritates. Vnde illa fiunt per accidentia, & per illa quæ adueniunt poſt naturam, & hoc per acquiſitionem, uel donationem. Et ideo ſicut in rebus ſecundi, & tertii gradus inter quemlibet gradum generalem,

ſunt

ſunt multi gradus ſpeciales, differentes naturaliter, & ſecundum naturam; ita infra quartum gradum, qui non habet niſi unam ſpeciem, ſunt multi gradus accidentales, & differentes per accidentia nobiliora, & minus nobilia, magis digna & minus digna, ſuperiora & inferiora, ergo & illud quod facit natura in rebus, hoc facit accidens in hominibus, quæ ſunt in quarto gradu, ſcilicet accidens intellectuale. Vnde quia homo facit quartum gradum per intellectum, & per liberum arbitrium. Ita prima differentia inter homines, eſt nobilitas, & ſuperioritas. Et iſte gradus debet accipi penès accidentia intellectualis, quæ adueniunt intellectui, & voluntati, & animę, & non penès accidentia corporalia, quę conueniunt aliis rebus, & aliis inferioribus gradibus per naturam. Et rationabile eſt, ut quia res primi, ſecundi, & tertii gradus operantur naturaliter, & non voluntariè, quòd diſtinctio nobilitatis, & dignitatis fiat in eis ſecundum naturam. Et quia homines operantur ſecundum uoluntatem, libertatem, & intellectum, rationabile eſt, quod diſtinctio nobilitatis, & dignitatis ſtat in eis per accidentia liberi arbitrii, quæ ſunt voluntaria, & intellectualia.

Homines differunt penès nobilitatē, & ſuperioritatem.

Ipſa autem accidentia intellectualia, per quæ differunt homines, & faciunt multos gradus ſpeciales inter homines ſunt iſta, poteſtas, iuriſdictio, officium, ſcientia, ars, virtus, ſapientia, & ſimilia, quæ aliquando requiruntur per hominem, aliquando dantur à Deo liberalitate. Et quia ſunt accidentia, ideo poſſunt perdi, & tamē qui perdit manet homo, & ideo non ſunt naturalia homini, licet autem ſint accidentia, tamē multum nobilitant hominem, & dignificant, & exaltant naturam humanam, & faciunt vnum hominem nobiliorem, & etiam multo digniorem altero. Et ſine iſtis natura humana eſſet nuda, & expoliata. Et dicuntur ideo habitus ueſtientes ipſam naturam, propter quod dicuntur veſtiti melius nobiliores, ita ſimiliter induti iſtis habitibus nobiliores ſunt. Et eſt ſimile de pāno crudo nondū præparato,

Ecce accidētia, quibus homines differunt.

quia licet plures panni ſunt eiuſdem valoris, tamen propter tincturas ſuper additas creſcunt in valore, & nobilitatur ſupra alterum alter. Ita in homine. Si enim natura humana eſt nobiliſſima de ſe ſuper alias naturas, quantomagis ipſa per accidentia nobiliſſima nobilitatur, & etiam licet omnes homines ſunt æquales quantum ad naturam, tamen accidentia prædicta aliquibus ſupperaddita, faciunt tales homines aſcendere ſupra alios, ſicut panni propter tincturam, & tales homines magis appropinquant Deo.

De comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduum penes differentiam generalem. Cap. LXII.

POſtquàm autem uiſa eſt iſta duplex comparatio, & conſiderata ſuperioritate, inferioritate, & dignitate, & nobilitate vnius gradus ad alium, & unius naturæ ad alteram, intra eundem gradum: nunc uideamus quomodo homo differt ab omnibus rebus inferioribus trium graduum: hęc eſt clauis, & ſecretum totius ueræ cognitionis, & naturæ humanæ, & totus boni.

Duplex differentia hominis ad alias res. Vnde duplex eſt differentia hominis ad alias naturas, vna communis, & generalis, & alia ſpecialis. Differentia communis, & generalis dicitur, quæ etiam reperitur inter alios gradus. Quia ſicut unus gradus differt ab altero, & una natura ab altera, quæ eſt dignior, & nobilior, ut arbor, quàm terra; & aſinus, quàm ſi arbor: ſic conformiter differt homo ab aliis gradibus per ſuam nobilitatem, & dignitatem, eò quòd habet nobiliorem, & digniorem naturam ſuper alias res, & per iſtam differentiam dignitatis ſuæ, bene conſideratam, cognoſcimus; quòd homo habet maximam dignitatem naturalem inter omnes res quas uidemus: habet enim dignitatem

liberi arbitrii, ita quòd habet rationem per quam iudicat, intelligit, & diſcernit omnia, & habet uoluntatem liberam, & naturalem libertatem; ita quòd non poteſt cogi, ſed operatur ex libertate, & non ex neceſſitate. Et ideo, quia homo habet iſtam dignitatē ſuper alias res, habet duas excellentias naturales ſuper alia res. Primo præeſt, præficitur, & præponitur omnibus aliis rebus trium graduum; ut brutis, auibus, piſcibus, arboribus, & cæteris. Et ideo, quia homo habet dominium ſuper omnia inferiora; & omnibus dominatur ex dignitate liberi arbitrii, nullæ creatæ rei ſubiicitur, quia talis eſt dignitas liberi arbitrii. Et iſta eſt maior nobilitas, dignitas, & excellentia naturalis, quæ poſſit eſſe in rebus, nec aliqua dignitas naturalis poterit eſſe ſuperior; & ideo non poteſt eſſe aſcenſus ſuper hanc dignitatem in natura. Et iſta dignitas non poteſt cognoſci, niſi per comparationem ad eius oppoſitum, quod reperitur in aliis rebus. Quoniam omnes aliæ res inferiores trium graduum ſunt inferiores homine, & operantur ex neceſſitate. Nā elementa, quæ ſunt in primo gradu, omni die producūt ex neceſſitate arbores, herbas, & alia, quæ ex ipſis infra terram, & ſupra eam naſcuntur; & ipſe arbores, & herbę, quæ ſunt a ſecundo gradu, producunt quotidie ex ſe frondes, flores, folia, uel fructus. Res uerò tertii gradus, ut ſunt animalia, producunt ex impetu naturæ, & faciunt hoc impetu quod faciunt, nec poſſunt facere, nec habent poteſtatem faciendi aliud. Et ideo omnes dicuntur naturaliter, ſiue coactè facere id quod faciunt. Solus autem homo operatur liberè. Et ideo dignitas ſola liberi arbitrii ſeparat hominem ab aliis rebus inferioribus: ideo homo dicitur ſedere ſuper omnes res inferiores.

Homo præeſt cæteris.

Quòd in iſta differentia hominis ad aliàs res fundatur una regula homini certiſſima, quæ eſt fundamentum firmiſsimum ad cognoſcendum, ſine difficultate omnia neceſſaria de Deo. Cap. LXIII.

Homo præ-alijs intelligit.

QVoniam autem homo habet ſuper animalia bruta, & alias res inferiores intellectũ & uoluntatem. Conſiderandum quid, & quantum poteſt homo plus per ſuum intellectum ad ſuam uoluntatẽ, quàm animalia, nec aliæ res poſſunt, ut clarior differentia cognoſcatur; unde homo per intellectum poteſt intelligere verba, ſermones, & ſententias, & percipit ſignificata, dictionum, & ſermonum, & hoc non faciunt alia animalia; quia ſolum audiunt ſonum uerborum, ſed ſignificationem, & ſententias non poſſunt intelligere; ſed homo audit, & intelligit, & reuoluit ſignificationem uerborũ, & ſermonum: & hoc eſt primum intelligere hominis: & per hoc homo maximè ſeparatur ab animalibus, & aſcẽdit ſuper illa, ita quòd iſta ẽ prima operatio intellectus. De ſecunda autẽ operatione intellectus dicetur infra ca. 65. & eſt quædam porta ad omnia alia, & hoc eſt maximũ, & dignitas magna, ſed homini nõ uidetur per quod poſſe hoc facere ſit magnum, immo apparet ſibi, quod nihil ſit; & cauſa eſt, quia nõ comparat ſeipſum per differentiam ad animalia, qui non poſſunt hoc facere. Ideo ſi homo vult clarè uidere ſi illa quæ habet ſint magna, & magnæ dignitatis: comparet ſeipſum ad inferiora animalia bruta, quæ non habent hoc. Et hoc eſt totum ſecretum, & clauis totius cognitionis hominis de ſeipſo: & niſi faciat hoc, nunquam cognoſcet ſeipſum, nec contentabitur de Deo: & ſi hoc facit, & continuè facit, & tunc continuè magis cognoſcit ſe ipſum, & per experientiam uidebit, quod magna ſunt illa, quæ accepit ultra animalia, & gaudebit, & relinquet extra ſe omnia alia, & erit

ſemper cōtentus de ſuo Creatore, & hoc ſit præceptum omnibus hominibus: Nam homo factus eſt magnus ſuper alià animalia; quia accepit, quod poteſt intelligere, & percipere ſententias, & uerborum ſignificationes ultra ſonum, & quod poteſt reuoluere in corde ſuo diuerſas ſententias, & ſignificationes, & non ſolum hoc, ſed poteſt aſcendere de una ſententia ad aliam, & de una cogitatione ad aliam, & de minore ad maiorem; quia poteſt intelligere, quòd eſt magna poteſtas facere de aliquo aliquid: & eſt maior facere de nihilo aliquid, immo eſt maxima poteſtas, immo hoc poteſt homo reuoluere intra ſe, ac diſcutere, ac etiam diſcutere de una ad aliam, quod facere non poſſunt alia animalia: & quia quicquid homo habet dignitatis, & poteſtatis, totum accepit, & totum ſibi datum eſt a ſuo Creatore, & ille idem qui dedit eſſe ſolum, & non uiuere rebus primi gradus. Et eſſe uiuere, & non ſentire rebus ſecundi gradus. Et eſſe uiuere, ſentire, & non intelligere rebus tertii gradus. Ille inquàm dedit homini eſſe, uiuere, ſentire, & ſuperaddit intelligere, & uelle cogitare, & quicquid homo poteſt ultra animalia. Et quia creatura non poteſt aſcendere ſupra ſuum Creatorem, ideo impoſſibile eſt, quod homo per ſuum intelligere, & cogitare, aſcendet ſupra Deum, qui creauit eſſe, & etiam qui eum creauit, dedit ei omnia iſta. Ergo impoſſibile eſt, quod intelligere, cogitare, & deſiderare ipſius hominis poſſit eſſe maius, & altius, quàm ille qui dedit iſta homini. Sequitur ergo, quod homo non poteſt intelligere, neque cogitare in corde ſuo, neque deſiderare quod maius eſt & melius ſuo conditore. Aliter homo eſſet maior cogitando, quàm ſuus conditor exiſtendo, & eſſet aliquid maius in creatura, quàm in Creatore; quia ipſa cogitatio ſic exiſtens in corde creaturæ eſſet aliquid maius ſuo Creatore, quia quod cognoſcitur, eſt in corde, & hoc eſt abſurdum ualde. Quomodo

Intelligere hominis eſt infra Deū:

enim Creator tribuiſſet hoc ſuæ creaturę, ut creatura maius, quàm ipſe ſit, poſſit cogitare, uel deſiderare maius, uel melius ipſo hoc natura non ſuſtinet: & quia intelligere, & cogitare, deſiderare, & uelle hominis, poteſt creſcere in infinitum, ad modum numerorum, qui non habent terminum, neque finem; quia intellecto, & cogitato quolibet, & quocunque finito, adhuc poteſt aſcendere cogitando, & intelligendo, & cogitare, & deſiderare maius, & melius. Ergo poſtquàm iſta poteſtas data eſt homini per ſuum intelligere, & uelle, & non aliis rebus, ſequitur, quòd ille qui dedit homini hanc poteſtatem, eſt infinitus, & ſine menſura. Et iſta differentia hominis ad alias res per poteſtatem intelligendi, & cogitandi, & deſiderandi, extrahitur una regula infallibilis de Deo, quæ eſt fundamentum, & radix ad probandum, & cognoſcendum certiſſimè & ſine labore de Deo. Et iſte modus cognoſcendi, eſt propinquiſſimus homini, quia ex propria cogitatione, & ex proprio intelligere, poteſt probare omnia de Deo, nec oportet quod quærat alia exempla extra ſe, nec aliquod teſtimonium quàm ſeipſum.

Quid ſit **Deus.**

Regula autē, quæ radicatur in homine, eſt iſta; Deus eſt, quo nihil maius cogitari poteſt, uel Deus eſt maius quod cogitari poteſt. Et ideo ſequitur, quòd Deus eſt quicquid melius cogitari poteſt; & quicquid melius eſt eſſe, quàm non eſſe. Quicquid ergo poteſt homo cogitare perfectiſſimum, optimum, digniſſimum, nobiliſſimum, & altiſſimum, hoc eſt Deus. Quæcunque ergo poteſt homo cogitare meliora, nobiliora, &c. illa poteſt Deo attribuere. Et in iſta regula fundatur tota ſcientia, & cogitatio de Deo certiſſimè.

Sequi-

Sequitur modus & practica iſtius regulæ, & ad probandum per ipſam omnia de Deo. Cap. LXIIII.

ET quia iſta regula ſe extendit ad omnia, quæ de Deo dicuntur, & oritur ex nobis, & natura homini. ideo vtile, & deſiderabile eſt uidere practicam eiuſdem, & fundare omnia in homine. Quoniam autem melius eſt eſſe: quàm non eſſe; ideo eſſe attribuitur Deo, & dicitur de Deo; & ideo Deus non poteſt cogitari non eſſe. Et quia maius eſt eſſe non acceptum, nec productum de non eſſe, quàm eſſe acceptum, & productum de non eſſe, & hoc poteſt cogitari; ideo eſſe Dei non eſt acceptum, nec productum de non eſſe. Et quia maius eſt, quòd Deus eſt ſuum eſſe, quàm ſi non eſſet; ideo neceſſario Deus eſt ſuum eſſe postquàm hoc poteſt cogitari, quod eſt maius. Similiter, quia maius eſt eſſe æternum, ſine principio, & ſine fine, quàm non æternum; ideo neceſſario Dei eſſe, eſt æternum. Vnde poſſum cogitare eſſe, quod habet principium & finem. & eſſe quod habet principium & non finem, & hoc eſt maius quàm primum; & poſſum cogitare eſſe, quod caret principio & fine, & hoc eſt maximũ quia non poſſum cogitare maius, nec plus, ideo Deus neceſſario eſt tale eſſe, & ſic eſt infinitus, & habet eſſe infinitum; quia Deus eſt maius quod cogitari poteſt, & quo nihil poteſt cogitari maius, & quicquid melius eſt eſſe quàm non eſſe. Item ſequitur, quòd Deus eſt ſummum eſſe omnium, quòd ſolum exiſtens per ſeipſum, omnia alia fecit ex nihilo, quia ſi non habebat hoc, iam nõ eſſet maius qđ cogitari poſſit, quia hoc cogitari poſſet, quod eſſet abſurdiſſimum. Itẽ ſequitur, quòd Deus eſt omne eſſe, ergo eſt iuſtus, uerax, beatus, uiuens, intelligens, quia melius eſt eſſe bonum, quàm non bonum; & iuſtum, quàm non iuſtum; & ueracem, quàm non ueracem; & beatum, quàm non beatum, & uiuentem,

Deus eſt.

Deus eſt unum eſſe.

Eſſe Dei eſt æternum.

Eſſe Dei eſt infinitum.

Eſſe Dei eſt ſummum.

Deus eſt omne eſſe.

tem, quàm non uiuentem, ac intelligentem: Et quia maius eſſe melius eſt eſſe ipſam bonitatem, quàm bonum; & iuſtitiam, quàm iuſtum; & uitam, quàm uiuentem, & ſapientiam, quàm ſapientem; & ipſam ueritatē, quàm uerum; & ſic de omnibus aliis; ideo neceſſario ipſe Deus eſt ipſa bonitas, ipſa iuſtitia, ipſa ſapientia, ipſa uita, ipſa ueritas. Vlterius, quia melius eſt eſſe indiuiſibilem, quàm diuiſibilem, quia diuiſibile poteſt faciliter diſſolui, & ſic poteſt deſtrui, & annihilari; & ſimplicem quàm compoſitum: ideo deus neceſſario habet eſſe indiuiſibile, ſummè ſimplex, ſummè unum; ideo eſt ipſa unitas, & ipſa ſimplicitas, nihil habens compoſitum, quia compoſitum ſtat ex partibus, quæ poſſunt ſeparari, & ſic compoſitum poteſt annihilari. Ideo bonitas, ſapientia, uita, ueritas, & ſimilia, non ſunt partes, ſed ſunt unum, quodlibet eſt totum, quod Deus, & quoniam Deus non habet partes, quoniam quicquid eſt ex partibus iunctum, hoc eſt uerè, & omnino unum, ſed quodammodo plura, quia omne diuiſum à ſeipſo diſſolui poteſt actu, uel intellectu, quæ omnia aliena ſunt à Deo, quia nihil melius excogitari poteſt eo.

Deus eſt ſua bonitas.

Deus habet eſſe indiuiſibile.

Item omne quod nullo loco clauditur, & tempore, maius eſt, quàm illud quod loco clauditur, & tempore; quoniam autem nihil maius eſt Deo, nec cogitari poteſt maius Deo; ergo ſequitur, quòd Deus, neque loco, neque tempore claudi poteſt, nec poteſt cogi eſſe in aliquo loco. Item poſſum cogitare, quod una res ſit ſemel, & ſimul in uno loco ſolū, ſed maius eſſet ſi ſimul, & ſemel in diuerſis, & pluribus locis eſſet, & adhuc inatus eſſet ſi tota ſimul, & ſemel in omnibus locis eſſet, & extra omnem locum. Ergo quia hoc eſt maius; & ego poſſum cogitare, & intelligere, quod hoc eſt maius, ergo Deus eſt ſimul & ſemel in omnibus locis, & extra omnē locum. Itē ſequitur ex dicta regula, ꝙ Deus plura poteſt facere, quæ nullus homo pōt intelligere, & hoc eſt maius, quā ſi ſolū pōt facere quod homo pōt intelligere,

Deus loco non clauditur.

Deus eſt ubique.

Deus omnia poteſt.

&

& ego poſſum cogitare, quòd Deus multa poteſt facere, quæ homo non poteſt intelligere, quia ſi hoc non eſſet, tunc non eſſet maius, quàm illud quod homo poteſt intelligere.

Et per iſtam regulam homo poteſt certitudinaliter attribuere Deo ſine dubitatione infinitas proprietates, & dignitates, per quas habebit magnam conſolationem, & gaudium. Et hoc per iſtum modum dicendi. Deus eſt ita bonus, ꝙ non poteſt cogitari melior: Deus eſt ita benignus, pius, manſuetus, iuſtus, potens, &c. ꝙ non poteſt cogitari ultra. Et conformiter dicemus de ſcientia, fortitudine, amore, gaudio, beatitudine, communicatione, gloria, honore, retributione, & ſic de aliis, & inde poteris addere, quæ Deo non conueniunt, ſcilicet odium, vt Deus odit mēdacium, uitium ſuperbiæ, luxuriæ, dolum, fraudem, & ſic de aliis: intantum vt non poſſit maius cogitari. Similiter Deus diligit charitatem, munditiam, humilitatem, obedientiam, timorem, uerecundiam, & ſimilia, intantum ut non poſſit maius cogitari. Si autem addas cuilibet iſtorum, duo adiectiua, ſcilicet æternum, & infinitum, multum cōſolaberis: ut ſic dicas, Deus eſt æterna, & infinita bonitas, infinita pietas, & ſic de aliis. Et ſic iſto modo multiplicando habebis magnam notitiam de Deo, & conſolationem. Item per iſtam regulam poteſt etiam oſtendi ſumma, & ęterna Trinitas in Deo, quia oportet, ꝙ in Deo ſit tota productio: & talis quòd non poſſit cogitari maior, & tanta communitas, quòd nō poſſit cogitari maior. Item oportet, quòd in Deo ſit productio infinitæ perſonæ, & ita nobilis ſicut ipſe eſt de ſubſtantia propria, aliter non eſſet ſumma productio; immo poſſet cogitari maior, & quòd ſit cōmunicatio infinita actu; ideo oportet, ꝙ det totā ſubſtantiam ſuam infinitā alteri, alter non eſſet maior, quā cogitari poſſit; ſed oportet, quòd in eo ſit productio per modū naturæ, & per modum uoluntatis, & amoris. Et ideo oportet, quòd ſit duplex productio in Deo de ipſa ſubſtātia diuina;

Quomodo cognoſcitur Trinitas.

na; & ſint duæ perſonæ productæ æquales; aliter aliquid deficeret Deo, & poſſet cogitari maius ipſo, quod eſt impoſſibile. Ecce ergo qualiter homo ex vnitate, & magnitudine cogitationis ſuæ, & ſui intellectus, & ex propria, & intrinſeca operatione ſibi certiſſima, poteſt certitudinaliter cognoſcere qualis, & quantus ſit ſuus conditor, qui ipſum creauit ex nihilo; quoniam neceſſario habet dicere, & non poteſt negare, quòd ſuus conditor eſt id quòd non poteſt maior cogitari; & per conſequens eſt id quod maius poteſt cogitari; & ideo eſt quicquid eſt melius eſſe, quàm non eſſe. Item non ſolùm neceſſario hoc habet dicere, immo tenetur facere, attribuere, & dare de iure naturę ſuo conditori quicquid nobilitatis, dignitatis, & magnitudinis, & poteſtatis, & excellentiæ, & bonitatis poteſt cogitare, & tenetur affirmare de ipſo. Quoniam ſicut conditor ſuus magnificauit ipſum hominem ſuper omnes mundi creaturas ſua libertate, ita homo tenetur de iure naturę, inquantum poterit magnificare, dignificare, & exaltare ſuum conditorem. Ideo tenetur ſibi attribuere, & dare quicquid magnum, & bonum poteſt in corde cogitare, & facere eum maiorem quantum poterit, cùm acceperit ab eo poſſe, & cogitare. Aliter homo eſſet conditoris ſui inimicus capitalis, quia homo, cum his quæ conditor ſuus ei dedit, & eſt contra ipſum, & ipſum diminuit, & inferiorem facit quantum in eo eſt, cùm poſſet ipſum facere ſupremum. Ideo eſſet malus, & peruerſus, & contra totum ordinem creaturarum, ſi non faceret ipſum maiorem inquantum poſſet cum eis quæ acceperit attribuendo ſibi quicquid maius, aut melius eſt. Vnde ſi conditor hominis aſcendat ad unum gradum ſupra hominem, non eſt mirum, ut homo qui eſt creatus, aſcendit uſque ad ſupremum cogitando, & etiam deſiderando per uirtutem ſibi datam a Deo, quòd conditor ſuus habeat ultra unum gradum, & aſcendat in infinitum exiſtendo. Et iſtum gradum debet homo attribuere ſuo conditori, ut præponat

Homo de iure naturæ tenetur Deo attribuere omnē excellentiam.

eum omnibus modis ſupra ſe, quia maius eſt eſſe infini, tum in exiſtendo, quàm in intelligendo, & cogitando. Et ideo illud quo maius cogitari non poteſt in ſolo intellectu, & cogitatione, minus eſt, quàm dicere aliquid, quod poteſt cogitari in intellectu, & etiam ſic eſſe in re, quia ſi dicatur, quòd ſit in ſolo intellectu, & nõ in re: tũc illud quod maius cogitari non poteſt, eſt illud quod maius cogitari põt, quod eſt impoſſibile. Ergo homo habet neceſſe affirmare, & cõcedere, ꝙ illud quo maius, vel magis cogitari nõ põt in intellectu, & in re exiſtens realiter.

Hic ponitur regula, & ars affirmandi, & negandi omnia neceſſaria homini, inquantum homo eſt. Et iſta fundantur in ſecunda operatione intellectus, quæ eſt componere, & diuidere, & affirmare, vel negare. Cap. LXV.

CVM autem homo habeat intellectum vltra animalia alia, & alias res: ideo per intellectũ, & eius operationes, & officia, differt ab aliis rebus inferioribus; & viſa eſt vna poteſtas ipſius intellectus, & vna operatio, quæ eſt apprehendere vltra ſonum ſignificata verborum, & ſermonum, & iſta erit prima & porta in domum. De iſta ſatis dictũ eſt in præcedentibus. Et in iſta etiam operatione fundata eſt, vna regula, quæ poſita eſt ſupra Ca. lxiii. in fi. Ex qua ſequitur una alia operatio, ſeu officium ipſius intellectus, quæ eſt nobilior, per quam homo magis adhuc differt à brutis, ſcilicet, affirmare, & negare. Vnde nulla res inferior homine poteſt affirmare, vel negare, hoc autem eſt officium ſolius intellectus; & quia dum homo affirmat aliquid, recipit illud, & dicitur eſſe receptum dum eſt affirmatum, quia per affirmare, omnia intrant intellectũ, & per negare refutatur, & dum intellectus affirmauit, & concesſit vnum, iam recepit illud, & tenetur, & obligatur eſt de necesſitate ad affirmandum, & concedendum

Cap. 63.

Alia differtia hominis ad alias

dum omnia quæ ſunt ligata, & coniuncta cum primo affirmato,& conceſſo,quæ ſequuntur ad illud. Similiter eſt de negatione. Et ideo affirmare, uel negare, affirmant, & ligant ipſum intellectum, & ideo maximum periculum eſt affirmare, uel negare hoc in illis rebus, quæ tangunt bonum, uel malum hominis,inquantum homo eſt; & quandoque homo affirmat hoc quod falſum,& malum ſuum, & ad ſuam deſtructionem, & negat illud quod eſt uerum, & bonum ſuum, & ad ſuam ſaluationem:ideo ualde utile eſt,& neceſſarium homini habere artem affirmandi, uel negandi: ut homo ſciat quid debeat affirmare,uel negare, ſeu concedere,uel refutare;& ſic fit certus,& non dubius.Non quidem vt habeat artem affirmandi, uel negandi omnia, ſed ſolum quæ pertinent ad hominem, inquantum homo eſt. Si enim homo habet artem ſcribendi,loquendi,& dictandi,multomagis habere deberet artem affirmandi,& negandi, quæ magis pertinent ad hominem, inquantum homo eſt;& in quibus eſt periculum maximum de perditione hominis. Ideo dabitur hæc ars, & regula affirmandi,& negandi, quæ magis pertinent ad hominem, inquantum homo eſt, & maximè illarum quę ſunt ſupra naturam, & intellectum, & ſupra hominem, non quidem quòd homo propter hoc de facto concedat, & affirmet,& recedat,& credat, ſed quòd cognoſcat debitum,& obligationem affirmandi, & credendi; ita quòd quilibet homo uidebit ſe eſſe obligatum de iure naturæ, & teneri ad affirmandum,& credendum,quamuis de facto non affirmat, & credat. Aliud eſt enim cognoſcere, & uidere ſe obligatum eſſe ad faciendum, & aliquid, & aliud eſt facere de facto illud: quia non propter hoc fecit quamuis ſe cognoſcit obligatum ad faciendum illud, ſicut homo poteſt cognoſcere, & uidere ſe obligatum de iure naturæ ad credendum,& affirmandum aliquid, & tamen non propter hoc affirmabit,nec credet. Vnde regula poteſt poni,quòd quando aliquid probatur

Homo naturaliter obligatur ad affirmãdum, & credendum.

tur de homine pertinens ad operationes hominis, inquantum homo eſt: concluditur quòd debet, uel tenetur, vel obligatur hoc facere ratione, & non coactè, quia ſi eſſet obligatus de neceſſitate, tunc non poſſet in contrarium, nec haberet liberum arbitrium. Et etiam dicitur, quòd homo tenetur hoc, & hoc facere; & tamen nõ ſequitur, quòd facit hoc & hoc, & ideo concluditur de facto hominis, ſcilicet, quòd tenetur per modum obligationes, & debiri, quia ex ratione tenetur facere, & non per modum facti. Et hoc eſt ideo, quia homo eſt dominus ſuorum operum. In rebus autem ſecundi, & tertii gradus concluditur, quòd res illorum faciunt ex neceſſitate id quod faciunt. Ideo ſufficit oſtendere, & probare homini debitũ ſuũ, & obligationẽ ſuã naturalẽ. Et quia iſta ſcientia eſt de homine, inquãtũ homo eſt: ideo debemus hic probare debitũ, & obligationẽ hominis, inquãtũ homo eſt, ad quid tenetur, & quid debet facere; hoc aũt eſt ſciẽtia de homine. Nõ aũt oportet probare, quòd homo eſt, quia hoc notũ eſt; nec quòd uiuit, ſentit, & intelligit, quia hoc per experimẽtũ notũ eſt. Sed nõdũ, notũ eſt per ſe qualis dẽt eſſe homo, & tenetur eſſe, & quid debet, & tenetur facere, & ideo in partibus præcedẽtibus per illa quæ nota erãt per experiẽtiam de homine, & de aliis rebus, ut quia notũ erat hominẽ eſſe, uiuere, ſentire, & intelligere, & alias res primi, ſecũdi, & tertii gradus, uel eſſe tantũ, uel uiuere tantũ, &c. probatũ fuit Deum eſſe, & qualis debebat eſſe, & quãtus, & quòd neceſſario ſemper talis erat, & tãtus, & qualis neceſſario, & quãtus debebat eſſe. Et ideo tota ſciẽtia de præteritis fuit magis de Deo, quàm de homine, ſed tota pars ſequens erit magis de homine, quàm de Deo, & hoc fiet per cõparationem ad alias res, aliquando per differentiã, aliquando per cõuenientiã, quãdoque per ambo inſimul, & aliquãdo per cõparationẽ hominis ad Deum, uel Dei ad hominẽ, & quãdoq; ꝑ cõparationẽ homini ad hominẽ. Quoniã aũt homo, ut homo, hẽt intellectũ, & uolũtatẽ cũ libertate:

bertate. & per hoc eſt homo, & differt a brutis, & aliis rebus inferioribus. Ideo omnia, quę concludētur, & probabuntur de homine, inquantum homo eſt, concludentur vel ratione intellectus tantùm, vel ratione voluntatis, & libertatis tantùm, vel ratione vtriuſque inſimul. Quia quicquid tenetur homo & facere, & debet, inquantum homo, vel pertinet ad intellectum, vel ad voluntatem, vel ad vtrunque ſimul; & etiam quicquid ei conuenit in quātum homo, conuenit ei ratione illorum, & quia intellectui conuenit ei affirmare, vel negare, quia hoc eſt ſuū officium; ideo probemus, quid ei tenetur homo, vel ad quid obligatur de iure naturæ affirmare, vel negare.

Hic ponitur fundamentum omnium ſequentium.
Cap. LXVI.

QVoniam autem ars in quo tota iſta ars affirmandi, ſeu credendi ſtat, eſt hæc, ſcilicet, quòd omnis res habet, & tenetur vti his quæ habet ad ſuam utilitatem; & ſuum bonum, & melius, & ad augmentum boni ſui; & hoc inquantum poteſt; & nulla res debet uti his quæ habet contra ſeipſam, ad propriam deſtructionem, & annihilationem ſuæ utilitatis, & boni; quinimmo debet ſuā naturam conſeruare, debet exaltare, & dignificare, & deſinere omnia illa, & expellere quæ ipſam nituntur deſtruere, & minorare. hoc autem manifeſtum eſt, quòd quælibet res habet id quod habet ad ſui conſeruationem, & vtilitatem, & non ad ſuum proprium damnum, & malum; & cuilibet rei data ſunt omnia, quę habet propter bonum ſuum, & non propter malum; & quælibet res acquirat ſuam perfectionem, ſuum bonum, & ſuum complementum, & non ſuam deſtructionem, & ſuum malum, nec faceret aliquid contra ſeipſum; hoc autem uidemus per experientiam in rebus primi, ſecundi, &

& tertii gradus, vt (verbi gratia) in elementis. Nam in quodlibet multiplicat ſeipſum, & auget ſe inquantum poteſt, & deſtruit ſuum contrarium, & nunquam facit aliquid contra ſeipſum, nec contra ſuam naturam, ſed trahit oleum in ligno, & ſeipſum in candela, vt viuat, & conſeruetur in eſſe. Item videmus in arboribus, & plantis, quomodo attrahunt alimẽtum ad ſuam vtilitatem, & attrahunt id quod eſt conueniens eis, & nunquam diſconueniens confirmant ſuas radices in terra, vt viuant, & nutriantur, & profundant radices ita vt firmius ſtent, & multiplicant ſuam naturam inquantum poſſunt, vt durent. Similiter faciunt animalia iuxta ſuam naturam.

Homo de iure tenetur, vti datis ſibi ad vtilitatem.

Cùm autem homo ſit de numero rerum, & ſit res naturalis de quarto, & de nobiliori gradu tenetur, & obligatur de iure naturæ, vti omnibus, quæ habet in ſe, & quæ ſibi data ſunt ad ſui vtilitatem, & ad ſuum bonum, & ad augmentum ſuum, & ad ſuam meliorationem; & hoc quantum poteſt. Et nullo modo debet vti his quæ ſunt contra ſeipſum, & ad deſtructionem ſuiipſius, & minorationem, & annihilationem, quia aliter eſſet contra ordinẽ vniuerſi, & omnium creaturarum, & eſſet deuiatus a toto ordine rerum.

Homo de iure tenetur vti intellectui, & voluntate ad bonum.

Ex iſto fundamento firmiſſimo per omnes creaturas confirmato, ſequitur de neceſſitate, quòd cum homo habeat intellectum, & voluntatem vltra alia animalia, & per illa differt ab eis, & eſt homo, quòd debet, tenetur, & obligatur de iure naturæ vti ſuo intellectu, & ſua voluntate ad ſuum donum, & ad ſuam vtilitatem, ſcilicet ad ſuum gaudium, & lætitiam, & maiorem ſpem, conſolationem, pacem, quietem, & confidentiam, & contra dãnum malum, triſtitiam, deſperationem, & contra omnia aduerſa. Vnde cùm homo debeat per ſuum intellectum, & voluntatem acquirere totum ſuum bonum, & totam ſuam perfectionẽ, dignitatem, & nobilitatẽ, inquantum homo eſt; ideo ipſe nõ dẽt vti illis contra ſeipſum, & ad ſuam deſtructionem, & contra hominẽ, ſed pro homine.

Hic ponitur concluſio, in qua concluditur regula, & ars affirmandi, & negandi. Cap. LXVII.

QVoniam autem ad intellectum pertinet affirmare, & negare, credere, & denegare, & eſt actus ſecundus, qui ſequitur poſt cogitare, qui etiam eſt in duas partes diuiſus oppoſitas, quia affirmare, & negare ſunt oppoſita. Et hoc eſt propter hoc, quia omne quod cogitatur, & dicitur, habet ſuum oppoſitum ſibi repugnans, & contradictoriũ, quæ ſimul non poſſunt eſſe, ſed neceſſario illud quod cogitatur, & dicitur eſſe, eſt verum, vel non verum; ideo homo debet vnum affirmare, & aliud negare, & vnam partem recipere, & admittere tanquam veram, & aliam repellere tanquam falſam. Et ſic concluditur, quòd homo de iure naturæ debet, & tenetur affirmare, credere, & recipere illam partem, tanquam quę magis eſt ad eius vtilitatem, ad eius bonum, & meliorationem, perfectionem, & dignitatem, & exaltationem, inquantum homo eſt, & per quem generatur in homine gaudium, & lætitia, & conſolatio, ſpes, confidentia, ſecuritas, & fugatur triſtitia, deſperatio ab ipſo homine, & per conſequens ſequitur, quòd debet affirmare illam partem tanquam veram, & quæ magis eſt amabilis, deſiderabilis de ſe & de ſua natura, & quæ magis habet de eſſe, & de bono, & aliam partem oppoſitam tenetur negare tanquam falſam, & a ſe fugare tanquam inimicam ſibi. Si autem homo facit oppoſitum, tunc vtitur intellectu ſuo contra ſeipſum, & contra hominem, & contra ſuum bonum, & ad ſuum damnum, & deſperationem; & tunc facit contra totum ordinem rerum, quia quilibet res inferior homine vtitur his quæ ſunt ad ſuum bonum, & homo faciendo alio modo, vtitur ad ſuum damnum, & deſtructionem ſuo intellectu, & voluntate; & ideo facit contra curſum naturæ, & omnium rerum, & contra hominem,

Homo naturaliter tenetur recipere quod eſt ſibi magis vtile.

nem,

nem; ideo tunc non debet dici homo, quia facit contra hominem, & habet intellectum deuiatum, & corruptũ. Et quãuis non intelligat quomodo fieri poteſt, nec quo modo poteſt eſſe verum, non eſt excuſatus quin teneatur affirmare, & credere.

Homo tenetur credere id quod eſt ſibi magis vtile, etiam ſi non intelligit quomodo eſt.

Et ſi aliquis dicat, quare tu affirmas, & credis illud q̃d non intelligis? quia forſitan eſt falſum: ad hoc reſpondetur, quòd excuſatur per hoc, quia credit ad ſuum bonum, & ad ſuam vtilitatem, quia hoc tenetur facere naturaliter, & de iure naturæ, & qui facit ſecundum ſuam naturam, facit id quod debet: & qui facit id quod debet, excuſatus eſt. Neque intellectus poteſt in hoc errare, poſt quam credit illud, & affirmat, quod eſt ſibi maximũ bonum; & oppoſitum eius eſt priuatio ſui boni, quia tunc facit maximum bonum ſibiipſi, & ſuæ voluntati. Et hoc tenetur facere, quia intellectus factus eſt, & datus homini ad ipſius vtilitatem, & non contra ſe. Et quia melius eſt homini ſine comparatione affirmare, & credere partẽ quæ eſt pro ſeipſo, & pro bono ſuo, q̃ affirmare oppoſitum, quia hoc tenetur facere, quia quælibet res tenetur facere quod eſt melius pro ſe, & ſufficit homini ad videndum & ad cognoſcẽdum certitudinaliter, quod affirmare, & credere debet, licet non intelligit quomodo eſt. Si enim homo affirmet, & credat partẽ oppoſitam, quæ eſt priuatio ſui boni, tũc recipit in ſeipſo inimicum ſuum, & illud quod intra ſe eſt, expellit, & fugat amicum ſuum, & illud quod eſt pro ſe: & ideo eſt peruerſus valde, & maximus inimicus, & aduerſarius ſuiipſius, & nocens ſibiipſi, & nulli proficiens, & ſic eſt reprehenſibilis, & ab omni creatura meritò condemnatur. Et ideo eſt ſtultiſſimus, & ſine ſenſu. Et iſtud eſt certiſſimum ſignum, & argumentum, quòd ſi aliquis homo ita faciat, & nolit credere, & affirmare, quod melius eſt pro ſe, quòd ipſe poſſidet ab inimico ſuo mortali, qui dominatur intellectui ſuo, & tenet ipſum ligatum, & vinculatum, & non poſſit vti ipſo intellectu, nec officio eius affirmando, & creden-

Qui non vult credere, quod melius eſt pro ſe, poſſi[illegible] ab i[illegible]nico ſuo.

do ad ſuam vtilitatem, ſed ad ſuum damnum, & contra ſeipſum, & contra totum ordinem vniuerſi, & omnium creaturarum. Et talis homo eſt ſicut ille qui habet ſtomachum corruptum plenum malis humoribus, qui non poteſt recipere aliquem cibum bonum, ſed ſtatim euomit. Sic talis intellectus, & talis hominis uoluntas, non poteſt recipere illud quod eſt bonum, & melius credendo, quia eſt corruptio in eis. Ecce igitur cōcluſio, ars, & regula, ac debitum affirmandi, & negandi in his quæ pertinent ad hominem, inquantum homo eſt, cui concordet tota natura.

Sequitur modus, & practica vtendi prædicta arte regula qua probatur, quòd tota fides Christiana eſt affirmanda, & credenda, & quòd omnis homo de iure naturæ tenetur credere, & obligatur eam tenere, & affirmare. Cap. LXVIII.

VT autem prædicta magis eluceſcant, declaremus per practicam, & per exempla. Modus autem exercendi eſt iſte, quòd ſi alicui proponatur aliquid ad affirmandum, vel negandum, quod poſſit intelligi per rationem, ſtatim debet accipere eius oppoſitum contradictorium, & facere duas partes oppoſitas, quas impoſſibile eſt ſimul eſſe veras, nec falſas, ſed de neceſſitate oportet ſolùm vnā partem eſſe veram, & aliam falſam: & tunc ſi vult cognoſcere quàm partem tenetur, & debet affirmare, & credere, cùm tantùm poſſibile eſt vnam partem eſſe veram, debet comparare ambas partes inter ſe, & poſtea ad hominem, & ex iſta comparatione videbit quæ pars eſt magis amabilis, & deſiderabilis de ſe, & quę pars magis cum eo, & cum maiori eſſe, & maiori bono. Et dum comparabit ambas partes ad hominem, videbit quæ illarum partium eſt bonum hominis, quarum altera hominem

perficit,

perficit, vel quæ eſt priuatio boni hominis, vel quæ erit ad maius bonum hominis, ſcilicet ad maius gaudium, conſolationem, & ſecuritatem, & ſic de aliis: & ſic ſtatim apparebit quæ pars eſt pro homine, & quæ eſt contra hominem, vel quæ eſt magis pro homine, & tunc facto iſto diſcurſu, ſtatim debet affirmare, & credere illam partem, quæ eſt pro homine, vel quæ magis eſt pro homine, vel quæ eſt contra hominem, & quæ minus pro homine negare, & refutare. Quia poſtquam vna ſola poſſit affirmari, & credi, & non ſimul ambæ; debet illa affirmari, & credi, quæ eſt pro homine, & non illa quæ eſt cõtra hominem; vt, verbi gratia, illa proponatur, Deus eſt. Fiant ſtatim duæ partes oppoſitæ, ſcilicet Deum eſſe, & Deum non eſſe; & comparentur iſtæ duæ partes inter ſe, & videamus, quæ conuenit cum eſſe, & cum bono, & cũ maiori eſſe, & quæ non. Iſta pars Deum eſſe, quæ ponit infinitum eſſe, & infinitum bonum, quo maius cogitari non poteſt, quia Deum eſſe, ſignificat hoc, & alia oppoſita, ſcilicet Deum non eſſe, priuatur infinito eſſe, & infinito bono. Maxima ergo dña eſt inter infinitum eſſe, & infinitum bonum, & inter infinitum malum. Vlterius videamus, quæ iſtarum eſt ad bonum hominis, vel Deũ eſſe, vel Deum non eſſe. Nonne iſta pars Deum eſſe. Quia ex iſta parte Deum eſſe, ſequitur maximum bonum homini, ſcilicet gaudium, conſolatio, ſpes, & fiducia. Et ſic melius eſt homini Deum eſſe, quàm Deum non eſſe, quia ex iſta parte Deum non eſſe, malũ, & non bonum, ſequitur homini. Ergo homo tenetur de iure naturæ affirmare, & credere iſtam partem, Deus eſt, & recipere in ſeipſo tanquam magis amabilem, & deſiderabilem in ſe, & meliorem, & vtiliorem ſibi, & nõ alium, nullo modo amabilem, nec deſiderabilem in ſe, nec bonam, nec vtilem homini: immo priuantem bonum ſuum, ideo odibilem. Aliter vteretur homo intellectu ſuo ad malum ſuũ, & contra ſeipſum, quod non conuenit homini, inquantum homo eſt. Quale enim bonum po-

Quòd Deũ eſſe eſt credendum.

terit ſibi dare iſta, Deus non eſt. Qualis fructus poteſt ſequi ex iſta? Et quare homo vult ſe iungere parti ſterili,& ſine fructu, quæ priuat ſuum bonum. Quare vult illi dare locum in corde ſuo,& dare ſibi fidem? Nonne melius eſt ſe iungere, & habere fidem cum parte fructuoſa, quæ ponit ſuum bonum? Nonne melius eſt ſibi dare locum, & fidem ſuam? Si enim homo ſociet ſe cum iſta parte, Deus eſt, & recipit eam in intellectu ſuo credendo, affirmando, & adhærendo, vt plantet eam in ſe; ecce quanta bona ſequuntur ex hoc. Nam intellectus efficitur exaltatus, ac nobilior, excellentior, & dignior, & recipit magnum incrementum, & aſcenſum perfectiorem, & vadit de non eſſe ad eſſe, eò quòd coniungit ſe cum parte magis amabili, & quæ magis conuenit cum eſſe, & cum homo, & recipit influentiam ab eo, quia intellectus efficitur illius nobilitatis, & dignitatis, & perfectionis, quale eſt illud quod credit. Ideo debet ſe totum dare parti nobiliori, & perfectiori. Si autem ſociet ſe cum parte oppoſita quæ eſt, Deum non eſſe, tunc intellectus efficitur prauus, & tendit ad nihil, & ad non eſſe, & ad mala infinita. Quare concluditur, quòd homo de iure naturæ tenetur, & obligatur affirmare iſtam partem, Deus eſt, & aliam partem ei oppoſitam negare, & refutare Deus non eſt. Et hoc dicitur omnis creatura homini, quòd hoc debet facere. Sed vlterius ſequitur, quòd verum eſt, Deum eſſe, quia poſtquam homo de iure naturæ tenetur,& obligatur hoc credere & affirmare,& natura non mentitur; ergo ſequitur, quòd hoc eſt affirmabile,& credibile,& verum, quia homo nō obligatur naturaliter ad falſum; ſed obligatur naturaliter ad verū; ergo ſequitur Deum eſſe.

Secundò concluditur, quòd hoc eſt verum, ex tali debito naturæ, quia in natura nullum falſum eſt, nec eſt obligatio naturalis ad falſum. Ecce ergo modum,& practicam trahendi homines non credentes ad credendum, & ad affirmandum illa quæ non intelligunt per rationē;

& per

& per illum modum intellectus roboratur, & confortatur, vt firmius credat.

Aliud exemplum de vnitate Dei. *Cap. LXIX.* *Cap. 69.*

VLterius vnde magis ars videatur, ponatur exemplum. Si enim tantùm vnus Deus, ſtatim fiant duæ partes, vt dictum eſt, & ſunt iſtæ, Deum eſſe tantùm vnum, & Deum non eſſe tantùm vnum; ſed plures de neceſſitate, ergo earum vna, eſt vera tantùm, & non ambæ. Vt ergo cognoſcamus quàm partem debeamus affirmare, & credere, comparemus iſtam partem, Deus eſt tantum vnus, ad aliam ſibi oppoſitam; & poſtea ad hominem, & tandem proceſſum faciamus, ſicut in alio exemplo. Vnde ſtatim apparebit, quòd iſta; Deus tantùm eſt vnus, eſt magis amabilis, quàm iſta, plures dii ſunt, quia iſta magis conuenit cum bono hominis. Nam vide quanta mala ſequeretur ad iſtam: plures ſunt dii ſeparati, & diuiſi inter ſe per voluntatem, & ſubſtantiam, poteſtatem, & ſapientiam. Nam ſi ſint plures, quilibet habent ſuam propriam voluntatem, & per conſequens poterit eſſe diuiſio, & diſcordia inter eos, & quilibet diligeret honorem proprium, tunc homo eſſet in magna tribulatione, & pœna; immo totum vniuerſum deſtrueretur ex eorum diſcordia, & etiam homo nunquam eſſet ſicurus, neque in quiete, nec pace: immo natura non poſſet pati duos dominos, nec duos Deos; ſed ſi tantùm eſt vnus dominus, & Deus, vitantur multa mala, & ſequuntur infinita bona: & ſic bonum eſt homini eſſe tantùm vnum Deum, & dominum: & eſſe plures Deos, ſeu dominos, eſt valde malum, immo peſſimum homini, & eſt contra hominem. Et ideo homo debet credere, & affirmare iſtam partem, ſcilicet eſſe vnum, & ſingularē dominum, & Deum, & debet ne-

Tantùm vnum eſſe Deū eſt credendum. *Cap. 68.*

Cap. 66.

gare aliam partem. Tunc vlterius ſequitur, ꝙ verum eſt, ꝙ eſt tantùm vnus ſolus Dominus, & Deus ex obligatione, vt ſupra in prædicto exemplo.

De productione diuina inter ſe. *Cap. L X X.*

ITem ſi proponatur vltra hoc ſi Deus producit filium de natura ſua ſibi ſummè æqualem, vel ſi in Deo non eſt productio de propria ſubſtantia, & natura. Certè magis eſt amabile Deum eſſe productum de ſua ſubſtantia, quàm ſterilem, & non productum, quia homini eſt magis deſiderabilē, quòd Deus ſuus eſt tantæ potentiæ, & virtutis, quod ipſe poſſit Deum producere de ſeipſo, quàm quòd non poſſet. Etiam quia ex hoc, quòd Deus produxit ex ſe Deum, & filium. In hoc arguitur maxima communicatio, & ex hoc homo capit quandam fiduciam de communicabilitate Dei, quia Deus totam ſuam ſubſtantiam, potentiā, & ſapientiam, communicat vni alteri. Si autem non communicaret, non eſſet ita bonus, nec ſummè communicatiuus, ſed multo melius eſt Deum habere ſe ſummè communicatiuum, quàm eius oppoſitum: vnde ex hoc poteſt homini ſurgere gaudium, & ſolamen magnum erga Deum, ſi totum communicat quicquid habet, & quòd nihil retinet, quod non communicat. Sed ex parte oppoſita; ſcilicet, quòd in Deo nulla eſt productio de ſua propria natura, nullum bonum ſequitur homini, & etiam eſt iocundius Deū credere fecundum, & non ſterilem, quia qui credit oppoſitum, diminuit Deū, & per conſequens bonum hominis. Qui autem affirmat Deum habere filium de ſua propria natura generatum, dat Deo eſſe ſummum bonum, & per conſequens affirmat bonum hominis. Quare ſequitur, quòd homo tenetur affirmare, & credere in Deo eſſe plenam productionem de ſua natura, & negare oppoſitum;

poſitum ; quia prima pars eſt ad bonum hominis, & ſecunda pars ad malum hominis ; quia diminuit bonũ hominis ; quia quantum bonum ſequitur homini, de vno tantum malum ſequitur ei ex eius oppoſito, quia priuat totum bonum hominis.

De omnipotentia, ſapientia, & bonitate Dei. *Capitulo* LXXI.

ITem bonum eſt homini habere Deum omnipotentem, ſummè ſapientem, & ſummè bonum; & oppoſitum eſſet malum hominis, ſcilicet non habere Deũ omnipotentem, neque ſummè ſapientem, neque ſũmè bonum. Et etiam conuenit homini habere Deum ita potentem, ita ſapientem, ita bonum, quo cogitari non poterit ultra, & oppoſitum eius eſt totum malum hominis. Quare ſequitur, quòd homo debet affirmare, & credere illud, quod Deo magis conuenit, & ſibi inquã tum homo eſt. Et hoc eſt totum illud quod magis cadit ad eſſe, quàm ad non eſſe.

De veritate Dei, & fidelitate, & alijs proprietatibus: *Cap.* LXXII.

ITem bonum eſt homini habere Deum ueracem, ac ſummè veracem, & ſummè fidei eſt, ſummè benignum, ſummè pium, & ſummè clemente, & miſericordem; & oppoſitum eius eſt malum hominis; ergo homo tenetur affirmare, & credere Deum veracem, fidelem, &c. & etiam negare oppoſitum, quia tenetur facere bonum ſuum, & non malum ſuum.

De creatione. Cap. LXXIII.

QVia bonum eſt homini habere Deum ita potentem, quòd omnia creauit ex nihilo, cęlum, terram, mare, & oĩa in eis contenta; & oppoſitum eius eſt malum hominis, vel eſt non bonum homini, eſt etiam bonum homini, quòd de nihilo fuit creatus, & melius quã ſi eſſet factus de aliquo, quoniam ex hoc erit maior confidentia, maior ſpes, & ſecuritas, quia ſi Deus potuit eum facere talem ex nihilo, etiam poteſt eum reſuſcitare, & reſtaurare, quando in aliquid quaſi nihil redigitur, & poterit eum exaltare, & facere eum multò maiorem. Si autem Deus feciſſet hominem de aliquo, homo non haberet tantam ſpem de ſua potẽtia, ſicut modo habet, quia maior eſt potentia ad creandum, quàm ad faciendum ſine ẽt cõparatione. Debet igitur homo affirmare potius illud quod eſt ad totum bonum eius, quàm contrarium eius, & quod eſt ad totum malum eius. Et vltimo ſequitur tunc, quòd verum eſt, ꝙ Deus creauit omnia ex nihilo; & quòd homo eſt ex nihilo creatus, eo modo quo iam dictum eſt.

De incarnatione. Cap. LXXIIII.

PRæterea melius eſt homini, quòd Deus ſit hõmo factus; & humanitas vnita ſit deitati in vna perſona, quàm eius oppoſitum; immo hæc unio eſt ſumma perfectio, ſumma nobilitas, ſumma dignitas, & ſumma exaltatio, ac ſummum bonum hominis, & maius quod poſſit eſſe.

Ergo qui affirmat, & credit, quòd nunquam Deus fiet hõ, nec poſſit fieri, amouet inquantum in eo eſt ſummã, & maximam perfectionem hominis; & priuat humanam naturam tanto bono; ergo talis eſt inimicus homi-

hominis, inquantum homo eſt, & humanæ naturæ, & eſt contra hominem. Ergo melius eſt homini affirmare, & credere, quòd Deus factus ſit homo, quàm eius oppoſitum.

De conceptione filij Dei, & humana natura.
Cap. LXXV.

ITem melius eſt homini & dignius affirmare, & credere, ꝙ ille homo, cuius dignitas vnita eſt deitati, ſit cõceptus de ſpirituſancto, quàm de ſemine virili, & ſine carnali concupiſcentia; & melius, & dignius eſt credere, ꝙ ſit natus de virgine, quàm de muliere corrupta, qa in omnibus his nobilitatur humana natura, quia cum ille homo ſit nobilior, & excellentior omnibus hominibus, nec poſſit eſſe nobilior, nec magis exaltatus melius eſt, & dignius, vt habeat omnem nobilitatem; & dignitatem ex parte ſuæ conceptionis, & natiuitatis; & melius, & dignius eſt credere hoc, quàm eius oppoſitum, quia hoc ponit nobilitatem in humana natura. ¶ quòd habet talem hominem, & oppoſitum poneret indignitatem & ignobilitatem in natura humana, & etiã hoc eſt ſummè amabile, & deſiderabile homini inquantum homo eſt, quòd humana natura intantum ſit dilecta Deo; quòd ipſe Deus dignatus eſt eſſe homo; & hoc eſt pro homine, aliud uerò contra hominem.

De reſurrectione mortuorum. Cap. LXXVI.

VLterius melius eſt homini affirmare, & credere reſurrectionem mortuorum in corpore, & anima, quàm eius oppoſitum, & quòd tota natura humana reſurget a mortuis, & mutabitur in immortalitatem, quoniam affirmare, & credere hoc, ponit hominem, & naturam humanam in maximo gaudio, ſpe, & fiducia, ac conſolatione magna & di-

& dignitate, exaltatione, & ornatu, quod bonum exaltat eum ſuper omnia alia animalia. Credere autem, & affirmare oppoſitum, nullum bonum ponit in natura humana, immo omne bonum remouet, & priuat. Ergo ille, qui affirmat, & credit oppoſitum, eſt contra hominē, & eſt inimicus hominis, inquantum homo eſt: & ꝑ conſequens eſt contra ſeipſum. Vnde etiam ſummè amabile eſt, vt homo credat ſe, & totam naturam humanam in futuro debere reſurgere, & oppoſitum eius eſt ualde odibile, & triſtabile. Item melius, & iocundius eſt homini credere, quòd iam aliquis reſurrexit a mortuis ad uitam immortalem, quàm quòd nullus reſurrexiſſet, quia hoc ponit hominem in maiori fiducia, & ſpe, & conſolatione futuræ reſurrectionis. Si autem adhuc nullus reſurrexiſſet, non eſſet tanta ſpes, neque ſecuritas in homine de futura reſurrectione. Si autem aliquis credat futuram reſurrectionem generalem; & non credat aliquem reſurrexiſſe, minorem habebit ſpem, & confidentiam de hoc, quòd ipſemet reſurget: ille autem qui vtrunque credit; habet maiorem ſpē & confidentiam, ergo hoc eſt homini melius credere, quàm eius oppoſitum.

De aſcenſiones ad cœlos. Cap. LXXVII.

PRæterea melius eſt affirmare & credere, quòd iam aliquis homo aſcendit ad cœlos, quàm eius oppoſitum; quia ex hoc ſequitur maxima ſpes, conſolatio, & ſecuritas, ac gaudium humanæ naturæ, ac etiam ponit maximam dignitatem, & exaltationem in humana natura, & maximū deſiderium eundi ad cœlum, & relinquendi terram. Oppoſitū autem credere, nullum bonum facit homini.

De iudicio vniuerſali. Cap. LXXVIII.

ITem melius homini credere,& affirmare,quod iudicium fiet vniuerſale in quo omnes homines recipient a Deo ſuam ultimam mercedem ſecundum opera ſua,quàm credere eius oppoſitum;quoniā ex hoc homines inducentur ad operandum bonum ; & ad meliorandum opera ſua,vt remunerentur, & ad fugiendum mala opera,ne punientur,aut condemnentur. Item eſt neceſſarium homini credere,& affirmare ſi vult eſſe bonus , & conuenit ratione liberi arbitrii homini , quàm cùm homo per liberum arbitrium poſſet facere bonum,ſeu malum;& non compellitur ab aliquo, & tamen tenetur eſſe bonus,& non malus .

Summè vtile eſt,& neceſſarium homini credere , & affirmare futurum eſſe iudicium , in quo vnuſquiſque recipiet ſecundum quod geſſit in corpore ſummum bonum,vel ſummum malum, ſummam gloriam,uel ſummam confuſionem;ſi autem non credit,tunc non conabitur ad bonum.immo viuet ſecundùm carnem ut brutum & inſequetur concupiſcentias carnales ,& delectationes carnis .

De immortalitate animæ. Cap. LXXIX.

ITem melius eſt homini credere,& affirmare , quòd homo animam habeat immortalem, quàm eius oppoſitum ; quoniam hæc eſt magna exaltatio , & dignitas,& bonum humanæ naturæ,& per hoc magis ſeparatur a beſtiis,& appropinquat Deo,& generatur in homine magnum gaudium, magna ſpes, & fiducia . Iſta enim credulitas ſine comparatione eſt multo melior ,

melior,quàm credere animæ immortalitatem, quia ſi credat mortalitatem ipſius animæ, quid importat gaudii,ſeu conſolationis? nulla autem conſolatione poteſt eſſe in illo, ſed triſtitia,& deſolatio. Sed quia homo tenetur credere illa, per quæ in ipſo maius generantur gaudium,ſeu conſolatio,& ſpes; nam habere ſpem eſt magna conſolatio,& magnum bonum:habere eius oppoſitũ;eſt magnũ malũ & deſperatio. Et ſic q. vult credere illa per quæ generatur in homine magna conſolatio & ſpes,facit contra ſeipſum,& contra hominem,inquantũ homo eſt,& eſt cauſa ſuæ deſperationis.

Concluſio de omnibus iſtis de fide Chriſtiana. Cap. LXXX.

Quia ergo quicquid continetur in fide Chriſtiana,eſt magis amabile,& deſiderabile homini, inquãtum homo eſt,quàm eius oppoſitum, vt nihil eſt magis amabile, & deſiderabile, quàm illud quod conuenit cum bono hominis,& cum eſſe.Sed fides Chriſtiana magis conuenit cum bono hominis,& cum eſſe perpetuo,ergo ipſa magis eſt deſiderabilis,quàm eius oppoſitum. Item ex credulitate fidei Chriſtianæ,ſequuntur infinita bona, & gaudia hominis inquantũ homo eſt,ſcilicet eum eſſe creatum ad imaginem ſui creatoris Deum eſſe hominem propter ipſum hominem,debere reſurgere cum eodem corpore glorificato,ipſum debere perfrui æterna gloria,& ſimilia,quæ generant in homine maxima gaudia. Oppoſitum verò eius nullum eorum generat,ſed priuatio totius boni ſui. Sequitur exinde, quod quilibet homo tenetur de iure naturæ credere fidem Chriſtianã,& negare eius oppoſitum,quia cum oportet audita & intellecta fide Chriſtiana,eam affirmare,negare,& eius oppoſitum credere,uel refutare. Poſtquam ergo eſt melius homini credere fidẽ

Chriſtianam, quã oppoſitum eius, ſequitur, quòd etiã tenetur potius credere & affirmare illud quòd eſt ei melius, quia ipſe non debet uti ſuò intellectu ad ipſius malum, & triſtitiam, ſed ad gaudium, & conſolationem, & ad bonum ipſius, ſicut faciunt aliæ creaturæ. Aliter ſe queretur, ꝙ homo eſſet deuiatus, & alienatus a ſeipſo, & a ratione, & ab ordine omnium creaturarum, nec facit vt homo, immo cõtra hominem, inquãtum homo, eſt, & ad ſuum malum damnum, & non ad ſuam perfectionem, & ad ſuum bonum. Et quia homo, inquantũ homo, non eſt contra hominem, ſequitur, quòd qui nõ vult affirmare, & credere fidem Chriſtianam, quòd ille habet aliquid intra ſe, quod eſt contra hominem, & inimicatur homini, & deſtruit bonum hominis, inquantũ homo eſt. Vlterius ſequitur, quòd fides Chriſtiana nullo modo eſt contra naturam, immo pro natura, & pro bono naturæ ad complementum naturę, & ad ejus perfectionem, quia eſt ad exaltationem, & dignificationem naturæ humanæ, propter quam omnes alię naturæ ſunt factæ, & cui omnes aliæ naturæ ſeruiunt; & per conſequens oppoſitum fidei eſt contra naturam, & pro malo naturæ, quia uilificat ac deſtruit naturam humanam, quantum in eo eſt; & per conſequens omnes alias creaturas inferiores, quia, vt dictum eſt, omnes aliæ creaturæ ſunt factæ propter hominem; nam qui nocet domino, nocet omnibus ſubditis domini. Vlterius ſequitur, quòd qui credit, & affirmat fidem Chriſtianam, nullo modo eſt increpabilis, neque Deo, neque ab aliqua creatura, quia credit, quod melius eſt pro humana natura. Et licet, quòd fides Chriſtiana non eſſet uera, quod eſt impoſſibile, excuſatus eſſet coràm Deo et omnibus creaturis, quia affirmat, & credit partem meliorem, & magis amabilẽ, & quæ magis eſt pro bono vtilitate, & perfectione hominis, inquantum homo eſt, et hoc tenetur facere; hoc enim clamat omnis creatura; & qui facit quod debet, eſt excuſatus in omnibus; & qui facit oppo

ſitum,

ſitum ille increpandus eſt, & culpa dignus a Deo, & a natura, & ab omni creatura, & nullam habet excuſationem, quia reliquit quod bonum eſt, & elegit malum, & partem magis odibilem, neque vtilem.

Alia confirmatio ad debitum
Cap. LXXXI.

ITem etiam quod non ſolum fides Chriſtiana eſt magis amabilis, & deſiderabilis, quàm eius oppoſitum, ſed etiam eſt publicata, prædicata, annunciata, præconizata per orbem vniuerſum: per homines et ſanctiſſimos omnis nationis etiam credere nolentibus ſunt damnationes æternæ pronoſticatæ. Et credentibus æterna præmia ſunt promiſſa. Etiam pro confirmatione, & veritate fidei Chriſtianæ, quamplures mortui & martyrizati ſunt voluntariè. Oppoſitum verò fidei non eſt prædicatum, neque annunciatum per uniuerſum orbem cum comminatione pœnæ æternæ, neq; cum promiſſione vitæ æternæ, neque ẽt pro ſuſtinẽdo oppoſitũ fidei, mortui ſunt plures & deuoti viri. Etiam in ipſa vixerunt infiniti homines, nobiles, & magnates laudabiliter, & manſuetè vſque in finem. Omnia ergo iſta, & plura alia reddunt homines non credentes, neque affirmantes fidem Chriſtianam inexcuſabiles, & culpabiles; & vigorant, & confirmant credentes, & faciunt eos ſtabiles in fide, & omninò excuſabiles. Tutum ergo, & ſecurum ſtare in fide tam rationabili, in qua homo credit ſuam perfectionem, & bonum, ad quod eſt factus a Deo, & ordinatus. Ecce ergo qualis cognitio generatur in nobis dum comparamus hominem ad alias res inferiores per conuenientiam, & differentiam: quoniam ex hoc magis cognoſcimus noſmetipſos, ac noſtram naturam, ac debitum,

tum, & obligationem, & ſic generatur ſcientia de homine, inquantum homo eſt.

De comparatione hominis ad alias res, prout homo eſt, & penès differentiam liberi arbitrij per quam fit cognitio certiiſſima de homine, & operibus eius, quæ immediatè ducunt hominem in cognitionem Dei. Cap. LXXXII.

QVoniã autem cognitio de Deo, quæ oritur ex propria natura, eſt nobis certior, & magis familiaris, & placens, ideo quantum poſſumus, laborare debemus, ut cognoſcamus naturam hominis: & per noſtram naturam quam intra nos habemus, cognoſcamus Deum, & omnia de Deo, quia tunc cognitio eſt nobis ualdè propinqua, cùm eſt intra nos. Quamuis autem multis modis per comparationem hominis ad tres gradus inferiores cognouerimus Deum eſſe, & ſuas proprietates: tamen adhuc reſtat alius modus ualdè ſecurus, & groſſus, & qui ab omnibus poteſt uideri faciliter, per quem naſcitur cognitio de homine, & de operibus eius, quæ ultra ducit in cognitionem Dei certiſſimam. Iſte autem modus eſt per differentiam liberi arbitrii. Vnde autem omnes res tium graduum inferiorum carent libero arbitrio. Ideo operantur ſua opera non liberè, & uoluntariè, ſed de neceſſitate naturæ, uel ex impetu, nec habent poteſtatem, & dominium ſuarum operationum, nec cognoſcunt ſua opera, neque iudicant de ſuis operibus, nec ſciunt, quid faciunt, & hoc eſt, quia non habent liberum arbitrium, ſed homo, qui eſt in quarto gradu propter hoc quia habet liberum arbitrium, ideo eſt dominus ſuarum operationum. Ideo operatur liber, & ſi-

Homo ē dominus ſuarū operationū.

cut dominus;& non ex neceſſitate,& poteſt iudicare de ſuis operibus,& deliberare antequàm faciat. Iſta ergo eſt generalis differentia hominis ex vna parte, & omnium aliarum rerum,& operationum illarum ex parte altera: quia homo, inquantum homo, operatur ex libero arbitrio,ſed aliæ res operantur ex neceſſitate. Exinde ſequitur, quòd operationes hominis, inquantum hominis, multum differunt ab operationibus aliarum rerum, & ſunt alterius conditionis, & alterius naturæ. Nam opera hominum ſunt digniſſima, & nobiliſſima de ſua natura,eo quia ſunt facta cum deliberatione, & libertate voluntatis,quę non capit æſtimationem,& excedunt in dignitate ſine menſura opera aliarum rerū.

Opera hominis dicūtur ſua.

Item propter iſtam differentiam ſequitur, quòd opera hominis dicuntur ſua,quia ſunt ſua poteſtate facta, ſed opera aliarum rerum non ſunt ipſarum rerum,quæ operantur,quia potius aguntur, quàm agunt. Item ſequitur ex hoc, quòd opera hominis imputantur homi-ſed in opera aliarum rerum non imputantur eis.

Imputatur ſibi.

Sunt laudabilia.

Item ex iſta differentia ſequitur, quòd opera hominis inquantum homo eſt,ſunt laudabilia, & honorabilia, vel vituperabilia, approbabilia, uel reprobabilia, & ſunt remunerabilia, & punibilia. Et ideo iudicabilia, & examinabilia. Vnde in homine remanet aliquod quod non eſt opus, ſed ſequitur ad opus, & hoc eſt meritum, vel demeritum, ſeu culpa. Ita quòd ipſa opera opera poſtquàm ſunt facta,relinquunt in homine meritum,vel culpam; & hoc eſt ideo, quia operatur cum libertate, ac ratione, vel uoluntate. Sed opera aliarum rerum non habent tales proprietates,eò quia non ſunt tales; & ideo opera hominis ordinant hominem,veſtiunt,ac ornant,vel maculant,& vitiant hominem propter illud quod remanet ex ipſis. vlterius,quia homo bene poteſt operari,vel male; & hoc uoluntariè ;& ex hoc generatur, & remanet in homine culpa,ſeu præmium. Ideò ultra opera hominis debetur

Eis ſunt culpabilia.

Eis debetur naturaliter præmium.

betur de iure naturæ aliquod, ſcilicet præmium, vel pœna, quod non debetur operibus aliarum rerum. Vnde homo tenetur operari inquantum poterit, quia non debet eſſe otioſus, quia debet implere mundum ſuis operibus, ſicut aliæ res continuè & inceſſanter operantur, & non ſunt otioſæ, & tenetur melius operari quo poterit, ſicut faciunt aliæ res. Nam ex hoc decoratur uniuerſum, & totus ordo creaturarum; quia non propter hoc habet libertatem, ſcilicet ut non operetur, ſed ut non malè operetur, quia ſi ad hoc haberet liberum arbitrium, ut malè operaretur, tunc haberet illud ad ſuum malum, damnum, & perditionē, quod abſurdum eſt cogitare in homine, cùm aliæ res id quod habent, nō habent ad ſuum damnum & malum, ſed ad earum perfectionem; ſed habet liberum arbitrium, vt continuè, & inceſſanter bene opererur, ſicut aliæ res; & quòd ex illo libero arbitrio conſequantur præmia, & retributiones, quæ in aliis rebus non poſſunt ſequi, quia non operantur ex libertate; nam ſi homo non operatur, otioſus eſt, & non operatur ad quod ordinatus eſt: & ſi male operatur, tunc non operatur ſicut aliæ res inferiores, quæ operantur ex neceſſitate. Et ſi homo tunc facit, & operatur mala, tunc uult mala operari, & non bona: cùm poterit ita bene bona facere ſicut cæteræ res faciunt bona: & ergo ipſe ſolus deſtruit ordinem creaturarum, ut lædit propriam naturam, & diminuit bonum proprium, & corrumpit ſeipſum; & ipſe perturbat armoniam totius vniuerſi, cuius ipſe principalior pars extitit. Et ergo de iure naturali debetur ſibi uituperium, & confuſio, & ſi facit id quod debet, tunc ornat, & decorat ordinem uniuerſi: & meretur habere præmium, & honorem. Et ſic ſunt quatuor, quæ ſequuntur ad opera hominis de natura ſua, & non ad alia opera aliarum rerum, ſcilicet meritum & culpa, pœna, & gloria; & eſt tanta obligatio unius ad alterum, quòd unum non poteſt ſine al-

Homo habet li. ar. vt non malè operetur.

Quatuor naturaliter ſequuntur ad opera hominis.

tero eſſe, neque poſſunt ſeparari, quia primo ad opera hominis poſtquā ſunt facta, ſequitur vel culpa, vel meritum; & poſtea ad culpā reqritur pęna, & ad meritū præmium. Recolligendo igitur omnia opera hominis in quantū homo eſt, inueniuntur tales proprietates inſeparabiles vltra opera aliarum rerum, ſcilicet quòd dicuntur ſua, & imputantur homini: & ex eis naſcitur meritum vel culpa; & ideo eis debetur pœna, vel præmium. Et propterea ſunt laudabilia, vel vituperabilia, præmiabilia, vel punibilia, & ſi ſunt bene facta, ſunt honorabilia, vel digniſſima, & ſi ſunt malè facta, tunc ſunt vituperabilia, & reprehenſibilia; & vel decorant vniuerſum, vel deturpant. Et omnes iſtas conditiones habet ex ſua radice, ſcilicet quia ſunt voluntariè, & ex libertate facta. Ecce qualiter ex comparatione hominis ad alias res penès differentiam liberi arbitrii generatur & naſcitur magna cognitio & ſcientia de homine, inquantum homo eſt, & ex operibus eius. Quæ ulterius inducent nos ad magnam Dei notitiam, & cognitionem infallibilem.

Hoc oſtenditur qualiter cognitio nunc habita de homine & operibus eius, ducit nos vt faciat aſcendere in Dei cognitionem, & ſuarum proprietatum. Capitulo LXXXIII.

Quoniam autem homo, inquantum homo eſt, talis naturæ, quòd facit opera ſua talia ad quæ de natura ſua ſequitur meritum vel demeritum, & per conſequens debetur eis præmium vel pœna, & dicuntur præmialia, vel punibilia; & per conſequens etiam iudicabilia,

lia, vel examinabilia. Et quia homo non poteſt remunerare, inquantum homo eſt, & cùm opera hominis requirant, ideo neceſſe eſt, quòd ſi aliquis ſupra hominem maior, qui poſſit hoc remunerare, vel punire, & correſpondere ſibi ſecundum opera ſua. Si enim non eſſet aliquis qui poſſet hoc facere, ſequeretur, quòd homo eſſet fruſtra, & inuanum; quia opera eius eſſent fruſtra, quia ultra alia opera aliarum rerū ſunt præmialia, & punibilia; & ſi nullus ſit qui correſpondeat operibus ſuis præmiando, ſequitur, quod totum uniuerſum eſt fruſtra, & inordinatum, quia omnia inferiora ſeruiunt homini, & ſunt propter hominem; & homo eſt pars principalis uniuerſi. Et ſi homo eſt fruſtra, ſequitur, quòd totum reſiduum eſt fruſtra. Et tamen uidemus ad ſenſum, quòd omnia inferiora vſque ad hominem ſunt ordinata; & tamen homo non ordinauit illa. Sequitur ergo, quòd etiam homo erit ordinatus. Et etiam ſequitur, quòd aliquis reſpondebit homini ſecundum eius naturam. Aliter eſſet dare vacuum in vniuerſo, & maximum, immo totum erit vacuum, quia opera hominis ſunt uacua, quia de natura ſua ſunt capacia præmii, uel punitionis. Et ſi eis hoc non detur, tunc manebunt uacua, & tamen uacuum eſſe in natura eſt impoſſibile, etiam in minimis rebus, quia citius cœlum deſcenderet, antequam hoc permitteret. Ex quo ergo in minimis rebus natura non patitur; quomodo in maximis patietur, ſicut ſunt opera hominis, inquantum homo eſt. Vnde uidemus, quòd in natura cuilibet rei correſpondet, quod ſibi proprium eſt, & proportionabile, ac debitum, quia nihil remanet vacuum, ſed cuilibet rei correſpondet ſecundum ſuam naturam illud quod exigit. Vt verbi gratia; Rebus uiſibilibus correſpondet oculus ad uidendum, rebus audibilibus auris ad audiendum, rebus intelligibilibus, eſt intellectus, & ſic de aliis, & hoc eſt, vt omnia iſta non fiat fruſtra talia.

Quòd ſit aliquis præmiator uel punitor operum hominis.

Hoĩ reſpondet aliquis pæmiator.

Quare ergo non ſimiliter correſpondet rebus præmialibus, præmiator ad præmiandum, & punitor ad puniendum; & rebus iudicabilibus iudex ad iudicandum. Et hoc, vt merita, & demerita non ſint fruſtrà, nec in vacuum talia, hoc non poteſt pati ordo uniuerſi. Ergo neceſſario correſpondebit homini iuxta opera ſua aliquis præmiator, ſeu punitor maior homine. Item quia opera hominis imputantur homini, & ideo ſi malè agit, ipſe eſt in culpa illius mali; & iam eſt in eo culpa, ergo in culpa eſt homo, quando male operatur; & quando facit quòd non debet facere ſibi totum imputandum eſt, quia poteſtatem faciendi habet & non faciendi. Ergo poſtq̃ eſt in culpa alicui, fit offenſa alicui, fit, iniuria, quæ eſt in natura. Ergo homo ſtatim alicui obligatur, dum eſt in culpa ligatus, debitor fit, quia culpa, inquantum culpa, obligat hominem de natura ſua ad pœnam, & facit hominem debitorem naturaliter. Et tot quot ſunt culpæ, tot fiunt obligationes ad pœnam; & hoc impoſſibile eſt aliter eſſe. Ergo de iure naturæ remanet obligatus ad pęnam propter culpam. Sequitur ergo, quòd aliquis eſt ſuperior homine, cui eſt obligatus homo propter culpam; & etiam cum culpa non poſſit remoueri, niſi per veniam, uel per ſolutionem pœnę. Et cùm homo non poſſit ſibimet dare veniam de ſua culpa, nec ſoluere, neq; remittere debitum propriũ, ſequitur, quòd aliquis eſt ſupra hominem, qui poteſt hoc facere, & dare, vel remittere.

Quia ergo neceſſario culpa hominis arguit, & cõcludit Deum eſſe; & ſimiliter meritum hominis arguit Deum eſſe. Et ideo bonum argumentum poteſt formari ex iſto; homo poteſt peccare, ergo Deus eſt. Similiter dicendo, homo poteſt bene facere, & habere meritum; ergo deus eſt. Sic ergo opera hominis, inquantum homo eſt; neceſſario concludunt aliquem eſſe maiorem ſupra hominem, qui ſit præmiator & punitor; remunerator, & retributor.

Quòd ex operibus hominis oſtenditur, quòd ille qui eſt ſupra hominem præmiator et punitor eſt ſummè potens, ſummè ſapiens, ſummè iuſtus.

Cap. LXXXIIII.

ET quia ad rectè & debitè remunerandum, & addendum cuilibet operi, quod ſecundum naturam ſuam ei debetur, neceſſe eſt, quòd omnia opera præordinentur, examinentur, diſcutiantur, ac rectè iudicentur. Aliter eſſet magna inordinatio; & confuſio in uniuerſo, quod natura non patitur. Quia videmus, quod nobilior anima eſt in corpore humano, quàm in corpore aſini, eò quia ei debetur meritum, præmium, & remuneratio, & alteri non debetur. Et quia opera hominis ſunt magis, uel minus remunerabilia, vel etiam magis, uel minus punibilia; ſecundum quod cum complacentia maiori, uel minori fuerunt facta, & ſecundum maiorem, vel minorem cognitionem; & ſecundum quod fuerunt magis, uel minus bona, magis vel minus etiam mala. Ideo neceſſe eſt, quòd ille qui debet præmiare, vel punire, cognoſcat, diſcutiat, & diſcernat omnia opera hominis, & ꝙ ponderet, & quòd nullo modo poſſit falli, vt ſic rectè, & infallibiliter iudicet, & hoc quantum, & quale; & vt omnia rectè, & iuſtè iudicet, & omnia ſint proportionata, & in natura nihil inordinatum ſit, quod eſſet ſi quodlibet opus hominis non haberet quod ei debetur; & ideo neceſſe eſt, quòd aliquis ſit, qui habeat plenam & perfectam cognitionem de omnibus operibus humanis: & clarè, & apertè uideat opera omnia totius humanæ naturæ. Similiter ſciat, & cognoſcat omnes cogitationes; & deſideria hominum, ac etiam uerba, & omnia interiora, & exteriora: & quia opus hominis ſecundum intentionem

Oportet præmiatorē habere omniū cognitionē.

tionem facientis, eſt magis, vel minus præmiabile, vel punibile: ideo neceſſe eſt, vt ille qui debet eſſe præmiator, vel punitor perfectè, & clarè cognoſcat omnes intentiones, & voluntates occultas omnium hominum. Aliter impoſſibile eſſet, quòd poſſet rectè remunerare, ſeu punire aliquod hominis, quia totum oritur ex intentione, & voluntate. Et iſta eſt radix & origo remunerationis, & punitionis. Et quia iam omnes homines, qui ſimul viuunt, etiam ſimul operantur. Ideo neceſſe eſt, quòd ſimul & ſemel etiam videat omnia opera omnium hominum viuentium. Et ſimiliter etiam intentiones, & voluntates, & deſideria, ac verba: & non ſolùm omnium viuentium, ſed omnium præteritorum. Quia neceſſe eſt, quod nihil obliuiſcatur, ſed omnia retineat in memoria: vt non ſit aliquod minimum opus, quod non habeat quod ei debetur. Cogitemus, & penſemus quantum eſſet videre, & cognoſcere opera, cogitationes, & voluntates, atque deſideria vnius hominis, a principio ſuæ diſcretionis uſque ad finem vitæ ſuæ, & plus duorum, & adhuc plus trium, vel quatuor, & quid tunc millium nullium. Si ergo cogitemus, & penſemus quot millium millia fuerunt hominum, & quot adhuc ſunt, & quot millia millium fuerunt cogitationes, tot millium, & voluntates, verba, & opera, & quid omnibus illis de iure debetur. Ecce poſſum concludere, quòd ſapientia, & ſcientia illius qui eſt ſupra hominem, neceſſe eſt, quòd non habeat menſuram, & quòd non habeat terminum. Eſt ergo ſummè ſapiens, ſummè ſciens, ſummè cognoſcens, ac ſummè, & perfectè, ac clariſſimè omnia videns. Si ergo omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius, & nihil inuiſibile eſt in conſpectu eius: Eſt ergo iudex ſapientiſſimus, ſcientiſſimus, nullo modo fallibilis; & ideo eſt eſſe, quia

Qđ uideat omnia opera hominum ſimul.

quia hoc arguunt, & exigunt opera hominis de eorum natura, inquantum homo eſt. Vide ergo ſcientiam Dei infinitam, latiſſimam, & profundiſſimam, quia hoc requirunt opera hominis, vt rectè, & debitè remuneretur, aut puniatur.

Quòd eſt etiam ſummè potens. *Cap. LXXXV.*

ET quia ad remunerandum, & puniendum, non ſufficit rectum iudicium, neque ſcientia, aut ſapientia; immo etiam requiritur potentia, vt poſſit de factis dare, & retribuere cuilibet quod ei debetur, ac punire quodlibet opus ſecundum ſuam exigentiam, & illud quod iuſtè ſententiam poſſit etiam exequi. Et quia opera humanæ naturæ ſunt quaſi infinita, ideo requiritur infinita potentia ad remunerandum, & ad puniendum, & etiam requirunt diuerſas, maiores, & minores retributiones, ac pœnas, ſecundum quod opera ſunt magis bona, vel magis mala. Ideo neceſſe eſt, quòd ille qui eſt ſupra hominem, non ſolùm omnia videat, & cognoſcat, & iudicet, ſed etiam quòd habeat pleniſſimam poteſtatem remunerandi & puniendi, vt ſic nihil remaneat irremuneratum, ſed impunitum ex parte ſuæ importantiæ, quia alias eſſet aliquod inordinatũ, & vacuũ in vniuerſo, quod eſt impoſſibile, vt ſuperius probatum eſt. Eſt ergo ſummè potens, remunerator, & punitor, quia hoc exigunt opera hominis, inquantum homo eſt, cui nihil poteſt reſiſtere.

Quòd etiam eſt ſummè iuſtus. Cap. LXXXVI.

Qvia autem non ſufficit habere ſcientiam, & ſapientiam ad rectè iudicandum, & diſcernendum, ac habere potentiam, niſi etiam habeat bonam voluntatem ad hoc rectè volendum. Et per conſequens, quòd habeat ſummam, & rectiſſimam iuſtitiam, vt ſic velit iuſtiſſimè, & æquiſſimè dare cuilibet quod ſuum eſt, & quod ei debetur per iuſtitiam, nec ſit acceptor perſonarum, ſed retribuat, & puniat ſecundum merita, & demerita, vt nullum bonum relinquat non remuneratum, neque nullum malum impunitum. Et ideo neceſſe eſt, quòd habeat iuſtitiam inflexibilem, & inuariabilem, inconuertibilem, & immutabilem, aliter ordo vniuerſi periret, quod fieri non poteſt. Eſt ergo ſummè iuſtus, remunerator, & punitor.

Cap. 83.

Recolligendo igitur omnia, dicamus, quòd homo, in quantum homo, habet liberum arbitrium, per quod facit opera meritoria, ſeu demeritoria; & ideo neceſſe eſt, quòd in natura ſit aliquis præmiator, vel punitor. Et etiam, quòd iudex ſit ſummè ſapiens, ſummè potẽs, ſummè iuſtus. Summè ſapiens, vt per ſuam ignorantiam nihil maneat indiſcuſſum. Summè potens, vt per ſuam impotentiam nihil maneat irremuneratum, ſeu impunitum. Summè iuſtus, vt per ſuam voluntatem corruptam, nihil maneat indeterminatum. Sed totum, quod libero arbitrio eſt commiſſum, perfectam & completam habeat recompenſam; hoc autem clamat totum vniuerſum, cuius homo principalior pars exiſtit. Et etiã opera hominum hoc requirunt, qui volunt habere debitum, ſcilicet pœnam, vel præmium.

Quòd neceſſe ſit, quòd ſit vnus præmiator, & punitor, & non plures, niſi vnus iudex.
Cap. LXXXVII.

ET quia omnia opera hominis ſunt remunerabilia, ſeu punibilia, & hoc ex vna, & eadem radice, ſcilicet, quia procedunt ex libero arbitrio, quod eſt vnius, & eiuſdem naturæ in omnibus hominibus. Quia etiam omnia opera debent rectiſſimè remunerari, ſeu puniri, & nullum debet relinqui: & ſi eſſent plures principales remuneratores, & punitores, ſeu iudices, eſſet inordinatio, & confuſio maxima in remunerando, & puniendo; & opera hominis non poſſent rectè præmiari, & puniri, nec examinari, & iudicari. Vnde oportet, quòd tantam poteſtatem haberet vnus ſicut alter, & tantam ſcientiam, ſeu ſapientiam, poteſtatem, ſeu iuſtitiam, ac voluntatem, ſicut alter, & quòd unus ſciret, aliter ſciret, & ſemper eſſent concordes, ſed hoc non poteſt eſſe, quia hoc repugnat naturæ, quòd plures ſint, quia ſi eſſent plures, & quilibet haberet poteſtatem diſtinctam ab alio, & ſcientiam, & voluntatem, poſſent eſſe diſcordes. Et etiam eſſet ſuperfluitas in natura, & ſic opera humana non poſſent rectè, ſeu debitè ordinari, & iudicari.

Sic ergo opera hominis, inquantum homo eſt, requirunt, & exigunt tantùm vnum præmiatorem, & punitorem, ac iudicem, quia aliter eſſet impoſſibile, quòd haberent quòd eis deberetur per iuſtitiam, & vniuerſum eſſet inordinatum, nec poſſet ſtare. Et etiam quia liberum arbitrium eſſet eiuſdem & vnius naturæ in omnibus hominibus, quòd eſt radix, & origo retributionis, meriti, & demeriti, quia requirunt tantùm vnum, & eundem retributorem, ac iudicem, & non plures.

Quòd principalis remuneratio hominis, inquantum homo eſt intellectualis, ſpiritualis, & inuiſibilis, & corporalis. Cap. LXXXVIII.

Hominis remuneratio, eſt inuiſibilis.

QVia autem opera hominis ſunt remunerabilia, & punibilia propter liberum arbitrium, quod eſt cauſa, & radix remunerationis, ac punitionis. Et cùm homo ſit homo propter liberum arbitrium, & per hoc ſeparatur à beſtiis. Similiter cùm liberum arbitrium ſit intellectuale, ſpirituale, & inuiſibile, & nullo modo corporale, nec ſenſibile, neque uiſibile, ſequitur, quòd principalis remuneratio, aut punitio hominis, inquantum homo eſt, debet etiam eſſe intellectualis, ſpiritualis, & inuiſibilis; & nullo modo corporalis, neque ſenſibilis, neque uiſibilis: quia remuneratio correſpondet radici, quæ non eſt corporalis; poſtquàm tota radix unde oritur meritum eſt ſpiritualis, nec etiam remunerare debet eſſe corporale, quia nullum corporale poteſt comparari ad intellectuale, & ad ſpirituale, neque etiam omnes res corporales poſſent ſatisfacere uni rei operatæ hominis, inquantum homo eſt, ſi iuſtè debet remunerari. Si ergo opus hominis, inquantum homo eſt, requirit remunerationem intellectualem, & ſpiritualem, & ſimiliter de punitione hominis, inquantum homo eſt: quia ſua principalis punitio eſt ſpiritualis, intellectualis, & non corporalis. Quia remuneratio hominis debet recipi in homine; & eſſe in homine, & non extra hominem, ideo eſt neceſſe, quòd remuneratio hominis, inquantum homo eſt: recipiatur in libero arbitrio à quo oritur meritum, & neceſſe eſt, quòd in

Remuneratio debet recipi in libero arbitrio.

libero arbitrio ſit capacitas præmii ad præmium: & ideo cùm liberum arbitrium comprehendat uoluntatem, & intellectum, ſequitur, quòd principalis remuneratio hominis, inquantum homo eſt, eſt in ipſa uoluntate, & intellectu: & per conſequens tota capacitas pręmii principalis. Ergo totum quod debetur homini, inquantum homo eſt, eſt ex ſuis operibus in bonum, & remuneratio uoluntatis, & intellectus. Sequitur etiam, quòd principale bonum hominis inquantum homo eſt, eſt bonum intellectuale, & uoluntatis, & per conſequens malum hominis, inquantum homo eſt, eſt malum intellectus, & uoluntatis. Exinde ſequitur, quòd diuitię, & theſauri hominis, inquantum homo eſt, ſunt intellectuales, & inuiſibiles, & non ſenſibiles per aliquem ſenſum corporalem. Et etiam ſequitur, quòd regnum hominis, inquantum homo eſt, eſt etiam intellectuale, & non corporale. Et quia liberum arbitrium abſtinet, uel abſtrahit à loco, & tempore: & non ſubiicitur eis de natura ſua, nec eſt temporale, nec locale, ſequitur etiam, quòd bonum hominis, inquantum homo eſt, non eſt temporale, neque locale, neque diuitiæ hominis ſunt temporales, neque locales; & ideo ſunt extra tempus; & extra locum; ergo non fluunt à pręſenti in futurum, neque prætereunt, ſed ſemper manent in eodem ſtatu; & ideo æternæ, & immutabiles, ac incorruptibiles, & fixæ. Et exinde ſequitur, quòd bonum hominis, inquantum homo eſt, non conſiſtit in aliquo, quod ſit commune hominibus; & beſtiis: & ideo non conſiſtit in aliqua re, quæ poteſt uideri oculis corporalibus, neque audiri, neque tangi, neque odorari, neque guſtari, neque etiam imaginari in aliqua re lata, longa; ſeu profunda, nec extenſa extenſione corporali. Et per conſequens bonum hominis non conſiſtit in aliquali corporali delectatione. Et ſicut dictum eſt de bono, ita ſimiliter dicendum eſt de malo hominis inquantum

Regnum & diuitiæ hominis ſunt ſpiritualia. Non eſt temporale.

Bonum, & malum hominis nõ cõſiſtit ĩ alio.

homo

homo eſt, quòd ſuum malum ſit aliquod, quod commune non ſit cum beſtiis. Et ideo malum hominis, inquantum homo eſt, non conſiſtit in aliqua re ſenſibili per aliquem ſenſum corporis; & per conſequens non eſt in pœna corporali. Sic igitur concludendo, dicamus, ꝙ principalis remuneratio hominis, & etiam punitio, inquantum homo, eſt intellectualis, ſpiritualis, & inuiſibilis, nec per aliquem ſenſum corporalem apprehenſibilis. Quia quale eſt liberum arbitrium, neceſſe eſt, ꝙ talis ſit remuneratio, & talis punitio.

Quòd per prædicta omnia, homo poteſt certitudinaliter cognoſcere quam legem debeat tenere. Cap. LXXXIX.

ET, quia remuneratio principalis hominis, inquantum homo, eſt intellectualis, ſpiritualis, & inuiſibilis, & nullo modo corporalis, neque viſibilis, vt iam probatum eſt, ſequitur neceſſario, quòd omnis lex, ſeu ſecta, quæ ponit principale bonum hominis, & principalem remunerationem in rebus corporalibus, viſibilibus, & ſenſibilibus, quòd talis ſit mendoſa, falſa, & deceptiua, & quòd illa eſt contra hominem, inquantum homo eſt; & tales homines tenẽtes talem ſectam, ſeu legem, ſunt decepti, & quærunt vanitatem; & mendacium, & omnes ſunt perditi, & quicunque incœperit talem legem, decipit ſeipſum, & fit deceptor aliorum. Et oppoſitum poſſumus concludere, ꝙ illa lex, quæ ponit principale bonum hominis, & principalem remunerationem eius in rebus intellectualibus, & ſpiritualibus, & inuiſibilibus, ac æternis, & quæ magis elongãtur a corporalibus rebus, & a delectationibus corporalibus, quòd talis lex eſt ſanctiſſima, ac ſaluberrima, & talis eſt lex hominis, inquantum homo eſt, Et

ideo

ideo ſequitur, quòd omnes homines tenentes talem ſegem, ſunt in veritate, & tendunt ad verum bonum, & ad veras diuitias, & ad veros theſauros. Et ſequitur, quòd talis qui fundauit, & inſtituit talem legem, quod fuit verus, ſanctus, perfectus, ſine dolo, & ſine fraude, diligens bonum hominis, inquantum homo eſt, & cognoſcens verum bonum hominis. Ex hoc ſequitur, quòd quilibet homo poteſt certitudinaliter cognoſcere quam legem debet tenere, & in qua debeat viuere.

Quòd opera hominis Deus non ſtatim remunerat, neque punit, ſed expectat. Cap. XC. *Cap. 93.*

QVoniam autem ex libero arbitrio, tanquam a radice oritur meritum, vel culpa, & ex merito ſequitur præmium, & ex culpa pœna; quia ſi tollis liberum arbitrium, etiam tollis culpam, & præmium, pœnam, & meritum: nam totum bonum hominis, inquantum homo eſt, eſt habere meritum, & totum malum hominis eſt habere culpam, & ex meritis ſuis naſcitur præmium, & ex culpa, pœna; ideo quanto homo plura habet merita, tanto etiam plura habet præmia, & ſuum bonum plus creſcit. Et ideo ſequitur, quòd non ſtatim, dum bonum opus eſt factum, quòd finali retributione remuneretur, quia tunc amplius homo non poſſet habere alia præmia, ſeu merita, ſed eſſet finalis retributio, ſed quia homo poteſt continuè accumulare merita, debet expectari totalis remuneratio omnium meritorum vſque in finem, vt ſimul remuneretur de omnibus, & totum præmium recipiat ſimul. Rurſus etiam ſi ſtatim homo, dum habet culpam, puniretur punitione finali, & pœna ſibi debita, ſtatim fieret executio, & iudicium, iam eſſet

Non ſtatim punitur, nel remuneratur homo.

Peccator eſt expectādus. eſſet totaliter condemnatus, & perditus, & non poſſet amplius reparari, neque reſtaurari. Et quia homo, quandiu viuit, eſt conuertibilis de malo in bonum, & de bono in malum ex parte liberi arbitrii, & ſi male operatus eſt, poteſt cognoſcere culpam, & malum ſuum, & reuocari ad bonum; & hoc non eſt impoſſibile; ideo ipſe eſt expectandus, ſi velit ſe ad bonum opus conuertere, & relinquere viam malam. Et hanc expectationem requirit natura liberi arbitrii, non ex merito, quia ei non debetur ex merito, niſi punitio, ſed quia ex eo, quod immutari poteſt, & conuerti. *ProbatDeū eſſe miſericordem.* Et ideo neceſſe eſt iudicem punitorem eſſe miſericordem ad expectandum, vt non ſtatim iudicet, ac puniat, ac finalem ſententiam det; quia melius eſt hominem ſaluari, quàm condemnari. Sic ergo natura hominis ex parte liberi arbitrii exigit talem remuneratorem, & punitorem; qui neque ſtatim remuneret, neque puniat ſtatim; ſed ſemper reſpiciat ad bonum, & ad melius hominis ipſius, & per conſequens eſt ſummè miſericors, quia parcit, & expectat hominem, ſi velit ſuam malam vitam relinquere, & facere bonum.

Quod ex operibus hominis oſtenditur duas eſſe principales ciuitates, & perpetuas habitationes hominum paradiſum, & infernum. Capitulo XCI.

Quamuis autem homines ſint eiuſdem naturæ, & conueniant in libero arbitrio, tamen, quia liberum arbitrium poteſt tendere, & ire per duas vias, & duo itinera contraria, & oppoſita adinuicem, quia poteſt

poteſt ire per uiam meriti operãdo bonum, & per uiam culpæ,male operãdo,uel ſtare otioſè, & quia meritum, & culpa,ſunt uiæ repugnantes adinuicem , nec poſſunt ſimul eſſe in eodem. Et exinde ſequitur,quòd homines poſſunt diuidi,ſeparari,& eſſe contrarii, ac inimici inter ſe,quia quidam poſſunt per uiam meriti,& quidam per uiam culpæ. Et quia non ſunt niſi iſtæ duę uiæ in hominibus contrariæ, ideo tota natura humana non poteſt diuidi niſi in has duas partes contrarias,& in has cõgregationes. Et prima pars hominum , quæ ambulat per uiam culpæ,& operum puniendorum contrariatur, & inimicatur,inquantum poteſt alteri parti hominum, quæ ambulat per uiam meriti,& operum remunerando rum; ideo neceſſe eſt , quod iſtæ duæ partes abinuicem perpetuè ſeparantur tali elongatione, & diſtantia locali,qua non poſſit eſſe maior ; ut ſicut elongantur per uoluntatem;& culpam,& meritum elongatione qua non poteſt eſſe maior:ita etiam elongentur diſtantia locali, qua non poteſt eſſe maior. Talis enim ſeparatio debetur res ex eorum propria natura. Neque eſſet conueniens remuneratio,niſi fieret illa ſeparatio localis,quia malis debetur ſeparatio a bonis,& bonis debetur ſeparatio à malis,& ideo Deus,qui eſt præmiator,& punitor, ac rectiſſimus iudex,debet ſeparare finaliter iſtas duas partes hominum abinuicem maiori ſeparatione quæ poſſit eſſe. Et ideo quia ſeparatio localis maior quæ poſſit eſſe, eſt quòd una pars ponitur ſupra cœlos, & ſupra omnia loca,& alia pars ponitur in medio terrę. Vnde circunferentia,& centrum diſtant ſummæ. Et quia medium terræ eſt centrum mundi;ideo una pars debet ibi habitare , & alia pars hominum debet habitare ſupra circunferẽtiam ultimi cęli. Et habitabunt ibi perpetuò,quia talis habitatio conuenit utrique ex propria natura . Item quia remuneratio bonorum operum, & punitio malorum,debet fieri in diſtinctis locis , & congruis; ideo debent eſſe duæ habitationes,& duę ciuitates ſeparatę,& oppoſitę.

Probatur infernum eſſe in medio terræ.

K Sic

Sic igitur ex operibus concludere poſſumus duas eſſe ciuitates principales, & perpetuas habitationes omnium abinuicem, diſtinctas localiter; quarum una uocatur Paradiſus, & altera Infernus. In quarum una non eſt niſi uerum, & purum bonum hominis, inquantum homo eſt: in alia non debet eſſe niſi malum totum hominis, & uerum malum ipſius. In una ſola pręmiatio bonorum operum: in alia ſola punitio, & pęna malorum operum; & ſic poſſumus concludere eſſe tria loca. Vnus eſt locus bene operandi, & meritoriè, uel malè, & culpabiliter, & in illo loco pro nunc ſumus. Alia duo loca ſunt remunerationis, & punitionis. Quorum unus eſt altiſſimus, & alius eſt profundiſſimus. De loco uero purgatorii alibi dicitur.

Tria loca hominum.

Infra capi. 164.

Quod etiam ex operibus hominis, inquantum homo eſt, oſtenditur immortalitas, & perpetuitas liberi arbitrij. Cap. XCII.

ET quoniam ex operibus hominis, inquãtum homo eſt, naſcitur meritum, uel culpa; quibus debetur punitio, uel præmium; & cum homo, quandiu uiuat, acquirat meritum, uel culpam, & de illis non recipit retributiones, nec punitiones dum uiuit; & ordo uniuerſi non patitur, ꝙ aliquid quantuncunque modicum remaneat irremuneratum, neq; impunitum; ideo neceſſe eſt, ꝙ remaneat liberum arbitriũ, quod fiet radix meritorum, & culparum, ut recipiat debitum, & rectam retributionem, ſiue punitionem, quod fieri non poſſet niſi remaneret liberum arbitrium. Vnde cum culpa, uel meritum remanet poſt mortem, neceſſe eſt etiam, ꝙ maneat liberum arbitrium, in quo eſt culpa, uel meritum, & cui debetur punitio, uel retributio; & in quo eſt capacitas præmii, uel punitionis.

Infra capi. 217.

Ratio prima.

Ratio ſecũda.

Item etiam, quia meritum poſſet eſſe perpetuum; & etiam

etiam culpa perpetua,quia tandiu aliquid durat,quandiu non eſt deſtructum, ſed nulla res deſtruitur, niſi per ſuum contrarium, ergo meritum, ſed poteſt deſtrui niſi per culpam,neque culpa niſi per meritum. Si ergo meritum poſtulat præmium, & quia non deſtruitur niſi per culpam eius cõtrarium,ſequitur,quòd quandiu non eſt culpa,manet meritum,& præmium:& quãdo meritum ſuſcipit præmium,tunc perficitur,quia unum cõplet,& perficit aliud. Et ſic ſequitur, ꝙ meritũ hominis,inquantũ homo eſt:eſt perpetuũ quantum eſt de ſe,nec põt deſtrui,niſi per culpã,ſed culpa nõ põt eſſe quãdiu meritũ eſt,tamẽ meritũ ſemper eſt,dũ eſt cõiunctũ cũ pręmio, quia ubi præmiũ eſt,nulla põt eſſe culpa;ergo adhuc ſequitur,ꝙ pręmiũ eſt perpetuũ,& per conſequens liberũ arbitriũ in quo eſt meritũ. Similiter,quia culpa nõ põt deſtrui,niſi per meritum,quia pœna,ſeu punitio non deſtruit culpam,nec delet,immo eam complet,& perficit, quia pęna ei debetur, & hoc eſt ſuum complementum; ideo dum culpa recipit ſuam pœnam,non deſtruitur,ſed immo manet, & eſt coniuncta cum pęna,ſicut materia cum ſua forma,& ſuo complemento. Dare enim debitã pęnam,non eſt deſtruere culpam,quia culpa,& punitio concordant, quia unum non põt deſtruere aliud.Culpa enim non deletur niſi per ueniam,& uenia nõ debetur, niſi męrenti,& petẽti eam,& nullus meretur ueniã,niſi a culpa habeat abſolutionem,& ſemper imputatur,donec per contrarium expellatur,ſcilicet;ſicut generata eſt culpa uolendo, ac ſi uoluntariè intrauit, & liberè cum complacentia,ita uolendo,diſplicendo,liberè,ac uoluntariè expellatur;& etiam odio habeatur,& tunc ueniam merebitur. Aliter ſemper manebit culpa, & imputabitur,& ideo poteſt eſſe perpetua,& maximè quia non poteſt poſt mortem deleri; & per conſequens liberum arbitrium eſt perpetuum. *Tertia ratio.*

Itẽ punitio manet,quãdiu culpa manet,quia punitio non deſtruit culpã,ſed punitio non põt eſſe ſine illo qui

punitur, ergo ſi punitio pōt eſſe perpetua, liberū arbitriū poteſt eſſe perpetuum, quod punitur. Sicut enim ſequela infirmitatis manet, quandiu ipſa infirmitas manet, & infirmitas manet quandiu eius cauſa manet, ita punitio & pęna, quæ eſt dolor, ac ſequela culpæ, manebit, quandiu culpa manebit. Simile eſt de merito, & pręmio, quia tandiu manebit pręmium, quandiu manebit meritum: ſed meritum poteſt ſemper manere, quia non deſtruitur niſi per culpam. Sed ſi præmium ſemper manet, ſemper etiam manebit ille qui præmiatur; quia præmium eſſe non poteſt ſine præmiato, ſed hoc eſt liberum arbitrium, ergo liberum arbitrium poteſt ſemper manere, & ſemper manet, & eſt perpetuum, & natura ſua eſt talis. Ordo ergo eſt, quòd liberum arbitrium uel bene operatur, uel male, uel eſt otioſum. Et exinde ſequitur præmium, & meritum, culpa & punitio. Et ſic neceſſe eſt liberum arbitrium in æternum manere præmiatum, uel punitum, & eſſe in præmio, uel in pœna. Nec eſt dare aliam uiam mediam per quam poſſet ambulare, uel fugere.

Concludit liberum arbitrium eſſe immortale.

Ecce igitur qualiter homo, inquantum homo eſt ex parte liberi arbitrii, oſtenditur clariſſimè eſſe immortalis, & perpetuus: & per conſequens intellectus, & uoluntas ſunt immortales, qui ipſum liberum arbitrium conſtituunt, & per conſequens anima hominis eſt immortalis, & perpetua, & uiuens, mortuo corpore.

Tractare autem de forma, & qualitate præmiorum, & pœnarum, & de forma iudicandi in ſpeciali, non eſt præſentis intentionis, ſed ſufficit generaliter oſtendiſſe ea quę dicta ſunt de homine, & de Deo. Oſtenſum eſt etiam qualiter comparando hominem ad alias res per differentiam liberi arbitrii, naſcitur uera, & magna cognitio de homine, & de operibus eius, quæ ducit nos in cognitionem Dei infallibilem, & propinquam. Et in iſta differentia generali liberi arbitrii, fundatur tota cognitio de homine, inquantum homo eſt in generali. Optimum

eſt

eſt ergo ſe exercitare in iſta comparatione per differentiam generalem.

De comparatione hominis ad omnes res trium graduum inferiorum, penès differentiam ſpecialem, & modum differendi ſingularem nulli rei inferiori communicatum, & eſt ultima, & finalis comparatio in qua completur ſcientia hominis. Cap. XCIII.

POſtquàm uiſum eſt de comparatione hominis ad alias res per differentiam, & modum differendi generalem, qui erat pars ipſius comparationis, ex qua comparatione ortus eſt magnus fructus, nunc reſtat conſiderare ſecundam partem iſtius conſiderationis, quæ eſt de comparatione hominis ad alias res penès differentiam, & modum differendi ſpecialem. Et iſta eſt finalis, & ultima comparatio, de qua extrahitur ultimus fructus, & finalis, & totum complementum hominis; & ſic erit completa de homine notitia.

Prima enim differentia, & primus modus differendi fuit generalis, & communis, & fuit per habere, & iſte modus conuenit omnibus rebus, & omnibus gradibus, quia quilibet gradus differt ab alio, quia habet aliquam dignitatem ſuper alium, & infra alium gradum. Similiter una res differt ab alia, quia habet aliquam naturam, aliquam perfectionem, quam non habet alia, & talis modus differendi non ſolum conuenit homini, ſed omnibus. Sicut homo habet dignitatem ſuper alias res, ita aliæ res habent dignitatem ſuper alias res inferiores, ſicuti animalia habet dignitatem maiorem, quàm arbores; & arbores, quàm lapides; & aurum, quàm argentum; & ignis, quàm aqua; & Sol, quàm Luna; & Luna, quàm ſtella.

Generalis differentia hominis ad alias res.

Specialis differentia hominis ad alias res.

Sed eſt unus alius modus differendi ſpecialis, qui ſo-

lum conuenit homini, per quem modum ſpecialiter homo differt ab omnibus. Et iſte modus non eſt per habere, ſed per cognoſcere ſe habere. Omnes enim res inferiores homine habent ſuas dignitates, ac ſuas naturas, & perfectiones a ſuo conditore; & una plus quàm alia, & eſt nobilior alia, ſed tamen quamuis habeant, tamē nō cognoſcuntur ſe habere, nec poſſunt cognoſcere ſe habere quod habent, nec quid eſt illud quod habēt, nec quātum ualet, nec cognoſcunt ſe eſſe in illo gradu in quo ſunt, neque in illa dignitate, neque pulchritudine in qua ſunt. Quia animalia bruta non cognoſcunt quantum ipſa acceperunt ultra arbores de dignitate, neque arbores cognoſcunt quantum ipſe acceperunt plus de dignitate, & nobilitate, quàm lapides, & elementa, & ſic de omnibus, ſed ſolus homo habet hoc ſpecialiter, & accepit de ſuo conditore, ꝙ non ſolum habet excellentiam, & dignitatem ſuper omnia alia, immo accepit illud cū quo poteſt cognoſcere ſe habere talem dignitatem: homo ergo nō ſolum plus, & maiorem dignitatem habet, ſed etiam cognoſcit ſe habere, & accepiſſe plus, & maiorem dignitatē quàm aliæ creaturę. Et ſic habet plus, & cognoſcit plus ſe habere, & etiam cognoſcit, quòd alię res non cognoſcunt ſe habere id quod habent; & cognoſcit, quòd ipſe ſolus eſt qui cognoſcit, & ſuam excellentiam, & aliarum rerum. Accepit etiam ſolus, quod poteſt iudicare, & diſcernere inter meliores res, ac peiores, nobiliores, ac viliores.

Homo cognoſcit ſe habere q̄d habet.

Quòd in iſta differentia, & modo differendi, continentur quinque gradus adinuicem ordinati. Cap. XCIIII.

VT autem dicta differentia hominis ad alias res magis clarè videatur, conſiderabimus quinque gradus ordinatos, qui inter ſe continentur in prædicto modo differendi, vel ſunt

ſunt colligati cum eo. Primus gradus eſt.ſ.habere aliquã perfectionem,vel habere eſſe,vel viuere &c.Secundus eſt cognoſcere ſe habere, & cognoſcere etiam quid alia habent. Tertius gradus eſt cognoſcere, ꝙ a ſeipſo nõ habet hoc quod habet,ſed ab alio habet,& accepit hoc quod habet,& quod aliæ res non habent a ſeipſis,nec ab ipſo qđ habent. Quartus gradus eſt poſſe quærere,& inuenire,& cognoſcere illũ a quo accepit hoc quod habet, & a quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Quintus gradus eſt poſſe tenere illum a quo accepit dum inuentus eſt, & regratiari illi indeſinenter,& poſſe habitare cum eo inſeparabiliter. Primum gradum habent omnia quæ ſunt, ſcilicet habere,quia quęlibet res debent habere hoc quod habẽt,ſcilicet ſuam naturam,ſuam perfectionẽ,& ſuam proprietatem. Alios autem quatuor gradus ſolus homo habet in mundo,ſcilicet cognoſcere ſe habere,& cognoſcere ſe accepiſſe ab alio, & non a ſeipſo, & poſſe quærere,& inuenire illum a quo habet,& ipſum cognoſcere,& inuentum poſſe tenere,& illi regratiari.

Quòd ſolus homo habet gaudere de his quæ habet, & aliæ res non. Cap. XCV.

Quid autem valet,& quid prodeſt alicui rei habere aliquam nobilitatem,ſiue excellentiã,& nobiliorem naturam, & nõ cognoſcere ſe habere. Quid prodeſt theſaurum habere infinitum, & neſcire, neque cognoſcere ſe habere, quale gaudium,vel lætitiam haberet inde?Certè nullum,& eſt quaſi non haberet: hoc autem eſt in omnibus, quæ ſunt infra hominem, quæ gloria, quale gaudium eſt aquæ, qđ eſt nobilior terra, & igni: quod eſt nobilior aqua: & Soli, quod eſt nobilior aliis corporibus cœleſtibus: & roſæ, quod eſt pulcherrimus florum: & auro, quod eſt precioſius metallorum: & arboribus,quod ſunt nobiliores,quàm elementa:& animalibus,qđ ſunt nobiliora,

quàm arbores. Certè nullum gaudium, nulla lætitia, ſiue gloria eſt eis de hoc. Et huius cauſa eſt, quia ipſa non cognoſcunt ſe habere talem naturam pulchrã, neque talem dignitatem, nec cognoſcunt, quòd alia inferiora ſunt minus digna. Ergo gaudium oritur ex hoc, quòd aliqua res ſcit ſe habere id quod habet: & non ex hoc quod habet. Quid enim proficeret homini habere tantam dignitatem ſuper omnes creaturas, & habere excellentiam liberi arbitrii, & non ſcire ſe habere? Quale gaudium, ſeu gloria eſſet? Ecce iam hic incipit gaudium, & gloria, & bonum quod ipſe cognoſcit ſe habere. Sed adhuc non ſufficit cognoſcere ſe accepiſſe ab alio, & quòd à ſeipſo non habet, niſi poſſit quærere, & inuenire illum à quo habet.

Homo gaudet ex hoc, quod ſcit ſe habere quod habet.

Nec adhuc ſufficit illum inuenire, niſi ſciat, & poterit illum tenere, & ſibi debitè regratiari. Iſta autem omnia homo ſolus in uniuerſo habet, ſolus homo accepit, & nulla alia res inferior. Homo ergo habet, & cognoſcit ſe habere, & etiam poteſt tenere illum à quo accepit, & poteſt illi regratiari.

Ecce igitur qualiter iſta omnia ſunt ordinata adinuicem, & unum non ualet ſine alio; & qualiter homo habet omnia & pro ſe, & pro aliis, ut dictum eſt; & propter hoc ſequitur, quòd ſolus homo poteſt gaudere de his quæ habet: & hoc inquantum poteſt, & aliæ res non poſſunt gaudere de his, quæ habent inquantum habent, quia eis deficiunt quatuor gradus, ex quibus naſcitur gaudium, & lætitia ſequitur.

Quòd

Quòd per iſtam differentiam hominis ad alias res manifeſtatur debitum de iure naturæ, & naturalis, & uera obligatio indelebilis, quia ſolus homo in uniuerſo ſoli Deo eſt naturaliter obligatus, & primò tam pro ſe, quàm pro omnibus creaturis. Cap. X C V I.

QVoniam autem dictum eſt, quòd habere, & non cognoſcere ſe habere, nullum gaudium generat rei habenti, nec eſt aliqua gloria; & cùm conditor, & creator omnium dederit omnibus creaturis inferioribus hominem eſſe, & nobile eſſe, & uni plus, & alteri minus, & tamen nulli earum dedit cum quo poſſit cognoſcere ſe habere illud quod ſibi datum eſt, quia neſciunt ſe habere, quod habent, nec dedit eis cum quo poſſint cognoſcere ſe accepiſſe quod habent, nec illum à quo habent, nec cum quo poſſint regratiari ſibi; ſolus autem homo in uniuerſo hoc habet, & accepit quod poteſt cognoſcere ſe habere, & accepiſſe: & cognoſcere illum à quo habet, & illi regratiari. Et ideo quærendum, & inueſtigandum eſt quale ſignum eſt hoc, quid ſignificat hoc, quid arguendum eſt ex hoc, quod ſcilicet ſoli homini datum eſt hoc, & non aliis creaturis. Et uerißimè dicere poſſumus, hoc ſignum uerißimum, & argumentum infallibile, quod ipſe conditor omnium Deus non fecit creaturas inferiores propter ſeipſas, nec propter bonum earum, ſed omnes fecit, & ordinauit propter hominem, & propter bonum hominis, & propter eius utilitatem, uel propter ſeruitium, uel propter neceſſitatem, uel propter ſolatium, & gaudium hominis; uel propter doctrinam, & quod quicquid Deus dedit creaturis, dedit eis propter hominem; & quicquid habent, & acceperunt creaturæ inferiores à Creatore, totum habent, & acceperunt propter hominem, & non propter ſeipſas. Quid enim proficit eis quod habent, quia neſciunt ſe habere? Et exinde

Cap. 95.

Quod omnia sũt creata propter hominem.

patet,

ex neceſſitate naturæ, ergo ex omnibus his concluditur infallibiliter naturale debitum, ac neceſſaria, & naturalis obligatio hominis ad Deum creatorem omnium; & quod ſolus homo tenetur naturaliter, & neceſſariò in hoc mundo Deo; & quòd aliæ creaturæ non teneantur Deo de his quæ habent, ſed ſolus homo obligatur Deo pro omnibus creaturis inſimul; & pro qualibet in particulari. Et ſic omnes creaturæ clamant, & teſtificantur ſolum naturaliter hominem in hoc mundo eſſet obligatū pro ipſis. Et nō ſolum homo eſt obligatus Deo pro creaturis, ſed etiam pro ſeipſo, & pro his quæ accepit in ſeipſo, & quicquid habet totum accepit. Et ſic Deus dedit totum mundum homini, & eteam dedit ſibi quicquid habet in ſeipſo, & ſic dedit ipſummet hominem ſibiipſi; Et ſic homo eſt datus ſibiipſi, & eſt datum & accipiens: & ſic homo accipit ſeipſum, & accipit mundum: & ſic ipſe obligatur pro ſeipſo, & pro mundo. Concluſa eſt ergo, & inuenta obligatio naturalis hominis ad Deum indelebilis, & infallibilis, & non negabilis, ſed manifeſta, & ſummè uiſibilis.

Hic declaratur experimentaliter, quòd omnia ſeruiunt homini, & ſunt ad bonum hominis. Cap. XCVII.

ET quia probatum eſt, quòd omnia ſunt propter hominem, & quicquid omnes creaturæ acceperunt, propter hominem, ideo oportet etiam uidere qualiter ſeruiunt homini, & qualiter ſunt ad bonum hominis; & ut homo magis cognoſcat ſe obligatum eſſe per experientiam uiſibilem. Vnde quia homo nō habet niſi animā, & corpus; & ideo quicquid ſeruit homini, uel quicquid ē ad bonū hoīs, uel ſeruit animæ, uel corpori, & ē ad bonū aīæ, uel corporis. Et primo declarabimus, ſ. qualiter oīā ſeruiunt corpori, uel ad neceſſitatē, uel ad delectationē, uel ſolatium, ſeu adiutorium.

Cap. 96.

Omnia ſeruiunt corpori hominis.

iutorium. Vnde aliquæ ſunt creaturę, quæ ſunt neceſſariæ homini, & hoc quantum ad corpus, ſine quibus corpus non poteſt eſſe, neque permanere, ſicut ſunt quatuor elementa, & Sol, & multa alia. Neceſſe eſt enim homini uti terra, aere, Sole, & ſimilibus. Iſta enim neceſſitas magis uidetur, ſcilicet cogitando, & imaginando ipſorum abſentiam. Nam ſi imaginemur terram non eſſe, quomodo poſſemus manere? Item ſi aqua, ſi ignis, ſi aer, ſi Sol auferentur à nobis, & quomodo poſſemus uiuere? Ergo iſta ſunt neceſſaria omninò, ſine quibus homo uiuere non poſſet. Et ſi non eſſent arbores, neque plantæ, neque blada; quomodo homo iocundè uiueret, & bene? Et ſi non eſſent animalia: quomodo homo uiueret decenter? quia aliqua ſunt ſibi in cibum, aliqua in adiutorium, aliqua ad utrunque, aliqua ad ſolatium, aliqua in exemplum. Omnia ergo iſta ſunt homini neceſſaria quo ad corpus, & homo non poteſt carere iſtis, & accipit beneficium iſtorum uelit nolit, & hoc inceſſanter, & continuè. Sic ergo omnia quę ſunt in mundo, ſunt pro homine, & die, ac nocte laborant pro homine, & ſeruiunt ſibi continuè. Et ſic uniuerſum eſt pro homine, & propter hominem, & propter bonum ſuum ſic mirabiliter ordinatum.

Et ſi fortè dicat homo, quia iſta, quæ ſeruiunt homini, etiam ſeruiunt & beſtiis, & animalibus, ut inſpiratio aeris, lumen Solis, aqua, terra, herbæ, & alia plura, ad hoc reſpondetur, quòd uerum eſt, ſcilicet ſeruiendo beſtiis, & brutis ſeruiunt homini, quia beſtiæ, & animalia ſunt propter hominem, & non propter ſe; & ideo ſeruitium, quod fit propter hominem, ſcilicet animalibus, fit homini. Siue ergo illa quæ ſeruiunt homini, ſiue illa quæ ſeruiunt ſeruientibus homini, neceſſaria ſunt. Ergo omnia ſunt data homini, omnia obſequium impendunt homini. Vide igitur homo iſtum mundum uniuerſum, & conſidera ſi ſit aliquid in eo, quod tibi non ſeruiat. Omnis enim natura ad hoc laborat in ob-

ſequiis

ſequiis tuis, ut famuletur utilitati tuę, deſeruiatque tuis neceſſitatibus, & delectamentis ſecundum affluentiam indeſinentem hoc cœlum, hoc terra, hoc aer, hoc mare, hoc cum omnibus quæ in eis ſunt complere non ceſſant: hoc etiam circuitus temporum per quatuor tempora anni, innouando, & renouando omnia quolibet anno continuè miniſtrant. Cogita ergo homo quis hoc inſtituit, qui iſtud præcepit naturæ, ut ſic unanimiter tibi ſeruiat. Beneficium ſentis, & hoc negare non potes. Quare ergo datorem tanti beneficii non cognoſcis? Quoniam hoc datum non eſt tuum debitum, ſed alienum beneficium. Vnde tu non accepiſti ea quæ habes à teipſo, ergo nec aliæ res quæ ſeruiunt tibi, acceperunt illa quæ habent à ſeipſis, quia tunc eſſent maiores quàm tu. Nec etiam à te acceperunt: ſed cùm tu accipis ſeruitium earum rerum, & continuè accipis beneficium earum, & non dediſti rebus id quod habent; & per quod ſeruiunt tibi, nec ordinaſti ipſas res, ut ſeruirent tibi, cùm ſemper accipis ſeruitium ab eis, ergo obligatus es pro illo beneficio ſuſcepto, ſed non obligaris ipſis rebus, quę tibi ſeruiunt, quia licet tibi ſeruiant, non tamen liberè, ſed quodammodo coactè. Ergo alicui alteri obligaris, non alicui inferiori, ergo alicui ſuperiori, qui omnes res ſic tibi ſeruire facit. Multum ergo tibi dedit, qui tibi hoc totum dedit. Multum ergo illi obligaris, & teneris illi regratiari, qui tibi tantum dare uoluit. Vnde omnis creatura clamat tibi, accipe, redde, accipe beneficium, accipe ſeruitium, redde debitum. Cœlum dicit. Miniſtro tibi lumen in die, ut uigiles, tenebras in nocte, ut dormias, & quieſcas, ego ad tuam recreationem facio temporum innouationes, ac mutationes, ſcilicet temperamentum ueris, feruorem æſtatis, plenitudinem autumni, & frigus hyemis: ego uario dies, & noctes; nunc breues, nunc longas, ut uarietates tollat faſtidium, & ordo faciat delectamentum. Aer dicit; Communico tibi flatum uitalem, & mitto tibi ad tuum obſequium

Homo tenetur Deo regratiari.

quium omne genus auium. Aqua dicit; Potum tibi præbeo, ſordes tuas purgo, rigo ſicca & arida, & ad tuum cibum miniſtro diuerſa genera piſcium. Terra dicit; Ego te porto, ego te nutrio, pane conforto, vino te lætifico, omnium generum fructibus oblecto, diuerſis animalibus menſam tuam repleo. Mundus totus dicit; Vide quomodo te amauit, qui propter te, fecit me ſeruire tibi, quia factus ſum propter te, vt & tu ſeruias illi qui fecit me, & tenet propter te, & propter ſe. Si ſentis beneficium, redde debitũ. Ecce ergo qualiter omnia quæ ſunt in mundo, ſeruiunt experimentaliter homini, & ſunt ad bonum hominis ex parte corporis.

Quòd etiam ſunt ad bonum hominis omnia quantum ad animam, quia vel ſunt ad gaudium, vel ad doctrinam. Cap. XCVIII.

NOn autem totus iſte mundus vniuerſus ſolum eſt ad ſeruitium hominis, & obſequiũ quantum ad corpus, immo magis eſt ad animam, quia nõ eſt aliqua creatura quãtumcunque modica, quin homo poſſit extrahere ab ipſa aliquam doctrinam, vel documentum, vel aliquod bonum. Vnde omnes creaturæ ſunt vel ad gaudium hominis, vel ad doctrinam. Et primo videamus qualiter oẽs ſunt ad gaudium hominis. Vnde dictum eſt, ꝙ ſolus homo gaudet, & poteſt gaudere de his quæ habet, & de his quæ habent aliæ creaturæ; & quia aliæ creaturæ nõ poſſunt gaudere de his quæ habent, quia gaudium oritur ex eo, ꝙ aliqua res cognoſcit ſe habere id quod hẽt, & quia ſolus homo cognoſcit ſe habere id quod habet, & etiam ſcit illud quod habent aliæ creaturæ; ideo homo põt gaudere de ſe, & de aliis creaturis; & totum gaudium hominis eſt, quòd aliæ creaturæ habent id quod habẽt ad gaudiũ hominis; & ipſe nullum gaudium habent de his quæ habent,

habent, ſed totum gaudium quod quælibet res deberet habere de his quę habet,& de ſua pulchritudine ſolus homo habet, quia ſolus homo cognoſcit ipſas res habere id quod habent,& gaudet;quia habent id quod habent, maximè quia cognoſcit, ꝙ illa quæ habent, habent pro ipſo. Et ideo,quia homo gaudet de his quæ habet ipſe in ſeipſo, ſic etiam gaudet de his quæ aliæ creaturæ habent pro ipſo. Verbi gratia: Totum gaudium quod deberet habere aqua de ſua claritate,& pulchritudine,homo habet totum quod deberet habere roſa,quæ eſt pulcherrimus florum,homo habet:& totum gaudium quod deberet habere Sol de ſua luce,& nobilitate,ſolus homo habet. Et ſimile eſt de ſtellis. Et ſic patet,ꝙ omnes creaturæ quicquid ſunt,& habent,ad gaudium hominis habēt & non ad gaudium proprium.

Maior declaratio gaudij. Cap. XCIX.

ITem adhuc euidētius patet,& poteſt declarari,quomodo omnes creaturę ſunt ad gaudium hominis, immo nullum gaudium haberet homo,niſi eſſent inferiores creaturæ ex eo, quia non cognoſceret ſe eſſe nobilem, & excellentem creaturam, neque cognoſceret ſeipſum. Nam dum homo comparat ſeipſum ad alias creaturas inferiores, tunc cognoſcit ſe eſſe nobiliorem creaturam, & ſuam naturam eſſe digniorem, & meliorem omnium aliarum rerum. Ita ꝙ aliæ creaturæ faciunt videri,& apparere nobilitatem naturæ humanæ,ſicut ſubditi,milites,& barones,faciunt apparere nobilitatē Regis;& tunc homo gaudet,quia habet pulchriorem, & digniorem naturam ſuper omnes alias creaturas: & gaudet, quia ſibi plus datum eſt, quàm omnibus aliis creaturis, & quòd ſua natura exaltata eſt ſuper elementa,ſuꝑ lapides,& arbores,& ſuper omnia bruta;& de hoc homo habet magnum gaudium,& maximè quando videt

det ſe tantum eſſe dilectum præ omnibus creaturis à ſuo conditore, qui ſola ſua voluntate, & benignitate, & bonitate fecit hominem talem, & voluit omnibus aliis præferri. Iſta omnia non cogitaret homo, niſi eſſent aliæ creaturæ inferiores, quia reſpiciendo alias creaturas, tunc homo ſe comparat ad illas, & videtur, quòd ille multo minus acceperunt quàm ipſę, & ſic comparādo hominem ad omnes, & hominem ad quamlibet ꝑ ſe. Si ergo homo vult habere gaudium de his quæ habet, & quę data ſunt ſibi, comparare ſe debet ad inferiores creaturas, & tunc videbit ſeipſum, & cognoſcet ſeipſum & dignitatem ſuam, nec aliter poterit ſeipſum cognoſcere. Quando enim comparat ſtaturam ſui corporis, ad ſtaturam aliorum animalium, tunc cognoſcit ſuā dignitatem, & nobilitatem. Quia animalia reſpiciunt ſemper terram, & habent faciem ſemper uerſus terram, homo autem reſpicit cœlum, & habet caput, & faciem ſemper ad cœlum, & animalia habent facturam curuā, & homo habet ſtaturam rectam. Et dum homo etiam videt quomodo cætera animalia ambulant, & qualiter ipſe ambulat, videt differentiam magnam; & dum etiā comparat pulchritudinem faciei ſuæ, ad pulchritudinē aliorum animalium, & pedes ad pedes, & manus ſuas ad membra aliorum animalium, tunc certè homo cognoſcit ſuam nobilitatem, & multum gaudet, & reputat ſe ex hoc ſolum eſſe diuitem, quia cognoſcit, quod conditor omnium creaturarum ſibi tantam voluit conferre dignitatem, & excellentiam prę omnibus aliis creaturis, maximè quia uoluit ipſum facere creaturam rationalem, & alias creaturas irrationales, & bruta, & qa voluit ei conferre liberum arbitrium, & non aliis creaturis, quæ omnes ſunt ſeruæ, reſpectu hominis, & dum ēt voluit homini dare imaginem ſuam, & non aliis creaturis, & iſtam dignitatem, & prærogatiuam cognoſcit ſe habere homo ſuper alias creaturas ad quas ſe comparat. Et ſic apparet; quòd aliæ creaturæ ſunt omnes

Qualiter homo poterit ſibi gaudiū acquirere.

ad

ad gaudium hominis, quia per ipſas cognoſcit ſeipſum, & hoc eſt maximum bonum hominis cognoſcere ſeipſum, & maximum malum hominis ignorare ſeipſum. Item etiam res inferiores homine ſunt ad magnam doctrinam, & cognitionem hominis. Vnde per animalia bruta cognoſcit, quòd ſuum vltimum, ac finale, & verũ bonum non conſiſtit in iſtis rebus corporalibus, & inſenſibilibus, ac in delectamento corporis, ſicut in bibendo, comedendo, luxuriando, quia iſta omnia communicantur etiam beſtiis, ideo arguit homo, quod debet habere alia bona, quæ non conueniunt animalibus, ſicut ipſe homo excedit alia animalia. Et ideo cognoſcet, quòd ſua vltima fœlicitas non conſiſtit in iſtis rebus corporalibus, quibus etiam vtuntur beſtiæ. Et ſi animalia non eſſent, fortè crederet, quòd non eſſent maiora alia bona pro ipſo, ſed ſolum iſta; & ideo iſtam cognitionẽ habet propter animalia.

Vlterius non eſt aliqua creatura, a qua non poſſit extrahere aliquam doctrinam, aut aliquod exemplum ad ſuum bonum, & ad ſuam vtilitatem. Et ſic omnia, vel ſunt ad bonum corporis, vel animæ, vel vtriuſq; ſimul. Præterea iam declaratum eſt in ſcala naturæ, quæ compoſita eſt ex omnibus creaturis, qualiter homo aſcẽdit in cognitionem ſui Creatoris, & acquirit magnam ſcientiam de Deo, ita quòd omnes creaturæ intimant homini ad acquirendum veram ſcientiam homini neceſſaria, vt declaratum eſt. Et non ſolum hoc, ſed etiam plures alias ſcientias, quæ non ſunt neceſſariè ſimpliciter, ſed in illis poteſt homo delectari, ſicut ſunt geometria, arithmetica, muſica, aſtrologia, philoſophia naturalis, & metaphyſica, quæ omnes ortæ ſunt a creaturis. *Supra c. 1.*

Cõcludamus ergo iterum ex dictis, quòd omnia, quæ ſunt in mundo facta ſunt, propter hominem: & ꝙ nulla creatura inferior homine eſt propter ſeipſam, nec ad bonum ſuiipſius, ſed propter hominem ad ſeruiendum cor- *Concludit omnia eſſe propter [ho]mine.*

let, & omnes creaturæ. Vnde ipſa terra accepit totum quod habet a Deo, quia accepit eſſe de non eſſe, & de nihilo, quia terra plus habet, quàm nihil. Et quia accepit pro homine, ideo homo tenetur pro ea reddere Deo, quantum terra teneretur Deo ſi ipſa pro ſe accepiſſet; & ad tantum obligatur, quantum valet, & terra tantum valet, quantum plus valet aliquid, quàm nihil; immo etiam quantum ipſa valet homini. Aliud enim eſt dicere quantum terra valet homini, & quantum terra valet in ſe, quia alius eſt iſte valor, alius ille. Item obligatur pro ſeruitio quod facit, & impendit ſibi terra. Vlterius obligatur homo Deo pro aqua, quantum ipſa aqua obligaretur ſi ipſa hoc accepiſſet pro ſe, quod accepit pro homine, & plus quàm terra, quia eſt lucidior, & clarior. Et ergo quanto plus ipſa accepit, de tanto plus homo debet regratiari Deo. Item homo etiam capit ſeruitium de aqua, pro quo tenetur Deo regratiari, & ſeruire: & tantum Deo tenetur pro aqua, pro quanto nollet carere aqua. Vlterius, quia aer accepit quicquid habet a Deo, & quia accepit eſſe de non eſſe, & accepit nobiliorem naturam, quàm aqua, & terra; ideo plus tenetur aer Deo, quàm terra, & aqua. Sed quia non cognoſcit ſe habere & accepiſſe quod habet, & homo cognoſcit pro ipſo aere, ideo homo tenetur Deo facere pro aere, quod aer teneretur ſi cognoſceret, & ſi hoc quòd habet, pro ſeipſo haberet, & etiam pro illo ſeruitio, quod aer attribuit homini, & pro quo nollet carere aere. Similiter eſt de igne, &c.

Ita ergo duplici via tenetur, & obligatur homo Deo pro creaturis. Primò quia nulla creatura cognoſcit ſe habere id quod habet, & ideo neſcit quid Deo debet, & quantum habet, & tantum accepit, & ideo tenetur Deo reddere pro his quæ accepit. Et quia ſolus homo ſcit, & cognoſcit hoc, ideo ipſe homo tenetur facere pro qualibet creatura id quod quælibet creatura deberet facere Deo, quia ipſe eſt ſolus in mundo, qui poteſt & ſcit. Sicut ſi in ali-

Dupliciter obligatur homo Deo pro creaturis.

appretiatur, q̃ decem militum, & ſeruitium vnius Ducis q̃ multorum Comitum. Quanto. n. res quæ ſeruit, fuerit nobilior, tāto ēt ſeruitium factum per talem rem, eſt nobilius, & pro illo plus obligatur. Hoc. n. eſt ad magnū honorē, & magnam nobilitatem, & exaltationem alicuius rei, ꝙ res nobiles, & excellentes ſeruiāt ei. Sic ergo conſiderāda eſt neceſſitas ſeruitii, & nobilitas, & ipſa nobilitas excellit neceſſitatē. Et ex hoc ſequitur, ꝙ homo plus tenetur pro ſeruitio aquæ, q̃ terræ; & plus ꝓ ſeruitio aeris, q̃ aquæ; & ignis, q̃ aeris; & plus pro ſeruitio Solis, Lunæ, & ſtellarum, q̃ elementorū; & plus ꝓ ſeruitio rerū viuentiū, q̃ nō viuētium; & plus ꝓ ſeruitio aīaliū brutorū, q̃ arborū, & herbarū; & plus pro ſeruitio hoīum q̃ aīaliū. Et hoc totum eſt ratione nobilitatis creaturæ ſeruientis, cuius vnū ſeruitium qnq; eſt nobilius, q̃ mille aliarum creaturarum minus nobilium, ſicut ēt ſeruitiū mēbrorū ſuperiorū, ſicut cerebri capitis, oculorū; linguæ, manuū, cordis, & cæterorum, eſt multo nobilius ſeruitio aliorū mēbrorū inferiorum, ſicut pedū, & tibiarum, & cęterorū.

Concludit quātitatem obligationis hominis ad Deum prō creaturis.

Ex omnibus his fundatur regula de magnitudine obligationis, videlicet, ꝙ cōſiderandum eſt de qualibet creatura quantum habet & accepit, & quantum ſibi datum eſt; & per conſequens quuantm obligaretur Deo, ſi ſciret ſe habere id ꝙ habet; & ſi pro ſeipſa haberet. Et quia omnes creaturæ ſunt ordinatæ ꝑ gradus, ideo poſſumus conſiderare valorem creaturarum per gradum; & etiam in quolibet gradu ſunt multi gradus.

Vnde illæ creaturæ, quæ ſunt in primo gradu, quæ habent tantùm eſſe, & non viuere, tenentur Deo pro eſſe, ꝙ acceperunt, quia habent plus, q̃ non eſſe, & plusquam nihil, & ideo tantum debent Deo, quantum eſſe plus valet q̃ non eſſe. Et quia in illo eſſe, ſunt adhuc multi gradus, ac dñiæ nobilitatis, & pulchritudinis, quia vna res habet nobilius & pulchrius eſſe, q̃ alia; ideo plus tenentur illę res, quæ pulchrius hñt eſſe. Et quia homo obligatur pro creaturis, vt dictum eſt, iō ipſę tenetur pro omnib. pro qbus

Eadem tit.

niſeſtat totus iſte mundus, & omnes creaturæ quæ ſunt in eo, quia totus iſte mundus factus eſt propter hominẽ & pro homine, ergo homo plus ponderat, & magis eſt precioſus, quàm totus mundus, & omnes creaturæ inſimul, cum tamen in natura ſint tam nobiles, & excellentes creaturæ, & tam precioſæ, & tam magnæ, quæ omnes ſunt propter hominem, & ſeruiũt homini, ſicut ſunt elementa, & viuentia, ac ſentientia, & corpora cęleſtia incorruptibilia, & ꝑpetua, & inter omnia maximè ipſe Sol. Vt autem ex precioſitate, & magnitudine ſeruitiorum cognoſcatur magnitudo, & nobilitas ipſius naturæ, cui ſeruitur, cogitare poſſumus quanta eſt magnitudo, precioſitas, & valor naturæ humanæ, cui totus mũdus plenus tam magnis, & precioſis creaturis continuè ſeruit.

Precioſitas hominis hic oſtenditur.

Supra capi. 97.

Hic concluditur immortalitas animæ rationalis. Cap. C I I.

ET ſine dubio precioſitas, & nobilitas creaturarum homini ſeruientium manifeſtãt, & dicunt nobis, quòd in homine eſt aliquod immortale, & incorruptibile, ac perpetuum ſemper viuens, quia creaturæ quædam ſeruientes homini, ſunt incorruptibiles, & ſemper durantes in ſuo eſſe, ſine aliqua diminutione, ſicut Sol, & corpora cœleſtia. Vnde enim eſſet hoc, quis ordo eſſet iſte, ꝙ creaturę, q̃ continuè ſeruiũt homini, & ad hoc factæ ſunt, & ordinatæ eſſent tantę nobilitatis, perfectionis, & precioſitatis, ꝙ eſſent omnino incorruptibiles, & perpetuæ, ꝙ homo cui ſeruiunt eſſet totus corruptibilis, ac mortalis, & nihil eſſet in eo immortale. Ergo in homine eſt aliquid immortale. Sed hoc non eſt corpus, quia corpus moritur, ergo in homine eſt aliquod vltra corpus quod eſt immortale, & perpetuum. Hoc autem non poteſt eſſe niſi id quod eſt excellentius in homine; & hoc eſt liberum arbitrium. Et

Precioſitas hominis.

per conſequens anima hominis eſt immortalis, in qua eſt liberum arbitrium radicatum, & plantatum. Ergo magnitudo, & precioſitas creaturarum oſtendunt hominem eſſe magni pretii, quia ſibi continuè, & inceſſanter ſeruiunt. Si ergo ipſe homo dignior eſt aliis creaturis ſibi ſeruientibus, & plures tales creaturæ ſunt perpetuæ, ſequitur, quòd homo quantum ad maiorem partem ſit perpetuus. Vel ſeruiens erit precioſius, & nobilius illo cui ſeruitur, quod eſt homo, & ergo eſſet ibi ordo in vniuerſo peruerſus, quod tamen eſt contra naturam ordinis, quia ordo de ſe dicit regulatum, & non peruerſum. Ergo ſequitur, ꝙ homo eſt magni pretii, & magni ponderis & valoris. Nam Deus dedit homini magnum donum, quando dedit homini ipſummet & hominē. Plus igitur dedit illi in hoc, q̄ quando dedit ſibi totum mundū, quia homo plus valet, q̄ totus mūdus. & ideo obligatur Deo pro tanto quantum ipſe valet.

Quòd ponderandus eſt homo per partes ſuas, vt ſciatur quantum valeat. Cap. CIII.

QVoniā autem homo non poteſt ſcire quantum obligatur Deo pro ſeipſo, niſi ſciat quantum valeat, ponderet, & quia totus homo inſimul eſt magni ponderis, & pretii, & plus ponderat, quàm totus mūdus, ideo ſicut mundus non poteſt ponderari, niſi ſit in partes ſuas diuiſus, ideo homo multo minus poterit ponderari niſi diuidatur per partes, & partes ipſe ponderentur, & ſic melius ſciemus pondus ipſius hominis inſimul, & pretium quantum fieri poterit. Et primo diuidatur homo in ſuas partes generales, & magnas, & poſtea iterum illæ partes diuidantur in partes ſpeciales, & paruas, quia quælibet pars in homine eſt magni pretii, & valoris.

Partes autem magnæ, & groſſæ in quas poteſt diuidi homo totus, ſunt eſſe, viuere, & ſentire, & intelligere, ſeu liberum arbitrium. Vel partes magnæ, & groſſæ hominis ſunt corpus, & anima; ſed partes ſpeciales, & paruæ ſunt partes corporis, & animæ; quia corpus hẽt ſuas partes ſimiliter, & anima. Ponderandus eſt ergo homo ſe cundum oẽs ſuas partes magnas primo; ſecundo ſecundum oẽs ſuas partes paruas. Ponderet ergo homo ſeipſum ſecundum eſſe primo, quæ eſt prima pars. Vnde homo debet cogitare, ꝙ aliquando nõ fuerat, & nihil erat. Accipit ergo homo primo hoc, vt eſſe inciperet, cũ non eſſet, & aliquid fieret, cùm nihil foret ante. Ergo bonum accepit quãdo eſſe accepit, quia non erat, & nihil habebat. Et quamuis aliæ creaturæ ſimiliter acceperũt eſſe cùm non eſſent; & factæ ſunt, cùm nihil eſſent ante; & Deus dedit eis eſſe, cùm non eſſent, ꝑꝑ hominẽ, & ꝑꝑ eſſe hominis: & ideo pretioſius eſt eſſe hominis, quàm eſſe aliarum rerũ. Vnde eſſe omniũ reſpicit eſſe hominis, & ad ipſum tendit tanquã ad principalius, & maius eſſe, & pretioſius, ꝑꝑ quod eſt eſſe omnium creaturarum. Ecce igitur quantum ponderatur eſſe hominis quod accepit, quantũ valet, & quanti pretii eſt. Multũ ergo obligatur homo Deo ꝓ eſſe quod accepit, & quãuis nihil plus accepiſſet, plus valet eſſe hominis ſupra nihil, quàm eſſe omniũ creaturarũ. Item non ſolum accepit homo eſſe, immo amplius, quia pulchrũ, & formoſum eſſe, & artificioſum, hoc.n. eſt maius, quàm eſſe tantum, & aliquid tantum. Plura, n. ſunt, quæ habent eſſe, ſed nõ habẽt pulchrum eſſe, neq; formoſum, ſicut homo habet. Et ſi aliquibus ſit datũ pulchrum eſſe, attamẽ eſſe hominis eſt pulchrius, & formoſius, quàm omniũ aliarũ creaturarum, & ẽt ſi habent pulchrũ eſſe, totum hoc habent ꝑꝑ hominem, quare multum tenetur homo Deo. Itẽ ſecundo homo debet cogitare, & ponderare ſe per viuere. Vnde non ſolum eſt homini datum eſſe pulchrũ, ſed Deus voluit eum magis exaltare, & dedit illi viuere, &

Pretioſitas hominis ſecundũ eſſe.

Pretioſitas hoĩs ratione viuere.

mum in natura. Ecce ibi maieſtatem naturæ, Imperatorem & Regem totius naturæ. Omne igitur eſſe, omne uiuere, omne ſentire eſt propter liberum arbitrium. Vnde ſicut omne quod eſt in creaturis, & omne uiuere, & ſentire, ſunt propter eſſe, uiuere, & ſentire hominis, ita eſſe, uiuere, & ſentire, quæ ſunt in homine, ſunt propter liberum arbitrium immediatè. Ecce mirabile regimen naturæ, liberum arbitrium eſt rex. Vnde uiuere, & ſentiræ, quæ ſunt in homine, ſunt ipſa ſpes liberi arbitrii, in quibus immediatè ſedet liberum arbitrium. Et quia immediatè ſeruiunt ei, ideo ſunt nobiliſſima in homine, quia immediatè ſunt coniuncta libero arbitrio, & ſeruiũt ei, & portant eum ſicut equus dominum ſuum. Deinde omne aliud eſſe extra hominem in creaturis, & omne uiuere; & omne ſentire ſunt propter eſſe, uiuere, & ſentire, quæ ſunt in homine. Omnia ergo quæ ſunt in homine, laborant in ipſo continuè, & inceſſanter, vt maneat, & ſedeat ipſe rex: ſcilicet liberum arbitrium, quod eſt immortale, perpetuum, & diuinum. Ideo tota natura extra hominem eſt ſollicita pro homine, ut ſedes liberi arbitrii, quæ eſt in homine, conſeruetur, duret, & permaneat. Vnde omnia quæ ſunt inferiora homine, habent quoddam eſſe in homine, & includuntur in homine. Nã elementa, arbores, plantæ, & animalia omnia, habent eſſe in eo; quia cum elementis eſt, cum arboribus & plantis uiuit, cum animalibus ſentit. Attamen eſſe nobilius habent elementa in homine, quàm in ſeipſis; & arbores nobilius uiuere; & animalia nobilius ſentire in homine, quàm in ſeipſis, & hæc eſt ratio, quia omnia habent in homine eſſe humanum, & ſunt coniuncta cum libero arbitrio, quod eſt digniſſimum inter omnia creata, per quod in homine eſt principatus, & dominium, & regnum, & ideo omnia quæ coniunguntur cum eo, nobilitantur, & dignificantur. Exinde ſequitur, quòd omnia elementa, & arbores, & animalia, habent aſpectum ad illud eſſe nobile quod habent in homine, & ordinantur

Cap. 101. Omnia habent quoddam eſſe in homine.

cōiūgit omnia cū Deo, quia elemēta cōiūguntur cū uita uegetatiuā; & uita uegetatiua cū ſenſitiua; & ſenſitiua cū libero arbitrio; & liberū arbitriū immediatè cū Deo. Ecce igitur qualiter Deus eleuauit hominē per quādam ſcalā de gradu in gradū, donec uenit, & traxit uſq; in ſeipſum. Neq; potuit eleuari per naturā, nec maiorē accipere dignitatē naturalē, quia tractus ē, & eleuatus uſq; ad Dei ſimilitudinē, & imaginē uiuā. Nā liberū arbitriū ē imago Dei uiua. Et quid altius, dignius, & nobilius, & quid melius eſſe poterit imagine Dei uiui? Multū aūt dedit Deus homini, quādo dedit ſibi eē, cū nō eſſet: adhuc plus quādo dedit ſibi uiuere, & multo plus quādo dedit ſibi ſētire, ſed maximū quādo dedit ſibi liberū arbitriū, quod eſt immortale, & perpetuū, & dedit ſibi ſuā imaginē, ſuā ſimilitudinē, quia tūc fecit eū ſibi ſimilē in natura; & quaſi de ſuo genere, & nullā aliā creaturā mūdi ad hanc dignitatē eleuauit: Vnde ſine dubio in homine eſt plena Dei imago, & ſimilitudo creata, nec ultra eſt aſcenſus. Et hoc oſtēdit ipſe ordo naturæ. Vnde plus imitantur ipſe creaturæ Deū, quæ uiuūt, quā quę ſunt tātū, & plus illę quæ ſentiūt, quā illæ, quæ uiuūt. Maximè ergo imitatur homo Deū, habēs liberū arbitriū, quia in ſcala naturæ nulla creatura ē ſupra, quia in eo ē finis, & cōplemētū, & plena, & cōpleta imitatio, imago, & ſimilitudo Creatoris: Vide ergo quāti pōderis eſt homo, quāti ualoris, & quāti pretii per liberū arbitriū. Vide ergo quātū accepit homo, quale donū, quia accepit liberū arbitriū perpetuū, ac immortale. Vide quātū tenetur, & obligatur homo Deo; qui ſolus accepit tātū donū ſpecialiſſimū, & accepit alia dona, ante tamē nihil habuit. Sic igitur diuidendo hominē per partes ſuas magnas, & eas ponderando, cogitare poſſumus pōdus, & pretiū totius hominis, & ualorē. Plus ergo ſine dubio ualet homo, quā totus mundus: & ergo plus obligatur Deo pro ſeipſo, quā pro toto mūdo. Inuigilare igitur dēt, ut ſciat quid accepit: cū hoc ſcire poſſit, & alię res hoc cognoſcere non poſſunt. *Vt ſupra capi. 101.*

Quod

Quòd ponderandus eſt etiam homo per animam, & corpus, quæ ſunt principales partes eius.

Capitulo CIIII.

QVoniam autem totus homo non ſolum diuiditur in partes ſupradictas, immo etiam aliter poteſt diuidi, & communiter in duas partes principales, quæ ſunt corpus, & anima, & ex quibus compoſitus eſt; ideo ſi uolumus ſcire quid accepit homo, aliter quam per modum ſupradictum, & clarius ponderemus hominem ex parte corporis, & animę, & uideamus quantæ nobilitatis, & ualoris ſint corpus & anima. Et primo nobilitatem corporis, quia eſt mirabiliſſimè diſpoſitum, & organizatum, ſapientiſſimè ordinatum, & fabricatum ſuper omnia mundi corpora. Ecce quanta proportio, quanta ordinatio eſt inter omnia membra; quomodo ſunt inter ſe connexa, inter ſe proportionata. Vnde enim iuuat aliud, unum ſeruit alteri. Ecce quãta pulchritudo. Vide primo faciẽ hominis, & manus, & pedes, q̃a nihil in eis inuenies ſuperfluũ, nihil diminutum. Ecce ſtaturam hominis pulcherrimã erectam. Quanti ergo ponderis, quanti ualoris homo ſit, poteſt æſtimare quis per corpus humanum. Plus ergo tenetur homo Deo pro ſuo corpore, quàm pro toto mundo. Vt autem magis ponderemus corpus, uideamus ipſa membra in ſe quantum ualeant, & quantum appretiet homo quodlibet membrum: Videamus quantum appretiet homo manum ſuam. Pro quãto nollet carere ſua manu, & ſi non haberet manũ, quantum vellẽt dare, ut haberet. Certè homo ſanæ mentis nollet amittere manum ſuam pro toto mundo, immo daret totum mundum, quòd manus ſua non auferretur: & ſi eſſet ablata, daret totum mundum, ſi poſſet, vt rehaberet. Sed quantum reputaret ſe homo eſſe obligatum, qui ſibi manum ablatam reſtauraret, intantum

Pretioſitas hominis ratione corporis.

Vt ſupra cap. 101.

tũm etiam homo obligatur Deo, qui ſibi manum dedit. Sed quid loquimur de tota manu homo uno digito nol let carere pro magno bono. Et ſic quantum obligatur Deo de illo quòd non vellet carere digito, de tanto etiã homo obligatur Deo de duobus, tribus, quatuor, & de omnibus, de quanto nollet carere illis. Similiter homo reuoluat, & penſet de omnibus membris, & innumerabilibus in homine exiſtentibus tam ornatè, & pulchrè fabricatis, & homini datis. Pro quanto ergo nollet carere omnibus, & ſingulis membris, pro tanto etiam obligatur Deo. Et ſi amiſerit etiam membra, adhuc obligatur Deo pro his, qui accepit ſemel, & Deus dedit.

Concluditur maior obligatio hominis Deo.

Quòd plus obligatur homo pro anima, quàm pro corpore. Cap. CV.

Sicut ergo homo habet corpus mirabiliſſimè orga nizatũ, & fabricatum ſupra omnia corpora mundi, in quo ſunt omnia corpora diſſimilia, pulcherrima, & uiſibilia, & manifeſta, ita hẽt aĩam excellentiſſimã, & nobiliſſimã, correſpondentẽ corpori iuxta ſuã capacitaẽt, & dignitatem implentẽ ipſum corpus; & omnia organa uiuificando, dando uitam, & ſenſum, ac motum omnibus membris; ita quòd ſicut in corpore eſt multiplicitas organorum pulcherrimorum, & magnam diuerſitas, & differentia inter ea, tamen coniungũtur, & faciunt vnum corpus mirabiliſſimum: ita proportionabiliter habet anima multiplicitatem, & multitudinem officiorum nobiliſſimorum, & mirabilium, ſeu uirtutum, & poteſtatem naturalium, & inuiſibilium, iuxta exigentiam organorum corporis, ita quòd quot ſunt membra organizata, & diſtincta, tot ſunt etiam virtutes, & officia diſtincta ipſius animæ inuiſibiles, & ita anima intra corpus, tota plena officiis, & virtutibus, ac poteſtatibus, vt totum impleat corpus, & nullum va cuum

Ex multiplicitate organorum corporis, agnoſcit multiplicitatem officiorum animæ.

& imperant,& inferiores bene obediunt,& famulantur.

Incipiamus autem ab infimis operationibus animæ. Infimę autem, quæ ſunt in homine, ſunt nutrire, augmentare, generare. Communiter in homine primo apparet nutritio, augmentatio, generatio. Et ideo, quia iſte tres operationes ſunt diſſimiles, neceſſe eſt, quod ſint tres uirtutes, & poteſtates diſſimiles in anima eis correſpondentes. Ideo eſt in anima uirtus nutriendi, augmentandi, & generandi. Et ſic ſunt ibi officia tria naturalia, & iſta tria continentur ſub vna poteſtate generali, quæ vocatur virtus vegetatiua. Et iſtæ tres virtutes ſunt in regno animæ ad modum laboratorum agricolarum, & mercatorum, quoniam ſicut iſti inceſſanter laborant ad ſuſtinendum alios ſtatus nobiles regni, quoniam aliter nullus ſtatus poſſet durare niſi iſti continuè operarentur, & ideo iſti portant totum pondus regni, & omnes ſtatus ſuperiores. Ita conformiter iſti tres ſtatus, ſiue virtutes infimæ continent, & portant alias virtutes, & poteſtates ſuperiores, ac nobiles in regno animæ, & continuè, & inceſſanter laborant pro eis, & portant pondus totius regni, & omnes ſtatus ſuperiorum poteſtatum, & officiorum.

Declarat potentias animæ.

De potentia uegetatiua.

Et iſtæ etiam tres virtutes habent quatuor alias eis famulantes, & miniſtrantes eis continuè. Virtutem appetitiuam, ſeu attractiuam, cuius officium eſt cibum deſiderare, & accipere. Virtutem retentiuam, cuius eſt cibi retinere. Virtutem digeſtiuam, cuius eſt cibum coquere, & digerere. Virtutem expulſiuam, cuius eſt ſuperfluitates expellere, & bonum chimum in omnia membra delegare. Omnia enim iſta officia exercet anima cum inſtrumentis, & organis corporalibus; ita quod iſtæ poteſtates, & virtutes ſunt ligatæ cum corpore, & operationes earũ fiunt cũ corpore, & mediante corpore. Ideo ẽt fortificantur, & debilitantur iſtæ operationes ſecundum debilitates, & fortificationes corporis: ita ꝙ quanto corpus eſt fortius, tanto ẽt iſtæ virtutes ſunt fortiores. Et iõ

De partib. uegetatiuæ potentiæ.

De potentia ſenſitiua, et eius partib.

iſtæ virtutes dicuntur virtutes corporales. Poſt verò ſtatum in regno aīæ, ſequuntur alii ſtatus ſuperiorū virtutū, & ptātum, & officiorum magis nobilium. Vnde in homine ſunt operationes aliquæ magis nobiles, q̄ prædictæ, quæ tamē non ſunt ſupremæ, ſed mediocres, ſicut ſunt videre, audire, odorare, guſtare, & tangere. Et quia iſtæ operationes ſunt diſſimiles, neceſſe eſt, quod in aīa ſint ēt quinque ptātes diſſimiles iſtis operationibus correſpondentes. ſ. ptās viſiua, cuius officiū eſt apprehendere, & cognoſcere colores, figuras, & lucē; & iſta virtus eſt coniuncta cū oculis, & aīa exercet iſtud officium cū oculis. Alia virtus eſt ptās auditiua, cuius officiū eſt ſcire, & cognoſcere ſonos, & voces, & armonias, ac conſonantias ſonorū, & vocū. Et iſta virtus eſt coniūncta cum auribus, & cūm illis exercet illud officium. Alia virtus eſt olfactiua, quæ apprehēdit odores. Et ſimiliter de geſtu, & de tactu. Ecce mirabile matrimonium inter membra corporis organica ex vna parte, & virtutes: & poteſtates, ſeu officia animæ ex alia parte. Ecce corpus cum multitudine organorum pulcherrimorum. Ecce animam cum multitudine, & varietate virtutum, poteſtatum, & officiorum nobilium. Omnes aūt virtutes iſtę, & ptātes continentur ſub vna virtute, & ptāte generali, ſeu communi, quæ dicitur ſenſitiua. Et ideo omnes iſtæ virtutes dicuntur ſenſitiuę, & vocantur corporales, & carnales, ſeu organicæ, quia ſunt coniunctæ cum corpore, & carne, & organo. Et operationes earum ſunt cum adiutorio organi corporalis, ideo etiam debilitantur, & fortificantur, ſecundum q̄ organum debilitatur, & fortificatur. Item ēt iſtæ poteſtates dicuntur ſeruiles, ſeu ſeruę, & non liberæ. Et ideo, quia ſunt ligatæ cum corpore, & etiam ſubiectæ ſunt aliis poteſtatibus ſuperioribus naturalibus. Quamuis autem iſtæ poteſtates oēs vno noīe dicūtur corporales, attamen inter eas eſt dignitas, & maioritas, nec ſunt æquales. Quia ſicut vnus ſenſus excellit alium in locorum diuerſitate,

Potentiæ ſēſitiuæ dicuntur organicæ corporales, carnales, & ſerua.

ita

ita excellit eum in virtute, & nobilitate. Vnde odoratus excellit guſtum ratione ſitus, & loci, quia ſentit, & percipit longinquius. Similiter auditus excellit odoratum; longius enim odoramus, quàm guſtamus. Et longinquius audimus, quàm odoramus, & ſic oculi excellunt aures; longius enim uidemus, quàm audimus. Senſus autem ſactus eſt infimus omnium, & eſt per totum corpus expanſus.

Differentia earum, & nobilitas.

De ſenſu cõmuni.

Præter autem iſtas uirtutes, ſeu ſenſus exteriores: habet anima alios ſenſus interiores occultos, & nobiliores, qui habent organa interiora occulta in cerebro, & capite: quæ quidem uirtutes ſunt ſenſus communis, imaginatiua, fantaſtica, æſtimatiua, & memoratiua.

Poſt prædictas uirtutes, & officia, alia uirtus eſt, & poteſtas in regno animæ, ſcilicet uirtus motiua de loco ad locum. Et per iſtam uirtutem anima dilatat, & extendit membra, conſtringit, & attrahit, progreditur de loco ad locum, & operatur opera mechanica, & artificialia. Et omnia iſta ſunt per ordinem, & fiunt per organa corporalia, ſcilicet per neruos, per pedes, & per manus. Per iſtum ſtatum prædictarum uirtutum, & poteſtatum, ac officiorum, quæ habent coniunctionẽ cum organo corporali, & operantur mediante carne; ſequitur in regno animę alius ſtatus ſupremus, & nobiliſſimus uirtutum, poteſtatum, ſeu officiorum, quę habent totum regimẽ omnium uirtutum præcedẽtium. Vnde in homine ſunt duę altiſſimę poteſtates, ſupra quas nulla alia uirtus eſt, nec poteſtas in homine, quę ſunt intellectus, & uoluntas, quæ habent diſtinctas operationes, & diſtincta officia: quia aliud eſt officium intelligẽdi, & aliud officiũ uolendi. Et iſtæ duæ poteſtates faciunt vnum ſtatum ſeparatum ab aliis ſtatibus aliarũ virtutum in regno animę: quia iſtæ non ſunt colligatæ, nec coniunctæ cũ corpore, nec cum organo corporali, ſed ſunt per ſe operantes ſine corpore, neq; carnales, neque organicæ, nec ẽt debilitantur, neq; fortificantur ꝑ fortitudinem, ſeu debilita-

De uirtute motiua.

De intellectu, & uoluntate.

tem corporum. Dicũtur aũt ſpirituales, & incorporales, ſeu immateriales, & intellectuales. Et ideo aĩa per iſtas ptãtes, & virtutes eſt ſeparata ab oĩbus corporalibus, & nulli rei corporali ſubijcitur, nec temporali, ſed eſt in libertate, ſine quocunque ligamine corporali. Et ideo ſtatus iſtarũ duarũ virtutum eſt in regno animæ ſtatus imperialis, & regalis: & quidam principatus, & ſuprema curia, qui ſunt ſicut conſiliarii ſummi regis iudicantes, & conſulentes, ac diſcernentes, & conſentientes, & poſtea ẽ rex imperans, & mandans, ac præcipiens, quod conſiliũ iudicauit, & decreuit. Ita conformiter in regno animæ, & in ſtatu ſupremo eſt intellectus, ſeu ratio tanquàm conſiliarius iudicans, diſcernens, & conſulens. Et eſt voluntas imperialis præcipiens, & imperans, & executionẽ demandans, & hoc ſine quocunque impedimento. Et iſte vltimus ſtatus dicitur liberũ arbitrium, & ideo liberũ arbitrium eſt ſupremus ſtatus animę.

Concluditur quod anima eſt regnum naturale.

Sic patet, ꝙ anima hominis vna, & eadẽ numero exiſtens, eſt quoddam regnum in ſeipſa naturale, continens in ſe naturaliter diſtinctos ſtatus mirabiliter, ordinatos diuerſarũ uirtutũ, poteſtatũ, ſeu officiorũ, ſ. infimos, medios, & ſupremos. Ecce ergo animã hominis dotatã, ornatã, veſtitẽ, & indutã tot mirabilibus virtutibus, & poteſtatibus, & officiis naturalibus. Et nõ ſolum anima habet in ſe potentias, virtutes, & officia naturalia, immo etiã poteſt dotari de nouo, ornari, & ſuperueſtiri nouis virtutibus, poteſtatibus & officiis: non tamen naturalibus, ſed moralibus & gratuitis: & hoc tã per gratiam ſui Creatoris, quàm per acquiſitionem proprii laboris.

Quòd gratia ſuperadditur naturali regno animæ.

Sic ergo homo poteſt videre obligationem ex parte animæ ſuæ, quam accepit à Deo tam mirabilem, tam excellentem naturaliter diuitem, abundantem, plenam tot officiis, tot poteſtatibus, tot virtutibus, aptam ad recipiendum nouas, & nobiliſſimas ſuper potentias naturales poteſtates & virtutes. Ponderet ergo homo animã ſuam ſecundum partes ſuas, & videbit partium valorem

tem inæſtimabilem, & inappreciabilem, & incogitabilem. Quis æſtimabit quantum valet intellectus, quantum valet libertas, quantum valet voluntas, quantum valet memoria? Et ſimiliter de tactu, & de guſtu, & de odoratu, de auditu, de viſu, & ſic de aliis. Cogitet ergo homo magnitudinem obligationis erga Deum creatorem ſuum, & tā pro his quæ accepit extra ſe, ſ. pro toto mundo, qui propter ipſum factus eſt, tam etiam pro his, quæ ipſe acceperit intra ſe, ſ. pro toto corpore, & pro omnib. membris ſuis, & pro tota anima, & pro omnibus poteſtatibus, & virtutibus animæ.

Et ſic aliqualiter manifeſta eſt obligatio, qua homo obligatur Deo, & magnitudo obligationis naturalis, ratione duorum acceptorum, quæ ſunt tam manifeſta, quod negari non poſſunt.

De magnitudine obligationis ex parte dantis, ſcilicet Dei. *Cap.* CVI.

ET quia obligatio non ſolum creſcit ex magnitudine, & multitudine donorum, immo magis ex uoluntate, & affectu dantis ipſum donum, uel ipſius doni; ideo penſanda eſt magnitudo obligationis principalius ex parte dantis, ſcilicet Dei. Et quia duo ſunt doná, unum eſt ſenſibile, uiſibile, & manifeſtum, & aliud eſt inuiſibile, & occultum. *Duplicia ſunt dona.* Donum manifeſtum eſt mundus, & quicquid homo habet in ſe. Donum inuiſibile, & occultum, eſt amor dantis, qui eſt inuiſibilis, & occultus. Vnde primum, quod datur eſt amor; & amor eſt primum donum, ſed quia eſt occultus, & inuiſibilis; ideo quaſi non reputatur donum: & tamen eſt primum, & radix, atque fundamentum omnium aliorum donorum, & omnia alia dona ſequuntur amorem, & procedunt ab amore tanquàm à radice, & principali dono. Et ideo omnia alia dona non

ſunt niſi ſigna amoris,& declarant,& manifeſtant ipſum amorē occultum,&inuiſibilem; eo quòd ipſa dona uidentur; & ipſe amor non uidetur,& ideo in dono uidetur,& relucet amor. Sicut enim fumus arguit ignem infallibiliter, ita dona exteriora arguunt amorem infallibiliter dantis. Quamuis primo detur,& ſit primum donū, attamen primo apparent dona alia, & rectè oſtendunt qualis,& quantus ſit amor. Vnde hoc eſt ſimile,ſicut de productione mundi uiſibilis, & manifeſti, quæ manifeſtat aliam productionem occultam in Deo,quæ eſt maior in infinitum,& æterna; ita donum uiſibile,quod uidemus, manifeſtat donum inuiſibile Dei occultum,ſcilicet ſuum amorem, qui præceſſit omnia dona,quia niſi
Cap. 16. prius dilexiſſet,nihil dediſſet:ita quod ipſa dona exteriora ſunt uia,& ſcala ad ueniendum ad amorem Dei;& ipſum inueniendum. Quia ergo ipſa dona ſunt prima ſigna,& argumenta amoris,ideo ex quantitate,& prærogatiua donorum,rectè poſſumus arguere,& concludere quantitatem,& prærogatiuam amoris. Et quia Deus totum mundum fecit propter hominem; ideo in toto mūdo primo dilexit hominem, & principaliter; & omnia
Cap. 96. alia dilexit propter hominem. Et ſic in aliis creaturis non diligit niſi hominem. Et quia ſuper omnes creaturas exaltauit hominem, & ornauit, & dotauit in corpore,& in anima,ſequitur, quòd ſuper omnes creaturas,& præ cæteris dilexit hominem. Et quoniam amor Dei, quod eſt donum occultum eius,excellit, & ſuperat omnes creaturas, & omnia dona creata, ideo ſuper omnes creaturas dilexit hominem. Cùm etiam amor Dei erga hominem ſit puriſſimus,ueriſſimus,ſecuriſſimus,ſinceriſſimus, & ſummè liberalis, ac gratuitus, quia ipſe primò dilexit hominem, & amor ſuus præceſſit; nec dilexit hominem propter aliquod quod habebat ab homine,nec aliquid prius dedit ei homo,ut eum Deus ſic diligeret, & tanta dona donaret, ſed ſua bonitate ſola, ac pura liberalitate præuenit hominē amando ipſum ante-

quam eſſet gratis, & gratuitè, & dando ſua inæſtimabilia. Sequitur ergo, quòd homo obligatur Deo Creatori ſuo plus ſine comparatione pro amore ſuo liberaliſſimo, quo primo dilexit eum, quàm pro omnibus aliis donis, de quanto magis ualet amor Dei, quàm omnes alię creaturæ. Duo ergo ſunt penſanda diligenter, ſcilicet dona Dei, & amor Dei quæ præceſſerunt. Magna autem eſt obligatio ex parte donorum, ſed maxima ex parte amoris. Ecce ergo duo ligamina, per quæ obligat Deus ſibi hominem, & reddit eum ſibi obligatum. Declarata eſt ergo magnitudo obligationis ex parte dantis, ſcilicet Dei, quę oritur ex puritate, & ſincerita amor tantum eſt excellens, quantum ille qui amat. Et te ſui nobiliſſimi amoris omnia dona præcedentis, qui quid excellentius Deo, quid potentius Deo, quid melius? quid nobilius? ergo nihil excellentius, nihil melius, ſeu nobilius amore Dei.

De magnitudine obligationis ex parte accipientis, ſcilicet ipſius hominis. Cap. CXII.

NOn ſolum autem magnitudo donorum, & amor dantis ſinceriſſimus, & puriſſimus cauſant magnitudinem obligationis, ſed etiam neceſſitas ineuitabilis ipſius accipientis, ſcilicet hominis. Non enim ſicut eſt libera uoluntas, & gratuitas ex parte dantis, & non neceſſitas: ita quod libertas ex parte accipiẽtis, quia homo uelit, nolit, neceſſe eſt ſibi ut accipiat dona, & bona Dei, ſine quibus non poteſt eſſe uno momento. Refutet enim ſi põt, & dicat: nõ indigeo aere, neq; terra; neq; ĩdigeo Sole; iã ſine illis uiuere poſſum; amplius nõ recipiã dona, & beneficia Dei: Videte ergo ineuitabilẽ neceſſitatẽ homi

Neceſſitas accipiendi obligat hominẽ Deo.

nis accipiendi dona, & beneficia Dei, & continuam, & inceſſabilem. Videte quomodo Deus liberaliter, & inceſſanter, & gratis tribuit ſua dona, & ſuccurrit indigentiæ hominis, nunquàm deficit, nunquàm denegat. Rurſum eſt alia neceſſitas, & maior in homine, quia continuè, & inceſſanter indiget conſeruari, & manuteneri in eſſe, quia de nihilo eſt, & in nihil rediret, ſi non à manu Dei conſeruaret, ut iam oſtenſum eſt. Ecce ergo quomodo homo ſummè indiget Deo, quia ſine ipſo nullo modo poteſt eſſe, nec poteſt durare per unum momentum. Quia ergo homo ſemper indiget Deo, & capit ab ipſo inceſſanter, & neceſſario omnia prædicta, nec aliquis alius poteſt ſibi dare illa, ſequitur etiam tunc, quòd homo ſoli Deo obligatur, & ſummè obligatur tāquàm amico, ſummo, & intimo, qui eum in neceſſitate ſumma, & continua non deſerit, neque deficit. Sic ergo ſumma, & extrema neceſſitas qua homo inceſſanter poſtulat, concludit ſummam obligationem hominis ad Deū.

Neceſſitas cōſeruationis obligat hominem Deo. Cap. xvij. in fine.

De cæteris conditionibus, circunſtantijs, & proprietatibus iſtius obligationis. Cap. CVIII.

QVIA autem iſta obligatio ligat hominē cū Deo, & dum magis cognoſcitur, magis ligat, & hoc eſt totum bonum hominis, q ſit cum Deo ligatus, & ab omni alia re ſeparatus, quia nihil prodeſt homini cognoſcere Deum, niſi iungatur ei, & ſocietur cum Deo, ideo ſummè vtile eſt cogitare, & cognoſcere circunſtantias, conditiones, & proprietates iſtius obligationis quantum fieri poterit, quia tunc quærit ſuum bonum. Viſa autem eſt magnitudo dictæ obligationis, & vnde oritur, ſed ſunt adhuc aliæ quamplures conditiones eius. Vnde vna alia conditio eſt, ſcilicet primaritas obligationis, quia iſta obligatio eſt prima, & præcedit omnem aliam obligatio-

Cap. c.
Cap. xcvi.
Primaritas obligationis.

gationem, & ideo omnis alia obligatio vera, & iuſta, fun datur in iſta, & ideo etiam in iſta obligatione fundatur ius primum, & prima iuſtitia, & ab iſta oritur actio. Item iſta obligatio eſt infallibilis, & indelebilis, & immortalis, ac incorruptibilis; & charta, & ſcriptura eius indelebilis, quia ſcripta digito Dei in qualibet creatura in ipſo homi ne, & in corpore & in anima, & omnibus patens, & quili bet poteſt eam legere in libro naturæ. Item omnibus eſt communis, & generalis, & naturalis: & ipſe homo, & omnes creaturæ dicunt, & ſunt teſtimonium veriſſimũ huius obligationis; & ideo nullus poteſt negare. Vlterius hæc obligatio eſt obligatio totus vniuerſi, & pro toto vniuerſo. Sunt autem multæ aliæ conditiones, quæ de præſenti relinquuntur, quas quilibet per ſe poteſt inueſtigare. Et ſic cum adiutorio Dei manifeſta eſt obligatio hominis, inquantum homo eſt, ad Deum, cum ſuis conditionibus, & circunſtantiis.

Hic oſtenditur quid homo debet & tenetur, ac obligatur Deo dare pro omnibus datis, & acceptis. Cap. CIX.

QVoniam autem demonſtratum eſt hominem inquantum hominem, eſſe veriſſimè & ſummè obligatum, & debitum Deo pro omnib. quæ accepit; ideo neceſſe eſt demonſtrare q̃d debet homo dare Deo, quia omnis debitor, & qui eſt obligatus, ad aliquid eſt obligatus, & aliquid debet. Et quia homo ſoli Deo eſt debitor, & obligatus, & quicq̃d habet, accepit ab eo; ideo tenetur dare Deo, & retribuere quicquid poteſt, & omne quod pretioſius, ac melius habet, amabilibus, & nobilius quod poſſit dari, & meliori modo quo poteſt: ergo quicquid homo habet in ſe quod poſſit dari, iam eſt Deo totum debitum, & obliga

tum

tum de iure naturæ. Conſiderare autem oportet vtrum habeat aliquid quod ſit propriè ſuum, quod poſſit dare, & ſit Deo acceptabile. Et neceſſe eſt, quòd ita. Quia poſt quam oſtenſum eſt infallibiliter hominem eſſe ſummè obligatū Deo de iure naturæ, immo noſcitur totus obligatus: & cùm homo cognoſcat ſe totum obligatum, & veriſſimè cognoſcit ſe omnia accepiſſe quæ habet, ſequitur, quòd neceſſe eſt, quòd homo habeat in ſe aliquid naturaliter, quod poſſit dare & retribuere Deo pro beneficiis acceptis, aliter in vanum eſſet obligatus, & obligatio naturalis eſſet fruſtra, quod eſt impoſſibile; & homo eſſet naturaliter conſtitutus in maxima pœna, quia cognoſceret ſe omnia accepiſſe: & per conſequens obligatum eſſe, & debitorem, & tamē nihil habere vnde poſſet ſoluere & recompenſare pro tantis beneficiis acceptis cōtinuè, & inceſſanter, & tamen vellet, & non poſſet, quia naturale eſt, quòd omnis qui accepit aliquod beneficiū, quòd ille velit, & deſiderat aliquid retribuere pro illo. Quæ autem maior pœna, quàm ſe cognoſcere debitorē, & eſſe obligatum, & velle ſoluere, & tamen non habere vnde poſſet ſoluere. Ergo eſt neceſſe, quòd homo habeat aliquid qđ poſſit dare ꝓ omnibus quæ accepit. Et quia nullus verè, iuſtè, & propriè poteſt dare alicui, quod non eſt uerè, & totaliter ſuum, quia aliter nō eſſet donum perfectum, neque recompenſatio, neque retributio conueniens, nec etiam acceptabilis; ideo neceſſe eſt, ꝙ homo habeat aliquid, quod ſit totaliter, & propriè ſuum, & quod ſit in mera & libera ſua poteſtate, & dominio; nihil autē poteſt dici quod ſit verè, & propriè ſuum, quod poſſit ab eo auferri aliquo modo, aut tolli per violentiā ipſo nolēte, & inuito. Si autem homo non habet in ſe tale donū, quod poſſit dare, non erit acceptabile Deo, quia oportet quòd retributio, & recompenſatio correſpondeant obligationi, & modis, & conditionibus ipſius dantis. Et quia Deus dedit liberè, ſpontè, ac voluntariè, & gratis, ſine neceſſitate, ſine coactione, & ex ſincero & puriſſi-

Cap. 96. Homo habet naturaliter aliquid quod poteſt Deo reddere.

Homo habet aliquid quod eſt totaliter, & propriè ſuum.

Retributio hominis debet eſſe libera & voluntaria.

mo amore, & ex tali libertate, & ſpontanea voluntate, & tali amore, tanquam a radice, tota eſt obligatio: ideo neceſſe eſt, quòd retributio, & recompenſatio conformis ſit, & correſpondens, ſcilicet, quòd ſit libera, ſpontanea, voluntaria, & non coacta. Vnde nullum donum eſt acceptabile niſi tale, quod procedat de intimo cordis affectu.

Quid ſit illud, quod propriè ſit hominis.

Oportet autem inquirere ſi homo habeat tale donũ, & aliquid quod ſit verè, & propriè ſuum, & in ſuo dominio, ita quòd nemo poſſit ab eo tollere illud inuito. Vnde talis res non poteſt eſſe aliquid extra hominem, quia omnia, quæ ſunt extra hominem, poſſunt tolli ab homine per violentiam ipſo nolente. Ideo non ſunt verè, & propriè ſua, nec in ſua mera, & libera poteſtate, quare de illis non poteſt fieri recompenſatio Deo. Vlterius talis res non poteſt eſſe corpus hominis, nec aliquid de eius corpore, nec vita corporalis, quia & totum corpus, & quodlibet membrum, & vita hominis poſſunt tolli ipſo inuito, & per violentiam, & per conſequens non ſunt verè, & propriè ſua, nec in ſua mera poteſtate. Nec etiam omnia iſta ſunt maximè pretioſa, & optima quæ habeat homo, & homo debet dare optimum quod habet, & quod pretioſius & melius exiſtit. Reſtat ergo, quòd talis res ſit anima, vel aliquid quod ſit in anima. Non autem poteſt eſſe tota anima, quia quædam eius partes, & virtutes ſunt coniunctæ cum corpore, & organo corporali. Et ideo illæ partes, & illæ virtutes non ſunt in libera, & pura poteſtate hominis, ſicut nec corpus. Reſtat ergo, quòd illa pars ſit nobilior, & potior pars ipſius animæ, vel ſit in illa parte, quæ eſt ſeparata a corpore, ideſt a carne, & organo corporali, & nullo modo ſit coniuncta cum carne. Hoc autem eſt liberum arbitrium, quod eſt res nobiliſſima, & pretioſiſſima in anima, purum; ſpirituale, & hoc conuenit cum Deo ſpirituali, & nullo modo corporali. Sed in libero arbitrio ſunt duæ partes, ſcilicet intellectus, & volũtas, & ſola volũtas Cap. 95.

eſt libera, ſpontanea, & in ipſa eſt mera libertas dominium, imperium, & nulla coactio, vel violentia poteſt in ea eſſe, quia ſola domina eſt ſuiipſius, & dominium procedit a voluntate, aliter non eſſet dominium. Ergo talis res, quam quærimus, erit voluntas, vel donum liberale & ſpontaneum, quod ſit in pura & mera libertate, & dominio voluntatis. Tale autem donum eſt amor ſolus procedens liberè, & ſpontè a voluntate. Sola autem voluntas poteſt dare, & primum quod dare poteſt, eſt amor. Ergo amor eſt primum donum voluntatis, & maius, & pretioſius, quia eſt donum liberaliſſimũ, ſpontaneum, & voluntarium, & nullo modo poteſt cogi, vel auferri, nec tolli per violentiam ipſi homini inuito. Nihil ergo habet homo, quòd ſit verè, & propriè ſuum, niſi amorem, quia eſt in ipſa voluntate, quæ ſola eſt domina, imperatrix, & regina, habẽs imperium, & dominium in homine. Ergo amor eſt totus theſaurus hominis, & honorabilior, & p̃tioſior, carior, & propinquior qui ſit in homine qui dare poteſt. Inuenimus ergo rem, quam quærebamus, & talem qualem inquirebamus: nõ eſt extra hominem, ſed in homine: non eſt extra hominem, neque in corpore, ſed in anima nec in tota anima ſed in ſuprema parte animæ, & nobiliſſima. Habet ergo homo in ſeipſo aliquid, & in ſua poteſtate, quod dare poteſt Deo, & de quo poteſt retribuere & recompenſare ea.

Voluntate & amore retribuimus Deo.

Tenetur ergo homo, & obligatur Deo ſoli retribuere, & dare ſibi totum ſuum amorem, quantum poteſt. & meliori modo quo poteſt, cuius ſolus eſt, & totaliter, Totus ergo amor hominis, eſt Deo debitus, & obligatus de iure naturæ. Inuenimus ergo rem, quam homo debet, & tenetur Deo dare, & retribuere pro omnibus acceptis, & donis Dei, ſcilicet ipſum amorem liberalem, ac ſpontaneum, & totum.

Totum amorem tenetur homo dare Deo.

Quòd ſola amoris retributio eſt conuenientiſſima retributio, & magis acceptabilis Deo.

Capitulo C. X.

QVoniam autem declaratum eſt iam in præcedentibus, quòd ex parte dantis, ſcilicet Dei, duo proceſſerunt, ſcilicet amor, & dona eius exteriora & manifeſta; & ꝙ amor Dei præceſſit omnia dona, quia niſi præceſſiſſet, nihil datum fuiſſet a Deo, & ſic nihil ab homine acceptum fuiſſet. Primum ergo, quòd dedit Deus homini, eſt amor ſuus, & exinde per amorem omnia data ſunt, & accepta. Omnia ergo ſunt data per amorem. *Cap. 96.* *Cap. 105.*

Et quia amor requirit amorem, & amare requirit amari de ſua natura, nec aliter ſatisfit amori, niſi per amorem, immo conqueritur, niſi ſibi reddatur amor pro amore, ideo reddendus eſt amor. Quia etiam primum donum Dei eſt amor eius, & eſt primum fundamentum, & radix omnia dandi, ſequitur ex his, quòd illud quod prius ante omnia eſt conuenientius, debet retribui, & reddi ex parte hominis ipſi Deo primo amanti, vt amor retribuantur pro amore, & homo debet primo radici, & fundamento, & cauſæ omnium donorum correſpondere, ſcilicet amori ipſius Dei, vt ſicut Deus primo dilexit hominem antequam aliquid daretur ei, & exinde per amorem dedit omnia quæ dedit, ita homo debet primo ante omnia ipſum amare, & dare ſibi ſuum amorem, & exinde per amorem dare omnia alia, vt correſpondeat Deo proportionabiliter, & conuenienter, aliter non eſſet proportio, neque ordinata retributio, nec per conſequens Deo placens, quia nihil inordinatum placet Deo: *Cap. 106.* *Amor debet retribui Deo amanti.*

Item etiam, quia ſicut amor Dei eſt liberaliſſimus, & precioſiſſimus, ſine comparatione, quàm omnia alia dona *Amor eſt pretioſius quod reddi poteſt.*

na

na exteriora, & excellit ea in infinitum, ita quoque pro portionabiliter amor liberalis ipſius hominis ſine comparatione eſt nobilior, pretioſior, & amabilior, quàm omnia quæ poſſet dare, & omnia alia ſine comparatione excellit; ergo primum quod debet homo reddere pro ſuo amore Deo, eſt amor liberalis, ſicut amor Dei eſt liberalis. Poſtquam homo habet fundamentum, & radicem, quare ipſum debeat amare, & quia Deus eum primò amauit, ſi aliter eum amaret non eſſet conueniens cauſa, neque retributio, nec correſpondentia, neque acceptabilis Deo.

Amor ſemper placet.

Præterea ad confirmationem. Nam amor per ſe ſine omnibus aliis placet, & eſt amabilis per ſe, & per ſe acceptabilis, per ſe iocundus, per ſe dulcis, ſed nulla alia per ſe placent ſine amore, nihil amabile, nihil acceptabile, nihil iocundum, vel dulce, ſine amore. Timor enim ſine amore non acceptatur, nec honor, nec alia dona. Amor enim ſemper eſt acceptabilis, nunquam refutatur, nunquam diſplicet: Et ideo quantumcunque ſit aliquis potens, diues, & plenus omni bono, ſemper vult amari, & ſemper vult habere amorem. Nunquam enim refutat amorem. Et ideo ſequitur, quòd quamuis ipſe Deus ſit potentiſſimus, & ditiſſimus, & pleniſſimus omni bono, & tamen amari uult ſemper, nunquam refutat amorem. Magna, immo maxima res eſt amor, qui ſolus per ſe eſt amabilis, per ſe acceptabilis, & nunquam refutabilis. Debet igitur talem rem pretioſiſſimam, & acceptabiliſſimam retribuere, & dare Deo, poſtquam habet in ſe, & obligatur Deo dare quicquid melius, & dulcius, ac nobilius habet. Concluditur igitur, quòd ſola amoris retributio, eſt conueniens & acceptabile donum Dei.

Deus ſemper vult amari.

Quòd

Quòd ſolus eſt amor in quo poteſt homo correſpondere Creatori, & de ſimili reſpondere vicem. Cap. CXI.

Est autem magna amoris dignitas, pretioſitas, & excellentia, quia ſolus amor eſt in quo, & ex quo homo poteſt correſpondere ſuo Creatori: quamuis nō ex ęquo, nēc ęqualiter, vel de ſimili rependere vicem. Vnde ſi Deus iraſcitur homini, homo non iraſcitur Deo, ſed expaueſcit: ſi Deus redarguit hominem, homo non redarguit Deum, ſi etiam iudicat hominem, non reiudicatur ab homine. & ſic de aliis. Sed videamus de amore. Vnde cùm Deus amat hominem, nō uult aliud q̄ amari iterum. Vult ergo hominem ſibi correſpondere in amore; & de ſimili rependere vicē, in quo oſtenditur maxima amoris pretioſitas, quamuis homo non poſſit ex æquo correſpondere, nec tm̄ amare quantum amatur a Deo, eo quia minor eſt & creatura; & ideo minus diligit; immo ſi homo ſe totum conuertat in amorem, nihil adhuc erit in comparatione amoris Dei erga hominem, quia amor Dei in infinitum ſuperat & vincit amorē hominis, quantumcunque magnum. Attamē dēt homo ex ſeipſo toto, ex tota mēte, & ex tota virtute, & ex toto cordx correſpōdere amori Creatoris ſui, vt ipſum amet q̄tū poterit, vt ex toto ſeipſo amet, & meliori, & puriori modo quō poterit, quia Deus principaliter vult amorem ſibi retribui pro ſuo amore, & pro ſuis beneficiis. Iō vult illū mūdiſſimum, caſtiſſimum, puriſſimū, ſinceriſſimū, & sāctiſſimū eſſe, ſicut amor ſuus erga hoīem eſt puriſſimus, mundiſſimus, & ſic de aliis: aliter nō eſſet correſpondētia, nec ſimilitudo; quia eſſet valde inconueniēs, & turpe reddere Deo pro amore ſuo puriſſimo, & ſinceriſſimo, immundo; & corruptum amorem; ſed debet reddere amorē ꝑ amore, poſtq̄ habet; & ſimilē pro ſimili, inquātum pōt. Patet ergo quō homo per amorem poteſt Deo corre-

Homo ex ſe toto debet Deū amare.

correſpondere, & ei aſſimilari, quod nulla creatura De habet alia. Maxima ergo eſt, & digniſſima res amor, quia facit hominem Deo ſimilem.

Quo ordine, quali modo obligatur homo dare Deo amorem, & ipſum amare. Capitulo, C X I I.

Quoniam autem hic tractauimus de debitis, in ſpeciali, in quib. homo obligatur Deo, & inueſtigauimus omnia illa, quæ homo tenetur dare Deo, & tota cognitio omniũ illorum, quæ debet homo reddere Deo, oritur ex obligatione iam fundata in æternum. Et ideo ſi volumus habere veram, & infallibilem certitudinem de omnibus illis, quæ homo obligatur Deo reddere, neceſſe eſt ſemper recurrere ad ipſam obligationem, quoniam ipſa eſt radix, fundamentum, & origo, ac lumen indeficiens ad cognoſcendum quid homo debeat facere, & dare Deo. Et ideo, qui non cognoſcit obligationem iſtam, non cognoſcit quid tenetur, & debet dare Deo. Et quia obligatio oritur ex dare, & recipere, quia ſolus Deus dedit, & ſolus homo accepit; quoniam ſi Deus nihil dediſſet, & homo nihil accepiſſet, nulla obligatio eſſet, nec modus, nec ordo, nec forma reddendi, & dandi Deo debitum. Oritur ergo ex modo, & forma dandi, & accipiendi. Et ideo ſi volumus cognoſcere modum, & formam, & ordinem dandi, & reddendi Deo debitum obligationis, oportet conſiderare per quem modum, ordinem, & formam homo accepit, quia homo obligatur ex hoc quia accepit. Sicut & qualiter accepit ſic, & taliter obligatur reddere quod debet. Et quoniam homo primum donum quod vnquam accepit, fuit amor Dei, quia Deus primo quãdo ipſum de nihilo formauit, ipſum dilexit. Ideo homo primo

Cap. 96.

Deo tenemur primo dare amorẽ. Cap. 110.

primo obligatur, & tenetur reddere, & dare Deo amorẽ ſuum, ut probatum eſt. Ideo videamus modũ, formam, & ordinem, quibus obligatur homo, & debet dare Deo amorem.

Vnde quia homo quicquid boni habet, accepit, a Deo; ideo quia Deus ipſum dilexit, & nihil accepit a ſeipſo, nec ab alio quàm a Deo: ideo nulli obligatur niſi Deo. Nec etiam ſibiipſi obligatur dare aliquid, quia nihil accepit a ſeipſo, ſed ſolùm a Deo. Et ergo ſequitur, ꝙ homo debet ſuum amorem primo dare Deo, & non ſibiipſi primo, quia totum a Deo accepit quicquid habet, vt dictum eſt: ideo debet ſuum amorem dare Deo, quia totum quod habet, accepit a Deo, & nulli debet dare partem, quia a nullo alio aliquid accepit; & ergo primo debet dare Deo. Et quia homo continuè, & inceſſanter conſeruatur a Deo, & capit beneficiũ cõtinuè ab eo, ꝗa ſine eo eſſe nõ poſſet, & quia omnes creaturæ impendunt ſibi ſeruitium, & beneficium, ſine quibus non poſſet durare per vnum momentum, ideo ſequitur, ꝙ ſine intermiſſione, & ſine ceſſatione homo tenetur reddere, & dare Deo ſuum amorem, & ipſum amare pro omni momento. Patet ergo quo ordine, & quali modo obligatur homo dare amorem ſuum Deo, & ipſum amare; quoniam primo totaliter inceſſanter, & continuè, & pro omni momento.

Cap.cix.

Homo ſemper tenetur amare Deũ

Quòd creaturæ omnes inceſſanter clamant ad hominem, quòd reddat Deo debitum amoris, quod debet, & oſtendunt qualiter reddere debet.

Cap. CXIII.

NON ſolùm autem amor Dei continuus, nunquam ceſſans erga hominem clamat continuè, quòd homo inceſſanter debet reddere beneficium, & debitum amoris primo totaliter fortiter, ex toto ſeipſo, & ex toto corde,

&quantum poterit,& meliori modo,& puriori quibus poterit,quia Deus primo dilexit hominem,& inter omnes creaturas mundi,dilexit Deus hominem primo; immo in toto mundo non dilexit niſi hominem, quoniam totum mundum,& omnes creaturas in eo fecit propter hominem,& ſic dilexit ſolum hominem. Verumetiã oẽs creaturæ,& totus mundus hoc idem clamant ad hominem inceſſanter. Sicut etiam totus mundus ex præcepto,& voluntate Dei ſeruit homini, & etiã oẽs creaturæ impendunt ſeruitiũ,& beneficium de meliori quod habẽt,& totũ quod habent melius dãt homini,vt manifeſtum eſt per experientiã;ita homo dẽt ſeruire Deo,& impendere,& dare de meliori quod hẽt,& totũ qđ melius hẽt;ſed illud qđ melius hẽt homo,eſt amor:ergo oĩs creatura dicit,ꝙ hõ debet ſeruire Deo,& dare Deo debitũ, & ſeruitiũ amoris,tanquã de meliori,quia ipſæ creaturæ de meliori ſeruiũt,& dant homini qđ habent;& per conſequẽs homo dẽt ſeruire de volũtate,& libertate,ſicut aliæ creaturæ ſeruiunt homini ex voluntate,& præcepto Dei meliori modo quo poſſunt,& puriori,& veriori,& nõ ficto. Sic etiam homo dẽt ſeruire Deo,& dare debitum amoris meliori modo quo põt,& ſincerum,non fictum. Nonne etiam ſicut omnes creaturæ ex ordinatione Dei,quantũ poſſunt,totis ſuis viribus, ex totis ſeipſis ſeruiunt homini,& præſtant beneficium; ita ẽt tenetur homo,inquantũ poteſt,totis ſuis viribus,& ex toto ſeipſo ſeruire Deo,& præſtare ſeruitium,& debitum amoris,quod verè dẽt? Nonne etiã inceſſanter,& cõtinuè,ſicut creaturę indeſinenter per oẽm modum die,ac nocte,& omni tempore ſeruiunt homini ex mandato,& voluntate Dei: ita etiã debet homo Deo reddere debitum amoris inceſſanter, indeſinẽter,omni tempore,die ac nocte,& per omne momentum?Nonne hoc rationale eſt? Nonne rurſum ſicut omnes creaturę ſoli homini ſeruiunt,ita etiam homo debet ſoli Deo ſeruire,& nulli alteri? Quia hoc quod faciũt creaturæ homini,hoc faciunt præcepto,& volũtate Dei,

Homo debet amare Deũ meliori modo quo põt.

neque

neq; aliud intendunt,neq; ad aliud ordinatè ſunt,niſi vt ſeruiant homini. Debet ergo etiam ſimiliter homo facere,& non intendere aliud,neq; ſuam voluntatem ordinare ad aliud quàm ad ſeruitium Dei.Nonne etiam creaturæ faciunt homini ſeruitium acceptabile ; & gratum ? Ita ſimiliter homo debet dare Deo acceptabile.& gratum ſeruitium.Sed nullũ eſt ſeruitium Deo delectabilius, quàm ſeruitium amoris. Item etiam quẽadmodum creaturæ ſeruiunt homini ſecundum propriam naturam quã habent,& ſecundum ſuum proprium modum,ita debet homo ſeruire Deo iuxta ſuam propriam naturã, & propriũ modum ſuæ naturæ.Et ideo ſicut creaturæ ſeruiunt homini naturaliter,& ex neceſſitate,&quaſi ad modum ſeruorum,quia iſta eſt propria natura earum;quia non hñt libertatem,ita etiam homo debet ſeruire ex libertate, & ſpõte,& bona,& libera voluntate,quia talis eſt ſua natura,vt ſic agat,quia aliter non ageret vt homo. Et ideo ſicut creaturæ ſeruiunt hoĩ ſecundum ꝙ ſunt tales, & ſuo modo;ita hõ dẽt ſeruire Deo ſecundũ ꝙ eſt talis, & ſuo modo.Ideo ſeruitiũ hoĩs dẽt eſſe,vt hoĩs, & ideo dẽt eſſe liberũ,ſpontaneũ,& voluntariũ, & non coactũ. Et ideo quicquid homo dẽt dare Deo,dẽt dare liberè, ſponte, & voluntariè,& non coactè. Et quia nihil eſt magis liberũ, vel magis ſpontaneũ,ac voluntariũ,quã amor, qui nullo modo põt eſſe coactus,neq; de neceſſitate datus:ideo ſolũ ſeruitiũ amoris eſt hoĩs,& eſt ſolũ Deo acceptabile.

Homo dẽt ſeruire Deo ex libertate

Sic ergo eſt duplex modus ſeruiẽdi,vnus.ſ.ex neceſſitate naturaliter,& alter ex voluntate,ſeu voluntarius. Primus eſt creaturarũ erga hoĩem. Secundus dẽt eſſe hoĩs erga Deũ, quamuis etiã ſeruitiũ creaturarũ ex parte Dei mandantis,ordinantis,& volentis,ſit liberum, & voluntarium. Videte ergo,quõ ipſe amor Dei veriſſimus, purus,& liberaliſſimus, & gratiſſimus præueniens hoĩem, cõtinuus erga hoĩem ex vna parte, & ex alia parte ſeruitiũ, & beneficiũ qđ faciunt creaturæ ſoli homini ex Dei volũtate,& ordinatione,& ex meliori qđ hñt,& meliori,

Duplex modus ſeruiendi Deo.

puriori,& ueriori modo quo poſſunt, & ſine fictione,& fortius quo poſſunt,ac totis uiribus, inceſſanter,indeſinenter,& continuè, & per omnem modum placibilius, & acceptabilius quo poſſunt, & ſecundum ſuam propriam naturam,& modum. Iſti duo, inquam,clamant inceſſanter ad hominem,quòd ipſe debet, & tenetur ſeruire Deo ſoli,& dare ei ſoli id melius,quòd habet,& reddere,& ſoluere ei ſolum debitum amoris modo meliori, puriori, ueriori quo poterit, ſine fictione, & fortius quo poterit,& totis uiribus,inceſſanter,indeſinenter,& continuè in omni momento placibilius, acceptibilius quo poterit, & ſecundum naturam propriam, & ſuum modum, & ideo liberè, & ſponte, ac uoluntariè. Clamant ergo inceſſanter iſtæ creaturæ,& dicunt ipſi homini, quid Deo reddere dēt, & quale Deo debet reddere?

Doctrina. & regula generalis, docens hominem qualiter, & quomodo debet dare, ac reddere Deo omnia illa quæ tenetur ei dar, & reddere. Cap. CXIIII.

QVoniam Deus vult, quòd ſibi detur,& reddatur illud quod ſibi debetur ab homine: & in quibus ei obligatur homo de iure naturæ; & hoc requirit, & exigit, quòd ſibi detur, & ſoluatur eo modo quo ſibi debetur, quia nihil eſt Deo acceptabile,nec ſeruitium, nec aliquid aliud,niſi ſit per modum, & formam ſicut ei debetur; & ideo ne homo perdat tempus ſuum, & ſeruitium, neceſſe eſt, quòd cognoſcat,& ſciat,quid,qualiter,& quomodo debet dare Deo, & exoluere omne quod ei debetur, ut ſit ſibi acceptabile. Iſtud autem poteſt homo cognoſcere infallibiliter per creaturas, qua homini ſeruiunt ex Dei ordinatione, & uoluntate, ac beneplacito: quoniam in

dum

dum homini ſoli; & ad dandum homini beneficium,ſignificat,& declarat,quòd ipſe uult, quòd homo ſimiliter ſeruiat ei,& ſuo modo. Vnde quia ſeruitium creaturarum,quod impẽditur homini,eſt primum; ideo eſt regula, & doctrina ſecundi ſeruitii, quòd homo debet reddere Deo, quia ſeruitium creaturarum eſt iuxta Dei voluntatem; & ideo eſt bene ordinatum, & tale quale eſſe debet. Et ideo in omnibus, quæ homo debet reddere Deo, recipit pro exemplo, & magiſtro, qualiter creaturæ inferiores ſeruiunt, & dant ſuum beneficium homini. Vt arbores non ſolùm dant fructus ſuos homini, ſed dant eos maturos,& dulces, bonos; & placibiles,& acceptabiles,& hoc ex ordinatione diuina, & ad hoc laborant, quia homo non acceptaret aliter. Non enim homo acceptaret fructus immaturos, uirides, & amaros; nec corruptos, immo tales refutaret, & dimitteret; ita quòd arbores inquantum laborarent. Ita conformiter debet homo reddere non ſolum ſeruitium, & amorem, & timorem, uel honorem, & quicquid aliud, ſed etiam debet dare amorem maturum, dulcem, placibilem, bonum, uerum, & perfectum. Et ita de timore, & honore, & de omni ſeruitio. Et ad hoc quantum poteſt laborare debet, quia aliter Deus non acceptaret. Non enim Deus acceptat amorem corruptum, neque timorem, neque honorem, nec ſeruitium, immo dimittit, & homo inuanum laborat. Et ſicut arbores non ſeruiunt homini cum dolo, nec cum fraude, ſed ſimpliciter & purè ſine aliqua fictione, ſed cum bona intentione, ut ſit ei acceptabile.

Homo debet dare Deo amorem integrum.

Eſt igitur regula, & doctrina certa, & infallibilis, & generalis homini, quòd ita debet ſe habere erga Deum ad dandum ſibi ſeruitium, amorem, timorem, & honorem, & omne quod debet ſuo modo, ſicut creaturę inferiores ſe habent erga ipſum hominem ad præſtandum ei ſeruitium, & beneficium ſuo modo; & ad hoc hoc, quod Deus fecit creaturis, & ordinauit ad ſeruien-

quantum poteſt debet laborare, ut ſicut creaturæ ſeruiunt ei, ipſe ſeruiat Deo ſuo modo, nec ceſſare debet donec ita facit. Et ſic homo poteſt cognoſcere per creaturas inferiores, quòd nihil fictum, doloſum, fraudulentum. corruptum, uel impurũ eſt acceptabile Deo, ſed magis odibile, uel refutabile.

Quòd nulla poteſt eſſe excuſatio de non reddendo, & exoluendo debitum continuum amoris Deo, nec propter penurias, uel impotentiam, neque fatigationem ſeruitÿ, ſeu laboris pœnam. Cap. CXV.

QVoniam autem homines habent aliqualiter liberum arbitrium, & tantùm habet de libertate uoluntatis unusſicut alter, cùm nullus poſſit cogi ex uoluntate: quia hæc eſt propria natura uoluntatis, ut cogi non poſſit. Et exinde ſequitur, quòd quilibet eſt dominus ſuæ uoluntatis; & per conſequens cùm amor procedat à uoluntate propria ſecundum puram libertatem, ſequitur, quòd quilibet eſt dominus ſui amoris equaliter, & poteſt dare cui uoluerit, & nullo modo impediri contra uoluntatem. Et cùm uoluntas ſemper habeat amorem, & ſit plena amore, neque unquam deficit in amore, nec diminuitur propter amorem, quia etiam homo continuè, & inceſſanter obligatur reddere Deo continuum debitum amoris de iure naturæ, ut certiſſimè probatum eſt. Exinde ſequitur, quòd nulla poteſt eſſe excuſatio alicui homini de non reddendo, & exoluendo Deo debitum. Iſtud enim debitum amoris non poteſt propter aliquam impotentiam, aut penuriam impediri, quin homo poterit iſtud ſemper; & inceſſanter exoluere, nec bibendo, nec comedendo, nec operando. Et ſic ſicut ſemper obligatur amare Deum, ſic poteſt, ſi vult, in-

ceſſanter, & continuè, ſine impedimento ipſum amare die ac nocte, & omni momento, & in omni loco.

Rurſum, quia in amando, nulla eſt fatigatio, nullus labor, nulla triſtitia, nullus dolor, nec aliquod tædium, immo releuat a pœna, & a labore, & a fatigatione, & à tædio, & omnes labores alleuiat, ac reddit eos ſuaues, quia dulce eſt amare, & delectabile dat gaudium, & lętitiam. Et exinde ſequitur, quòd nulla poteſt eſſe excuſatio alicui de non reddendo, & ſoluendo Deo continuum debitum, & ſeruitium amoris continuè, & inceſſanter, neque propter fatigationem, neque tędium, ſeu pœnam laboris in continuè amando. In omnibus autem aliis operationibus eſt fatigatio, labor, ſeu pœna, ac tædium, præterquàm in amando, & ex hoc cognoſcere poteſt homo qualiter obligationis debitum, & radicale primum, & principale, quod tenetur reddere, & exoluere pro beneficiis acceptis, non eſt graue, neque ponderoſum, nec importabile, immo leuiſſimum, ſuauiſſimum, & delectabile ualde. Et hoc ſummè manifeſtat ſumma Dei dulcedo, & benignitas Dei erga hominem, quæ non uoluit hominem obligare ad rem pęnoſam, laborioſam, & fatigabilem. Concludatur ergo, quòd nulla poteſt eſſe excuſatio de non reddendo, & exoluendo debitum continuè amoris Deo, nec propter penuriam, impotentiam, nec fatigationem, ſeu laboris pœnam.

Continuè, & ſemper tenemur Deum amare.

Quòd omne debitum, & omne ſeruitium quod obligatur, & debet homo Deo reddere, & ſoluere, redundat, & reuertitur in ſolam hominis utilitatem, bonum, & commodum. Cap. CXVI.

Cap. 112.

QVia uerò in partibus præcedentibus infallibiliter demonſtratum eſt Deum eſſe infinitum, pleniſſimum, perfectiſſimum, & nullo indigentem, quia habet in ſe omne complementum; ideo indigere non poteſt aliquo neque ſeruitio, neque utilitate, aut commodo. Vt ergo ſeruitium inferiorum creaturarum non ſit uanum: primo enim uenit ad magnam utilitatem hominis, ac bonum, & commodum, ut experientia manifeſtat, ſequitur; quòd ſeruitium hominis, quod tenetur exoluere Deo, non debet eſſe uanum, & inutile: immo debet eſſe ad maximam utilitatem ad maximum bonum, & commodum, & proficuum alicuius. Si enim tam utile, & fructuoſum eſt ſeruitium creaturarum: nonne magis ſine comparatione ſeruitium hominis excellit creaturas, & eſt utile, & fructuoſum, & maximè debet ſequi aliquid utilitatis; & profectus, & de tanto quanto homo excellit alias creaturas inferiores? Et quia ſeruitium hominis non poteſt uenire ad Dei utilitatem, quia Deus nulla indiget utilitate, nec indigere poteſt, ſequitur, quòd totum ſeruitium hominis, quod reddit Deo, reuertitur in utilitatem propriam, & non Dei: & per conſequens cùm ſeruitium ipſarum creaturarum redundat in magnam utilitatem, & profectum hominis; ſequitur, quòd ſeruitium hominis redundat in maximam utilitatem, & ineſtimabile commodum hominis. Et ſic tam ſeruitium creaturarum, quàm ſeruitium ipſius hominis ad Deum, totum uenit, & redundat in profectum, & utilitatem hominis. Et propter hoc homo

Omne ſeruitiũ Dei uertitur in noſtram utilitatem.

debet magis inclinari totis uiribus ad Deo ſeruiendum. Vnde magis tenetur homo ſibiipſi ad ſuam utilitatem propriam, quàm aliæ creaturæ tenētur ſibi, & cum aliæ creaturæ ſeruiunt homini ad ipſius utilitatem, ergo homo debet multo magis ſeruire Deo ad ſuam propriam utilitatem, aliter homo eſſet contra ſeipſum. O admiranda Dei bonitas, & amor erga hominem: qui totum ordinauit ad bonum hominis, & commodum, & utilitatem, & non ſuiipſius. Et ex hoc homo maximè obligatur Deo, ut eum diligat, & amet ſine menſura.

De comparatione iſtorum duorum ſeruitiorum ad hominem, & inter ſe. Cap. CXVII.

Quoniam uerò duo ſunt ſeruitia. Primum eſt ſeruitium creaturarum ad hominem: ſecundum eſt ſeruitium hominis ad Deum; & cū ambo ſint ad bonum hominis, ut dictū eſt, ideo oportet uidere quomodo comparātur ad ipſum hominem, & qualiter inter ſe differant. Vnde primum ſeruitium, ſcilicet creaturarum ad hominem eſt naturale, & ex neceſſitate, & nō ex libertate, quia creaturæ ex neceſſitate, & naturaliter ſeruiūt homini, neq; poſſunt oppoſitū facere, ſed ſecūdū ſeruitiū, ſ. hominis ad Deū, ē uoluntariū, & liberū. Et exinde ſequitur una differētia. ſ. quòd ſeruitiū creaturarū nō ē remunerabile, neq; præmiabile, quia nō ē factū ex libertate. Ideo creaturæ nō ſunt remunerabiles de ſeruitio homini impēſo, ſed ſeruitiū hoīs, cò ꝙ ē uolūtariū, & ex libertate, nō ex neceſſitate coactionis, eſt de natura ſua præmiabile, & remunerabile. Nam de tanto ſeruitium hominis, quod impenditur Deo, eſt nobilius, & altius de quāto libertas excedit ſeruitutem, & neceſſitatem. Vnde quāuis homo tenetur, & obligatur ſeruire Deo ex debito, attamen quia hoc ſeruitiū eſt liberū, & ſpōtaneū; ideo eſt remunerabile. Patet ergo, &

Cap. 116.

Seruitium hominis quàm remunerabile.

mani-

manifeſta eſt differentia iſtorum duorum ſeruitiorum inter ſe.

Et reſtat comparare ambo ſeruitia ad ipſum hominem, cùm ambo ſint ad ſuam vtilitatem, & commodũ; & conſiderare oportet, quare ſint neceſſaria iſta duo ſeruitia homini, & quid habet, & recipit per primum ſeruitium, & quid per ſecũdum, & per quod recipit maius bonum, & quod eſt ſibi maius neceſſarium, & vtile, an primum vel ſecundum. Propter quod conſiderandum eſt, quòd homo non ſolum indiget eſſe, & durare in eſſe, immo etiam indiget bene eſſe, & optimum eſſe. Talis eſt enim natura hominis, quę non poteſt contentari niſi habeat bene eſſe, & optimè eſſe; & ad hoc cõtinuè laborat quantum poteſt. Quia ergo homo indiget durare, & permanere in eſſe, immo indiget bene eſſe; ideo ſunt duo ſeruitia, quæ reſpiciunt hominem. Primum ſ. creaturarum reſpicit eſſe hominis, & durationem ipſius eſſe. Secundum ſeruitium hominis, reſpicit bene eſſe hominis, & optimè eſſe hominis. Creaturæ enim ſeruiunt homini, vt ſit, & duret, & permaneat in eſſe; & ipſe homo debet ſeruire Deo, vt ei bene ſit, & optimè, & vt per tale ſeruitium recipiat bene eſſe, & optimè a Deo. Vnde cùm vtrunque ſeruitium ſit ad bonum hominis, & homo nõ poteſt habere, neque recipere alia bona, niſi iſta duo, ſcilicet durare in eſſe, & habere bene eſſe: ſequitur, ꝙ iſta duo ſeruitia ſunt propter eſſe, & propter bene eſſe hominis; & cùm per primum ſeruitium, ſcilicet creaturarum, homo permaneat, & duret in eſſe; ſequitur, quòd per ſecundum ſeruitium, cùm ſit maius & excellentius, homo recipiat bene eſſe. Sicut maius eſt bene eſſe, quàm eſſe; ita maius eſt ſeruitium ſecundum, quàm primum. Quemadmodũ ergo ſeruitium creaturarum eſt homini continuè neceſſarium, vt duret, & permaneat in eſſe; ita neceſſarium eſt, homini vt ipſe continuè ſeruiat Deo, vt habeat, & recipiat bene eſſe. Et quemadmodum ſi ſeruitium creaturarum deficiat homini, homo ſtatim moritur, & perdit ſuũ

Seruitium creaturarũ fit vt homo habeatur eſſe.

Seruitium hominis qđ facit Deum eſt ſibi ad bene eſſe.

eſſe, vt experientia manifeſtat, quia hō nō poteſt durare per vnum momentum, ſi deficiat ei aer, vel terra; ita ſimiliter ſi deficiat ſeruitium, quod homo debet facere Deo, & homo non ſeruit Deo, ſtatim perdit homo ſuum bene eſſe, & acquirit male eſſe. Sicut ergo ex defectu ſeruitii creaturarum, perdit homo ſuum eſſe; ita per defectum proprii ſeruitii ſui, quod debet facere Deo, perdit ſuum bene eſſe. Et ideo ſicut dicitur hominem mori quando perdit ſuum eſſe, ita dicitur mori, & magis quando ꝑdit ſuum bene eſſe. Ideo homo qui non ſeruit Deo, mortuus eſt. Sicut ergo creaturæ indeſinenter ſeruiunt homini, vt duret in eſſe, ita ipſe inceſſanter debet ſeruire Deo, vt ei bene ſit, & habeat bene eſſe. Item ſicut homini nihil proficit eſſe, niſi habeat bene eſſe: ita non proficit ei ſeruitiū, quod faciunt ei creaturæ, niſi ipſe ſeruiat Deo. Et quemadmodum magis eſt neceſſarium homini, & magis amabile bene eſſe, q̄ eſſe tantùm; ita magis neceſſariū eſt homini ſeruitium, quod ipſe debet impēdere Deo, q̄ ſeruitium quod ſibi faciunt creaturæ, & magis amabile. Sicut ergo indiget homo plus bene eſſe, q̄ eſſe tātùm, ita plus indiget ſeruitio quod debet impendere Deo, q̄ ſeruitio creaturarum. Sicut ergo ſe habet bene eſſe ad eſſe, ita ſeruitium quod homo facit Deo, ſe habet ad ſeruitium quod ſibi impendunt aliæ creaturæ. Et quemadmodum eſſe eſt propter bene eſſe, ita ſeruitium creaturarum eſt propter ſeruitium quod homo facit Deo. Et ideo ſicut creaturæ ſunt vt ſeruiant homini, ita homo eſt vt ſeruiat Deo. Ideo ſi ſecundum, ſeruitium deficit; primum eſt fruſtra. Ideo perditum eſt ſeruitium creaturarum, quādo homini ſeruiunt non ſeruienti Deo. Et talis homo in quantum in eo eſt, fruſtrat totum vniuerſum. Et ſicut ordinatum eſt, quòd homo non poſſit durare in eſſe, niſi creaturæ ſeruiant ei; ita ordinatum eſt, quòd homo non recipiat bene eſſe, niſi ſeruiat Deo. Ecce ergo qualiter iſta duo ſeruitia habēt comparationem adinuicem, & ad hominem.

Non ſeruiens Deo, mortuus eſt

Quòd homo ſeruiat Deo eſt ſibi maximè neceſſarium.

Quòd

Quòd per ſeruitium creaturarum homo poteſt quaſi ad oculum videre, quòd neceſſario Deus eſt, qui manutenet omnia in eſſe.
Cap. CXVIII.

ET quia homo non poteſt durare, nec permanere in eſſe, neque aliæ creaturæ niſi ipſas manuteneat in eſſe Deus, & etiam homo non poteſt ꝑmanere in eſſe, neque durare, niſi creaturæ manuteneant ipſum in eſſe, vt experientia manifeſtat. Si enim homo, qui maior eſt, & nobilior, non poteſt manuteneri, neque perdurare, niſi a creaturis manuteneatur, quæ ſunt multum inferiores eo, ſic etiam impoſſibile eſt, vt aliæ creaturæ manuteneantur abſque adiutorio alicuius; ergo eſſent maiores homine, quia homo eſſet indigens, & aliæ creaturæ nullo indigerent. Sed homo non manutenet creaturas inferiores, immo manutenetur ab eis; ergo ſequitur, quòd aliquis alius manuteneat ipſas creaturas, vt durent in eſſe; & per conſequēs ille idem manutenet hominem, qui manutenendo hominem, manutenet creaturas ꝑꝑ hominem; & manutenendo creaturas, manutenet hominem. ſ. Deus propter hominem. Et per conſequens ſequitur, ꝙ homo tenetur Deo primo pro ſe, & pro omnibus creaturis, & etiā creaturis propter ſeruitium earum.

Quòd per iſta duo ſeruitia totus mundus eſt obligatus, vnitus, & mirabiliter ordinatus Deo, & cum Deo. **Cap. CXIX.**

ECce mirabilem obligationem, & mirabilem ordinem in vniuerſo per iſta duo ſeruitia, qꝛ creaturæ inferiores ſeruiunt homini, & ſunt ꝑꝑ hominem, & ſeruiendo homini ſunt col

ligatæ, & vnitæ cum homine. Et ſic primum ſeruitium colligat omnia inferiora cum homine. Deinde homo debet ſeruire Deo per amorem, & ſic homo ſeruiendo Deo, colligatur cum Deo, ſicut aliæ creaturæ ſeruiendo homini, colligantur cum homine: & ſic ſecundum ſeruitium colligat hominem cum Deo. Et ſic obligatio amoris complet, ac conſumat, ac colligat totum mundum. Vnde primo ab amore omnia procedunt, & proceſſerũt, & in amore conſumantur. Et ideo amor complet omnia, quia primo per amorem omnes creaturas ordinauit ad hominem, deinde homo per amorem coniungitur & colligatur cum Deo. Et ideo ſi homo non colligatur cũ Deo ei ſeruiendo, tunc mundus eſt inordinatus, & diſligatus. Et hæc duo ſeruitia ſunt ad bonum totale hominis, & non alicuius alterius, quia primum ad eſſe; ſecundum verò ad bene eſſe, quoniam creaturæ ſeruiendo homini, nullam vtilitatem recipiunt ab homine, ſed homo recipit totam vtilitatem, & commodum; niſi quia nobilitantur ſeruiendo homini, ſed homo ſeruiendo Deo, recipit ſolam vtilitatem, & commodum ſeruitii, ac nobilitatur ſeruiendo ei. Videte ergo qualiter per hæc duo ſeruitia totus mũdus eſt colligatus, & vnitus intra ſe, & cum Deo, & ad ipſum ordinatus mirabiliter.

Quomodo amor colligat hominẽ cum Deo.

Cap. 17.

Ecce duas ligas mirabiles in mundo. Prima eſt naturalis & neceſſaria, videlicet creaturarum ad hominem; & hoc ex parte creaturarum, quæ neceſſario ſeruiunt ei, ſed ex parte Dei eſt libera & ſpontanea. Secunda liga. ſ. hominis ad Deum, eſt libera & voluntaria, ac ſpontanea. Et iõ prima liga ſemper durat, & perſeuerat quantum ad creaturas, ſed ſecunda liga non ſemper durat, neque ligat in omnibus hominibus, immo ſæpe frangitur, & deſinit. Prima liga eſt pulchra, magna, & mirabilis, ſed ſecunda eſt pulchrior, maior, & mirabilior. Prima liga eſt ſenſibilis, & viſibilis, & omnibus manifeſta, ſed ſecunda liga eſt inſenſibilis, inuiſibilis, & occulta. Prima liga eſt corporalis creaturarum ad hominem, & extrinſeca; ſecunda liga

Duplex colligatio mundi cũ Deo.

eſt

eſt hominis ad Deum ſpiritualis, & intellectualis, & extrinſeca. Nam de tanto ſecunda excellit primam, quanto ſpirituale excellit corporale. Et ſic apparet, quòd homo eſt quoddam medium inter Deum, & inter creaturas, ꝑ quod creaturæ inferiores coniunguntur, & redeunt cum Deo, & ad Deum. Ecce medium coniungens extrema, ſ. Deum, & hominem. Et ex hoc apparet, quòd mirabilis, & valdè bona eſt obligatio hominis ad Deum, quæ totum complet & conſumat vniuerſum, & hominem ad Deum colligat. vt ab eo eſſe, & optimum eſſe recipiat.

Quòd ex prima obligatione, & ex primo debito amoris hominis ad Deum, oritur alia obligatio neceſſaria ad aliud debitum amoris. *Cap.* C X X.

Cap. 112.

QVoniam autem probatum eſt probatione experimentali, ꝙ homo debet Deo totum ſuum amorem; & quod hæc eſt præobligatio, ac principalis, & primum debitum; & ſequitur, ꝙ ſoluere, & reddere iſta alicui alteri eſt facere iniuſtè; & contra iuſtitiã, quia iſtud iuſtè tenemur reddere Deo. Sequitur exinde, quòd totus amor hoīs ſit Dei iuſtiſſimè, & Deo totaliter obligatus & debitus, ꝙ nulli alteri poterit dari, ꝗ̃ Deo: & ſi hoc fecerit, tunc faceret contra iuſtitiam, & iniuſtè, nec per conſequens poteſt niſi iniuſtè partem ſui amoris dare alicui, neque amorem ſuum diuidere. Et ex hoc ſequitur, quòd homo non tenetur alicui creaturæ dare amorem ex debito propter aliqua beneficia, & ſeruitia accepta, ſed ſoli Deo; & per conſequens ſequitur, ꝙ nulla creatura facit homini aliquod beneficium, ſed Deus per creaturam, quia omnis creatura Dei eſt, & ideo totum bonum quod creatura facit, Deus facit; quoniam aliter ſequeretur, ꝙ totus mundus non eſſet obligatus Deo. Et etiam ſequitur, ꝙ nullus homo habet ſibiipſi attribuere, quando

Deo tenemur totum amorem dare.

do facit aliquod beneficium alicui, ſed Deo; nec debet exigere ax eo debitum obligationis, neque amorem, neque honorem, nec aliquod beneficium, ſed debent totum attribuere Deo. Sed quoniam homo debet Deo primo ſuum amorem dare, tanquam ſibi debitum, & verè obligatum; ideo etiam debet, & obligatur amorem dare omnibus his, quæ Dei ſunt, inquantum Dei ſunt. Et cùm omnis creatura ſit Dei, ſequitur etiam, quòd homo tenetur amare omnes creaturas, quæ Dei ſunt, inquãtum Dei ſunt; & ad hoc obligatur, & tenetur facere in virtute primæ obligationis, & primi debiti. Et ſic ex prima obligatione, & debito, oritur ſecunda obligatio, & ſecũdum debitum, quod continetur in prima obligatione; & ideo propriè non eſt alia obligatio, nec aliud debitum ad prima. Et quia non omnes creaturæ ſunt ęquales, & inter omnes illa eſt maior, quæ eſt Dei imago viua, & quæ portat ſuam imaginem, & ſuam ſimilitudinem; & ideo homo ſtatim poſt Deum debet, & obligatur amare ſuã imaginem viuentem, & illam creaturam quę portat imaginem, & ſimilitudinem ſuam, quia poſt Deum ſequitur immediatè imago ſua. Et quia homo inter omnes creaturas mundi, eſt imago Dei viua, & portat ſuam imaginem, & ſimilitudinem; ideo immediatè poſt Deum debet dari homini amor tanquam imagini, & ſimilitudini Dei, & ipſius viuæ creaturæ. Quia ſicut tenetur amare Deum, ita etiam tenetur amare imaginem Dei.

Homini poſt Deum debemus amorẽ.

Quòd totus ordo creaturarum dicit, & clamat, quòd homo eſt tota, & completa imago Dei impreſſa, & creata. Cap. CXXI.

ET quòd homo ſit tota imago Dei & completa, cognoſcere poſſumus per ordinem creaturarũ. Vnde in creaturis eſt ordo, & in eis ſunt multi gradus, vt iã declaratum eſt, & oĩs creatura aliquo mõ imitatur Deũ, vna minus, alia magis. Vũ magis

Cap. I.

imitantur Deum viuentia, quàm non viuentia, & magis ſenſitiua, quàm non ſenſitiua, & magis adhuc intellectiua, quàm non intellectiua. Ergo cùm in creaturis ſit quædam ſcala imitandi Deum, ſecundum magis & minus & ad oculum videri poteſt, & creaturæ habent ordinem inter ſe imitando Deum in natura; ita quod in homine eſt finis, & ſtatus, & vltimus gradus imitandi, quia in ipſo completur ſcala imitationis; ſignum eſt, poſtquam nulla creatura eſt ſupra hominem in hoc mundo, & in iſto ordine quòd in homine ſit completa imitatio, aliter enim eſſet inuanum inchoata ſcala imitationis, niſi compleretur: & per conſequens ſequitur, quod homo eſt Dei imago completa, & tota, quia in eo completa ſcala imitationis. Et ſic homo ſecundum ſuam naturam, & inquantum homo, eſt ipſa imago Dei tota, & completa. Sicut ſigillum imprimit totam ſuam imaginem in cera; ita Deus impreſſit totam ſuam imaginem in homine; & homo totum Deum repræſentat. Et ſic patenter ordo creaturarum manifeſtat ipſum hominem eſſe completam imaginem Dei viuentem. Et quia totus Deus eſt ſpiritualis, & intelligibilis, ideo etiam ſua imago perfecta, & completa eſt ſpiritualis, & tota intellectualis, & nullo modo corporalis. Exinde ſequitur, quòd cùm homo habet duas partes in ſe, ſcilicet corpus, & animam; & anima eſt ſpiritualis, & intellectualis, quòd homo eſt imago Dei completa ſecundum animam. Et ideo cùm homo poſt Deum teneatur amare imaginem Dei, ſequitur, quòd poſt Deum tenetur amare tanquam Dei imaginem ſpiritualem, & intellectualem,

Quòd quilibet tenetur, & obligatur amare omnem hominem. Cap. CXXII.

ET quia omnis homo, inquantum homo, ſemper habet Dei imaginem, & ut ſic quilibet tenetur poſt Deum eius imaginem amare, & ex hoc quia quilibet portat in ſe imaginem Dei, ergo quilibet debet amari, inquantum portat imaginem Dei: & hoc ſiue ſit amicus, ſiue inimicus, ſiue proficiat ſibi, ſiue noceat ſibi; quia ſemper eſt homo; & per conſequens uiua Dei imago, & quandiu eſt homo, tandiu eſt Dei imago.

Quòd omnis homo obligatur amare quemcunque alium ſicut ſeipſum. Cap. CXXIII.

ET quia oĩs homo obligatur amare ſeipſum, eo & inquantum eſt homo, & imago Dei uiua; quia æqualiter eſt homo, ſequitur quòd omnis homo tenetur amare omnem alterum hominem, ſicut ſeipſum; & tantùm ſicut ſeipſum; quia omnes homines ſunt unius naturæ, inquantum homines, & eodem mõdo ſunt Dei imago; & uniformiter ſequitur, quòd omnes homines debent ſe amare adinuicem tanquam naturam unam, & unius Dei imaginem. Et ideo quilibet debet reputare alium tanquam ſeipſum, & non diuiſum, neque diuerſum ab eo, & omne bonum hominis inquantum homo, & inquantum Dei imago eſt: eſt unum, & idem reſpectu omnium hominum, & conuenit uni ſicut alteri: & cùm quilibet tenetur amare alterum ſicut ſeipſum, ſequitur, quòd omne bonum, quòd quilibet vult ſibi, & optat ſibi, inquantum eſt homo, & imago Dei, hoc etiam debet uelle, & optare omni homini, inquantum eſt Dei imago; ergò

cùm ſit omnis homo eiuſdem naturę cum ipſo, ſequitur etiam quòd inter omnes homines debet eſſe maxima liga de iure naturæ, & maxima unitas, pax, & concordia, quia omnes tenentur ſe amare propter unam cauſam adinuicem, quia ſunt Dei imago uiua; & per conſequens omnes homines debent eſſe tãquàm unus homo, & non plures. Et quia iſta obligatio, & iſtud debitum oritur à primo debito; & prima obligatione, & per quam obligati ſunt omnes homines; ſequitur poſtquàm prima obligatio ſit iuſtiſſima, & rectiſſima, & de iure naturæ, & in iure naturæ fundata, quòd etiam iſta ſecunda obligatio ſit iuſtiſſima, rectiſſima, & in iure naturæ fundata; & per conſequens ſicut prima obligatio, & primum debitum eſt prima iuſtitia, ita iſta ſecunda obligatio, & ſecundum debitum eſt ſecunda iuſtitia naturalis; & quia cuilibet homo eſt imago Dei ſecundum animam, ſequitur, quòd omnis homo tenetur diligere animam alterius, ſicut ſuam propriam.

Duo ſunt ligamina amoris.

c Ex iſtis omnibus patet, quod ſecundum ius, & ordinem naturæ debent eſſe duo ligamina, & uincula amoris in hominibus. Primum debet eſſe hominis cuiuslibet ad Deum, quia quilibet homo eſt obligatus dare amorem primo Deo. Et ſic debet eſſe obligatus primo, ac ligatus Deo per amorem. Secundum uerò ligamen, & uinculum debet eſſe omnium hominem adinuicem per amorem. Et ſecundum ligamen oritur à primo, & uirtute illius omnes homines debent ſe amare adinuicem; quia ſunt Dei imago, & quilibet eſt Dei imago. Et ideo, quia ſecundum ligamen oritur à primo, ſi primum non eſt, ſecundum eſſe non poteſt; & ſi primum ſit, neceſſario ſecundum eſt. Et ſic creaturę ligantur cum homine ſeruiẽdo ei, & homines ligantur cum Deo eũ amando; & per conſequens tunc homines colligantur inter ſe amando ſe adinuicem. Et ſic per ordinem uniuerſum debet eſſe colligatum. Ecce mirabilem ordinẽ. Deus dilexit primo, & continuè diligit homines: & creaturæ manifeſtant con-

tinuam iſtam dilectionem, ſeruiendo hominibus; & ſic Deus trahit ad ſe homines amando, & obligando contĩnuè; & per amorem tracti, debent amare Deũ primo, & exinde obligati ſunt ſe inuicem amare continuè.

Quòd iſtud debitum ſecundum ſeu obligatio amoris erga omnem hominem, redundat, & reuertitur in ſolam hominis utilitatem, bonum, & commodum.

Cap. CXXIIII.

QVia uerò iam probatum eſt, quòd omne debitum, & ſeruitium quòd homo obligatur de iure naturæ reddere, & exoluere Deo, redundat, & reuertitur in ſolam hominis utilitatem, & commodum: ideo ſequitur neceſſario, quòd cum iſtud ſecundum debitum, quòd quilibet homo tenetur alteri, oriatur a primo, qui homo obligatur Deo, quòd tamen totum redundat, & reuertitur in hominis utilitatem, & non Dei. Et ideo ſequitur, quòd homines dicunt ſe amare adinuicem, quia ſicut Dei imago, quod totum eſt ad bonum, & utilitatem hominis. Et quia hoc eſt primum, quod homines debent, & tenentur facere, ſequitur, quòd amare Deum primo, & homines; quia ſunt Dei imago, eſt primum bonũ hominis radicale, ac principale. Et ideo omne bonum aliud hominis neceſſe eſt ut oriatur ab iſto bono, tanquam à principio primo, & radicali: & quicquid non oritur ab iſto bono, non eſt uerum bonum hominis. Et ſic apparet, quòd quantò plus multiplicabitur debitum hominis erga Deum, & creſcit, tanto multiplicabitur bonum hominis, & commodum: & per conſequens apparet, quòd omnia facta ſunt propter utilitatem hominis, & non Dei; & ipſe homo non eſt propter alterius utilitatem, ſed propter ſeipſum tantùm ad ſuam utilitatem. *Cap.* 116.

Quòd omne ſeruitium creaturarum indifferenter ſine acceptione perſonarum cuilibet homini ſeruientium, inquantum eſt imago Dei, manifeſtat, quòd omnes homines adinuicem debens ſe reputare tanquàm unum hominem. Cap. CXXV.

Quilibet debet alterum ſicut ſeipſũ amare.

NOn ſolum ex uirtute primę obligationis, qua omnes homines ſunt obligati ipſi ſe debent reputare unum hominem, & quilibet debet ſe amare, & alterum ſicut ſeipſum, immo ipſæ creaturæ hoc idem ſignificant, & manifeſtant. Ipſæ enim creaturæ, quę factæ ſunt propter hominem ad ſeruiendum ei ex uoluntate Dei, nullam differentiam faciũt in ſeruiendo inter homines, ac beneficium impendendo: immo quantũ in eis eſt, non plus ſeruiunt uni homini, quàm alteri, ſed ęqualiter omnibus quantum in eis eſt, non plus laborant pro uno, quã pro altero, nullum reſtant maiorem, nullum minorem; non reſpiciunt neque nobiles, neque rurales. Nam hoc apparet manifeſtè diſcurrendo per creaturas. Nam ſicut terra ſeruit ruſtico, ita etiam ſeruit Regi; & ſimiliter omnibus. Similiter aer, aqua, ignis, arbores, plantæ, & animalia, quantum in eis eſt. Et hoc maximè apparet in Sole, qui eſt nobilior creatura, qui plus ſuper omnes creaturas ſeruit hominibus. Nam ipſe æqualiter ſeruit omnibus hominibus: non plus vni, quàm alteri. Quid eſt ergo, quòd ſic omnes creaturę indifferenter ſeruiunt omnibus hominibus ex Dei ordinatione, niſi quod omnes homines reputantur quaſi unus homo, & quod omnes homines debent ſe reputare tanquàm unum hominem? Vnde creaturæ ſeruiunt homini, inquantum homo eſt & creatura Dei, & ideo æquales reputant omnes homines. Et ideo, quòd ſeruiunt homini, inquantum imago Dei eſt, ſignificat, quòd tale ſeruitium conuenit Dei imagini; & ideo homo mirabiliter, diligenter, & purè homo debet

Omnes homines debẽt ſe reputare, tanquã unũ hominem.

debet accipere ſeruitium à creaturis, inquantũ Dei imago eſt, nec aliter eſt dignum, quòd homini ſeruiatur. Et ideo talis mundus tam nobilibus creaturis plenus factus eſt propter hominem, quia homo Dei imago eſt, & imago Dei tam nobilis, & honorabilis eſt, quòd tam nobiles, & excellentes creaturæ debeant ei ſeruire. Non enim æſtimet homo, quòd iſte mundus ſibi ſeruiat, niſi ex eo, quia eſt imago Dei; & non propterea quia talis, uel talis eſt. Si ergo illæ creaturæ ſeruiant homini, inquantum homo portat Dei imaginem, multo magis vnus homo debet alterum honorare, & ei ſeruire, inquantum portat Dei imaginem uiuam; & tantò plus, quanto homo magis cognoſcit hoc; & inquantum homo ſperat ex hoc aliquid ſibi accumulare premii. Creaturæ ergo manifeſtant, quòd omnes homines ſub una uocatione, & propter unam cauſam ſe debent amare ad inuicem, quia unus portat imaginem Dei ſicut alter, & ſic ſe debent reputare; ut & quaſi unus homo. Si ergo commune ſeruitium creaturarum indifferenter ſine acceptione perſonarum cuilibet homini ſeruit, inquantum Dei eſt imago, ſequitur, quòd omnes homines ſe debent reputare tanquàm unum hominem, & per conſequens debent ſe diligere adinuicem, ſicut ſeipſum, quia ſicut hominem.

Recollectio eorum, quæ dicunt omnes homines deber ſe reputare tanquàm unum. Cap. CXXVI.

Concludamus ergo, quòd communitas vnius ſolius Dei æternaliter uiuentis, cuius quilibet homo, inquantum eſt uiua imago, & conformis, & communis amor ipſius Dei erga omnes homines, inquantum ſunt homines, & ſuæ imagines: eadem acceptio beneficiorum, eadem indigentia, eadem obligatio, & pro eadem cauſa, qua quilibet ho

mo obligatur uni,& eidem domino:eadem conſeruatio Dei qua omnes homines conſeruantur in eſſe idem & commune ſeruitium. Creaturæ moriuntur cum homine,& indifferenter ſeruiunt homini ſine acceptione perſonarum,& inſuper etiam conformitas, & unitas eiuſdem naturæ,& nominis in omnibus: hæc omnia ſimul collecta,clariſſimè dicunt,& concludunt homines omnes debere ſe reputare adinuicem tãquam unum hominem, & debere habere adinuicem maximam unitatem.

Duplex fraternitas hominum.

Et ex omnibus ſupradictis,manifeſtatur duplex fraternitas hominis, una generalis ad omnes creaturas, quia homo eſt creatura Dei,& habet eſſe à Deo,& aliæ creaturæ ſimiliter, ideo homo habet ratione iſtius originis generalis ab uno, & eodem patre fraternitatem generalem cum omni creatura. Alia fraternitas eſt ſpecialis inter omnes homines, quia ſunt à Deo,tanquam ab uno patre; & quilibet eſt eius imago. Et iſta eſt fraternitas maior, quæ eſſe poſſit.

Quòd ex unitate quæ debet eſſe de iure naturæ inter homines,oritur fortitudo maxima, & inuincibilis. Cap. CXXVII.

QVoniam autem omnis fortitudo oritur ex unitate, & debilitas oritur ex diuiſione;& quanto maior eſt unitas, tanto maior eſt fortitudo;& ubi eſt ſumma unitas,quę debet eſſe inter homines,oritur ex hoc, quòd primo quilibet homo eſt unitus cum Deo per amorem; & deinde, quòd quilibet eſt Dei imago clara, & uiua, & uera; ideo ex conſequenti debent ſe inuicem amare,& habere unitatem. Et impoſſibile eſt,quòd aliquis amet Deum, quin amet imaginem eius uiuam; & quanto magis amat eius perſonam,tanto magis amet eius imaginem. Et ideo cùm unuſquiſque homo ſit Dei imago uiuens,

quanto ergo quis amat Deum, tanto etiam magis amabit quemlibet hominem; & quanto magis unus homo amabit alium, tanto magis illi unitur. Iſta unitas durabit quandiu amor durat, & amor ſemper poteſt durare; ergo etiam unitas ſemper poteſt durare. Et exinde ſequitur, quòd inter homines poteſt eſſe perpetuitas, & perpetua unitas, quia iſta unitas, quæ prouenit ex tali amore, facit homines unum; ideo mutat unum hominem in alium, & transfert, & ecõuerſo. Et homines habent ſem per iſtam unionem, & ſunt tantùm unum, quòd non poſſunt eſſe magis vnum. Et quia ex maxima unitate, conſurgit maxima fortitudo, ideo homines dum ſunt uniti per iſtum modum, habent maximam fortitudinem, & inuincibilem. Et ſic patet, quòd homines, dum reſpiciunt ad Deum, inde uniuntur inter ſe, & fiunt unum, & per conſequens fortificantur inter ſe, ac magis fortificantur; & dum homines reſpiciunt ad ſeipſos, & non ad Deum, ſed quilibet ad ſeipſum, tunc diuiduntur inter ſe, & fiunt plures: & per conſequens debilitantur, & tota fortitudo deſtruitur, quæ ſolum oritur ex unitate. Ideo iſta unitas eſt totum bonum hominis, ac tota fortitudo; & quanto magis creſcit, tanto magis creſcit bonum hominis. Et quia iſta unitas poteſt ſemper durare, ideo bonum hominis poteſt eſſe perpetuum. Et quia omnes eſſe poſſunt in iſta unitate, ideo omnes poſſunt participari unum bonum inſimul ſine diminutione, neque unus impediat alium. Et tamen iſta unitas procedat ex mera uoluntate, & libertate: ideo non poteſt deſtrui per uiolentiam, neque per aliquam potentiam: ideo ſequitur, quòd in ea eſt fortitudo inuincibilis, & fit bonum, uerum, incorruptibile, & immortale. Videte ergo quantum bonum poteſt prouenire homini ex amore, & ſocietate quam habet ad Deum, & ad homines, quia hoc eſt totum bonum ipſorum hominum perfectum, & uerum.

Inter homines poteſt eſſe perpetua unitas.

Breuis epilogatio prædictorum. Cap. CXXVIII.

EPilogantes autem generaliter totum proceſſum huius libri iam dictum, videre poſſumus qualiter primo incipiendo ab infimis creaturis,& a primo gradu, & inferiori ſcala naturæ aſcendendo, paulatim peruenimus ad veram notitiam, & cognitionem Dei inuiſibilē ſummè potentis, ſummè ſapientis, & ſummi boni: ita quòd creaturæ nos duxerunt, & eleuauerunt quaſi per quandam ſcalam ordinatiſſimam ad Deum Creatorem omnium, tanquam ad vnum ſummum principium,& Patrem,& Creatorē omnium,& iterum ipſe creaturæ duxerunt nos profundius, ac intimius ad ipſum Deum, quia duxerūt nos ad amandum Deum,& in amorem eius, & oſtenderunt nos ſummè eſſe obligatos ipſi,& ad eum totaliter amandum. Et ſic quantum in eis eſt, vnierunt,& coniunxerunt nos cū Deo quaſi matrimonium facientes. Deinde deſcendimus ab ipſo ſummo Creatore ad ipſas creaturas, ita ꝙ per amorem Creatoris deſcendimus ad amorem omniū creaturarum. Quia amādo Deum Creatorem,amamus omnes creaturas,& omnia quæ ſunt ſui, inquantū ſunt ſui. Et ſic amamus omnes creaturas propter ipſum: Et ſic eſt aſcenſus, & deſcenſus. Primò aſcenſus a creaturis ad Creatorē, ſecundò deſcēſus a Creatore ad creaturas oēs. Primò enim amabamus creaturas: quia erant pulchræ,& bonæ,& quia nobis ſeruiebant,& propter nos. Secundò autē amamus eas propter Creatorem, ſcilicet, quia ſunt ipſius,& ipſe fecit eas: immo etiam diligimus noſmetipſos, quia ſumus Dei. Et iſte amor eſt perfectus, bonus, durabilis, nobilis, & permanens, quia oritur a Creatore nobiliſſimo, ab altiſſimo, & a ſummo. Et ſic apparet, ꝙ amor dum datur primo Deo, non perditur, non diminuitur, immo creſcit, & multiplicatur in infinitum, & extenditur ſine menſura, quia per amorem Dei amantur

omnes creaturæ, & omnia quæ ſunt Dei. Et ſic omnia amantur per vnum amorem,& in virtute vnius amoris, & nulla res eſt quin ſit amata per virtutem iſtius amoris. Et ideo amor noſter dum datur Deo eſt, altiſſimus, vniuerſaliſſimus, & latiſſimus.

Scientia de natura amoris, ſeu de eius conditionibus, viribus, & proprietatibus, & de fructu amoris.

Cap. CXXIX.

Voniam autem manifeſtum eſt, ꝙ nihil habemus in nobis quod verè noſtrum ſit,& qđ totaliter in noſtra poteſtate conſiſtat niſi ſolus amor; & per cõſequens theſaurus noſter totum bonum noſtrum eſt amor bonus, & totum malum noſtrum eſt amor malus. Quia poſtquam nihil habemus quod ſit verè noſtrum, niſi amorem: ſi tũc amor non eſt bonus, quicquid tunc habemus,non eſt bonum, & ſi amor noſter eſt bonus, quicquid tunc habemus eſt bonum. Vnde ſi amor noſter eſt bonus, boni ſumus, ſi malus eſt,mali ſumus. Solus enim amor facit hominem bonum, vel malum. Et ſicut nihil melius eſt in nobis, quã amor bonus,ita nihil peius eſt in nobis, quã amor malus. Quia etiam nihil habemus in nobis,quod ſit verè noſtrum,niſi amorem; ideo quando dedimus amorẽ noſtrũ, omnia dedimus quæ habemus, & nihil amplius habemus quod demus. Et ideo ſi perdidimus amorẽ noſtrum,quicquid habemus perdidimus,& per conſequens perditi ſumus. Tunc autem perdidimus amorem noſtrũ, quando dedimus eum illi cui dare non debemus. Quia etiam totum bonum noſtrum eſt amor bonus, & totũ malum noſtrum eſt amor malus; ſequitur, quòd virtus non eſt aliud quàm amor bonus; & vitium nõ eſt aliud niſi amor malus. Et ergo cùm totum bonum noſtrũ ſit conſtitutum in amore, ſequitur, ꝙ qui habet ſcientiam,

Capi. cix.

Solus amor facit hominem bonum vel malum.

& cognitionem de amore, habet cognitionem, & ſcientiam de toto bono hominis; & qui ignorat naturã amoris, ignorat totum bonum hominis. Ergo quilibet quantum poteſt, debet habere notitiam, & ſcientiam de amore. Et ideo hic tradetur in ſpeciali ſcientia, & cognitio de amore, & de natura, & conditionibus, ac proprietatibus, & fructu eius.

Quòd principalis fortitudo, & proprietas amoris eſt quod vnit amantem cum amato, & mutat, conuertit, & trãsformat amantem in rem amatam.

Capi. CXXX.

HAbet autem amor vim, & virtutem viuẽdi, mutandi, conuertendi, ac transformandi. Et iſta eſt ſua propria natura, & conditio inſeparabilis. Et ideo vnit amantem cum re amata, & transformat exinde, & conuertit, ac mutat amantem in rem amatam. Et quamuis hoc ſit nobis notum per experientiam, tamẽ per naturam amoris poteſt nobis hoc manifeſtari. Quia amor de ſui natura eſt donum; & eſt primum donum, ita ꝙ eſt res donabilis de natura ſua, & ideo non poteſt detineri quin detur; & quia amor non poteſt cogi, ideo eſt donum liberaliter, & ſpontè datum; & quia donum ſpontè datum eſt illius cui datum eſt, ac totaliter translatum, & trãsformatum in eius dominiũ; & quia amor eſt tale donum, ipſe amor eſt illius cui datur, & transfertur in dominium rei amatę. Et ideo res amata poſſidet, & obtinet in ſua poteſtate, in ſuo domi nio amorem ſibi datum liberè, ac ſpontè, quia ſuus eſt poſtquam ſibi datus eſt. Et cùm amor trahat, & ducat ſecum totam voluntatem, quæ habet totum imperiũ in homine; ideo quocunque vadat, ducit, & trahit, ac portat ſecum totum hominem; & per conſequens cuicunq; datur ipſe amor, datur tota voluntas, & totus hõ.

Amor Dei eſt primum donum.

Et

Et exinde apparet, quòd amor, & voluntas immutātur, & conuertuntur, ac tranſportantur in dominium, & naturam rei amatæ. Et ideo amor mutat rem amantem in rem amatam; & amantem cum amato vnit, & facit vnum de duobus, quia amans fit vnum cum re amata per virtutem amoris. Ecce ergo quàm magna eſt fortitudo amoris, & proprietas, quia habet vim vnitiuam, mutatiuam, conuerſiuam, & transformatiuam vnius in alterum.

Qualis ſit iſta mutatio, & conuerſio. Cap. XXXI.

ISTA autem conuerſio, ſeu mutatio, non eſt naturalis, non eſt coacta, non eſt violenta, non eſt penoſa, nec laborioſa, ſed eſt libera, ſeu liberalis, ſpontanea, voluntaria, ex liberalitate facta placibilis, & delectabilis, & dulcis. Et quia amor quocunque vadat, ſemper vadit ſpontè, liberè, voluntariè, placibiliter, delectabiliter, & dulciter; & ideo voluntas, quæ per amorem vnitur, & coniungitur cum re amata, non poteſt ſeparari ab ipſa, niſi liberè, & ſpontè, ac voluntariè; quia non poteſt cogi, quia tunc non eſſet voluntas; neque amor ſi cogeretur. Et iſta vnio, ſeu coniunctio eſt fortiſſima, quia voluntas non poteſt ſeparari a re amata per violentiam, ſed ſolùm voluntariè, ac ſpontè. Licet autem amor mutet voluntatem in rem amatam, tamen amor ſemper remanet amor, & liberalis amor, quia amor quocunque vadat, ſemper remanet in ſua natura, & voluntas ſemper remanet voluntas, nec deſtruitur, cùm mutatur, ſed ipſa voluntas recipit modum, formam, & naturam rei amatæ; & induitur, ac veſtitur veſtimentis rei amatæ, & portat habitum eius, & denominatur a re amata, quia talis eſt amor, qualis eſt res amata; & talis eſt voluntas, qualis eſt amor.

Vnio amoris eſt fortiſſima.

Amor denominatur a re amata.

Sed ſi det ſuum amorem æquali, non aſcendit, nec fit nobilior quàm ante. Sed autem det ſuum amorem rei inferiori, & minus nobili, quàm ipſa ſit, tunc ipſa vilificatur, & deſcendit a ſua nobilitate, & a ſuo gradu, & a ſtatu ſuæ naturæ, quia ſemper mutatur, & conuertitur in rem primo amatam, & ab ea dominatur. Et quia omnis bona mutatio, ſeu conuerſio, ſeu transformatio debet eſſe in melius, & nobilius, & in altius, & nõ in inferius ſibi, neque in vilius; ideo voluntas noſtra non debet dare amorem ſuum niſi rei ſuperiori, & nobiliori, ac digniori, & altiori, quàm ipſa ſit, quia aliter non mutaretur, nec conuerteretur in nobilius, neque aſcenderet. Et quia nihil eſt ſupra voluntatem noſtram, niſi Deus immediatè; ideo ſequitur, quòd voluntas debet primo dare amorem ſuum Deo ſoli vt ipſa mutetur, & conuertatur, ac transformetur in melius, & nobilius, ac dignius. Hoc autem clarè docet natura per experientiam in ipſis gradibus quatuor; quia inferiora, & minus digna mutantur in ſuperiora, & magis digna; & ea quæ ſunt in primo gradu, vt elementa, mutantur, & cõuertuntur in res quæ ſunt ſecundi gradus; & res ſecundi gradus mutantur in res tertii gradus, quia aqua, terra, & aer mutantur in arbores, & plantas, ibi habent eſſe nobilius arbores per fructus, & plantæ mutantur in naturam animalium, & ibi capiunt eſſe nobilius. Et ſic eſt ordo naturæ. Sic etiam animalia mutantur in res quarti gradus, vt in hominibus, vbi capiunt nobilius eſſe quàm in ſe. Ita ergo voluntas cùm ſit libera, & ſpontanea in ſua libertate, debet mutari in melius, & in altiorem gradum, ſcilicet vt ipſa mutetur in eſſe diuinum, aliter ipſa faceret cõtra totum ordinem vniuerſi, & contra ſeipſam. Quare tota natura clamat, quòd res primo amata debet eſſe Deus, aliter ei fieret iniuria naturalis, cùm ſit nobilior, & dignior omnibus. Et ſic patet, quòd noſtra voluntas poteſt aſcendere, vel deſcendere, nobilitari, vel vilificari.

Voluntas debet primo dare amorem ſuum Deo.

Quòd nulla res eſt digna de ſe amore noſtro, nec ei debet dari primo niſi habeat amorem quem poſſet reddere, & etiam poſſet noſtrum amorem meliorare, & nobilitare. Cap. CXXXIII.

QVoniam autem amor noſter eſt donum nobiliſſimum, & digniſſimum, eo quia eſt libera liſſimum, & mutat ipſam voluntatem in naturam alterius indominium rei amatæ, ita quòd res primo amata dominatur voluntati noſtrę; & quia non eſt dignum, nec iuſtum, nec debitum, quòd res inferior habeat dominium rei ſuperioris, nec dominetur ei; ideo nulla res inferior eſt digna uolũtate noſtra, amore noſtro de ſe, nec per ſe, quia tunc dominaretur voluntati noſtræ. Et ideo, quia uoluntas eſt intellectualis, & ſpiritualis de natura ſua, ideo eſt ſuperior omni re corporali; ideo nulla res corporalis eſt digna amore noſtro, quare nec corpus noſtrum, nec animalia, nec aurum, nec argẽtum, neque Sol, neque Luna, neque elemẽtã ſunt digna amore noſtro liberali. Item non eſt dignũ quòd res æqualis dominetur ęquali, ſed cùm uoluntas noſtra ſit creata, conſtat, quòd omnis voluntas creata, inquantum eſt creata, eſt ei æqualis; ideo nulla uolũtas creata de ſe, & primo, eſt digna amore noſtro, quia tunc haberet dominium uoluntatis noſtræ. Sed quia ſolum dignum, iuſtum, & debitum eſt, quòd res ſuperior, maior & dignior, habeat dominium rei inferioris, & dominetur ei; & quia ſolus Deus eſt ſuperior uoluntate noſtra, ac maior: ideo ipſe ſolus eſt dignus de ſe amore noſtro, primo, & per ſe. Et ſic per naturam amoris concluditur, quòd ſolum dignum eſt, quòd Deus ametur per ſe; & primo à uoluntate noſtra, & nulla alia res. Rurſum, quia amor eſt, donum, & primum donum, & totum quòd habemus; & quod uoluntas noſtra habet, & nihil aliud habet quòd ſit ſuum: & ideo quando dat amorẽ, totum ꝙ hẽt, dat, & nihil retinet ſibi. Et quia non

Nullũ corporale eſt dignũ amore noſtro.

Solus Deus dignus eſt amore noſtro.

non eſt iuſtum;non eſt debitum, quòd uoluntas det totum quod habet, & quòd nihil recipiat;cùm enim dat amorem,debet recipere amorem,cùm amor requirat amorem;& uoluntas non curat niſi de amore, quia ſolus amor eſt bonum ſuum,& ſuus theſauarus; & ideo ſequitur,quòd nulla res de ſe eſt digna amore noſtro liberali, neque ei debet dari amor, niſi ipſa poſſit reddere amorẽ, & cognoſcere amorem ſibi datum,& quantum ualet. Et quia etiam amor eſt donum uoluntarium,& liberum; ideo etiam nulla res eſt digna amore tali;niſi etiã habeat uoluntatem per quam poſſit uoluntariè,& liberè rependere amorem,quia liberalitas requirit liberalitatem. Et ideo concluditur, ꝗ nulla res inferior, ac minor uoluntate,eſt digna amore noſtro,nec ei debet dari amor. Quare ſequitur,quòd nec terra,nec aqua,nec elementa, nec aurum,neque argentum, nec animalia, nec corporalia ſunt digna amore noſtro,quia non habẽt amorem quẽ poſſunt rependere,ac dare pro amore noſtro. Quare ſequitur, quòd quando datur amor noſter talibus rebus qui non poſſunt reddere liberaliter, neque habent amorem liberalem, quòd uoluntas recipit maxima damna. Primo,quia uoluntas efficitur uilis,inferior,corporalis, & recedit,ac degenerat a natura ſuæ dignitatis, & excellentiæ;& unitur,ac coniungitur cum rebus totaliter extraneis,quia uoluntas mutatur in rem amatam,& efficitur ſimilis rei quam amat,& talis eſt ſicut ipſa. Secundo recipit magnũ dãnũ,& perdit quicquid hẽt,quia perdit ſuum amorẽ,quia nihil recipit ab illis rebus,quia nullũ amorẽ põt ab illis recipere,cùm nullum hẽant;& ſic ipſa uoluntas cum amore ſuo eſt extra patriam ſuam,extra naturam ſuam; & habitat in terra aliena, & extranea,ubi nullus eſt amor; & ideò pauperrima denudata nihil habens,ac mutata,& conuerſa in res extraneas, & ideo perdit ſeipſam, & ipſę res non dant ſeipſas uoluntati; quia non poſſunt; & facit iniuriam rebus nobilibus, & dignis ſuo amore, quibus ſe noluit dare.

Nulla natura eſt digna amore noſtro.

Se-

Sequitur ex iſtis, quòd tales res non ſunt dignæ amore noſtro, immò eſt contra naturam dare eis noſtrum amorem, quia etiam cùm noſtra voluntas dat amorem, non ſolum requirit amorem, ſed nobiliorem, & digniorem quam dat: & etiam quòd amor ſuus, quē det, nobilitetur a re amata. Et quia ſolus Deus, qui eſt ſuperior noſtra voluntate, poteſt nobis dare nobiliorem amorem, quàm ſit noſter amor, & hoc in infinitum, quia ſolus ſuus amor eſt infinitus, & increatus; & etiam ipſe ſolum poteſt exaltare, & nobilitare amorem noſtrum ſibi datum; ſequitur ergo ex omnibus ſupradictis, quòd ſolus Deus eſt dignus amore noſtro; & nulla res inferior eſt digna amore noſtro, niſi poterit refundere amorem, & etiam poterit meliorare, & nobilitare noſtrum amorem: Quare ſi ſit alia res primo amata, quàm Deus, ſit Deo maxima iniuria naturaliter, & maximus contēptus.

Solus Deus dat nobis nobiliorem amorem.

Quòd tantum ſe extendit amor, ſeu voluntas, quantum ſe extendit res primo amata, nec vltra aſcendit, uel deſcendit. Cap. CXXXIIII.

Cap. 130.

Cap. 131.

QVoniam autem amor mutat amantem, & voluntatem in rem amatam, & in ſuum dominium, ita quòd res amata aſſimilat ſibi voluntatem, & communicat ei ſuam ſimilitudinem, & format eam ſua forma, atque denominat ipſum amorem; ita ꝙ ipſe amor totus eſt de natura rei amatæ; & ideo quia amor eſt ita ligatus, & vnitus cum re amata; ideo voluntas transformat rem amatam in ſe. Ideo amor non poteſt aſcendere ſupra rem primo amatam, nec voluntas, eò quòd ipſe amor extendit ſe ad omnia, ad quæ ſe extendit res primo amata, & ad omnia quæ ſunt ligata cum ipſa, & non vltra. Et iam quanto res primo amata erit magis com

Vniuerſalitas amoris eſt a re amata.

munis

munis & vniuerſalis, tanto ipſe amor erit magis vniuerſalis & communis, & etiam voluntas: & quanto res primo amata erit magis particularis, tanto etiam voluntas erit magis particularis, & minus communis. Vnde quia ipſa voluntas per amorem transformatur, & mutatur in rem amatam, & ſequitur eam; ideo res primo amata totaliter obtinet, & poſſidet ipſam voluntatem, & habet totam poſſeſſionem amoris. Et ſicut res primo amata eſt vna, ita generatur, & fit vnus primus amor in voluntate, qui totus eſt de natura rei primo amatæ; ita quod ſicut non poſſunt eſſe plures res primo amatæ, ita non poteſt eſſe niſi vnus primus amor in voluntate. Ideo res quæ primo amatur, ædificat, plantat, ſtabilit, & fundat primum amorem in voluntate, qui eſt radix, caput, & origo omnium aliorum amorum, qui pullulant a voluntate. Fit ergo in voluntate noſtra vna prima radix omnium aliorum amorum, quæ radix recepit ſuam virtutem totam a re primo amata; & ab illo primo amore pullulant, exeunt, & procedunt omnes alii amores. Et ideo in anima fit quædam magna arbor amoris, cuius radix eſt primus amor, qui ſe multiplicat in tot amores, quot ſunt res quæ habent colligantiam cum re primo amata, & omnes illi amores ſunt incluſi in illo primo amore, qui eſt baſis & cauſa omnium. Sicut enim ab vno ſemine, ſeu grano pullulant infinita grana; ita ab vno amore pullulant infiniti amores, tanquam ab vno ſemine. Et ſicut omnia grana, quæ exeunt de primo grano, ſunt illius naturæ cuius eſt granum vnde exierunt, ita omnes amores, qui exeunt de primo amore, ſunt illius naturæ cuius eſt primus amor. Qualis eſt radix, talia ſunt omnia quæ pullulant de radice: qualis eſt fons, tales ſunt riuuli. Et ideo ſi primus amor fuit bonus, omnes alii ſunt boni; & ſi iuſtus, iuſti; & ſi ordinatus, ordinati. Et ſi primus eſt malus, & corruptus, alii etiam erunt mali, & corrupti. Et omnes non ſunt niſi vnus amor, quia non eſt niſi vna re primo amata; & omnia alia ama-

omnes amores a primo amore exeūt

ta amantur in virtute rei primo amatæ, quia proptet illa amãtur, eò quòd ſunt colligata cum ea, & in omnibus non amatur niſi res primo amata. Et exinde ſequitur, quòd neceſſario amatur, quicquid coniunctum eſt cum re primo amata, & neceſſario odio habetur quicquid eſt contra rem primo amatam; & tot odia generantur, quot res apparent contra eam. Sed tamen, quia primus amor eſt radix omnium aliorum amorum, ideo ſicut radix ſemper eſt occulta, & non apparet extra; & omnia alia quæ exeunt de radice, uidentur; ita primus amor eſt occultus, & non apparet extra ſe, ſed alii amores, qui exeunt ab eo, ſunt ualdè manifeſti, & appaeentes; ita quòd res primo amata, eò quòd eſt prima, vehementiſſimè, & fortiſſimè coniungitur cum voluntate; & trahit tota ad ſe; & ipſa voluntas etiam coniungitur fortiſſimè cum ea, quia nihil eſt, quod impedit; ideo talis primus amor eſt ita fortis, ita ſolidatus, quòd nullo modo poteſt deſtrui, niſi veniat alia res primo amata, & quæ primo ametur fortior & maior quàm prima; & quæ excellit totaliter rem primo amatam, & erudicet alium primum amorem a voluntate. Nec ipſa voluntas poteſt hoc facere, nec uult, nec poteſt velle per ſeipſum. Et quia tota nobilitatio, tota fortitudo, & uirtus, & extenſio oritur a re primo amata; ideo quanta res primo amata eſt fortior, magis virtuoſa, magis potens, ac magis vnita; & quia Deus eſt potentiſſimus, fortiſſimus, & immortaliſſimus, virtuoſiſſimus, ac ſummè vnus; ideo quando Deus eſt res primo amata, & ipſa voluntas vnitur ei primo per amorem, tunc efficitur potentiſſima, virtuoſiſſima, fortiſſima, & vnitiſſima. Et ideo tunc ſummè confortatur, & roboratur. Et hoc totum fit virtute rei primo amatæ, quæ Deus eſt. Et tunc ab illo amore pullulant infiniti amores, quia ille amor eſt communiſſimus, & vniuerſaliſſimus ad omnia ſe extendens, ſicut Deus. Vnde quia omnis creatura reſpicit Deũ, & eſt Dei; ideo ille amor primus qui eſt Dei, exten-

Primus amor eſt occultus.

Amor Deus eſt fortiſſimus.

Amor Dei eſt ad omnes creaturas.

dit

dit ſe ad omnes creaturas, & amantur omnes creaturæ in virtute primi amoris. Et ſic amor Dei, quando eſt primus, includit in ſe omnes alios amores, vt ſicut omnis creatura reſpicit Deum; ita omnis amor creaturæ includetur in amore Dei. Si autem res primo amata ſit creatura, & non Deus, tunc amor primus eſt fundatus in creatura, & totus ſecundum naturam creaturæ, non ſe poteſt extendere ad Creatorem, niſi ſecundario: & hoc propter creaturam; ita quod Deus non poſſit amari, niſi inquantum reſpicit illam creaturam primo amatam, & iuuat eam,& habet colligantiam cum ea;&ideo nõ amatur tunc Deus,ſed creatura,quia non amatur niſi in virtute creaturæ,& propter creaturam.

Concluſum eſt ergo,quòd quãtum ſe extendit res primo amata,tantum extendit ſe voluntas,& amor;& ideo ſequitur,quòd primus amor,qui eſt vnus ſolus,radicatur in voluntate, & virtute rei primo amatę, quæ eſt radix, ſons,origo, & principium,cauſa, & caput omnium aliorum amorum. Et exinde poſſunt extrahi, concludi, & elici multæ aliæ concluſiones.

Similitudo, & exemplum familiare ad oculum, in quo omnia quæ dicta ſunt de amore, manifeſtantur; & hoc eſt, quòd ſe ſic habet res primo amata ad voluntatem, & amorem, ſicut vir ſponſus, ſeu maritus ſe habet ad ſponſam, ſeu vxorem. Cap. CXXXV.

Quoniam autem res primo amata habet dominium, & principalitatem, ac ſuperioritatem reſpectu voluntatis noſtræ; ita quòd ipſa noſtra voluntas trãsformatur in eam, & ipſa res primo amata, denominat, determinat,& ſpecificat voluntatem & amorem noſtrũ, & nobilitat,& exaltat,ac dignificat,& ẽt fortificat,ac roborat,

borat, firmat, & confortat; & hoc fit ratione vnionis, & coniunctionis voluntariè, & ſpontaneè, quæ eſt inter voluntatem, & ipſam rem primo amatam per amorem liberalem, & ſpontaneum; & ideo fit quoddam matrimonium inter ipſam noſtram voluntatem, & rem primo amatam. Et talis vnio, ſeu coniunctio, liberè, & ſpontè facta, matrimonium poteſt appellari, eo quia ipſa res primo amata, habet modum viri & ſponſi, & conditiones eius, & ipſa voluntas habet modum, & conditiones mulieris, & ſponſæ. Sicut enim in matrimonio, ſeu coniugio, vir habet dominium, principalitatem, & ſuperioritatem, & mulier habet ſubiectionem & inferioritatem, ita ſimiliter ſe habet res primo amata ad ipſam volũtatem; & vtraque coniunctio eſt voluntaria, ſpontanea, & libera, & fit per amorem liberè, & ſpontè, & quaſi omnes conditiones quas habet vir, reſpectu mulieris, & econtrà, ſimiles habet res primo amata, reſpectu voluntatis, & econuerſo. Vnde ſicut mulier non habet niſi vnum virum, & ſponſum; ita voluntas non habet niſi vnam rem primo amatam, cum qua facit ſuum matrimoniũ. Et ſicut matrimonium, poſtquam factum eſt, non ſeparatur niſi per mortem; ita matrimonium voluntatis, & rei primo amatæ, non ſeparatur niſi per mortem, & hoc de ſe, vel per ſe. Et ideo ratione iſtius conuenientiæ,

Cap. 130. omnia quæ dicta ſunt de amore, & voluntate, & de re primo amata, poſſumus clarè videre per experientiam ad oculum in matrimonio reali, quod fit inter virum, & mulierem: quia vtrobique fit ſimiliter, & eodem modo, ſed ibi in voluntate occultè, & in viro, & muliere; manifeſtè:

Et ideo reſumamus quæ dicta ſunt de amore, & voluntate, & de re primo amata; & ſic manifeſtè videbitur per matrimonium viri & mulieris, ſicut dictum eſt. Vnde dictum eſt enim, quòd per amorem voluntas mu-

Cap. 132. tatur, conuertitur, & transformatur in rem amatam. Et etiam dictum eſt, quòd voluntas poteſt exaltari, no-

bilitari,

bilitari, & aſcendere ſupra ſe, ac etiam vilificari, ac deſcendere infra ſe. Et hoc ſecundum naturam, & conditionem rei primo amatæ. Et etiam, quòd tantùm aſcendit voluntas, & ad tantum ſe extendit, quantum res primo amata, & cætera alia. Cap. 134.

Vt ergo omnia iſta clarè videamus, exemplum tale faciemus.

Exemplum familiare ad omnia quæ poſſunt dici de amore, & voluntate, & re primo amata.

Cap. CXXXVI.

SIt enim aliquis pauper, & de genere infimo, nullius reputationis, habens ſex, vel octo filias eiuſdem conditionis, certum eſt omnes iſtas æquales eſſe natura, & genere, & in nobilitate, dignitate, & paupertate; vnã nanque non excellit aliam, & non poterunt eſſe magis æquales, tunc contingat, quòd vna earum coniungatur per matrimonium vni ruſtico, ſicut ipſa eſt, & alia vni ciui, qui non multum ipſam excedat in nobilitate; tertia verò vni militari; quarta militi; quinta Comiti; ſexta Duci; ſeptima Regi; octaua Imperatori. Ecce omnes iſtæ puellæ a principio de natura ſua propria erant æquales, nulla alia nobilior, nulla potentior, ditior, ſeu dignior, ſed per copulationem cum viris, videmus maximam differentiam inter eas, & inæqualitatem, quia prima eſt ruſtica, & alia modicum excedit, tertia magis exaltatur, quarta multum exaltatur, quinta adhuc magis, ſexta & ſeptima adhuc plus, octaua eſt maximè exaltata, quia eſt vxor Imperatoris. Sed iſta nobilitatio, exaltatio, & aſcenſus, venit tantùm ex parte virorum, quibus matrimonialiter coniunguntur, & non ex parte mulierum, quia omnes erant æquales. Et ſic apparet, quòd mulier ſponſa, mutatur in virum ſponſum, & ab ipſo denominatur, ſpecificatur, & determinatur.

natur. Similiter autem fit de voluntate; ita ꝙ ipſa poteſt exaltari, & aſcendere ſecundum naturam rei amatæ, & ſecundum gradum ſuum. Et ideo ipſa voluntas denominatur terrena, ſi res primo amata ſit terrena, & ſi res primo amata ſit brutalis, ipſa denominatur brutalis; & ſi res talis ſit humana, ipſa denominatur humana; & ſi res primo amata ſit Deus, ipſa denominatur diuina; & quia Deus eſt Rex, Imperator ſummus, etiam ipſa dicetur Regina & Imperatrix omnium, ſicut Deus. Et tunc voluntas non poteſt aſcendere ad maiorem dignitatem, & excellentiam, neque poteſt habere maiorem ſponſum. Et tamen omnes voluntates primò ſunt æquales in natura, ſed poſtea vna aſcendit, & exaltatur ſupra aliam ſecundum ſponſum cui coniungitur, ſecundum quòd res primo amata, & cui primo coniungitur eſt magis, vel minus digna. Item ſicut videmus, quòd mulier, quæ eſt vera ſponſa cum ſuo vero ſponſo, habet vnum nouum amorem, qui nouiter cauſatur, qui eſt vnus in virtute illius primi amoris, amantur de nouo omnes alii, qui habent colligationem cum illo ſponſo viro ſuo; & omnes quos vir ſuus diligit, ipſa diligit, & tamen antea non dilexit, vel ſi amabat, non propter virum, neque virtute viri amabat, ſed modo generantur noui amores, & tot amores naſcuntur de primo amore, quot ſunt illa quæ vir amat, & quæ habet vnitatem cum viro, & præ omnibus amat ſuum virum, & omnes amat virtute viri, qui ſunt amici, & cognati viri; & ſic in amore viri includuntur omnes alii amores, tanquam in radice; & ille amor primus continet omnes alios amores: ſi autem vir moriatur, & mulier accipiat alium virum ſponſum, tunc deſtruitur ille primus amor, & per conſequens omnes alii amores qui habebant ortum ab illo amore, & cauſatur vnus alius nouus amor, qui eſt radix aliorum amorum. Sicut autem fit de muliere reſpectu viri, ita fit de voluntate reſpectu rei primo amatæ, ſed iſtud matrimonium eſt inuiſibile, & ſpirituale, &

Voluntas nobilitatur ſecundum naturam rei amatæ.

occultum. Vnde ſi Deus ſit res primo amata, neceſſe eſt, quòd per virtutem illius primi amoris amentur omnia quæ Deus amat. Et tunc voluntas eſt potentiſſima ad amandum, quia habet amorem ſuum communem, ſummè vniuerſalem, per quem poteſt omnia amare ſine labore, ſine difficultate; ita quòd per vnum amorem omnia amabit, nec in ſeipſa diuiditur, ſed ſemper manet in vno amore, quia ſemper manet in vna re primo amata. Item ſicut mulier ſi coniugatur vni bono diuiti, forti, potenti, nobili viro, tunc manet in ſecuritate, in pace; in gaudio, & in quiete; & ſi coniugatur vni viro malo, peruerſo, miſero, pauperi, tunc ſemper erit in tribulatione, & miſeria. Ita ſimiliter, quando voluntas coniungit ſecum re primo amata, quæ ſit bona, fortiſſima, ditiſſima, & potentiſſima, ſolida, immobilis, æterna, & inuariabilis, nullo indigens, in ſe habens omnem ſufficientiam, tunc ipſa eſt in pace, in conſolatione, & in gaudio, & nullo modo poteſt turbari, nec lædi, affligi, niſi in re quam amat, & diligit; Et propterea, qui illam rem ſolum amat quæ auferri non poteſt, lædi, neque habere defectum, quia neque præter illam rem aliquid appetit habens ſufficientiam in illa, nec ſollicitatur de amiſſione illius, quia eam perdere non poteſt, niſi velit. Quia ergo illa res ſufficiens eſt, non patitur indigentiam, influxibilis, & immutabilis, non poteſt ſuſtinere aliquam violentiam, neque ſentire mutabilitatem.

Per amorem Dei amãtur omnia quæ Deus amat.

Amor Dei eſt indeficiens.

Et ideo quando Deus eſt res primo amata, talis eſt voluntas noſtra. Sed quando coniungitur per amorem cum re primo amata, quæ eſt infirma, mobilis, variabilis, fluens, indigens, non habens per ſufficientiam, tunc ipſa voluntas eſt in tribulatione, nullam habens ſecuritatem in ſeipſa: quia ſequitur rem primo amatam, & multa mala veniunt illi per illam. Vnde oportet, quòd tot res diligat, quæ ſunt res, quibus res primò amata indiget, & ſine

Amor creaturarũ ſemper eſt deficiens.

quibus eſſe, neque permanere poteſt: & quia illę res ſunt corruptibiles, fluxibiles, perdibiles; ideo voluntas ſemper eſt in tribulatione, nunquam ſecura, & talis res primo amata, eſt creatura; & talis eſt voluntas, quando res primo amata eſt creatura; & tamen ipſa voluntas non deſiſtit amare illam rem, quia poſtquam amata eſt primo, ille amor non poteſt deſtrui, niſi per aliam rem primo amatam, ſicut ſi mulier coniungatur viro, nunquam deſiſtat amare ipſum. Item ſicut ineptiſſimum eſſet, & contra naturam coniungere mulierem cum bruto, ita etiam contra naturam eſſet, ſi voluntas noſtra, quæ eſt de natura ſpirituali, coiungatur per amorē cum re primo amata naturæ extraneæ, vt cum auro, argento, & rebus multis irrationabilibus. Item ſicut mulier dicitur perdita, quando datur in ſponſam viro malo, & nequam: ita etiam voluntas dicitur perdita, quando per amorem coniungitur cum re mala, & peſſima. Et vt omnia concludamus in omnibus quæ dicuntur de amore, & voluntate, & de primo amata, recurrendum eſt ad illud exemplum iam dictum de puellis; quia ibi clarè omnia videre poſſumus.

Capitulum de duobus amoribus primis, & non ſunt niſi duo amores primi. Vnus eſt amor Dei, qui dicitur amor communis, vniuerſalis, ſeu voluntas communis, & vniuerſalis; & alius eſt amor ſuiipſius, qui dicitur proprius, & priuatus, ſeu voluntas propria, & priuata. Cap. CXXXVII.

Cap. 139. QVia iam dictum eſt, quòd ex re primo amata, & ex voluntate fit in nobis vnius amor, qui poſtquam eſt generatus, eſt radix, caput, origo, & principium, & primum fundamentum omnium aliorum amorum, & quòd in virtute illius

primi

primi amoris, omnia alia amentur. & quòd per illum pri mum amorem naſcuntur de nouo innumerabiles amores, vel poſſunt naſci; & hoc declaratum eſt etiam per exemplum familiare. Et ideo ſequitur, quòd qui vult habere firmam, & ſolidam cognitionem de amore, neceſſe eſt, quòd cognoſcat naturam, conditiones, & proprietates primi amoris. Et quia hic nunc debet tradi ſcientia de amore; ideo ad complendum eius ſcientiam, quãtum nobis ſufficit, & eſt vtile ſcire, tractandum eſt de ipſo primo amore, inquantum primus eſt. Iam enim dictum eſt, quòd non poſſunt eſſe in nobis, neque in voluntate noſtra duo primi amores ſimul, niſi vnus tantùm; propterea, quia non poteſt eſſe niſi vna res primo amata a voluntate, & non duæ ſimul. Sed conſiderandũ eſt quot ſunt amores primi, & qualiter ſe habent inter ſe. Vnde tot poſſunt eſſe amores primi, quot poſſunt eſſe res primo amatæ a voluntate. Et quia res primo amata nõ poteſt eſſe niſi Deus, vel creatura facta de nihilo, ſeu aliud quod Deus non eſt, ideo primus amor non poteſt eſſe, niſi Dei ſit, vel creaturæ factæ de nihilo, ſeu alicuius quod non eſt Deus. Et ſi amor Dei non eſt primus, neceſſe eſt, quòd amor creaturę ſit primus, quia ſi Deus non ſit res primo amata, neceſſe eſt, quòd creatura ſit res primò amata, aut aliquid quod non ſit Deus. Rurſum inter creaturas omnes, illa erit primo amata ab ipſa volũtate, quæ eſt ſibi magis amica & propinqua; & quia ipſa voluntas poteſt reflectere ſuum amorem ad ſeipſam, & poteſt vti ſeipſa, vt duabus rebus; & per conſequens ipſa voluntas primo amabit ſeipſam tanquam maximè amicam & propinquam ſibiipſi. Et ſic inter omnes creaturas, res primo amata erit ipſa voluntas propria, ſiue ipſemet homo; ita quòd ſi Deus non ſit res primo amata, homo dat amorem primum ſibiipſi, quã alicui alteri. Et ſic ſi amor Dei non ſit primus, neceſſe eſt, quòd amor ſuiipſius ſit primus. Et ſic habemus duos primos amores; & ad iſtos duos reducuntur omnes alii amores. Quæ ergo poſſunt

Cap. 136.

Cap. 13[illegible]. Tot amores primi quot res primo amatæ.

eſſe res primò amatæ:& per conſequens duo primi amores. Habemus ergo cognitionem de iſtis duobus amoribus, & habemus completam cognitionem de amore quantum nobis neceſſe eſt ſcire.

Quæramus ergo proprietates, & conditiones cuiuslibet,& quomodo ſe habeant inter ſe.

Quòd iſti duo amores primi ſint inter ſe capitales inimici,& contrarij. *Cap.* CXXXVIII.

ET quia non poſſunt eſſe duæ res primò amatæ ſimul ab ipſa uoluntate, ſicut nec duo ſponſi primi unius ſponſæ,nec duo rectores, nec duo Epiſcopi primi unius Eccleſię:quare ſi duo uiri uolunt habere unam ſponſam, erunt capitales inimici inter ſe. Et ideo neceſſe eſt,quòd iſti duo amores erunt inimici inter ſe capitales, quia non poſſunt eſſe ſimul,ut quilibet ſit primus. Et ideo inquantum quilibet vult eſſe primus, & vult habere primitatem, repugnant, & non poſſunt ſtare in uoluntate: & iſta repugnantia oritur ratione primitatis, quæ non poteſt eſſe niſi uni. Et ideo ſi amor Dei ſit primus, & amor ſuiipſius ſi uoluerit intrare,oportet quod ſit ſecundus,aut non poteſt ſtare ſub ratione primitatis:& ſi amor ſuiipſius ſit primus, & amor Dei ſi vult eſſe in uoluntate, oportet quòd ſit ſecundus, & ſub alio: aliter non poteſt ſtare ſub ratione primitatis.Et ſic amor Dei,inquantum primus,non habet aliquem inimicum in uoluntate noſtra, niſi amorem noſtri ipſius, quia ſolus poteſt eſſe primus, & vult eſſe primus: & ille ſolus poteſt ſibi facere bellum. Et ideo, quia iſti duo amores ſunt inimici inquantum primi habent contrarias proprietates, & conditiones.Et ideo cognitis proprietatibus unius,cognoſcentur & conditiones alterius.

Amor Dei, & amor ſui ipſius ſunt inimici.

Quòd prærogatiua primitatis de iure uni ſoli iſtorum amo rum poteſt competere, & ſolum uni debe- tur. Cap. CXXXIX.

ET quoniam iſti duo amores inter ſe pugnant ſuper poſſeſſione primitatis, & cùm nõ poſſit eſſe niſi unus primus, & oportet, ſcilicet, quòd ſit: ideo neceſſe eſt, quòd uni ſoli debeatur de iure poſſeſſionis: & detur poſſeſſio primitatis, ſeu prætogatiua. Et quia omnia iura naturæ, & omnes creaturæ concluſerunt, quæ nõ poſſunt mentiri, quòd amor Dei de iure debet eſſe primus, & quòd Deus debet eſſe res primo amata, & quòd ei ſolus debetur totus amor primus, & nulli alteri, ac habet ex naturali obligatione, quæ non poſſunt negari. Et ſic iam declaratum eſt, quòd amor Dei debet habere de iure, & iuſtitia, poſſeſſionem primitatis, & prærogatiuam, & quòd Deus debet eſſe res primo amata, & etiam natura amoris hoc requirit, quòd ei, ſcilicet Deo detur, ut iam probatum eſt, quia nulla res digna eſt primo amore noſtro, niſi Deus. Et exinde concluditur, quod amor Dei, qui ſolus eſt, debet eſſe primus in nobis de iure, & debito obligationis. Et ſi ſit primus, ut debet eſſe, tunc ipſe eſt ordinatus, iuſtus, uerus, rectus, & iſta prima iuſtitia, prima rectitudo, eſt uoluntatis. Sed ſi amor ſuiipſius, ſeu proprius ſit primus, ita ꝙ primo aliquis det amorem ſibiipſi, & taliter, ꝙ ipſemet ſit res primo amata, tunc iſte amor per oppoſitum primi amoris dicti, cùm de iure naturæ nõ debeat eſſe primus, eſt inordinatus, iniuſtus, falſus, tortuoſus, indebitus, contra Deum, contra ueritatem, contra totum ordinem naturæ; & eſt prima iniuſtitia, prima inordinatio, prima iniuria Dei, prima offenſa Dei, primum malum, primum uitium, & prima obliquitas. Unde cùm do primo mihiipſi amorẽ, cui non debeo, & nõ do Deo, cui primo debeo, tunc facio Deo maximã iniuriã,

Cap. 133.

Capi. 133. Amor ordinatus, uel inordinatus eſt.

maximum contemptũ, quia aufero ſibi debitum ſuum, & amorem quem ſibi debeo, & facio ſibi maximã iniuſtitiam, & maximum dedecus, & eſt Dei contemptus primus, & maximus; & ideo quando homo dat primo ſibiipſi, & ſuæ propriæ uoluntati amorem, duobus modis eſt contra Deum. Primo, quia ipſe homo eſt res primo amata, & ſolum Deus eſt res primo amanda de iure naturæ, & hoc ex ſua dignitate; & ſic ipſe homo, uel ipſa met uoluntas recipit locum primum, & prærogatiuam ac primitatem, quæ ſoli Deo debetur. Secundo, quia ipſe homo dat amorem ſibimetipſi primo, & in hoc facit Deo maximam iniuriã, quia tollit ab eo quod ſuum eſt, & dat ſibi qui non debet, & etiam accipit ipſemet honorem, & amorem Dei; & ſic inquantum dans, & inquantum recipiens, inimicatur Deo, & eſt contra Deũ. Si autem res primo amata eſt alia res, quàm ipſe homo, tunc ſolum uno modo, ſcilicet inquantum dans iniuſtè alteri, quod ſolum Deo debetur.

Dant ſibiipſi primo amorem dupliciter, eſt cõtra Deũ.

Quòd homo qui primo amat ſeipſum facit ſeipſum tanquã Deum, & præponit ſe Deo. Cap. CXL.

ET quia prærogatiua primitatis ſoli Deo debetur, & nulli alteri, & ſibi ſoli debetur primò amor; ideò qui primo dat amorem, & prærogatiuam primitatis alteri quàm Deo; dat alteri, quòd ſoli Deo conuenit, & quòd Soli Deo debetur; & per conſequens repugnat ei, & conſentit in illam rem tanquàm Deum. Si ergo homo dat amorem alteri rei quàm ſibiipſi, tunc conſtituit, & facit illam rem tanquàm Deum. Si autem primo amat ſeipſum, & ipſe ſit res primo amata, tunc facit ſeipſum tanquàm Deum; & tunc non ſolum eſt contra Deum, quia aufert Deo quod ſibi debetur, ſed eſt contra Deum magis, & maximè, quia facit ſeipſum tanquàm Deum; quia recipit di-

Amans primo ſeipſũ, facit ſe tanquã Deum.

gnitatem,

gnitatem, & prærogatiuam primitatis; & tunc homo de directò, quãtum in eo eſt, deſtruit,& annihilat Deũ, & facit Deum non Deum. Et hæc eſt ſumma inimicitia, ſumma contrarietas, qua nõ poteſt eſſe maior, quia qui facit ſe Regem, facit contra Regem, & ſummè inimicatur Regi. Et ſic homo efficitur ſummè inimicus,& aduerſarius Dei capitalis,& totalis,& de directò pugnat contra Deum. Et quia amor conuertit, mutat,& tranſponit uoluntatem, ſeu amantem in rem amatam, ideo tunc ipſa uoluntas, ſeu amor mutatur, conuertitur, & transformatur in ſeipſam, ſeu ipſa uoluntas totaliter mutatur; & conuertitur in ſeipſam, & facit ſeipſam ſuum proprium fundamẽtum extra Deum, & contra Deum, & ſequitur ſolum ſeipſam, & amat ſolum ſeipſam. Et quia primo amat ſe, ideo amat omnia alia quæ amat propter ſe; & in omnibus nõn diligit niſi ſe. Et quia ipſa uoluntas eſt res primo amata, ideo habet totum dominium, & totum imperium ſuiipſius, & ſolum dominatur ſibiipſi, & nullam aliam ſequitur uoluntatem, ſed ipſa eſt prima in ſeipſa,& facit ſeipſam primam. Et ideo tunc eſt contra Deum, quia aufert Deo quòd ſoli ei proprium eſt. Et quia ſoli Deo proprium eſt habere propriam uoluntatem, & nullam aliam habere ſupra ſe quam ſequatur,& eſſe primam uolũtatem,& uelle quicquid vult propria uoluntate. Sed quando homo primo amat ſeipſum, & ſuam uoluntatem, tunc vult illud, quod vult propria uoluntate, & nullam aliam ſequitur uoluntatem. Et ideo aufert tunc Deo quaſi coronam ſuam. Quia ſicut corona ſoli Regi competit, ſic amare propriam uoluntatem competit ſoli Deo. Et ſicut inhonoraret, & iniuriaretur Regi in ſummo qui auferret Regi coronam ſuam, ita homo in hoc iniuriatur, & inhonorat Deum ſi aufert ſibi ſuum priuilegium, ſcilicet propriæ uoluntatis, quia illud ſolus Deus dẽt habere. Et ſic quia ex amore ſuiipſius ſequitur propria uoluntas, ideo ſequitur maxima inimicitia contra Deum de directò.

Et

Et quia homo facit ſe tantum, ideo facit ſe tanquàm Deum. Ideò ex conſequenti appetit, & vult, & deſiderat illa quæ ſoli Deo debentur, ſcilicet proprium honorem, laudem, & gloriam. Quia poſtquàm homo facit ſe tanquàm Deum, oportet ex conſequenti, quòd uelit ſibi dari quæ Deo debentur. Quia ſequitur, quòd qui facit ſe Regem, vult illa quę Regi debentur. Et tunc homo facit in ſemetipſo ſuum regnum proprium dominium extra Deum, & inchoat aliud regnum, quod eſt contra Deum. Ergò homo, qui primo amat ſeipſum, & conſtituit ſe tanquàm Deum, facit Deo iniuriam, & contra Deum, & facit ſe inimicum capitalem Dei; & per conſequens pugnat ſemper contra Deum, & aufert continuè quòd Deo debetur, inquantum in eo eſt. Sic ergo ſolus amor ſuiipſius, ex quo ſequitur propriam uoluntatem, conſtituit ipſum hominem inimicum Dei capitalem.

Quòd ſicut amor Dei quando eſt primus, eſt prima radix, & prima origo, & fons omnium bonorum: ita amor ſui ipſius quando eſt primus, eſt prima radix, & prima origo, & exordium omnium malorum. Cap. CXLI.

Voniam autem iſti duo amores, ideo ſunt primę radices amoris; & omniū amorum aliorum qui fiunt ab homine, quia amor eſt cauſa omnium, & per amorem omnia fiunt. Et quia ſunt capitales inimici, ideo ſi unus, eſt bonus, oportet, quòd alter ſit malus. Et quia amor Dei debet eſſe primus ſolum, & tūc eſt rectus, bonus iuſtus, uerus, & ſecundum Deum, ut iam dictum eſt; & ideo quia amor Dei eſt prima radix, oportet quòd omnia oriantur ab illo, ſcilicet omnes amores, & quòd omnia quæ fiunt, fiant ſecundum illum amorem. Et quia eſt prima radix bona, ideo neceſſe eſt, quòd ſit

Simile infra ca. 199.

Cap. 139.

radix omnium bonorum,& origo, & fons. Quia qualis eſt radix, talia ſunt omnia quæ oriuntur de radice. Et quia amor Dei, quando eſt primus in nobis, eſt primum bonum noſtrum, ideo omnia bona noſtra oriuntur ab eo,& nihil eſt bonum noſtrum, niſi oriatur ab ipſo; & nullum malum poteſt oriri ab ipſo, ideo quia eſt prima iuſtitia noſtra, & ideo omnis iuſtitia noſtra oritur ab ipſo. Et etiam eſt primum bonum noſtrum, ideo eſt prima lux noſtra, & lumen noſtrum à quo oritur omne lumē noſtrum: & etiam eſt omnis rectitudo noſtra à quo oritur omnis rectitudo noſtra. Et eſt prima ordinatio recta, à qua oritur omnis recta ordinatio. Et eſt prima amicitia uera, & bona, à qua naſcitur omnis amicitia noſtra bona, & uera. Et eſt prima fortitudo, & prima uita,& primum bonum, à quo oritur omne bonum noſtrum,& primus amor, prima quies, prima pax, & tranquillitas, à quibus oritur omnis pax uera, & quies uera. Sicut ergo amor Dei eſt primū bonū noſtrū exiſtens in nobis, ideo eſt radix omnium bonorum noſtrorum: ſequitur quod eſt radix in nobis, finis, & origo omnis iuſtitiæ, omnis lucis,& luminis, ueræ pacis, uerę conſolationis, ueræ lætitię, ueri gaudii, ueræ quietis, uerę amicitiæ, omnis uirtutis, & ueritatis, omnis fortitudinis, omnis uitæ, omnium bonorum operum, & omnium quęcunque ſunt bona homini. Qui ergo habet in ſe amorem Dei, primo habet in ſe radicem tot bonorum, & omnium bonorum,& omnia iſta procedunt à re primo amata, quæ eſt Deus, qui eſt omne bonum;& quia amor conuertit uolūtatem noſtram in rem primo amatam, ideo conuertit, mutat,& transformat totaliter hominem in Deum,& in ſuam uoluntatem,& ſic facit hominem diuinum unum cum Deo, amicum Dei. Et quia Deus eſt communiſſimus, & uniuerſaliſſimus ad omnia, ideo quia tantum ſe extendit amor, quantum res amata, ſequitur, quòd amor Dei facit uoluntatem noſtram communem, & uniuerſalem, communicabilem,

Amor Dei eſt radix omnium bonorum.

Amor Dei facit volun tatē merā cōmunē ad omnia.

lem, & extenſibilem ad omnia; ideo amat non propter neceſſitatem, & indigentiam, ſed quia Dei ſunt. Et ideo quia Deus non indiget creaturis; ideo etiam tunc uoluntas nulla indigebit creatura; & per conſequens talis uoluntas nullam habebit indigentiam, non eſt fluctuans, non eſt uariabilis, ſed eſt ſtabilis, firma, & ſolida, & hoc habet, quia res primo amata eſt Deus.

Ex amore proprio ſunt omnia mala.

Sicut autem amor Dei, quando eſt primus, eſt prima radix omnium bonorum in nobis, eò quia eſt primum bonum noſtrum exiſtens in nobis; ita per oppoſitum neceſſe eſt, quòd amor proprius, ſeu priuatus, qui eſt amor ſuiipſius, quando eſt primus, ſit prima radix omnium malorum, & neceſſe eſt, quòd omnia mala oriantur ab illo, quia primum malum eſt radix, & origo, & exordium omnium malorum. Et ideo amor ſuiipſius, ſeu propriæ uoluntatis, eſt origo, & radix omnis iniuſtitię, omnis uitii, omnis peccati, & omnis cęcitatis, & ignorantiæ: & breuiter omnium dolorum, & malorum; & ideo ab ipſo neceſſario oriuntur tot mala, & uenena, & maculæ. Qui ergo habet in ſeipſo amorem ſuiipſius, habet in ſe plantatam radicem omnium malorum. Et omnia iſta procedunt ex eo, quòd res primo amata eſt ipſamet uoluntas, ſeu ipſe homo, non quia eſt amata, ſed quia eſt primo amata; nec quia eſt amor ſuiipſius, ſed quia eſt primus inquantum primus, & ideo eſt contra Deum, extra Deum, & ſine Deo.

Amor ſuiipſius eſt radix omnium malorum.

Et ſicut Deus eſt fons, & origo, & radix omnium bonorum, ita ipſa uoluntas, quando eſt primo amata, eſt radix, & origo omnium malorum, & eſt penitus contra Deum, eò quia facit ſe primam uoluntatem contra Deum: ideo facit ſe Deum falſum. Ideo ſicut Deus uerus eſt origo omnium bonorum, ita propria uoluntas, quę eſt falſus Deus, eſt origo omnium malorum. Et quia ipſa res primo amata, eſt creatura de nihilo facta, & in ſe nullam habens firmitatem, ſed ſemper tendens ad non eſſe de natura ſua, & eſt ſemper indigens; ideo cùm amor mutat amantem in

rem

rem amatam, tūc homo nullam habet in ſe firmitatem, nullam ſecuritatem, ſed ſemper fluctuat, & indiget, nunquam quieſcit: eò quòd eſt mutatus in creaturam, ſcilicet in ſeipſum. Et ideo quia creatura eſt in ſe vanitas, ideo homo tunc conuerſus eſt in vanitatem. Et quia homo indiget aliis creaturis, ſine quibus eſſe non poteſt, ideo tunc amat alias creaturas propter indigentiam, & propter vanitatem, & eſt ſubiectus eis. Et quia creaturæ corrumpuntur, & mutantur, & non permanent, ideo ipſa eſt in continua ſollicitudine, & tribulatione. Sic ergo amor ſuiipſius, quando eſt primus, facit hominem inimicum Dei capitalem, & facit ipſum malum & peruerſum, ac plenum omnibus malis, & ſubiectum aliis creaturis. Et ſic habemus duas radices primas oppoſitas, vnā omnium bonorum, aliam omnium malorum, & neceſſe eſt ſemper vnam, vel aliam eſſe in voluntate, & in homine, & operatur contrarias res in voluntate. Et prima radix, ſcilicet amor Dei, quando eſt primus, facit voluntatem diuinam communem, & vniuerſalem communicabilem; ſed alia radix, ſcilicet amor ſuiipſius, quando eſt primus, facit voluntatem contra Deum, & propriam, & priuatam totam, & ſuiipſius, & incommunicabilem. Prima facit voluntatem iuſtam, ſanctam, & rectam, bonam, benignam, & humilem; ſed amor ſuiipſius reddit voluntatem iniuſtam, malam, peruerſam, & malignam, & ſuperbam. Amor Dei facit voluntatem quietam, pacificam, & amicabilem; ſed amor ſuiipſius reddit ipſam inquietam, litigioſam, & diſcordem. Amor Dei facit voluntatem largiſſimam, ampliſſimam, & maximam, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam ſtrictiſſimam, & minimam. Amor Dei facit voluntatem in ſumma libertate nulli creaturæ ſubiectam, ſed omni creaturæ inferiori dominantem, ſed amor ſuiipſius ponit ipſam in ſumma captiuitate, & omni creaturæ ſubiectam. Amor Dei facit ipſam immobilem, ſtabilem, firmam, fixam, ſed amor ſuiipſius reddit ipſam fluctuantem, inſtabilem, mobilem,

Duæ ſunt radices omnium bonorum. ſ. & malorum.

ac variabilē. Amor Dei facit ipſam mitiſſimā, vnitiſſimā in ſe; & ideo fortiſſimam: ſed amor ſuiipſius reddit ipſam diuiſibilem, frangibilem, & ideo valde debilē. Amor Dei facit ipſam plenam, ſaturam, diuitem; ſed amor ſuiipſius facit eam vacuam, eſurientem, pauperem, & indigentem. Amor Dei facit voluntatem habitare in proprio regno, in propria terra, & in propria patria, & in domo ſua; ſed amor ſuiipſius facit ipſam exire de terra propria, de patria propria, de domo propria, & habitare in terra aliena, & in patria extranea; & facit ipſam vagam extra domum ſuam. Amor Dei facit voluntatem pulcherrimam, & amabilem, ſed amor ſuiipſius facit eam turpiſſimam, & odibilem ab omnibus.

Quòd amor Dei, & amor ſuiipſius ſunt duæ portæ, duæ ianuæ, & duo principia, ac duo lumina cognitionis hominis. Cap. CXLIII.

Simile īfra Cap. cxix.

ET quia ab iſtis duobus amoribus oriūtur omnia, procedunt omnia, & fiunt omnia, & gubernantur omnia, ſcilicet quæ fiunt ab hominibus voluntariè: ideo cùm iſti duo amores ſint cauſa omnium aliorum amorum, ſequitur quòd ab ipſis dependet tota cognitio aliorum, ſcilicet bonorum & malorum: quia amor Dei eſt principiū ad cognoſcendū omnia bona hominis; & amor ſuiipſius, ſeu proprius, eſt principium ad cognoſcendum omnia mala hominis. Et qui ignorat amorem Dei, ignorat omnia bona hominis; & qui ignorat amorem ſuiipſius, ignorat omnia mala hominis. Quia qui ignorat radices, & cauſas bonorū, & malorum hominis, non videt bonum, nec malum, quia non videt ianuas, nec portas bonorum, & malorū. Et tamen magna eſt differentia inter iſtas duas radices, quia qui habet amorem Dei primo in ſe, talis cognoſcit ipſum per ipſum. Etiam cognoſcit amorem alium, ſcilicet ſuiipſius,

ſuiipſius,& omnia quæ ſequuntur ex illo. Et qui habet in ſeipſo amorem ſuiipſius primo. talis non cognoſcit neque amorem Dei,neq; ſuiipſius, neque illa quæ conſequuntur ex eis. Et cauſa eſt,quia amor Dei lux eſt,& lumen illuminãs: & ideo facit videre ſeipſum & ſuum oppoſitum.ſ.amorem ſuiipſius,& illa quæ oriuntur ab eis: ſed amor ſuiipſius,quia eſt tenebra, & obſcuritas prima de natura ſuã; iõ abſcõdit, & obſcurat ſeipſum,& celat ne videatur,atque obſcurat,& excæcat intellectũ ne; videat ipſum amorem. Et ideo qui habet talem amorem, omnia bona,& mala hominis ignorat, & nihil videt de bonis,& malis hominis,quia tenebrę totum poſſident, & nulla lux eſt in eo,& talis eſt ignorantiſſimus. Et quia etiam radix eſt ſemper occulta,& latens;ideo difficilè eſt cognoſcere ipſam radicem, quia eſt cauſa latentiſſima omnium malorum. Sic igitur,ſicut habemus duas radices omnium bonorum,& malorum; ita habemus duas portas ad intrandum in cognitionem omnium bonorum & malorum. Continuè ergo debemus videre iſtas portas,ne ignoremus eas,quia ſi ignoramus eas, ignoramus duas ciuitates, ſcilicet ciuitatem bonorum, & ciuitatem malorum.

Amor Dei lux eſt.

Amor ſui ipſius, eſt tenebra.

Quòd ex amore ſuiipſius naſcuntur duo principales amores diſtincti. Cap. CXLIII.

ET quia homo habet animam & corpus, quæ non ſunt idẽ,neq, appetunt idẽ:ideo ab amore ſuiipſius fluunt, & oriũtur duo amores diſtincti:quorũ vnus nõ cauſatur ab altero. Nã vnus eſt rõne animæ,alius verò rõne corporis. Ratione aĩæ,cauſatur amor proprii honoris,& excellẽtię,& rõne corporis,cauſatur amor delectationis,& voluptatis corporalis. Vnde qui amat primo ſeipsũ,amat ſtatim h[illegible]norẽ propriũ,ſeu excellẽtiã,vel amat delectationem carnis:

& iſta duo amat tanquam duo maxima bona ſuiipſius. Et deinde ad iſtos maximos amores ſequuntur alii amores, quia neceſſariò amat omnia alia quæ ad proprium honorem augendum, defendendum, & conſeruandum, vel ad corporis delectationem pertinent, & contrahitur amicitia magna, & familiaritas cum illis rebus; & ideo neceſſariò amat bona exteriora, ſcilicet diuitias, & res temporales, & abundantiam earum, & magis amat illa, quæ magis valent ad hoc. Et quia pecuniæ multũ valent ad vtrunque; ideò ſummè amat eas, & ſic contrahitur maxima amicitia, & ſingularis familiaritas cum pecuniis. Amat etiam ſcientias, officia, & dignitates, quæ valent ad honorem, & excellentiam propriam. Et ſic ex amore ſuiipſius oriuntur quatuor amores vitioſi, mali, & corrupti, qui dicuntur quatuor vitia, ſcilicet ſuperbia, quæ eſt amor proprii honoris, & excellentiæ; & luxuria, & gula, quæ ſunt amor corporis, & carnalis voluptatis; & auaritia, quę eſt amor inordinatus rerum exteriorũ, & maximè pecuniarum. Et qui amat honorem proprium, & propriam delectationem, habet odio omne id quod poteſt deſtruere, vel diminuere illum, vel quod poteſt venire contra ipſum honorem, vel ipſam delectationem; & exinde naſcitur ira, quæ eſt amor vindictæ contra illos qui nituntur lędere honorem proprium, vel delectationem corporalem. Naſcitur etiam inuidia, quæ habet odium de alieno bono, inquantum poteſt diminuere proprium; & amorem de alieno malo; inquantum non poteſt diminuere. Naſcitur etiam ex amore propriæ delectationis corporis, amor quietis corporis, & fugiuntur labores & exercitia, & hæc eſt pigritia, & acidia, ſeu negligentia. Et ſic omnia vitia oriuntur ex amore ſuiipſius & proprio.

Ex amore ſuiipſius naſcuntur omnia peccata mortalia.

Quòd ſolus amor Dei, quando eſt primus, cauſat ueram unionem inter homines, & facit eos unum, & ſolus amor ſuiipſius, ſeu pro prius, facit diuiſionem, & litem inter eos. Cap. CXLIIII.

QVoniam autem amor mutat uoluntatem in rem primo amatam, ideo ſi res primo amata ſit una numero tantùm, exiſtens communis omnibus hominibus, & illa res ſit primo amata à quolibet: tunc omnes illi amores ſunt ſimiles, & conformes, & neceſſariò omnes illi amãtes habent unionem inter ſe: & ideo ſi amor Dei ſit primus in quolibet homine, eſt prima radix tantùm, quia res primo amata, eſt una numero ab omnibus hominibus, & indiuiſibilis, & communis omnibus: & inſuper omnes tales amores ſunt conſimiles, & conformes, & oriuntur ab una & eadem re, ab uno & eodem capite. Ideo tunc neceſſario eſt unitas, pax, & concordia uera inter homines, quia nullus amat propriam uoluntatem, ſed tantùm Dei. Et ideo tunc talis diuiſio, & diſcordia non habent portam per quam poſſunt intrare inter homines, quia amor Dei, qui eſt in quodlibet primus, claudit totum ut non intrent. Et tunc neceſſario oportet, quòd omnes ſe ament adinuicem, quia amor cuiuslibet oritur ab alio loco, ſcilicet à Deo. Et ſic amor Dei quando eſt primus in quolibet, cauſat ueram unionem, & concordiam inter homines, & unit eos, & facit unum. Sed quando quilibet amat ſeipſum primo, & ſuam propriam uoluntatem, ita quòd amor ſuiipſius eſt primus in quolibet, tunc res primo amata à quolibet, non eſt una numero communis omnibus, immo tot ſunt res primo amatæ, quot ſunt homines, quia quilibet eſt conuerſus, & mutatus in ſeipſum ſingulariter, & in ſuam propriam uoluntatem, & ſequitur eam; & per conſequens amat primo ſuum proprium honorem, & ſuã

Amor Dei cauſat unionẽ inter homines.

ſingularem excellentiam, & ſuam propriam delectationem corporalem, ideò non poteſt amare alium honorem, neque aliam excellentiam, niſi propter ſuum honorem, & inquantum auget, & conſeruat proprium honorem, & eum multiplicat. Et ideò impugnat honorem alium, ut defendat honorem ſuum. Et ſic præponit ſuum honorem omni alio honori; & neceſſario habet odio omnem alium honorem, qui poteſt diminuere ſuum honorem. Et quia iam ſupra monſtratum eſt, quòd qui ſe primo amat, facit ſe Deum, inquantum in

Cap. 140.

eo eſt, eo quia amat ſuam propriam uoluntatem, & ſuum ſingularem honorem primo; & ideo quot erunt homines amantes ſeipſos, & ſuam propriam uoluntatem, & ſuum proprium honorem, tot erunt Dii in mundo diuiſi, & ſeparati inter ſe non habentes adinuicem unitatem; quia non eſt res una exiſtens eadem numero primo amata ab omnibus, à qua oritur unitas inter homines, & ſocietas uera. Et ideo neceſſario tunc oportet, quòd ſit lis, diuiſio, & diſcordia, inimicitia, ira, odium, & bellum inter homines, quia quilibet vult conſeruare, cuſtodire, augmentare, & defendere ſuum proprium honorem, quem primo amat, & hoc non poteſt fieri ſine diſcordia, lite, & odio: quia nullus in hoc mundo habet ſufficientiam neque de honore, neque de corporalibus uoluptatibus de ſe, ſed ſemper indiget aliis, & aliorum iuuamētis. Et ſic patet, quòd amor ſuiipſius, ſeu proprius, aut propria uoluntas, cauſat ueram diuiſionem in hoc mundo, diſcordiam, litem, & bellum. Et per conſequens ſolus amor proprius eſt cauſa omnium malorum, & radix, & fundamentum omnis diſcordiæ. Amor uerò Dei primo eſt cauſa omnium bonorum, & omnis concordiæ, ſicut prius dictum eſt.

Amor ſui ipſius facit diſcordiã inter homines.

Cap. 138.

Quòd

Quòd omnis homo qui amat ſe ipſum, primo amat ſe tanquam hunc hominem, & non tanquam hominem. Cap. CXLV.

QVoniam autem quicquid eſt, uel eſt ſingulare, uel eſt commune, quia ſingularitas, & cõmunitas ſunt duo modi oppoſiti conuenientes omnibus. Et ideo qui primo amat ſeipſum, neceſſe eſt, quòd amet ſe ſicut hunc hominem, & non tanquàm hominem. Et quilibet homo eſt hic homo ſingularis exiſtens: ideo idem numero habens ſuam propriam, & ſingularem exiſtentiam, & perſonam, & eſt diuiſus, & ſeparatus à quolibet alio homine, eo quia eſt hic homo, & non eſt alius. Et ideo qui amat ſeipſum, amat ſeipſum tanquam hunc hominem, & ſub ratione ſingulari tantùm, & non ratione communitatis, quia eſt ſeparatus, & diuiſus ab omnibus aliis, quia amor mutat amantem in rem amatam. Et quia res amata eſt hic ſingularis homo, & hoc indiuiduum; ideo tunc quia primo amat ſeipſum, eſt mutatus, conuerſus, transformatus in hunc ſingularem hominem. Et ideo talis eſt ligatus cum ſeipſo tanquam cum hoc homine ſingulari. Et cùm hic homo, tanquàm ſingulariter, ut hoc indiuiduũ eſt diuiſus, ſeparatus ab omni alio homine, & ab omni alia re ſingulari quæcunque ſit illa, & cum nulla alia re conuenit, propter hoc iſte amor eſt ſingularis, proprius, & priuatus, & non communis. Et quia tantum ſe extendit amor, quantum res amata, & non aſcendit ſupra, ideo quia res primo amata eſt hic ſingulariſſimus homo, inquantum eſt hic; ideo iſte amor non poteſt ſe extendere, neque aſcendere ad communem hominis rationem, & ideo non extendit ſe ad hominem, inquãtũ homo eſt, quia eſt res cõmunis, & altior. Et ideo tunc nõ poteſt amare alios inquãtũ ſunt homines, quia hic amor non poteſt aſcendere ultra hũc homi-

nem, & inquantum hic homo eſt. Et quia iſte amor eſt primus; ideo ex iſto exibunt omnes alii amores, & omnes erunt amores priuati, & diligent bonum ſuum priuatum primo, ſcilicet ſuum honorem, ſuam priuatam excellentiam, nec ſe poteſt extendere iſte amor niſi ad illa quę reſpiciunt ſuum bonum priuatum, ut honorem proprium, delectationem propriam, & uoluntatem propriam. Et ideo diliget alios homines, inquantum ualent ad ſuum bonum priuatum, ad ſuum honorem, delectationem, & uoluntatem, & non aliter, neque alias. Et ſub iſto reſpectu, & ſub iſta cauſa amabit omnia quæ amabit. Et in omnibus non amabit niſi ſeipſum, quia omnia amabit propter ſe. Et ſic poſſumus concludere, quòd cùm amor ſuipſius, ſeu priuatus, ſit radix omnium malorum, & amor prius oriatur ex hoc, quòd res primo amata eſt hic homo: & ideo tanquam hic homo eſt radix, & origo omnium malorum, quia quilibet qui amat primo ſeipſum, tanquam hunc ſingularem hominem, ab omnibus eſt diuiſus, & ſeparatus. Sed quia Deus eſt communis, & uniuerſalis omnibus creaturis, quia omnes ab ipſo ueniunt, & ab ipſo manutenentur, & conſeruantur; ideo quando Deus eſt res primo amata, tunc amor talis eſt communis, & uniuerſalis; & ideo eſt radix omnium bonorum. Sic ergo communitas, & uniuerſalitas reddunt amorem bonum; & ſingularitas, & proprietas, reddunt amorem malum. Quanto ergo amor magis communis eſt, & uniuerſalis, tanto melior eſt; & quanto magis particularis, tanto peior. Et hoc totum oritur à re primo amata, & ſecundum quod eſt magis communis, & uniuerſalis, aut magis priuata, & ſingularis.

Quòd

Quòd quilibet homo poteſt facere certitudinaliter, & per experientiam exemplorum, ſcientiam ſibiipſi, ex ſe ipſo, per amorem ſuiipſius, quali forma ſe habere debeat erga Deum, & quid debeat Deo, inquantum Deus eſt.

Cap. CXLVI.

QVoniam autem homo quilibet debet conari quantum poterit, ut certiſſimè uideat omnia quæ debet dare Deo; quia hoc eſt bonum ſuum. Et ideo quia homo non poteſt eſſe magis certus, quàm per ſeipſum; & quando in ſeipſo uidet quid debeat, uel quid debet facere Deo, ideo dabitur hic quædam breuiſſima doctrina quæ fundatur in amore ſuiipſius, ſeu amore proprio; per quam doctrinam omnis homo poteſt uidere in ſeipſo tanquam in exemplari propinquiſſimo, qualiter ipſe debet ſe habere erga Deum, & non indigebit niſi ſeipſo ad cognoſcendum, nec oportebit quærere alios teſtes extrinſecos. Vnde iam monſtratum eſt, quòd ſolus Deus de iure naturæ debet eſſe res primo amata: & ideo ſoli Deo hoc debetur, ut ſibi primo amor detur. Et exinde monſtratũ fuit, quòd qui primo amat ſeipſum, & primo dat amorem ſibimet, quòd ipſe facit ſe tanquàm Deum, quia ipſe eſt res primo amata, quod ſoli Deo debitum eſt. Si ergo primo diligo me ipſum, conſtituo me Deum; quia quod primo debeo Deo, hoc do mihi; & ſic teneo locum Dei ex me ipſo, & per conſequens omnia quæ deberem dare Deo, & attribuere, do mihiipſi; unde poſtquàm amor eſt primum, quod debitum eſt dari primo ſoli Deo, & ego do mihimetipſi primo. Et per conſequens do mihi omnia quæ ſequuntur amorem primum, & quæ ligantur cum amore. Et quia omnia illa quæ aliquis debet ſibimetipſi, uel vult ſibi dari, uel fieri, eo quia primo amat ſeipſum inquantum primo dili-

Cap. 133.
Cap. 139.
Cap. 144.
Cap. 140.

git ſe ipſum, omnia illa debet dare Deo ſoli, & etiam uelle, quod ei ſoli detur, eo quia primo debet amare Deū. Si ergo aliquis uult ſcire quæ ſunt illa quæ debet dare Deo, uideat quæ ſunt illa quæ uult pro ſeipſo & ſibi dari, & quid pro ſeipſo facit, eo quia primo amat ſeipſum: unde illa quæ uult, & facit pro ſeipſo, & uult ſibi dari, & fieri ea. Et propter hoc, quia primo amat ſeipſum, uult & facit tanquam Deo ſibiipſi. Quia tunc eſt quaſi Deus, & tunc erit certus, quòd omnia illa debet dare, & facere pro ipſo, & uelle ſoli Deo dari, & pro ſeipſo fieri: ponat ergo Deum loco ſuiipſius; & ideo quia quando amo me ipſum, primo amo uoluntatem meam, & ſequor eam, & nullam aliam. Et ideo ſimiliter, quia primo debeo amare Deum, primo debeo amare uoluntatem ſuam, & ſolum ſequi eam, & nullam aliam. Similiter eo quia amo me ipſum, & ſequor primo uoluntatē, deſidero, uolo, & amo primo honorem meum, & illum uolo exaltare, conſeruare, & augmentare, & honorem meum præpono omni honori; & uolo, quòd omnes mihi dent honorem, & conſeruent, & augmentent illum. Ergo conformiter hoc debeo Deo, ſcilicet uelle, deſiderare, & amare primo honorem ſuum, & conſeruare illum, & augmentare, & exaltare, & eius honorem omni honori præponere, & debeo uelle, quòd omnes honorem ſuum augmentent, conſeruent, & defendant. Ita quòd Deum præponam mihi. Similiter quando diligo honorem meum, primo habeo odio omnem alium honorem, qui non concordat cum honore meo, & inquantum honorem meum minueret, & cōtra illum pugno, & iraſcor. Similiter debeo habere odio omnem honorem qui non concordat cum honore Dei; & inquantum poſſum debeo diminuere, & deſinere illum, & debeo pugnare contra omnem alium honorem qui poteſt diminuere honorē Dei. Conformiter, ſi primo amo me ipſum, amo primo laudē meā, & uolo laudari ab omnibus, & uolo quòd omnes dicāt bonum de me, & quòd

nullus

nullus dicat de me malũ, & uolo habere magnã famã, & magnũ honorem, & nomen. Ita ſimiliter, quia debeo amare Deũ, debeo ponere Deũ loco mei, & ideo debeo primo laudem ſuã amare, & uelle, ꝙ laudetur ab omnibus, & uelle ꝙ Deus habeat magnã famã, & magnũ nomen, & ꝙ nullus uituperet ſuã famã, neq; ſuũ nomen. Quia poſtquã mihimetipſi uolo iſta, debeo iſta magis uelle de Deo, quia primo debeo amare Deũ. Et ſi primo credo mihimetipſi, & nolo, ꝙ alii dent fidẽ, & credulitatẽ mihi, & nullus reputet me mendacẽ; ita quia primo debeo amare Deum, debeo Deũ ponere loco mei; & debeo primo credere, & dare fidẽ, & credulitatẽ, & uelle ꝙ omnes alii dent fidem, & credulitatẽ ſibi, & nullus reputet eũ mẽdacẽ. Similiter ſi primo diligo me, uolo ꝙ omnia ſpectantia ad me cõſeruentur. Ita quia primo debeo Deũ amare, debeo uelle, ꝙ omnia quæ ſunt Dei, & quæ pertinent Deo, cõſeruentur, & creſcant, & non diminuãtur. Et ſimiliter de omnibus aliis quæ facio, quæ uolo, & quę deſidero mihi, debeo excellentius uelle, & deſiderare de Deo. Sic ergo manifeſtum eſt, ꝙ quilibet homo poteſt habere uerã, & certã cognitionẽ de his quę debet dare, & facere Deo; & hoc per amorẽ ſuiipſius, ſeu ꝓ propriũ amorẽ, quando omnia quæ quilibet facit, & vult ſibi fieri, inquãtũ ẽ res primo amata, debet facere, & uelle fieri Deo, qui ſolus debet eſſe res primo amata. Quia in hoc quilibet tenet hoc locũ, & occupat locũ Dei, quia Deus debet eſſe ibi ubi ipſe eſt: debet ergo ipſe remouere ſeipſum de illo loco primitatis, & dare Deo locũ illũ, & tũc faciet Deo in ueritate omnia illa quæ ſibimet faciebat, uel fieri uolebat, quia iſta in ueritate debent eſſe. Et ſi amor ſuiipſius, & proprius, quãdo eſt primus, manifeſtat, & declarat per experientiã, modum, & formã qualiter nos debemus nos habere erga Deũ. Et ſic patet, ꝙ quilibet in ſeipſo portat modum, formam, & exemplar ſcriptis, & depictis, quomodo & qualiter ſe debeat habere erga Deum: & hæc eſt ſcientia certiſſima, & clariſſima

ma quam nemo poteſt negare, quia videt ea in ſeipſo, quod falli non poteſt.

De vltimo, & finali fructu qui naſcitur ex iſtis duobus amoribus. Cap. CXLVII.

QVoniam autem vltimum & finale, quo expectatur in omni re, & deſideratur, eſt fructus, & nihil aliud expectatur vltra; & hoc manifeſtum eſt in ſeminibus, & plantis, & arboribus, quia propter fructum omnia finaliter fiunt. Quia illud quod de qualibet re colligitur, eſt fructus eius. Diuerſa autem ſemina habentur a diuerſis fructibus; & diuerſæ arbores & plantæ habent diuerſos fructus, & etiam diuerſa ſemina producunt diuerſos fructus; ita quòd quodlibet ſemen habet ſuum proprium fructũ, & quilibet fructus habet ſuum proprium ſemen. Et ideo quia in voluntate noſtra, tanquam in agro ſpirituali, & terra ſpirituali, poſſunt eſſe, & ſeminari, & plantari, & ratificari duo amores primi: & amor Dei, & amor ſuiipſius tanquam duo ſemina, duæ primæ plantæ, & duæ primæ radices. Et ideo conſiderandum eſt cum ſumma diligentia qualem fructum producet nobis quodlibet ſemen quælibet planta, & quælibet radix finaliter; & quem fructum colligemus de amore Dei, qui eſt primus in nobis, & quid de amore proprio quando erit primus. Et quia non ſunt, neque poſſunt eſſe plures radices, quàm duæ primæ radices amoris, & duo prima ſemina; ideo etiam non poſſunt eſſe finaliter niſi duo fructus finales, & vltimi. Et quia ſemina, & radices contrariantur, & opponuntur, & inimicantur adinuicem; ita quod non poſſunt aliquo modo inſimul eſſe in eadem terra, quia vna radix deſtruit aliam totaliter; ideo etiam neceſſe erit, quod fructus finales & proprii iſtarum duarum radicum inter ſe contrarientur, & opponentur, & inimicentur, & non

poſſunt

poſſunt aliquo modo inſimul eſſe. Et neceſſe eſt, ꝙ vnū alium omnino deſtruat, occidat, euellat, & expellat. Conſiderandum eſt ergo qui ſunt iſti fructus.

Quod gaudium durans ſine fine, & triſtitia ſine fine, ſunt duo fructus, qui finaliter naſcuntur in voluntate, tanquam in agro: de amore Dei, & de amore proprii ſuiipſius, tanquam de duobus ſeminibus in eo primo ſeminatis. Cap. CXLVIII.

ET quia ex omnibus quæ homo facit & operatur, non remanet finaliter in homine & ipſius voluntate, niſi gaudium, vel triſtitia; ita quòd gaudium & triſtitia ſunt duo finalia & ultima, quæ naſcuntur, & oriuntur in uoluntate, & in corde hominis, & ad iſta duo terminantur omnia quę facit homo. Quia quicquid facit homo, non poteſt aliud colligere in ſeipſo, neque ſecum ducere, ſeu portare quod manet, niſi gaudium, vel triſtitia. Hoc eſt enim totum ſuum lucrum; quod de ſuis laboribus ſecum portat; vnde iſta duo ſunt colligata quòd ſequuntur omne opus hominis, & neceſſe eſt quod ſequatur gaudium, vel triſtitia in eo. Et ideo gaudium, vel triſtitia ſunt fructus quos colligitur homo de omnibus. Et propter hoc, quicquid homo operatur propter gaudium, & habet finaliter gaudium, nec aliud vult niſi gaudium; & quando habet gaudium, nil aliud quærit, quia gaudium ipſum implet, & nulla res alia poteſt ipſum ſatiare niſi gaudiū. Et quia triſtitia opponitur gaudio, & ei contrariatur; ideo homo ſemper fugit triſtitiam, & quærit gaudium. Et quia uerum gaudium, eſt uerus fructus hominis bonus, & vera triſtitia eſt verus fructus malus, & quia quilibet fructus habet ſuum ſemen proprium; ideo neceſſe eſt, ꝙ ipſum verum gaudium habeat ſuum ſemen proprium de quo naſcatur, & etiam ipſa triſtitia. Et cùm in homine

Nota.

Homo ſemper quærit gaudium.

Cap. 137.

re non poſſunt eſſe niſi duo ſemina prima,& duæ primæ radices, ſcilicet duo amores iam dicti; ideo neceſſe eſt, q̃ omnia alia ex iſtis naſcuntur & oriantur,& quòd habeat iſta ſemina,& ſicut nõ ſunt niſi duo prima ſemina cõtraria inter ſe,& duæ primæ radices nõ ſunt niſi duo fructus cõtrarii.ſ.gaudium & triſtitia:ſic ergo habemus duas primas radices, & duos finales fructus illarum radicum; & quia gaudium eſt bonus fructus, & deſideratus, & amabilis, ideo eſt neceſſe, quòd oriatur & naſcatur de bono ſemine,& de bona radice. Et quia triſtitia eſt malus fructus, ideo eſt de malo ſemine, & de mala radice; & ideo neceſſe eſt,q̃ verum gaudium oriatur,& pullulet de amore Dei; & vera triſtitia & finalis, oriatur de amore ſuiipſius, ſeu proprio: & ſic habemus primo agrum, ſcilicet ipſam voluntatẽ; ſecundo habemus duo ſemina,& amorem Dei, & amorẽ proprium; & habemus duos fructus finales,ſcilicet gaudium,& triſtitiam.

Declaratio qualiter ex Dei amore quando eſt primus, oriatur gaudium durans ſine fine.

Cap. CXLIX.

Ex amore Dei,neceſſario gaudiũ ſequitur.

QVoniam autem vbi amor non eſt, vllum gaudium non poteſt eſſe,quia ex ſolo amore naſcitur gaudium. Vnde gaudium generatur, quando voluntas habet illud quod vult, & amat. Si enim nihil amat,nec aliquid vult,tunc nullum habet. Sed triſtitia ſimiliter generatur,quando voluntas habet illud quod non vult,neque etiam amat,ſed habet illud quod habet odio; & ideo quãdo Deus eſt res primo amata ab ipſa voluntate, tunc ex tali amore neceſſario generatur gaudium,quia Deus non poteſt mori,non poteſt deficere, neque deperdi ab ipſa voluntate, ſed ſemper eſt præſens,ſemper adeſt ipſi voluntati;& ideo voluntas habet ſemper principaliter illud quod vult; & q̃d amat, habet ſemper rem amatam indeficientem,immortalem, immutabilem, ſemper viuentem, inuariabilem, & nullo

Amor Dei eſt immortalis.

indi-

indigentem; & ideo amor Dei ſemper poteſt durare, & ꝑmanere, quia talis eſt amor, qualis eſt res primo amata; & ideo talis amor erit immortalis, indeficiens, fixus, firmus, immobilis, ſemper viuens, nullo alio indigens, continuè manens, & durans. Vide ergo, ꝙ voluntas noſtra in qua generatur amor, & ſeminatur, eſt immortalis, & perpetua, ac ſpiritualis. Quia res primo amata, quæ eſt Deus, & immortalis, impaſſibilis, & inuariabilis, ſummè bonus, ſummè amabilis, ſummè delectabilis, ſummè ſpiritualis, & ſummè conuenientiſſimus voluntati, qui ſolus eſt dignus primo amari, & cui primitus debet amor; ſeqtur ꝙ talis amor q hēt talia fundamēta immortalia, erit immortalis & in perpetuū durās, ſine fine, ſine termino, nunꝗ deficiēs, quia ipſa volūtas per amorē mutatur in naturam rei amatæ. Ergo ſequitur, ꝙ quicquid ſentitur de re amata, ſentitur ēt de amante: & ſi res amata eſt indeficiens & immortalis, ēt, vt probatum eſt, ſequitur ꝙ voluntas noſtra, ſi primo amet Deū ſit immortalis, indeficiēs, firma, ſecura, fixa, inuariabilis, ſemꝑ viuens, ſemper durans, ſine fine, ſine termino; & q̄a ex tali amore neceſſario oritur gaudiū, ſequitur, ꝙ tale gaudium erit ſemꝑ durans, ſine fine, nunquam deficiens, nunꝗ fluens, ſed inuariabile, firmū, ſolidum, fixum, & immortale, manens in ipſa voluntate. Sicut enim ex amore oritur gaudium, ita ex æterno amore oritur æternum gaudium. Declaratum eſt ergo qualiter ex Dei amore, quando eſt primus in voluntate, oriatur in ipſa gaudium durans ſine fine.

Eodem tit.

Infinitum gaudium. amor Dei.

De conditionibus, & proprietatibus quibus indutum eſt iſtud gaudium. Cap. CL.

ET quia, vt dictum eſt, gaudium eſt fructus amoris; ideo tale erit gaudium, qualis eſt amor. & talis eſt amor, qualis eſt res amata. Et quia iam monſtratum eſt certiſſimè quas conditiones, quas proprietates hēt ipſe amor Dei; iō ſeqtur, ꝙ ſimiles con-

Cap. 134.

conditiones, & ſimiles proprietates erunt in gaudio orto, & nato de illo amore. Quia qualis arbos, talis fructus eius. Et ideo, quia amor Dei, quando eſt primus, eſt ſemen iuſtum, ſanctum, verum, & ordinatum, purum, ſincerum, & immaculatū, immundiſſimum, diuinū & optimum, rectum, & ſecundum naturam hominis, in quantum homo eſt. Exinde ſequitur, quod iſtud gaudium quod naſcitur de tali amore, eſt fructus iuſtus, ſanctiſſimus, verus, ordinatus, purus, ſincerus, immaculatus, mundiſſimus, diuinus, optimus, & rectus; & eſt gaudium quod cōuenit homini inquantum homo, & eſt ſecundum naturam hominis, & eſt totus ſecundum Deum. Quia ſicut totus amor eſt ſecūdum Deum, ita totum gaudium eſt ſecundum Deum, quia ex illo amore oritur gaudium; & ſic totum gaudium oritur & naſcitur de Deo, & radicatur in Deo, & in Creatore, & non in creatura, & durabit tandiu, quandiu Deus creator durabit: & quia Deus durabit ſemper, ſic gaudium etiam quod inde ſurgit, durabit ſemper. Et quia vbi eſt uerum gaudium, ibi eſt vera lætitia; ideo tale gaudium includit veram lætitiam, verā iocunditatem, ueram hylaritatem, delectationem verā, & delectamentum uerum, veram complacentiam, quietem, tranquillitatem, delitias, exultationes, iubilationes, ſuauitatem, dulcedinem, ſatietatem, & veram ſaturitatē. Et quia gaudium erit æternum, ſemper durans, ſine fine; ſequitur, quòd cum illo gaudio erunt omnia iſta & lætitia æterna, & vera ſine fine; delectatio æterna, vera, & recta; iocunditas eterna, hylaritas ſemper durans, complacentia perpetua; tranquillitas æternæ delitiæ, exultatio, iubilatio ſine fine. Ecce ergo conditiones, & proprietates in quibus erit ueſtitum, & fulcitum ipſum gaudium.

Quòd

Quòd gaudium quod naſcitur de amore Dei, eſt tota vita hominis, & voluntas. Cap. CLI.

ET quoniam iſtud gaudium eſt fructus; ideo quia fructus naſcuntur, & oriuntur propter vitam, & ad dandum vitam, & nutrimentum, ac ſuſtentationem; ſequitur, quòd iſtud gaudium dat vitam, & nutrimentum homini, & eius voluntati. Et de ipſo ipſa volūtas viuet, & nutrietur; & eſt propria vita hominis & cordis. Sicut enim triſtitia eſt mors hominis, ita gaudium eſt vita hominis. Vbi enim nulla vita eſt, ibi nullum gaudium. Sed vbi triſtitia eſt, ibi mortis nuncius, vel mors. Nam gaudium dilatat cor, fortificat, & confortat, nutrit, & delectat; & ideo nil aliud vult, vel deſiderat, niſi gaudium, per contrarium verò ipſa triſtitia mortificat, conſtringit, debilitat, deſtruit, & annihilat: & nemo eam vult, neque etiam appetit. Nullus enim vult eſſe in triſtitia continua, neque in tribulatione, ſed in gaudio continuo. Sicut enim triſtitia eſt mors animæ; ita gaudium eſt vita animæ. Quia non habet verum gaudium, & perpetuum, q̃ nõ habet vitam veram, & perpetuam: & qui habet veram triſtitiam, & perpetuam, habet mortem veram & perpetuam. Ergo qui habet amorem Dei in ſe, habet vitam veram, & perpetuam. Quia de ipſo amore Dei naſcitur verum gaudium, quod eſt vita vera. Qui ergo habet verum gaudium, habet totum complementum, quia ergo totum bonum, quod homo vult habere, eſt ipſum gaudium, quod eſt vita eius: & quando habet gaudium, habet totum quod vult habere, & nihil aliud vult habere, quia omnia uult habere propter gaudium, & vt gaudium habeat. Et quia iſtud gaudium oritur de amore Dei ſolum, & nulla re alia; ideo ſequitur, quòd ad habendum totum bonum noſtrum, & totam vitam noſtram, & totum complementum noſtrum, ſufficit habere

Gaudium amoris Dei eſt vita hominis.

Habẽs amorem Dei, habet veram vitam.

bere vnicam rem, ſcilicet amorem Dei: Et quia amor Dei eſt intra hominem, & non extra, quia eſt in voluntate, & in corde; ideo ſequitur, quod ad habendum totum bonum noſtrum, & totum quod finaliter volumus, ſcilicet ipſum gaudium, non eſt neceſſe habere aliquas res extraneas. Et per conſequens nec aurum, nec argentum, neque lapides pretioſos, nec honorem, nec dignitates, nec officia, neque delectationes, neque ſcientias, nec bona temporalia, neque cibos, neque potus. Sufficit ergo habere amorem Dei, de quo naſcitur omne bonum noſtrum, & totum gaudium. Et quia amor Dei portatur in ſola voluntate, ergo homo poteſt portare totum bonum ſuum in ſua voluntate. Et quia voluntas eſt ſemper in ſua libertate, & in ſuo dominio, & nullo modo poteſt cogi, neque poteſt auferri ab ea aliquid niſi ipſa volente, ſic quod ipſa voluntas ſi vult non poteſt in æternum perdere bonum ſuum, nec ſuum gaudium, & per conſequens vitam ſuam, quia nemo poteſt tollere ab ipſum amorem Dei, in quo eſt vita, & omne gaudium, niſi ipſa velit. Concludamus ergo, quòd ipſum gaudium quod naſcitur de amore Dei, eſt tota vita hominis, & voluntas.

Amãs Deũ portat totũ ſuum bonũ in corde.

De gaudio quod naſcitur ex amore Dei, dum homo viuit in hoc mundo.

Cap. CLII.

QVoniam autem ipſum gaudium ſequitur amorem, & prius eſt amor quàm gaudium, quia eius fructus eſt; ideo neceſſe eſt, ꝙ ſicut dilatatur, & extenditur amor, ſicut creſcit amor, ſicut multiplicatur amor, ita dilatetur, & extendatur gaudium, ita creſcat gaudium, ita multiplicetur gaudium. Et quia iam monſtratum eſt, quòd ex amore Dei, quando eſt primus,

mus, oriantur & multiplicentur multi & infiniti amores, quia neceſſe eſt, quòd qui primo amat Deum, amet omnia quæ Dei ſunt. Et ideo amor Dei extendit ſe ad omnes creaturas, inquantum Dei ſunt, ſed primo ſe extendit in imaginem Dei viuam. Et quia quilibet homo eſt imago Dei; ideo quia primo amat Deum, ſtatim amat eius imaginem viuam; & per conſequens amat omnem hominem; & exinde oritur ſtatim gaudium ex tali amore. Quia ſicut de amore Dei oritur gaudium, ita etiam de amore ſuæ imaginis viuæ, inquantum eſt Dei imago, & ſic tot gaudia habebit, quot homines amabit, inquantum ſunt Dei imagines. Et ſic de quolibet homine quem amabit, inquantum eſt imago Dei, poterit habere gaudium; & ſic multiplicabitur gaudium in hoc mundo. Et etiam quilibet gaudebit de ſeipſo, inquantum eſt Dei imago viua. Vlterius etiam, qui amabit omnes creaturas, inquantum Dei ſunt, ſic gaudebit de omni creatura, inquantum Dei eſt. Et ſic de amore Dei, inquantum eſt primus, naſcentur homini, & multiplicabuntur innumerabilia gaudia, quæ omnia habent ortum ab vna radice, ab vno ſemine, ſcilicet ab amore. Et ideo iam homo viuens in hoc mundo, recipit, & colligit inæſtimabilem fructum de Dei amore, quia ſemper eſt in gaudio, quia ſemper eſt in amore recto & bono, & per conſequens continuè eſt in vita, & continuè viuit, & iſtud gaudium nemo poteſt tollere, ſicut nemo poteſt tollere amorem. Nec oportet in hoc mundo habere aurum, nec argentum, neque abundantiam rerum temporalium ad habendum iſtud gaudium. Quia qui habet amorem Dei in hoc mundo, habet ſuas diuitias in ſeipſo intra ſe, quas non videt, nemo ſcit, nec cognoſcit, niſi qui habet. Et ideo qui habet amorem Dei, nihil extra ſe deſiderat, nihil extra concupiſcit; ideo nulli inuidet, nil alienum deſiderat; quia iam in ſe abundat, & eſt plenus ſuo bono, ſcilicet ſuo gaudio, quod eſt vita cordis.

Cap. 134.

Amans primo Deum & amat hominem.

Amãs creaturas propter Deum, gaudet de omnib. creaturis.

Amãs Deũ, habet ſuas diuitias in corde.

Amãs Deũ omnia deſpicit. Et ideo omnia alia pro nihilo reputat; & ideo non ſitit, neque eſurit bona corporalia, ſed ſolùm curat de amore Dei, de quo totum oritur gaudium. Patet ergo gaudiũ quod naſcitur de amore Dei dum homo viuit in hoc mundo.

Quòd gaudium ſempiternum quod oritur de amore Dei poteſt eſſe tale, & ſimile in infinitis hominibus, ſicut in vno; & in quolibet poteſt eſſe ſuum proprium gaudium ſine impedimento alterius. Cap. CLIIII.

ET quia vna res poteſt eſſe primo amata ab omnibus hominibus, ſcilicet Deus; & in quolibet poteſt eſſe amor Dei ſimilis: & ideo ſequitur, quòd etiam iſtud gaudium poteſt naſci, & generari in quolibet homine, & tale poteſt habere vnus ſicut alius. Quia ſicut omnes ſimul poſſunt habere amorem Dei: ita poſſunt habere gaudium quod naſcitur de amore iſto. Nec gaudium vnius poteſt impedire gaudium alterius. Et ſic omnes homines poſſunt habere ſimile gaudium, & poſſunt impleri gaudio, & tamen propter hoc nullus habet minus; & tale gaudium habere poteſt vnus ſicut alius; & quilibet poteſt habere ſuum ſingulare gaudium, & proprium, & tamen tale erit vnum ſicut aliud, quia ſunt ſimilia: ſicut amor talis vnus, ſic & aliud gaudium poteſt de nouo multiplicari ſemper, & ſemper poteſt fieri nouum gaudium & generari. Quia licet ſint innumerabiles homines, & illi habeant gaudium, attamen de nouo poſſunt innumerabiles generari, augmentari, & nunquam terminari, ſed ſemper multiplicari. Et tamen propter hoc gaudium, alterius non minuitur. Quanto ergo homines multiplicantur, tanto gaudium magis, & magis multipli-

Gaudium vnius nõ impedit gaudium alterius.

tiplicatur. Et tota cauſa eſt, quia res primo amata eſt ipſe Deus, & eſt ipſa res primò amata, quàm vnuſquiſque poteſt habere in voluntate, & corde amatam; & talis amor poteſt eſſe in quolibet, & ſic vnus amor eſt, quia eſt vna res primò amata: & per conſequens erit vnum gaudium multiplicatum in infinitis hominibus. Sic ergo ex vna re gaudium poteſt in infinitum multiplicari ſine diminutione, quia non propter hoc Deus perdit aliquid de ſuo. Ecce ergo qualiter omnes homines,& ſi ſint infiniti, poſſunt habere inſimul totum ſuũ bonum, totam ſuam vitam, ſcilicet totum ſuum gaudium;& hoc ex ipſo ſolo Deo. Et qualiter ipſe ſolus eſt per ſeipſum ſufficiens dare vitam inſimul omnibus hominibus,& æternum,& ſine ſui diminutione,& hoc per amorem ſuum. Videte ergo qualiter bona vera hominum nunquam diminuuntur, ſed ſemper creſcere poſſunt, & non habent menſuram, neque terminum, ſed magis multiplicatis hominibus, magis multiplicantur etiam bona & gaudium.

Sicut homines, ſic & amor Dei, et gaudium multiplicatur.

De gaudio quod naſcitur ex Dei *amore poſt vitam corporalem, & oſtendetur ex perfectione gaudÿ, & amoris, quòd anima clarè* Deum *creatorem ſuum facie ad faciem,& ſine medio videbit.* Cap. CLIIII.

Quoniam autem ipſum gaudium eſt fructus amoris Dei:& ideo neceſſe eſt, ꝙ iſtud gaudium ſimiliter impleatur, & veniat in tantam plenitudinem, in tãtam abundantiã, ꝙ non poſſit eſſe maior, neque creſcere vltra: ita ꝙ anima non poſſit capere amplius de gaudio, vt ſic gaudium plenum fiat. Et quia anima amauit Deum primò per voluntatem, ideo ex tali amore ſequitur gaudium. Et quia voluntas totaliter per amorem vnitur Deo, ſequitur etiam, quòd ipſa vnietur ei per frui-

Plus amãs Deum plus vnietur ei ꝑ fruitionem.

tionem, & per gaudiũ, quod eſt fructus amoris. Et cùm ex clara cognitione Dei ſequitur maior amor; quia vbi maior cognitio eſt, ibi maior amor, aut maius odium eſt. Et quantò magis aliquid bonum cognoſcitur, tantò magis amatur. Sed quia Deus eſt ſolum bonum noſtrum, quantò ergo eum magis cognoſcimus, tantò magis eum amabimus; & quantò magis eum amauimus, tantò magis gaudium habebimus. Et quia etiam Deus non põt cognoſci, & non amari, eò quia eſt ſummè bonus, ſummè benignus, ſummè ſapiens, ſummè nobilis, ſummè pulcher, & in eo eſt plenitudo omnium gaudiorum, & diuitiarum, neque patitur in aliquo bono defectum. Si ergo Deus vult a nobis maximè amari, ſequitur etiam, quòd vult a nobis maximè cognoſci: & vt gaudium noſtrum in eo plenum ſit, neceſſè eſt, vt anima videat ipſum Deum facie ad faciem; & hæc cognitio eſt clara, certa, ac perfectiſſima, & ad vota, & tantum quantum voluerunt ſine medio, & ſic magis diligatur, & vt ſic animæ maius gaudium oriatur, quia iſtud aliter eſſe non potuit; quia niſi Deus, quem pro anima ama it in fide, oſtendat ſe, & manifeſtet clarè, & clariſſimè non faceret debitum, & ius amoris. Quia amor verus, & purus omnia aperit, omnia ſecreta reuelat. Hoc autem requirit natura amoris. Et quia anima primò amauit, quando eum non vidit, meretur eum videre facie ad faciem, dum eo fruetur, vt maius gaudium ex eo ſequatur. Et quantò clarius eum videbit, tantò magis eum amabit, ẽt & quantò magis amabit, tanto magis gaudebit, quia res quam aliquis habet, quando eſt bona, magis gaudebit quantò eam magis cognoſcit. Et per oppoſitum eſt de re mala. Quantò aliquis rem malã quam habet, cognoſcit, tantò eam magis odio habet; ergo ille qui primo Deũ amauit, quum ſit bonus, & optimus, quum ipſum magis cognoſcit, tantò ipſum magis amabit, & per conſequens magis gaudebit: & ſic cognitio erit cauſa

Maximè amàs Deum, maximè cognoſcet, gaudebit, & fruetur eo.

maioris amoris: & amor erit cauſa maioris gaudii: & tantum gaudebit anima, quantum amabit, quantum cognoſcet, & videbit: & vt perfectiſſimè gaudeat, oportet vt perfectiſſimè amet, & oportet, vt perfectiſſimè cognoſcat, & videat ſi perfectiſſimè amare, & gaudere debeat. Et ideo plenitudo arguit, & oſtendit, quòd omnia clarè videbit, & cognoſcet Deum Creatorem ſuum, ſummè bonum, ſummè benignum, ſummè ſuauem, & delectabilem. Quia quando clariſſimè videbit eum eſſe talem, fortius amabit eum, & fortius tunc gaudebit. Et quia perfectio gaudii oritur ex perfectione, & nobilitate amoris; ideo vt gaudium ſit perfectiſſimum, oportebit, quòd amor ſit perfectiſſimus, & quòd amor aſcendit ad gradum vltimæ perfectionis, & dignitatis. Non autem erit talis, niſi qualis conuenit Deo. Et ideo quia Deus de ſe, & propter ſe eſt ſummè amabilis, eo quia eſt ſummè bonus, & totus bonus, immo ipſa bonitas, & puriſſima bonitas, eſt ſummè benignus, & ſumma benignitas, & tota benignitas, & totus liberalis, ſummè dulcis, ſummè ſuauis, perfectiſſimè ſapiens, & ſummè perfectus. Et propter hoc ſequitur, & amor non erit perfectus, neque aſcendet ad amans, ſummè verus, & ſummè potens, ſummè vltimum gradum perfectionis, dignitatis, & puritatis, niſi anima amet ipſum Deum Creatorem ſuum propter ſuam ſolam bonitatem, benignitatem, & liberalitatem, & pulchritudinem ſuam. Et non propter dona, neque propter obligationem, quia Deus amabilis, puriſſimus, nobiliſſimus, & perfectiſſimus eſt. Et ex tali amore, ſequitur perfectiſſimum & puriſſimum gaudium. Et quia ad perfectionem gaudii, requiritur ſumma ſecuritas, ita quòd omnia ſint certiſſima & ſecuriſſima, ita quod nuquam perdet tale gaudiũ. Et ideo vt anima perfectè gaudeat, erit ſummè certa & ſecura, quia nunquam poterit amittere tale gaudium: & ꝙ

Cognitio amoris cauſa maioris amoris.

Amor perfectiſſimus habebit gaudium perfectiſſimum.

Deus nunquam velit auferre ab eo tale gaudium, & etiam quòd nullus eſt ita potens, quòd poſſit auferre ab eo, quòd anima clariſſimè cognoſcet Deum, & perfectiſſimè amabit eum: & cognoſcet, quia poterit ipſum non amare, eo quia cognoſcit, quia Deus eſt, quia eſt ſumma bonitas, in æternum diliget eam, & ſic anima erit ſecuriſſima, quia ipſa in æternum diliget Deum. Et quòd in æternum Creator Deus eam amabit, & quòd in æternum videbit eum, & quòd nulla alia res poterit deſtruere eam, neque illum amorem. Et per conſequens erit ſecuriſſima de ſuo æterno gaudio, quod in æternum non omittet, ſed tenebit in æternum.

Perfectiſſimè gaudens erit ſummè ſecurus.

Quòd ex natura gaudij & amoris, oſtenditur quod anima recuperabit corpus ſuum in ſtatu magis amabili, & per omnia ſibi conformiter, in quo poterit anima magis gaudere. Cap CLV.

ET quoniam anima quæ primo amat Deum, & etiam ſeipſam, inquantum eſt Dei, & inquantum eſt Dei imago viua. Et ideo poſtquam anima amat ſeipſam, vult bonū ſibimet, & amat bonum ſibi, & gaudet de bono ſuo; quoniam ergo anima amat ſuum corpus naturali amore, & habet naturalem inclinationem ad illud. Et quia Deus copulauit animam cum corpore, & corpus cum anima, & alligauit corpus animæ, & fecit quoddam naturale matrimonium inter ea, & anima cognoſcit corpus eſſe factum propter ipſam. Et ideo anima amat ſuum corpus, & omnia ſua membra. Et exinde ſequitur, quòd anima vult recuperare corpus ſuum, & vult bonum ſui corporis. Et etiam, quia anima eſt principalis pars hominis, & non totus homo, nec corpus eſt homo, ſed inſimul anima, & corpus ſunt homo. Et ideo hoc eſt ad perfectionem

Quòd anima amat corpus ſuū.

ctionem animæ, quod ipſa recuperet ſuum corpus, quia melius, & perfectius eſt totum, quàm & etiam hominem totum eſſe, quàm animam eſſe tantùm. Et ideo quia anima amat ſuam perfectionem, amat ſuum corpus, & remanet cum eo; & per conſequens vult, & appetit, quod ſuum corpus ei reſtauretur, nec poteſt uelle contrarium: quia hoc habet ex naturali inclinatione. Et ideo, ut gaudium animæ impleatur, neceſſe eſt, quòd ei reſtituatur corpus ſuum; & hoc in illa forma, in illo ſtatu quo erit magis amabile ipſi animæ, ac magis conforme, & magis proportionatum, conueniens, & delectabile ſecundum ſtatum ipſius animę; & in quo poterit ipſa anima magis gaudere; & per conſequens erit neceſſe, ut ſit plenum gaudium, quòd reſtituatur ei ſuum corpus, in maxima pulchritudine, & in ſummo decore, & impaſſibile, & immortale, ſpirituale, ſubtile, agile, clarum, ſicut Sol fulgens, & reſplendens, quia in iſto ſtatu erit magis amabile ipſi animæ, magis conforme, & magis proportionatum ſecundum ſtatum ipſius animæ; & hoc poterit facere Deus. Si enim potuit facere animam de nihilo, quum non eſſet, & potuit facere de terra corpus tale, & potuit facere terram aſcendere ad tantam dignitatem, ut ex ipſa fieret corpus ita mirabile, ut coniungeretur animæ rationali, & intellectuali portanti ſuam imaginem uiuam; quare non poſſet facere aſcendere ipſum corpus ad altiorem gradũ, quàm ante? Et ſicut anima mutata eſt ad altiorem gradum, & digniorem ſtatum: ita etiam expedit, ut corpus eius mutetur in ſtatum etiam altiorem, & nobiliorem gradum; & digniorem formam porportionabiliter. Et ſicut anima aſcendit, ita aſcendit corpus ſuo modo. Item ſicut anima mutata eſt in Deum, & in naturam Dei per uoluntatem, & amorem: ita etiam mutetur corpus in animam quantum fieri poterit, & in naturam animæ ſecundum poſſibilitatem, & quantum naturę corporis non repugnat, ut ſicut anima facta ē diuina, ita corpus factum ē ſpirituale;

Quòd corpus tandem reſtituetur animæ.

Corpus reſtituitur immortale.

Corpus quantum poſſibile eſt, ſequitur animã.

tuale: & hoc concludit, & oſtendit perfectio gaudii, & natura amoris. Sic ergo anima vult tale corpus ſibi reſtitui, quod ſit impaſſibile, ſubtile, agile, clarum, ſicut Sol, & cum omni decore, & pulchritudine, & immortale, & hoc poterit Deus facere. Ergo ut omnibus modis anima gaudeat, ita fiet rurſum, quod anima amat omnes creaturas inquantum Dei ſunt. Et ideo, ut anima magis, & pluribus modis gaudeat, totus mundus, & creaturę debent diſponi, renouari, & in ſtatu poni, in quo magis amabiles, & placibiles ſint, ut ſic ex eis ſequatur maius, & maius gaudium. Vt ſicut anima eſt mutata, innouata, & renouata in ſtatum altiorem, & digniorem: & corpus quod eſt propter animam, fuerit etiam mutatum, & innouatum in altiorem, & digniorem ſtatum, ita totus mundus, qui factus eſt propter hominem, debet renouari, & immutari in altiorem, & digniorem ſtatum, ad gaudium ipſius hominis, ut ſicut anima eſt ueſtita noua ueſte amoris perfectiſſimi in ſeipſa, & etiam corpus ſuum eſt ueſtitum nouo habitu, etiam pulcherrima ueſte impaſſibilitatis, claritatis, agilitatis, & immortalitatis; ita etiam totus mundus, & omnes creaturæ mundi, quæ factæ ſunt propter hominem, induantur etiam noua ueſte, ut totum ſit proportionatum, ut ipſo homine, qui eſt Rex, & dominus mundi, innouato, & exaltato, ſerui ſui, & omnia quæ ſunt propter ipſum facta, etiam innouentur, & exaltentur. Et ſicut omnia proceſſerunt ex amore, & ſunt propter amorem; & ex amore naſcitur gaudium, tanquam fructus eius; ita omnia ſint in gaudio, & taliter diſponantur, ut ex ipſius ſequatur maius gaudium, quod eſt fructus omnium. Sic ergo natura gaudii concludit, & probat debere fieri innouationem totius mundi, & omnium creaturarum.

Omnes creaturæ renouabuntur.

De magnitudine gaudij poſt hanc uitam, & de ſua multiplicatione. Cap. CLVI.

QVoniam autem gaudium eſt fructus ultimus qui expectatur; nihil aliud expectatur, niſi gaudium. Et quia uidemus per experientiam, quòd fructus in fine, & ultimatè ueniunt in ſumma abundantia, & multitudine, ſicut apparet in arboribus; unde uidemus, quòd de uno ſemine, ſcilicet de una parua nuce, uel de uno amygdalo, ſi plantetur, aut ſemınetur, exibit una magna arbor; & ex illa arbore, exibunt infinitæ nuces, uel amygdala, & tamen omnia uenient de uno paruo ſemine. Et ideo; quia gaudium eſt finalis fructus, qui uenit de amore, neceſſe eſt, quòd ipſum gaudium finaliter, & ultimatè ueniat in maxima abundantia, & multitudine. Si enim fructus corporales tantum multiplicantur, quanto magis debent multiplicari fructus ſpirituales. Videmus ergo magnitudinem, & ſimilitudinem ipſius gaudii, quod expectatur; & quia gaudium naſcitur de amore Dei; ideo neceſſe eſt, quòd gaudium ſe extendat ad tantum, ad quantum extenditur amor, & magnificetur ad tantum, ad quantum amor. Vnde quia quilibet poſt Deum amabit ſeipſum, & per conſequens de bono ſuo gaudebit, quia quanto aliquis amat aliquem, tantum gaudet de bono ſuo. Et ideo quilibet gaudebit de bono ſuo tantum quantum amabit ſeipſum. Et quoniam gaudebit, ubi habebit gaudium ſempiternum, & ubi erit lætitia ſempiterna, iocunditas, & delectatio, & omnis perfectio ſempiterna: ibi habebit plenum gaudium, & quicquid

Quilibet gaudebit de ſeipſo.

vult

vult habebit, & quicquid non vult non habebit: vbi erit immortaltas perpetua; impaſſibilitas æterna, agilitas, ſubtilitas, & claritas corporis vt Solis, perfecta cognitio, & clariſſima viſio de ſumma amicitia de Deo Creatore ſuo. Quantum igitur ſi poterit videre ſe exaltatum, tantùm poterit gaudere, quia videbit ſe abundare omnibus delitiis. Et quia quantum quis amat aliū, de tanto gaudebit de bono ſuo. Et ideo ſi aliquis haberet ſimile bonum, & ſimile gaudium, quem tantum amaret ſicut ſeipſum, tantum gauderet de bono illius ſicut de bono ſuo, & non minus gauderet de illo quàm de ſeipſo; & ſic duplicaretur gaudium: & ſi tertium triplicaretur, & ſi quartum, & ſic de aliis, ſemper multiplicaretur gaudium in milleſies millia, in tantum augmentaretur gaudium in milleſies millia. Et ſic tantùm quantùm multiplicarentur homines quos amaret, ſicut ſeipſum qui haberent ſimile & tale bonum, ſicut ipſe, tantum multiplicarentur eius gaudia; & hoc totum faceret ipſe amor, quia ad multiplicationem amoris, multiplicaretur gaudium. Et quia demonſtratum eſt, quòd qui primo amat Deum, amabit omnem alium hominem ſicut ſeipſum: & omnis qui amabit Deum primo, habebit omnia ſupradicta bona: ergo ſi innumerabiles ſunt homines habentes ſimilia, & eadem bona, innumerabilia erunt gaudia cuiuslibet, quia nullus minus alium, quàm ſeipſum diliget; & ideo non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis, quàm pro ſeipſo. Si ergo homo de tanto bono ſuo vix poterit capere ſuum gaudium, quō capax erit tot gaudiorum, & tantarum delitiarum? Et inſuper, quia dictum eſt, quantum quis diligit alium, tantum gaudebit de ſuo bono. Et ideo quia poſt hanc vitam vnuſquiſque plus amabit Deum ſine comparatione, quàm ſeipſum, & quàm omnes alios ſecum; & ita plus gaudebit de Dei bono, quàm de ſuo, & omnium ſuorum. Quia quanto amor creſcit, de tanto gaudium creſcit. Ecce ergo magnitudinem, & multiplicatio-

Quilibet gaudebit de alio.

Cap. 134. *Gaudium vnius, erit gaudium alterius.*

Eodem tit.

Plus amabimus Deum, quàm nos ipſos, aut alios.

tionem gaudii, & abundantiam quam quilibet qui primo amat Deum, colliget de amore Dei. Et ſi placuerit eum in ſeipſo primo, ecce quos fructus, & in quanta multiplicatione colliget; & omnia iſta erunt ęterna, quæ nunquàm deficient, quia amor Dei, ex quo omnia oriuntur, erit æternus, & indeficiens, & ſic eſt radix. Et ita radix, & fructus in æternum durabunt, & in æternum uiuet homo de tot, & de tantis fructibus æternis, & indeficientibus. Ecce quos, & quales fructus colliget homo, & anima de ipſo amore Dei tanquàm de uno ſemine, tanquam de una radice in uoluntate plantata tanquam in agro ſpirituali. Declaratus eſt ergo finalis, & ultimus fructus, qui naſcetur ex amore Dei, quando erit primus: uidete ergo, & notate ordinem totius proceſſus. Primo enim inuenta fuit obligatio amoris. Secundo natura amoris. Tertio fructus amoris, qui eſt gaudium. Sic ergo obligant nos ad amorem, & omnia facta ſunt & nobis data propter amorem, & amor propter gaudium, & gaudium propter nihil aliud, in tribus autem totum clauditur in obligamine, in amore, & in gaudio. Totus ergo ordo creaturarum, tota ſcala naturę oſtendunt nobis obligationē ad Deum, & debitum amoris, & etiam gaudium. Ex creaturis manifeſtatur obligatio. Ex obligatione debitum amoris. Et ex amore gaudium. Et ſic per ſcalam naturæ continuè aſcendimus de bono in melius, & de infimis, ad ſumma cum Dei auxilio.

Cap. 109.

Cap. 147.

De fructu, qui naſcitur de amore proprio, & priuato, ſeu propriæ uoluntatis, & oſtenditur, quòd de tali amore non poteſt naſci uerum gaudium, ſed ſophyſticum, & deceptiuum, ac tantum apparens, quod intus portat triſtitiam latētē, quæ naſcitur poſt gaudiū. **Cap. CLVII.**

QVoniam autem iam dictum eſt, quòd quando homo habet rem quam vult, & amat, & etiā ſperat certitudinaliter habere, tunc exinde ſequitur gaudium. Et ideo de amore propriæ uoluntatis poteſt generari gaudium. Quia qui amat ſuam propriam uoluntatem, vult ſibiipſi propriam laudem, proprium honorem, propriam gloriam, & propriam excellentiam; & hoc ex parte animæ, vult etiam, & amat ſibimet uoluptates, & delectationes corporis; & per conſequens vult, & amat omnia illa quæ ualent ad hoc, & ad habendum illa, ſicut ſunt bona exteriora, dignitates, & officia, & ſcientiæ. Et ideo, quia homo, dum viuit in hoc mundo, poteſt habere omnia prædicta, ſcilicet honorem, laudem, excellentiam, & gloriam, delectationes corporis, & illa quę ualent ad hoc; ideo poteſt gaudere, & habere gaudium. Et quia iſta poſſunt perdi, & deſtrui, & non durant, ſed tranſeunt, & homo timet perdere ea, & etiam quia qui amat aliquam rem, habet odio illud quod deſtruit illam rem, vel poteſt diminuere illam; & ideo qui amat omnia ſupradicta, neceſſario habet odio omnia illa quæ poſſunt deſtruere, & diminuere proprium honorem, propriam laudem, propriam excellentiam, & uoluptatem propriam, & omnia quæ ualent ad hoc. Et exinde ſequitur, quòd ex tali gaudio naſcitur triſtitia; & tale gaudium conuertitur in triſtitiam, quia ex tali timo-

Cap. 149.

Amor proprius etiam habet gaudium.

Gaudium proprij amoris uertitur in triſtitiā.

re,

re, & odio, ſequitur triſtitia, & ex perditione & deſtructione talium, ſequitur triſtitia. Et ideo tale gaudium eſt falſum, vanum, deceptiuum, & ſophyſticum, quia intus abſcondit maiorem triſtitiam, quam ſit gaudium. Et ſic de amore proprio non poteſt naſci niſi gaudium falſum, & uanum, ac deceptiuum, quod triſtitiam importat.

De conditionibus, & proprietatibus ab indumentis, quibus indutum eſt gaudium, quod naſcitur de amore ſuæ propriæ uoluntatis.
Cap. CLVIII.

ET quia, qualis eſt radix, tale eſt illud quod ſequitur ex radice; ideo neceſſario tale erit gaudium, qualis erit amor ex quo oritur. Et ideo ex proprietatibus, conditionibusque amoris proprii, concludemus proprietates, & conditiones iſtius gaudii. Et quia iam concluſum eſt, quod amor proprius, & ſuæ propriȩ uoluntatis eſt inordinatus, iniuſtus, indebitus, tortuoſus, falſus, uitioſus, & corruptus, immundus, contra naturam hominis, inquantum homo eſt, & contra totum ordinem uniuerſi, contra omnes creaturas, peſſimus, nequiſſimus, turpiſſimus, maligniſſimus; immo eſt primum malum, & radix omnium malorum; primum uitium, primum uenenum, prima mors; prima tenebra, prima cæcitas, prima falſitas, primum mendacium, & radix omnium mendaciorum; prima iniuſtitia, prima turpitudo. Et ideo gaudium quod naſcitur ex tali amore, neceſſario habet proprietates talis amoris. Ideo tale gaudium neceſſario eſt inordinatum, iniuſtum, indebitum, falſum, uitioſum, corruptum, immundum, contra naturam hominis, contra totum ordinem

Cap. 139.

Cap. 141.

Gaudiũ hominis de ſeipſo eſt inordinatum.

dinem uniuerſum, contrà omnes creaturas, peſſimum, malignißimum, nequißimum, turpißimum, uitioſum, uenenoſum, mortale, tenebroſum, mendoſum, quia talis eſt radix unde oritur. Tale eſt gaudium, quod quis habet de ſuo amore proprio, & de amore ſuæ laudis, ſuæ propriæ excellentiæ, proprii honoris, propriæ gloriæ, & de uoluptate carnis, & de omnibus quæ ipſe amat propter iſta. Et quia ubi eſt gaudium, ibi eſt lætitia, & delectatio, & exultatio; ideo etiam erit tibi talis delectatio, talis exultatio, talis lætitia, talis complacentia. Et quia tale gaudium eſt corruptum, iniuſtum, peſſimum, &c. ideo etiam talis lætitia, talis delectatio, talis complacentia, talis exultatio, ſunt peſſimæ, corruptæ, inordinatę, & iniuſtæ. Et quia iam declaratum eſt, quòd amor pro-
Cap. 138. prius, ſeu propriæ uoluntatis, totaliter, & de directò con-
Cap. 100. tra Deum, ſine Deo, aduerſus Deum, extra Deum, præter Deum, etiam inimicatur Deo, & conſtituit hominem inimicum Dei capitalem: eo quia qui primo amat ſe, & ſuam propriam uoluntatem, facit ſeipſum Deum, & aufert inquantum in eo eſt, ſuam propriam coronam à Deo, ſcilicet priuilegium ſuæ proprię uoluntatis. Ideo ſequitur, quòd iſtud gaudium quod homo habet de tali amore, eſt contra Deum, & aduerſus Deum, extra Deum, ſine Deo, & totaliter, & de directò inimicatur Deo. Et per conſequens tunc homo gaudet, lætatur, delectatur, complacet, & exultatur contra & aduerſus Deum, & contra ſuam uoluntatem: & creatura contra Creatorem, & opus contra ſuum artificem. Et quia etiam ubi eſt amor ſuæ propriæ uoluntatis, ibi eſt contemptus Dei, qui eſt tantus ſicut ipſe eſt. Quia ſolus Deus dignus eſt amari primo, ergo tale gaudium, quod oritur de tali amore, oritur de contemptu Dei, & in contemptum, & offenſam, & iniuriam eius. Et ideo illud gaudium eſt ſummè Deo inimicum, & auget, & multiplicat, complet, & conſummat contrarietatem, & inimicitiam contra Deum. Quia amor proprius, in quo eſt

Gaudiũ proprij amoris eſt contra Deum.

Dei contemptus, eſt radix, & initium inimicitiæ Dei iniuriæ, & offenſæ eius. Et gaudium, quod naſcitur exinde complet ipſam inimicitiam, & augmentat, & multiplicat. Quia dum homo magis gaudet contra Deum, & lætatur, tunc efficitur, & cauſatur maior inimicus eius. Et quia gaudium eſt inimicum contra Deũ, & ideo confirmat inimicitiam contra Deum. Et iam illud gaudium portat, & abſcondit intra ſe latenter ſummum uenenum, peſſimum uenenum, & maximum uirus peſſimam mortem, quia portat ſecum, & abſcondit iniuriam Dei, offenſam Dei, & inimicitiam ſui Creatoris, quo nihil eſt peius, & uenenoſius, nihil mortalius, nihil magis nociuum, nihil damnabilius, nihil magis lætiſſimum, uel læſiuum; nihil damnabilius, nihil triſtius, & nihil indelectabilius. Malum enim eſt amare contra Deum, ſed multò peius eſt lætari, & gaudere, complacere, & exultare contra Deum, & iniuriam, & offenſam Dei.

Eſt inimicum Deo.

Sic ergo patent conditiones, & proprietates, quibus indutum eſt gaudium, quod naſcitur de amore ſuiipſius, & ſuę propriæ uoluntatis de proprio honore, propria laude, propria gloria, de delectatione carnis, & de omnibus quæ ſequuntur ad proprium amorem, quoniam tale gaudium eſt inordinatum, iniuſtum, indebitum, falſum, uitioſum, mendoſum, corruptum, immundum, malignum, peſſimum, nequiſſimum, ueneno plenum, mortale, contra naturam hominis, contra totum ordinem uniuerſi, contra omnes creaturas, ſine Deo, pręter Deum, extra Deum, & contra Deum, momentaneum, non permanens, fluens in momento, tranſiens, portans ſecum, & abſcondens iuſtitiam, & Dei iniuriam, & offenſam. Ecce ergo fructus qui naſcitur de amore proprio, dum homo viuit in hoc mundo.

De duobus gaudijs, & comparatione eorum adinuicem cum duobus amoribus. Cap. CLIX.

Duplex gaudium, & eorum differētia.

SIcut tunc ſunt duo amores contrarii, & capitales inimici, ita ſunt duo gaudia adinuicem contraria,& totaliter inimica: & ideo ſicut duo amores primi, & amor Dei, & amor ſuiipſius non poſſunt ſimul eſſe in uoluntate;ita nec iſta duo gaudia,quę oriuntur ab eis non poſſunt ſimul ſtare in uoluntate, ſed neceſſariò adinuicem ſe deſtruunt, & expellunt, unumque fugat aliud. Primum gaudium,quod oritur de amore Dei, naſcitur in ueritate, & eſt uerum. Secundum gaudium, quod naſcitur de amore ſuiipſius,naſcitur de falſitate, & eſt falſum. Primum gaudium,quod naſcitur de amore Dei,oritur de iuſtitia;ſecundum,quod de amore ſuiipſius naſcitur, oritur de falſitate,& iniuſtitia. Primum igitur naſcitur de radice omnium uirtutum: ſecundum oritur de radice omnium uitiorum. Primum oritur de radice omnium bonorum:ſecundum de radice omnium malorum. Primum oritur de æternitate: ſecundum de uanitate. Primum de incorruptibilitate;ſecundum oritur de corruptibilitate. Primum gaudium oritur de Deo, ſecundum gaudium oritur ſine Deo,extra Deum, & contra Deum. Primum gaudium coniungit,conſolidat,reficit, & ſatiat, & unit hominem cum Deo:ſecundum gaudium diuidit, elongat,ſeparat, & ponit hominem extra Deum. Primum gaudium multiplicat, & auget amicitiam cum Deo: ſecundum uerò auget, & multiplicat inimicitiam cum Deo. Primum gaudium complet,ſatiat,ſolidat,dulcificat uoluntatem: ſecundum gaudium amarificat, debilitat, euacuat uoluntatem, & facit eam fluctuantem, inquietam,inſtabilem, eſurientem, & ſitientem. Primum gaudium eſt ſecundum naturam hominis,inquantum homo eſt: ſecundum gaudium eſt contra naturam hominis,inquantum

tum homo eſt. Primum eſt ſecundum ordinem uniuerſi, & omnium creaturarum: ſecundum gaudium eſt contra ordinem totum uniuerſi, & omnium creaturarum. Primum eſt durans, permanens, & perpetuum: ſecundum eſt fluens, tranſiens, & momentaneum. Primum gaudium, quod naſcitur de amore Dei, poteſt haberi de amore Dei ſine labore, ſine expenſis, ſine adiutorio aliorum; ſed ſecundum gaudium, quod naſcitur de amore ſuiipſius, non poteſt haberi niſi cum labore, cum expenſis, cum multitudine rerum temporalium, cum damno aliorum, & deſtructione. Primum gaudium nunquam uertitur in triſtitiam; ſed ſecundum gaudium ſemper uertitur in triſtitiam, & dolorem. Primum gaudium facit hominem benignum, ſuauem, mitem, & manſuetum; ſed ſecundum gaudium facit hominem malignum, crudelem, & peſſimum. Primum gaudium multiplicat, auget conſeruat, fortificat, nutrit pacem, unitatem, concordiam, amicitiam, & omne bonum inter homines; ſed ſecundum gaudium multiplicat omne contrarium, & ſeminat inter homines omne malum.

Item de primo gaudio nullum poteſt ſequi malum, nullum poteſt ſequi ſcandalum; ſed ex ſecundo gaudio non poteſt ſequi niſi malum, & ſcandalum. Primum gaudium excitat ad operandum omne bonum: ſecundum gaudium excitat ad operandum omne malum. Primum gaudium eſt uitale, ſalutiferum, laudabile, amabile, deſiderabile, glorioſum, honeſtum, delectabile. & ſecundum naturam, & rationem; ſed ſecundum gaudium eſt mortale, & mortiferum, uituperabile, odibile, uitioſum, ignominioſum, contra naturã, & rationem. Primum gaudium eſt cauſa, origo, & motiuũ omnium bonorum operũ; ſed ſecũdũ eſt cauſa, origo, & motiuum omnium malorum operum. Primum gaudiũ proficit ſemper habenti: ſecundum gaudium eſt ſemper damnoſum, & nocet habenti. Primum gaudium eſt quo

Deo nihil amabilius, neque placibilius; ſed ſecundum gaudium eſt quo Deo nihil odibilius, & diſplicibilius. Primum gaudium auget amorem, & deſiderium omnium bonorum; ſed ſecundum gaudium auget amorem omnium malorum, & deſiderium omnium uitiorum. Primum gaudium eſt conuenientiſſimum naturæ hominis, inquantum homo eſt; ſed ſecundum gaudium eſt diſconuenientiſſimum, & contra naturam hominis, inquantum homo eſt. Et ideo nihil peius in homine, nihil mortalius, nihil magis damnoſum. Primum gaudium illuminat, & clarificat intellectum; ſed ſecundum excęcat, & obtenebrat intellectum; immo complectur cęcitatem animæ. Primum gaudium eſt ſummè pręmiabile; ſed ſecundum gaudium eſt ſummè punibile, & cauſa omnis punitionis, & propter ipſum debetur ſumma pœna. Ecce ergo quantum malum natum eſt, & generatum eſt in corde, & uoluntate, quando in ea eſt natum, & ortum tale gaudium uenenoſum, quanta malignitas, & quanta malitia.

Regula comparandi iſta duo gaudia, ut comprehendantur omnia prædicta. Cap. CLX.

VT autem omnia prædicta facilius comprehendantur, debēt iſta duo gaudia comparari. Primo penès conuenientiam: ſecundo penès differentiam. Penès conuenientiam, quia iſta duo gaudia conueniunt in nomine, quia utrunque uocatur gaudium. Item conueniunt, quia utrunque habet eſſe in uoluntate. Item conueniunt, quia omnia quæ fiunt, fiunt propter gaudium, ſiue unum, ſiue aliud. Sed differentia iſtorum gaudiorum capitur comparando iſta ad radices unde oriuntur, ſcilicet ad duos amores primos, uel ad Deum, uel ad operationes, & effectus quos faciunt in natura hominis, uel ad

ipſas creaturas. Et ſic diuerſimodè comparando, poterimus uidere quę attribuuntur uni gaudio, & quæ alteri, & proprietates, & conditiones utrorunque. Erga exercita teipſum nunc in duobus amoribus, nunc in duobus gaudiis, modo conſiderando unum per ſe, modo comparando cum alio; & ſic habebis magnam cognitionem de bono & malo hominis, inquantum homo eſt.

Conſiderandum tamen eſt, quòd gaudium eſt illud quod ſuper omnia petitur, quæritur, & deſideratur; & omnia deſiderantur propter gaudium. Et ideo ipſum gaudium ſtatim attrahit hominem ad ſe, quia talis naturæ eſt; & ideo omnis deceptio fit ratione gaudii, & nullus decipitur niſi propter gaudium; & ideo gaudium, inquantum gaudium, ſemper attrahit, & appetitur ſemper. Sequitur etiam, quòd malum gaudium attrahit ſemper, & appetitur non quia malum, ſed quia gaudium importat delectationem: Deinde excęcat hominem, & totum conuertit ad ſe, & dominatur totaliter homini. Nihil autem fortius, quàm gaudium, & delectatio, quia omnia uincit, omnia ad ſe trahit, omnia ad ſe conuertit, omnibus dominatur. Et ideo ſuper omnia fugiendum eſt malignum gaudium ſophyſticum, fraudulentum, & deceptorium, falſum apparens, & tranſitorium. *Gaudium eſt.*

De finali fructu, qui naſcitur poſt hanc uitam de amore proprio & de ſuo malo gaudio. Et oſtenditur, quòd triſtitia uera quæ finem non habet, eſt finalis fructus proprij amoris, & ſui, & proprij gaudij. Cap. CLXI.

QVoniam autem iam monſtratum eſt, quale, & quantum gaudium naſcetur in uoluntate poſt hanc uitam ex amore Dei; exinde concluditur, quòd ubi non eſt amor Dei, ibi erit priuatio illius, & talis gaudii, & tanti gaudij, erit *Cap. 154.* *Cap. 155.*

etiam priuatio infinitorum gaudiorum. Sed non ſolum priuatio talis gaudii, ſed priuatio perfecta, & pura omnis gaudii. Et per conſequens non erit ibi niſi pura, & ſimpliciter triſtitia. Vnde voluntas eſt talis naturæ, quòd in ea poteſt generari gaudium, vel triſtitia, quia aliquando habet quod vult, & non habet quod nō vult; & aliquando habet quod non vult, & non habet quod vult. Et triſtitia cauſatur quando aliquis non habet id quod vult, & quando habet id, quod ſummè odio habet, & non poteſt a ſe repellere. Non enim maior triſtitia eſt, quàm non habere id quod vult homo ſemper & deſiderat, & continuo deſiderat. Neque enim eſt maior triſtitia, quàm habere ſemper, & continuè in ſeipſo id quod homo non vult, & quod ſummè habet odio, & non poſſit a ſe repellere. Et maximè ſi illud ſit in ipſa voluntate. Et quoniam anima poſt hanc vitam priuabitur omnibus quę amabat, & nihil habebit quod amet; quia non habebit nec proprium honorem, nec laudem, nec gloriam, nec delectationem corporis, nec aliquid quod amabat; ideo priuabitur omni gaudio quod habebat dum viuebat in hoc mundo, & nullum aliud gaudium poterit habere. Et quia erit etiam priuata amore Dei; quia ſecum non portabit amorem Dei, quia erit totaliter extra amorem Dei; ideo etiam nullum gaudium bonum poterit habere. Et ſic erit priuata omni gaudio tam bono, quàm malo Et quia anima poſt hanc vitam erit exuta a corpore, & a carne; ideo tunc ipſa anima erit cognoſcens ſe clarè, & videbit ſeipſam, & reducetur ad ſeipſam, quia erit præſens ſibiipſi. Ideo cogitabitur circa ſeipſam, & ſentiet ſeipſam, & intelliget propter quod facta erat, & quod bona habitura erat, & quantum bonum perdidit, & quare perdidit. Et cognoſcet, quòd ipſamet fuit in cauſa, quare priuata eſt tanto bono, & quòd ipſa fuit in culpa, & ideo ſibimet imputabit. Et cognoſcet clariſſimè, quòd in æternum perdidit, & quòd nunquam rehabebit; & tamen

Aeterna dānatio, eſt æterna triſtitia.

Anima exuta, occupabitur circa ſe ipſam.

tamen uellet habere, & deſiderabit habere, & non poterit non deſiderare, immo neceſſario deſiderabit. Et quanto magis ipſa intelligit illud bonum, tanto magis deſiderabit illud bonum. Ecce ergo ſum mā triſtitia, cognoſcere bonum, quod habitura erat, & quod ſibi debebatur ſecundum naturam; & neceſſario uelle; & deſiderare illud habere, quia quælibet res neceſſariò deſiderat habere bonum ſuum quando cognoſcit, & ultra nunquam poſſe habere, & ſcire ſe in æternum non poſſe habere.

Coniunge ergo iſta ſimul, & uide quanta erit hæc triſtitia. Et quia anima non erit occupata niſi circa ſe ipſam, ideo hoc continuè cogitabit; & non poterit hoc non cogitare. Et ideo iſta cogitatio dabit ſibi perpetuam, & æternam triſtitiam. Vlterius quia anima tunc tota reducta ad ſeipſam, clarè uidebit ſeipſam, ideo uidebit clariſſimè uoluntatem ſuam eſſe inimicam Deo, eſſe tortuoſam, deformem peruerſam, & contra naturam ſuam turpiſſimam, & inordinatiſſimam, & totam deuiatam, & uidebit ſe clarè ſicut eſt. Et quia totaliter eſt contra Deum: & quicquid eſt contrarium DEO, neceſſario eſt turpiſſimum, peruerſiſſimum, &c. eo quia Deus eſt pulcherrimus, ordinatiſſimus, &c. ideo anima quæ erit contraria DEO, neceſſariò erit per oppoſitum. Et quia anima clariſſimè cognoſcet, & uidebit ſeipſam, & ſine medio; & uidebit ſe eſſe talem, ut eſt dictum; & quia totum hoc erit contra naturam ſuam, & non deberet habere, & hoc habebit; & etiam quia anima neceſſariò habebit odio ſuum malum, ſuam turpitudinem, ſuam confuſionem; quomodo enim non habebit omnia illa odio in ſeipſa, quum haberet ea odio in aliis rebus; ideo ex tali odio generabitur ſumma triſtitia in anima, eo quia ſemper habebit odio ſuum malum, & uellet expellere à ſe; tamen in æternum non poterit. Et ſic in ſeipſa

Anima exuta clarè cognoſcet ſeipſam.

ipſa habebit in æternum illud quod ſummè habet odio; & ſic ipſa anima erit ſibiipſi cauſa triſtitiæ ſummæ. Et talis triſtitia erit continua, & æterna, quia anima ſemper erit præſens ſibiipſi: & ita ex ipſa orietur ſibi triſtitia, & ideo habebit odio ſeipſam ſummè, vt vellet non eſſe, eo quia non poterit ſuſtinere, nec tolerare ſeipſam propter ſuam turpitudinem, deformitatem, & horribilitatem. Quia nulla maior turpitudo, nulla maior deformitas, nulla maior horribilitas, quàm ipſius uoluntatis, & animæ, nihilque magis odibile, nihil magis diſplicibile, quàm ſit uoluntas turpis, & deformis. Et ſic in ipſa erit fons, & origo, ac radix æternæ triſtitiæ. Et omnia iſta habebunt ortum ex amore ſuiipſius, ex eo, quia anima amauit primo ſuam uoluntatem propriam, & omnia amauit ſecundum ſuam uoluntatem propriam extra Deum, contra Deum, extra uoluntatem Dei, & contra Dei uoluntatem. Et ſic ex

Summum odium.

tali amore ſequitur ſummum odium, & ſumma diſplicentia ſuiipſius; & ex tali odio ſequitur ſumma triſtitia: & loco amoris proprii, generatum eſt odium; & ipſum odium eſt radix, & origo triſtitiæ, & ipſa anima erit tota plena odio, & nihil erit in ipſa niſi odium. Sicut autem amor Dei erit radix æterni gaudii, ita gaudium erit radix æternę triſtitiæ. Et ex odio ſuiipſius ſe

Damnati odiūt Deū.

quitur odium Dei, quia anima uellet tunc non eſſe, & non poterit tunc non eſſe; & ideo neceſſario habebit tunc odio Deum, qui dedit ſibi eſſe, & qui manutenet ipſam in eſſe. Et ideo uellet Deum non eſſe, ut ipſa non eſſet. Et quia Deus non poteſt non eſſe, ideo erit ſumma triſtitia in anima ex hoc. Item habebit odio omnem creaturam, quia uellet, quòd nihil eſſet, nec ipſa, nec aliæ res. Et quia hoc non poterit eſſe, ſic

Odient omnem creaturam.

ex hoc ſequitur odium omnium quæ ſunt, ut ſicut prius amauit ſeipſam primo, & omnia alia amauit propter ſe, & ſecundum ſe; ita poſtea habebit odio primo ſe, & alia omnia habebit odio propter ſe. Et ſicut

prius non gaudebat, niſi propter ſeipſam, ſecundum ſeipſam, & de ſeipſa extrà Deum totaliter; ita poſtea omnis triſtitia orietur ſibi ſecũdum ſeipſam, & propter ſeipſam, & de ſeipſa. Et ſicut prius nihil placuit ſibi, niſi propter ſeipſam, & de ſeipſa; ita omnia ſibi diſpliceant propter ſeipſam, & ipſamet ſibi diſpliceat, ſicut ſibiipſi prius complacuit. Et ſicut prius fuit amica ſuiipſius primo; ita poſtea fit inimica ſuiipſius primo. Et ſicut anima prius fecerat ſe tanquam Deum contra Deum, dando ſibiipſi primo amorem, & propter ſe: & per conſequens fecerat in ſeipſa ſuum principium, ſuum fundamentum, & ſuum caput, ponendo ſe loco Dei, & faciẽdo ſe rem primo amatam. Et ideo ſicut Deus, ſi fuiſſet res primo amata, eſſet fons & origo omnium gaudiorum ipſi animæ; ita per oppoſitum ipſamet ſibiipſi fit principium, fons, & origo omnium triſtitiarum. Et quia anima tunc non quieſcit, nec poterit ceſſare a cogitatione, ſed ſemper erit in continua cogitatione, ſemper erit in actu ſicut ignis, & ſemper continuè intellectus operabitur & memoria, & voluntas & ſubito; ideo tunc anima cogitabit omnes operationes ſuas quas fecit, omnia venient ad memoriam, & videbit, eo quòd portabit ſecum ſimilitudines omnium ſuarum operationũ in ſeipſa. Et quia omnia opera ſua fuerunt cõtra Deum, extra Deum, contra naturam, contra rationẽ, contra veritatem, contra ordinationem rectam; ideo erãt inordinata, turpia, deformia, horribiliſſima de natura ſua & odibiliſſima, falſiſſima contra ſeipſam, contra ſuã propriam naturam. Et ipſa anima neceſſario habebit odio omnia illa opera, & cognoſcet turpitudinem, & deformitatem, & horribilitatem, & confuſionem illorum operũ: & quanto magis cognoſcet, tanto magis habebit odio, & tamen ſemper erunt ſibi præſentia in memoria in æternum, & in æternum nõ delebuntur de memoria, ſed ſemper viuent in memoria. Si tamen ipſa anima ea videre, nec cogitare vellet, neque recordari, ſed ſemper vellet obliuiſci, & non poterit. Et ſic erit in anima continua

Odient ſeipſum.

Anima cogitabit omnes operationes ſuas.

Anima cognoſcet turpitudinem ſuorum operum.

triſtitia & ſumma, quia continuè habebit in ſe, & videbit in ſe quòd ſummè habet odio, quòd nollet videre, & continuè recordabitur de illis de quibus nollet. Et ſic omnes ſuæ cogitationes, omnes ſui actus, omnis memoria, omnis cogitatio, omnis uiſio, omnis recordatio, omne velle ſuum, omne ſuum nolle, omne deſiderium, & quicquid in anima poteſt eſſe, erunt ſummè aſpera, & ſummè amara ipſi animæ, & ſummè contraria; & erunt in cõtinuum tormentum, & æternam triſtitiam, & pœnam ipſius animæ ſine fine, eo quia anima ſemper viuet, ſemper erit, ſemper durabit, & in æternum nullam ſentiet, neque percipiet dulcedinem, neque ſuauitatem, quia continuè erit in triſtitia, & odio per puram amaritudinem & aſperitatem contra naturam ſuam, quæ ſemper appetit dulcedinem, & ſuauitatem, & gaudium, & delectationem. Et ſic poſſumus concludere, quòd anima, dum viuit extra Deum, & contra Deum, & amat contra Deum, & facit ſua opera contra Deum, ipſa ſemper multiplicat, & congregat, acquirit, & theſaurizat omnia illa vnde ſibi oriatur poſtea æterna miſeria & triſtitia; & ita ipſamet anima facit ſibiipſi ſuam pœnam, ſuam triſtitiam, & ſuum tormentum. Quanta autem pœna eſt, quantus dolor, quantum tormentum habere talem triſtitiam continuã intra ſeipſam, quum omnia ſunt propinquiſſima ipſi animæ. Quod ipſamet eſt ſibi præſentiſſima, & omnia opera ſua, & omnes cogitationes ſuæ. Non eſt intellectus, non eſt memoria, non eſt cor hominis, quod poſſit hoc cogitare, quum tota triſtitia illa ſit intellectualis & ſpiritualis; & ideo excedit omnem triſtitiam corporalem ſine comparatione. Et ſic manifeſtiſſimè declaratum eſt, quòd triſtitia pura, quæ finem non habet, eſt finalis fructus qui naſcitur ex amore proprio, & propriæ voluntatis. Et hæc eſt mors æterna.

Quòd iſta triſtitia futura nunc occultiſſima poteſt videri in clara experientia. Cap. CLXII.

ISta autem triſtitia, iſta pœna, iſtud tormentum, iſte dolor poteſt manifeſtari in vera experientia multis modis, & experientiis manifeſtiſſimis.

Prima experientia.

Primo ſic. Nam per experientiam videmus, quòd quando aliquis poterat habere aliquod bonum magnum ſibi conuenientiſſimum, per quod eſſet ditatus, & exaltatus per totam vitam ſuam, vt verbi gratia, Imperatum, Ducatum, Cardinalatum, ſeu Epiſcopatum, vel aliquod huiuſmodi, ſiue officium, ſiue beneficium, & maximè in terra, & in loco proprio, & ſi iſte perdat tale, & tam magnum bonum per culpam ſuam, & alius habeat; & ipſemet ſit in cauſa & non alius: nonne toties quoties cogitat ſe perdidiſſe tantum bonum per ſuam culpam, videndo quòd nullus alius habuiſſet, eſſet in magna triſtitia; ita quòd ſola cogitatio daret ſibi magnam triſtitiam in corde ſuo ſecretè: & quanto magis cognoſceret hoc bonum eſſe maius, tanto magis doleret? Et tamen tota triſtitia oriretur ex hoc, quia ſua culpa perdidit. Sic ergo iſte haberet in ſe continuam cauſam triſtitiæ. Ad propoſitum. Sic erit de anima, quia cogitabit, videlicet, & cognoſcet clariſſimè ſe perdidiſſe per ſuam culpam propriam, infinitum bonum, infinitum gaudium, & æternum, quod nunquam in æternum habebit, & tamen alii habent; nonne ipſa in æternum iſta cogitando contriſtabitur? Et quia hoc inceſſanter cogitabit: inceſſanter triſtabitur, & talem cogitationem perdere non poterit.

Anima cognoſcit ſe perdidiſſe infinitum bonum.

Secundo poterit iſta manifeſtari triſtitia ex parte turpitudinis, & deformitatis ipſius animæ, & ſuorum operum. Quoniam quilibet quantumcunque malus, abhorret, & habet odio turpitudinem, & deformitatem

Secunda experientia.

in om-

in omnibus rebus ſuis, quia in omnibus quæ habet, diligit, atque affectat pulchritudinem, & amenitatem. Et quanto magis illæ res ſunt ſibi magis propinquæ, & intraneæ, & magis charæ, tanto magis abhorret, & habet odio turpitudinem, & deformitatem, & magis amat in eis pulchritudinem, quia abhorret turpitudinem, & deformitatem in domo ſua magis quàm in orto, & magis in veſtibus, quàm in domo, & in perſona propria, quàm aliena; & ſic de aliis multis ſimilibns. Sic ergo anima amat naturaliter pulchritudinem, munditiam, & amenitatem; & habet odio turpitudinem, immunditiam, obſcuritatem, & deformitatem. Et quanto maior eſt turpitudo, & deformitas maior, tanto magis abhorret, & quanto magis eſt in nobiliori re, & digniori ſibi propinqua, ita quòd homo non poſſet pati aliquam turpitudinem in rebus ſuis. Ad propoſitum. Quum anima, quæ eſt contraria Deo ſit turpiſſima, deformatiſſima, & inornatiſſima, eo quòd Deus eſt pulcherrimus, & ornatiſſimus: ſi ergo anima videat in ſeipſa tantam turpitudinem, & deformitatem, neceſſario abhorrebit & odio habebit illam, nec poterit amare, neque pati. Et quia continuè videbit ſeipſa, continuè contriſtabitur; & tanto magis, quanto habebit magis odio illam turpitudinem & deformitatem. Si enim Deus eſt ſummè delectabilis & amabilis, & ſummum gaudium de ſua natura; neceſſe eſt, quod quicquid eſt contra Deum, ſit ſummè triſtabile, ſummè odibile, & det triſtitiam de natura ſua. Ergo neceſſario ipſa anima, quæ eſt contra Deum, & contraria Deo, erit valdè triſtabilis, & odibilis, & dabit triſtitiam ſibiipſi cùm ſeipſam viderit. Et ſi omnia quæ ſunt facta ſecundum rationem, ſecundum ordinem, ſecundum menſuram, ſecundum regulam, & ſecundum Deum, ſunt pulcherrima, & delectabilia, & amabilia ex natura ſua, neceſſe eſt quòd omnia quæ facta ſunt contra rationem, contra ordinem, contra regulam, & contra Deum, ſint turpiſſima, deformatiſſima,

Damnatus odio habebit turpitudinem peccati.

triſtabiliſſima, & odibiliſſima de natura ſua. Ergo quum ipſa anima portet in ſeipſa, tanquam in libro viuo, omnia operà turpia, deformia, quæ fecit contra rationem, contra ordinem, contra regulam, contra Deum, ſint turpiſſima, & deformatiſſima, neceſſe eſt, quod odio habeat ea, & abhorreat, nec poterit ea amare; immo neceſſe eſt, quòd ſibi diſpliceant ſine menſura. Non tamen ſibi diſplicebunt, quia ſunt contra Deum, ſed quia de natura ſua ſunt odibilia, & deformatoria; & quia ſunt contra ſuam propriam naturam, & propriam rationem. Et ſic cùm anima non poſſet currere, nec ambulare niſi ſecundum duas uias, ſcilicet per viam amoris Dei, vel per viam amoris proprii, nam ſemper multiplicat; & auget ſibi cauſam ſuæ triſtitiæ, uel ſui gaudii: ſi ambulat per viam amoris propriæ voluntatis, tunc ambulat extra Deum, vel contra Deum, & ſic multiplicat & auget malum ſuum. Et totum apparebit dum ſeparabitur a corpore, & a carne. *Nota.*

Item tertio poteſt manifeſtari triſtitia animæ, quia ipſa anima ſentit in corpore dolorem, & infirmitatem, & vulnera, & mala corporis, & læſionem, & ſtatim ſentit quicquid eſt contra corpus, & quicquid non conuenit corpori, aut quicquid eſt in corpore ſuperfluum, vt patet in capite, in oculo, in auribus, in ſtomacho, & in aliis membris, ita quod non poteſt ſuſtinere, aut pati talia in corpore. Ergo multo magis anima quando ſentit in ſeipſa vulnera ſua, aut ſuam infirmitatem, aut aliud malum quodcunque, aut quicquid fuerit in ea ſuperfluum, & contra naturam ſuam, dolebit, & triſtabitur ſine comparatione eò amplius de quanto erit ſibi propinquius. Ergo cùm anima portet ſecum totum ſuum malum, dum ſeparabitur a corpore, neceſſe eſt quod ſentiet illud in æternum, & doleat. Vnde tunc anima vulneratur, & læditur, quando voluntas inclinatur voluntariè per conſenſum contra Deum, contra rationem, contra ordinem, contra regulam, & menſuram,

Tertia experientia.

Damnatus ſentiet ſuũ malum in æternum.

ram, contra Deum, & contra ſeipſam; & talis inclinatio eſt ſuum malum, ſuum vulnus, ſua læſio, & ſua infirmitas, ſua turpitudo, ſua deformitas, & ſua obliquitas; ſua tortuoſitas, ſua malignitas, ſuus caſus, ſua peruerſitas, ſua iniuſtitia, ſua inordinatio, ſuum opprobrium, ſuum vituperium, ſuum vitium, ſua deuiatio. Et ideo tot quot habet inclinationes, tales, & totiens quotiens inclinatur contra Deum, tot acquirit vulnera in ſeipſa, & totiens ipſa vulnerat ſeipſam. Et ideo anima quando ſeparatur a carne ſic vulnerata, ſic læſa, ſic inclinata contra Deum, contra rationem, contra ordinem rectum, contra ſeipſam; ſic obliqua, ſic turpis, ſic deformis, ſic deuiata, ſic inordinata, ſic irregulata, ſic maculata, & confuſa, neceſſariò ſentiet iſta vulnera, & neceſſariò triſtabitur, & maximè, quia inæternum remanebit talis, quia iſta vulnera ſemper remanebunt in voluntate. Et ipſa anima tunc cognoſcet per intellectum ſuum, quòd hoc eſt totum cõtra rationem, contra veritatem, & quòd totum deberet eſſe per oppoſitum. Et ideo triſtabitur inæternum. Et quantò magis cognoſcet, tantò magis triſtabitur; & magis ex hoc triſtabitur, quia cognoſcet quod ipſamet ex ſua propria voluntate & libertate, nullo cogente eam fecit ſeipſam talem.

Concludit. Sic igitur declarata eſt triſtitia futura, occultiſſima, & æterna per rationes, & exempla ſenſibilia, quã anima patietur ſine fine de ſeipſa, & per ſeipſam, & in ſeipſa, quam triſtitiam ipſamet fecit, cauſauit, radicauit, plantauit, egit, & perfecit, & fundauit in ſeipſa, dum erat coniuncta corpori, & in carne ſuper terram..

Quòd

Quòd non ſolum patietur anima æternam triſtitiam a ſeipſa intrinſecus, ſed etiam a pœna ſibi debita, & a Deo *inflicta per vindictam, & iuſtitiam exterius.* Cap. CLXIII.

ET quoniam anima quæ primo amauit ſuam propriam voluntatem, fecit maximam iniuriam, maximam offenſam, maximum vitupe rium, & maximum dedecus Deo creatori ſuo, quoniam Deus dedit eſſe, ergo primo debet amari ſolum, quia ei primo debetur prærogatiua primitatis, vt probatum eſt, & ipſa anima remouit a Deo iſtam dignitatem, & dedit ſibiipſi, & ſuæ voluntati iniuſtiſſimè, & hoc nullo modo fieri debet. Et ſic dupliciter facit contra Deum, ſcilicet, inquantum dans, recipiens primitatem amoris. Et per conſequens fuit ibi maxima iniuria ſui creatoris, & contemptus, qui ſolus eſt dignus amari primo. Et ſic Deus Creator eſt viliſſimè contemptus, & per conſequens eſt iniuriatus, & offenſus ſine menſura ab ipſa anima; & maximè, quia ſe poſuit loco Dei: & per conſequens fecit ſeipſam Deũ, quantum in ea fuit; & omnia quæ Deo debebantur, de iure ſibimet tribuit, & aliis tribuere voluit, & a Deo remouit: quia ab ipſo remouit priuilegium propriæ voluntatis, quod ſoli Deo debetur, & conuenit ſingulariſſimè, & etiam honorem, laudem, & gloriam, quę ſoli Deo primo debebantur, ab ipſo abſtulit & ſibi propriè dedit, & ſemper quæſiuit, & amauit proprium honorem, & propriã laudẽ, & non Dei; & voluit ꝙ illi qui debebãt dare Deo laudẽ, darent ſibi & laborarent pro laude, & honore ſuo, & non Dei; & ſic ipſa in hoc fecit ſe inimicam capitalem Dei, & contempſit, & iniuriauit, & offendit in infinitum Deum creatorem ſuum, volendo ſuam propriam laudẽ, & deſtruendo honorem, & laudem Dei; & non ſolum hoc, ſed ipſa delectata eſt, & gaudium habuit in propria, & ſin- Ca.cxxxiij. Ca.cxxxix.

& ſingulari laude, & in proprio honore, & in illis quæ ſunt contra Deum. Et hæc eſt maior offenſa, maior iniuria habere gaudium, lætitiam, delectationem contra Deum, habere placitum, & complacentiam contra Deum, & complacere ſibiipſi contra Deum. Et non ſolum hoc, ſed ipſa anima, quæ primo amauit ſuam propriam uoluntatem, commiſit contra Creatorem ſuum ſummam ingratitudinem, quia non cognouit ſumma beneficia, & innumerabilia recepta, quæ ſibi Deus contulit inceſſanter gratis ex ſua ſola, & ineffabili bonitate, ſine ſuis meritis; propter quę ipſa anima erat perpetuo obligata Deo totaliter ad ipſum amandum primo, totaliter ſuper omnia ad Deo ſeruiendum. Et tamen ipſa nullo modo ſeruiuit Deo, nec amauit Deum, neque ſoluit Deo debitum obligationis, ſed ſeruiuit ſibiipſi, & ſuam propriam uoluntatem fecit, & non Dei, contemnendo Deum, & eius uoluntatem, ac eius amorem. Et non obſtantibus iſtis, Deum contemnendo, iniuriando, offendendo, & ſummam ingratitudinem committendo, ipſa anima continuè uſa eſt beneficiis, & donis Creatoris ſui, recipiendo continuè beneficia, & ſeruitia ab eis, augmentando ſemper ingratitudinem. Quia ergo anima contempſit, atque iniuriauit, & offendit omnipotentem Deum, & contempſit, ac iniuriauit Deum Creatorem ſuum, ſummè bonum, ſummè benignum, ſummè liberalem, ſummè largum, & contra ipſum ingratitudinem fecit infinitam, quia etiam ipſa exiſtens ſua creatura, & opus manuum ſuarum, iniuriauit, ac contempſit ſuum factorem, & opificem, & habuit contrariam uoluntatem contra eum, & ipſum impugnauit totis uiribus ſuis, & toto corde ſuo, & ſe ſupra Creatorem ſuum erexit, & Deum creatorem ſuum inferius depreſſit, & eum pro nihilo reputauit quantum in ea fuit, & Dei uoluntatem annihilauit, ac omnia propter ſeipſam amauit, & omnia ad ſuam uoluntatem propriam, tanquam ad finem ultimum ordinauit, & ad ſe tanquã

ſi ad Deum ordinata fuiſſent, ordinauit; quia Deum & omnes creaturas, quantum potuit, ad ſeipſam ordinauit, & hoc contra Dei voluntatem; & quia etiam ipſa anima portabat imaginem ſui Creatoris pulcherrimam, & nobiliſſimam, & deturpauit, & deformauit, denigrauit eam, & fecit eam turpiſſimam, ſummè deformem, ſummè horribilem, ad iniuriam, contemptum, & offenſam Dei ſui Creatoris; & ideo meruit iram, & indignationem ſui Creatoris, & vt de ipſa fiat ſumma iuſtitia, & vindicta. Et quia creatura, contemnendo ſuum Creatorem, & conuertendo omnia beneficia in ingratitudinem, fit ſumma iniuria, ſumma offenſa, ſumma ingratitudo, & ſumma nequitia, & certè ſumma ſtultitia, eò quia eſt tanta iniuria, & offenſa, quantus eſt ille qui offenſus eſt: & tanta eſt ingratitudo, quanta ſunt beneficia recepta, & quanta eſt liberalitas, & largitas tribuentis; idcirco ipſa anima lucrata eſt, & meruit infinitam pœnam, & punitionem, & toties lucrata eſt infinitam pœnam, quoties multiplicauit contemptum Dei, & iniuriam, & offenſam Dei. Si enim ordinatum eſt, quod qui facit crimen læſæ maieſtatis, capite ſuo truncatur, quæ tunc debet eſſe pœna animæ contemnentis Deum omnipotentem, & ſummam maieſtatem? Et quis poteſt excogitare punitionem ei debitam? Et quia anima totaliter, dum ſeparata a corpore, eſt inimica capitalis Dei, & eſt contra ſuam omnipotentiam; & iuſtitiam; ideo neceſſe eſt, quod ira Dei, & vindicta, & indignatio veniant totaliter contra eam, tanquam contra inimicam ſuam formatam; & quòd iuſtitia Dei æternaliter puniat eam, & exerceat ſuam vindictam contra eam. Vnde quia contemptus, & iniuria, & offenſa eſt facta contra Deum, qui eſt iuſtitia; ideo neceſſe erit quod ipſamet iuſtitia iniuriata, offenſa, & cõtempta, vindicet ſuum contemptum, ſuam iniuriam, & ſuam offenſam. Et quia eſt omnipotens, poterit: & quia ſapiẽtiſſimus, ſciet vtique facere ſuam vindictam. Sic ergo ipſe contemptus Dei, & gaudium, ſiue delectatio contra

De damnatis fiet ſumma vindicta.

Totalis indignatio Dei erit contra damnatos.

Deum eſt formata inimicitia ipſius animæ, quæ neceſſa rio quum omnia ſint coniuncta cum amore propriæ vo luntatis, concludunt de neceſſario pœnam, & punitionem infligendam animæ exterius per vindictam iuſtitiæ. Quia ergo anima non poteſt primo amare ſuam propriā voluntatem, nec deuiare, nec facere malum, niſi contemnendo, iniuriando, & offendendo Deum, & gaudendo, & delectando cōtra ipſum, & infinitam ingratitudinem cōmittendo, ideo vltra malum, & triſtitiam perpetuā, quam ipſamet facit ſibiipſi, & in quā cadit per ſeipſam, incurrit aliam pœnam, & alia triſtitiam per iuſtitiam; quia incurrit indignationem Dei, & iram eius perpetuam, ac inimicitiam propter contemptum & iniuriam Dei.

De loco, & inſtrumento punitionis perpetuæ; & oſtenditur, quòd locus debet eſſe infimus omnium in quo debent proijci feces totius mundi: & quòd ignis æternus comburens, & non conſumens, nec lucens, erit inſtrumentum puniendi. Cap. CLXIIII.

Damnati ſummè contemnentur. Et ab omnibus creaturis contemnentur.

ET quia neceſſe eſt, ꝙ punitio ipſius animæ fiat in aliquo loco, & cum aliquo inſtrumēto; ideo oportet inquirere in quo loco anima æternaliter collocetur & puniatur, & per qđ inſtrumentum fiat vindicta punitionis æternæ. Et quia cauſa, & origo punitionis per vindictam iuſtitiæ eſt ipſe contemptus Dei, & gaudium, ſiue delectatio contra Deum; ideo neceſſe erit, quòd punitio correſpondeat ipſi contemptui vel gaudio, ſiue delectationi; ideo neceſſe erit, quòd quia anima contempſit Deum, quòd etiam ipſa ſummè contemnatur. Et quia contempſit Creatorem creaturarum omnium, neceſſe eſt, quòd ipſa cōtemnatur ab omnibus creaturis. Et ideo neceſſe erit, quòd ipſa proijciatur in locum infimum, & maximè longinquum a cœlo, & hoc

erit

erit in medium terræ, in quo erit infernus profundiſſimus. Et vt perfectiſſimè contemnatur, neceſſe erit, quòd feces omnium rerum corporalium ibidem proiiciantur, in quibus ipſa anima totaliter defigatur; vt ipſa quæ ſpiritualis eſt, in ipſis fecibus rerum corporalium immergatur, & contra ſuam voluntatem, & appetitum naturalem, vt ſic ab infima natura patiatur. Et ideo neceſſe erit, quòd omnes creaturæ a ſuis fecibus purgentur, & omnes feces in dicto loco ponantur. Et quoniam delectatio debet puniri per oppoſitum, ſcilicet per triſtitiam contrariam, & afflictionem, & quia ignis inter omnes creaturas eſt magis afflictiuus; ideo neceſſe erit, quòd ipſa maligna delectatio per ignem puniatur corporalem, qui comburat, & non conſumat, nec interimat, & nunquam in æternum extinguatur, nec mutetur, nec creſcat, nec diminuatur, vt ſcilicet ipſa anima ſit inſeparabiliter alligata igni corporali contra ſuam voluntatem. Sicut enim anima, quamuis ſit ſpiritualis, potuit delectari, & complacere in rebus corporalibus inordinatè contra Deum, & rationem; ita etiam poterit triſtari, & puniri, ac affligi in eis per iuſtitiam. Et ita ipſa diuina iuſtitia poterit facere talem ignem perpetuum in quo ipſa anima æternaliter puniatur. Vnde ſicut anima potuit alligari corpori per Dei voluntatem, & ordinationem, vt homo fieret; ita poterit alligari igni corporali inſeparabiliter ad ſuam iuſtitiam exercendam, nō vt anima influat vnam igni corporali, ſed vt recipiat pœnam in eo. Sicut enim Deus potuit animam coniungere corpori, & ſibi dare inclinationem, & appetitum; vt amaret corpus, & appeteret illud naturaliter, & inclinaretur ad illud, & ſentiret in illo ad perfectionem naturæ; ita poterit ipſam alligare igni corporali, & dare inclinationem ſibi, & appetitum contra illum, & immittere timorem & terrorem, vt ſit alligata contra ſuam voluntatem, vt ſentiat ipſum ignē ad complementum iuſtitiæ ſuæ. Quando ergo anima ſit punienda, & alliganda per iuſtitiam exterius; & hoc

Ad feces omnium rerum proijcietur.

In igne punientur.

Quòd anima patietur ab igne corporali.

debet fieri per naturam corporalem, & cum aliqua res corporalis non ſit tantum actiua, & tantum afflictiua, ſicut ignis; conuenientiſſimum eſt, vt anima puniatur æternaliter in igne, qui concremet, vrat, & non conſumat, nec interimat, neque luceat. Quia enim omnis pœna, omnis punitio fit ratione triſtitiæ: vt vbi nulla eſt triſtitia, nulla ſit & pœna, & omnis triſtitia nihil aliud eſt, quàm facere contra voluntatem; ideo erit neceſſe, quòd omnis punitio fiat per illa per quæ maior fit triſtitia, & per illum modum per quem maior poterit fieri triſtitia. Et ideo neceſſe erit, quòd fiet per illa quæ magis erunt contra voluntatem, & etiam quod ipſe ignis æternus affligens ſit concremans, & vrens, ſed non conſumens, & nullo modo lucens, vt ſic maiorem triſtitiam inferat, & magis ſit contra voluntatem.

Vt maior fiat declaratio, hic ponitur fundamentum quare poterit homo puniri, & quare debet puniri, & qualiter debeat puniri, Cap. CLXV.

Quare homo poteſt puniri.

VT autem tota cognitio puniendi facilius videatur, tria ſunt videnda fundamenta, in quibus conſiſtit tota rectitudo punitionis. Primum fundamentum, eſt ſcire quare poterit homo puniri. Vnde nulla res poteſt puniri, niſi habeat voluntatem, quia aliqua res poteſt ideo puniri, quia poteſt fieri aliquid contra ſuam voluntatem. Si autem nihil poteſt fieri contra voluntatem alicuius, tunc illa res non poteſt puniri. Et quia homo habet voluntatem, & poteſt fieri aliquid contra ſuam volũtatem, ideo homo poteſt puniri. Et exinde ſequitur, quòd poteſt pati triſtitiam, quia poteſt aliquid fieri contra ſuam voluntatem. Et quia voluntas hominis eſt immortalis, &

Primo.

 perpe-

perpetua; ideo homo poteſt puniri perpetuè, & poteſt pati perpetuam triſtitiam, quia perpetuò poteſt aliquid fieri contra ſuam voluntatem. Et exinde ſequitur, quòd Deus non poteſt puniri, nec pati triſtitiam, quia nihil poteſt fieri contra eius voluntatem, quia ipſo volente, aut permittente, omnia fiunt. Et etiam, quia Deus ſemper vult ſuum honorem, & bonum ſuum; ideo omnia reducit ad ſuum honorem, & ad ſuum bonum, & nullus poteſt facere contra iſtam voluntatem quin impleatur. Sic ergo habemus fundamentum, quare anima poteſt puniri, & pati triſtitiam. Et exinde ſequitur, ꝙ quanto voluntas eſt maior, & fortior, & altior, tanto eſt magis ſuſceptiua punitionis, & triſtitiæ, intenſiuè, & extenſiuè. Ideo ſi voluntas eſſet infinita, & aliquid poſſet fieri contra eius voluntatem; tunc eius voluntas poſſet pati triſtitiam infinitam.

Secundo.

Tertio.

Secundum autem fundamentum quare homo poteſt puniri, & ſit dignius punitione, eſt, quia poteſt facere cõtra voluntatem Dei. Et ſi non faceret contra voluntatem Dei, nunquam deberet puniri. Quoniam etiam homo faciens contra voluntatem Dei, quantum in eo eſt, facit Deo infinitam triſtitiam, quia voluntas Dei eſt infinita; ideo iuſtum eſt, quòd Deus faciat contra hominis voluntatem. Similiter homo eſt dignus recipere infinitam triſtitiam, quia Deo fecit infinitam triſtitiam, quantum in eo fuit. Et quia non poteſt in ſe intenſiuè recipere infinitam triſtitiam ſimul ideo ſucceſſiuè ſine fine recipit. Et etiam quia homo fecit contra Dei voluntatem perpetuò, quia ſemper manſit in eadem voluntate contra Dei voluntatem; ideo conueniens eſt, quòd Deus faciat perpetuò contra hominis voluntatem. Et exinde ſequitur, quòd qui facit magis contra Dei voluntatem, debet magis puniri, & magis pati triſtitiam, & magis Deus debet facere contra eius voluntatem.

Quare homo ſit dignus punitione.

Primo.

Tertium fundamentum qualiter homo debet puniri.

Qualiter homo debet puniri.

Vnde quia uoluntas non punitur, niſi quia patitur triſtitiam; ideo punire animã, eſt dare triſtitiam ſibi; ideo practica, & ars puniendi ſumetur ab ipſa triſtitia, ſcilicet ſcire illa adminiſtrare, quæ dant triſtitiam. Et ideo perfectiſſimè punire, eſt completiſſimè adminiſtrare illa quæ completiſſimè dabunt triſtitiam, quamuis enim omnia quæ fiunt contra voluntatem, dent triſtitiam; attamen ſecundum maius, & minus ſunt contra voluntatem. Et quia ipſa voluntas mala & inordinata, primo appetit honorem, laudem, & excellentiam, ideo dare ſibi contrarium, ſcilicet vituperium, confuſionem, contemptum, & opprobrium ſempiternum, eſt maximè contra voluntatem, & ſemper dat ei maximam triſtitiam. Et ideo quum anima, quæ eſt natura ſpiritualis & excellens, ſit cum re corporali infinita ligata, & patiatur ab ipſa re continuè eſt contra honorem ipſius animæ. Ideo eſt maxima pœna ei, quòd ſit ligata cum igne corporali, & magis contra voluntatem, quòd ipſa voluntas contra ſuam naturam cremetur, & vratur in ignem, quàm ſi corpus vreretur. Et quia etiam anima mala & inordinata voluit delectationes corporales, & voluit delectari corporaliter; ideo debet ſibi dari punitio corporalis, ſcilicet, quòd ſentiat dolorem in re córporali, ſcilicet in igne. Et hoc eſt ſibi dare maximam triſtitiam. Et ſic habemus tria fundamenta, in quibus conſiſtit notitia tribulationis, & remunerationis, ſcilicet, quare poteſt homo remunerari, & quare debet homo remunerari, & qualiter debet remunerari. Vnde ideo eſt homo aptus vt poſſit remunerari, quia habet voluntatem, & quia poteſt fieri aliquid ſecundum eius voluntatem, & ad eius uoluntatem; & exinde poteſt habere gaudium & lætitiam. Ideo ea quæ non habent voluntatem, non ſunt apta ad hoc, vt poſſint remunerari, quia non habent in quo. Et ſecundum quòd maiorem, & minorem habent voluntatem, magis vel minus poſſunt remunerari, quia vbi maior voluntas, ibi maior aptitudo,

Recapitulat & ad oppoſitum ſe confert.

tudo, & capacitas ad remunerandum. Sed quare homo debet remunerari, cauſa eſt, quia facit Dei voluntatem, & ſic quantum in eo eſt, dat & facit Deo gaudium infinitum. Et ideo dignus eſt, quòd Deus det ſibi econtra gaudium infinitum in duratione, quia homo non poteſt capere infinitum gaudium intenſiuè, ideoque ſi capere non poteſt hoc modo, ſucceſſiuè & extenſiuè capiat. Et quia homo ſemper fecit Dei voluntatem. & fecit ei ſemper gaudium; ideo dignum & iuſtum eſt, quòd Deus etiam faciat ſemper ipſius hominis ſic facientis uoluntatem; & per conſequens, ut habeat perpetuum, & ſempiternum gaudium. Sed qualiter homo debeat remunerari, fundamentum capietur ex gaudio, & lætitia, quia remunerare hominem, eſt facere ſecundum eius uoluntatem; & hoc eſt dare ſibi gaudium. Et ſic remunerare hominem, non eſt aliud quàm dare ſibi gaudium, & complectiſſimè remunerare, eſt dare illa quæ complectiſſimè dant gaudium: & illa quæ magis ſunt propinqua uoluntati, & magis ſunt ſecundum naturam uoluntatis, magis dant gaudium; ideo quia eſt ordo in dando gaudium. Et quia uoluntas primo amat Deum, non uult niſi amorem bonum primo, & principaliter, quia amor bonus eſt ſecundum naturam uoluntatis bonæ, & ordinatæ; & ideo neceſſe eſt, quòd detur amor ei, & augmentetur amor eius, & compleatur. Ideo Deus complebit ipſi uoluntati ipſum amorem, quia hoc uult ipſa uoluntas ordinata completiſſimè amare Deum, & tunc dabit ei plenum gaudium, & deinde complebit uoluntatem in uiſione, quia hoc uult uoluntas, & Deus facit ad eius uoluntatem poſtquam ipſa fecit ad Dei uoluntatem.

Hic oſtenditur quæ ſit voluntas Dei. Capitulo. CLXVI.

SEd quæ ſit voluntas Dei, hoc manifeſtant nobis creaturæ, & ordo creaturarum, quia quicquid ſignificant nobis creaturæ, & dicunt nobis, totum eſt ſecũdum voluntatem Dei, & hoc vult Deus, hoc dicit Deus, quia omnes creaturæ ſunt ordinatæ ſecundum voluntatẽ Dei. Ideo quando creaturæ dicunt, vel ſignificant nobis aliquid, hoc eſt, ſecundũ voluntatem ſuam, quia nil eſt in creaturis ordinatum cõtra Dei voluntatem. Et quia quicquid concluſum eſt in hoc libro, totum extractum eſt ab ipſis creaturis, & ab ordine, & comparatione creaturarum; Ideo quicquid concluſum eſt in hoc libro, eſt ſecundum Dei voluntatem. Ergo qui facit contra ſcripta in hoc libro, facit cõtra Dei voluntatem. Et qui facit ea quæ hic ſcripta ſunt, facit Dei voluntatem.

Quòd ab ipſa triſtitia oſtenditur, quòd anima quæ erit æternaliter punienda, recuperabit corpus proprium in illo ſtatu, in quo erit magis triſtabile, & odibile, & contra voluntatem animæ. Cap. CXLVII.

Damnati recipiẽt corpus contra ſuam uoluntatem.

Accipient corpus immortale & paſſibile, & tenebroſum

ET, quia tota punitio animæ eſt triſtitia, & nihil punit eam, niſi id quod dat ei triſtitiam; & nihil dat ei triſtitiam, niſi ſit cõtra eius uoluntatem; ideo neceſſe eſt, quòd anima recuperet ſuum corpus contra eius voluntatem, & in illa forma, & in illo ſtatu in quo magis erat contra eius voluntatem, & per conſequens in quo maiorem inferat triſtitiam animæ, vt ſicut vſa eſt ſuo corpore proprio, & fecit in corpore contra Dei voluntatem; ita habeat corpus contra

ſuam

ſuam voluntatem. Et ſicut homo fecit contra Dei volũ tatem, ita Deus faciet contra hominis volũtatem: & ſic totus homo puniatur, & tantum anima, quæ eſt pars hominis. Et quia magis erit contra voluntatem animæ corpus ſi ſit paſſibile, quàm impaſſibile: ideo recuperabit ipſum paſſibile. Et etiam quia magis erit contra animæ voluntatẽ ſi ſit paſſibile & tamen immortale, quàm ſi eſſet mortale: ideo recuperabit ipſum immortale. Et quia magis erit contra voluntatem ſi ſit tenebroſum, quàm ſi eſſet lucidum: ideo recuperabit ipſum tenebroſum. Quia etiam erit contra eius voluntaem, ſi ſit ponderoſum, quàm ſi eſſet leue: ideo recuperabit ipſum ponderoſum. Et vt omnia concludantur, erit tale quale magis erit contra voluntatem ipſius animæ. Recuperabit ergo ipſum immortale, paſſibile, tenebroſum, ponderoſum, grauiſſimum, & obſcuriſſimum, & deformiſſimũ. Et omnia concluduntur ex parte triſtitiæ.

De magnitudine, & multiplicatione triſtitiæ poſt hanc uitam. Cap. CLXVIII.

QVoniam anima, quæ primo amauit ſuam volũtatem, & ſuum proprium honorem, & ſuam propriam laudem, & fecit contra uolũtatem Dei, & etiã deſtruxit eam quãtum in ea fuit, & etiam annihilauit Deum, & ſuum honorem, & ſic fecit ſe inimicam Deo; ſequitur etiam, quòd in hoc contempſit omnes creaturas; & omnes eas iniuriauit: & inimicam omnium earũ ſe conſtituit, poſtquàm Creatoris omnium inimica ſemper fuit, & abuſa eſt oĩbus creaturis, & eis maximã iniuriam fecit, quia eas ad honorem Dei factas ſupra Deum amauit, & iniuriam Dei conuertit. Et ideo neceſſe eſt, quòd omnis creatura vincet iniuriam ſui Creatoris, & propriam contra ipſam animam, quæ tota fuit dedita iniu-

iniuria Creatoris omnium, cùm ipſa eſſet creatura. Et ideo neceſſe erit, quòd omnis creatura ſit contra voluntatem ipſius animæ,& in triſtitiam eius, vt nullum gaudium,nullam triſtitiam,nullam conſolationem recipiat ab aliqua creatura,neq; in ſeipſa,quia creatura eſt.Et ſic Creator,& omnis creatura.& ipſamet anima,& ſua propria natura,quam ipſamet iniuriauit,& contempſit, omnia erunt contra animam,& in triſtitiam animæ. Et nõ ſolum Creator, & omnis creatura,ſed etiam mala quod fecit,turpitudo, & deformitas, erunt contra eam, & in triſtitiã eius. Et ſic omne malum,& omne bonum erũt contra eam.Et quicquid eſt,erit in triſtitiam animæ: & ab omnibus debet pati,vt nec in bono,nec in malo conſoletur,neque gaudeat, nec lætetur, nec etiam in malis aliorũ ipſa cõſoletur,nec ſolamen ſit ei miſeria aliorum, ſed omnia ſint in augmentum ſuæ triſtitiæ;& ſic in omnibus triſtetur,& in nullis conſoletur in ęternum. Et ſic ipſe Creator, & omnis creatura, & omne malum tam culpæ,quàm pœnæ;& omne gaudium aliorum, & malum aliorum,omnia ſint in triſtitiam animæ, quæ primo amauit ſuam propriam voluntatem, non Deum. Sed per oppoſitum & ipſe Creator, & omnis creatura, & omne bonum,& omne malum tam culpæ,quàm pęnæ;& gaudium aliorum,& malum aliorum,omnia erũt in gaudium animæ,quæ primo amauit Deum,& nil poteſt ei dare triſtitiam. Et ſic apparet magnitudo,& multitudo triſtitiæ,& etiã lõgitudo,& duratio,quę generabitur in anima ex amore ꝓprio & priuato. Et ſic tradita eſt vera, & infallibilis certitudo de duobus finalibus fructibus, qui naſcuntur ex duobus primis amoribus.

Quòd ex iſtis duobus amoribus concluditur infallibiliter duas eſſe ciuitates perpetuas omnibus modis contrarias, & inimicas. Cap. CLXIX.

SIcut autem puriſſimum gaudium, & puriſſima triſtitia totaliter abinuicem ſeparantur, & elongentur, ita oportet eſſe duas ciuitates, & duo habitacula, & duo loca, quæ abinuicem ſeparentur, & elongentur localiter, tanta elongatione, tanta diſtantia, qua non poſſit eſſe maior, quarum una ſit ciuitas gaudii, alia ſit ciuitas triſtitiæ; una amoris, alia odii; una uitæ æternæ, alia mortis æternæ; una ad præmiandum, alia ad puniendum, & uindicandum; una in qua recipiantur amici Dei, alia in qua recipiantur inimici Dei; una bonorum, alia malorũ; una in qua ſit purus amor, alia in qua ſit purũ odiũ; una in qua ſit palatiũ Dei, alia in qua ſint carceres, & tormẽta; una in qua ſit purũ malũ; una in qua ſit pura pax, alia in qua ſit pura diſcordia; una ordinatiſſima, alia inordinatiſſima; una ĩ qua ſit oẽ bonum, alia in qua ſit omne malum; una altiſſima, alia profundiſſima, una clariſſima, in qua ſit pura lux, alia in qua ſit obſcuritas, & tenebræ. Et ut omnia concludantur, uno uerbo, in una erit bonum, quod non poteſt cogitari, in alia erit malum, quod non poteſt cogitari.

Duo ſunt tantum loca animæ.

Et iſtas duas ciuitates neceſſe eſt eſſe, & non plures. Cùm enim non ſunt niſi duo primi amores, neceſſario oportet, quòd homines uel habeant unum, uel alium; cùm iſti duo amores ſint contrarii, inimici capitales, & adinuicem ſe deſtruant. Et per conſequens iſti duo homines per iſtos duos amores ſunt inimici inter ſe. Ideo quum inimici non debeant ſimul habitare, neceſſe eſt, quòd ſint duæ ciuitates diſtinctæ, & ſeparatæ, ac oppoſitæ, & non plures. Vnde uidemus per experientiam, quòd omnes res unius naturæ, unius inclinationis tendunt ad unum locum, & collocantur in uno loco, &

congregantur adinuicem, & ſeparantur ab aliis. Ergo quum omnes homines, qui primo amauerunt ſeipſos, ſint unius naturæ, & unius inclinationis, & rationis, omnes debent ſituari inſimul, & congregari, & in uno loco poni, quia faciunt unum corpus. Et cùm omnes homines, qui primo amauerunt Deum, ſint etiam unius inclinationis, & unius naturæ, & rationis; ideo etiam dicunt inſimul congregari, & ab aliis ſeparari, & per ſe collocari. Et quum non ſint niſi iſtæ duæ inclinationes hominũ, & nõ plures, non debent eſſe niſi duæ ciuitates hominum. Et quia locus, & habitatio debet dari cuilibet rei ſecundũ ſuã naturam, & non contra ſuam naturã; ideo neceſſe eſt, quòd iſtę duę ciuitates, ſeu habitationes ſint ordinatę, & ſituatæ ſecundum quod conuenit naturæ hominum inhabitantium. Et ideo illi qui primo amauerunt ſeipſos, ſunt inimici Dei capitales, quia quilibet fecit ſe Deum, & per conſequens ſunt inimici omnis creaturæ; ideo neceſſe eſt, quòd ponantur in loco remotiſſimo à Deo ſecundum ſuam naturam, & dignitatem, quantum fieri poterit; & hoc eſt medium terræ, & in loco remotiſſimo ab omni creatura, & nobilitate omnis creaturæ. Et etiam neceſſe eſt, quòd qui primo amauerunt Deum, quòd ſint amici Dei; & ponantur in loco propinquiſſimo Deo ſecundum naturam ſuam, & dignitatem, & hoc eſt cœlum. Ergo una ciuitas erit in cœlo, alia uerò in medio terræ. Item qui primo amauerunt ſuam propriam uoluntatem, ſunt extra Deum, & extra omnem creaturam, immo fecerunt ſe non creaturas, ſed fecerunt ſeipſos nihil, & à Deo elongauerunt ſe totaliter, ergo dicunt collocari iuxta eorum naturam; & per conſequens debent poni ſecundum debitum ordinem extra omnes creaturas propè nihil. Et talis locus eſt medium terrę, quia terra eſt propè nihil. Sed homines, qui primo amauerunt Deum; eo quòd facti ſunt dii per amorem, & ſunt intra Deum, debent poni ſuper omnes creaturas localiter; & ideo ſupra cœlum. Et ſequitur,

Locus dãnatorum eſt in medio terræ.

Secunda ratio.

quòd primi debent poni infra omnem locum, & ſecundi ſuprà omnem locum. Item homines, qui primo amauerunt ſeipſos, habēt uoluntatem ſtrictiſſimam, ſed homines qui primo amauerunt Deum, habent ampliſſimam. Ergo primi debent habere locum ſtrictiſſimum; & hoc eſt medium terre: & ſecundi debent habere locum ampliſſimum, & hoc eſt ſupra cœlum. Preterea nihil leuius amore Dei, & nihil grauius, quàm amor ſuiipſius, & nihil ponderoſius. Ergo ſequitur, quòd locus, cùm debet dari cuilibet ſecundum propriam naturam, ſequitur quòd illi debent aſcendere ad ſupremum locū, & ſuper omnem locum, & alii debent deſcendere in profundiſſimum locum. Quare ſequitur, quòd duo amores arguunt duas ciuitates de neceſſitate; quare vna eſt in profundiſſimo, & alia in altiſſimo; quarum vna eſt exilium, alia patria. Et ſi hoc ſummè congruum, immò neceſſarium eſt omni Regi: quare non magis Deo, qui eſt ſuper omnes reges, quæ eſt ſummus iudex, ſummè iuſtus, ſummè ſapiens, & ſummè potens? Et ideo ſicut fecit homines, qui poſſunt tendere per duas vias oppoſitas, & poſſunt fieri amici ſui, & inimici ſui, & poſſunt eſſe digni premiari, vel puniri eternaliter: ideo neceſſe fuit, quòd ordinauerit a principio duo loca ſpecialia, & duo habitacula iuxta naturam cuiuſlibet: aliter remaneret aliquid inordinatum, maximè in homine, propter quem facta ſunt omnia.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Concludit.

Sequitur de odio, & oſtenditur, quòd obligatio extendit ſe ad odium ſicut ad amorem; & quòd eadem eſt ſententia de odio, & de amore. **Cap. CLXX.**

QVoniam autem tractatum eſt cum Dei auxilio de obligatione amoris, & de ipſo amore, & ꝙ odiũ eſt contrarium amori; ideo tractãdum eſt de odio ſicut de amore: & quia eadem eſt ſcientia de odio, & amore, ideo omnia quæ tradita & probata ſunt de amore, poſſunt probari de odio ſuo modo. Vnde ſicut voluntas habet amorem, ita habet odium. Et ſicut poteſt amare, ita poteſt odire, ita quòd in voluntate eſt amor & odium, ſed amor eſt primo, & odium ſecundo. Amor eſt principale, quod eſt in voluntate, & odium eſt ſecundarium, & ſemper ad amorem ſequitur odium. Et quia iam probata eſt obligatio de amore. ſ. quia homo obligatur ad amandum Deum primo ex toto corde, ex tota voluntare, & ex tota ſua poteſtate, & quantum poterit, & meliori modo quo poterit, & continuè, & indeſinenter, & fortiter, & ſic de aliis conditionibus. Exinde neceſſario concluditur, quòd etiam homo obligatur de iure naturæ ad odiendum quicquid eſt, vel poteſt eſſe contra Deum, quicquid inimicatur, & contrariatur Deo: & hoc primo ex toto corde, ex tota uoluntate quantum poteſt, & meliori modo quo poteſt, continuè, & indeſinenter, & fortiter: ita quòd eadem eſt obligatio de odio, & de amore. Et etiam quia nulla creatura, in quantum eſt creatura, eſt contra Deum: ideo homo non debet habere odio aliquam creaturam. Sed ſicut homo primo debet amare Deum; ita primo debet odire id quod primo eſt contra Deum. Et quia id quod primo eſt contra Deum, & inimicatur Deo primo, & primo eſt rebelle Deo, eſt propria uoluntas, & proprius amor, & priuatus, vt iam probatum eſt, non inquantum

Naturaliter tenemur odire contraria Deo.

Cap. 144. *Propria voluntas primo odienda eſt.*

tum amor, nec inquantum voluntas, ſed inquantum propria uoluntas;ideo ſequitur, quòd omnis homo primo & principaliter,& ſupra omnia ex toto corde, quã tum poterit,fortiter,continuè,indeſinenter obligatur, & debet de iure naturæ odire propriam uoluntatem inquantum propria eſt: & priuatum amorẽ,inquantum priuatus eſt. Et ſicut quia primo homo tenetur amare Deum, & conſequenter omnia quæ Dei ſunt: ita quia primo debet odire propriam uoluntatem : ita omnia debet odire quę ſequuntur ex propria uoluntate,& colligantur cum ea, & oriuntur ab ea. Et quia amor proprii honoris, & propriæ laudis, & excellentiæ ſequuntur propriam uoluntatem, & etiam delectationis carnalis:ideo homo debet habere odio proprium honorẽ, propriam laudem,propriam excellentiam, & etiam delectationem carnalem. Et quia ad iſta ſequuntur auaritia,inuidia,ira,accidia,ideo homo tenetur de iure naturæ odire omnia iſta. Item ſicut ex uno amore ſequebantur multi amores,ita ex uno odio ſequentur multa odia. Item quia ex propria uoluntate ſequitur contemptus Dei,vituperium,dedecus Dei,offenſa Dei,iniuria Dei; ideo obligatur, & tenetur odire quantum poteſt,contemptum Dei,& omnem offenſam,& iniuriam Dei,& vituperium Dei. Item ſicut homo obligatur immediatè poſt Deum,ſuam imaginem uiuã amare;ita etiam obligatur odire quicquid eſt contra imaginem Dei viuam,& quicquid inimicatur ei, & turpat & deſtruit eam. Item ſicut quilibet homo debet, & tenetur amare omnem alium hominem ſicut ſeipſum,ita debet odire quicquid eſt contra alium hominem,ſicut quicquid eſt contra ſeipſum. Item ſicut quilibet homo debet amare ſeipſum, quia eſt Dei, & eſt imago Dei,ita debet odire quicquid eſt contra ſeipsũ, eo quia eſt contra Deum, & quia eſt contra ſeipſum inquantum Dei eſt,& inquantum Dei imago eſt.

Proprius honor ſecundo eſt odiẽdus. Tertio contemptus dei eſt odiẽdus.

De natura, & uiribus, & proprietatibus odij, & de fructu eius. Cap. CLXXI.

SIcut etiam principalis fortitudo, & proprietas amoris eſt quod unit amantem cum amato, & immutat, & conuertit, ita principalis fortitudo odii eſt, quod diuidit, ſeparat, elongat, odientem a re quam habet odio. Et ſicut omnia unitas, omnis unio, omnis propinquatio hominis fit per amorē, & non aliter; & ſicut quanto magis amatur aliqua res fit magis vnio, ita quanto magis habetur odio, fit magis diuiſio, & elongatio. Sic ergo elongatio, & diſtantia, & diuiſio uoluntaria ab aliqua re nō eſt niſi odiū. Et ideo tunc uoluntas eſt perfectè elongata quando habet perfectum odium. Et ſicut amor transformat amantem in rem amatam, ita quòd uoluntas recipit formam rei amatæ, ita odium expoliat uoluntatem a forma rei exoſæ, & hoc eſt uerum quando amor rei contrariæ eſt primus, & habetur. Item ſicut amor non poteſt cogi, nec uiolentari, immo uadit liberè, uoluntariè, quocunque vadit, ita odium non poteſt cogi, immo uoluntariè uadit. Præterea etiam ſicut tantum ſe extendit amor, quantum ſe extendit res primo amata, ita tantum ſe extendit odium, quantum ſe extendit res primo exoſa.

De duobus odijs, ſicut de duobus amoribus. Capitulo. CLXXII.

Odium Dei ē ſuiipſius.

SIcut etiam ſunt duo amores primi & principales, ita etiam ſunt duo odia prima & principalia eius cōtraria. Sicut enim eſt amor Dei, & amor ſuiipſius, ſeu amor proprię uoluntatis; ita etiam eſt odium Dei, & odium ſuiipſius, ſeu odium propriæ uoluntatis, ita ꝙ quilibet amor habet ſuum proprium odium

odium ſibi oppoſitum. Et ſicut duo primi amores ſunt inter ſe inimici capitales, contrarii, & aduerſarii, & non poſſunt eſſe inſimul, ita iſta duo odia ſunt inter ſe capitalia inimica, aduerſaria, & contraria. Et ideo amor Dei, & odium Dei opponuntur inter ſe: & amor ſuiipſius, & odium ſuiipſius opponuntur etiam: & odium Dei, & odium ſuiipſius etiam opponuntur. Et ideo amor Dei, & odium ſuiipſius, ſeu propriæ uoluntatis cõueniunt: & amor ſuiipſius, & odium Dei etiam cõueniunt, & ſimul ſtare poſſunt. Et poſſumus dicere, ꝙ amor Dei, & odium Dei opponũtur contradictoriè, & amor ſuiipſius, & odiũ ſuiipſius etiã opponuntur cõtradictoriè, ſed amor Dei, & amor ſuiipſius contrariè opponuntur: & odium Dei, & odium ſuiipſius ſubcontradictoriè. Sed odium ſuiipſius, & amor Dei ſubalternantur, etiam amor ſuiipſius, & odium Dei ſubalternãtur. Ergo ad amorem ſuiipſius, ſeu propriæ uoluntatis, ſequitur odium Dei; & ad amorem ſequitur odium ſuiipſius, ſeu propriæ uoluntatis. Et amor Dei fugat totaliter odium Dei, & amor proprius fugat etiam odium ſuiipſius. Et qui recedit ab amore ſuiipſius, uadit ad amorem Dei, nec poteſt ire alibi, ſicut qui recedit a frigiditate, uadit ad caliditatem, nec poteſt ire alibi. Similiter qui recedit ab amore Dei, neceſſe eſt, quòd ueniat ad amorem ſuiipſius, ſeu priuatum amorem, nec poteſt uiuere ad alium locum, ſicut qui recedit à caliditate, neceſſe eſt, quòd ueniat ad frigiditatem. Et ſimiliter eſt de odio, quia qui recedit ab odio ſuæ propriæ uoluntatis, ſtatim uadit ad odium Dei, & qui recedit ab odio Dei, ſtatim uadit ad odium ſuiipſius. Et ſic ipſa uoluntas, quæ currit, ambulat, & uadit, & uenit, uel ſtat, uel quieſcit, neceſſe eſt, quòd uel uadat ad amorem Dei, & ad odium ſuiipſius, uel ad amorem ſuiipſius, & ad odium Dei. Et neceſſe eſt, quòd ſuperſtet, uel quieſcat, maneat, habitet in iſtis, quia non poteſt habitare extra illa, uel de uno ad aliud moueatur, & ambulet; nec põt exire, nec ambulare extra iſta, ſicut

aqua de ſrigiditate ad caliditatem , & econuerſo. Sed eſt differẽtia in iſta ambulatione, quia ſicut aqua per ſe currit ad frigiditatem, & per ſe quieſcit, & habitat in illa,& hoc ſine adiutorio alterius,& ad caliditatem non poteſt currere,nec uenire,nec ibi manere per ſe niſi cum adiutorio alterius,ita uolũtas per ſe currit, & uenit ad amorem ſuiipſius, & per ſe in illo quieſcit, & habitat ſine adiutorio alterius, ſed ad amorem Dei non poteſt currere, nec uenire, nec ibi manere per ſe,niſi cum adiutorio alterius. Et poteſt facere comparationem de aqua ad uoluntatem:& de caliditate, & frigiditate ad amorem Dei, & ſui ipſius. Exerce ergo te.

De fructibus amoris,qui oriuntur ex iſto duplici odio. Cap. CLXXIII.

ET quoniam amor tenet principalitatem,& primitatem odii, ſemper enim amor eſt principalis , & primus , & ex amore oritur odium; ideo enim habeo odium alicuius rei , quia amo aliquid; & ideo quia ſunt duo amores;ita ſunt duo odia:& quilibet amor ipſorum duorum reſpicit duo odia , quia unum reſpicit aliud tanquam oppoſitum, & inimicum ſuum , & aliud tanquam ſuum amicum,& ſibi conueniens. Et amor Dei reſpicit odium Dei, tanquam ſuum oppoſitum, & reſpicit odium ſuiipſius,ſeu propriæ uoluntatis tanquam amicum. Et ſimiliter eſt de amore ſui ipſius, qui reſpicit odium ſuiipſius tãquam oppoſitum, & odium Dei tãquam amicum. Et ideo ſicut amor Dei eſt optimus, ordinatus,iuſtus, & ſic de cæteris proprietatibus iam dictis,ita odium Dei, quòd eſt oppoſitum, eſt peſſimum,inordinatum,iniuſtum,& ſic de aliis conditionibus oppoſitis. Et ſimiliter ſequitur,quòd odium propriæ uoluntatis eſt bonum , ordinatum , iuſtum, & ſic de aliis;ſicut amor Dei cum quo conuenit . Et ſimiliter

liter amor ſuiipſius eſt peſſimus, inordinatiſſimus, & ſic de aliis; ideo ſequitur, quòd odium ſuiipſius eſt ordinatum, bonum, &c. quia ei opponitur; & ſic unum odium eſt bonum, & aliud malum. Quia ergo ex amore oritur odium, & bonum odium oritur ex bono amore, & malum ex malo amore, poſſumus dicere, q fructus illi qui ſequũtur ex bono amore, ſequuntur ex bono odio, & illi fructus q ſequuntur ex malo amore, ſequũtur ex malo odio; ſed tamen principaliter rõne amoris, quia odiũ ſequitur amorem. Et ſic de odio ſuæ propriæ uolũtatis ſequuntur fructus, qui ſequuntur ex amore Dei; & priuantur fructus, qui ſequuntur ex amore proprio, & omnia mala ſua, & de odio Dei oriũtur omnes peſſimi fructus, qui ſequebantur ex amore proprio, & priuantur omnes boni fructus, qui oriebantur ex amore Dei. Et hæc ſufficiant, quæ ſunt de amore & odio, & de primo debito obligationis, quod eſt debitum amoris Dei.

Odium bonũ, & malum.

***Sequuntur alia debita, quæ Deo debentur, quæ homo debet, & obligatur dare, & reddere Deo ultra amorem, Et primo in generali, & poſtea in ſpeciali de quolibet. Cap.* CLXXIIII.**

QVoniam tractatum eſt autem cum Dei adiutorio de principali, & primo debito obligationis naturalis, quòd homo debet dare Deo de iure naturali, ſcilicet de ipſo amore; & uiſum eſt qualiter ipſa obligatio, & debitum, & ſolutio debiti, ſcilicet dare amorem Deo, totum redundat in maximum bonum hominis; immo hoc eſt totum bonum hominis, inquantum homo eſt, quia conuertit hominem in Deum; & dat gaudium infinitum, ideo quia tantum bonum ſequitur homini ſi det ſibi amorem, debet homo continuè inquirere, & inueſtigare in ſeipſo ſi habet aliquid

aliud in ſe quod poſſit dare quod conueniat Deo; quoniam ſicut de amore ſequitur maximus fructus homini,& maximum bonum,ita de omnibus aliis quæ dabit Deo, ſequetur maximus fructus,& maximum bonum homini. Et ſicut ſi homo non dat Deo amorem,ſequitur infinitum damnum,& malum homini, ita ſi non dederit Deo alia quæ debet ei dare, ſequetur infinitum damnum, & malum homini. Et iſta utilitas, iſte fructus, iſtud bonum maximum,& uitatio mali tanti debent inclinare hominem,ut det omnia quæ poterit Deo. Et nō ſolum hæc debent inclinare hominem,ut det Deo omnia quę poterit, ſed etiam fortiſſima obligatio iam probata, quia uirtute illius omnia quæ poteſt dare, debet Deo. Vnde quia homo eſt opus Dei,& Deus eſt ſuus opifex, & ſuus artifex, qui eum totum fecit,quum nō eſſet; & homo eſt factura Dei, & creatura; & non ſolum hoc, ſed & propter ipſum fecit Deus omnia alia opera,& alias creaturas; ideo quicquid homo habet, & quicquid pōt, totum accipit à Deo; & ideo totum debet ſuo artifici;& tantum obligatur homo Deo,quantum opus ſuo artifici;& magis adhuc,quia Deus totum fecit, & ipſum hominem,& omnia alia. Et quia opus debet amare ſuum artificem,& timere,& laudare,& honorare,ſi poteſt hoc facere;ideo cùm homo ſit opus Dei uiuū,& poſſit amare,timere,laudare,honorare, & glorificare, debet omnia iſta dare Deo,& nulli debet alteri iſta dare, quia nulli aliquid debet niſi Deo, cui totum ſe debet.

Omnia debemus Deo dare.

Vt autem homo clarè cognoſcat,quę ſunt illa ſpecialiter, quæ debet facere Deo,debet cogitare in ſeipſo,ꝙ quicquid habet opus aliquod, totum poſuit,& ordinauit artifex propter aliquid, & non in vanum,& nihil poſuit fruſtrà;& quòd ille qui facit opus, vel fieri facit propter ſeipſum facit, ut ei ſeruiat in aliquo, & ſecundum quod ſeruitium exigit, & requirit, taliter fit,& diſponit opus. Et ideo aliter fit domus, aliter gladius; aliter ſerra, aliter clauis:& quia homo cognoſcit ſe eſſe opus Dei fa-

ctûm ab ipſo ſolo, poteſt cognoſcere, quod quicquid po ſuit Deus plus in homine, quàm in aliis rebus, quòd to tum poſuit, & propter ſeruitium ſuum, ſcilicet ut de hoc ſeruiat ei principaliter, & non inuanum; & quod quicquid habet, totum habet propter ſuum artificem, ita quod ſicut quicquid habent res alię; quia factę ſunt propter hominem, habent propter hominem, ita quod quicquid habet homo ultra alia opera facta, habet propter Deum; & ut de hoc ſeruiat Deo immediatè, quia inter Deum, & hominem nullum eſt medium. Et ideo quia homo habet liberum arbitrium, ſcilicet intellectum, & voluntatem, cum quo poteſt intelligere, uelle, amare, timere, honorare, gratias reddere, cognoſcere beneficia, laudare & honorare, adorare, orare, deprecari, ſupplicare, credere, confidere, magnificare, glorificare, benedicere, gaudere, lętari, & exaltare, & alię res nõ habent oĩa iſta, nec habent cũ quo poſſent hęc facere; ſequitur, quòd homo habet omnia iſta propter Deum immediatè, vt cum iſtis ſeruiat Deo; & omnia iſta applicet Deo factori ſuo, & omnia reddet ei. Quid enim debet cognoſcere ipſum opus factum, niſi factorem ſuum, poſtquàm poteſt, & habet cum quo? Ad quid datum eſt ſibi à factore ſuo, ut hoc poſſit facere, niſi ut ipſum cognoſcat? Quid dẽt amare opus factum, quid debet velle niſi ſuum factorẽ poſtquã poteſt, & habet cum quo? Ad quid dediſſet ſibi hoc, niſi ut amaret ipſum? Cui dẽt dare amorem opus, niſi factori ſuo? Quid dẽt aliud timere opus factũ, niſi factorẽ ſuũ, poſtquã cognoſcit ipſum, & hẽt cũ quo põt timere? Ad quid datũ eſſet ſibi, ut poſſit timere, niſi ut timeat ipſum? Quẽ debet honorare opus factũ de nihilo, niſi factorẽ ſuũ poſtquã põt, & ſcit. Cui dabit honorẽ, & reuerentiã, niſi factori ſuo? Quẽ aliũ dẽt adorare opus, niſi opificẽ, poſtquã põt? Cui debet ſupplicare, cui dẽt curuare genu opus factũ de nihilo, niſi factori ſuo? Quẽ debet orare, quem debet deprecari, niſi factorem ſuum, poſtquàm poteſt? Cui debet gratias reddere opus totaliter factum

Liberum arbitrium tenemur Deo dare.

de non eſſe, niſi factori ſuo poſtquàm ſcit, & poteſt? Cui totum ſe debet opus niſi factori? Cui obligatur niſi factori ſuo? Quem debet amare, quem debet glorificare, quẽ debet magnificare, quẽ benedicere ipſum opus, niſi ſuũ opificem? Cui debet dare laudem, & gloriam, & honorẽ, niſi factori ſuo, poſtquàm poteſt? Cui ipſum opus factũ de nihilo debet credere; & in quo debet ſperare, ĩ quo debet conſiderare, niſi in factore ſuo? De quo debet lætari, & gaudere, & exultare opus, niſi Deo ſuo artifice? In quo debet complacere, in quo debet conſolari; niſi in ſuo factore? Quantum obligatur opus factum de nihilo factori ſuo, qui fecit ipſum, & uiuum, & ꝙ poſſit cognoſcere ſuum factorem? Quæ dignitas eſt iſta, quia opus poſſit cognoſcere ſuum opificem? Quantum obligatur opus factori ſuo, qui fecit ipſum, cũ nihil eſſet ſimile ſibi, cui dedit ſuam imaginem uiuentem, intelligentem, cognoſcentem, & amantem, & memorantem? Cui dedit inexterminabilem libertatem, cui dedit ut poſſit ſeipſum mouere, & de uno loco ad alium per ſe ambulare. Quantum obligatur opus iſtud factori ſuo, qui fecit ipſum maius, excellentius, dignius, altius, nobilius, & ſuperius omnibus aliis operibus ſuis; qui ipſum magnificauit, nobilitauit ſuper omnia alia opera ſua; cui ſoli, & non aliis ſuã imaginem uiuam dedit, ſupra quod nullum aliud opus poſuit, qui fecit ipſum dominum aliorum operum ſuorũ, propter quod fecit, & ordinauit omnia opera ſua, & ipſũ propter nullum aliud opus fecit, nec ad aliud ordinauit, niſi ad ſeipſum immediatè. Quãtũ obligatur illud opus factori ſuo, qui fecit ipſum ſolum, & non alia opera; & ordinauit ad hoc, ſcilicet, ut in æternum maneat ſecum, & ſecum habitet, & cum eo habeat æternum gaudiũ, æternam lętitiam cum eo, & uiuat in æternum in ſua ſocietate, vt & ſibi communicet bona ſua, ſeipſum, & quicquid habet. Quantum obligatur opus illud factori ſuo, cui ſoli, & non aliis uoluit dare nomen filii, & ipſum filium appellare, & nomine ſuo nominari, & ſeipſum patrem eius

uocari.

uocari, cùm non ſit de natura ſua, ſed de nihilo factum. Ecce ergo ex eo, quia homo eſt opus Dei factum de nihilo, & cognoſcit ſe eſſe opus Dei; poteſt clariſſimè cognoſcere quantum obligatur Deo; & quia omnia quæ poteſt, debet factori ſuo dare, & facere; & quod propter ipſum habet omnia.

Quòd homo ex his quæ habet in ſeipſo ultra alias creaturas, & ex proprijs conditionibus poteſt arguere conditiones & proprietates quas habet Deus factor ſuus. Capitulo CLXXV.

QVia ergo immediatè homo eſt propter Deũ, & omnia quæ habet, habet propter Deum, & inter Deum, & hominem nullum eſt medium; ideo inter Deum, & hominem erit correſpondentia proportionalis, ut Deus correſpondeat homini iuxta ſuas conditiones proportionabiliter. Vnde homo poteſt arguere per ſuas conditiones quas habet, inquantum homo, quas conditiones non habẽt aliæ res correſpondentes in Deo factore ſuo. Ideo poteſt homo arguere, quòd quia ipſe poteſt amare, Deus eſt amandus; & quia poteſt cognoſcere, & intelligere quòd Deus eſt cognoſcendus, & intelligibilis; & quia homo poteſt timere, Deus eſt timendus; & quia poteſt honorare; Deus eſt honorandus; & quia poteſt adorare, Deus eſt adorandus; & quia poteſt orare, Deus eſt orandus; & quia poteſt deprecari, Deus eſt deprecandus; & quia poteſt ſupplicare, Deus eſt ſupplicandus; & quia poteſt laudare, glorificare, & benedicere; Deus eſt laudandus, glorificandus, & benedicendus; & quia homo poteſt cognoſcere beneficia, Deus eſt beneficiorum largitor; & quia poteſt admirari, Deus eſt admirabilis factor; & quia poteſt crede-

Deus eſt amandus, cognoſcẽdus, timendus.

Laudãdus.

re, Deus eſt credendus: & quia poteſt ſperare, in ipſo eſt ſperandum. Et quia homo poteſt confidere, in Deo eſt confidendum, & Deus eſt fidelis; & quia poteſt delectari, Deus eſt delectabilis: & quia homo quęrit ſemper verita tem, ideo Deus eſt verax: & quia ſemper deſiderat bonum, ideo Deus eſt bonus. Et quia homo poteſt in infinitum petere, ideo Deus poteſt in infinitum dare. Et quia homo poteſt in infinitum deſiderare, Deus poteſt in infinitum ſatiare. Et quia homo poteſt benefacere, Deus poteſt ipſum remunerare. Et quia homo poteſt peccare, & malefacere, Deus poteſt ipſum punire. Et quia homo poteſt cadere, Deus poteſt leuare ipſum Et quia homo poteſt eſſe reus, Deus poteſt eſſe iudex. Et quia homo poteſt veniam poſtulare, Deus poteſt ei parcere. Et quia homo poteſt eſſe infirmus, Deus poteſt ipſum ſanare. Et quia homo eſt miſerabilis, Deus eſt miſericors. Et quia homo eſt debilis, & fragilis, Deus eſt fortis. Et ſic de conditionibus ipſius hominis poſſumus proportionabiliter arguere per correſpondentiam conditiones Dei, & ecōuerſo ex conditionibus Dei poſſumus arguere ad hominem, vt quia Deus eſt primo amandus, ideo homo debet ipſum primo amare, & ei primo debetur amor. Et quia Deus eſt primo & ſolum timendus, ideo homo debet ipſum primo ſolum timere, & ei debetur primo timor. Et quia Deus eſt primo, & ſolum honorādus, ideo homo debet ipſum primo honorare, & ei debetur primo honor. Et ſic de aliis conditionibus. Et quodammodo eſt ſimile de anima ad corpus; & econuerſo, ſicut de homine ad Deum, quia ſicut ſibi adinuicem correſpōdent anima & corpus, ita Deus & homo. Vnde quia corpus habet oculos, ideo anima habet virtutem videndi. Et quia corpus habet aures, ideo anima habet poteſtatem audiendi. Et quia corpus habet naſum, ideo anima habet virtutem odorandi. Et quia corpus habet pedes, anima habet virtutem ambulandi, & ſic de aliis. Et econuerſo poſſumus arguere de anima ad corpus.

Quòd licet quodlibet debitum Deo debeatur virtute amoris, tamen quodlibet habet per ſe ſuam propriam rationem ſpecialem, quare debet Deo dari.
Capitulo CLXXVI.

QVamuis autem omnia, & vniuerſa debita, quę homo debet Deo, debeantur uirtute primi & principalis debiti, ſcilicet ratione amoris, quia omnia ſunt obligata & connexa cũ amore, & omnia ſequuntur amorem, & omnia ſunt incluſa in amore; & ideo cui homo debet totum amorem, primo & principaliter, illi etiam debet totum timorem, primo & totaliter, & illi etiam debet totum honorem primo & totaliter, & quantum poteſt; illi etiam debet omnem laudem, omnem obedientiam, omnem fidem, & quicquid dare poteſt, & Deo conuenit. Vnde omnia iſta dantur, & donabilia ſunt, ſcilicet amor, timor, honor, laus, gloria, & obedientia, fides, ſpes, & confidentia, & Deo conueniunt; ergo quum amor ſit primum donum, & in ipſo ſunt omnia dona; ſequitur, quòd cui debet homo ipſum amorem debet omnia iſta, quia homo uni ſolum obligatur, & totum debet illi. Attamen vnũquodque iſtorum debitorum debetur Deo per ſuam propriam rationem ſpecialem. Et per aliam rationem in ſpeciali Deo debetur amor, & per aliam honor; & ſic de aliis. Quia enim ſunt diſtincta, & diuerſa dona inter ſe, & unum nõ eſt aliud; ideo ſub vna ratione debet dari vnũ, & ſub alia ratione aliud. Vnde amor non eſt timor, nec honor; nec timor eſt honor, nec poteſt dari amor ſine timore & honore, nec timor ſine honore, & econuerſo. Quamuis ergo omnia debeantur Deo, tamen ſub diſtinctis rationibus. Vnde Deus eſt primo amandus, quia eſt primo bonus, & ſumme bonus, & ſolus bonus, quia nihil eſt bonũ niſi per ipſum, & ab ipſo; & eo modo quo eſt bonus, eſt amandus, & quia ſumme bonus, & ſum-

Omnia debẽtur Deo ſub ſua ratione.

Deus eſt amandus.

ſummè amandus, quia eſt puriſſimè bonus, & puriſſimè amandus; & quia in infinitum eſt bonus, in infinitum eſt amandus: quia nihil eſt bonum, niſi propter ipſum, nihil eſt amandum niſi propter ipſum. Item Deus debet primo amari ab homine, quia Deus ipſum primò amauit, & propter dona, & beneficia, quæ illi dedit, quia totum quod habet, ille dedit, & ab eo accepit, & ſeipſum. Propterea Deus eſt timendus, & ei debetur timor, quia eſt dominus omnipotens; & eo modo quo eſt dñs, eſt timendus, & eo modo debetur ei timor. Et ideo quia eſt omnipotens Deus, & infinitus, & ſummus; ideo debe-

Timendus. tur ei ſummus timor, & infinitus, & eſt in infinitum timendus. Et quia eſt primò dominus, ideo ei debetur ſolus timor, & ſolus eſt timendus. Et quia veriſſimè eſt dominus, veriſſimè eſt timendus. Et quia ſemper eſt dominus; ſemper eſt timendus. Et quia ſolus eſt dominus hominis, & nullus alius: ideo debet timeri ab homi-

Honorãdus. ne ſolus. Præterea, Deo debetur honor, & eſt honorandus; quia eſt primus, & quia principium, & quia maior: & eo modo quo eſt primus, & maior, & principium, eſt honorandus. Et quia eſt primum principium, & primo: ideo primò honorandus eſt, & ei debetur primò honor.

Omnis dicto tur Deo ſub ſua ra tione. Et quia ipſe ſolus eſt principium per ſe, & nihil eſt principium per ſe, niſi Deus; ideo propriè ſolus eſt honorandus per ſe; & nihil eſt honorandum per ſe, niſi ipſe: & quicquid honorandum eſt, eſt honorandum propter ipſum; & quicquid eſt principium, eſt principium propter ipſum. Et quia eſt ſummum, & infinitum principium, ideo ſummè, & infinitè honorandus eſt. Et quia eſt veriſſimè principium, ideo veriſſimè eſt honorandus. Et quia eſt primum principium hominis; ideo ab homine debet primo honorari, & dari honor. Item Deo

Et obediendum. debetur obedientia, quia eſt ſuperior; & eo modo quo eſt ſuperior, eſt ei obediendum. Item Deus eſt lau-

Deus vnd. Laudandus. dandus, & glorificandus, quia eſt operarius, & artifex, ſeu opifex; & eo modo quo eſt operarius, ſeu artifex, eſt

eſt laudandus, & glorificãdus. Et ideo quia eſt ſummus, & optimus, & ſapientiſſimus, & primus, & ſolus operarius, & artifex; ideo ſolus & ſummè, & primo eſt laudãdus, & glorificandus, & ei debetur laus & gloria primo. Et quia eſt operarius & artifex hominis; ideo ab homine eſt laudandus. Item Deus eſt credendus, & ei debetur fides, & credulitas, quia eſt verus & non mendax, & eo modo quo eſt uerus, eo modo debetur ei & fides. Et ideo quia eſt primo verus, & perfectè verus, & eſt prima ueritas; ideo debetur ei primo & per ſe fides; & quia eſt ſummè uerus, ideo debetur ei ſumma fides, & credulitas. Et quia in infinitum elongatur a mendacio, quia non poteſt fallere, nec falli; ideo in infinitum debet ei credi. Præterea Deo debetur confidentia, quia eſt fidelis, & eo modo quo eſt fidelis, ei debetur confidentia, & in eo confidendum eſt. Item Deo debetur ſpes, & in eo ſperandum eſt, quia potens, & uolens, & ſciens iuuare, & ſaluare, & dare, & eo modo debetur ei ſpes, quo modo eſt potens, eo modo eſt in eo ſperandum. Et quia ſolus eſt potens, & nullus alius, & primo potens, & ſummè potens, ideo in eo eſt primo, & ſolum, & ſummè ſperandum. Et ſic de omnibus. *Credendus.* *Sperandus.*

Sic ergo alia ratione eſt Deus amandus, alia ratione timendus; alia ratione honorandus, & ſic de aliis. Et quia in ipſo ſunt omnes rationes iſtæ dictæ; ideo ſibi ſoli debet dare homo omnia iſta & primo. Non ergo ſufficit homini dare ſolum amorem; niſi etiam det timorẽ, & honorem, laudem, & gloriam, fidem, ſpem, & obedientiam, & confidentiam, quia omnia debentur ei ſicut amor. Sed primo & principaliter amor, quia in hoc correſpondet Deo de ſimili, quia Deus amor eſt, & dat amorem, ſed non honor & timor, & ſic de aliis. Et ideo principaliſſimum, quod Dei debetur, eſt amor, ſed non uult ſolum amorem, ſed uult ipſum ſociatum cum aliis, ſcilicet timore, & honore, & ſic de aliis, quia taliter ei debetur.

Quod quamuis ſint multæ ſpeciales rationes, quare omnia prædicta debent dari Deo ab homine, tamen vna poteſt eſſe ratio generalis ex parte Dei, & alia ex parte hominis. Cap. CLXXVII.

QVoniam oẽs pdictę rõnes poſſunt cõcludi in vna rõne ex parte Dei; & alia ex parte hoĩs, ideo poſſumus ducere oẽs ad duas generales rationes. Iſtæ autem duæ rationes ſunt opus & factor. Vnde omnia debentur Deo ab homine, quia Deus eſt factor eius, & omnia debet homo dare, quia eſt opus eius. Et eo modo quo Deus eſt factor hominis, & homo eſt opus ſuum, eò ei debentur dari, & homo debet dare Deo. Et ideo amor, timor, honor, laus, & gloria, fides, ſpes, fiducia, confidentia, obedientia, debentur Deo ab homine, quia homo eſt opus ſuum, & Deus eſt factor eius. Vnde debet homo amare Deum, qa eſt opus eius, & Deus eſt factor ſuus. Homo debet honorare Deum; quia eſt opus eius. Homo debet laudare Deum, quia eſt opus eius. Et quia Deus eſt factor hominis, & homo eſt opus eius; ideo debet ei ſummè obedire. Et ſic de aliis. Vnde quia Deus eſt factor hominis, & homo eſt opus ſuũ; ideo amat ipſum hominem, quia factor amat ſuũ opus: & ipſi dat ſua beneficia. Quia Deus eſt factor hominis; ideo Deus eſt dominus eius. Et quia Deus eſt factor hominis; ideo eſt principium hominis: & quia eſt factor hominis; ideo non decipit, nec fallit hominem, ſed ſemper dicit ei ueritatem; quia factor non decipit opus ſuum: & quia eſt factor hominis; eſt homini fidelis: & quia eſt hominis factor, ideo neſcit deficere homini, quia factor nõ deficit operi ſuo. Et ſic de aliis. Quia igitur homo eſt opus Dei, & ſolus ſe cognoſcit opus Dei eſſe, & factum a Deo, & alia opera non cognoſcunt ſe eſſe opera Dei, nec eſſe facta a Deo; & etiam ſolus homo cognoſcit ſe eſſe obligatum Deo, & ſolus cognoſcit quid debet opus

factori

factori ſuo, & cognoſcit quod omnia prædicta debet opus ſuo factori. Et quia poteſt dare omnia prædicta; ideo debet, & obligatur dare omnia prædicta Deo. Coniunge omnia iſta ſimul. Homo cognoſcit ſe eſſe opus Dei, & cognoſcit quid debet opus factori ſuo; & homo cognoſcit ſe eſſe ſeruum Dei, & ſubditum; & cognoſcit quicquid debet ſeruus domino ſuo facere; & cognoſcit ſe omnia accepiſſe a Deo; & cognoſcit quid debet facere recipiens danti, & homo cognoſcit poſſe dare & habere omnia quæ debet dare. Ex iſtis omnibus ſequitur, quòd homo debet dare omnia prædicta eDo, nec excuſatur ſi non dat, quia habet & poteſt dare. Et ſic in generali, & inſimul manifeſtata ſunt debita, & dona quæ Deo debentur, & quæ homo debet dare Deo, & obligatur ultra amorem dare.

Sequitur de iſtis in ſpeciali, Et primo de timore. *Capitulo* CLXXVIII.

QVoniam autem dictum eſt, & tractatum de amore, quod eſt primũ donum, & primum debitum in ſpeciali, etiam tractatũ eſt de aliis debitis, & donis in ſpeciali. Sed tamen quia amor eſt primum debitum, & donum, & ad ipſum ſequuntur omnia alia debita; & dona; & nihil poteſt dici donum, niſi ratione amoris, quia eſt primum donum; ideo neceſſario includitur amor in omni dono & dato, aliter non eſſet donum, nec datum, quia ipſe amor primo habet nomen doni, & primum ſemper includitur in aliis, & nihil poteſt eſſe uerum donum, nec datum, niſi oriatur ab amore, & fundetur in amore. Et ſi amor non eſt, nullum donum eſt, quia donum debet eſſe uoluntarium, liberum, ſpontaneum, & gratuitum, & nihil eſt tale niſi amor. Et ideo nihil eſt acceptum, niſi amor, vel *Cap.* 110.

propter

propter amorem, Et propter hoc timor, honor, & obedientia, &c. quæ poſſunt dari abſque amore, non ſunt acceptabilia, quia non ſunt voluntaria, nec dulcificata, nec mellificata cum dulcedine amoris, quæ eſt prima dulcedo. Ideo ſine amore omnia ſunt amara. Ideo nec dans gaudet de dando, nec recipiens complacet in recipiendo. Et propter hoc qui timet ſine amore, habet pœnam, & triſtitiam; & qui honorat ſine amore, adulatur, quia non eſt honor, ſed adulatio. Quia ergo ipſe amor eſt primum donum, & debitum; ideo ſcientia, & cognitio de amore, eſt principium & ianua ad cognoſcẽdum omnia alia dona, & debita, & ſimilis proceſſus eſt de omnibus ſicut de amore.

Differentia inter timorem & amorem.

Incipiamus ergo primo ab ipſo timore. Vnde timor differt ab amore, quia amor eſt donum liberale, & ſpontaneum; & ideo datur cum delectatione, & lætitia, ſine fatigatione, ſine pœna, ſine triſtitia, ſine coactione, & liberaliſſimè, ſed timor ſolus de ſe non poteſt dari, niſi cùm pœna & triſtitia, fatigatione, & coactione, non ſpontè, non liberè, quia non eſt donum uoluntarium. Et ideo niſi coniungatur cum amore, dat triſtitiam, pœnam, & deſperationem. Et ideo ipſe timor eſt primus ſeruus, nullam libertatem habens. Sed quando coniungitur cum amore, tunc eſt liber, ſpontaneus, & voluntarius, & liberatus a ſeruitute, & manumiſſus; & tunc non habet pœnam, nec triſtitiam, ſed gaudium. Si ergo amor liberat timorem a ſeruitute, & ponit ipſum in libertatem, & hoc facit amor bonus, & non amor malus. Et quia timor de ſe eſt ſeruus, & dat pœnam; ideo non debet multiplicari ſicut amor. Vnde ex uno timore bono, non ſequuntur multi timores, ſed quanto timor eſt melior, tanto minus multiplicatur. Ideo ex timore Dei, nullus alius timor oritur; ſed ex amore Dei, ſequuntur infiniti amores. Et ſic amor extenditur quantum res amata, ſed timor non extenditur quantum res quæ timetur, quia nihil eſt

timen-

timendũ; niſi Deus. quia creatura nullo mõ eſt timenda. Et ſic differentia eſt inte- timorem, & amorem, quia timor non eſt donum uoluntarium, & dat pœnã de ſe, & triſtitiam, quando eſt ſolus, & non extenditur: & amor de ſe eſt uoluntarium donum, & dat gaudium, & extenditur.

Sed etiam multum conuenit timor cum amore, & eſt optima mixtura, & optima ſocietas, quia Dei timor iuuat amorem, quia timor vnit, & ligat uoluntatem magis cum Deo. Et ideo timor, & amor ſunt duæ cathenæ, duo claui tenentes uoluntatem fixam cum Deo, & adinuicem ſe iuuant, & fortificant. Vnde quia creatura facta eſt ex nihilo, & Deus eſt infinitæ poteſtatis, non eſſet conueniens coniunctio creaturæ cum Deo, niſi per amorem & timorem, nec aliter conuenit creaturæ amare Deum, nec Deo conuenit aliter amari, quia apparet quædam æqualitas, & nulla ſuperioritas, nec eſſet firmiſſima vnio inter creaturam, & Creatorem. Et ideo quia timor maximè conuenit cum amore, quia ipſum confortat, fortificat, & iuuat, & ſoli dat, & habet virtutem vnitiuam: ideo poſt amorem tractari debet de timore. *Conueniũt timor & amor.*

Quòd ſicut duo amores ſunt, ita ſunt duo timores. Cap. CLXXIX.

QVoniam autem duo amores principales iam dicti, ſunt radices omnium bonorum, & malorum, quæ pertinent ad hominem, ideo neceſſe eſt, vt omnia quæ pertinent ad hominem, diuidantur in duas partes. Et ideo neceſſe eſt ponere duos timores, ſicut duos amores. Vnus timor eſt qui oritur ex timore Dei, & alius timor eſt, qui oritur ex amore ſuiipſius. Et ſicut

ſe habent duo amores inter ſe, ita & duo timores. Et ideo timor qui oritur ex amore Dei, & conuenit cum Deo, bonus, ſanctus, & iuſtus eſt, & habet omnes conditiones ipſius amoris Dei. Sed timor, qui oritur ex amore proprio, eſt malus, iniuſtus, & inordinatus, & habet omnes conditiones proprii amoris. Et iſti duo timores faciunt operationes contrarias, quia timor Dei non multiplicatur, ſed ſemper ē unus ſolus; quia qui timet Deū, nihil timet aliud, quia nihil aliud eſt timendum: & ideo vnit, & fortificat hominem cum Deo, & nullam pœnā, nec triſtitiam dat, quia ſemper coniunctus eſt cum bono amore. Sed timor, qui oritur ex amore ſuiipſius, multiplicatur in infinitum, & pluſquàm ipſe amor unde oritur; immo ex uno amore oriuntur infiniti timores. Et quia timor de ſe, pœnam dat, & triſtitiam, niſi ſit iunctus cum bono amore; ideo quilibet timor, qui oritur ex amore ſuiipſius, dat pœnam, & triſtitiam; & ideo ad multiplicationem timoris, ſequitur multiplicatio pęnarum, & triſtitiarum. Vnde iſta multiplicatio timoris, clariſſimè manifeſtat uenenoſitatem, & malitiam ipſius amoris proprii, & quantum noceat habenti. Qui enim primo amat ſeipſum, ſummè amat uitam ſuam, ſuum eſſe, & cōſummationem ſuiipſius. Et ideo ſummè timet perdere ſeipſum primo, & ſuam uitam, eo quòd poteſt perdi, & deſtrui, & corrumpi; quia eſt res perdibilis, & deſtructibilis; & ipſe non poteſt conſeruari per ſeipſum; & per conſequens timet omnia iſta quæ poſſunt perdere, & deſtruere, ſeu diminuere ſeipſum, & ſuum eſſe, & ſuam uitam, & ſibi nocere. Et ideo timet mortem, infirmitatem, & peſtes, & fugit illas quantum poteſt; timet terram, timet aquas, aerem, & ignem, venena, famē, ſitim, animalia; timet homines, qui poſſunt auferre uitam ſuā. Item qui primo amat ſeipſum, amat primo propriū honorem, propriam famam, & ſuam laudem, & excellentiam; & ideo timet perdere honorem ſuum, ſuam famā, & ſuam laudem, & timet uituperari; & per conſequens

Timor malus multiplicatur in infinitum.

Amans ſeipſum, omnia timet.

timet

timet omnia illa quę poſſunt diminuere, & deſtruere ſuum honorem, ſuam famam, & ſuum nomen. Item qui primo amat ſeipſum; amat ſuas proprias delectationes carnis; ideo qui timet eas perdere, timet omnia illa quæ poſſunt deſtruere, vel diminuere illas delectationes. Ideo timet tormenta, frigus, calorem, amaritudinem, paupertatem bonorum, & penuriam. Item etiam quia pecunias diligit; ideo timet eas perdere. Ideo timet omnia illa quæ poſſunt auferre, vel diminuere pecunias. Ecce ergo qualiter timor malus multiplicatur in infinitum, eo quia oritur de malo amore. Item etiam qui amat primo ſeipſum, amat omnes illos qui ſunt coniuncti ſecum, vel qui iuuant ipſum, vel conſolantur ipſum. Ideo amat amicos, filios, uxorem, parentes, & fratres; etiam & omnia illa quæ ei ſeruiunt, ſicut ſunt domus, poſſeſſiones, & animalia. Et ideo timet omnia iſta perdere; & per conſequens timet omnia illa quæ poſſunt auferre iſta ſupradicta omnia, uel deſtruere.

Fundamentum ergo quare generantur tot timores, eſt; quia illud quod amat, poteſt perdi, & deſtrui, & auferri, & eſt res perdibilis. Et ſic amor malus, non liberat timorem à ſeruitute, & à pœna; immo ipſum timorem multiplicat, & pœnam auget. Sed qui amat primo Deū, quia Deus non eſt res, quę poteſt deſtrui, uel auferri, nec corrumpi, nec per uiolentiam tolli, nec aliquid ſibi poteſt nocere; ideo nihil aliud timet, ſed ſolum timet eum quem amat; & ſic amor Dei non multiplicat timores, ſed habet ſolum unicum timorem, & ille timor liberat ab infinitis timoribus malis, quæ dant pœnam, & triſtitiam. Et quia timor alicui debetur, quia dominus, & ille qui timet eſt tanquam ſeruus, ergo ſequitur, quòd homo qui primo non timet Deum; ſubiicitur, & eſt ſeruus omnium rerum quas timet, & conſtituit ſe ſeruum omnium illarum rerum, & illę res omnes dominantur homini; & ideo homo conſtituit ſe ſeruum, & ſubiectum omnium creaturarum, & omnis creatura domi-

Timor Dei non multiplicatur.

Amans ſeipſum, omnium rerū ſeruus eſt.

natur ei, quia omnes timet; & ſic incurrit infinitas ſerui tutes, & captiuitates, & perdit libertatem ſuam. Sed qui primo timet Deum, eſt ſolum ſeruus unius, & ſolum vnum habet dominum, qui eſt dominus omnium creaturarum. Qui ergo timet Deum primo, quia timet quod timendum eſt, ideo habet bonum timorem, ſed qui non timet Deum primo, timet q̃ primo timendum non eſt, quia timet creaturas de nihilo factas: & talis timor eſt contra naturam hominis, inquantum homo eſt, & contra totum ordinem creaturarum, quia creaturæ ſunt factæ propter hominem ad ſeruiendum homini; & ſic eſt ordo peruerſus in natura. Sed timor Dei eſt ſecundum naturam hominis, inquantum homo eſt, & ſecundum ordinem omnium rerum, & ideo non eſt contra hominem, ſed conuenit homini inquãtum homo eſt; & ideo ſemper proficit homini. Et ſic apparet qualiter ſunt duo timores, ſicut duo amores.

Quòd ſicut duo timores contrarij, ita ſunt duo contemptus oppoſiti. Cap. CLXXX.

Et quia etiam amori opponitur odium, & duobus amoribus opponuntur duo odia: ita etiam ſimiliter timori opponitur contemptus. Et ſicut ſunt duo timores, ita erunt duo contemptus. Ideo ſicut eſt timor Dei, ita eſt contemptus Dei, & ſicut eſt timor creaturæ, ita eſt contemptus creaturæ, ſeu contemptus ſuiipſius. Et ideo ſimiliter poteſt fieri hęc oppoſitio, & comparatio inter duos timores, & duos contemptus; ſicut inter duos amores, & duo odia. Vnde timor Dei, & timor creaturæ, ſeu qui oritur de amore proprio, ſunt contrarii, & contemptus Dei, & contemptus creaturæ, ſeu ſuiipſius ſunt ſubcontrarii. Sed timor Dei, & contemptus Dei contradicunt, & timor

mor creaturę, & contemptus creaturæ etiam contradicunt. Et timor Dei, & contemptus creaturæ, ſubalternãtur: & timor creaturæ, & contemptus Dei, etiam ſubalternantur. Compara ergo timorem ad amorem, & duos timores ad duos amores, & ad contemptus, & ſic acquires magnam ſcientiam de timore.

Quòd honor, & vtilitas, ſeu commodum ſunt duo, propter quæ omnia fiunt. Cap. CLXXXI.

Quamuis autem ſit tractatum de honore aliqualiter ſimul cum amore, & aliis debitis; attamen honor requirit ſpecialem tractatum ab aliis diſtinctum proptet ſuam ſingularem naturam, & excellentiam; quia omnia quæ facta ſunt & fiunt, propter honorem fiunt. Vnde omnia quæ fiunt, uel fieri poſſunt, ad duo reducuntur, ſcilicet ad honorem, & utilitatem. Quia omne quod fit, uel fit propter honorem, vel propter vtilitatem, uel propter utrunque ſimul, ita quod honor, & utilitas ſunt duo fructus, qui colliguntur finaliter ab omnibus. Quum autem Deus fecerit mundum, neceſſe eſt, quòd uel fecit propter honorem, vel propter utilitatem, uel propter utrunque inſimul. Vnde quum non ſint niſi duo, ſcilicet Deus, & creatura, neceſſe eſt, quòd omnia fiant uel propter Deum, uel propter creaturam, uel propter utrunque inſimul. Et quia creatura ſemper eſt indigens, quia de nihilo facta, & non poteſt per ſe eſſe, nec exiſtere; & ſic poteſt creſcere in bonitate, & perfectione, & melior fieri intra ſe; ideo ei ſolum debetur utilitas, ſeu commodum & non honor. Sed quia Deus Creator eſt plenus intra ſe omni perfectione, nullo indigens extra ſe, quia nullo modo poteſt creſcere in ſeipſo, quia ſummè plenus, & ideo quia in ipſo nulla eſt, nec poteſt eſſe indigentia, quia eſt ſum-

mè diues omnibus, abundans, habens, omne complementum, ideo ei nulla debetur vtilitas, ſed ſolùm honor. Et ſic creaturæ ſolùm debetur vtilitas, & Deo Creatori ſolùm honor. Et quia Deus eſt ſummè bonus; ideo nihil poteſt operari, quin ſit propter vtilitatem. Ideo iſta duo ſunt ſimul coniuncta in omni opere ſuo, ſcilicet honor & vtilitas, quia honor ſine vtilitate videtur eſſe vanitas, quod non poteſt eſſe in ſummo bono; ideo Deus non poteſt operari propter ſolùm honorem; ideo omnia, quæ Deus operatur, propter honorem operatur, & vtilitatem, ſcilicet propter honorem ſuum, cui debetur, & propter vtilitatem creaturæ, cui conuenit vtilitas, & commodum; aliter ſua operatio non haberet finem completum, & plenum, quod eſſe non poteſt. Et ſic omnia conſiſtunt in duobus, ſcilicet in honore, & vtilitate, & propter iſta duo omnia fiunt, & vtilitas conuenit indigenti, & honor indigenti, ſeu pleno in ſe. Cum enim Deus operatur omnia, quę operatur propter ſe primò, vt ipſe non poſſit aliquid recipere intra, nec creſcere intra ſe, nec augeri, ſequitur quòd non poteſt operari extra ſe, niſi propter honorem, & gloriam, quæ ſunt exteriora bona. Impoſſibile eſt enim quòd propter nihil operetur. Et quum ſit ſummè bonus, eſt impoſſibile, quòd operetur niſi propter aliquam vtilitatem, & quia ipſe nulla vtilitate indiget; ideo neceſſe eſt, quòd operetur propter vtilitatem creaturæ. Et ſic honor Dei, & vtilitas creaturæ ſemper ſunt colligata in operibus ſuis.

Homini utilitas.

Quamuis ſimul ſunt honor, & vtilitas, attamen magis principalis eſt honor, quàm vtilitas. Cap. CLXXXII.

ET quoniam honor pertinet Deo, & vtilitas creaturæ; ideo magis eſt principalis honor Dei quàm vtilitas creaturæ, & de tanto quanto Deus eſt principalior quàm creatura, immo ſicut

cut Deus & creatura in infinitum diſtant; ita diſtant in infinitum, & ſine menſura honor Dei, & vtilitas creaturæ. Et ideo quamuis ſimul operetur propter ſuum honorem, & creaturæ vtilitatem, attamen magis principaliter operatur, & primò propter ſuũ honorẽ, & minus principaliter, & ſecundariò propter creaturæ vtilitatem; ita quòd principaliùs reſpicit ſuum honorem, quàm creaturæ vtilitatem. Sicut enim primò eſt Deus, quàm creatura; ita ſimiliter primò debet reſpicere Deus ea, quæ pertinent ad ipſum, quàm ea quæ pertinent ad creaturam, licèt vtrunque ſimul reſpiciat. Et ideò ſequitur quòd Deus principaliter fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt propter ſuum honorem, & ad ſuam laudem, & gloriam, vt ſcilicet exinde ſequatur diuinus honor, & etiam conſequenter propter creaturæ vtilitatem. Et exinde ſequitur, quòd Deus omnia poteſt quæcunque poſſunt pertinere ad propriam laudem, & veram gloriam, & veram vtilitatem, & ad verum honorem; & quòd omnia quæ Deus operatur in mundo, operatur ad ſuum honorem, & nihil poteſt facere contra ſuũ honorem. Et ideo omnes creaturæ ſunt factæ ad ſuum honorem, & ad ſuam laudem; & regimen mundi, & omniũ creaturarum, & totius vniuerſi totum eſt ad ſuum honorem. Et quia vtilitas creaturæ eſt ligata cũ honore Dei, ideo ſequitur, quòd quantò magis Deus reſpicit ſuum honorem, tantò magis reſpicit vtilitatem, & commodũ creaturæ, & quantò magis vult ſuum honorem, tantò magis vult vtilitatem creaturę, & quantò magis credit creſcit honor Dei, tantò magis creſcit vtilitas creaturæ. Et ſicut Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem, ita nihil poteſt facere quantum eſt de ſe contra vtilitatem creaturarum, quia inſimul ſunt colligata. Quamuis ergo Deus intendat ſuum honorem principaliter tamen non poteſt facere ſuum honorem, niſi faciat creaturarum vtilitatem, & commodum, quia ſummè bonus non poteſt nocere quantum eſt de ſe,

ideo ſummè non poteſt de ſe niſi proficere. Vtilitas ergo creaturarum, & commodum ſequitur ſemper honorem Dei.

Quòd ſicut Deus ſolùm intendit vnum honorem ita ſolùm reſpicit, & intendit vnam vtilitatem principalem. Cap. CLXXXIII.

ET quoniam vtilitas ſequitur honorem Dei, & non poteſt ab eo ſeparari, & cùm Deus reſpiciat vtrunque inſimul, ſequitur quòd ſicut ſolùm reſpicit vnum honorem, ſcilicet ſuum, ita reſpicit vnam vtilitatem principalem principaliter & primo. Quia enim creaturæ debetur vtilitas, & Deo honor; ideo quia ipſe eſt vnus ſolus Deus, ſolũ eſt vnus honor. Ita ſimiliter quamuis ſint multæ creaturę, attamen vna eſt principalis creatura ſuper oẽs creaturas. Et quia creatura rationalis eſt ſupra omnes creaturas: ideo ſequitur, quòd principaliter Deus intendit, & reſpicit vtilitatem creaturæ rationalis, & vtilitatem aliarum creaturarum reſpicit propter vtilitatem creaturæ rationalis. Et quia ſolus homo in hoc mundo eſt creatura rationalis, ideo Deus primo, & principaliter in mundo reſpicit vtilitatem hominis, & vtilitates aliarum creaturarum quæ ſunt in hoc mundo, reſpicit propter vtilitatem hominis; & vtilitatem hominis propter aliã vtilitatem non reſpicit. Ideo ſolùm vna eſt principalis vtilitas ad quam ordinantur omnes aliæ vtilitates, & hæc eſt hominis vtilitas: & utilitas hominis nõ eſt propter aliam vtilitatem, quia nulla eſt vtilitas alia ſupra vtilitatẽ hominis, ſed ſolùm honor Dei, laus, & gloria ſunt ſupra hominis vtilitatem, quia amor & honor Dei eſt ſuperior quàm hominis vtilitas. Ecce ergo ordinem, vtilitates omnium creaturarum ſunt propter vtilitatem hominis; & vtilitas hominis propter hono-

Deus intendit vtilitatẽ hominis.

honorem Dei eſt; & honor Dei propter nihil aliud eſt, quàm propter Deum. Ergo omnia tendunt ad vtilitatem hominis, & ad Dei honorem. Et quia iam probatum eſt, quòd Deus omnia quæ operatur exterius, operatur propter honorem ſuum, & hominis vtilitatem, & ſic honor Dei, & vtilitas hominis ſunt ſimul coniuncta, & colligata, nec ſeparari poſſunt. Et ſic habemus in vniuerſo vnum honorem ſolum, & vnam principalem vtilitatem, quæ ſunt duo fructus totius vniuerſi. Et hoc eſt valde conueniens, quòd ſolùm vtilitas hominis ſit principalis, quia ſicut ſolus homo ſcit, & poteſt honorare Deum in vniuerſo, & laudare, quòd ita ipſe ſolus recipiat vtilitatem.

Omnia tendunt ad vtilitatem hominis. Cap. clxxxiii.

Quòd per Dei honorem & vtilitatem hominis, ſeu creaturæ rationalis poteſt reddi ratio de omnibus quæ operatur Deus extra ſe. Capitulo CLXXXIIII.

ET quoniam Deus operatur omnia quæ operatur extra ſe ad ſuum honorem, & ad ſuam gloriam, & etiam ad vtilitatem hominis, ſeu creaturæ rationalis, & nihil poteſt operari contra ſuum honorem, nec contra creaturæ rationalis vtilitatem; ideo cùm finis principalis propter quem operatur exterius ſit honor ſuus, & gloria cum vtilitate creaturæ ſequitur, quòd omnia quæ de ipſo poſſunt dici in opere extra ſe, & omnia opera eius poſſunt exterius reduci ad honorem, & vtilitatem, & quòd per honorem, & vtilitatem poteſt reddi ratio de omnibus quæ operatur Deus exterius. Qui ergo vult habere ſciẽtiam de diuinis operibus, cognoſcat vnum honorem Dei, & illa quæ pertinent ad ſuum honorem, & ſuam gloriam, & etiam cognoſcat vtilitatem hominis, ſeu creaturę rationalis.

Quoniam neceſſe eſt, quòd opera diuina concordant, & conueniant cum honore diuino, & nullo modo repugnent, nec contradicant; & etiam oportet, quòd conueniant cum utilitate creaturæ rationalis. Simus ergo bene radicati in Dei honore, & in uera hominis utilitate, quia in iſtis omnia diuina opera radicantur. Et inde ſequitur, quòd qui non ſemper uidet, conſiderat, & cogitat Dei honorem, & gloriam, nec ipſam hominis utilitatem, nihil poteſt intelligere de operibus Dei, immo penitus ignorat, quia non uidet lumen in quo uidentur opera Dei. Et quia Deus eſt poteſtas, eſt ſapientia, eſt bonitas, eſt iuſtitia, & ſic de aliis; ideo omnia operatur ad honorem, & gloriam ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, ſuæ bonitatis, ſuæ iuſtitiæ, ſuæ virtutis, & ſic de aliis; ita quod nihil poteſt facere contra honorem ſuæ poteſtatis, nec cõtra honorem ſuæ ſapientiæ, nec contra honorem ſuæ bonitatis. Et omnia opera diuina poſſunt reduci ad poteſtatem, ſapientiam, & bonitatem; & per hæc tria extra operatur omnia extra ſe, & ad iſta tria reducuntur alia. Ad operandum enim iſta tria ſufficiunt, ſcilicet bonitas, poteſtas, & ſapientia, & iſta tria ſimul requiruntur, nec unum ſufficit ſine aliis.

Quòd in diuino honore includitur vtilitas hominis, ſeu creaturæ rationalis. Cap. CLXXXV.

ET, quia Deus operatur omnia opera ſua ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & ſuæ bonitatis, & honor, & gloria bonitatis eſt operari utiliter, & commodè ad maiorem vtilitatem; ideo ſequitur, quòd utilitas ſemper includitur in Dei honore, & nullo modo honor diuinus poteſt ſeparare a ſe utilitatem creaturæ, quia nullo modo poteſt facere contra honorem ſuæ bonitatis, in cuius honore ſemper includitur utilitas, & commodum alicuius, Et

ideo

ideo cum dico Dei honorem, dico creaturæ utilitatem, nec eſt neceſſe exprimere ipſam utilitatem, quia Dei honor totum importat. Et ſic omnia totaliter reducantur ad diuinum honorem, & de omnibus poteſt reddi ratio per diuinum honorem.

Quòd diuinus honor probat opera Dei exterius eſſe potentiſſimè, optimè, ſapientiſſimè, & beneuolentiſſimè facta. Cap. CLXXXVI.

QVoniam autem Deus operatur omnia opera ſua ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & ſuæ bonitatis; nec aliter poteſt operari, & quia honor, & gloria poteſtatis eſt potentiſſimè, & potenter operari, & honor & gloria ſapientiæ ſuæ eſt ſapienter, & ſapientiſſimè, proportionabiliter, & proportionabiliſſimè, & congruentiſſimè, & ordinatiſſimè operari, & gloria bonitatis eſt benè, & optimè, beniuolenter, & beniuolentiſſimè, vtiliter, & vtiliſſimè operari; ideo ſequitur, ꝙ opera Dei ſunt potentiſſimè, ſapiẽtiſſimè, & optimè facta. Et ideo omnia opera Dei ſunt proportionabiliſſima, ordinatiſſima, cõgruentiſſima, & vtiliſſima. Ideo nihil poteſt eſſe in diuinis operibus improportionatum, inconguum, nihil inutile, nihil ſuperfluum, nec diminutum, vel inordinatum.

Quòd quanto opera ſunt magis ardua, magnifica, altiora magis mirabilia. & difficilia, & magis, & pluribus utilia & communia, magis Deo conueniunt. & pertinent. Cap. CLXXXVII.

HOc autem oſtenditur ſic, quoniam honor, & gloria ſoli Deo conueniunt, & pertinent; & quanto honor & gloria eſt maior, magis Deo pertinet; & quanto magis honor aſcendit, tanto magis Deo conuenit: & quanto magis aliqua pertinent, & reſpiciunt ad honorem, & gloriam Dei, magis Deo pertinent; & quanto opera ſunt magis ardua; magis alta, magis mirabilia, magis ſubtilia, & difficilia, magis pertinent ad gloriam, & honorem diuinæ poteſtatis, & ſapientiæ diuinæ, quanto etiam aliqua ſunt magis utilia, & pluribus communia, tanto magis pertinent ad gloriam, & honorem, & laudem diuinæ bonitatis; ergo cùm Deo conueniat quicquid poteſt eſſe magis, & pertineat ad honorem ſuæ ſummæ poteſtatis, & ſuæ ſummæ ſapientiæ, & infinitæ bonitatis; ſequitur, quòd opera ſummæ poteſtatis, & ſummæ bonitatis Deo conueniunt, & pertinent, & quanto magis ſunt talia; tanto etiam magis ei conueniunt. Et per conſequens ei conuenit ad honorem ſuæ poteſtatis, ſapientię, & bonitatis ita potenter operari, quòd non poſſit potentius cogitari: ita ſapienter, quòd non poſſit cogitari ſapientius: ita utiliter, & benignè, ꝙ nō poſſit cogitari benignius, nec utilius, & hoc requirit honor, & gloria ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis: Quare, concluditur, quòd quanto opera ſunt magis ardua, magnifica magis, alta magis, magis incomprehenſibilia, & magis mirabilia, ſubtilia, & difficilia, & magis, & pluribus utilia, magis Deo conueniunt, &

& pertinent: cùm omnia quæ magis pertinent ad honorem, & gloriam ſuam, & laudem magis ei conueniunt.

Et exinde poſſunt multa alia concludi, & ſequi. Vnde poteſt ſequi, quòd quicquid magis pertinet ad honorem, & gloriam Dei, magis oportet eſſe, magis debet fieri. Et ideo magis oportet mundum eſſe productum totaliter de nihilo quàm de aliquo, & magis de nouo, quàm ab æterno, quia magis hoc pertinet ad honorem, & gloriam ſuæ poteſtatis, & bonitatis. Item ſequitur, quòd quanto opera erunt magis utilia homini, & creaturæ rationali, magis fient, quia hoc magis eſt ad honorem ſuæ bonitatis. Item quia conuenit Deo, ut honor ſuus, & gloria creſcant exterius quantum fieri poterit, & hoc non poſſit fieri niſi per opera: ideo conuenit Deo facere opera ſummæ bonitatis, ſummæ poteſtatis, ſummæ ſapientiæ, & benignitatis. Sic ergo per ipſum honorem Dei poſſumus cognoſcere, quòd Deo conuenit magis extra ſe operari, conſiderando honorem, & gloriam ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis, & iuſtitiæ, & miſericordiæ, & pietatis.

Et ex omnibus poteſt concludi, quòd opera Dei ex ſe conſummabuntur: finientur, & terminabuntur in ſummo honore, in ſumma laude, & in ſumma gloria ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, bonitatis, & iuſtitiæ: & quòd tunc ceſſabit operari exterius, quando honor ſuus, laus ſua, & gloria erunt completa.

Quòd honor Dei cum gloria & laude in æternum durabit, & ſine fine permanebit. Cap. CLXXXVIII.

QVia autem iam dictum eſt, quòd quicquid operatur Deus exterius, operatur ad honorem, & gloriam, & laudem ſuę poteſtatis, ſapientiæ, & bonitatis; ideo quia Deus à nullo poteſt impediri, neceſſe eſt; quòd honor ſuus fiat, & compleatur; quia aliter honor, & gloria ſuę poteſtatis deſtruerentur. Et per conſequens ſequitur, quòd omnia debent determinari, & conſummari ad ſuum honorem, & ad ſuam laudem, & gloriam. Et quia non eſſet ſummus honor, nec ſumma gloria, niſi honor, & gloria ſua durarent, & perpetuarentur in æternum; vt nunquam ceſſent; ideo neceſſe eſt, quòd honor Dei permaneat in æternum, & gloria, & laus. Et per conſequens opera Dei debent permanere in æternum. Et quia honor requirit honorantem, & gloria glorificantem, & laus laudantem, ideo propter æternitatem honoris Dei, & ſuę gloriæ, & laudis, oportet quòd ſint creaturę, quæ poſſint in æternum Deum laudare, honorare, & glorificare de operibus ſuis, & quæ cognoſcant opera. Si enim nulla eſſet creatura, quæ cognoſceret opera Dei, & uideret, in uanum Deus operaretur propter honorem, & laudem, & gloriam ſuam. Et quia ſola creatura rationalis poteſt hoc facere, ideo creatura rationalis debet in æternum durare propter honorem Dei, & laudem, & gloriam. Et ſic perpetuitas honoris Dei, & gloriæ, & laudis arguit perpetuitatem creaturæ laudantis, & glorificantis. Et quia honor Dei non poteſt eſſe ſine vtilitate, ideo ſicut honor Dei debet perpetuari, ita debet etiam utilitas perpetuari. Et ideo etiam utilitas creaturæ rationalis perpetuabitur, ut ſimul maneat honor, & utilitas ſine fine.

Quòd honor Dei eſt duplex, & dupliciter debetur. Cap. CLXXXIX.

Conſiderandum autem, quòd honor vno modo eſt naturalis, & debetur ex debito naturæ, ſcilicet ratione primitatis, & principalitatis, & auctoritatis. Et iſte honor debetur alicui, quia eſt principium, & primum, quia omne principium & primum, inquantum tale eſt honorandum. Et quia ſolus Deus eſt principium totaliter, & nihil eſt ipſum primum principium, niſi per ipſum; ideo ipſe eſt ſolus honorandus iſto honore primo, & omne aliud inquantum eſt principium, & primum, eſt honorandum; quia repræſentat ipſum. Et ideo pater, & mater, & principatus honorantur, quia ſunt principium quoddam. Et talis honor non includit gloriam, nec laudem, nec famã, nec nomen, quia non datur, nec debetur niſi ratione primitatis. Alius eſt honor, qui non eſt a natura, nec ex debito naturæ, ſed eſt honor acquiſitus, & debitus ex mirabilibus operibus, honorabilibus, & glorioſis. Et iſte honor includit in ſe gloriam, & laudem, famam, & excellentiam, & benedictionem. Et iſte honor iunctus cum laude & gloria, eſt præmium extrinſecum, & remuneratio exterior bonorum operum, quod debetur ab omnibus cognoſcentibus talia opera. Vnde fructus exterior bonorum operum, eſt honor, laus, gloria, fama, benedictio, & ſunt corona bonorum operum, quia propter honorem, gloriam, & laudem coronantur exterius bona opera, quia digna ſunt exterius coronari. Et quia ſolus Deus facit bona opera, & omnia bona opera per ipſum fiunt, & quamuis creaturæ operentur, tamen ab ipſo habent quod operentur, & non a ſeipſis, quia de nihilo factæ ſunt; & ideo ipſæ creaturæ, & opera creaturarum bona ipſius Dei ſunt radicaliter, & principaliter; ideo honor, laus, & gloria, quæ ſunt præmium exterius, & corona bonorum

Honor naturalis.

Honor acquiſitus.

Honor eſt præmium uirtutis.

Soli Deo *honor.*

bonorum operum, ſoli Deo debentur. Siue ergo Deus immediatè operetur per ſeipſum, ſeu per creaturam, ſemper ipſe honor, laus, & gloria Dei ſunt, & ſoli Deo debentur. Sed quia creatura rationalis ſimul operatur cum Deo liberè, uoluntariè, & ſpontè, & complacet in operibus bonis; ideo debetur ei præmium, & remuneratio ratione libertatis; & complacentiæ in bonis operibus, ſed non debetur ipſi creaturæ præmium, nec remuneratio exterius, ſed interius, quia eſſet ei uanitas. Et ideo non debetur creaturę honor, nec gloria, nec laus ex operibus ſuis, ſed ſolum utilitas interius, quia creatura debet perfici, & compleri, & creſcere intra ſe, donec ſit completa. Quando ergo Deus operatur per ſe immediate ſine creatura, tunc talia opera non poſſunt præmiari, nec remunerari, niſi exterius per honorem, laudem, & gloriam; & hoc ſoli Deo debetur, quia eſt plenus interius, & intra ſe. Sed quando operatur per creaturam rationalem, tunc debentur duo præmia, vnum interius, aliud exterius: vnum pro Deo, aliud pro creaturis. Præmium Dei eſt honor, & operis laus, & gloria; præmium creaturæ eſt vtilitas; & hoc eſt valdè rationabile, vt ſicut duo concurrunt voluntariè ſimul ad vnum, quòd vtrunque habeat præmium ſibi conueniens, ſcilicet Deus honorem, & creatura utilitatem. Quid enim faceret creatura indigens de honore, & gloria, & quid faceret Deus ſummè plenius de utilitate, quum Deus non poſſit creſcere intra ſe; & creatura poſſit creſcere intra ſe? Et ſic honor eſt præmium extrinſecum, & utilitas eſt præmium intrinſecum. Et ſic Deus præmiat, & remunerat creaturam rationalem interius, dando ſibi præmium perficiendi eam, & complendo, & augmentando, & ipſa creatura rationalis, vt ipſe homo præmiat, & remunerat Deum, & coronat exterius, dando ſibi laudem,

Homini debetur præmium interius.

Præmium Dei.

Honor eſt præmiū extrinſecum, vtilitas intrinſecum.

dem, & gloriam, & honorem, & benedictionem de ipſis operibus. Et ita vterque habet ſuum premium. Et in hoc oſtenditur magna Dei dignatio, qui uult a ſua creatura præmiari, honorari, laudari, & glorificari. Et inde ſequitur, quòd poſtquam honor, laus, & gloria ſunt præmium, quod Deo debetur exterius, quod excedunt omnia creatura ſine menſura. Et ideo maior eſt honor Dei, quàm totus mundus, quia hoc eſt corona ſua exterior. Et ideo qui aufert ſibi honorem, plus tollit, quàm ſi tolleret totum mundum. Et ideo iniuria Dei non poteſt per omnes creaturas reparari. Dicamus ergo, quòd quicquid datur, uel acquiritur, uel eſt intrinſecum bonum illi rei cui datur; ita quòd eſt eius perfectio, & complementum, uel iuuamentum, vel eſt bonum extrinſecum, non pertinens ad perfectionem, uel ad complementum, nec adiutorium, & hoc eſt honor, laus, & gloria; ſed mum eſt utilitas, & hoc debetur ſolum creaturis, aliud ſolum Deo. Quicquid ergo pertinet ad perfectionem, & complementum, & ad adiutorium ipſi creaturæ debet dari. Sed quicquid non pertinet ad perficiendum, nec ad complendum rem, nec ad adiutorium ſoli Deo debet dari, & hoc eſt honor, gloria, laus, benedictio; gratiarum actio, & omnia quæ exterius dantur. Et ex hoc poſſumus uidere, quòd duplex eſt crementum, & dupliciter aliqua res habet creſcere, ſcilicet intra ſe, & extra ſe. Nam tunc aliqua res creſcit intra ſe, & interius, dum completur & perficitur. Et tamdiu creſcit, & poteſt creſcere; donec perueniat ad ultimum complementum. Sed tunc aliqua res creſcit exterius, & extra ſe, dum acquirit honorem, laudē, & gloriam, & famam. Et iſtud crementū nullo modo intrat intra rem, nec unitur ei, quia honor, gloria, fama, nullo modo ſunt intra rem, ſed extra rem, nec pertinent ad rem; & ideo ſunt crementa exteriora, nec complent, nec perficiunt ipſam rem. Et ideo tale cre-

Honor Dei eſt maior toto mundo.

Quærens honorem, quærens vtilitatem.

crementum non debetur creaturæ, ſed præmium, quia creatura poteſt creſcere intra ſe. Et ideo ſi non habeat in ſe totum ſuum crementum, & quærat extra ſe cremẽtum, quærit uanitatem; quia ipſa exiſtens uacua a ſua perfectione a propria bonitate interiori a ſuo complemento interius quærit crementum extra ſe, quod nullo modo poteſt intrare rem, nec perficere. Et ideo ſi creatura rationalis nondum completa, quærat honorem, gloriam, laudem exterius, tunc intra ſe impletur uacuitate, & uanitate, & efficitur uacua à ſua propria perfectione; & bonitate interiori; & intrat in eam uanitas, & inanitas, quæ eſt uacuitas propriæ perfectionis, & bonitatis, & utilitatis, & in ea nulla eſt ſoliditas, nec firmitas, quia ibi non eſt propria bonitas, nec perfectio, nec poteſt eſſe firmitas. Et ideo ſibi nihil proficit crementum exterius, honoris, laudis, & gloriæ, immo dum magis uult creſcere exterius, deficit interius, & remanet pauperrima intra ſe. Et quantum qaærit extra ſe de honore, laude, & gloria, tantum perdit intra ſe de perfectione, & bonitate, & uera utilitate propria. Et quia omnis res appetit ſemper creſcere donec ſit completa; ideo creatura rationalis ſi non quærit creſcere interius, neceſſe eſt ut quærat creſcere exterius; ideo ſi non quærit propriam bonitatem intra ſe, neceſſe eſt quod quærat honorem, laudem, & gloriam extra ſe; & hoc eſt contra naturam, & contra rationem, quod res exiſtens uacua intra ſe, & carens propria perfectione, quærat honorem extra ſe, & gloriam, cum ſit pauperrima, & miſerrima. Et ideo crementum extrinſecum non debetur creaturæ. Sed quia Deus eſt plenus intra ſe, & nullo modo poteſt interius creſcere; ideo ei ſoli debetur laus, & gloria, & honor, quia in Deo nulla poteſt eſſe uanitas, neque uacuitas, quia in eo eſt ſumma plenitudo. Sic ergo habemus duplex crementum, vnum extrinſecum, aliud extrinſecum; unum pertinens creaturæ; aliud pertinens Creatori. Et habemus etiam, quod honor debetur principio, inquantum principium

Quærere honorem eſt contra rationem.

cipium

cipium eſt; & debetur etiam bonis operibus. Et per con ſequens Deo debetur honor dupliciter; & quia eſt primum principium, & etiam propter opera bona. Primus honor eſt naturalis, ſecundus eſt acquiſitus; & iſte honor acquiſitus eſt crementum exterius, qui eſt ſemper coniunctus cum gloria, & laude. Quod autem ſemper bono operi debeatur laus, & gloria, & honor; ſignum eſt euidentiſſimum, quia homo timet facere mala coram hominibus propter uituperium, & confuſionem; quia uituperium, & confuſio dantur propter mala opera, & acquiruntur ex ipſis. Ergo per contrarium bonis operibus debetur honor, laus, & gloria. Si ergo Deus facit opera bona, ei debetur honor, laus, & gloria.

Quòd Deus fecit creaturam rationalem, & totum mundum propter honorem, qui acquiritur, & debetur, & ſequitur propter opera, ut ipſe creſceret in creatura rationali extra ſe, & ipſa rationalis creatura creſceret ſimul intra ſe. Cap. CXC.

QVoniam autem Deus non poteſt creſcere in ſeipſo, nec intra ſe, quia infinitus eſt, & ſummè perfectus; ſed tamen poteſt creſcere extra ſe; & creatura poteſt creſcere in ſeipſa, & intra ſe; ideo propter iſta duo crementa debent fieri omnia. Et quia tunc Deus poteſt creſcere extra ſe, quando ſuus honor, ſua laus, ſua gloria, & ſua fama creſcunt. Et quum honor coniunctus cum gloria, & cum laude acquiratur de nouo, & ſequatur opera, ſequitur, quòd ipſe omnia opera extra ſe facit, ut per illa ſequatur, & acquiratur cum laude, & gloria. Et quia honor, laus, & gloria, quæ ſunt exteriora crementa, non poſſunt eſſe niſi Deus cognoſcatur, & cognoſcantur etiam opera ſua; & cum ſola creatura rationalis poteſt cognoſcere Deu, & opera ſua: ſequitur, quod propter honorem Dei, &

laudem, & gloriam rationalis creatura facta ſit. Et ideo quum Deus non poſſit creſcere intra ſe, ſed extra ſe: & extra ſe non poſſit creſcere niſi in creaturis: ipſis creſcat, & quia tunc Deus creſcit extra ſe, quando ſuus honor, ſua laus, & ſua gloria, & ſua fama creſcunt; & hoc non poteſt fieri niſi in ſola creatura rationali; ideo ſequitur, quòd fecit creaturam rationalem, ut ipſe creſceret in ea, ſcilicet ut cognitio Dei noua, & notitia Dei noua fieret in ipſa creatura. Quando enim notitia, & cognitio Dei creſcit, tunc creſcit ſuus honor, laus ſua, & ſua gloria, & fama. Et ideo quando notitia Dei multiplicatur, & creſcit, tunc Deus creſcit, & multiplicatur. Vnde notitia rei eſt ſimilitudo rei: & ideo quando fit notitia in creatura rationali de Deo, tunc quoddam modo fit Deus de nouo, quia ſua ſimilitudo fit in creatura rationali. Et quanto maior fit notitia Dei, tanto magis creſcit Deus. Et quanto magis creſcit notitia Dei, tanto magis creſcit ſuus honor, ſua laus, & ſua gloria. Et ſic fecit Deus homines, & creaturas rationales, ut in eis creſceret. Et quia dum Deus creſcit extra ſe in hominibus, & in creatura rationali, ipſa creatura rationalis creſcit intra ſe, & homines creſcunt interius; ideo ſimul, & ſemel ei Deus creſcit extra ſe in creatura rationali, & creatura rationalis creſcit intra ſe, & in Deo, & de Deo; & eſt unum & idem crementum. Sic ergo crementum Dei exterius, & extra ſe, eſt crementum creaturæ rationalis interius, & intra ſe; & crementum ipſius creaturę eſt crementum Dei. Et ſic creatura rationalis intra ſe creſcit, dum Deus creſcit in ea; & tunc Deus creſcit in ipſa, dum fit cognitio, & notitia Dei in ipſa. Et talis notitia fit in creatura per opera Dei, quia cognoſcendo opera Dei, cognoſcitur Deus, & manifeſtatur extra ſe: & dum cognoſcitur per ſua opera tunc honoratur, laudatur, & glorificatur. Sic ergo

Homo factus eſt, ut Deus in eo creſceret.

go operatur Deus extra ſe, ut cognoſcatur externus, & exinde honoretur, laudetur, & glorificetur, & honor ſuus, & laus ſua multiplicentur, & ex ſequenti, ut creatura rationalis ipſum cognoſcendo, creſcat de ſua cognitione, & impleatur notitia ipſius, & exinde honor, laus, & gloria Dei creſcat, & multiplicetur in ipſa creatura rationali: quæ dum Deum cognoſcit, ipſum honorificat, laudat, & glorificat. Sic ergo ad iſta duo crementa tendunt omnia opera Dei, quæ tamen ſunt unum crementum. Si enim Deus non creſceret extra ſe, nec creatura rationalis poſſet creſcere intra ſe. Et quia rationalis creatura habet intellectum, & uoluntatem: ideo Deus debet creſcere in intellectus, & uoluntate ipſius creaturæ: & ipſa creatura debet impleri de Deo tam in intellectu, quàm in uoluntate ad honorem, laudem, & gloriam Dei. Et quia aliter creſcit intellectus, aliter uoluntas; & aliud eſt crementum unius, & aliud alterius; & utrunque crementum oportet, quòd fiat de Deo; ideo oportet, quòd Deus multis modi creſcat extra ſe; & ideo ſunt pluries modis creſcendi Dei extra ſe, quia creatura rationalis multis modis poteſt creſcere intra ſe. Unde Deus creſcit, dum notitia de Deo creſcit; & Deus creſcit, dum amor Dei creſcit; etiam Deus creſcit, dum timor de Deo creſcit, & Deus creſcit, dum ſpes, & confidentia in Deum creſcunt; Deus creſcit, dum fides in Deum creſcit; & dum omnia creſcunt, tunc honor, laus, & gloria Dei creſcunt. Et ideo etiam ſimiliter creatura rationalis, ut ipſe homo creſcit intra ſe, dum fit in eo, & generatur cognitio Dei, creſcit etiam quando fit in eo amor Dei. Creſcit etiam quando generatur in eo timor Dei, ſpes in Deo, confidentia in Deum, & fides in Deum. Iſta ergo ſunt incrementa Dei extra ſe, & incrementa creaturæ rationalis, ex hominis intra

Deus debet creſcere in intellectu, & uoluntate hominis.

Duo Principalia incrementa hominis.

ſe. Attamen licet multis modis creſcat Deus extra ſe, & creatura rationalis intra, ſed tamen duo ſunt principalia incrementa, ſicut duo ſunt qui poſſunt creſcere in creatura, ſcilicet intellectus, & uoluntas. Iſta autem duo incrementa ſunt notitia, & amor. Vnde cognitio, & notitia Dei eſt incrementum intellectus, ſed amor Dei eſt incrementum uoluntatis. Tunc ergo creſcit intellectus in Deo, & de Deo, & Deus in intellectu, dum creſcit Dei cognitio, & notitia, &c. Et tunc creſcit Deus in uoluntate, & uoluntas in Deo: dum creſcit amor Dei in uoluntate. Sed tamen primum incrementum, ſcilicet cognitio, & notitia Dei eſt fundamentum omnium, & radix. Si enim non ſit cognitio Dei, non erit amor Dei, nec timor, nec honor, nec laus, nec gloria Dei. Ecce ergo quanta unitas, & quanta propinquitas, & quanta obligatio Dei cum hominibus, & cum rationali creatura, quia Deus uoluit creſcere exterius in ipſis hominibus, ut ipſi creſcerent in eo, & ſimul honor, laus, & gloria Dei fierent, & homines intra ſe creſcerent. Ecce qualiter honor, laus, & gloria Dei fecit rationalem creaturam, & homines fieri. Ecce qualiter honor Dei fecit homines creſcere, & impleri. Ecce qualiter laus Dei & gloria Dei fecit mūdum qui non erat fieri. Ecce qualiter honor, & gloria Dei fecit Deum extra ſe operari. Diligere ergo debemus ſuper omnes creaturas honorem, laudem, & gloriam Dei, quia fecit nos fieri, fecit nos eſſe. Præponere debemus omnibus honorem Dei, propter quem ſumus. Cuſtodire debemus honorem Dei, propter quem immortales erimus, & perpetuè uiuemus.

Quòd ſicut Deus omnia operatur propter ſuam laudem, ſuum honorem, & gloriam; ita operatur omnia propter ſuum nomen. Cap. CXCI.

QVoniam autem quicquid poteſt de nouo acquiri, vel eſt res, uel eſt nomen, & quia Deus non poteſt ſibi de nouo acquirere aliquam rem, quum omnes res mundi ipſe fecerit; & ſic quum ſint ſuæ, non poteſt eas de nouo acquirere. Item fruſtra acquireret, quum nulla re indigeat quia eſt infinitus, & ſummè plenus intra ſe; ergo quicquid de nouo poteſt ſibi Deus acquirere, eſt ſolum nomen. Et hoc Deo maximè conuenit; quia ſolum poteſt extra ſe creſcere; quia acquirere, hoc eſt creſcere, extra ſe poteſt; & non intra ſe. Vnde tunc aliqua res extra ſe creſcit, quando nomen nouum acquirit: & quanto magis illud nomen creſcit, tanto magis res extra ſeipſam creſcit. Nomen autem acquiritur ex operibus, quæ apparent, & uidentur. Quando enim opera ſunt bene facta, neceſſariò ex eis ſequitur honor, laus, fama, & gloria, quum attribuantur, & debent attribui illi cuius eſt illud opus bene factum, & tunc res illa, cuius eſt opus, & cui attribuitur, acquirit ſibi nomen nouum ex tali opere. Acquirere ergo nomen, eſt acquirere nouum honorem, nouam laudem, & nouam gloriam, & famam nouam ex propriis operibus. Et quia opera poſſunt eſſe bene facta, uel male facta: ideo ex operibus poteſt acquiri nomen bonum, uel nomen malum. Quia ſicut ex operibus bene factis de neceſſitate ſequitur honor, laus, & gloria; ita ex operibus male factis ſequitur dedecus, uituperium, & inhonoratio. Vnde iſte eſt ordo, quoniam res primo eſt, & deinde datur ſibi nomen proprium importans, & repræſentans, & ſignificans illam rem diſtinctè, & determinatè; ut uerbi gratia; primo homo eſt, & deinde datur ſibi nomen proprium. Et iſtud nomen non datur pro-

Deus acquiris nomen. Ex operibus acquiritur nomen bonum.

pter opera bene facta, quia ante nominis proprii impoſitionem, nondum homo operatus eſt aliquod opus bene factum, nec male factum; ſed ſignificat rem nudam ſine operibus. Et ideo habere iſtud nomen, non eſt acquirere honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam, ſed poſtea homo per curſum uitæ ſuæ operauit bona opera bene facta, & tunc acquirit honorem, & laudem, & gloriam, & famam propter opera: & acquirit nouum nomen propter opus, & ſecundum naturam operis acquirit nomen, & ex multis operibus, multa nomina. Et omnia iſta nomina acquiſita ex operibus, coniunguntur cum primo nomine ipſius rei, quod erat nudum ſine honore, ſine fama, & ſic primum nomen efficitur magnum, & honorabile, & laudabile, & famoſum; & creſcit in nobilitate, in honore, in fama, in laude, & in gloria; propter opera rei cuius eſt. Si ergo à principio nomen rei eſt ſine honore, ſine laude, & ſine fama, ſed poſtea propter operationes rei, cuius eſt, ipſum nomen creſcit, & efficitur magnum in honore, in laude, in fama; & tantum quantum creſcunt opera bona, tantum creſcit nomen rei in nobilitate, & in dignitate; & opera illius rei à principio uſque ad finem importantur poſtea per illud nomen; & dum illud nomen auditur, intelliguntur omnia opera ſua. Ita ergo res dùm operatur, facit creſcere ſuum nomen; & dum magis operatur, facit ipſum magis creſcere; quia nomen ſequitur rem. Et ideo quia propter bene facta opera de neceſſitate ſequitur honor, laus, gloria, fama; & iſta ſunt exteriora, & extra rem, ſicut nomen etiam eſt extra rem, & non ipſa res; ideo ipſe honor: ipſa laus, & gloria, & fama, coniunguntur cum nomine ipſius rei; & per ipſum nomen, ipſa res impletur honore, laude, gloria, & fama. Vnde cùm honor, laus, gloria, & fama, quæ ſequuntur

Nota pulcherrimum exemplum.

tur ad opera, non poſſint intrare ipſam rem, cuius ſunt opera; & ipſa res nihil habeat extra ſe magis propinquum, magis familiare, quàm nomen ſuum; quod importat totalem ipſam rem; & per quod ipſa res ubicunque portatur; immo prædicatur de ipſa in recto; quod nihil aliud exterius facit; ſequitur, quòd ipſe honor, ipſa laus, gloria, & fama debentur nomina ipſius rei, eo quia ipſum nomen poteſt creſcere & impleri de honore, & laude, &c. Quia ergo ipſa res non poteſt creſcere intra ſe de honore; nec de laude, nec de fama; & ipſum nomen poteſt creſcere de ipſis; neceſſe eſt, quod ipſum nomen creſcat, & impleatur honore; laude, & gloria, & fama; vt poſtquam non poſſunt manere in ipſa re; remaneant in ſuo nomine, & dentur nomine ſuo. Ecce ergo opera exeunt a re, & apparet, & uidentur exterius; & ex operibus talibus debetur honor; laus, quæ ſunt exteriora; & ipſum nomen rei eſt exterius, & apparet; ideo honor, laus, fama, & gloria, quæ ſequuntur ad opera, debent dari nomini ipſius rei operantis. Ergo ipſa opera faciunt exterius creſcere ipſum nomen, & faciunt ipſum nomen honorabile, laudabile, famoſum; & glorioſum, & benedicendum. Ipſum autem nomen poteſt duobus modis creſcere. Primo in ſeipſo; ſcilicet dum creſcit, impletur honore, laude, gloria, & fama propter opera, & iſtud eſt primum crementum. Secundo creſcit nomen, quum iam eſt plenum in ſe, quando multiplicatur, & dilatatur, & extenditur per plures homines in cordibus hominum. Et ergo propter opera bene facta, quæ apparent, neceſſario ſequitur uerè honor, laus, gloria, & fama rei, cuius ſunt opera quæ coniunguntur cum nomine ipſius rei, & faciunt nomen magnum. Et cùm ſolus Deus operetur opera bene facta; & omnia

Nomen alicuius dupliciter creſcit

opera bene facta ſint ipſius Dei, quia omnis creatura eſt ipſius Dei opus:& per conſequens omne opus creaturæ bene factum, eſt opus Dei: ſequitur, quod honor, laus, gloria, & fama quæ ſequuntur ad omnia opera bene facta, omnium rerum uerè, & ueriſſimè Dei ſunt,& Deo debent uerè dari, & nulli alteri rei, Et per conſequens ſolus ipſe debet acquirere nomen ex operibus omnibus bene factis: & ſolum ſuum nomen debet creſcere in uniuerſo in uero honore, laude, gloria, & fama in dignitate;& nobilitate. Et per conſequens omnis honor,omnis laus,omnis gloria, & omnis fama in ueritate omnium operum benefactorum nomini ipſius Dei debent dari. Et ideo ſolum ſuum nomen debet eſſe honorabile,laudabile, famoſum glorioſum, magnificum, & benedictum, & nullum nomen creaturæ de ſe debet honorari,laudari, glorificari. Et ſequitur ulterius,quod hoc eſt proprium ſoli Deo; ſcilicet acquirere nomen ueri honoris,& laudis, & gloriæ. Et per conſequens concluditur, quod Deus operatur omnia extra ſe propter ſuum nomen,ſcilicet, ut impleatur omni uero honore, uera laude,gloria,& fama:ut ſit magnum,magnificum, honorabile,& glorioſum,famoſum,& laudabile,vt poſt quam non poteſt creſcere intra ſe, creſcat exterius in ſuo nomine. Et ideo ſequitur,quòd ſicut operatur omnia propter ſui honorem, laudem,& gloriam;ita operatur omnia propter ſuum nomen. Et per conſequens ſequitur, quòd idem eſt operari propter ſuum nomen, & operari propter ſuam laudem,& gloriam,& honorem. Et ideo neceſſe erit, quòd quicquid fit,uel fieri poteſt in toto uniuerſo,ſiue bonum, ſiue malum; ueniat ad honorem,& laudem, & gloriam nominis ſui. Etiam quicquid iam concluſum eſt, & dictum eſt de honore Dei: concludi,& dici poteſt de ſuo nomine.

Solum nomen Dei debet creſcere in mũdo.

Quòd nomen Dei ex operibus acquiſitum, reſpicit ſemper ueram vtilitatem hominis, & commodum.
Cap. CXCII.

QVoniam autem iam declaratum eſt, quòd honor verus, & vtilitas vera ſint ita colligata, quod non poſſunt ſeparari: ita quod uerus honor Dei reſpicit ſemper veram utilitatem, non ſuam, ſed alterius; & uera utilitas reſpicit ſemper uerum honorem, ideo uerus honor Dei, ſemper reſpicit veram hominis utilitatem; & vera hominis utilitas, ſemper reſpicit verum honorem Dei. Et quia omnia quæ pertinent ad honorem Dei, pertinent ad ſuum nomen: & ſuum nomen exterius acquiritur & conſtituitur ex omnibus operibus, qui pertinent ad honorem, & laudem, & gloriam; ideo etiam ſequitur quòd ſuum nomen ex operibus extra ſe acquiſitum, ſēper reſpicit utilitatem hominis ueram. Quia enim Deus omnia fecit propter hominis utilitatem, & quum nomen Dei acquiratur ex operibus quæ facit extra ſe, ſequitur quod etiam ſuum nomen pertinet ad hominis utilitatem, immo de tanto nomen Dei acquiſitum magis pertinet ad utilitatem hominis, de quanto ſuum nomē excedit omnes alias creaturas. Plus ergo proficit, plus ualet, & plus eſt utile nomen Dei homini: quàm omnes creaturæ ſimul. Et plus valet nomen Dei, quàm omnes creaturæ, quia nomen Dei reſpicit Deum; & de directo, & principaliter ad ipſum pertinet, & eſt magis propinquum ei quàm omnes creaturæ. Creaturæ ergo, & omnia quæ Deus operatur, ſunt, & fiunt ut Dei nomen conſtituatur, & acquiratur, & poſtea ipſum nomen Dei conſtitutum & acquiſitum, facit, & cauſat totam utilitatem hominis. Si enim Deus nihil operaretur extra ſe, nullum nomen acquireret extra ſe. Quia ergo nomen Dei reſpicit ueram utilitatem hominis, & quū vera utilitas

Cap. 181. & Cap. 183.

litas

litas hominis ſit, vt amet, & timeat Deum, honoret, & laudet, & glorificet eum, ſperet, & confidat in eo, credat & obediat ei; vt ſcilicet fiat, & naſcatur in homine amor Dei, timor Dei, & ſpes eius confidentia in Deo, & fides & obedientia, & totaliter homo uniatur Deo; ſequitur quòd nomen Dei acquiſitum ex ſuis operibus ſemper reſpicit ad iſta ſupradicta. ſcilicet ut per nomen Dei generetur in homine amor Dei, & timor Dei, ſpes & confidentia, fides, & obedientia. Ideo hoc ſequitur, quòd totaliter debet eſſe nomen Dei extra ſe conſtitutum, & acquiſitum, ut poſſit cauſare in homine, & generare amorem, timorem, ſpem, confidentiam, fidem, & obedientiam. Igitur quicquid pertinet ad nomen Dei, pertinet ad timorem, uel amorem, vel ſpem, uel confidẽtiam &c. Et etiam nomen Dei acquiſitum, debet eſſe nomen amoris, timoris, ſpei, confidentiæ, fidei, & obedientiæ, honoris, laudis, & gloriç, & ſit proportionatum, & conueniens hominis ad eius utilitatem. Et ideo, vt nomen Dei conuenientiſſimè, & congruentiſſimè conſtituatur ad ueram hominis utilitatem, conuenit, quòd Deus faciat opera amoris, opera timoris, opera fidei, & fidelitatis, opera ſpei, confidentiæ, & obedientiæ; opera honoris, laudis, & gloriæ. Et ideo conuenit Deo, vt faciat extra ſe opera omnipotentiæ, vt acquirat nomẽ omnipotentis.; vt per hoc nomen timor Dei generetur in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera per quæ acquirat hoc nomen dominus extra ſe, vt per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera iuſtitiæ, & iudicii, vt acquirat nomen iuſti, & iudicis, vt etiam per hoc nomen generetur timor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera exterius, opera ſummæ bonitatis; vt acquirat opera exterius hoc nomen bonus, vt per hoc nomen generetur amor in hominibus. Conuenit etiam, vt faciat opera ſummæ ſapientiæ extra ſe, vt acquirat nomẽ ſapiẽtis extra ſe, & ſummè ſapientis, vt ſic laudetur ab hominibus.

Nomen omnipotẽtis domini.

Iuſti.

Boni.

Sapientis.

bus. Conuenit etiam vt faciat opera per quæ acquirat nomen & famam exterius vt ſcilicet ſit & nominetur veraciter fidelis & verus, & pius, miſericors, & benignus, ſanctus, amicus; adiutor, ſaluator, protector, vt ſic per hæc nomina generetur in hominibus ſpes, confidentia, & fides in eum. Sic ergo conuenit, vt ex multis operationibus acquirat Deus multa nomina, & ex multis nominibus conſtituatur, & integretur vnum nomen Dei magnum, glorioſum, laudabile, honorabile, magnificum, famoſum, admirabile, amabile, & timendum. Et hoc eſt ſumme vtile homini. Vnde quia voluntas non trahitur, niſi excitetur; ideo oportet, quod nomen Dei exterius acquiſitum ſit tale, quod excitet voluntatem, & excitet ad timorem, & ad amorem, &c. quamuis enim Deus ab æterno ſit dominus omnipotens, ſapiens, iuſtus, & bonus, verax, fidelis, & ſic de aliis; attamen hoc non eſſet manifeſtum, nec notum exterius extra ſe: & ideo quia res manifeſtatur exterius per operationes ſuas, conuenientiſſimum eſt Deum operari extra ſe opera per quæ acquirat nomen, & famam apud homines, vt ſic cognoſcatur, & nominetur, ad honorem ſui, & vtilitatem hominum. Deo enim nõ eſt neceſſe habere exterius nomen, niſi vt cognoſcatur, ab hominibus.

Illa nomina excitant hominem.

Quid intelligitur per nomen Dei acquiſitum. *Cap.* CXCIII.

VT autem omnia clarius manifeſtetur, conſiderandũ eſt quid intelligitur per nomen Dei acquiſitum. Vnde nomẽ rei extra rem eſt, quia non eſt ipſa res, ſed repræſentat ipſam rem, & ſignificat & notificat. Per nomen aũt Dei exterius acquiſitũ, intelligitur tota illa cognitio, & tota illa notitia, q̃ habetur de Deo, & acquiritur per illa opera, quæ operatur extra ſe. Vnde Deus non cognoſcitur

extra ſe, niſi per opera quæ apparent, & ſunt manifeſta. Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei: Tantum enim cognoſcitur de Deo, quantum opera ſua manifeſtant. Per opera ergo quæ Deus operatur extra ſe, generatur notitia de ipſo in cordibus hominum, ſiue æſtimatio, ſiue reputatio, ſeu fama, & hoc eſt nomen Dei acquiſitum apud homines. Vnde nomen bonum acquiſitum eſt notitia, ſeu fama, ſiue æſtimatio, ſeu reputatio cum laude & honore acquiſita & generata in cordibus hominũ de aliquo, ſicut per contrarium malum nomen eſt notitia, ſeu fama, ſiue æſtimatio cum uituperio & contemptu acquiſita de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama, & reputatione, & æſtimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius eſt reputationis, & æſtimationis, nullius eſt nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum enim inhonoratur aliquis ab aliis, quantum cognoſcitur, reputatur, & æſtimatur apud eos. Et quia iſta æſtimatio, ſeu reputatio, ſeu notitia, poteſt eſſe maior, vel minor, & creſcere, & diminui, ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquiſitum, eſt prima notitia, ſeu æſtimatio, ſeu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera ſua. Et tale nomen habet Deus apud homines, ſecundum quod æſtimatur, & reputatur ab eis, & cognoſcitur. Et ſecundum quod æſtimatur, & reputatur ab hominibus, ſecundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia, ſeu æſtimatio, cauſatur per opera Dei; ideo quando non cognoſcit opera Dei, nec cogitat inquantũ Dei ſunt, nihil cognoſcit de Deo, nec ipſum æſtimat aliquid, nec reputat. Et per conſequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris eſt apud illum. Et ſecundũ quod magis, vel minus cognoſcit opera Dei aliquis, inquãtum Dei ſunt, ſecundum hoc nomen Dei creſcit in illo. Et exinde ſequitur, quòd locus & habitaculũ nominis Dei in quo habitat, eſt cor hominis. Vnde nomen Dei eſt

Locus nominis Dei eſt cor hominis.

extra Deum; & ideo oportet quòd habitet in aliquo loco, & nullus locus eſt in quo poſſit habitare, niſi in corde homini; ideo cor hominis eſt uas nominis Dei. Et quia homines multiplicantur, & per conſequens corda eorum; ideo etiam nomen Dei multiplicari poteſt per corda hominum. Sed iſtud nomen, quod manet, & latet in corde, eſt occultum, & manifeſtatur exterius per aliud nomen ſenſibile, audibile, & uiſibile, quod eſt uocale, uel ſcriptum, correſpondens nomini exiſtenti in corde, & repræſentans ipſum exteruis, & ſignificans. Et etiam honor occultus in corde, & inuiſibilis incluſus in nomine occulto ipſius corpus, manifeſtatur exterius per alium honorem uiſibilem; & talis honor, qualis eſt intus in corde, talis repræſentatur extra per ſignum uiſibile. Omnia enim, quę extra fiunt per hominem, ſunt ſigna eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifeſtat ſeipſum, & dat notitiam de ſeipſo per opera exteriora; ita homo extra manifeſtat nomen Dei occultum, notitiam, & ęſtimationē occultam de Deo per ſignum uiſibile, & etiam honorem occultum manifeſtat per honorem uiſibilem. Sic ergo duplex eſt nomē Dei, ſcilicet occultum, & uiſibile, unum intus, & aliud extra, & etiam duplex homo, ſcilicet occultus, & uiſibilis: unus interior, alius exterior. Et iſte nomina ſunt apud homines, & fiunt in ipſis hominibus per opera Dei cognita, inquantum Dei ſunt, & iſta duo nomina menſurantur, ſecundum menſuram cognitionis operum Dei, quia tantum quantum operà Dei cognoſcuntur ab omnibus, tātum notitia de Deo generatur in hominibus, & tāta æſtimatio, & reputatio generatur de Deo in ipſis, & tanta quanta eſt notitia, æſtimatio, & reputatio de Deo in hominibus, tantum nominatur extra per uocē, & tantus eſt honor exterior. Sic ergo nomen uocale exterius, menſuratur ſecundum menſuram notitiæ, & ęſtimationis, ſeu reputationis interioris; & ipſa notitia, ſeu æſtimatio menſuratur ſecundum menſuram cognitionis operum Dei,

Duplex eſt nomē Dei.

Dei, inquantum Dei ſunt. Et ideo, quia opera Dei, inquã tum Dei ſunt, nõ æqualiter cognoſcuntur ab omnibus; ideo non eſt in omnibus æqualis notitia, ſeu æſtimatio, ſeu reputatio de Deo; nec per conſequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus: Iſta ergo ſunt inter ſe ordinata nomẽ uocale exterius, notitia, ſeu æſtimatio interior; & cognitio operum Dei menſuratur ſecundum maiorem, uel minorem capacitatem hominis, & ſecundum maiorem, uel minorem familiaritatem hominis; & exercitium circa opera Dei cognoſcenda, ſed ipſa opera menſurantur, uel per cognitionem ipſorum operum intra ſe, uel per comparationem ad hominem, propter quẽ fiunt, uel per comparationem ad poteſtatem, & ſapientiam, & bonitatem Dei, unde procedunt. Radix ergo, & fundamẽtũ, & origo nominis Dei acquiſiti, & notitię, ſeu ęſtimationis, quæ fiunt de Deo, ſunt opera Dei, ergo ipſa opera Dei portant in ſeipſis, & includunt radicaliter, & fundamentaliter, & originaliter nomẽ Dei exterius acquiſitũ, & honorem, & laudem, & gloriã & famam ſuam. Et ideo quanta ſunt opera Dei, tantum eſt nomen ſuum; & tantus eſt honor ſuus, & laus ſua, & gloria, & fama ſua ueraciter, & radicaliter, & in ſe, & de ſe. Et poſſumus ponere nomen Dei tribus modis. Primo modo in ipſis operibus. Et iſto modo nomen eſt ſibi acquiſitum ueraciter, & de debito ſtatim dum opera facta ſunt; & etiam honor, laus, & gloria; quia ſemper ipſa opera portant ſecum nomen Dei, laudem, gloriam, & honorem; & nomen, & laus, gloria & honor, ſemper conſequuntur opera Dei. Et ideo ipſa opera Dei ſemper ſunt plena laude, honore, & gloria Dei, & laudis eius plena eſt terra: & omnes creaturæ, quæ ſunt opera Dei, ſunt plenæ honore, laude, & gloria Dei, & portant in ſeipſis ſemper nomen Dei, & ſuum honorem, laudem, gloriam, & famam. Et iſtud nomen eſt immortale, & perpetuum: & etiam honor, laus, gloria, & fama, quia poſtquam ſemel ſunt, ſemper manent, & nunquam deſtruuntur, ſed

Nomen Dei in operibus.

ſemper

ſemper uiuunt: Et iſtud eſt primum nomen Dei acquiſitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipſa opera Dei plena honore, laude, & gloria ſua, & nomine, intrant cor hominis, & cognoſcuntur ab homine, & ueniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis, & relinquunt in eo notitiam, & ſimilitudinem Dei, ſeu ueſtigium cum honore, laude, & gloria; eo quia ſunt plenæ ſua ſimilitudine, & notitia eius, & honore, laude, & gloria; & ideo dant illud quod habent in ſeipſis. Et ſic ipſa Dei opera cognita ut Dei ſunt, cauſant, & faciunt in hominem notitiam, æſtimationem, & reputationem de Deo a quo procedunt, & hoc cum honore, laude, & gloria, & bona fama. Et hoc eſt ſecundum nomen Dei acquiſitum in cordibus hominũ. Deinde ſequitur tertium nomen, quod eſt ſenſibile, uiſibile, & audibile in uoce, uel in ſcripto. Et iſtud nomen eſt ſignum ordinatum ad placitum ad ſignificandum, & repræſentandum ſecundum nomen, & etiam primum. Et iſtud nomen magis eſt ſignum nominis, quàm ſit nomen; ſed inquantum ſignificat, & repræſentat uerum nomen, dicitur nomen Dei.

Nomen Dei in corde hominis.

Nomen Dei in uoce uel ſcripto.

Ecce ergo tria nomina. Primum nomen acquiſitum eſt, quod ſedet in omnibus operibus Dei, & eſt fixum, & permanens, & immutabile, & non poteſt deleri, & ſolum ſemel generatum eſt cum ipſis operibus. Sed ſecundũ nomen, ꝙ habitat in cordibus hominum, quamuis ſit fixũ, & permanens; attamen poteſt deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur, & multiplicatur ſecundũ qđ homines multiplicantur; & eſt idem apud oẽs homines, ſed variatur ſecundũ magis & minus, & ſecundũ quod magis vel minus creſcit. Sed tertium nomẽ eſt audibile, vt ſcriptũ non eſt idẽ apud omnes homines, ſed variatur ſecundũ diuerſitatẽ linguarũ & idiomatum. Et ſicut dictũ eſt de nomine, ita dici põt de honore, laude, & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor, & gloria quaſi dormiunt in ipſis operibus, & quaſi ſunt in potentia, & nõdũ actuata,

Epilogat de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

actuata, ſed poſtea dum ipſa opera intrant cor hominis, & cognoſcuntur, tunc ipſum nomen, laus, honor, & gloria, quæ ibi dormiebant, excitantur, & euigilant, & aẽtuantur; & ultimo per ſenſibile ſignum exterius manifeſtantur. Et ſic homo quodammodo uiuificat nomen Dei, & ſuum honorem, & laudem, gloriam, & famam ſuam. Apparet igitur, ut declaratum eſt, quid intelligitur per nomen Dei acquiſitum ſibi de nouo, & in quo fundatur radicaliter. Aliud autem nomen habet Deus ab æterno, quod non eſt acquiſitum ab operibus, & hoc eſt hoc nomen eſſe, quia Deus eſt ipſum eſſe. Et hoc eſt primum nomen in quo includuntur omnia nomina, & clauditur omne nomen, ut declaratum eſt in principio libri in capitulo de eſſe. Et ſic Deus ab æterno in ſeipſo abſque mundo, & creaturis habet nomen uniuerſale, in quo continetur omne nomen: Et ſicut in hoc nomine eſſe, continetur omne nomen; ita in nomine Dei acquiſito continetur omnis honor, omnis laus, gloria, & fama.

Nomen Dei æternum.

Quòd notitia de Deo acquiſita per opera eius in hominibus habet multos gradus, & etiam nomen eius.

Capitulo. CXCIIII.

Q Voniam autem opera Dei ſunt radix, & fundamentum notitiæ, quæ de Deo acquiritur in hominibus, ideo quia opera Dei habent gradus intra ſe, ſecundum hoc etiam notitia quæ acquiritur in homine de Deo per opera eius habet gradus. Vnde quædam ſunt opera Dei, quæ multum diſtant ab homine, quędam propinqua homini; & quædam opera ſunt, & fiunt extra hominem, & quædam ſunt, & fiunt in homine: & illa quę fiunt in homine, quędam fiunt in corpore, quædam in anima, & etiam quædam

dam ſunt opera Dei magis familiaria homini, & quædam minus. Et ſic opera Dei non habent ſe æqualiter ad hominem in quo debet generari notitia de Deo; & per conſequens notitia, ſeu cognitio generata de Deo in corde hominis per opera Dei, nō eſt æqualis, ſed habet, multos gradus. Vnde maior eſt notitia, quæ acquiritur de Deo per opera Dei, quæ ſunt propinqua homini, quàm per opera Dei, quæ multum diſtant ab homine. Et etiam maior eſt cognitio, quæ eſt generata de Deo in homine per opera quæ ſunt in homine, quàm per illa, quæ ſunt extra hominem; & per opera Dei quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem; & etiam maior eſt cognitio generata de Deo in homine per illa quæ ſunt in anima, quàm per illa quæ ſunt in corpore. Et quia nullum opus Dei eſt magis propinquum ipſi homini, quàm ipſemet ſibi, quia opus eſt Dei; ideo notitia generata de Deo in homine per cognitionem ſuiipſius, qui eſt opus Dei, eſt maior omnium. Et ſic homo dum cognoſcit ſeipſum, inquantum eſt opus Dei, magis cognoſcit, & magis uidet de Deo, quàm dum cognoſcit pecus, quòd etiam eſt opus Dei. Et quia omne opus Dei, inquantum Dei eſt, portat ſuam notitiam, ſuum nomen, & ſuum honorem, ſuam laudem, & ſuam gloriam, & opera maiora, & digniora portant maius nomen, maiorem laudem, & gloriam; ideo quū homo ſit maius opus Dei inter omnes creaturas manifeſtas; ſequitur quòd homo dum cognoſcit ſeipſum, inquantum eſt opus Dei, magis æſtimat de Deo, & magis reputat, & maius nomē, & maiorem laudem, & gloriam ſibi dat, quàm quando cognoſcit alia opera. Et iſta notitia acquiſita de Deo per cognitionem hominis, inquantum eſt opus Dei, poteſt eſſe maior, vel minor, ſecundum quod homo magis, uel minus cognoſcit, & uidet ſeipſum. Præterea quædam ſunt opera Dei, quæ fiunt circa illa quæ ſunt extra hominem, ſcilicet in aliis creaturis, & alia ſunt opera quæ fiunt in ipſomet homine, & circa ipſum hominem.

Notitia de Deo eſt inæqualis.

Maior cognitio de Deo.

Et magis cognoſcit homo Deum per opera quæ fiunt in homine, quàm per illa quæ fiunt extra hominem. Item quædam ſunt opera Dei, quæ omnis homo poteſt uidere per experientiam, & alia ſunt quæ non uidet niſi per teſtimonium aliorum qui dixerunt, & uiderunt. Et certius & magis cognoſcit homo Deum ꝑ opera quæ uidet, & percipit per experientiam, quàm per opera quæ cognoſcit per teſtimonium aliorum. Item quia nihil magis cognoſcit homo, quàm illud quod ſentit, & uidet per experientiam, ideo notitia generata de Deo per opera Dei, quæ homo uidet per experientiam, tenet ultimum gradum cognitionis per opera ſua. Et iſte habet duos gradus, quia aliquando homo uidet per experientiam opera quæ Deus operatur circa alium hominem, uel circa aliam rem extra ſe, aliquando uidet, & ſentit per experientiam opera quæ Deus operatur circa ſeipſum ſingulariter. Et iſte eſt ultimus gradus cognitionis per experientiam; & iſte eſt certiſſimus, ſolidiſſimus, & firmiſſimus, qui ſemper manet, & ibi eſt complementum cognitionis. Vnde iſta notitia non poteſt eſſe niſi in uno homine, nec poteſt alicui communicari, quia nullus homo poteſt totaliter percipere, nec ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſicut ipſemet homo. Poteſt enim quilibet homo cognoſcere per experientiã opera quæ fiunt circa alios extra ſe, ſed non ſentire ſicut illa quæ fiunt circa ſeipſum, ſed magis cognoſcit quæ fiunt circa ſeipſum, quàm quæ circa alios; immo nullus alius poteſt ſentire illa quæ fiunt circa ſeipſum, niſi ipſe ſolus. Sic ergo cognitio per experientiam, habet duos gradus. Et quia per opera Dei cognita, generatur notitia de Deo in homine; & ideo cognitio quam homo habet de operibus quæ fiunt circa ipſum, eſt ultima, maxima, & firmiſſima, & ſolidiſſima, & certiſſima; ideo ſequitur, quòd cognitio, ſeu notitia, ſeu æſtimatio acquiſita de Deo in homine per opera Dei, quæ fiunt circa ipſum ſingulariter, eſt ultima, maxima, firmiſſima, ſoli-

Duplex cognitio Dei experimentalis.

Maxima cognitio Dei experimentalis.

diſſima,

diſſima, & certiſſima; & donec homo cognoſcat Deum per talia opera, non habet ueram certitudinem, nec ſecuritatem de Deo, nec uerè Deum honorat, nec glorificat, nec cognoſcit, nec amat, nec timet. Si ergo bonum eſt homini habere ueram notitiam de Deo, bonum eſt ergo ei, quòd Deus operetur in ipſo, & circa ipſum. Et quanto plus operabitur Deus circa ipſum ſingulariter, tanto maiorem acquiret de Deo notitiam per experientiã. Et ideo ſequitur, quòd ſecundum quod Deus multis modis operatur circa ipſum hominem, ſecundũ hoc homo diuerſimodè nominat Deum. Aliquando enim nominat, & dicit, & cognoſcit per experientiam Deum eſſe potentem, quãdo ſcilicet ſentit circa ſeipſum opera potentiæ Dei. Aliquando nominat ipſum ſapientem, aliquando pium, aliquando bonum, aliquando miſericordem, & benignum, ſecundum quod diuerſimodè ſentit operari Deum circa ſeipſum. Et tunc homo acquirit certiſſimam notitiam de Deo cum laude, gloria, & honore, & hoc modo quilibet homo dat magnum nomen propter opera ſingularia, quæ operatur Deus in quolibet. Et ſic Deus acquirit nomen multipliciter. Primo. ſ. generaliter, & communiter ab omnibus creaturis ex operibus vniuerſalibus, quæ ſunt communia creaturis. Secundo modo acquirit nomen ſpecialiter, & ſingulariter in quolibet homine quãdo operatur ſingulariter, & ſecretè in aliquo homine; & ideo notitia Dei, & ſuum nomen multiplicatur, & creſcit in hominibus per talia opera, & ſecundum quod magis, uel minus operatur circa quemlibet ſecundum hoc notitiã, & ſuum nomen creſcit in quolibet. Et hoc eſt uerè cognoſcere Deum, ſentire opera ſua circa ſeipſum per experientiam. Item magis ſentit homo per experientiam opera quæ Deus operatur circa animam, q̃ circa corpus, q̃a anima q̃ cognoſcit, magis eſt propinqua ſibiipſi, q̃ corpus; & ideo maior, & magis acquiritur notitia de Deo in hoĩe per opera q̃ operatur circa ſuã anĩmã, q̃ circa ipſum corpus; & in illis operibus eſt ultimus finis,

Homo diuerſimodè nominat Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

Epilogat de gradibus experimentalibus notitiæ **Dei.**

& ultima certitudo de Deo per opera. Ecce ergo qualiter notitia acquiſita de Deo per experientiam, per opera quæ homo uidet per experientiam, habet multos gradus. Primus gradus eſt per opera quæ homo uidet extra ſe in aliis. Secundus gradus eſt per opera quæ homo ſentit in proprio corpore ſuo fieri. Tertius gradus eſt per opera quæ homo ſentit, & percipit circa ſuam animam. Et omnia iſta pertinent ad nomen Dei, & ad laudem, & gloriam, & honorem, & ad ſuam famam. Sic ergo ſecundum quòd opera Dei ſunt communia, & uniuerſalia omnibus, uel pluribus, vel ſingularia, & ſecreta, ſecundum hoc acquiritur de Deo notitia communis, uel ſingularis, & maior, vel minor. Et homo poteſt cognoſcere Deum per creaturas extra ſe inquantum ſunt opera Dei; & per ſeipſum, inquantum eſt opus Dei. Et per opera, quæ operatur extra ſe in aliis hominibus & creaturis. Et per opera quæ operatur circa ſeipſum tam circa animam, quàm circa corpus. Et per conſequens multis modis poteſt ipſum laudare, glorificare, magnificare, & honorificare, & ei famam dare. Patet ergo, ꝙ notitia de Deo acquiſita per opera eſt in hominibus, habet multos gradus. Et per conſequens reputatio, & æſtimatio de Deo, eſt maior, uel minor in cordibus hominum, & habet multos gradus, nec eſt æqualis apud omnes. Et exinde ſequitur, quòd quum ſecundum maiorem, vel minorem reputationem, ſeu æſtimationem detur honor maior, uel minor, & etiam laus, & gloria, & nomen, ſequitur, quòd ab omnibus hominibus non datur æqualiter honor, laus, & gloria, & nomen interius, & exterius.

De obligatione hominis erga honorem Dei, & laudem, & gloriam, & nomen ſuum.
Capitulo CXCV.

QVoniam iam manifeſtum eſt, quòd omnia quæ Deus operatur extra ſe in creaturis, operatur ad ſuum honorem, laudem, & gloriam, & nomen: & etiam dictum eſt, quòd honor, laus, & gloria, & nomen Dei acquiritur, & generatur, & creſcit per opera bene facta; & opera creatutarum, & quia homo qui eſt creatura nobilior Dei, quę ſit in mundo, poteſt operari, & habet poteſtatem operandi; ideo ſequitur, quòd homo debet, & obligatur operari omnia opera ſua quæ facit propter honorem, laudem, & gloriam, & nomē Dei, & ad hoc debet dirigere omnia opera ſua, ut ſcilicet per opera ſua ſequatur honor Dei, laus, & gloria, & nomen Dei. Vlterius ſequitur, quòd homo debet, & tenetur ſolum quantum poteſt uelle & laborare, ut ſuum nomē fiat, creſcat, & multiplicetur inquantum fieri poterit. Et quia per opera hominis bene facta, ſequitur, generatur, & fit maior laus, maior gloria, & maius nomen, quàm per opera aliarum creaturarum, quum homo ſit nobilior creatura; ſequitur, quòd non ſolum homo debet, & obligatur facere omnia opera ſua propter honorem Dei, ut dictum eſt, ſed etiam tenetur, & debet tantum operari quantum poterit, & multiplicare opera ſua, & meliori modo quo poterit operari. Et in hoc debet continuè, & inceſſanter ſtudere; & omnem diligentiam apponere ad hoc, ut per opera ſua honor Dei, laus, gloria, fama, & nomen creſcant, & multiplicentur, quantum fieri poterit. Et non ſolum hoc tenetur facere, ſed & velle & laborare, ut in omnibus rebus, in omnibus hominibus, & in omnibus operibus honor Dei, laus, gloria, nomen, & fama fiant, creſcant, & multiplicentur quantum fieri poterit. Aliter ſi homo facit contrarium omnium ſupradi-

Primo.

Secundo.

ctorum; ſequitur, quòd homo non operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei, nec ut homo; immo operatur contra Deum, & contra intentionem Dei totaliter, & cõtra ordinationem diuinam, & contra finem ad quem facta ſunt omnia. Et quia honor Dei ſemper eſt cum utilitate, nec poſſunt ſeparari honor Dei, & utilitas; & ubi maior honor Dei, ibi maior utilitas, & quia etiam tota utilitas eſt hominis & non Dei, ſequitur, quòd quã do homo operatur ad honorem, laudem, & gloriam Dei, & ipſe operatur ad ſuam utilitatem; & quòd quanto magis homo laborat, ut honor Dei creſcat, & multiplicetur, tanto etiam magis laborat, ut ſua propria utilitas creſcat, & multiplicetur. Item quia homo debet, & obligatur amare honorem Dei, & laborare, vt creſcat, & multiplicetur inquantum fieri poterit; ſequitur, quòd homo obligatur ponere totum ſeipſum, & totam uitam ſuam, & dare uitam ſuam, & omnia quæ habet ad honorem Dei, laudem, & gloriam. Et per conſequens, quòd quando homo dat uitam ſuam, & quicquid habet ad honorem Dei, quòd tunc facit maximam ſuam utilitatem, quia tunc laborat quãtum poteſt uſque ad ultimum de potentia ad Dei honorem. Quia non pôteſt magis laborare ad Dei honorem, quàm dare uitam ſuam pro illo; & ideo hoc eſt ſumma utilitas, ſummum commodum, & lucrum hominis. Et ideo ſequitur, quòd homo nihil perdit, ſed ſummè lucratur, dum uitam ſuam dat ad honorem Dei, & ideo non perdit uitam. Præterea etiam ſequitur, & concluditur, quòd homo debet, & obligatur, & tenetur credere de Deo, & confiteri, & attribuere, & dicere de ipſo omnia illa quæ pertinent ad ſuum honorem, ad ſuam laudem, ad ſuam gloriam, & ad ſuum nomen, & famam ſuam, & magis illa quæ pertinent ad maiorem laudem, ad maiorem honorem, & ad maiorẽ gloriam, quàm illa quæ pertinent ad minorem.

Tertio. *Quarto.* *Quinto.*

Quòd

Quòd omnia quæ poteſt homo, vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem, & quicquid facit homo Deo, ſemper ipſum honorat, uel inhonorat, ſeu contemnit, vel iniuriatur. Capitulò CXCVI.

Quoniam autem iam declaratum eſt, ꝙ omnia quæ Deus facit extra ſe, facit propter ſuum honorem, & ꝙ omnia quæ Deo pertinent extra ſe, pertinent ad ſuum honorē, quia honor reſpicit, & comprehendit totum ſtatum Dei extra ſe; & quia homo poteſt, & debet, & tenetur reddere Deo, & dare plura, vt probatum eſt, & omnia quæ homo poteſt facere Deo, & reddere, ſunt extra Deum, ideo ſequitur, quòd omnia debita, quæ homo poteſt, & debet dare Deo, reducuntur, & pertinent ad honorem Dei. Et quia omnia, quæ reſpiciunt Deum exterius, reſpiciunt, & pertinent ad ſuum honorem, uel ad contrarium ſui honoris, ſcilicet ad inhonorationem, ſeu contemptum, & iniuriam; ideo quicqnid homo faciat Deo, ſemper ipſum honorat, uel inhonorat. Quum enim honorare, & inhonorare contrarientur inter ſe, & omnia quæ fiunt exterius extra Deum, debent fieri ad ſuum honorem; ſequitur, quòd ſi non fiunt ad ſuum honorem, quòd fiunt contra ſuum honorem. Et per conſequens homo Deum ſemper honorat. Et ideo ſequitur, quòd omnia iſta, quæ ita Deo homo debet Deo, ſcilicet amor, timor, laus, honor, & gloria, obedientia, ſpes, fides, & credulitas, & confidentia reducuntur, & pertinent ad honorem Dei; & oppoſita iſtorum ſunt contra honorem Dei. Et ideo qui amat Deum primo, honorat ipſum, & qui non amat ipſum primo, inhonorat ipſum. Et qui amat Deum, & non amat eum primo, inhonorat ipſum; quia eſt primo amandus. Et ſi non ama-

Cap. 181. *&* 182.

Cap. proximo.

tur quod primo amãdum eſt, iniuria & contemptus eſt. Et qui timet Deum primo, honorat ipſum: & qui non tĩmet, inhonorat, & qui obedit Deo, honorat ipſum; & qui nõ obedit, inhonorat. Et qui ſperat in Deo, ipſum honorat, & qui non ſperat in Deo, ipſum inhonorat. Et qui confidit in Deo, honorat ipſum, & qui non confidit, inhonorat. Et qui credit, & dat fidem Deo, ipſum honorat, & qui non credit ei, ipſum inhonorat; & qui non credit Deo primo, & totaliter, etiam ipſum inhonorat. Sic ergo amare Deum primo, timere Deum primo, glorificare, & laudare Deum primo; obedire Deo primo, ſperare in Deum primo, & confidere in Deo primo; & credere Deo primo, hoc eſt honorare Deum. Sed non amare Deum primo, non timere Deum primo, non obedire Deo primo, non laudare, non ſperare in Deo primo, non confidere in Deo primo, non credere Deo primo, hoc eſt Deum inhonorare, contemnere, & iniuriari. Et ſic omnia quæ Deo dantur per hominem, reducuntur ad honorare, uel inhonorare Deum, & contemnere, vel iniuriari. Et ſic honorare Deum, uel inhonorare, omnia claudunt. Et quia honorare Deum, & inhonorare opponuntur; ideo ſicut nullum maius bonũ poteſt facere homo, quàm honorare Deum; ita nullum peius malum poteſt facere homo, quàm Deum inhonorare. Et ſicut nihil maius poteſt eſſe extra Deum, quàm honor Dei: ſic nihil peius poteſt eſſe extra Deum, quàm inhonoratio Dei ſeu iniuria Dei. Sic ergo ſoluere, & reddere Deo debitum eſt, ipſum honorare, & non ſoluere, neque reddere eſt ipſum inhonorare, & contemnere, & iniuriari. Studere ergo debet homo diligentiſſimè, ut diligat Deum, & reddat, & ſoluat Deo quod debet. Vnde quia Deus uult ſuum honorem, quia propter illum fecit omnia, & omnia quæ homo debet facere, & reddere Deo, pertinent ad eius honorem; ſequitur, quòd Deus uult, quòd homo reddat Deo quod debet, & nihil poteſt uelle contra ſuum honorem.

Omnia reducuntur in honorẽ Dei, uel contra.

De multiplicatione honoris, & iniuriæ. C.CXCVII.

QVia autem omnis creatura facta eſt ad honorem Dei,& reſpicit honorem Dei, & pertinet ad honorem Dei,& etiam reſpicit Deũ quodammodo;ideo honor Dei reſpicit honorem omnium creaturarum ; & iniuria Dei reſpicit iniuriam omnium creaturatum.Et ideo quando honoratur Deus, honorantur omnia quæ Dei ſunt, ſcilicet omnes creaturæ.Et qñ Deus inhonoratur, & cõtẽnitur,ſeu iniuriatur, ẽt;iniuriãtur,& cõtemnuntur,& inhonorãtur oẽs creaturæ . Et ſic in inhonorare Deum, includuntur infinitæ inhonorationes,& in iniuria Dei includuntur infinitæ iniuriæ ſimul, & ſemel. Et ſic nihil ita cito creſcit,& multiplicatur, ſicut honor, & iniuria,quia honor unius,eſt honor infinitorum, & iniuria unius ſimul & ſemel eſt iniuria infinitorum. Qui ergo honorat Deum, honorat omnes creaturas ; & qui iniuriat Deum ſimul & ſemel iniuriat omnes creaturas; ſicut qui iniuriat Regem , iniuriatur omnes de Regno ſimul & ſemel.

Peccans inhonorat Deum in infinitum.

De honore proprio, qui eſt contrarius honori Dei tanquam eius capitalis inimicus. Cap. CXCVIII.

QVoniam iam probatum eſt, ꝙ homo debeat facere omnia opera ſua ad honorem Dei , & tenetur laborare quantum poteſt, ut honor Dei,laus,gloria,& fama,& nomen creſcant, & multiplicẽtur quantum fieri poterit tam in ſeipſo, q̃ in omnibus aliis; aliter ſi non faciat hoc,tunc homo nõ operatur ut creatura Dei, nec ut opus Dei ; immo facit contra Deum,& contra intentionem totalẽ eius,& contra ſuam ordinationem, quamuis hoc ſit magnum malum. Sed tamen peius eſt ſi operetur omnia , & faciat

Cap.95.

homo

honorem, & propriam laudem: ergo proprium honorem, & laudem, & gloriam tanquam per illud quod eſt ſummè ſibi familiare, omnia poteſt cognoſcere, & iudicare experimentaliter, quia nihil magis eſt manifeſtum hominibus, quàm honor, laus, & gloria. Et ideo ſicut per duos amores ſuperius dictos, omnia poterant probari; ita ſimiliter per duos honores. Vnde dictum fuit in tractatu de amore, quòd duo amores, ideſt amor Dei, & amor ſuiipſius erant duæ portæ, & duæ primæ radices ad intelligendum omnia; ita ſimiliter duo honores, ſcilicet honor Dei, & honor proprius, ſunt duæ portæ ad intelligendum omnia. Vnde magis ſunt manifeſtiores iſti duo honores, quàm duo amores, quia magis manifeſtus eſt honor, quàm amor. Et ideo probare per honorem, eſt magis manifeſtum, quàm probare per amorem. Sicut autem omnia bona reducebantur ad Dei amorem, & ab ipſo oriebanrur, & omnia mala reducebantur ad proprium amorem, & priuatum, & ab ipſo oriebantur; ita omnia bona reducuntur ad honorem Dei, & ab ipſo oriuntur magis manifeſtè, & omnia mala reducuntur ad honorem proprium, & priuatum, & ab ipſo oriuntur magis manifeſtè. Quamuis autem omnia oriantur a duobus amoribus, non tamen ita manifeſtè, ſicut a duobus honoribus; & tamen ipſi duo honores oriuntur a duobus amoribus, ut dictum eſt, quia ſunt duæ primæ radices.

Cap. 137.
Cap. 142.
Cap. 141.
Cap. 181.

Declaratio ad oculum, qualiter homo per honorem proprium eſt, & fit verus, & rectus inimicus Dei. Cap. CXCIX.

QVoniam autem ſuperius iã tractatum eſt de honore Dei & laude, & gloria, & fama, & nomine ſuo, qualiter ſcilicet fit, qualiter generatur, & qualiter creſcit in cordibus hominum, vnde

Cap. 213.

unde dictum eſt, quòd corda hominum debent impleri de cognitione Dei, & ad hoc facta ſunt ut fama Dei, & nomen Dei habitent in cordibus hominum, ut ſcilicet homines cognoſcendo Deum per opera ſua, habeant de Deo bonam æſtimationem, bonam reputationem, & opinionem; & per conſequens ipſum honorent, laudent, & magnificent, & glorificent in cordibus eorũ; ſic quod corda hominum debent eſſe vaſa Dei nominis, & honoris ſui, & laudis ſuæ. Sed homo qui quærit propriũ honorem, propriam laudem, & propriam gloriam, & famã, ipſemet primò occupat cor ſuum circa ſuummet proprium honorem, & circa illum continuè cogitat, & ſemper vigilat, & ſtudet quomodo honor proprius fiat, creſcat, multiplicetur, & permaneat, & tamen deberet occupare cor ſuum circa honorem Dei, laudem, & gloriam, & in ipſo fieri cognitio de Deo. Et ſic cor ſuum, quod eſt nominis Dei uas occupat circa honorem proprium ſuum, & tenet occupatum de proprio honore. Et in hoc facit Deo maximam iniuriam, quia occupat ſibi ſuum proprium locum, & ponit illud quod eſt contra Deum intus in corde ſuo. Item non ſolùm occupat, nec tenet occupatum, & impeditum ſuum proprium cor circa ſuum proprium honorem, immo, quod peius eſt; vult quòd corda aliorum hominũ, quæ ſunt vaſa honoris Dei, & nominis ſui, occupentur, & repleantur de ſuo proprio honore, de ſua laude, fama, & nomine ſuo, & de ſua æſtimatione, & reputatione; ita quod cogitent circa ſua opera, circa ſuam famam, circa ſuum nomen, vt ipſe cognoſcatur, & reputetur ab hominibus; & vult quod ſuus honor, ſua laus, & gloria, & ſuum nomen, & ſua fama, & reputatio ſua diffundatur, creſcat, & multiplicetur, & habitet in cordibus hominum, & permaneat in æternum; & ad hoc laborat quantum poteſt. Vnde qui quærit proprium honorem, neceſſariò vult, quòd ille creſcat, & multiplicetur, non poteſt multiplicari niſi in ipſis hominibus; & ſic corda hominum

Quærens proprium honorem occupat locum Dei.

Secundo.

minum vult eſſe occupata circa facta ſua cogitanda, & non circa Dei facta, circa proprium honorem, & non circa honorem Dei; circa laudem, & famam ſuam, & circa nomen ſuum magnificandum, & exaltandum, & honorandum, & non circa honorē Dei, nec nomen, & vult tenere impedita omnia corda hominum, & ſeipſum multiplicare in eis, & vult quòd imago ſua multiplicetur, & imprimatur in cordibus omnium hominum, vt ſemper cogitent de ipſo, & loquantur de ipſo. Et ſic vult totum mundum eſſe occupatum circa ſuum honorem. Et per conſequens vult Deum expellere de regno ſuo, de habitaculo ſuo, & de domo ſua propria. Ecce maxima inimicitia, & manifeſta contrarietas, grandiſſima iniuria contra Deū velle occupare, velle impedire omnia loca Dei, omnia corda hominum, & ponere intus inimicum Dei capitalem, ſcilicet honorem proprium, qui eſt contra Deum. Ecce ergo qualiter ad oculum manifeſtatur, ꝙ homo quando quærit proprium honorem, fit verus, & directus inimicus Dei. Et homo ſi non quærit honorem Dei, laudem, gloriam, & famam, quęrit ſuum honorem, ſuam laudē, gloriam, & famam propriam: & ſi non operatur ad Dei honorem, operatur ad proprium honorem, nec eſt dare medium. Ideò homo neceſſario eſt ſemper amicus, vel inimicus Dei ſemper eſt pro Deo, vel contra Deum, quia non eſt dare medium. Qui ergo non occupatur, non laborat, non cogitat, non vigilat circa honorem, laudem, & gloriam, & famam Dei, ſignū eſt quod occupatur, cogitat, laborat, vigilat, ſtudet circa proprium honorem, circa propriam laudem, & gloriā. Et per conſequens non poteſt videre, nec cogitare honorem Dei, & gloriam, quia iam excæcatus eſt per proprium honorem, & propriam laudem. Cauere ergo debet ſe homo tanquam a mortaliſſimo veneno, & ſubito interficiente a proprio honore, & propria laude, & gloria, & ſemper vigilare circa Dei honorem, laudem, & gloriam. Ecce ergo videte ad oculum, quomodo homo, qui occupatur, & la-

Proprius amor, facit inimicum Di.

Proprius honor excæcat

& laborat circa proprium honorem, perdit totaliter tempus ſuum, videte qualiter occupatur circa vanitatem, & nihilum. Videte quomodo eſt ſeruus, & ſeruitor vanitatis, & nihili. Videte qualiter facit Deum ſuum de vanitate, & de nihilo: videte qualiter exponit ſeipſum, & quicquid habet, & illa quę Dei ſunt ad vanitatem, & nihilum: videte quomodo vult tenere ſtatum ſuũ contra Dei honorem, & de his quæ Dei ſunt, & quomodo laborat circa impoſſibile. Quia ſolus honor Dei fiet, & permanebit, & omnis alius peribit, & deſtruetur, & ad nihilum reuertetur. Quis poteſt manutenere proprium honorem ſuum, niſi ſolus Deus omnipotens? Quæ creatura poteſt tenere honorem proprium contra honorem ſui Creatoris? Qualiter opus de nihilo factum poterit tenere proprium ſtatum ſuum contra ſtatum, & honorem ſui opificis omnipotentis? Quæ maior ſtultitia, quæ maior inordinatio, quæ maior abſurditas, quæ maior cæcitas, quid magis contra rationem, quid magis contra naturam, quàm quod opus de nihilo factum quærat proprium honorem, propriam laudem, & gloriam, & propriam famam; contra honorem, & laudem ſui Creatoris, & furetur, & rapiat gloriam ſui Creatoris, & conſtituat ſe inimicum capitalem ſui factoris omnipotentis? Et quid magis contra naturam, quàm quòd opus ſpecialiter factum ad laudandum, honorandum, & glorificandum, & magnificandum ſuum factorem, laboret, & ſtudeat totis viribus ad laudandum, honorandum, glorificandum, honorandum, & magnificandum ſeipſũ in iniuriam ſui factoris?

Quòd

Quòd ſicut ad honorem Dei ſequitur vtilitas hominis, ita ad honorem proprium, ſequitur eius inutilitas, & damnum. Cap. C C.

ET quia homo qui quærit honorem ſuũ propriũ, ſuam laudem, gloriam, & famã ſuam, & nomẽ ſuum, totaliter eſt contra Deum, quia Deus fecit omnia, & ipſum hominem propter ſuũ honorem, & ſuã laudem, & gloriã; ſed homo quærens propriũ honorem facit omnia propter ſuũmet honorem, & oĩa reducit ad ſuũmet honorem, & ſeipſum, & totũ mundũ, & oĩa quæ Deus fecit ad honorem, vult qđ ſeruiant ſuo ꝓprio honori; & ꝑ cõſequẽs ipſe ꝑuertit totũ mũdũ & totã ordinationẽ Dei quantũ põt in eo eſt, & facit aliã ordinationẽ peruerſam cõtra Dei ordinationem, & ordinat ſeipſum, & omnes creaturas ad alium finem, quàm Deus ordinauit, & ad aliam intentionem contrariam intentionem Dei. Et ſic homo tunc eſt totus peruerſus in ſeipſo, & Deo qui fecit omnia contrarius, & permutatus in contrarium finem omnium creaturarum, & facit ſeipſum alterum Deum propria auctoritate. Et ſicut iam probatum eſt, quòd ad honorem Dei ſequitur utilitas hominis, & ſemper cum Dei honore eſt coniuncta, nec poſſunt ſeparari; ita neceſſe eſt, quòd ex contrario honore ſequatur oppoſitum, ſcilicet inutilitas. Et ideo neceſſe eſt, quòd ad honorem proprium hominis, ſcilicet quando homo quærit honorem proprium, ſequatur inutilitas hominis, & damnum, & incommodum, quia iſti duo honores ſunt contrarii, & inimici adinuicem, & ex uno ſequitur omnis utilitas; ergo ex alio debet ſequi omnis inutilitas. Quia ergo iſte honor eſt peruerſus, & peruertit totam ordinationem Dei, neceſſe eſt, quòd ex ipſo homini ſequatur inutilitas, & damnum. Quia enim ſoli Deo debetur honor, & homini utilitas; ideo ſi homo rapiat honorem, & auferat

Honor proprius peruertit totũ mundum.

Cap. 185.

Deo

Deo quod ſuum eſt; neceſſe eſt, ꝙ perdat utilitatem, & perdat quod ſuum erat, & acquirat inutilitatem, & damnum, & totum peruertatur.

Collectio damnorum, & malorum, & inutilitatum, quæ ſequuntur hominem quando quærit proprium honorem. Cap. CCI.

Ecce quot mala, quot damna, & incommoda, quanta inutilitas ſequatur homini ex proprio honore, & propria laude, & propria gloria. *Primo.* Primum malum eſt, quia homo, qui eſt factura Dei, & opus Dei efficitur capitalis, & formatus inimicus Dei factoris ſui. Et quid peius homini eſt, quàm pro*Cap. 199.* prius honor; per quem fit inimicus Dei, & per quem deſtruit quantum in eo eſt, Deum factorem ſuum, quia deſtruit intentionem ſuam, ſuum honorem, & per conſequens elongat ſeipſum a Deo in infinitum, quia tātum diſtat a Deo, quantum ſua intentione elongatur ab intentione Dei. Et quia homo intendit proprium honorem, & Deus ſuum, qui in ſumma elongantur, & diſtāt inter ſe; ideo totaliter tūc hō diſtat a Deo, & elongatur. Et quia Deus eſt totum bonum hominis, & totum bonum hominis eſt, quòd homo coniungatur, & uniatur cum Deo; ideo quantum elongat ſe a Deo, tantum elon*Secundo.* gat ſe a bono ſuo. Item aliud malum; Poſtquam homo elongatur a bono ſuo in infinitum, neceſſe eſt, quòd appropinquet ſuo malo, & quòd cadat in tantum profundum malum, quantum Deus eſt altum, bonum. Et ideo neceſſe eſt quod cadat in infinitum profundum ma*Tertio.* lum, & in carcerem profundiſſimum, & abyſſum. Item aliud malum: quia facit Deo factori ſuo infinitam iniuriam, & offenſam; & deſtruit ſuam ordinationem, & legem; ideo meretur infinitam pœnam, & punitionem.
Quarto. Item aliud malum, quia omnia quæ facit, facit contra

ſeipſum

ſeipſum ad ſuum damnum, & ad ſuam deſtructionem, & ad ſuam perditionem; quia omnia reducit ad ſuum proprium honorem, quia peruerſus, & contrarius Deo. Et ideo quanto magis uult facere proprium honorem, tanto magis facit ſuum damnum. Item aliud damnum, quia excæcat ſeipſum per proprium honorem, laudem, & gloriam; & quanto magis quærit ſuum honorem, & cogitat circa illum, & ſtudet; tanto magis excæcatur in cognitione Dei, quia proprius honor, propria laus, & propria gloria, totaliter ſunt contra Deum. Et ideo obtenebrant, & obſcurant, & excæcant totaliter hominem, & ponūt ipſum extra Deum, extra lucem, extra ueritatem, & extra uiam. Et ideo tunc homo non poteſt cognoſcere illa quæ Dei ſunt, nec illa quæ pertinent ad hominem inquantum homo eſt, nec bonum, nec malum hominis, nec ordinem uniuerſi, nec aliquo mō ſciētia Dei poteſt recipi in eo, quia totus eſt peruerſus; & ideo contrarius, & ideo omnia quæ Dei ſunt, iudicat inordinata. Itē aliud malum, quia facit totum fundamentum ſuum in mendacio, in errore, in deceptione, in uanitate, in nullitate, & in nihilo, quia proprius honor, & propria laus hominis eſt mendacium, error, falſitas, & deceptio, & uanitas, & nullitas. Item quia honor eſt extra rem, & non intra ipſam rem; ideo homo qui quærit laborare circa proprium honorem, & ad illum augmentandum, & multiplicandum, totaliter ædificat extra ſe, & nihil intra ſe, quia totaliter laborat, & eſt extra ſeipſum, & uult creſcere extra ſe, & remanet uacuus intra ſe, nullum bonum habens extra ſe; & ſic nihil boni acquirit intra ſe, ſed tantū malum. Item inuanum laborat, perdit tempus ſuum, tempus exponit inane, & fruſtra perdit conatum, perdit laborem, & ad impoſſibile tendit, quia nuuquam ſuus honor poterit impleri, quia ſolus honor Dei fiet, cui nihil poteſt reſiſtere, quia omnipotens eſt ſolus, qui poteſt manutenere ſuum honorem. Ecce ergo quot damna, quot inutilitates incurrit homo qui quærit ſuum propriū honorem;

Quinto. *Cap. 199.*

Sexto.

Septimo.

Octauo.

norem, quoniam eſt totaliter contra Deum, contra ſeipſum, contra omnes creaturas, & contra principalem intentionem, & finem, propter quem facta ſunt omnia, & ad quem tendunt omnia. Videte ergo quomodo homo totis uiribus, toto conanime fugere, & fugare debet proprium honorem, & propriam laudem, & propriam gloriam.

Quòd ex proprio honore, & propria laude, & gloria hominis, neceſſario ſequitur eidem æterna confuſio, æternum uituperium, & ſempiternum opprobrium. Cap. CCII.

ET quia honor uerus, & confuſio opponuntur, & laus, & uituperium, & gloria, & opprobrium: & honor non poteſt mutari niſi in confuſionem; & laus non niſi in uituperium, & gloria niſi in opprobrium, & econuerſo; ſicut calidum in frigidum, & econtra; & etiam nullus honor uerus, niſi honor Dei; nulla laus uera, niſi laus Dei; nulla gloria uera, niſi gloria Dei; & per conſequens nulla gloria, nulla laus, nullus honor permanebit, niſi Dei. Et ideo ex honore Dei non poteſt ſequi confuſio, ſed honor; ex laude Dei non poteſt ſequi uituperium; ſed laus; & ex gloria Dei non poteſt ſequi opprobrium, ſed gloria. Et ideo homo qui quærit, & laborat circa honorem, laudem, & gloriam Dei, oportet quod tranſeat, & perueniat in uerum, & perpetuum honorem, & ueram, & perpetuam laudem, & gloriam. Sed quia honor proprius hominis eſt peruerſus, inordinatus, falſus, iniuſtus, indebitus, & ſimiliter de laude, & gloria, & per conſequens non permanebit, ſed deſtruetur: ideo neceſſe eſt per oppoſitnm, quod ex tali honore ſequatur confuſio; & ex tali laude uituperium, & ex tali gloria opprobrium. Et ſic neceſſe eſt, quòd honor proprius hominis,

minis, & propria laus, & gloria tranſeat in æternam con fuſionem, perpetuum uituperium, & in ſempiternum opprobrium. Et ſic qui quærit proprium honorem, propriam laudem, & gloriam, quęrit ęternam confuſionem, perpetuum uituperium, & ſempiternum opprobrium ſui ipſius. Et eſt etiam ſimile de proprio amore. Nam ſicut de proprio amore finaliter ſequitur odium perpetuum ſuiipſius, ita ex proprio honore finaliter ſequitur æterna confuſio ſuiipſius. Et non ſolum hoc, ſed etiam ſumma inutilitas, ſummum damnum, & incommodum. Et ſic deſiderans proprium honorem, deſiderat ſummam ſuam confuſionem, & ſuam ſummam inutilitatem. Cap.61.

Quòd per honorem, laudem, & gloriam, & per eorum contrarium, ſcilicet per confuſionem, & uituperium, magis uiſibiliter manifeſtatur diſtinctio, & ſeparatio ipſius hominis à brutis animalibus, quàm per aliquid aliud.

Cap. CCIII.

QVoniam autem experientia eſt rerum magiſtra, & quicquid uidetur per experientiam, eſt multum certum; & quia honor, laus, & gloria, & fama, ſunt nota hominibus per experientiam; ideo illa quæ probantur, & concluduntur per honorem, & alia ſunt multum certa hominibus, & propinqua. Et ideo quantum poſſumus, debemus omnia probare per illa quæ ſunt nobis magis propinqua, & familiaria, ſicut ſunt honor, laus, & gloria, & eorum contraria, ſcilicet inhonoratio, confuſio, uituperium. Videmus autem per experientiam, quòd animalia bruta, quæ ſunt infra hominem, non cognoſcunt honorem, nec laudem, nec gloriam, nec oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonorationem, nec confuſio-

ſuſionem, nec uituperium. Et ideo uidemus, ꝙ ipſa animalia neſciunt, nec poſſunt dare alicui honorem, nec laudem, nec gloriā, nec oppoſita iſtorum.ſ.inhonorationem, nec etiam appetunt, nec quærunt, nec deſiderant honorē, nec laudem, nec gloriam, nec famam, nec nomē, nec timent inhonorationem, nec timent confuſionem, nec uerecundiam, nec uituperium, nec opprobrium, nec contemptum, nec ignominiam, nec deriſionem, nec diffamationem, quæ omnia contrariantur honori, nec tamen uidemus, quòd aliquo modo amant, & timent, ſed per experientiam eſt manifeſtum, quòd ipſe ſolus homo in mundo cognoſcit omnia iſta; & poteſt, & ſcit dare alicui; & poteſt recipere, & appetere, & quærere, & deſiderare, & tractare, & inueſtigare. Vnde poteſt dare aliis honorem, laudem, gloriam, & quærere ſibiipſi; & etiam ſuper omnia timet, & fugit inhonorationem, confuſionem, uerecundiam, uituperium, & opprobrium, & diffamationem. Et exinde poſſumus cognoſcere manifeſtiſſimam differentiam, & ſeparationem, & diſtinctionem ad oculum inter homines, & omnia animalia per honorem, laudem, & gloriam, & contraria iſtorum. Et ideo ſequitur, quòd omnia iſta aſcendunt ſuper animalia; & per conſequens ſunt res inſenſibiles, & intellectuales, & apprehenſibiles per intellectum. Et ideo ſequitur, quòd honor, laus, & gloria, &c. ſolum pertinent ad res intellectuales, & ſpirituales. Et exinde etiam poſſumus concludere, quòd homo habet in ſe aliquid occultum, & inuiſibile, & alios oculos occultos, & alias aures, & alium uiſum, alium auditum ſuper omnia animalia, quia cognoſcit honorem, & cōfuſionem, &c. & animalia non poſſunt.

Quòd

Quod exinde oſtenditur, quod maximè Deo conuenit honor. *Cap.* CCIIII.

ET quia honor, laus, & gloria pertinent ſolum ad res intellectuales, inuiſibiles, & ſpirituales, & non ad res corporales, nec brutales; ſequitur, quòd quãto res eſt magis ſpiritualis, intellectualis, inuiſibilis, & magis diſtat a brutis, tanto magis ei conuenit honor, laus, & gloria. Et quia Deus eſt ſummè ſpiritualis, ſummè intellectualis, & ſummè inuiſibilis; ideo ſequitur, quòd Deo ſummè, & in ſummo conuenit honor, laus, & gloria; & quòd Deus eſt ſummè honorabilis, laudabilis, & glorificabilis. Et per conſequens oppoſita iſtorum, ſcilicet inhonoratio, confuſio, uituperium, opprobrium, & uerecundia, contẽptus, diffamatio, & irriſio, & omnia quæ ſunt contra honorem, in ſummo ei diſconueniũt & contrariantur. Et ſic ordo creaturarum, & ſcala naturæ manifeſtat, quòd Deo ſummè conuenit honor, laus, & gloria. *Cap. 1.*

Probatio, quòd Deus velit defenſare, & manutenere ſuum proprium honorem. *Cap.* CCV.

QVod autem Deus uelit manutenere, defenſare, augmentare, & conſeruare ſuum honorem, qui maximè, & in ſummo ei conuenit, hoc poſſumus manifeſtare ex parte hominis: Si enim homines tantum diligunt honorem proprium, quibus tamen non conuenit; & omnia quæ habent, exponunt pro honore proprio ad illum manutenendum, defendendum, & conſeruandum. ſ. aurum, argentum, & amicos, & quicquid eſt eis ſubiectum; & quicquid magis dirigunt; immo & quod plus eſt ſeipſos exponunt morti, & uitam propriam dant pro ho-

nore proprio, defendendo, & manutenēdo, quanto ergo magis Deus, cui in ſummo conuenit honor, & debetur, diliget, & conſeruabit, manutenebit, & augmentabit ſuū proprium honorem, & illum defendet? Et ſi homo, eo q̃a diligit ſuum honorem proprium, nullo modo patitur, ꝙ ſuus honor diminuatur, quanto minus patietur Deus ſuum honorem diminui, cui ſolum debetur? Item ſi homo qui diligit ſuum proprium honorem, habet odio omnem alium honorem, qui poteſt lædere, & deſtruere, uel diminuere ſuum proprium honorem, quāto ergo magis Deus, qui diligit ſuum proprium honorem, & ſingularē, & cui in ſummo conuenit, habet odio omnem alium honorem cuiuſcunque qui contrariatur ſuo honori, uel nō concordat cum ſuo honore, & illum deſtruet, & annihilabit? Ex hoc poſſumus concludere, quòd Deus deducet quicquid eſt, uel erit, uel fuit ad ſuum honorem, & quòd omnia ſeruient ſuo honori. Et etiam poſſumus videre, q̃ magna res eſt honor in ſe, & quomodo eſt aliquid excellentiſſimum, & aliquid ſupra homines, quum homines exponunt ſeipſos morti pro illo manutenendo, & quicquid habent, dant pro illo, & præeligunt morti, quàm ꝙ honor moriatur.

Quòd per illa quæ dicta ſunt de honore Dei clariſſimè, & indubitanter oſtenditur quòd Ieſus Chriſtus eſt verus filius Dei æterni patris omnipotentis,
Capitulo C C V I.

Cap. 181. et 182. AD probandum autem, ꝙ Ieſus Chriſtus quem colit, & adorat tota Chriſtianitas ſit uerus filius Dei æterno, omnipotentis, ſummè ſapientis, ſummè bonitatis, qui creauit mundum de nihilo, oportet reſumere omnia quæ ſunt iam concluſa

Cap. 189. de honore Dei. Vnde probatum eſt primo, quòd Deus operatur omnia quæ facit extra ſe propter ſuum honorem,

rem, & ad ſuum honorem, & ad ſuam laudem, & gloriam.

Item quòd ſoli Deo debetur honor, laus, & gloria, & hoc eſt ſoli Dei proprium. Cap. 191. Cap. 188.

Item quòd ſicut Deus operatur omnia propter ſuum honorem, ita operatur propter ſuum nomen. Cap. 25.

Item quòd honor Dei permanebit in æternum.

Item concluſum eſt per creaturas, ꝙ Deo ſummè conuenit honor, & ꝙ Deus diligit honorem ſuum, & ꝙ illũ defendit, & manutenebit.

Item quòd Deus habet odio omnem alium honorem, qui repugnat ſuo honori, ut dictum eſt in cap. præcedenti. Ioan. 8. Ioan. 10.

Et quòd Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem, nec permittere quum totum reducatur ad ſuum honorem. Ioan. 14.

Iſtis præmiſſis, ueniamus ad Ieſum Chriſtum, quem colit, & adorat populus Chriſtianus; & uideamus uerba & facta ſua, & opera toti mundo manifeſta. Vnde hoc eſt manifeſtum, quòd ipſe ſe dicit eſſe uerum filium Dei, & non ſolum hoc, ſed dicit ſe eſſe æqualem Deo, & eſſe unum Deum in eſſentia, eundem numero, in eadem deitate numero, ſine diuiſione cum Deo. Item dicit, quòd habet totam deitatem, ita quòd eſt Deus a patre, & eſt ei æqualis per omnia, & quòd eſt genitus a Deo æternaliter; ita quòd eſt æternus filius, & nunquam habuit principium, ſed ſemper cum Deo patre fuit. Item dicit per conſequens ſe eſſe omnipotentem Deum Creatorem omnium ſicut Pater, & vnum, & eundem dominum cum Deo patre, & non duos. Item dicit ſe miſſum a Deo patre ſuo in mundum, & dicit ſe ueniſſe in nomine Patris ſui, qui eſt Deus, & non in nomine ſuo. Præterea attribuit ſibi opera ſua, quæ ſoli Deo conueniunt, & nullo modo alteri. Vnde remittit peccata hominum, quod eſt proprium Dei, ut probatum eſt, dixit ſe iudicaturũ omnes Ioan. 8. Ioan. 10.

homines in ſine mundi, quod ſoli Deo conuenit. Item dicit ſe reſuſcitaturum omnes homines in fine mundi, & promittit dare vitam æternam omnibus credentibus in eum. Item miſit diſcipulos ſuos per vniuerſum mundum ad prædicandum nomen ſuum, & doctrinam ſuam nouam, & inauditam a ſæculo, & nouam legem dando, promittendo credentibus vitam æternam, & comminando incredulis mortem, & damnationem æternam. Item in nomine ſuo eſt tota Chriſtianitas ædificata, & ante non erat, & populus Chriſtianus in quo eſt imperium Romanum, & multa regna mundi, colit Chriſtum, & adorat, & credit tanquam uerum filium Dei, unum in eſſentia cum patre, æqualem per omnia Deo patri, & tanquam miſſum a Deo, & tanquam unum Deum cum patre, & non tanquam duos Deos, timet ipſum, honorat ipſum tanquam uerum Deum creatorem cœli & terræ. Et non ſolum hoc, ſed etiam omnes diſcipuli, & Apoſtoli, qui ipſum prædicauerunt, & pro honore ſuo laborauerunt, ſunt honorati, & exaltati, & dignificati in hoc mundo. Item ipſe primò uenit ad populum Iudæorum, qui colebat, & adorabat ſolus in mũdo uerum Deũ, qui creauit cœlum & terram, qui ſolus erat populus Dei, & uenit ad eos tanquam filius miſſus a Patre. Et multa alia poſſumus dicere, quæ iam ſunt manifeſta per totũ mundũ.

Mat. 9. *Io. 5. & 6.* *Marci ultimo.* *Mat. 15.* *Primo probatur.*

Si ergo ille homo Ieſus Chriſtus nõ ſit uerus filius Dei æqualis Deo, nec ſit unus Deus cum Patre, nec ſit miſſus a Deo uero, ſed totum ſit mendacium; tunc ſequitur, quòd ipſe ſit uerus inimicus Dei, aduerſarius Dei, & contrarius Deo; immo nullus eſt, nec poteſt eſſe maior inimicus Dei ſi non ſit ita ſicut Ieſus Chriſtus dixit. Si ergo non ſit uerus filius Dei, nec miſſus a Deo Patre; & ta nen ſe dicit eſſe filium, & miſſum a Patre, & uenire in nomine Patris ſui, & tale nomen attribuit ſibi, & omnia quæ operatur, facit ut Dei filius, ſed totum ſit mendacium, quomodo Deus uerus, qui creauit cœlum, & terrã pateretur, & permitteret Ieſum Chriſtum ſi nõ ſit miſſus

ab eo, nec ſit filius eius, uſurpare ſibi in mundo totum honorem diuinum, & exercere opera illa, quæ ſoli maieſtati diuinæ conueniunt? Cùm enim Deus diligit ſuum honorem, & facit omnia propter ſuum honorem, quomodo pateretur, quòd aliquis alius, qui non ſit de natura ſua, nec miſſus ab eo, immo totaliter contra ipſum, uſurpet ſibi proprium honorem? Ergo ſequitur, quòd quum hic deſtruat totaliter ſtatum Dei, & honorem ueri Dei, de directo ſi non ſit ita, quòd uel neceſſario ita eſt, quòd Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei genitus de ſua propria ſubſtantia, & miſſus ab eo, uel quòd Deus non eſt. Quia uerò Deus eſt, ut iam probatum eſt; & Ieſus Chriſtus nō ē filius ſuus, nec miſſus ab eo; nec de ſuo cōſenſu, nec uoluntate, ſequitur, quod non poterit pati deſtructionem ſui honoris. Quis enim rex ſapiens pateretur, & permitteret in regno ſuo in quo habet totum dominium, quod aliquis alius extraneus, qui non ſit filius ſuus, nec miſſus ab eo, nec de ſua uoluntate, uellet regnare, & dominari in regno ſuo, & quòd diceret ſe eſſe uerum filium Regis, & miſſum à Rege, tanquàm à Patre, & nomine Regis faceret omnia. Nonne iſte talis eſſet contra Regem totaliter, & maior inimicus Regis, qui poſſit eſſe? A ſimili ergo de Deo. Quum ergo Ieſus Chriſtus regnet in mundo, & regnauit, & uiguit; & obtinuit principatum, & dominium per mille, & quadringentos annos, & honoratur, & adoratur, & colitur, & timetur, & creditur ut ueraus Deus, & ut filius Dei, uel æqualis Patri, unus in eſſentia cum Patre, nullo modo diuiſus ab eo; ſequitur, quòd uel ipſe eſt uerus filius Dei; uel ꝙ Deus non eſt. Sed Deus eſt, ergo Ieſus Chriſtus eſt filius Dei; qui patitur ipſum regnare, adorari, & coli, & honorari ab hominibus tanquam ſuum uerum filium ab eo miſſum, & tanquam de ſua propria ſubſtantia genitum, tanquam Deum uerum de Deo uero genitum, & ęqualem per omnia ei in poteſtate, in maieſtate, in dignitate, in ſapientia, in bonitate, & in æternitate, & gloria.

Secundo. Item ſi Ieſus Chriſtus nō eſt uerus filius Dei, nec miſſus a Deo ęterno, unus Deus cum eo, & tamen dicit ſe eſſe uerum filium Dei miſſum a Deo; & tunc quæro an uerus Deus ſciat hoc, aut ignoret. Non poteſt ignorare, ergo ſcit. Sed ſi ſcit, & taceat, ergo permittit regnare, & adorari, & honorari mendacem in nomine ſuo, & permittit mundum decipi in nomine ſuo, quia omnia quæ Chriſtus fecit, fecit in nomine Patris. Sed hoc eſt contra honorē diuinū, & derogat honori Dei de directo; ergo ſequitur, ꝙ Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei miſſus a Patre. *Ioan.10. Ioan.14.*

Tertio. Item nullus alius ab initio mūdi, uſque modo aſſumpſit ſibi talem nomen, nec talem honorem, ꝙ diceret ſe uerum filium Dei eſſe. & Deum verum: vnum in eſſentia cum Deo æterno, & eſſe unū Deum cum Deo, & miſſum ab eo: Ieſus Chriſtus eſt ſolus, qui de ſeipſo hoc dicit. Non poteſt eſſe maius nomen, q̄ iſtud, nec maior honor, nec ultra eſt aſcenſus. Nullus autem ante Ieſum Chriſtū, nec poſt eum aſſumpſit ſibi tam grandiſſimum nomen, nec tam grandiſſimum honorem. Vnde Machometus, q̄ uenit poſt Ieſum Chriſtum per multos annos, non dixit ſe eſſe Chriſtum, nec Deum, nec filium Dei, nec æqualē, nec de eſſentia deitatis, ſed dixit ſeipſum Prophetam. Nulla autem cōparatio eſt inter nomen prophetæ, & nomen filii Dei, quia in infinitum nomen filii Dei excedit nomē prophetæ. quia nomen filii Dei dicit æqualem honorem deitati, quia filius Dei neceſſario Deus eſt, poſtquam genitus eſt de deitate. Quare ſequitur, ꝙ quum iſtud ſit maius nomen quod poſſit eſſe, & maior honor qui poſſit eſſe, & cogitari, quū Ieſus Chriſtus aſſumpſit ſibi iſtud nomen nouum, nunquam auditum antea, & talem honorē nouum; ſequitur, quod uel eſt talis qualem dicit ſe eſſe, uel Deus nō eſt, quum iſtud nomen adhuc duret, & eius honor. Ergo Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei miſſus a Deo. Si autem poſt Ieſum Chriſtum uenit, uei ueniat aliquis qui aſſumat aliqđ nomen ex parte Dei, uel aſſumat ſibi nomē Dei: & ſic cōtra Ieſum Chriſtū iā ſignificauit

Deus,

Deus,& declarauit oēm talem eſſe mendacē:& non veni re ab ipſo,q̲a Ieſus Chriſtus eſt primo ab eo miſſus,& eſt uerus filius eius. Quare in hoc, ꝙ permiſit & uoluit Ieſum Chriſtū regnare primo ſub nomine ſuo, & tanq̄ filiū eius,declarauit oēm aliumq̲ ſit cōtra Ieſum Chriſtum,q̲ uenit in nōīe ſuo eſſe mendacē,eſſe falſum,& deceptorē, nec eſſe miſſum ab eo. Quare nullus alius q̲ ſit contra Ieſum Chriſtū eſt recipiendus,nec ei aliquo mō eſt credēdū nec obediendū. Præterea ſi Ieſus Chriſtus non ſit uerus Dei filius,cū ipſe aſſumat ſibi nomen iſtud, & honorem iſtū,ſeq̄tur,ꝙ nullus eſt,nec pōt eſſe magis cōtra Deum, nec maior aduerſarius,nec inimicus Dei,q̄ ipſe, quū uſurpet ſibi nomē deitatis, & per conſequens eſt capitalis inimicus Dei,qui creauit cœlum,& terram. Ergo ſequitur, ꝙ oēs illi q̲ perſecuti fuerint,& occiderint Ieſum Chriſtū ꝑꝑ hanc cām,& ꝑꝑ hanc rōnem, quia faciebat ſe filium Dei,& dicebat,& q̲a aſſumebat ſibi iſtum honorē,ꝙ omnes tales fecerūt Deo uero maximū honorē,quia occiderunt,& perſecuti fuerunt ſuum inimicum capitalem, qui uſurpabat ſibi talem honorem,& dominium;& per conſequens tales debent a Deo multum amari, honorari,& exaltari ſuper omnes alios, qui ſic uindicauerunt diuinā iniuriam, & conſeruauerunt diuinum honorem. Et per oppoſitum omnes ſuſtinentes Ieſum Chriſtum debent eſſe in odiū Dei, & deprimi, & vilificari,& debilificari ſuper omnes gentes mundi, quia ſuſtinent illum, qui eſt inimicus capitalis, qui uſurpat ſibi talem honorem Dei. Ergo ſequitur ex iſtis omnibus, quòd populus Iudæorum, qui perſecutus eſt Ieſum Chriſtum, & occidit ipſum morte turpiſſima, & crucifixit, & hoc propter hanc cauſam, quia aſſumebat ſibi iſtud nomen, & iſtum honorem, ſcilicet quia faciebat ſe filium Dei, debet eſſe ſuper omnes populos, & ſuper omnes gentes honoratus, exaltatus, & dignificatus, quum occiderent inimicum Dei & aduerſariū Dei capitalem. Et per oppoſitum populus Chriſtianus, qui ſuſtinet, adorat, honorat, & colit

Quarto.

Ieſum

Ieſum Chriſtum, debet eſſe ſuper omnes gẽtes depreſſus, inhonoratus,& in odio Dei ab ipſo totaliter derelictus. Sed tamen totum oppoſitum eſt in facto, quia ille ſolus populus Iudæorum eſt in mundo captiuatus, depreſſus, uilipenſus,& in opprobrium totius mundi diſperſus. Et tamen antequam occiderunt Ieſum Chriſtum,erant in honore, & tamen Deus non debet permittere,quòd ille populus qui uindicauit ſuum honorẽ,ſit in uituperio totius mundi, quum ei fecerit maximũ honorem,quo non poteſt eſſe maior,& cùm nulla ſit gens in mundo,quæ tãtum fecerit Deo honorem; occidẽdo aduerſarium ſuum, & defendendo honorem ſuum;ſi Ieſus Chriſtus non ſit filius Dei; & tamen ſuſtinẽdo adhuc partem contra Ieſum Chriſtum; manent Iudæi in captiuitate; & propter hanc cauſam ſunt in opprobrium totius mundi,& fuerunt per mille annos, & quadringẽtos.Et per oppoſitum populus Chriſtianus eſt,& fuit in magno honore,in magna exaltatione, & in magna dignitate, & tenet imperium Romanum:& hoc propter Ieſum Chriſtum,& omnes illi qui ſuſtinuerunt Ieſum Chriſtum ſunt in maximo honore,& reuerentia in mundo,& fit feſtum de ipſis:ſicut de ſuis Apoſtolis,de ſuis Martyribus,de ſuis confeſſoribus,& infra Eccleſiam Ieſu Chriſti,ſunt, & fuerunt Imperatores Reges, & plura regna. Ergo ſequitur, quòd Ieſus Chriſtus eſt filius Dei uerus;uel Deus non eſt Deus.

Quinto. Item Iudæi occiderunt Ieſum Chriſtum, & crucifixerunt, quia dicebat ſe filium Dei,& miſſum à Deo:& hoc eſt manifeſtum per totum mũdum:ergo ſi non erat uerus filius Dei,poſt mortem ſuam perdere debuit iſtud nomẽ, & iſtum honorem, ut amplius non fieret ſermo de iſto in mundo,niſi in ſuũ vituperium,& dedecus;& tamen poſt mortem ſuam magis regnauit, & uiguit nomẽ ſuum,quàm ante:& habuit maiorem honorem,quàm ante;quia poſt mortem ſuam prædicatus eſt,adoratus,honoratus,& creditus tanquam uerus filius Dei, æqualis Deo per omnia. Si ergo non erat uerus filius Dei: quum fuerit uerè mortuus per Iudæos

dæos ſuos inimicos capitales occidentes eum tanquam fi
lium Dei: quomodò poſt mortem obtinuit tantum no-
men, tantum honorem per uniuerſum mundum? Et ſic
ante mortem, & magis poſt mortem claruit ipſum eſſe fi
lium Dei, quàm ante: ergo ſequitur, quòd ipſe eſt uerus
filius Dei. Item non ſolum ipſe Ieſus Chriſtus fuit in ma-
iore honore poſt mortem, ſed etiam omnia quæ Iudęi fe
cerunt ei in uituperium, conuerſa ſunt in honorem maxi
mum, & crux, quæ erat ſupplicium latronum, conuerſa
eſt propter ipſum in maximum honorem. Et tamen ſi
non eſſet uerus filius Dei, non permiſiſſet Deus uerus ip
ſum poſt mortem honorari, nec illa quę facta ſunt ſibi in uituperium, conuerti in honorem ſuum. Præterea ſi Chri *Sexto.*
ſtus non ſit uerus filius Dei æternus natus de deitate, tūc
neceſſe eſt, quòd ſit pura creatura, & tamen dicit ſe eſſe
Deum, & natum de deitate: ergo ſequitur, ꝙ dicit ſum-
mum mendacium, quo nō poteſt eſſe maius; ſequitur er
go, quòd totaliter eſt contra Deum, extra Deum; & per
conſequens non amat uerum Deum primo ex toto cor-
de, ſed amat primo ſeipſum, amat primo ſuam propriam
uoluntatem, & amat primo ſuum proprium honorem,
ſuam laudem, ſuam gloriam; & facit ſe Deum ſua propria
uoluntate, & auctoritate. Et per conſequens eſt elonga-
tus in infinitum à Deo; & habet in ſe omnia mala quæ ſe
quuntur ex proprio honore, & proprio amore; ita quòd
eſt iniuſtus, inordinatus, & deuiatus a ueritate, excęcatus
in ſeipſo, non cognoſcens ueritatem, non habens in ſeipſo
quietem, nec uerum gaudium, quod naſcitur ex uero a-
more Dei, & eſt contra hominem, inquantum homo eſt,
& eſt contra bonum hominis, & contra ſeipſum, & con-
tra ordinationem uniuerſi totius, & eſt Deus falſus, dece
ptuoſus, doloſus, fraudulentus, latro, proditor, rapiens ſi-
bi honorem diuinum. Et ideo ē peſſimus, & peſſima crea
tura, nec aliqua creatura poteſt eſſe peior, & ſuperbiſſi-
mus, & in ſummo gradu ſuperbiæ appetens omnem ho-
norem ſibi, & omnem laudem, & omnem gloriam. Item
ſua

ſua propria lex quam dedit, oportet ꝙ ſit contra Deum, contra veritatem, contra iuſtitiam, & contra naturam hominis, inquantum homo eſt, & contra ordinem creaturarum, contra naturam liberi arbitrii. Item habet in ſeipſo radicem, & fontem omnium malorum in ſummo gradu, ſcilicet amorem ſuiipſius priuatum, & per conſequens habet in ſeipſo radicem, & originem totalem omnis iniuſtitiæ, omnis peccati, omnis uitii; omnis falſitatis,
Cap. 137. & erroris, doli, fraudis, deceptionis, ſicut eſt dictum ſuperius in capitulo de duobus amoribus. Sed tamen omnia iſta ſunt falſiſſima, quia lex, & doctrina Ieſu Chriſti eſt ueriſſima, ſacratiſſima, puriſſima, mundiſſima, iuſtiſſima, rectiſſima ordinatiſſima, nullo modo contra Deum, ſed totaliter ſecundum Deum conuenientiſſima homini, inquantum homo eſt toti ordini creaturarum, tendens ad bonum hominum, & ad uerum bonum, & ad veritatem, fraternitatem, & concordiam; & pacem omnium hominum; tota ſpiritualis de rebus æternis, tota fundata in amore ueriſſimo, & caſtiſſimo, pugnans contra radicem omnium malorum; & illam totaliter deſtruens, ſcilicet contra proprium amorem, & priuatum; & contra proprium honorem, & propriam uoluntatem. Et hoc patet diſcutiendo totum nouum teſtamentum
Ioan. 5. in quo continetur lex ſua. Et per conſequens Ieſus Chri
Septimo. ſtus eſt uerus filius Dei, ſicut ipſemet dicit. Præterea ſi Ieſus Chriſtus non ſit uerus filius Dei, & per conſequens non ſit uerus Deus, ſicut ipſemet dicit ſe eſſe, ſequitur ꝙ eſt ſuperbiſſimus, cupidiſſimus honoris, laudis, gloriæ, & propriæ excellentiæ; ergo impoſſibile, quòd homo ſuperbus, qui vult reputari Deus, & credi quum non ſit, uelit ſubire, & recipere tam humiliter, tam pacificè, tam libenter, tam uoluntariè, tantã confuſionem, tantam illuſionem, tantam dilectionem, tantam paſſionem, tam ignominioſam mortem, turpiſſimam, & ſubire ſpontè mortem crucis, quæ crux erat in uituperium, & ſcandalum totius mundi. Et tamen Ieſus Chriſtus uoluntariè, ſpontè, liben-

libenter uoluit pati omnia ſupradicta. Et tamen omnia iſta ſunt contraria naturā ſuperbię. Quare ſequitur, quòd quum omnia facta Ieſu Chriſti ſint fundata in ſumma humilitate, qua non poſſit eſſe maior, quòd ipſe uerè eſt filius Dei, & uerus Deus; & impoſſibile eſt aliter eſſe. Et ſic patet ex omnibus dictis, quòd ex parte honoris diuini; & ex natura honoris, concluditur, quòd Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei, & eſt uerus Deus.

Quòd per omnia ſupradicta probatur, quòd tota Chriſtianitas fundata eſt in ſumma ueritate.

Capitulo. CCVII.

ET quia Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei, ſequitur, quòd quicquid dicit, eſt uerum, & impoſſibile eſt ipſum dicere mendacium, impoſſibile eſt ipſum errare, impoſſibile eſt ipſum deficere, impoſſibile eſt ipſum aliquod malum agere, male ordinare, male loqui; impoſſibile eſt ipſum uelle aliquem decipere; impoſſibile eſt ipſum uelle alicui nocere. Et quia ipſe dicit, quòd in deitate eſt Pater, & Filius, & Spiritusſanctus: & quòd hi tres unum ſunt, & quòd ipſe eſt ſecunda perſona in deitate; ergo ſequitur, quòd ita eſt; & hoc eſt ueriſſimum, quòd tres perſonæ ſunt in diuinitate. *Ioan.15.* Et ſic probata eſt ſumma Trinitas perſonarum, eo quia filius Dei dicit. Item quia ipſemet dicit ſe eſſe hominem, & filium hominis, ſequitur, quòd ipſe eſt homo uerus; & per conſequens eſt uerus Deus, & uerus homo; quia ipſemet dicit; & quicquid ipſe dicit eſt ſummæ auctoritatis, & infinitæ, & ſummæ ueritatis, quia eſt filius Dei loquēs ex parte Patris, & auctoritate Patris. Itē ſequitur, ꝙ quicquid ipſe ordinauit, uel de mādato ſuo eſt ordinatū, totū eſt ueriſſimū. *Ioan. 5.* Et quia tota Chriſtianitas habet

ortum à Ieſu Chriſto,& eſt fundata in ipſo,& per ipſum, & ſecundum ipſum; ſequitur, quòd ipſa eſt fundata in ſumma ueritate,quia in uero filio Dei. Quia ſi radix eſt uera, & ſancta;totum quicquid inde procedit,eſt uerum & ſanctum. Et quia quicquid in Eccleſia fit,& eſt ordinatum, totum fit,& eſt ordinatum in nomine, & auctoritate Ieſu Chriſti filii Dei; ſequitur, quòd omnia quæ fiunt in Eccleſia Ieſu Chriſti,ſunt ueriſſima,& ſummę auctoritatis,& quicquid Eccleſia facit,inquantum Eccleſia eſt,totum ueriſſimum,& ſummæ auctoritatis eſt. Et per conſequens, quicquid Eccleſia Chriſti probat, eſt comprobatum,& quicquid reprobat, eſt reprobatum. Et ſic probata eſt auctoritas Eccleſiæ. Item poſtquàm Ieſus Chriſtus eſt filius Dei,ſequitur, quòd omnes articuli ſunt ueriſſimi. Item ſequitur, quòd tota Biblia eſt uera,& in ea nullum mendacium poteſt eſſe. Vnde totum nouum teſtamentum eſt a Chriſto, & ipſemet probauit antiquum teſtamentum, & prophetas, & dicit, quòd de ipſo loquebãtur; & per conſequens neceſſe eſt, quòd ſit uerum: & ſic utrunque teſtamentum eſt uerum. Ecce ergo qualiter probari bet de hoc, ſcilicet quòd Ieſus Chriſtus eſt uerus filius Dei, & eſt fundamentum,& radix unica ad probandum omnes articulos fidei, & vtrunque teſtamentum,& totam Chriſtianitatem, & totam Eccleſiam eſſe in ueritate, quia omnia reſpiciunt Ieſum Chriſtum. Ecce ergo qualiter per unam ueritatem probantur omnia. Fundare ergo debemus iſtam ueritatem principaliter in nobis, ſcilicet quòd Ieſus Chriſtus eſt filius Dei, quia eſt fundamentum totius ſcripturæ, & totius Eccleſiæ,& omnium articulorum fidei, & omnium ſacramentorum. Et exinde ſequitur, quòd omnes illi qui ſunt, & ueniunt contra Ieſum Chriſtum, ſunt contra Deum, extra Deum, extra uiam, & extra ueritatem. Timere ergo debet omnis homo Ieſum Chriſtum. Qui non credit in eum, poſtquã ipſe eſt uerus filius Dei; & etiam infiniti homines ueraci ter crediderunt in ipſum, & ipſum crediderũt eſſe uerum filium

Auctoritas eccleſiæ probatur.

Quòd biblia ſit uera probatur.

filium Dei miſſum à Patre, & propter hanc cauſam mortui ſunt;& uoluntariè receperunt mortem,non poteſt excuſari. Sequitur ergo,quòd nullus homo excuſatur. Si enim nullus credidiſſet,forſitan excuſari poſſet.Cauere ergo debent ſuper omnia illi qui iam Chriſtiani ſunt, ne deuient ab ipſo,ne ſint contra ipſum. Super omnia autem conſiderate debet Chriſtianus ſummum opus, & arduiſſimum, & ultimum quod fecit Ieſus Chriſtus, quia uoluntariè,ſpontè,ſcienter, libenter uoluit pati, & ſuſtinere tam ignominioſam, & turpiſſimam paſſionem : quà de cauſa uoluit hoc facere? Quia quum eſſet ſapientiſſimus, quia filius Dei erat, non ſine maxima cauſa,& vtilitate, & neceſſitate voluit hoc facere; quia hoc tangebat perſonam ſuam. Et ideo ſuper omnia conſiderare debet Chriſtianus,quæ cauſa,quæ vtilitas, quæ neceſſitas, quis fructus tantæ paſſionis; quia impoſſibile eſt filium Dei inuanum tanta voluiſſe pati,& ſuſtinere. Vnde nihil magis publicum, nihil magis certum apud omnes homines de Chriſto,quàm paſſio ſua. Et ideo in paſſione ſua debemus facere nouum fundamentum, tanquam in illo quod eſt notiſſimum, & manifeſtiſſimum,& indubitatum, & tãquam in id quod fuit vltimum ſuorum operũ.

Chriſtus ſpontè uoluit pati.

Preterea conſiderare debent homines poſtquàm Deus habuit filium,& ipſum miſit hominibus, & fecit eum ſimilem hominibus;cum quanto amore, cum quanto honore,cum quanta deuotione debent ipſum recipere.Si enim homines recipiunt creaturas, quia Dei ſunt, & quia Deus fecit eas, quanto magis debent recipere filium Dei ad homines miſſum. Et ſi vnus homo amat alium hominem,quia eſt magis Dei creata, quanto magis debent homines amare illum hominem, qui eſt filius Dei.Et ſi homines debent amare Deum, quia dedit eis omnes creaturas,quanto magis debent amare Deum;quia miſit eis filium ſuum,& fecit eum hominem.Plus ergo eſt filius datus,quàm omnes creaturæ, quia factus eſt de natura hominum, & non poteſt dari magis hominibus, quia crea-

turæ ſunt extra naturam humanam, filius autem Dei in tra naturam humanam. Item ſi homines arguunt verum amorem Dei erga eos propter creaturas quas fecit propter hominē,& dedit hominibus,quanto magis poſſunt arguere amorem Dei, quia miſit filium ſuum,& fecit eum hominem. Penſare etiā debet homo cum quanta deuotione,cū quāto honore debet recipere,& audire uerba quæ dicit filius Dei ex parte Dei patris. Nōne dēt relinquere omnia alia uerba,& recipere uerba,& ſermones filii Dei, quæ locutus eſt ex parte Patris? Nonne ſemper debet legere librū illū in quo ſunt uerba,quæ filius Dei dicit ex parte Dei? Sicut enim homo recipit creaturas Dei,nonne magis debet recipere uerba filii Dei, quæ dicit ex parte Dei? Nōne etiam homo debet accipere doctrinam filii Dei, & relinquere omnem aliam doctrinā? Cum quanta etiam obedientia,& honore debent homines obedire filio Dei,cum ſit verus homo? Quem enim alium hominem debent homines imitari,quē alium debent ſequi,niſi hominem qui eſt filius Dei? Cui alteri homini debent magis credere, quàm filio Dei,qui eſt homo? Cuius hominis uerba,vel facta debent homines pēſare,& cogitare,niſi verba,& facta hominis,qui eſt filius Dei? Quia ſua uerba, & facta excedunt in infinitum omnia verba,& facta omnium hominum. Nonne præualet vnum verbum filii Dei, quàm omnia uerba omniū hominum? Quid ſecurius, quid firmius,quid ſolidius,quid pretioſius,quid dulcius, quàm verba hominis,qui eſt filius Dei? Quis maior contemptus, quis maior ſpretus, quàm contemnere uerba,& facta filii Dei,& de ipſis nō curare? Item cum quanto honore, cum quanta reuerentia debent homines honorare matrem hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam reuerentia debent homines,honorare duces, & milites, & ſeruitores hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam deuotione debent haberi, & tangi omnia illa quæ tetigit homo qui eſt filius Dei?

Confortatio, & confirmatio credentium in Ieſum Chriſtum, tanquam in uerum filium Dei. *Et increpatio non credentium.* Cap. CCVIII.

Ecce in quanta ſecuritate ſunt qui nunc credunt in Ieſum Chriſtum, tanquam in verum hominem, & verum filium Dei; & qualiter increpandi ſunt ſummè, qui non credunt. Primo conſiderandum eſt quàm glorioſum eſt de ſe, quàm amabile, quàm iocundum, quàm bonum eſſe cum filio Dei; ſequi filium Dei; habere ſocietatem cum filio Dei; eſſe de regno; eſſe de populo; eſſe de gente filii Dei; eſſe ſub regimine; eſſe ſub regula; ſub doctrina, & uiuere ſub protectione filii Dei. Nonne eſt hoc magis glorioſum, magis nobile, magis honorabile, magis amabile, magis bonum, & ſecurum, & iocundum, quàm ſequi purum hominem, qui non eſt filius Dei: quàm ſequi puram creaturam, quàm credere in prophetam, quàm eſſe, & uiuere ſub regula, ſub doctrina, & ſub regimine puri hominis, & prophetæ, & creaturæ. Ergo illi qui credunt in hominem filium Dei tenent, & credunt illud quod de ſe eſt ſummè glorioſum; ſummè nobile, ſummè honorabile, ſummè amabile, ſummè iocundum, & ſummè bonum, & ſecurum. Et illi qui credunt in purum hominem, & prophetam, qui non eſt filius Dei, ſed pura creatura, tenent, & credunt quòd de ſe eſt minus glorioſum, minus amabile; minus bonum; minus nobile, minus ſecurum; immo de tanto qui credunt in hominem filium Dei ſunt nobiliores, & altiores, & digniores, & honorabiliores in ſua credulitate, & fide: quàm illi qui credunt in purum hominem, & prophetam; de quanto homo qui eſt filius Dei excedit in notabilitate, in dignitate, & gloria, & honore hominē qui eſt pura creatura, & propheta ſolum. Confortari ergo, & confirmari debent

Glorioſum eſt credere in Ieſum Chriſtum.

Chriſtiani in ſua credulitate,& fide; quia credunt in hominem filium Dei, in hominem Deum, quo nihil maius:& alii homines credunt in hominem purum,in hominē prophetam,& in hominem puram creaturam. Et hoc eſt primum confortatiuum,& confirmatiuum omnium credētium in Ieſum Chriſtum, tanquam in hominem verum, & filium Dei verum.

Secundò conſiderandum eſt, quod Ieſus Chriſtus totus nouus, modo nouo apparuit in mundo : quia ante eum nunquàm talis apparuerat, nec poſt eum apparuit cum tanto nomine, cum tanta auctoritate, cum tanto diuino honore; qui diceret ſe eſſe verum hominem, & filium Dei miſſum à Deo: ſicut Ieſus Chriſtus dicit de ſeipſo. Vnde ipſe dicit eſſe Dei filium,& Deum verum miſſū à Deo Patre ſuo,& habere omnia quę habet à patre ſuo, & non à ſeipſo;& habere omnem poteſtatem ſibi datam à Patre,& tanquàm miſſus à Deo: omnia fecit cuius ſe dicit eſſe filium ; & quem confitetur eſſe patrem ſuum, & tanquam verus filius Dei habens omnem poteſtatem,& auctoritatem à Patre ſuper omnes homines,& creaturas Patris ſui mandata denunciauit, præconizauit toti mundo per ſuos Apoſtolos,quòd ipſe eſt verus filius Dei miſſus in mundum,& promiſit credentibus in eum vitam ęternam;& eos reſuſcitare in nouiſſimo die; & promiſit regnum cœlorum, remiſſionem peccatorum omnium quæ fecerunt contra Deum;& cominatus eſt omnibus nō credētibus in eum pœnas æternas, damnationem æternam; & mortem æternam,& ignem æternum; & quod in fine mundi veniet iudicare omnes homines,& retribuere bonis bona;& malis mala:& dicit tales minas,& comminationes; ita quòd non poſſunt eſſe, nec cogitari maiores. Ecce ergo generale mandatum, quod hoc præceptum omnibus, omnes compræhendit, omnes includit, neminem ſecludit;& auctoritate Patris ex parte filii. Ecce dicit ſe tantum, ꝙ non poſſet ſe maiorem dicere: promiſit tam grandes promiſſiones, quòd nō poſſunt eſſe maiores, nec qui-

In Ioanne in multis locis.

bus

bus poſſunt cogitare valentiores ; locutus eſt cum tanta auctoritate,qua nec poteſt eſſe, nec præcogitari maior. Et hoc eſt ſecundũ confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Ieſum Chriſtum tanquam in verum hominem,& uerum filium Dei, ſcilicet generale mandatum omnibus factum.

Doctrina Chriſti eſt ſancta.

Tertiò conſiderandũ qualiter doctrina,& lex Ieſu Chriſti eſt ita ſancta, ꝙ non poſſit eſſe ſanctior;ita bona,quod non poſſit eſſe melior, ita vtilis bono hominis,& conueniens inquantum homo eſt, ꝙ non poteſt eſſe magis utilis;ita concordans toti vniuerſo,& ordini creaturarum, ꝙ non poteſt magis cõcordare;ita communis omnibus hominibus, quod non poteſt eſſe plus communis ; ita tota ſecundum veritatem,& ſecundum Deum,quod non poteſt eſſe magis ſecundum Deum; ita conueniens Deo ,& homini,quod non poteſt eſſe magis. Et hoc eſt tertium confortatiuum,& confirmatiuum omnium credentium in Ieſum Chriſtum.

Quartò cum ſupradictis conſiderandum eſt, ꝙ infiniti homines crediderunt in Ieſum Chriſtum,tãquam in verum hominem,& verum filium Dei; & ſecuti ſunt eum, & doctrinam ſuam,& legem; & totaliter vixerunt ſecundum eam cum ſumma deuotione,cum ſumma diligẽtia, & confeſſi ſunt Ieſum Chriſtũ eſſe verum hominẽ,& uerum filiũ Dei publicè,qui omnes fideles fuerũt Ieſu Chriſto,& nunquã eum negauerũt;immo innumerabiles pro iſta cõfeſſione ſola dederũt uitã corporalẽ voluntariè, & ſuſtinuerũt libenter tormẽta infinita,pęnas, & tribulationes innumerabiles,permanẽdo ſemper fideles in cõfeſſione Ieſu Chriſti, ſine timore,ſine tremore,cũ fiducia,& audacia ſumma;& cũ ſumma fortitudine.Et hoc totũ ẽ manifeſtũ in tota Chriſtianitate,ĩ qua Chriſtus Ieſus regnat, & regnauit tanquã verus homo,& verus filius Dei; cum tãta auctoritate,quã nõ põt eſſe maior,cũ tanta obedientia,qua nõ põt cogitari maior, cũ tãto honore,quo non poteſt eſſe maior.Et fuit intantũ dilectus,quod pro eius

amore, & honore voluerũt innumerabiles dare propriã vitã,& relinquere omnia quæ in mũdo ſunt,patrẽ.ſ.& matrẽ,vxorẽ,filios,& fratres,amicos poſſeſſiones,& omnes mũdi honores,& delectationes.Et aliqui iſtorũ fuerũt Reges,aliqui potẽtes in mũdo,duces,comites,milites,& aliqui fuerũt ſummi clerici, & ſapiẽtes in mũdo. Ecce quot Imperatores, quot Reges,quot Regna,quot Duces,quot Comites,quot potẽtes mũdi,& quot ſapiẽtes crediderunt in Ieſum Chriſtum tanquam in verum filium Dei,& uerũ hominem.Et hoc eſt quartum quod debet nunc confortare omnes homines nunc credentes in eum ut permaneant,& magis credant in ipſum.

Quintò cõſiderandũ eſt,ꝙ nulli homini cõſtat de oppoſito.ſ.quod Ieſus Chriſtus non ſit filius Dei uerus,& verus homo,miſſus à Deo patre,nec cõſtat alicui,quòd Deus cęli reuocauerit Ieſum Chriſtum,& dixerit ipſum non eſſe filium ſuũ,nec miſſum ab eo,& tamen cõſtat, quod ipſe Ieſus Chriſtus nomine,& auctoritate Dei viui patris ſui regnauit,& regnat,& dominatur;& imperauit,& imperat;etiam vſus eſt,& vtitur tãquam Deus auctoritate, & officio deitatis ſupra totam Chriſtianitatẽ, & ſuper omnes homines,quos Deus cœli creauit;& hoc per magna tempora. Et hoc eſt quintũ,quod debet confirmare credentes.

Epilogatur. Cõiungamus ergo omnia iſta inſimul,& fiet unũ cõfortatiuũ,corroboratiuũ,& cõfirmatiuũ nũc omniũ credentiũ in Ieſum Chriſtũ,& increpatiuũ non credentiũ. Ecce melius,ſecurius,amabilius,& magis honorabile,& glorioſum eſt ſequi hominẽ filiũ Dei,quã quemcunque aliũ,& credere in eũ,quã in quẽcũq; aliũ purum hominẽ,& purã creaturã. Et quoniã Ieſus Chriſtus apparuit nouus in mundo,& dicit ſe uerũ filiũ Dei,& uerũ hominẽ miſſum à Deo patre;qui creauit cęlũ,& terrã,& nomine ſuo,& auctoritate ſua fecit omnia,& fecit promiſſiones,& comminationes,quæ ſoli Deo pertinẽt,& hoc omnibus hominibus in generali,& dedit mãdata,& præ-

cepta omni homini,& toti mũdo generalia,dedit legem ſanctiſſimã, qua non põt eſſe purior,nec uerior,nec ſanctior,& innumerabiles populi crediderũt iã in eũ firmiſſimè;& ſecuti ſunt eum,& doctrinam ſuã fideliſſimè;& cũ ſumma deuotione;& non cõſtat de oppoſito,nec de reuocatione,& ex parte Dei. Ex omnibus iſtis ſequitur, quòd valde ſecurum ẽ credere in Ieſum Chriſtum,& ſequi eum , & ꝙ valde deteſtabile, & increpabile,& nullo modo excuſabile eſt nõ credere in eũ,quia illi qui nõ credunt,nihil poſſunt allegare pro ipſis;& nihil habent contra ipſos, qui credunt, & nihil poteſt allegari contra ipſos; nec Deus cœli poteſt eos in aliquo increpare,nec inculpare,nec redarguere. Secuti ſunt enim filium ſuum, & in eum crediderunt, tanquam in miſſum à Deo ; & ſi decepti ſunt, uel eſſent , in nomine filii Dei decepti eſſent,quod ſumma deitas pati non poſſet.

De modo credendi uerbis Dei. *Et oſtenditur ex parte honoris diuini,quod homo debet credere uerbis* Dei *primo,& per ſe , & ex eo quod dicit ipſe.* *Cap.* CCIX.

QVoniã declaratũ ẽ, ꝙ Deo debetur honor in ſummo;& homo tenetur,& debet Deo ſummũ honorẽ, & quia credere alicui, & verbis eius,eſt dare ſibi honorẽ,quia reputatur uerax,ſicut qui nõ credit alicui,& uerbis eius,reputat eum mendacem,vel velle mentiri, vel poſſe mentiri. Et ideò quum honor ſit credere alicui , & verbis eius ſequitur, quod homo debet credere Deo ; immo debet ei primò, & per ſe ſine alio teſtimonio , ſine alia aliqua probatione purè , & ſimpliciter ſuo ſimplici verbo ſolum ; quia ipſe dicit , uel dici fecit , credere : & per conſequens debet homo credere quicquid Deus dicit ; ita quòd tota cauſa ; tota radix, totum fundamentum credẽdi uerbis Dei debet eſſe,quia ipſe dicit,& talẽ honorẽ

tenetur,& debet homo Deo,& uerbis eius, ſcilicet crede-re omnia verba Dei,quia ipſe dicit: Aliter ſequeretur, q ipſe faceret Deo maximum uituperium contra ſuum honorem,quia reputaret eum mendacem,uel uelle mentiri, vel fallere, vel poſſe falli. Si enim non uolo credere uerbis Dei, propterea quia ipſe dicit, ſed quæro aliam probationem,& aliud teſtimonium,tunc magis credo alicui alteri quàm Deo, & reputo aliquid aliud magis uerax, quàm Deum, & ſi credo Deo,& uerbis eius,eo quia mihi uidetur, & propter meam rationem,tunc magis credo mihimetipſi, quàm Deo; & reputo me magis uerácem, quàm Deum; & ſic facio Deo maximum uituperium, & cõtra ſuum honorem,& pono me ſupra Deum, quia primo credo mihimetipſi, & rationi meæ, & ſenſu meo plusquam Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum, & formam credendi uerbis Dei; ita quod ratio credendi Deo, & tota cauſa, & tota radix debet eſſe, quia Deus dicit. Et iſte modus, & iſta forma credendi Deo, debetur etiam ratione excellentiſſimæ ſuæ maieſtatis, & auctoritatis. Vnde quantò homo eſt in maiori dignitate conſtitutus, magis creditur ei ratione dignitatis. Vnde magis creditur Regi, quàm alicui alteri de Regno, & Papæ, quàm alicui alteri de eccleſia. Quanto ergo magis, & maximè debet credi Deo ſuo ſimplici uerbo, qui eſt Rex Regum, & Dominus Dominantium. Et quantam iniuriam, & quantum uituperium faceret aliquis ſubditus Regi, ſi non crederet uerbis eius? Quis eſſet auſus dicere Regi; non credo uerbis ueſtris? Quid igitur de Deo debet eſſe? Item etiam ratione ſuæ infinitæ bonitatis, & puriſſimè, debet ei credi ſimplici uerbo, & debet homo crederi, quicquid Deus dicit, quia datur fides, & credulitas uerbis, & dictis alicuius homini, quia reputatur bonus,& quanto magis aliquis reputatur bonus, tanto magis creditur uerbis eius. Ergo quum Deus ſit ſummè, & infinitè bonus, maximè debet credi uerbis, & dictis eius ſuo ſimplici uerbo, & quia ipſe dicit.

Item

Item etiam ratione ſuæ ueritatis infallibilis, quia eſt ſummè uerax, & ſummè ſapiens, qui non poteſt falli. Et ideo debet ei credi ſimpliciter. Sic ergo ratione ſummi honoris, qui ei debetur, & ratione ſummè maieſtatis, & potentiſſimè auctoritatis, & dignitatis, & ratione ſuæ infinitæ bontatis, & ratione ſuæ ueritatis, & ſapientiæ debet ei credi, & uerbis eius primo, & per ſe ſimpliciter, quia ipſe dicit.

Quòd ſimilis modus procedendi erit in verbis Dei, *ſicut factus eſt in creaturis quæ ſunt facta Deo.* Cap. CCX.

SIcut autem duo ſunt quæ procedunt ab homine extra ſe, & apparent exterius, ſcilicet factum, & dictum, ſeu opus, & uerbum: & per iſta manifeſtat ſeipſum, homo exterius; ita ſimiliter, quia homo eſt ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, duo ſunt quæ procedunt a Deo, & procedunt, ſiue apparent exterius, ſcilicet facta, & dicta, ſiue opera; & uerba: & per iſta duo Deus manifeſtat ſeipſum exterius? Duo ergo poſſumus habere de Deo exterius, ſcilicet facta, & uerba: & ad iſta duo reducuntur omnia quæ procedunt a Deo extra ſe. Et quia aliud eſt factum, & aliud eſt dictum, & aliud eſt opus, & aliud eſt uerbum; ideo alia eſt ſcientia de factis, & operibus Dei, & alia eſt ſcientia de dictis, & uerbis Dei. Et ſicut laborauimus ad cognoſcendum facta, & opera Dei; ita debemus laborare ad cognoſcendum uerba, & dicta Dei, ſi ſint aliqua uerba, & dicta Dei. Vnde ſcientia creaturarum, eſt ſcientia de factis, & operibus Dei; & illa iam dicta eſt. Sed nunc reſtat tractare de uerbis Dei, & uidere ſi Deus dicit, & locutus eſt aliqua uerba, & ſi eſt aliquis liber in quo ſunt uerba Dei ſcripta. Et quia opera Dei permanent *Deus dupliciter manifeſtat.*

manent facta, ſicut ſunt ipſæ creaturæ, quæ ſunt nobis manifeſtæ ad oculum, & ſunt omnibus nota, & ab omnibus uidentur, & cognoſcuntur, & omnes utuntur eis. Sed uerba Dei ſi aliqua ſunt in mundo, non ſunt omnibus manifeſta; & ideo per cognitionem creaturarum, ſeu operum Dei, tanquam per primo nota, & magis manifeſta, debemus ire ad cognitionem uerborum Dei tanquam ad minus nota; ita quod ipſa facta, & ipſæ creaturæ Dei ducent ad uerba Dei. Sicut autem aliud eſt uidere, & cognoſcere ipſas creaturas, & opera in ſe, non comparando ad Deum, ſed ſolum cognoſcere, quia ſunt, & exiſtunt, & neſcire cuius ſunt, nec cogitatur; & aliud eſt cognoſcere ipſas creaturas, & opera Dei, inquantum Dei ſunt; & ſub iſto reſpectu, & ſcire quod Dei ſunt: & quod a Deo ſunt; & hoc eſt occultum; & hoc quæritur, & inueſtigatur de ſe, ſed primum eſt manifeſtum de ſe; ita conformiter aliud eſt ſcire, & intelligere uerba Dei, & audire in ſe, & dicta non comparando, ſed ſolum intelligere quid ſignificant, & ſententiam uerborum, & neſcire cuius ſunt, & aliud eſt ſcire, & cognoſcere uerba, & dicta inquantum Dei ſunt, & quod Dei ſunt, & quòd Deus locutus eſt ipſa. Nam multi poſſunt audire ipſa uerba, & percipere quid ſignificent in ſe, ſed non poſſunt cognoſcere, quòd Dei ſunt alia uerba, nec quòd a Deo ſunt dicta, ſicut poſſunt cognoſcere terra ſub iſto reſpectu, inquantum Dei eſt, & quod Dei eſt. Sicut autem ad cognoſcendum ipſas creaturas, quòd Dei erant: oportebat primo uidere, & cognoſcere ipſas creaturas in ſe; ita quod iſte erit primus gradus cognitionis, quia uidebamus ipſas creaturas eſſe abſque dubio; & hoc eſt certiſſimum nobis, ſed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Deinde per iſtum gradum aſcendimus ad alium gradum, & cognouimus Deum eſſe, & quòd creaturæ erant Dei, & a Deo erant. Et iſtæ fuit ſecundus gradus. Deinde co-

Ecce diuiſio libri.

Differunt cognoſcere creaturas in ſe, & inquantum ſunt Dei.

Nota de uerbo Dei audiendo.

gnouimus creaturas, inquantum erant Dei domum; ita quòd cognouimus ipſas creaturas eſſe datas hominibus a DEO ad ſeruiendum. Et iſte fuit tertius gradus cognoſcendi creaturas. Sic ergo primo cognouimus ipſas creaturas in ſe, & ſciuimus quòd erant. Secundo cognouimus, quòd Dei erant, & quòd a Deo erant. Tertio, quòd donum Dei erant, & quòd a Deo nobis datæ erant. Primo ergo cognouimus, quòd erant, & quod nobis ſeruiebant, ſed ignorabamus unde erant, & cuius erant. Et ideo hoc quærebamus, & inuenimus quod Dei erant, & inde cognouimus, quòd erant datæ nobis ad ſeruiendum. Ita ergo conformiter oportet procedere circa uerba, & dicta Dei ad cognoſcendum quòd Dei ſunt. Vnde primo oportet uidere ipſa uerba in ſe, & iſte erit primus gradus. Deinde per iſtum primum gradum aſcendemus ad alium ſecundum, ſcilicet cognoſcere cuius ſunt uerbum & dicta: utrum ſunt uerba Dei, vel hominis, uel creaturæ, uel Creatoris. Et tertius gradus erit cognoſcere quod nobis data ſunt ſicut creaturæ. Sicut autem ipſe creaturæ nobis manifeſtauerunt Deum: & portabant in ſeipſis aliquod ſignum per quòd cognoſcimus utrum ſunt Dei, uel hominis creaturæ, uel Creatori; ita per ipſam, & uerba poterimus cognoſcere ſi Dei ſunt; & ſi Deus dicat illa. Mirum etiam erit, quod ſi poterimus cognoſcere ipſas creaturas, cuius erant per ipſamet: ſi non poterimus cognoſcere de uerbis utrum ſunt Dei per ipſa uerba; ſed ad hoc iuuabunt nos ipſæ creaturæ; & ſcientia ipſarum. Vnde iam per ipſas creaturas cognoſcimus Deum eſſe; & proprietates, & conditiones Dei, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Et etiam cognoſcimus proprietates, & conditiones creaturæ, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Ergo nunc non oportet niſi inueſtigare utrum talia uerba ſint Dei. Et quia iam ſcimus modum, & formam, & conditiones

Oſtenditur modus procedendi in ſequētibus.

creaturæ, & Creatoris: ideo ipſamet verba ſtatim ſe debent manifeſtare, vtrum ſint Dei, vel hominis, vtrum habeant modum creaturæ, vel Creatoris.

Hic probatur, quod Deus dixit verba ſcripta in Biblia, & quod Biblia eſt liber Dei. *Cap.* CCXI.

QVoniam autem in mundo inuenimus plures libros, & plura dicta, & ſcripta, & verba, neceſſe eſt, quod omnia verba, & dicta alicuius ſint, & ab aliquo ſint dicta, & omnis liber alicuius eſt. Et quia omnis loquens, vel dicens, vel eſt Creator, vel eſt creatura: & ſi eſt creatura, oportet quòd ſit rationalis. Et ideo omnis loquens, vel eſt creator Deus, vel eſt creatura rationalis, vel eſt factor, vel eſt res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum, & omne dictũ, vel eſt Creatoris, vel eſt creaturæ rationalis. Et quoniam nos habemus vnum librum in mundo, qui vocatur Biblia, qui continet duo Teſtamenta, ſcilicet antiquum, & nouum Teſtamentum, & affirmatur, & creditur, quòd ille liber eſt Dei, & a Deo, & quòd Deus dicit omnia verba quę ibi continentur: ideo inquiramus ſi poterimus cognoſcere ſi dictus liber, & verba, & dicta quæ ibidem continentur, ſint Dei, vel hominis; creaturæ, vel Creatoris.

Ad cognoſcendum autem hoc, oportet ponderare, & conſiderare ipſa verba, quæ ibi continentur in ſe, & oportet conſiderare modum, & formam, & conditiones verborum; & qualiter dicuntur. Et etiam oportet conſiderare modum, & formam loquendi ipſius Dei creatoris, qui ei conuenit, & etiam oportet conſiderare modum, & formã loquendi creaturæ, qui ei conuenit. Deinde oportet comparare ipſa verba ad Deum creatorem, & ad ipſam creaturam, & videre ſi modus, & forma, & conditio ipſorum verborum conuenit Deo creatori, vel creaturæ.

Conſi-

Conſiderandum eſt ergo primo, quòd ipſe liber Bibliȩ habet ſingularem modum, quia in ipſo non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad probandũ illa quæ ibi dicuntur, ſed ſimpliciter abſque probatione omnia dicit, & affirmat; & dicit, ita eſſe ſimplici verbo ſine probatione, & tamen illa quæ ibi dicuntur, & affirmantur eſſe vera, indigerent maximis probationibus, & rationibus; vt crederentur, & affirmarentur ab hominibus; quia homines non poſſunt credere, nec affirmare talia verba per ſe, quia non ſunt per ſe manifeſta, nec per ſe cognita. Alii autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia quæ ibi dicuntur per rationes, & argumentationes, & incipiunt ab illis quæ per ſe ſunt manifeſta ad ſenſum. Liber autem Bibliæ a principio incipit; In principio creauit Deus cœlum, & terram. Etiam affirmat Deum eſſe, affirmat Deum creaſſe cœlum & terram; affirmat mũdum habuiſſe principium, & nihil probat; nec hæc ſunt nota per experientiam; immo contra experientiam. Vnde licet aliqui libri dicant Deum eſſe, tamẽ hoc probant per multas argumentationes. Quia philoſophus Ariſtoteles fecit octo libros phyſicorum ad probandum ſolùm hoc, ſcilicet Deum eſſe, & etiam fecit in Methaphyſica duodecim libros ad probandum Deum eſſe. Sed liber Bibliȩ incipit in hoc, quod dicit Deum eſſe, & ibi facit ſuum principium ſine probatione. Quod ſignificat hoc, quòd omnes alii libri non laborant niſi ad probandum, & certificandum Deum eſſe, & liber Bibliæ incipit ibi ſine aliqua probatione, & certificatione. Quid ſignificat iſte modus dicendi Bibliȩ ipſius? Et quid hoc ſignificat, niſi quòd ille qui loquitur in Biblia, & dicit illa verba, eſt tantæ auctoritatis, quod ei debet credi ſimplici verbo abſq; alia probatione, abſq; aliqua alia certificatione, abſque aliquo teſtimonio, & quòd ſola ſua auctoritas eſt tota certitudo, & probatio, & teſtimonium ipſorum verborum, & quòd ſua auctoritas, ſcilicet loquentis talia verba, excellit omnes rationes, & ſuperat argumentationes,

Singularis modus Bibliæ.

Reſpõſio ad quæſtionẽ.

nes, omnes probationes, & omnia teſtimonia; & per conſequens, quòd præualet ſua auctoritas ſola, & ſuum ſimplex verbum pluſquam omnes alii libri, & quam omnes rationes omnium aliorum librorum, qui probāt Deum eſſe. Et per appoſitum, quia alii libri probant per rationes, per argumentationes, ſignificat, quòd ille qui loquitur, non eſt tantę auctoritatis, quòd ei debet credi per ſuum ſimplex verbum. Duo ergo ſunt modi dicendi, & loquendi. Vnus eſt dicere, ſiue docere, & loqui ſine probatione abſque argumentatione, & ratione. Alius eſt dicere, & loqui cum probatione, cum argumentis, & rationibus. Primus modus eſt auctoritatis, dignitatis, excellētiæ, honoris, maieſtatis, dominationis, poteſtatis, & ſuperioritatis. Et ſicut ſunt duo modi dicendi, & loquendi; ita ſunt duo modi credendi proportionabiliter. Vnus eſt credere verbis ſimpliciter, & dictis abſque aliqua probatione, & argumentatione, ſed per ſolam auctoritatem dicentis, & loquentis. Alius modus eſt credere per rationes, & probationes. Omne ergo quod credimus, vel credimus per auctoritatem dicentis, vel rationem probantem. Et quoniam iam probatum eſt ex parte honoris; quòd modus credendi verbis Dei eſt, ſcilicet credere verbis eius primo, & per ſe abſque probatione, abſq; teſtimonio, ſed ſolū quia ipſe dicit. Iſte.n. eſt modus credendi, qui ei debetur & conuenit. Et etiam ſequitur, quòd modus dicendi, & loquendi Dei, inquantum Deus eſt, debet loqui ſimpliciter ſine probatione, ſine argumentatione, ſine rationibus, tanquam exiſtens dominus omnium, & Imperator, & Rex tanquam habēs omne dominium, omne imperium, omne mandatū, omne præceptum; & nihil habens ſupra ſe, ſed omnia infra ſe. Ergo quum liber Bibliæ incipiat loqui per talem modū, & formam; & ita procedit continuè in toto proceſſu ſuo; & talis modus ſoli Deo conuenit; & taliter ei cre-di debet; ſequitur, quòd modus loquendi ipſius Bibliæ arguit, & probat, & oſtendit librum Biblię eſſe

Duplex modus loquendi.

Duplex modus credēdi.

Cap. 209.

Ergo Biblia eſt liber Dei.

Dei,

Dei, & a Deo, & ꝙ Deus dicit illa, & ꝙ ſunt verba Creatoris, & non creaturæ, niſi creatura loqueretur ex parte Dei; & hoc idem eſt. Siue enim Deus loquatur per ſe, ſiue per creaturam, ſemper loquitur Deus. Et per conſequens ſequitur, quòd liber Bibliæ magis eſt credibilis, & magis debemus ei credere, quia nihil probat, ſed ſimpliciter loquitur, quàm ſi probaret, quia in hoc ſignificatur, quòd Deus eſt locutus, & dixit illa uerba. Et quia nos debemus credere quicquid Deus dicit, eo quia ipſe dicit; ideo debemus magis credere uerbis, & dictis Bibliæ, quia non probantur, quàm ſi probarentur. Et ulterius ſequitur, quòd dum minus probat, magis probat, & magis ſe reddere ueracem, quia magis ſignificat quod eſt a Deo, & quòd Deus locutus eſt. Et exinde ſequitur, quòd magis ſunt credibilia uerba & dicta Bibliæ, & magis uera, & ſolida, & firma, & ab omni dubitatione remota, quàm alia uerba aliorum librorum de tanto de quanto auctoritas Dei loquentes excedit, & ſuperat omnes rationes, omnes argumentationes, & omnes probationes omnium aliorum librorum, qui ſunt hominum; immo nulla eſt comparatio. *Primo.* *Secundo.* *Tertio.*

Et ex iſtis apparet ſumma concordia, ſumma conuenientia inter librum naturæ, ſeu creaturarum, & inter librum Bibliæ, quia liber creaturarum dicit, quòd debemus credere Deo primo, & per ſe, & ſimpliciter abſque probatione, ſolum quia ipſe dicit; & talis eſt modus loquendi Dei ſine probatione; & ipſe liber Bibliæ ita loquitur, & ita procedit. Vnde ipſe creaturæ, quæ a Deo ſunt ſummè conueniunt, ſummè concordant cum uerbis Dei, & uerbis Bibliæ, quia ipſæ creaturæ in nullo fundantur, in nullo ſuſtentantur, niſi in ſolo Deo immediatè; & ante ſe nihil habent niſi Deum. Ita ipſa uerba, & dicta Dei, & ipſius Bibliæ in nullo fundantur, in nullo ſuſtentantur, niſi in ſola Dei auctoritate immediatè, quia non fundantur in aliqua probatione, nec argumentatione. Et ſic in hoc ſignificatur, quòd ſicut creaturæ *Conuenientia libri creaturarũ & libri Bibliæ ſupra in prologo.*

ſunt immediate a Deo, quòd etiam uerba Bibliæ ſunt immediate a Deo. Et quoniam certitudo, & firmitas, & ſoliditas ueritatis ipſius Bibliæ ſanctiſſimæ oritur, & dependet ex ſola Dei auctoritate infallibiliter, & in ea ſolum fundatur; eo quia ipſe dicit, ſequitur, quòd nullus poteſt credere, & adhærere uerbis ſacræ Bibliæ, niſi primo cognoſcat Deum eſſe, & cognoſcat ipſum eſſe ueracem, & non poſſe mentiri, quia qui non habet notitiam de Deo, nō poteſt cognoſcere utrum Biblia ſit liber Dei. Et per conſequens, ſi non cognoſcit, quòd ſit Dei, non credit ei, quia non probat, nec procedit per rationes. Et per conſequens creditur, quòd liber creaturarum debet primo ſciri, antequam homo ueniat ad librum ſacræ ſcripturæ, quia liber creaturarum docet cognoſcere Deum, & ſuas proprietates, & ſuum modum. Et ideo liber creaturarum eſt porta, uia, ianua, introductorum, & lumen quoddam ad librum ſacræ ſcripturæ, in quo ſunt uerba Dei; & ideo præſupponit iſtum.

Sequitur alia probatio ad probandum, quòd Deus dixit verba ſcripta in Biblia. Cap. CCXII.

Prima ratio.

PRæterea alia probatio, quòd Deus dicit uerba quæ ſunt in Biblia. Quia liber Bibliæ procedit per modum præcepti, & prohibitionis per modum promiſſionis, & comminationis. Vnde præcipit, & prohibet: & promittit promiſſiones æternas, & beneficia æterna, & comminatur pœnas æternas, & æterna mala, quæ finem non habent. Præcipit enim, & monet, & exhortatur, & dat præcepta omnibus hominibus, ut faciant bonum, & ſint boni, promittendo uitam æternam, & beneficia perpetua; & prohibet ne faciant mala, comminando de pœnis æternis, & malis perpetuis: Sed iſte modus loquendi, & dicendi, ſcilicet per modum præcepti, cum prohibitione, cum promiſ-

ſione

ſione bonorum æternorum, & comminatione pœnarũ æternarum, nulli creaturæ conuenit: ſed ſoli Creatori cõuenit, qui ſolus habet præceptum, & mandatum, dominium, & prohibitionem ſuper omnes homines: & qui ſolus poteſt promittere, & dare beneficia æterna: & comminari, & dare pœnas æternas, & punitiones æternas ipſis hominibus. Quæ enim diceret creatura, ergo iudicabo omnes homines in die iudicii, & dabo unicuique iuxta opera ſua bonis bona, & malis mala. Quæ enim eſſet illa creatura, quæ ex ſeipſa, & ex ſua auctoritate comminaretur omnibus hominibus præteritis, præſentibus, & futuris de pœnis æternis, & diceret ſe iudicare omnes homines, & omnia facta, & uerba, & cogitationes hominum; & omnia ſimul diſcutere, & iudicare, ſicut ſcribitur in libro Iſaiæ. Quæ creatura diceret. Ego reſuſcitabo omnes homines ſimul, & dabo bonis vitam æternam, & malis æternam pœnam? Quæ eſſet illa creatura, quæ præciperet, & prohiberet, & daret pcepta, & prohibitiones omnibus hominibus, & promiſſionibus, & comminationibus æternis, & quæ promitteret omnibus bene operantibus uitam æternam, & male operantibus punitionem æternam? Quæ eſſet illa creatura, quæ poterit dicere: Delebo omnem hominem de facie terræ: & inducam aquã diluuii ſuper terram, ſicut ſcribitur in libro Geneſis? Quæ etiam eſſet illa creatura, quæ propria auctoritate prouocaret, induceret, & moneret omnes homines ad bonum, & ut eſſent boni, & reuocaret a malo quantum fieri poteſt: modo per præcepta, modo per exhortationes, & cõminationes terribiles, modo per promiſſiones æternas? Et apparet, quod cum verba ſacræ ſcripturæ ſunt talia, vt dictum eſt, & apparet per proceſſum ſuum, quod nulla creatura ex ſeipſa, & ſuamet auctoritate potuit dicere talia uerba. Aut enim eſſet bona creatura, aut mala. Non poteſt eſſe mala creatura, quia uerba ſacræ ſcripturæ repugnant malæ creaturæ totaliter: quoniam uerba ſacræ ſcripturæ prouocant, inducunt, & monent quantum

Ioan. 5. *Matth. 25.* *Matth. 12.* *Iſa. 66.* *Ioan. 5.* *Matth. 25.* *Gen. 6.*

tum fieri poteſt, omnes homines cum exhortatione, & præcepto, promiſſione, & comminatione ad verum bonum hominis, inquantum homo eſt, ſcilicet ad verum amorem intra ſe, & ueram unitatem, ſocietatem, & fraternitatem, & pacem, & concordiam, ſed mala creatura nō poteſt ex ſeipſa, & ex natura ſua amare homines, nec uerum bonum hominis, inquantum homo eſt, nec inducere, nec prouocare ipſos homines ad uerum bonum hominis: immo totum per oppoſitum, quia mala creatura eſt contra uerum bonum hominis, inquantum homo eſt, & illud deſtruit inquantum poteſt, quia mala creatura eſt deuiata, & eſt contra ueritatem, & habet in ſe radicem omnium malorum, ſcilicet amorem priuatum: & ꝑ cōſequens habet conditiones, & proprietates ſuperius dictas de amore ſuuipſius, & propriæ uoluntatis. Quare cō-

Cap. 189. cluditur, ꝙ nulla creatura mala ex ſeipſa, & propria inclinatione poterit dicere verba ſacræ ſcripturæ. Nec etiam poterit bona creatura dicere uerba ſacræ ſcripturæ ex ſeipſa, & proprio motu primo, quia uerba ſacræ ſcripturæ dicuntur per modum mandati & præcepti, per modum comminationis, & auctoritatis, & dominationis, ut iam dictum eſt, ſed nulla creatura bona aſſumeret ſibi talem auctoritatem ex ſeipſa, ut præciperet, & mandaret, & comminaret de pœnis æternis, & promitteret bona, ſeu beneficia æterna; quia tunc non eſſet bona creatura; immo præſumptuoſa, quæ ex ſeipſa aſſumeret ſibi talem auctoritatem præcipiendi, & comminandi, & ſic loquendi quæ ſoli Deo pertinent; immo eſſet peſſima, & ſummè ſuperba, & contra Deum. Et hoc non poteſt eſſe, quia bona creatura habet in ſe radicem omnium bonorum. Quare concluditur, quòd nulla creatura neque bona, neque mala, potuit primo dicere ex ſeipſa, & propria inclinatione, & inuenire ſcripturam ſacram. Ergo reſtat, & concluditur, ꝙ quum iſta uerba ſunt dicta ab aliquo primo, & aliquis dixerit ea primo & propria auctoritate, quòd uel Deus dixit primo, & propria auctoritate uerba ſa-

Concluditur quòd Deus dixit verba Bibliæ.

ſcripturæ, uel aliqua creatura ex mandato, & uoluntate, & ordinatione Dei, & non ex ſeipſa. Et ſic modus, & forma uerborum ſacræ ſcripturæ oſtendunt manifeſtiſſimè, quòd Deus dixit uerba Bibliæ, & quòd Biblia eſt liber Dei.

Quamuis autem omnia quæ probantur per librum creaturarum ſint ſcripta in libro ſacræ ſcripturæ. & ibi cõtinuantur, & etiam illa quæ ibi continentur in libro Bibliæ ſint in libro creaturarum, tamen aliter, & aliter. Quia in ſcientia libri creaturarum ſunt omnia per modum probationis, quia ibi probatur per ipſas creaturas, ꝙ ita debet facere homo, & probatur debitum, & obligatio hominis erga ſuum Creatorem. Sed in libro Bibliæ omnia eadem illa continentur per alium modum, ſcilicet per modum præcepti, & per modum mandati, per modum monitionis; & exhortationis, promittendo & cõminando. Aliud autem eſt probare, ꝙ ita debet fieri, & aliud eſt præcipere, & mãdare, & monere, & exhortari cũ promiſſionibus, & penis ꝙ fiat. Hoc enim ſolum pertinet auctoritati, & dominio: primum autem non. ſ. probare: quia quilibet põt probare ꝙ fieri debet, ſed non mãdare ꝙ fiat. Vnde per librum creaturarum probatum eſt, quòd homo debet amare primo Deum, & ſuper omnia ex toto corde, & ex tota mẽte, & ex totis uiribus, & quòd ad hoc obligatur, & quòd omnis homo debet amare ſecũdò omnem hominem ſicut ſeipſum. Sed ſancta Biblia dicit hoc idem, ſed aliter, quia per modum mandati, & præcepti, & non per modum probationis, & promittit facientibus hæc, uitam æternam. Et iſte modus eſt altior, & maior, quia maior eſt præcipere, quàm probare. Et in hoc oſtẽditur, quòd liber Bibliæ, qui loquitur per modum auctoritatis, & præcepti, eſt de tanto maior, & altior, & ſuperior, quàm liber creaturarum, de quanto maius eſt præcipere, & emendare, ſeu imperare, quàm probare tantùm. Item liber creaturarum, ſeu naturæ probat, quòd Deus eſt primo timendus ſuper omnia, laudandus, honorandus,

Differentia libri inter librũ creaturarum, & librum Bibliæ.

Cap. 112.

Deut. 1.
Matth. 22.

randus,& glorificandus;& ꝙ omnis homo debet Deum, laudare, & honorare, & glorificare ... ſeruire, credere, obedire, & in eo ſolo confidere ... ber Bibliæ dicit hoc idem, ſed aliter, quia non per ... probationis, ſed per modum præcepti, & manda... hortationis; vltra proponit præmium, & promitt... butionem ęternam facientibus hęc, ſcilicet timen... Deum, honorantibus, glorificantibus, & laudan... Vnde dicit; Time Deum, honora Deum, ſerui... honorifices, & laudes Deum, &c. Et liber crea... dicit, & probat: hoc debeo facere: & liber Bi... pit; Fac hoc.

Epilogat. Et ſic apparet ſumma concordia, ſumma ... tia, & ſumma conuenientia inter librum ſacr... & librum creaturarum; & ꝙ liber creaturaru... famulatur libro ſacrę ſcripturæ, quaſi imperā... & præcipienti, & apparet, quòd non differunt ... do dicendi, & loquēdi; quia vnus loquitur ... bationis, & alter per modū præcepti, ...

[illegible]

..., quòd De...
...er eſt a...

[illegible]

m intellectũ, ſupra omnẽ æſtimationẽ, & ...
m opinionẽ, & cogitationẽ oĩm hoĩm, & ...
incogitabilia ab omni hoĩe, eo ꝙ ſunt altiſſima, &
undiſſima, & ſecretiſſima. Si ergo verba ſcripturæ ...
e ſunt ita alta, & extra, & ſupra æſtimationem ...
ĩm, ſequit̃ ꝙ ſi nõ potuit homo cogitare ... illa ...
o nec inuenire, quod etiam non potuit ex ſeipſo dice-
nec loqui. Hoc autem patet diſcurrẽdo per vtrumque
tamentũ. Quis enim homo potuit primo cogitare ...
de ſuo, & affirmare, & dicere, ꝙ tres pſonæ eſſent rea
er diſtinctę: ita ꝙ vna nõ eſt alia, & eſſent vna, & ...
entia, & ſubſtantia numero: ita ꝙ vna & eadem ...
umero, & eſſentia eſſet in tribus realiter diſtinctis ...
nis: & ꝙ tres perſonæ eſſẽt vnus Deus ſimplex ...
uiſibilis. hoc enim eſt ſupra oẽm cogitationẽ, ...
nec cor human... nec aliquis homo põt ...
gitare, nec d... e enim homo potuit ...
unus De... n, ſimplex, & indiu...
... De... pnæ realit...
... potuit ...
... ꝙ ille q...
... Deus ...
... uam ...
... oc, ...
... ille ...
... co...
... b...

nõ in prima, uel tertia perſona deitatis. Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quę creatura potuit hoc primo de Deo ex ſeipſa. Sic poſſet fortè cogitari, vel dici, quòd deberet fieri homo, ſed quòd de facto Deus ſit factus homo; & quando, & quomodo, & in quo loco quis homo potuit de Deo dicere, uel de Deo cogitare. Neque enim creatura bona, nec mala potuit hoc primo dicere ex ſeipſa. Mala autem non potuit hoc primo dicere ex ſeipſa, quia hoc eſt ad uerum, bonum, & exaltationem, & ſummam dignitatem humanæ naturæ, & maius bonum quod poſſit eſſe. Neque etiam bona creatura potuit hoc dicere primo ex ſeipſa, quia nulla creatura potuit hoc ſcire ex ſeipſa. Ergo ſi bona creatura dicit, a Deo habuit, quia aliter dicere non potuit. Ergo qui primo hoc dicit, & reuelauit, Deus fuit, & a Deo primo reuelatum fuit. Sed quum totum teſtamentum nouum ſit plenum iſtis uerbis, quòd Deus factus eſt homo, & homo non primo dicit, ergo Deus dicit.

Ioan. 1. *Luc. 1.*

Item quòd virgo concipiat in utero ſuo puerum ſine uiro; & quòd pariat ipſum puerum exiſtens virgo; & permanens virgo poſt partum; quis homo potuit hoc primo cogitare, aut dicere, aut affirmare, quum hoc ſit contra uſum humanum; & nullo modo poſſit cogitari, aut cadere in cogitatione hominis, quæ mulier potuit hoc primo cogitare ex ſeipſa? Ergo ſequitur, quod qui primo hoc dixit, uel reuelauit, ſcilicet, ꝙ uirgo deberet concipere, & parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc ſcriptum eſt in libro Biblię, ſcilicet in nouo Teſtamento, ſcilicet ꝙ virgo concepit, & peperit: & poſt partum virgo permanſit; & ꝙ ita factum eſt. Ergo ſequitur, quòd ſi ibi eſt, quòd aliqua dicit hoc de ſeipſa; ſcilicet quòd ipſa concepit filium ſine viro, & peperit, permanens virgo; ſequitur, quòd ita eſt factum, & quòd verum eſt, quia ipſa mulier quæ hoc dicit, non potuit hoc primo cogitare ex ſeipſa, quia hoc eſt extra omnem ęſtimationem, & cõtra om

Luc. 1.

nem experientiam conſuetam. Ergo ſi dicit, & ex ſeipſa cogitare non potuit, ſequitur ꝙ dicere non potuit niſi q̄a ſenſit per experientiam, & uidit in ſeipſa; ſequitur, ꝙ ita factum eſt; ergo prius factum eſt in ſeipſa, q̄ dicit, quia aliter dicere non potuit. Si autem ideo dicit, quia ſibi reuelatum eſt, quia ita deberet fieri, quia ſolus Deus potuit hoc reuelare, uel aliquis ex parte eius; ſequitur etiā, ꝙ ita eſt, quia a Deo dictum eſt. Si ergo dictum eſt hoc, quod Virgo concepit, & peperit; ſequitur ꝙ ita factum eſt. Et ſi ita factum eſt, a ſolo Deo factum eſt: vel ergo Deus dicit, & reuelauit, ꝙ ita fieret, vel ſi Deus non dicit, vel reuelauit, & aliqua mulier dicit; ſequitur, ꝙ ideo dicit; quia in ea Deus hoc fecit priuſquam ipſa dixerit. Sic ergo, vel hoc eſt a Deo dictum & factum prius dictum, poſtea factum, uel eſt a Deo primo factum, & poſtea a muliere dictum; & ſic ſemper neceſſario eſt a Deo. Et ſic quia hoc dici non potuit a muliere, niſi prius Deus hoc fecerit, nec Deus hoc dixerit, niſi ꝙ ita faceret; ſeqtur, ꝙ ita factū eſt.

Præterea, quæ creatura, quis homo potuit cogitare in corde ſuo, & dicere, ꝙ ſubſtantia panis inuiſibilis ſub colore latens, & ſub accidentibus conuertatur, & mutetur ſubſtantialiter in corpus humanum uiuum; & uinum conuertatur in ſanguinem humanū uiuum? Nulla enim creatura potuit hoc primo cogitare, nec dicere; & tamen dictum eſt, & ſcriptum in nouo Teſtamento; ergo ſequitur, ꝙ Deus dicit hoc, & ſupra homines eſt hoc primo cogitare, uel dicere.

Præterea quis homo potuit primo cogitare, uel dicere ex ſeipſo, quòd Deus creauit mundum, dicendo tempus, & quando creauit, modum, & formam, & ordinem, ſicut ſcribitur in antiquo Teſtamento in primo libro, ubi ſcribitur tempus, & modus, & forma creationis, & ordo omnium creaturarum. Hoc enim nullo modo poteſt ſcribi ab homine: niſi aliquis ei dixerit, ſcilicet ꝙ mundus tali tempore inceperit. Quamuis autem poteſt probari, quòd mundus ſit creatus, & *Matth. 26.* *Matth. 14.* *Luc. 22.* *Ioan. 6.* *Gen. 1.*

quare; & propter quem finem ſit creatus, ſed tamen quã do fuerit creatus, & quot anni fuerunt, quòd mundus eſt creatus, ponendo certum numerum, nullo modo poteſt hoc ſcire homo ex ſe, neque probare: Oportet enim, quòd ille qui creauit mundum, hoc dixerit. Neque enim primus homo hoc dicere potuit, neque aliquis alius poſt eum. Potuit enim primus homo ſcire de ſeipſo quando creatus fuit, ſed quando alia creata ſunt quæ præceſſerunt ipſum, hoc ſcire non potuit. Vnde ſcribitur, quòd primus homo inter omnes creaturas ultimus fuit, & quòd ſexta die formatus fuit. Quomodo enim ſcire potuit, quod illa dies, qua ille formatus fuit, erat ſexta, & quòd nõ præceſſiſſent niſi quinque dies, niſi quòd Deus dixerit ei? Quia ergo in libro Bibliæ ſcribitur primus dierum, quo mundus incepit, & certum initium temporis; & hoc nullo modo poteſt fieri ab homine; hoc ſignificat, quòd ille qui dixit hoc, eſt ſupra omnes homines, &

Gen. 1. reuelauit. Quia enim nullus homo ex ſeipſo potuit hoc dicere, nec ſcribere; ideo oſtenditur, quòd nullus talis iſtum librum fecerit. Omnis enim homo qui facit librum, & ſcribit ex ſeipſo aliquid, vult quòd ei credatur: & quod illi qui legent librum, credant verbis ſcriptis. Et ideo oportet quod illud quod homo ſcribit in libro ſuo ſit tale, vel quod ſit per ſe manifeſtũ, uel quod poſſit per experientiam manifeſtari, uel quod aliquo modo poſſit induci, vt credatur, vel per rationem, vel per ſenſum, vel per ſignum, vel per quencũque alium modum. Quis enim homo poteſt affirmare in libro ſuo ex ſeipſo illud quod eſt omnino incertum, nec aliquo modo ſcribi poteſt ab homine, neque fieri poteſt credibile per aliquam probationem, nec per aliquod motiuum, ſed eſt extra omnem æſtimationem, & extra omnem opinionem. Quis ita fatuus eſſet, ita ſine ſenſu, qui ex ſeipſo talia faceret, & ſcriberet librum de hoc? Sed certum eſt, & clarum quod tempus, hora, & dies inceptionis mundi, nullo modo poteſt ab aliquo homine ſciri, neque poſ-

ſunt eſſe rationes, neque perſuaſiones, neque probationes, neque inductiones, neque ſigna, neque experientiæ, neque æſtimationes, quibus poſſit credi, quòd tali die incepit mundus, & non ante: immo hoc eſt occultum homini cuicunque, & ignotiſſimum. Ergo ſequitur, quòd nullus homo fuit ita fatuus, ita ſtultus, ita ſine ſenſu, ſine experientia; quod ex ſeipſo ſcripſerit talia, & affirmauerit in libro ſuo; ſed tamen in primo libro Bibliæ in antiquo teſtamento certitudinaliter ſcribitur, & affirmatur tempus, & dies inceptionis mundi. Ergo ſequitur quòd homo ex ſeipſo non ſcripſit, nec affirmauit. Quare oportet, quòd ille qui mundum creauit; hoc reuelauerit, & ſcribi fecerit, & dixerit. Et ſic concluditur, quòd Deus dixit verba Bibliæ, uel homo ex parte Dei; & per conſequens, quòd liber ſacræ ſcripturæ eſt liber Dei, & eſt a Deo. Et exinde concluditur, quòd quanto uerba, & dicta quæ ſunt in ſacra Biblia ſunt magis alta, & ſupra omnem rationem, & ſenſum; & quanto magis excedunt naturam humanam, quod magis debent credi; & dum uidentur magis difficilia ad credendum, debent credi; quia tunc ſignum eſt, quod ſunt à Deo dicta, & non ab hominibus; & homo debet credere quicquid Deus dicit. Et exinde ſequitur, quòd quia articuli fidei Chriſtianæ ſunt altiſſimi, & ſupra omnem hominem; quod ex hoc, & propter hoc ſunt magis credibiles, & maximè certi, & firmi. Et ſic probatum eſt quod in mundo eſt unus liber, qui eſt liber Dei, & à Deo; qui nominatur Biblia continens duo teſtamenta. Et quod Deus dicit verba in dicto libro ſcripta, uel aliquis ex parte ſua.

Geneſ. 1.

Epilogando concludit propoſitum.

Hic

Hic concluduntur ex iam probatis aliquæ proprietates circa librum Dei; & qualiter ſe debet habere circa illum librum ipſe homo. Cap. CCXIIII.

Prima proprietas Bibliæ.

QVoniam autem iam probatum eſt, quòd Deus habet librum, & quòd unus liber Dei eſt in mundo, in quo continentur verba, quæ Deus dicit; & quis eſt iſte liber, nunc reſtat oſtendere, & concludere aliquas proprietates, & conditiones illius libri; & qualiter homo ſe debet habere erga librum Dei. Vnde ex iſto fundamento, ſcilicet, quia ille liber eſt Dei, & quia Deus dicit verba illius libri, multa poſſunt ſequi, & concludi de illo libro, & verbis eius. Vnde poſtquam ille liber eſt Dei, & uerba illius ſunt uerba Dei, ſequitur quòd homo debet credere totum librum, & omnia uerba ſcripta ib libro; ita quod totus liber eſt credendus firmiſſimè, & ex toto corde abſque aliquo dubio: & hoc illo modo qui conuenit in libro, & Deo: uidelicet ſimpliciter ſine aliqua probatione, & argumentatione, ſed ſolum quia Dei eſt, & Deus dicit: & hoc eſt totum fundamentum credendi ipſi libro. Et ideo tota ipſa Biblia omnia verba eius reducuntur ad unum fundamentum, ad unam rationē.ſ.quia Dei eſt,& Deus dicit;& ſub iſto fundamento,& ſub iſta ratione ſunt credenda,& accipienda omnia uerba ſacræ Bibliæ,& non ſnb alia. Si autem per iſtam portam,& per iſtud princip ium,& generale fundamentum non intrat quis in ipſam Bibliam,ſed vult intrare per aliam portam.ſ.per rationes,& argumentationes, tunc intrare non poterit: quia iſte eſt ſolus modus conueniens tam libro Dei, quàm ipſi Deo. Qui enim aliter non uult credere ipſi Deo, & libro ſuo, niſi per rationes, & probationes, & argumentationes, tunc facit maximam iniuriam Deo, & libro ſuo, & verbis eius; quia uult ire & intrare in librum Dei contra naturam, & mo-

du-

dum libri & Dei. Et ideo neceſſe eſt, ꝙ talis repellatur a libro Dei,& liber ſibi claudatur,& ſecreta libri nõ videat, eo quia iniuriauit librum,& Deum cuius eſt, & reputat Ipſum poſſe mentiri. Et hoc eſt primum quod concluditur de libro Dei.

Vlterius concluditur de libro,quia Dei eſt,& Deus dicit, ꝙ nihil poteſt eſſe falſum in eo, & nihil poteſt eſſe inutilem, nihil ſuperfluum,nihil diminutum; & ideo nihil eſt ibi contemnendum,nihil reſpuẽdum, nihilque iniquum. *Secũda proprietas.* Vlterius cõcluditur de neceſſitate,eo quia Deus dicit verba in dicto libro cõtenta,quod omnia uerba implebuntur .& nihil remanebit incompletum, quoniam Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem. *Tertia proprietas.* Vnde ſi non complerentur uerba Dei ipſemet mẽdax eſſet.Ideo propter ſuum honorem, neceſſe eſt, quòd omnia uerba impleantur, poſtquam uerba Dei ſunt, & ipſe dicit, Si enim quilibet homo quantumcunque modicus nõ uult quod uerbum ſuum mendax ſit, ſed impleatur, quanto maior eſt dominus, tanto magis uult uerba ſua impleri, & non retrocedere, immo unus rex citius exponeret totum ſuum regnum, quàm uerbum ſuum non impleretur. Quanto magis ergo Deus adimplebit uerbum ſuũ, & illa quæ dicit,quum ſit omnipotens? Vlterius concluditur, ꝙ poſtquam Deus habet librum,& verba Dei ſunt in mundo,& Deus locutus eſt,quòd homo debet,obligatur,& tenetur diligere,& amare Deum, & uerba Dei, quæ proceſſerunt de ore ſuo. *Quarta proprietas.* Vnde quia homo debet amare Deum primo,& ſuper omnia,ut probatum eſt,ſequitur ꝙ debet etiam amare uerba ſua. Et quia nihil magis propinquum Deo,q̃ verbum ſuum:quia verbum ſuũ repræſentat ipſummet,& nihil magis ꝑtinet Deo quàm uerbum ſuum,quia exit de ore ſuo;& per conſequens nihil maius,nihil excellentius, nihil nobilius, nihil precioſius,nihil melius,nihil potentius, nihil amabilius,quàm uerbum Dei. *Cap.1 12. Nihil precioſius uerbo Dei.* Et per conſequens ſequitur, ꝙ verbũ Dei eſt ſuper oẽs creaturas,& excellit oẽs creaturas, & magis

pro-

tum fieri poteſt, omnes homines cum exhortatione, & præcepto, promiſſione, & comminatione ad uerum bonum hominis, inquantum homo eſt, ſcilicet ad uerum amorem intra ſe, & ueram unitatem, ſocietatem, & fraternitatem, & pacem, & concordiam, ſed mala creatura nō poteſt ex ſeipſa, & ex natura ſua amare homines, nec uerum bonum hominis, inquantum homo eſt, nec inducere, nec prouocare ipſos homines ad uerum bonum hominis: immo totum per oppoſitum, quia mala creatura eſt contra uerum bonum hominis, inquantum homo eſt, & illud deſtruit inquantum poteſt, quia mala creatura eſt deuiata, & eſt contra ueritatem, & habet in ſe radicem omnium malorum, ſcilicet amorem priuatum: & ꝑ cōſequens habet conditiones, & proprietates ſuperius dictas de amore ſuuipſius, & propriæ uoluntatis. Quare cō-

Cap. 189. cluditur, ꝙ nulla creatura mala ex ſeipſa, & propria inclinatione poterit dicere verba ſacræ ſcripturæ. Nec etiam poterit bona creatura dicere uerba ſacræ ſcripturæ ex ſeipſa, & proprio motu primo, quia uerba ſacræ ſcripturæ dicuntur per modum mandati & præcepti, per modum comminationis, & auctoritatis, & dominationis, ut iam dictum eſt, ſed nulla creatura bona aſſumeret ſibi talem auctoritatem ex ſeipſa, ut præciperet, & mandaret, & comminaret de pœnis æternis, & promitteret bona, ſeu beneficia æterna; quia tunc non eſſet bona creatura; immo præſumptuoſa, quæ ex ſeipſa aſſumeret ſibi talem auctoritatem præcipiendi, & comminandi, & ſic loquendi quæ ſoli Deo pertinent; immo eſſet peſſima, & ſummè ſuperba, & contra Deum. Et hoc non poteſt eſſe, quia bona creatura habet in ſe radicem omnium bonorum.

Concluditur quòd Deus dixit verba Biblia.

Quare concluditur, quòd nulla creatura neque bona, neque mala, potuit primo dicere ex ſeipſa, & propria inclinatione, & inuenire ſcripturam ſacram. Ergo reſtat, & concluditur, ꝙ quum iſta uerba ſunt dicta ab aliquo primo, & aliquis dixerit ea primo & propria auctoritate, quòd uel Deus dixit primo, & propria auctoritate uerba ſa-

ſcripturæ, uel aliqua creatura ex mandato, & uoluntate, & ordinatione Dei, & non ex ſeipſa. Et ſic modus, & forma uerborum ſacræ ſcripturæ oſtendunt manifeſtiſſimè, quòd Deus dixit uerba Bibliæ, & quòd Biblia eſt liber Dei.

Quamuis autem omnia quæ probantur per librum creaturarum ſint ſcripta in libro ſacræ ſcripturæ.& ibi cõtinuantur,& etiam illa quæ ibi continentur in libro Bibliæ ſint in libro creaturarum, tamen aliter, & aliter. Quia in ſcientia libri creaturarum ſunt omnia per modum probationis, quia ibi probatur per ipſas creaturas, ꝙ ita debet facere homo,& probatur debitum,& obligatio hominis erga ſuum Creatorem. Sed in libro Bibliæ omnia eadem illa continentur per alium modum, ſcilicet per modum præcepti, & per modum mandati, per modum monitionis,& exhortationis, promittendo & cõminando. Aliud autem eſt probare, ꝙ ita debet fieri, & aliud eſt præcipere, & mãdare, & monere, & exhortari cũ promiſſionibus, & penis ꝙ fiat. Hoc enim ſolum pertinetur auctoritati, & dominio: primum autem non. ſ. probare: q̃a quilibet põt probare ꝙ fieri debet, ſed non mãdare ꝙ fiat. Vnde per librum creaturarum probatum eſt, quòd homo debet amare primo Deum, & ſuper omnia ex toto corde, & ex tota mẽte, & ex totis uiribus, & quòd ad hoc obligatur, & quòd omnis homo debet amare ſecũdò omnem hominem ſicut ſeipſum. Sed ſancta Biblia dicit hoc idem, ſed aliter, quia per modum mandati, & præcepti, & non per modum probationis, & promittit facientibus hæc, uitam æternam. Et iſte modus eſt altior, & maior, quia maior eſt præcipere, quàm probare. Et in hoc oſtẽditur, quòd liber Bibliæ, qui loquitur per modum auctoritatis, & præcepti, eſt de tanto maior, & altior, & ſuperior, quàm liber creaturarum, de quanto maius eſt præcipere, & emendare, ſeu imperare, quàm probare tantùm. Item liber creaturarum, ſeu naturæ probat, quòd Deus eſt primo timendus ſuper omnia, laudandus, honorandus,

Differentia libri inter librũ creaturarum, & librum Bibliæ.

Cap. 112.

Deut. 1.
Matth. 22.

tandus,& glorificandus;& ꝙ omnis homo debet timere Deum, laudare, & honorare, & glorificare, & illi ſoli ſeruire, credere, obedire, & in eo ſolo confidere. Et liber Bibliæ dicit hoc idem, ſed aliter, quia non per modū probationis, ſed per modum pręcepti,& mandati,& exhortationis; vltra proponit præmium, & promittit retributionem ęternam facientibus hęc, ſcilicet timentibus Deum, honorantibus, glorificantibus, & laudantibus. Vnde dicit; Time Deum, honora Deum, ſeruies Deo, honorifices, & laudes Deum, &c. Et liber creaturarū dicit, & probat:hoc debeo facere: & liber Bibliç pręcepit; Fac hoc.

Epilogat. Et ſic apparet ſumma concordia, ſumma conſonantia, & ſumma conuenientia inter librum ſacrę ſcripturę, & librum creaturarum; & ꝙ liber creaturarum ſeruit, & famulatur libro ſacrę ſcripturæ, quaſi imperāti, mādāti, & præcipienti, & apparet, quòd non differunt niſi in modo dicendi, & loquēdi; quia unus loquitur ꝑ modū probationis, & alter per modū præcepti, & auctoritatis.

Alia probatio eſt, quòd Deus dixit verba ſacræ Bibliæ, & quòd liber eſt à Deo. Cap. CCXIII.

VLterius eſt alia probatio, ꝙ Deus dicit ea, quæ ſunt in libro Bibliç ſcripta. Vnde in libro Bibliæ ſunt verba quę ſunt ſupra homines, , & ſupra naturam humanam totaliter;ita quòd impoſſibile eſt, quòd homines dixerūt talia verba đ ſe primo,nec ꝑ ſe nec inuenerūt. Vnde nullus pōt dicere,nec loqui ꝑ ſe,& ex ꝓpria ſciētia illa q̄ nō poteſt cogitare, qa omne qđ dr̄ primo cogitať in corde. Sed verba, quæ ſcripta ſunt in libro Biblię, non pn̄t primo cogitari ab homine, nec intelligi, nec imaginari, non pn̄t primo cadere in imaginatione hoīs, immo sūt ſupra

omnem

oēm intellectū, ſupra omnē æſtimationē, & ſupra omnem opinionē,& cogitationē oīm hoīm, & ſunt totaliter incogitabilia ab omni hoīe, eo q̃a ſunt altiſſima, & ꝓfundiſſima,& ſecretiſſima. Si ergo verba ſcripturæ ſacræ ſunt ita alta,& extra, & ſupra ęſtimationem omniū hoīm, ſequit ꝙ ſi nō potuit homo cogitare oia illa primo nec inuenire, quod etiam non potuit ex ſeipſo dicere,nec loqui. Hoc autem patet diſcurrēdo per vtrunque teſtamentū. Quis enim homo potuit primo cogitare in corde ſuo, & affirmarę,& dicere, ꝙ tres ꝑſonæ eſſent realiter diſtinctę: ita ꝙ vna nō eſt alia,& eſſent vna, & eadē eſſentia, & ſubſtantia numero: ita ꝙ vna & eadem res, numero, & eſſentia eſſet in tribus realiter diſtinctis perſonis:& ꝙ tres perſonæ eſſent vnus Deus ſimplex,& indiuiſibilis. hoc enim eſt ſupra oēm cogitationē, & ſupra omne cor humanum, nec aliquis homo pōt hoc prima cogitare,nec dicere. Bene enim homo potuit cogitare, ꝙ unus Deus eſſet tantùm, ſimplex, & indiuiſibilis,ſed ꝙ vnus Deus eſſet tres ꝑſonæ realiter diſtinctæ,& ęquales in omnibus, hoc non potuit primo cadere in corde hominū. Ergo ſequitur, ꝙ ille qui dixit, & primo locutus eſt hoc, quòd vnus Deus eſſet tres perſonæ, ꝙ erat ſupra homines,& pluſquam homo: ergo erat Deus. Ergo Deus primo dixit hoc, q̃a homo non potuit. Quis enim homo primo dixiſſet,& cogitaſſet hoc de Deo,quū adhuc vix homines cogitare poſſunt, quòd vnus Deus eſt? & tamen iſta verba ſunt ſcripta in libro Bibliæ in nouo teſtamento per totum,& prædicata, & publicata per totum mundum.

Probat per vtrunq; teſtamentum ꝙ Deus dixit verba Bibliæ.
Gen. 1.
Iſa. 6.
Pſal. 66.

Item quis homo, uel creatura poſſet primo ex ſe cogitare, aut dicerę,vel affirmare de facto .ſ. ꝙ Deus ctus eſt homo;& ꝙ ita eſt de facto;& ꝙ Deus vnitus eſt humanitati, & humanitas unita eſt deitati in una perſonalita, ꝙ humanitas,& deitas ſunt in una & eadem perſona: & ita ꝙ Deus eſt homo;& homo eſt Deus, & qđ hoc factū eſt in ſecūda ꝑſona deitatis trinitatis. ſ. filij, &

nō in prima, uel tertia perſona deitatis. Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quę creatura potuit hoc primo de Deo ex ſeipſa. Sic poſſet fortè cogitari, vel dici, quòd deberet fieri homo, ſed quòd de facto Deus ſit factus homo; & quando, & quomodo, & in quo loco quis homo potuit de Deo dicere, uel de Deo
Joan. 1. cogitare. Neque enim creatura bona, nec mala potuit
Luc. 1. hoc primo dicere ex ſeipſa. Mala autem non potuit hoc primo dicere ex ſeipſa, quia hoc eſt ad uerum, bonum, & exaltationem, & ſummam dignitatem humanæ naturæ, & maius bonum quod poſſit eſſe. Neque etiam bona creatura potuit hoc dicere primo ex ſeipſa, quia nulla creatura potuit hoc ſcire ex ſeipſa. Ergo ſi bona creatura dicit, a Deo habuit, quia aliter dicere non potuit. Ergo qui primo hoc dicit, & reuelauit, Deus fuit, & a Deo primo reuelatum fuit. Sed quum totum teſtamentum nouum ſit plenum iſtis uerbis, quòd Deus factus eſt homo, & homo non primo dicit, ergo Deus dicit.

Item quòd virgo concipiat in utero ſuo puerum ſine uiro; & quòd pariat ipſum puerum exiſtens virgo; & permanens virgo poſt partum; quis homo potuit hoc primo cogitare, aut dicere, aut affirmare, quum hoc ſit contra uſum humanum; & nullo modo poſſit cogitari, aut cadere in cogitatione hominis, quæ mulier potuit hoc primo cogitare ex ſeipſa? Ergo ſequitur, quod qui primo hoc dixit, uel reuelauit, ſcilicet, ꝙ uirgo deberet concipere, & parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc ſcriptum eſt in libro Biblię, ſcilicet in nouo Teſtamento, ſcilicet ꝙ virgo concepit, & peperit: & poſt partum virgo
Luc. 1. permanſit; & ꝙ ita factum eſt. Ergo ſequitur, quòd ſi ibi eſt, quòd aliqua dicit hoc de ſeipſa, ſcilicet quòd ipſa concepit filium ſine viro, & peperit, permanens virgo; ſequitur, quòd ita eſt factum, & quòd verum eſt, quia ipſa mulier quæ hoc dicit, non potuit hoc primo cogitare ex ſeipſa, quia hoc eſt extra omnem ęſtimationem, & cōtra om

nem

nem experientiam conſuetam. Ergo ſi dicit, & ex ſeipſa cogitare non potuit, ſequitur ꝙ dicere non potuit niſi q̄a ſenſit per experientiam, & uidit in ſeipſa; ſequitur, ꝙ ita factum eſt; ergo prius factum eſt in ſeipſa, q̄ dicit, quia aliter dicere non potuit. Si autem ideo dicit, quia ſibi reuelatum eſt, quia ita deberet fieri, quia ſolus Deus potuit hoc reuelare, uel aliquis ex parte eius; ſequitur etiã, ꝙ ita eſt, quia a Deo dictum eſt. Si ergo dictum eſt hoc, quod virgo concepit, & peperit; ſequitur ꝙ ita factum eſt. Et ſi ita factum eſt, a ſolo Deo factum eſt: vel ergo Deus dicit, & reuelauit, ꝙ ita fieret, vel ſi Deus non dicit, vel reuelauit, & aliqua mulier dicit; ſequitur, ꝙ ideo dicit; quia in ea Deus hoc fecit priuſquam ipſa dixerit. Sic ergo, vel hoc eſt a Deo dictum & factum prius dictum, poſtea factum, uel eſt a Deo primo factum, & poſtea a muliere dictum; & ſic ſemper neceſſario eſt a Deo. Et ſic quia hoc dici non potuit a muliere, niſi prius Deus hoc fecerit, nec Deus hoc dixerit, niſi ꝙ ita faceret; ſeq̄tur, ꝙ ita factũ eſt. Gen. 1.

Præterea, quæ creatura, quis homo potuit cogitare in corde ſuo, & dicere, ꝙ ſubſtantia panis inuiſibilis ſub colore latens, & ſub accidentibus conuertatur, & mutetur ſubſtantialiter in corpus humanum uiuum; & uinum conuertatur in ſanguinem humanũ uiuum? Nulla enim creatura potuit hoc primo cogitare, nec dicere; & tamen dictum eſt, & ſcriptum in nouo Teſtamento; ergo ſequitur, ꝙ Deus dicit hoc, & ſupra homines eſt hoc primo cogitare, uel dicere.

Præterea quis homo potuit primo cogitare, uel dicere ex ſeipſo, quod Deus creauit mundum, dicendo tempus, & quando creauit, modum, & formam, & ordinem, ſicut ſcribitur in antiquo Teſtamento in primo libro, ubi ſcribitur tempus, & modus, & forma creationis, & ordo omnium creaturarum. Hoc enim nullo modo poteſt ſcribi ab homine: niſi aliquis ei dixerit, ſcilicet ꝙ mundus tali tempore inceperit. Quamuis autem poteſt probari, quòd mundus ſit creatus, & *Matth. 26.* *Matth. 14.* *Luc. 22.* *Ioan. 6.* *Gen. 1.*

quare; & propter quem finem ſit creatus, ſed tamen quã do fuerit creatus, & quot anni fuerunt, quòd mundus eſt creatus, ponendo certum numerum, nullo modo poteſt hoc ſcire homo ex ſe, neque probare: Oportet enim, quòd ille qui creauit mundum, hoc dixerit. Neque enim primus homo hoc dicere potuit, neque aliquis alius poſt eum. Potuit enim primus homo ſcire de ſeipſo quando creatus fuit, ſed quando alia creata ſunt quæ præceſſerunt ipſum, hoc ſcire non potuit. Vnde ſcribitur, quòd primus homo inter omnes creaturas ultimus fuit, & quòd ſexta die formatus fuit. Quomodo enim ſcire potuit, quod illa dies, qua ille formatus fuit, erat ſexta, & quòd nõ præceſſiſſent niſi quinque dies, niſi quòd Deus dixerit ei? Quia ergo in libro Bibliæ ſcribitur primus dierum, quo mundus incępit, & certum initium temporis; & hoc nullo modo poteſt fieri ab homine; hoc ſignificat, quòd ille qui dixit hoc, eſt ſupra omnes homines, &

Gen. 1. reuelauit. Quia enim nullus homo ex ſeipſo potuit hoc dicere, nec ſcribere; ideo oſtenditur, quòd nullus talis iſtum librum fecerit. Omnis enim homo qui facit librum, & ſcribit ex ſeipſo aliquid, vult quòd ei credatur: & quod illi qui legent librum, credant verbis ſcriptis. Et ideo oportet quod illud quod homo ſcribit in libro ſuo ſit tale, uel quod ſit per ſe maniſeſtũ, uel quod poſſit per experientiam manifeſtari, uel quod aliquo modo poſſit induci, vt credatur, vel per rationem, vel per ſenſum, vel per ſignum, vel per quencũque alium modum. Quis enim homo poteſt affirmare in libro ſuo ex ſeipſo illud quod eſt omnino incertum, nec aliquo modo ſcribi poteſt a b homine, neque fieri poteſt credibile per aliquam probationem, nec per aliquod moſtiuum, ſed eſt extra omnem æſtimationem, & extra omnem opinionem. Quis ita fatuus eſſet, ita ſine ſenſu, qui ex ſeipſo talia faceret, & ſcriberet librum de hoc? Sed certum eſt, & clarum quòd tempus, hora, & dies inceptionis mundi, nullo modo poteſt ab aliquo homine ſciri, neque poſ-

ſunt eſſe rationes, neque perſuaſiones, neque probationes, neque inductiones, neque ſigna, neque experientiæ, neque æſtimationes, quibus poſſit credi, quòd tali die incepit mundus, & non ante: immo hoc eſt occultum homini cuicunque, & ignotiſſimum. Ergo ſequitur, quòd nullus homo fuit ita fatuus, ita ſtultus, ita ſine ſenſu, ſine experientia; quod ex ſeipſo ſcripſerit talia, & affirmauerit in libro ſuo; ſed tamen in primo libro Bibliæ in antiquo teſtamento certitudinaliter ſcribitur, & affirmatur tempus, & dies inceptionis mundi. Ergo ſequitur quòd homo ex ſeipſo non ſcripſit, nec affirmauit. Quare oportet, quòd ille qui mundum creauit; hoc reuelauerit, & ſcribi fecerit, & dixerit. Et ſic concluditur, quòd Deus dixit verba Bibliæ, uel homo ex parte Dei; & per conſequens, quòd liber ſacræ ſcripturæ eſt liber Dei, & eſt a Deo. Et exinde concluditur, quòd quanto uerba, & dicta quæ ſunt in ſacra Biblia ſunt magis alta, & ſupra omnem rationem, & ſenſum; & quanto magis excedunt naturam humanam, quod magis debent credi; & dum uidentur magis difficilia ad credendum, debent credi; quia tunc ſignum eſt, quod ſunt à Deo dicta, & non ab hominibus; & homo debet credere quicquid Deus dicit. Et exinde ſequitur, quòd quia articuli fidei Chriſtianæ ſunt altiſſimi, & ſupra omnem hominem; quod ex hoc, & propter hoc ſunt magis credibiles, & maximè certi, & firmi. Et ſic probatum eſt, quod in mundo eſt unus liber, qui eſt liber Dei, & à Deo; qui nominatur Biblia continens duo teſtamenta. Et quod Deus dicit verba in dicto libro ſcripta, uel aliquis ex parte ſua.

Geneſ. 1.

Epilogando concludit propoſitum.

His

Hic concluduntur ex iam probatis aliquæ proprietates circa librum Dei; & qualiter ſe debet habere circa illum librum ipſe homo. Cap. CCXIIII.

Prima proprietas Bibliæ.

QVoniam autem iam probatum eſt, quòd Deus habet librum, & quòd unus liber Dei eſt in mundo, in quo continentur verba, quæ Deus dicit; & quis eſt iſte liber, nunc reſtat oſtendere, & concludere aliquas proprietates, & conditiones illius libri; & qualiter homo ſe debet habere erga librum Dei. Vnde ex iſto fundamento, ſcilicet, quia ille liber eſt Dei, & quia Deus dicit verba illius libri, multa poſſunt ſequi, & concludi de illo libro, & verbis eius. Vnde poſtquam ille liber eſt Dei, & uerba illius ſunt uerba Dei, ſequitur quòd homo debet credere totum librum, & omnia uerba ſcripta ib libro; ita quod totus liber eſt credendus firmiſſimè, & ex toto corde abſque aliquo dubio: & hoc illo modo qui conuenit in libro, & Deo: uidelicet ſimpliciter ſine aliqua probatione, & argumentatione, ſed ſolum quia Dei eſt, & Deus dicit: & hoc eſt totum fundamentum credendi ipſi libro. Et ideo tota ipſa Biblia omnia verba eius reducuntur ad unum fundamentum, ad unam rationē.ſ.quia Dei eſt,& Deus dicit;& ſub iſto fundamento,& ſub iſta ratione ſunt credenda,& accipienda omnia uerba ſacræ Bibliæ,& non ſub alia. Si autem per iſtam portam,& per iſtud princip ium,& generale fundamentum non intrat quis in ipſam Bibliam,ſed vult intrare per aliam portam.ſ.per rationes,& argumentationes, tunc intrare non poterit: quia iſte eſt ſolus modus conueniens tam libro Dei, quàm ipſi Deo. Qui enim aliter non uult credere ipſi Deo, & libro ſuo, niſi per rationes, & probationes, & argumentationes, tunc facit maximam iniuriam Deo, & libro ſuo, & verbis eius; quia vult ire & intrare in librum Dei contra naturam, & mo-

dum libri & Dei. Et ideo neceſſe eſt, ꝙ talis repellatur a libro Dei,& liber ſibi claudatur,& ſectera libri nõ videat, eo quia iniuriauit librum,& Deum cuius eſt, & reputat ipſum poſſe mentiri. Et hoc eſt primum quod concluditur de libro Dei.

Vlterius concluditur de libro,quia Dei eſt,& Deus dicit, ꝙ nihil poteſt eſſe falſum in eo, & nihil poteſt eſſe inutilem, nihil ſuperfluum,nihil diminutum; & ideo nihil eſt ibi contemnendum,nihil reſpuẽdum, nihilque iniquum. *Secũda proprietas.* Vlterius cõcluditur de neceſſitate,eo quia Deus dicit verba in dicto libro cõtenta,quod omnia uerba implebuntur. & nihil remanebit incompletum, quoniam Deus nihil poteſt facere contra ſuum honorem. *Tertia proprietas.* Vnde ſi non complerentur uerba Dei ipſemet mẽdax eſſet.Ideo propter ſuum honorem, neceſſe eſt, quòd omnia uerba impleantur, poſtquam uerba Dei ſunt, & ipſe dicit, Si enim quilibet homo quantumcunque modicus nõ uult quod uerbum ſuum mendax ſit, ſed impleatur, quanto maior eſt dominus, tantò magis uult uerba ſua impleri, & non retrocedere, immo unus rex citius exponeret totum ſuum regnum, quàm uerbum ſuum non impleretur. Quanto magis ergo Deus adimplebit uerbum ſuũ, & illa quæ dicit,quum ſit omnipotens? Vlterius concluditur, ꝙ poſtquam Deus habet librum,& verba Dei ſunt in mundo,& Deus locutus eſt,quòd homo debet; obligatur,& tenetur diligere,& amare Deum, & uerba Dei, quæ proceſſerunt de ore ſuo. *Quarta proprietas.* Vnde quia homo debet amare Deum primo,& ſuper omnia,ut probatum eſt,ſequitur ꝙ debet etiam amare uerba ſua. Et quia nihil magis propinquum Deo,q̃ verbum ſuum;quia verbum ſuũ repræſentat ipſummet,& nihil magis ptinet Deo quàm uerbum ſuum,quia exit de ore ſuo;& per conſequens nihil maius,nihil excellentius, nihil nobilius, nihil precioſius,nihil melius,nihil potentius, nihil amabilius,quàm uerbum Dei. *Cap. 12. Nihil precioſius uerbo Dei.* Et per conſequens ſequitur, ꝙ verbũ Dei eſt ſuper oẽs creaturas,& excellit oẽs creaturas, & magis

pro-

Verbo Dei debetur honor.

propinquum eſt Deo, & magis pertinet Deo, quàm omnes creaturæ. Item ſequitur, quòd ſicut homo tenetur amare Deum, ita debet amare uerbum ſuum repræſentans eum. Et ſicut Deo tenetur dare omnem honorem, ita tenetur dare uerbo Dei omnem honorem, & omnem gloriam, & omnem laudem; & debet ſe exponere ad mortem pro uerbo Dei. Et ſicut debet amare Deum plus, quàm omnes creaturas, & quàm ſeipſum; ita debet amare verbum Dei plus quàm omnes creaturas, & quàm ſeipſum. Et per conſequens homo debet cauere ſuper omnia ne contemnat, ne iniuriet, ne offendat uerbum Dei. Et per conſequens ſequitur, quòd poſtquàm homo habet in ſeipſo locum in quo poſſunt recipi uerba Dei, ſcilicet ipſum cor, debet recipere in corde uerbum Dei, & præparare cor ſuum ad recipiendum uerba ſua. Et nul

Cap. 13.

la alia uerba debet primo in corde ſuo recipere, ſed debet implere totum cor ſuum de verbis Dei. Et ideo homo ſi recipiat primo in corde ſuo alia uerba quàm uerba Dei; tunc facit maximam iniuriam Deo, & uerbis eius: quia expellit uerba Dei de ſua domo, de ſuo loco proprio eis debito, & ponit ibi alia uerba. Et quia etiam uerbum Dei repræſentat Deum, & exit de ore Dei; & mittitur à Deo, ſequitur, quod qui recipit uerbum Dei in corde ſuo, recipit Deum: & qui habet uerbum Dei in corde ſuo, habet Deum in corde ſuo: & qui portat uerbum Dei in corde ſuo, portat Deum. Et ideo nihil maius, nihil melius, nihil nobilius, nihil pretioſius; nihil amabilius poteſt homo habere in corde ſuo, quàm uerba Dei. Et quia uerbum Dei intrat cor hominis, & nulla alia res poteſt intrare ipſum cor, niſi ipſum uerbum; & ipſum uerbum principaliter in corde habitat; ideo nulla res eſt magis propinqua cordi, quàm ipſum uerbum habens ingreſſum ad cor. Et quia uerbum Dei eſt uiuum, ſicut Deus uiuit, cuius eſt, & exit de ore eius; ideo neceſſe eſt, quod uiuificet ipſum cor, & faciat ipſum iocundum, & lætum. Et quia eſt calidũ, quia eſt ardens in igne

Qui uerbũ dei recipit, Deũ recipit.

Cap. 193.

amoris; ideo calefacit cor, & facit ardere, & inflammari in amore. Et quia eſt uerum, & certum: ideo firmat ipſum cor in ueritate, & ſolidat, & illuminat, & clarificat. Et quia eſt virtuoſiſſimum, & potentiſſimum, & ſummè actiuum, & operatiuum: ideo operatur in corde ſubito, & mutat ad ſe, & protegit, & defendit. Et quia uerbum Dei eſt altiſſimum; ideo eleuat ipſum cor, & trahit ad altiſſima. Et ſic patent aliquæ proprietates uerbi Dei, & libri ſui in quo ſunt uerba Dei: & etiam qualiter ſe debet homo habere ad librum Dei, & uerbum Dei; quoniam debet primo Dei librum ſtudere, audire, & habere, & legere.

Verbũ Dei viuificat.

Verbũ Dei calefacit cor.

Comparatio uerba Dei ad creaturas. *Capit.* CCXV.

DVo autem ſunt nobis manifeſta, quæ habemus, & tenemus de Deo in hoc mundo: ſcilicet creaturæ ſuæ, & uerba ſua. Sed iſta duo non ſunt æqualia, quia uerbum Dei ſupra hominem, & ſupra omnem creaturam; & omnis creatura exiuit de nihilo, ſed uerbum Dei exit de ore Dei. Et ideo uerbum Dei, quia eſt maius omnium creaturarum, habet poteſtatem, & dominium ſupra omnem creaturam; & omnis creatura ſub iecta eſt totaliter, & pœnitus uerbo Dei: & ideo impoſſibile eſt, quod aliqua creatura poſſit reſiſtere uerbo Dei: & ideo uerbum Dei mutat creaturam, & ipſa creatura non poteſt mutare uerbum Dei; quia eſt immutabile, inuariabile, ſicut Deus, à quo eſt. Et quia uerbum Dei eſt efficaciſſimum, uirtuoſiſſimum, & ſummè operatiuum, & actiuum: ideo ſubito quando mittitur, & uenit ſupra creaturam: mutat eam ſine aliqua reſiſtentia: & omnis creatura obedit uerbo Dei. Item omnis creatura ſummè diſtat à uerbo Dei, quia per uerbum Dei

Oĩa sũt ſub iecta verbo Dei.

Verbũ Dei mutat creaturam.

omnis

omnis creatura facta eſt;& de nihilo venit in eſſe per virtutem verbi Dei ; quia habet omnem virtutem, & poteſtatem Dei a quo eſt. Vnde Deus per verbum, & dicendo creauit omnes creaturas: & ideo omnes creatura ſubiecta eſt totaliter verbo Dei: quia per ipſum eſſe habet, & etiam portatur, & ſuſtinetur in eſſe. Vnde quia Deus dixit creaturæ factę ſunt: & ſi non dixiſſet, nulla creatura facta fuiſſet; & ſic omnis creatura ideo eſt, quia Deus dixit. Vnde primum quod exit a Deo, eſt verbum ſuum, & per ipſum omnia alia creatur, & recipiunt eſſe de nihilo. Et ſic apparet maxima inæqualitas inter verbum Dei, & ipſas creaturas, & quod neceſſe eſt eſſe omnem creaturam ſubiectam verbo Dei.

Deus conſolatur nos p verba ſua.

Item Deus dedit homini creaturas, & verba ſua, ſed plus dedit quando dedit verba ſua, quàm quando dedit creaturas ſuas: de quanto plus valent verba Dei, quàm omnes creaturæ. Et ſic Deus duobus modis conſolatur hominem, ſcilicet per creaturas, & per verba ſua: & plus per verba, quàm per creaturas: quia creaturæ ſunt de nihilo; ſed verba Dei exeunt de ore Dei. Et ideo ſicut ſponſa plus conſolatur de verbis ſponſi, quàm de arra ſibi miſſa, & de muneribus;& ſubditus magis appretiat verba regis, quàm munera, & magis conſolatur; & filius bonus plus conſolatur de verbis patris, quàm de muneribus: ita homo plus debet appretiare verba Dei, quàm creaturas, quæ ſunt munera Dei data ſicut arra, & plus debet gaudere de verbis Dei, quàm de creaturis ſibi datis ad ſeruiendum.

Si ergo homo tantùm conſolatur in creaturis Dei, magis debet conſolari, & lętari in verbis Dei. Et ſicut recipit creaturas Dei cum tanta diligentia, magis debet recipere verba Dei, & cum maiori reuerentia. Et ſi appretiat creaturas Dei, multomagis debet appretiare verba Dei.

Valde enim contra rationem eſt, quòd homo quotidie

tidie utatur creaturis Dei, & quòd contemnat uerba Dei, & nolit audire uerba Dei. Verba enim Dei procedunt, & exeunt de corde Dei, & ideo portant cor Dei, & intentionem, & uoluntatem Dei, & intrant in cor hominis. Sed creaturæ exeunt de nihilo, & ideo uerba Dei ſunt propinquiſſima Deo, ſed creaturæ ſunt quaſi alienæ a Deo, quia de nihilo. Quare ſine comparatione plus ualet uerbum Dei, quàm omnes creaturæ, & Deus plus appretiat uerbum ſuum, quàm omnes creaturas. Qui ergo non uult recipere, nec audire uerba Dei, non eſt dignus, quòd utatur creaturis Dei. Poſtquam ergo Deus locutus eſt homini, & dignatus eſt loqui hominibus; Dominus ſeruo; Rex ſubdito; Creator creaturæ; Artifex operi manuum ſuarum; Dominus infinitæ maieſtatis rei de nihilo factæ; & uerba ſua ſcripta ſunt, magnam iniuriam facit homo Deo, & multum contemnit eum ſi non uult audire, nec uerba ſua recipere; & contemptis illis audit, legit, & ſtudet, & recipit uerba hominum. Magis debet homo audire, & legere uerba Dei, quàm uerba hominis; magis debet audire uerba Creatoris, quàm uerba creaturæ; & magis debet audire illum qui creauit omnia, quàm illum qui eſt creatus inter omnia de nihilo. Magis debet audire uerba illius qui non poteſt mentiri, ſed eſt ueritas, quàm illius qui poteſt mentiri, & decipi, & decipere; & magis debet audire uerba illius, qui uiuit in æternum, quàm hominis mortalis, & qui iam mortuus eſt, & non uiuit: & magis debet audire uerba illius a quo creatus eſt, & qui dedit ei ſuam imaginem, & a quo recipit quicquid habet, quàm uerba illius, a quo nihil accepit: magis debet audire uerba illius, qui continuè ſeruat eum in eſſe, & indeſinenter largitur, & dat ei ſua beneficia,

Verba Dei portant cor Dei, & eius intẽtionem.

Qui non uult audire uerba Dei, maximè iniuriatur Deo.

ficia, ſine quibus non poteſt eſſe, quàm illius à quo nullum beneficium recipit, nec poteſt recipere, nec poteſt aliquid ſibi dare. Magis debet audire uerba illius, qui promittit ſibi uitam æternam, quàm illius qui nihil promittit, nec aliquid poteſt dare. Multo magis debet audire homo qui eſt opus, uerba illius qui fecit eum, & ſui factoris, quàm illius qui factus eſt; & magis uerba Domini, quàm ſerui, Regis quàm ſubditi, & omnipotentis, quàm nihil potentis: & illius qui de ſe eſt infinitum, & omne bonum, quàm illius qui habet in ſe radicem omnium malorum: & illius qui habet omnem hominem iudicare: quàm illius qui iudicandus eſt, & multo magis debet delectari in ſtudendo, & legendo uerba, & librum Dei, qui creauit illum, quàm illius qui creatus eſt. Si ergo homo facit oppoſitum iſtorum, maximam iniuriam, & contumeliam facit Deo creatori ſuo, & uerbis eius.

Qualiter creaturæ, & verba Dei conueniunt homini. Cap. CCXVI.

Quoniam autem homo habet corpus, & animam, & unum non eſt aliud, quia anima eſt intellectualis, & ſpiritualis, & corpus terreſtre, & elementale: & utrunque habet ſuam uitam, quia aliter uiuit corpus, quàm anima. Quamuis enim corpus uiuit mediante anima: & ex præſentia animæ: attamen corpus indiget cibo, & potu, & nutrimento, & conſeruatione. Sicut autem corpus indiget cibo, & nutrimento, ut uiuat, & nutriatur, & conſeruetur, & augmentetur, aliter periret, & moreretur: ita ſimiliter anima indiget cibo, & potu, & nutrimento, & alimento: ut augmentetur, nutriatur, & conſeruetur in uita ſua: quæ eſt amor bonus, gaudium, & ſpes, & conſolatio ſecundum Deum. Et quoniam nutrimentum, & cibus, & alimentum debet habere conuenientiam, ſeu conuenire

Quod uerbum Dei eſt cibus animæ.

cum re quæ autem, & nutritur, & debet intrare in rem nutriendam, & uniri cum ea aliter non nutrit; & ideo quia corpus eſt terreſtre, & elementale: ideo nutritur, viuit, & creſcit de cibis, & alimentis terreſtribus, & elementalibus: tanquàm ſibi ſimilibus, quæ intrant corpus hominis realiter, & per ſuam præſentiam, ex quibus fit bonus humor, & ſanguis: ita conformiter quia anima eſt ſpiritualis, & intellectualis: & nullo modo terreſtris, nec elementalis: ideo nutriri, & uiuere debet de cibis, & nutrimentis, & alimentis ſpiritualibus, & intellectualibus; & non corporalibus nec terreſtribus, tanquam de ſibi ſimilibus, quæ ſolum poſſunt intrare animam per ſuam præſentiam. Et quia anima eſt ad imaginem Dei facta, & nullum eſt medium inter animam, & Deum: ideo debet nutriri, & alimentari de cibis, & alimentis, & nutrimentis diuinis, quæ immediatè procedunt à Deo. Et quia uerbum Dei exit de corde Dei, & procedit de ore eius, & poteſt intrare in cor animæ, & eam penetrare: ideo anima debet nutriri, & viuere, creſcere, & ſuſtentari in uerbis Dei, quę procedunt de ore eius: & ſolum uerbum Dei eſt proprium alimentum, proprius cibus, & proprium nutrimentum ipſius animæ, & cordis. Sicut ergo cibus terreſtris, & alimentum corporale intrant in corpus iam prius viuum; & ipſum augmentant, nutriunt, corroborant, & conſeruant; ita uerbum Dei, quod intrat cor, & animam iam prius viuam, & uiuentem, augmentat ipſam, & nutrit; & corroborat, conſeruat, & ſuſtentat in amore Dei, & ſpe bona, & gaudio, & conſolatione: & in omnibus, quæ pertinent ad uitam animę, & cordis. Ecce ergo qualiter conueniunt homini, & proportionantur creaturæ, & verba Dei, quia creaturæ corporales reſpiciunt corpus, & uitam corporalem: & uerba Dei reſpiciunt animam, & uitam ſpiritualem; ut ſicut corpus, quod eſt propter animam, viuit de creaturis corporalibus de nihilo factis: ita anima, quæ eſt propter Deum: & eſt ad imaginem Dei, uiuit de uerbo quod immediatè procedit de ore D i,

Verbũ Dei corroborat, & cõſeruat animam.

Epilogat.

quod eſt ſpirituale, & intellectuale, & diuinum. Ecce quanta propinquitas hominis ad Deum, quanta aſſimilatio, quanta unitas, quanta Dei bonitas, quia uerbum quod exit immediate de corde Dei, intrat cor hominis: uerbum quod procedit de ore Dei, intrat in animam hominis. Et nihil propinquius Deo, quàm uerbum eius; ideo totaliter trahit cor hominis, & animam ad Deum unde exit, & facit cor hominis unum cum corde Dei. Ecce ergo conuenientiſſimè dedit Deus homini duo, ſcilicet creaturas, & uerba ſua: creaturas ad augmentandum, nutriendum, & conſeruandum corpus in uita ſua; & uerba ad augmentandum, nutriendum, & conſeruandum animam in uita ſua propria. Et ideo uerba Dei ſunt uerba uitæ, & non corporis, ſed animæ; & non carnis, ſed cordis. Et ideo animalia bruta non poſſunt uiuere de uerbis Dei; quia non habent animam ſpiritualem, nec intellectualem, nec Dei imaginem. Ecce quantum diſtant abinuicem cibus corporis, & cibus animæ; quia cibus qui nutrit corpus, eſt corruptibilis; ſed cibus qui nutrit animam, ſcilicet uerbum Dei, eſt incorruptibilis, permanens in æternum. Sicut autem homo non facit per ſeipſum cibos corporales, ſed recipit iam factos, & ordinatos à Deo; ita homo non facit cibum ſpiritualem, ſcilicet ipſum uerbum Dei, ſed recipit ipſum dictum, & datum à Deo, quia utrunque eſt à Deo. Si enim homo per ſe non poteſt facere cibos corporales, quibus uiuat corpus, quomodo poterit facere cibum ſpiritualem, ex quo uiuat anima? Et ideo nullum uerbum hominis, quod procedit de corde, & ore hominis, poteſt dare uitam animæ, & nutrire ipſam; ſed oportet, quòd ab alio procedat, ſcilicet de corde, & de ore Dei.

Verbũ Dei trahit animã ad Deũ.

Verbũ Dei eſt verbum vitæ.

Verbũ Dei eſt incorruptibile.

Verbũ Dei nutrit animam abſq; aliqua inueſtigatione cauſæ.

Et ſicut ad hoc, quod cibus corporalis nutriat corpus, non eſt neceſſe, niſi quòd corpus recipiat ipſum; nec eſt neceſſe inquirere cauſam, & fundamentum, & rationem quare potuit ſic fieri, qualiter factus eſt; ita

ad hoc, quòd uerbum Dei nutriat animam; non eſt neceſſe, quòd homo inquirat cauſam, & fundamentum, & rationem uerborum Dei; ſed ſufficit ſcire, quia Dei ſunt, & recipere ipſa uerba in corde, quia ſine hoc nutriunt animam.

Verbũ Dei habet modũ conuenientem uoluntati.

Et quoniam in ipſa anima, uoluntas habet totum dominium, & imperium; & in ea conſiſtit principaliter uita animæ; quia quando illa uiuit tota anima uiuit: quando illa eſt ſatiata, tota anima eſt ſatiata: quando illa creſcit, tota anima creſcit: quando illa nutritur, tota anima nutritur: quando illa deficit, tota anima deficit; quia ipſa eſt cor animæ; & quia uerba Dei reſpiciunt animam, & diriguntur principaliter ad uoluntatem; & reſpiciunt principaliter ipſam tanquam cor ipſius animæ, & tanquam habentem totum imperium in anima; ideo uerba Dei, & liber Dei habere debent modum, ſecundum quod conuenit uoluntati, quæ eſt libera, & in libertate poſita. Et ideo uerba Dei, quæ ſunt in libro Dei poſita, habent aliquando modum præceptiuum, aliquando modum prohibitiuum, aliquando promiſſiuum, aliquando comminatiuum, aliquando narratiuum exemplorum, aliquando deprecatorium, aliquando laudatorium, quia omnes iſti modi conueniunt uoluntati, & affectui; & inclinant, & mouent, & excitant, & nutriunt ipſam uoluntatem ad timorem, & amorem, & ſpem, & gaudium, & ad conſolationem.

Verbũ Dei ẽ certisſimũ excedens omnes probationes.

Sed quia anima quærit ſemper certitudinem, & non recipit aliqua uerba niſi ſint ſibi certa, & non dubia: quia intellectus, qui eſt in anima, ſemper appetit certitudinem; & in hoc ſatiatur, & uiuit, & aliter non quieſcit, donec ſit certus; ideo neceſſe eſt, quòd liber Dei, & uerba libri ſui ſint certiſſima, & non dubia. Et ideo eſt in uerbis Dei, & in libro ſuo certitudo diuinę auctoritatis, quæ eſt tam magna, ꝙ excedit omnes rõnes, oẽs probationes hominũ, & omne ingeniũ humanum, ut iã dictũ eſt; ideo totus liber Dei eſt autenticus, & habet modum

generalem autenticum per totum. Et ſic liber Dei, & verba Dei totam animam complent, & confortant, & nutriunt, & intellectum, & uoluntatem. Ecce igitur qualiter habemus cognitionem, & ſcientiam de creaturis quæ ſunt opera Dei, & facta, & de uerbis Dei, quæ ſunt dicta Dei. Et ſic Deus manifeſtauit ſeipſum homini tam per creaturas, quæ ſunt à Deo, quàm per ueiba quę dicit: ſed magis propinquæ ſe manifeſtauit per uerba, quàm per creaturas, quia uerba exeunt immediatè de corde Dei, & directè tendunt ad cor hominis; & ipſa uerba ſunt magis familiaria homini, & propinqua, quàm creaturæ; quia etiam ipſe homo habet uerba, & dicit ea, & loquitur, & habet, & in multis concordat cum Deo, quia Deus loquitur, & dicit; & homo loquitur, & dicit, & ſic homini uerba conueniunt Deo. Et ſic multum eſt familiaris, & propinqua cognitio Dei per uerba ſua. Et ſic ipſe homo, & per creaturas Dei, & per uerba Dei poteſt uenire ad Deum, & ipſum inuenire, & ſcire intentionem, & uoluntatem Dei. Ergo homo debet ſeipſum exercitare tam in creaturis Dei, quàm in uerbis Dei, ut ſe propinquet ad ipſum, & fiat familiaris cum Deo.

Epilogus.

Quòd anima rationalis exiſtens in homine non eſt de natura corporis, ſed poteſt uiuere per ſe ſeparata à corpore, & eſt immortalis uiuens ſine fine. Cap. CCXVII.

QVoniam autem hæc ſcientia eſt de homine, & principalior res quæ ſit in anima rationali, & quia fortè plures credunt, quòd anima ſine corpore nihil ſit, & quòd mortuo corpore, anima moriat, & non remaneat uiuens, & uiua: & per conſequens non credunt bona

na æterna; & ideo non curant laborare pro illis, nec etiam credunt mala æterna, nec per conſequens curant fugere illa; ideo ut omnis homo cognoſcat, quòd ipſe habeat animam immortalem, quæ in æternum uiuet; hic probatur, quòd anima rationalis eſt immortalis.

Quàmuis enim ſuperius in pluribus locis dictum ſit, quòd anima ſit immortalis, & quòd liberum arbitrium eſt immortale: tamen hoc probatum fuit accidentaliter, ideo hic nunc tractabitur principaliter de immortalitate animæ; recolligendo etiam illa quæ iam dicta ſunt ſuperius in multis locis ſparſim, quoniam ſuper omnia ualde neceſſarium eſt homini, quòd cognoſcat ſine dubio, quòd habeat animam immortalem, & ſemper uiuentem, quia maximè erit diligens circa ſeipſum, ne in æternum perdat ſeipſum, & maximam diligentiam apponet ad habendum ſcientiam libri de homine, ſeu libri creaturarum, ſeu libri Dei, ſeu libri ſcripturæ ſacræ. *Cap. 92.* *Cap. 102.* *Idem ſunt.*

Ad probandum autem, quòd anima rationalis non ſit de natura corporis, ſed quòd poteſt uiuere, & ſtare per ſe ſine corpore ſeparata, & quòd ſit immortalis, capiemus fundamenta ſequentia. Primum fundamentum erit ex parte obligationis, quia anima poteſt obligari Deo immortali, & æterno. Aliud fundamentum eſt ex parte honoris laudis, & gloriæ Dei. Aliud fundamentum erit ex natura libertatis. Aliud erit comparando operationes, quæ apparent in homine inter ſe. Aliud in comparando hominem ad omnes alias creaturas, quæ ſunt propter hominem. Et ſic probabitur, quòd anima rationalis eſt immortalis, uel comparando hominem ad Deum, vel comparando operationes hominis inter ſe: vel comparando hominem ad alias creaturas inferiores.

Quantum ad primum, ſcilicet quod eſt qui ex parte obligationis, ſeu comparando hominem ad Deum, conſiderandum eſt, quod iam probatum eſt, quòd homo obligatur Deo immortali, & æterno; & homo poteſt facere iuſtitiam ſoluendo, uel iniuſtitiam, & iniuriam non

ſoluendo Deo, ſed oppoſitum faciendo. Si ergo homo poteſt facere iniuſtitiam, iniuriam, & offenſam contra Deum, & poteſt contemnere Deum. Et quia qui facit iniuriam Deo, & offenſam, debet pati pœnam æternam, æternaliter debet puniri, ergo anima poteſt mereri, & lucrari pœnam æternam; & per conſequens neceſſe eſt, quòd poteſt puniri æternaliter. Et hoc non poteſt fieri, niſi anima ſit immortalis, & ſemper uiuat; ergo de neceſſitate ſequitur, quòd anima rationalis exiſtens in homine, eſt immortalis, & ſemper durans. Item homo poteſt obligare ſibi Deum æternaliter; & hoc faciendo iuſti-

Cap. 165. tiam, & placitum, & complacentiam ſibi. Sicut enim ſi anima facit iniuriam Deo, & offenſam, obligat ſeipſam ad pœnam, & ad punitionem æternam; ita per oppoſitum, ſi facit Deo placitum, & complacentiam, obligat Deum ad remunerationem æternam, quia non eſt maior ratio de uno, quàm de alio. Sed hoc non poteſt eſſe, niſi anima ſit immortalis; ergo neceſſe eſt, quòd anima hominis ſit immortalis, & permaneat, & duret in æternum.

Fundamentum autem quod fundatur in honore, & laude Dei dictum eſt in capitulo de honore.

Aliud fundamentum.

Cap. 181. PRæterea alia probatio poteſt fundari in natura libertatis, ſeu liberi arbitrii, & quaſi concordat cum prima, quæ modo dicta eſt. Vnde operationes hominis, inquantum homo eſt, ſunt remunerabiles, uel punibiles de natura ſua, eo quia factæ ſunt cum libertate. Et exinde concluditur de neceſſitate, quòd anima eſt immortalis, in qua eſt iſta libertas.

Sed iſta probatio ad plenum deducta eſt ſuperius in

rubrica de comparatione hominis ad alias res per differentiam generalem, ſcilicet liberi arbitrii, in ultima parte illius rubricæ; & ideo uadite ad illam. *Cap. 62.*

Aliud fundamentum:

ALia autem probatio fundatur in operationibus, quæ apparent in homine. Vnde homo per ſuaſmet operationes, comparando eas adinuicem, poteſt cognoſcere, quòd anima eſt immortalis. Vnde pro fundamento primo præſuppono iſtam regulam, quòd tandiu durat res; quandiu durat operatio ſua. Exemplum de igne qui tandiu durat, quandiu durat operatio ſua. Ergo ſi operatio alicuius ſemper durat, tunc illa res cuius eſt illa operatio, ſemper durabit. Et ideo ſi in homine ſit aliqua operatio, quæ ſemper duret, neceſſe eſt, quòd in homine ſit aliqua res, quæ ſemper duret. Modo uideamus ſi in homine ſit aliqua operatio, quæ ſemper duret; & diſcurramus per omnes operationes, quæ ſunt in homine; & primo per operationes exteriores, uideamus ſi illæ operationes ſemper durent; & apparet quòd non, quia operationes quinque ſenſuum exteriorum poſſunt diminui, debilitari, corrumpi, deſtrui, & auferri; & hoc fit per organum cum quo fit illa operatio. Vnde iſta operatio, quæ eſt uidere, quæ fit cum oculo, aliquando diminuitur, aliquando debilitatur, aliquando deſtruitur, & totaliter aufertur, & hoc fit propter oculum. Et ſimiliter eſt de iſta operatione; quæ eſt audire; & ſic de aliis. Ergo per iſtas operationes exteriores non poſſumus probare, quòd in homine ſit aliqua res immortalis. Sed intendamus interius in operationes interiores, & occultas, & uideamus ſi ſit intus aliqua operatio, quæ non poteſt deſtrui, nec impediri, quæ ſemper duret.

Res tandiu durat, quãdiu durat eius operatio.

Inter omnes autē operationes eſt ibi una operatio, quæ ſemper durat, ſcilicet velle, nolle deſiderare. Et iſta operatio quamuis ſit occulta & interior, attamen eſt maniſeſtiſſima cuilibet homini intra ſe; ita quòd quilibet ſentit in ſeipſo iſtam operationem per experientiam.

Quòd uelle, nolle deſiderare ſit immortale, probat.

Sed quòd iſta operatio, ſcilicet uelle nolle deſiderare ſit immortalis in homine, hoc oſtenditur & probatur clariſſimè ad oculum ſic. Omnis enim operatio, quæ nec per debilitatem corporis, nec per infirmitatem debilitatur, non dependet a corpore, nec eſt ligata cum corpore, ſed nos uidemus per experientiam, quòd iſte operationes, ſcilicet uelle nolle deſiderare, non debilitantur, nec diminuuntur propter debilitatem corporis, nec propter infirmitatem; unde uidemus, quòd infirmis uelle nolle, & deſiderare nō debilitantur, nec diminuuntur, immo dum corpus magis debilitatur, tunc magis creſcunt, uelle nolle deſiderare, nec propter hoc ceſſant deſideria: immo ad minus deſiderant ſalutem, ita quòd operatio deſiderii nō debilitatur propter debilitatem corporis; ergo ſequitur, quòd iſte operationes non dependent a corpore, nec ligantur cum corpore, nec fiunt cum corpore, nec cum organo corporali, ſicut iſtæ operationes, quæ ſunt uidere, audire. Ergo ſi corpus moriatur adhuc remanent iſtæ operationes.

Item iſta operatio, quæ fortificatur, & creſcit, dum magis corpus debilitatur, & deſtruitur; non dependet a corpore, nec fit cum organo corporali, nec eſt ligata cum corpore, ſed iſtæ operationes uelle, nolle, & deſiderare, fortificantur, & creſcunt, dum magis corpus debilitatur, & deſtruitur: hoc autem apparet per experientiam, quia quanto homo efficitur magis antiquus, & corpus tendit ad deſtructionem; tanto magis deſiderat, & uult, & fortius, & magis creſcit deſiderium ſuum; ergo ſequitur, quòd talis operatio non dependet a corpore, nec ligatur cum corpore. Ideo ſequitur exinde, quòd cum tandiu duret res, quamdiu durat operatio eius, quòd illa res

cuius

cuius officium eſt, & operatio propria uelle, nolle deſiderare, eſt immortalis & perpetua; ſemper durans, & ſemper uiuens, & remanet quando corpus moritur. Et per conſequens ſequitur, quòd illa res, quæ uult, & non uult, & deſiderat: non eſt coniuncta, nec ligata cum corpore, ſed per ſe exiſtens, & non indiget auxilio corporis ad operandum ſuam propriam operationem, & eſt nuda, & ſeparata, & expoliata ab ipſo corpore; & per conſequens non eſt ſubiecta corpori, ſed libera. Item ſequitur, quòd illa res eſt maior, & excellentior, & ſuperior res quæ ſit in homine habens dominium ſupra totum hominem. Quare ſequitur, quòd homo habet intra ſe rem immortalem, incorruptibilem, uiuentem in perpetuum: & hoc eſt ipſa uolũtas, cuius officium & propria operatio eſt uelle nolle, & deſiderare. Et ſic uoluntas hominis nunquam moritur, quamuis corpus moriatur, ſed uiuit in æternum in gaudio, uel triſtitia. Et per conſequens tota anima, in qua eſt uoluntas, intellectus, & memoria uiuet in æternum. Et ſic voluntas non eſt de natura corporis, nec per conſequens ipſa anima, ſed poteſt uiuere per ſe ſeparata a corpore. Ergo homo debet ędificare, & facere ſuum fundamentum ſupra voluntatem, tanquam ſupra fundamentum perpetuum, & incorruptibile, & durans in æternum.

Concludit, quòd anima ſit immortalis.

Alia ratio, quòd anima non eſt de natura corporis.

Item aliter probatur, quòd anima hominis nõ ſit de natura corporis ex parte ſuæ operationis, & ſui modi. Quia anima abſtrahit, & denudat, & expoliat illud quod recipitur in ea ab omni quantitate ab omni loco, & ab omni qualitate corporali; quia anima nominat ipſas res, quas intelligit; & nominando ipſas res, nominat eas ſine qualitate corporali, ſine quantitate, ſine loco: vnde ita nominat, ſicut intelligit; quia primo intelligit,

telligit, q̃ nominat; & ſic anima dum recipit ipſas res in ſeipſa, facit ipſas ſine quantitate, & ſine qualitate, ſicut ſtomachus, dum recipit cibos, expoliat, & denudat eos a ſuis ueſtimentis, & ſuis conditionibus, & induit eos ueſtimentis corporis, & conditionibus; ita quòd cibus ꝑdit proprium modum, & recipit modum corporis. Ita & ipſæ res, dum intrant animam, perdunt modum proprium, & recipiunt alienum. ſ. modum animæ, ita quòd perdunt quantitatem, & locum, & qualitatem accidentalem; & recipiunt modum & formam animæ. Et ideo ipſæ res, dũ intrant animam, recipiunt ab anima modum cõem, & uniuerſalẽ, & perdũt modũ particularem, & ſingularẽ, & indiuidualem; ita ꝙ non conueniunt magis vni particulari, q̃ alteri, ſicut hõ qui eſt in anima hẽt modum cõem, & uniuerſalẽ, qui æqualiter cõueniunt omnib. hominib. & non magis vni, q̃ alteri; & ita noĩatur ab anima cõiter & uniuerſaliter; & tñ talẽ modũ nõ hẽt hõ extra animã; q̃a nullus homo extra aĩam conuenit in ſuis cõditionib. omnib. hominib. ſed hõ qui eſt in anima, conuenit omnibus; ergo ſequitur, ꝙ talẽ modũ recipit ab anima, & non a ſe; ergo aĩa hominis de natura ſua eſt ſine quantitate, ſine figura, ſine loco, ſine qualitate corporali, & ſine omnibus illis conditionib. exiſtentib. in reb. exterioribus, per quas ipſæ res ſunt particulares, q̃a anima aſſimilat ipſas res ſibiipſi. Hoc autẽ clariſſimè oſtenditur, vel manifeſtatur in iſta litera A, & ẽt in aliis literis, q̃a iſta litera A, dum eſt in ſcripturis, hẽt certam quantitatem, & magnitudinẽ, certũ colorem. ſ. nigrũ vel rubeum, certum locum. ſ. in tali pergameno, & in tali parte pergameni; ita ꝙ nullum aliud A, ſcriptum eſt illudmet A, immo hẽt differentiam ab illo. Sed dum iſta litera A, intrat animã, tunc recipit alium modum, & aliã formã, & alias cõditiones, & perdit modũ proprium, quã habebat in ſcriptura, q̃a dũ eſt in anima, tunc non eſt magnũ, neq; paruum, nec talis quantitatis, nec talis, & ſic perdit quantitatẽ. Item perdit oẽm locum. Itẽ nõ eſt rubeũ, neq; nigrum, neq; alicuius colo-

Quòd anima eſt ſine quantitate, qualitate, & loco.

coloris;& ſic perdit colorem,& qualitatem; nec eſt ſcriptũ in pergameno,nec papyro,ſed iſtud A, exiſtens in aĩa, eſt uniuerſale,& cõe omnibus aliis,& tm̃ conuenit uni, ſicut alteri : & ante ſe non erat tale; ergo ſequitur, ꝙ ab anima recepit talem modum. Quare ſequitur, ꝙ anima hominis eſt ſine quantitate,ſine loco;nec eſt magna,nec parua;non eſt nigra,neque rubea, & eſt ſine omni colore. Et hoc nullus poteſt negare, quia ſua operatio hoc manifeſtat. Quare concluditur; ꝙ anima nullo modo eſt corporalis, nec eſt de natura corporis,nec habet conditiones corporis, quare ſequitur, ꝙ non eſt grauis, nec leuis,nec rotunda, nec quadrata, nec alicuius figuræ; & ſequitur,ꝙ omnes proprietates, & conditiones corporis repugnant animæ;& ſunt feces,reſpectu animæ,& ſuperfluitates. Si enim anima remouet tales conditiones a rebus quando intrant animam tanquam ſibi repugnãtes, tanquam quaſdam feces,& ſuperfluitates,quanto magis ipſa in natura ſua eſt ſeparata ab illis. Et clarè poſſumus concludere,ꝙ quædam ſunt res corporales,quædam ſpirituales,quædam res quantæ,& quædam ſine quantitate. Item poſſumus concludere,ꝙ res ſine quantitate,& ſpirituales ſunt nobiliores, altiores, & digniores, quàm res corporales,& quantæ;immo res corporales,& quantæ,ſunt feces, & ſuperfluitates. Sicut enim A,exiſtens in anima eſt dignius,nobilius,& ſuperius, quàm exiſtens in ſcriptura; quia quando eſt in anima,eſt uniuerſale,commune, & perpetuum, & incorruptibile, & inuariabile; ſed A, ſcriptum eſt uariabile, corruptibile, & particulare. Sic ſimiliter ſe habet anima reſpectu rerum corporalium, quæ habent quantitatem, & qualitatem corporalem. Quare ſequitur, quòd anima hominis non eſt uiſibilis, quia non habet colorem, non eſt audibilis, quia non habet ſonum, non eſt odorabilis,quia nullum habet odorem,non eſt guſtabilis, quia non habet ſaporem; non eſt tangibilis,quia nullam habet quantitatem, nec qualitatem, quæ poſſit tangi;quia non eſt calida,nec

Quòd anima eſt nuda ab omnibus conditionibus corporis.

frigi-

frigida, nec humida, nec ſicca, nec aſpera, nec leuis, nec lõga, nec breuis, nec ampla, nec ſtricta, nec lata, nec profunda, nec ſpiſſa, nec leuis, nec ponderoſa, quia omnia iſta ſunt de natura corporis; & per conſequens nobilior eſt, quia non habet iſta, quàm ſi haberet. Et exinde poſſumus arguere de Deo, qui eſt ſupra animam, quia Deus non eſt uiſibilis, nec audibilis, nec odorabilis, nec guſtabilis, nec tangibilis, nec palpabilis, nec coloratus, nec leuis, nec põderoſus, nec habens aliquam qualitatem corporalem, nec quantitatem, nec ſuperficiem, & ſic de aliis. Et ſic probatum eſt, quod anima rationalis non eſt de natura corporis, & ſic dũ corpus moritur, anima remanet in ſua natura. Et ſic tam per operationes uoluntatis, q̃ per operationes intellectus, probatur, quòd homo habet animam, quæ non eſt de natura corporis.

Quòd Deus eſt exutus ab omnibus conditionibus corporalibus.

Vltimum fundamentum.

VLtimum fundamentum ad probandum, ꝙ homo habet animã immortalem, ſumitur comparando homines ad alias creaturas, quæ ſunt propter hominem, & ſeruiunt homini. Vnde pretioſitas, & nobilitas, & incorruptibilitas creaturarum ſeruientium homini manifeſtant clarè, quòd in homine eſt aliquid immortale, & incorruptibile ſemper uiuens. Et iſta ratio fuit poſita ſuperius in rubrica de conditionibus obligationis in illa parte, quòd magis eſt obligatus homo Deo, &c. quærite ibi. Et ſic comparando hominem ad Deum, & comparando alias creaturas ad hominem, & comparando operationes hominis inter ſe, probatur immortalitas animæ rationalis. Et ſic anima hominis non habet finem poſt ſe, ſed quòd anima ſit creata, & habeat ante ſe principium, ipſamet experitur in ſeipſa, quia ipſa anima non meminit ſe ſemper fuiſſe, & tamen ſi ſemper fuiſſet, recordaretur; quare ſequitur,

Cap. 101. *Quòd anima inceperit eſſe, probat.*

quitur, quòd non ſemper fuit; & ſic habuit principium, ſed non habet finem; & per conſequens eſt creata ante ſe de nihilo a Deo. Et vltra poſſumus arguere, quòd ſi anima habeat principium, & non habeat finem; quòd Deus, qui eſt ſupra animam, & creauit eam, non habuit principium, nec finem. Ecce igitur poſtquam homo habeat animam immortalem, qualiter debeat eſſe ſolicitus de cuſtodia eius, nè in perpetuum male habeat, nè in perpetuum maneat in triſtitia, nè in perpetuum captiuetur, nè in æternum puniatur, nè incidat in omnia mala iam ſuperius nominata, & ne perdat in perpetuũ æterna bona, & infinita iam ſupradicta. O tam grandis res eſt anima: O tam grande malum, malum animæ: O tam grande bonum, bonum animæ. Immortalis eſt vtique anima. Sed neceſſe eſt tamen ipſam eſſe bonam, vel malam; iuſtam, vel iniuſtam; puniendam, vel remunerandam; neceſſe eſt ipſam eſſe & viuere in æternum in gaudio, vel in æterna triſtitia, neceſſe eſt ipſam eſſe in æterna iocunditate, & felicitate, vel in perpetua miſeria; neceſſe eſt ipſam eſſe, & viuere in æterna delectatione, & dulcedine, vel in ſempiterna amaritudine, & dolore, neceſſe eſt ipſam eſſe, & viuere in ęterna ſocietate cum Deo ſuo Creatore, vel in æternum eſſe ſeparata a ſocietate & conſortio ſui Creatoris; nec inter illa eſt dare medium, immo neceſſe eſt, quod vnum, vel aliud habeat.

Hic enim inueſtigatur an ſit; & realiter exiſtat aliqua tertia natura creata, quæ ſit tantùm ſpiritualis, & tota intellectiua per ſe exiſtens ſine corpore. Cap. CCXVIII.

QVoniam autem ſcala naturæ, & creaturarum eſt nobis manifeſta ad ſenſum, & nullus poteſt dubitare an creaturæ ordinatæ per quatuor gradus ſint

ſint, & exiſtat: quia hoc eſt per ſe manifeſtiſſimum. Sed quia omnes creaturæ nobis ad ſenſum manifeſtè, quas uidemus, reducuntur ad duas naturas: quoniam eſt una natura, quæ eſt corporalis tātum, ſicut ſunt omnes creaturæ quæ cōtinentur in primo, ſecundo, & tertio gradu, quia omnes illæ creaturæ ſunt corporales tantum, quia in eis non eſt ſpiritus rationalis, ſeu anima intellectualis. Alia autem eſt natura corporalis, & intellectualis, ſeu ſpiritualis inſimul, ſicut homo qui eſt in quarto gradu, qui continet inſimul, & cōiunctim duas naturas in vna perſona, ſcilicet corporalem & ſpiritualem, ſeu intellectualem, quia in homine eſt anima rationalis, immortalis, & corpus, vt dictum eſt. Et ideo quia uidemus naturam corporalem, & ſpiritualem coniunctas in una perſona in homine: & ultra uidemus naturam corporalem per ſe exiſtentem ſeparatam ab intellectuali, ut in terra, quia per ſe exiſtit terra, & eſt natura puriſſimè corporalis. Exinde habemus cauſam quærendi, & inueſtigandi an ſit, & exiſtat etiam natura ſpiritualis creata puriſſimè ſpiritualis per ſe exiſtens, nullo modo cōiuncta cum natura corporali. Et quoniam nos nullo modo dubitamus de natura corporali tantum an ſit: & etiam de natura coniuncta ex corporali, & ſpirituali; ideo per iſtas duas uidetur, quòd debemus inuenire tertiam, quia per notum debemus inuenire id quod eſt ignotum. Vnde poſtquam eſt, & exiſtit realiter natura corporalis, & natura ſpiritualis ſimul coniuncta in una perſona, ut in homine: & ultra hoc etiam natura corporalis eſt, & exiſtit per ſe ſeparata; quare etiam non erit, & exiſtet natura ſpiritualis creata per ſe, ſicut natura corporalis? Vnde fieret iniuria naturæ ſpirituali, ſeu intellectuali, quia natura corporalis haberet duos modos exiſtendi, ſcilicet diuiſim, & coniunctim: quia reperitur coniuncta cum ſpirituali, & reperitur per ſe exiſtens ſine illa; & natura ſpiritualis non haberet niſi unum modum exiſtēdi, ſcilicet coniunctim. Cùm enim

Cap. 207. Fundamento quinto.

Quòd ſit natura aliqua ſpiritualis per ſe tantùm hoc probat.

nobi-

bilior ſit natura ſpiritualis, quàm corporalis; ſi corporalis inuenitur per ſe exiſtens ſine ſpirituali, quanto magis debet habere natura ſpiritualis per ſe exiſtentiam ſine corporali, ut ſic habeat duos modos exiſtendi, ſcilicet coniunctim, & diuiſim per ſe. Vnde natura corporalis eſſet totum, & pars; & natura ſpiritualis creata eſſet tantùm pars, & non totum: & etiam natura corporalis eſſet per ſe exiſtens, & natura ſpiritualis eſſet tantum cum alio exiſtens; & etiam natura corporalis faceret per ſe unum, & cum alio unum; & ſic duobus modis faceret unum, ſed natura ſpiritualis ſolum faceret unum cum alio, & non faceret unum per ſe. Sed quod natura corporalis eſſet totum per ſe, & natura ſpiritualis creata eſſet tantum pars, & non totum; & quod natura corporalis faceret per ſe unum, & ſpiritualis non faceret per ſe unum, hoc eſſet contra ordinem uniuerſi, & contra naturam rerum, & contra nobilitatem, & dignitatem, & excellentiam naturæ ſpiritualis; & fieret maxima iniuria naturæ ſpirituali, & hoc Deus facere non debet. Vnde quum Deus ſit totus ſpiritualis, plus debet dare naturæ ſpirituali, quàm corporali. Non enim repugnat naturæ ſpirituali, quòd per ſe creatur ſine corporali, & exiſtat, ſicut non repugnat corporali, ut patet ad ſenſum. Nec etiam uniuerſum eſſet completum, quia deficeret iſte modus exiſtendi naturæ creatæ ſpiritualis. Eſſet enim natura corporalis, & ſpiritualis inſimul, & eſſet natura corporalis per ſe, & non eſſet natura ſpiritualis creata per ſe, & tamen iſta natura magis decorat uniuerſum, immo eſt principalior pars uniuerſi; quare ſequitur, quod nõ poteſt deficere in uniuerſo, ut ſit complementum in creaturis. Quare de neceſſitate iſtæ duæ naturæ, ſcilicet natura corporalis, & ſpiritualis coniuncta inſimul, & natura corporalis tantum, arguunt, & concludunt naturam ſpiritualẽ creatam per ſe eſſe, & exiſtere ſine corporali. Et ſic habemus in uniuerſo tres naturas. ſ. ſpiritualem tm̃, corporalem tm̃, & ſpiritualem, & corporalẽ inſimul: & probatio

Magnum inconueniens, ſi non eſſet ſpiritualis creatura tãtum.

fit ex

De multiplicatione naturæ ſpiritualis creatæ, ideſt angelicæ. Cap. CCXIX.

POſtquam probatum eſt, ꝙ natura ſpiritualis creata eſt, & exiſtit vlterius, eſt magis inueſtigandum, ſi eſt multiplicata in multas ſpecies, & in multa indiuidua. Sicut autem iſtæ duæ naturæ, ſcilicet natura corporalis, & humana, quæ conſtat ex ſpirituali, & corporali, maniſeſtauerunt nobis naturam ſpiritualem puram eſſe; ita etiam maniſeſtabunt omnia alia, & omnes ſuas conditiones, & proprietates. Vnde neceſſe eſt, quòd omnia ſint proportionata, & ordinata inter ſe. Videmus autem, quòd in natura corporali infima, non ſolum eſt una ſpecies; immo innumerabiles ſpecies, & maneries. Vide enim quot ſpecies ſunt in primo gradu, vide quot in ſecundo, & quot in tertio gradu? Si ergo natura corporalis eſt tantum multiplicata, quòd non poteſt comprehendi ſub numero, quare etiã non erit multiplicata creatura ſpiritualis quaſi ſine numero? Itaque non poteſt eſſe, quòd ibi ſit tantum una creatura ſpiritualis, immo debent eſſe innumerabiles tales creaturæ, & ſpiritus. Si enim Deus uoluit tantum multipiicare corporales creaturas ſibi diſſimiles, nonne magis debet multiplicare creaturas ſpirituales ſibi ſimiles, & uniformes? Sicut enim magis debuit facere creaturam ſpiritualem, quàm corporalem; ita etiam magis debuit eam multiplicare, quum ſint magis multiplicabiles res ſpirituales, quàm corporales. Item uidemus etiam, quòd in natura humana quæ conſtat ex ſpirituali, & corporali, eſt maxima multiplicatio: quare etiam in natura purè ſpirituali, nõ erit maxima multitudo, & multiplicatio ſpirituum, & creaturarum ſpiritualium, quum natura purè ſpiritualis facit per ſe ſuum membrum in uniuerſo, quia non ſunt niſi tria membra, vt dictum eſt in uniuerſitate creaturarum.

Cap. præcedenti.

De multitudine Angelorum.

Cap præcedenti.

Ergo neceſſe eſt eſſe innumerabilem multitudinem eſſe creaturarum ſpiritualium, & non unam tantum creaturam.

Quòd inter ipſas creaturas ſpirituales eſt multiplex ordo, & inferioritas, & ſuperioritas; & non ſunt omnes æquales.

Cap. CCXX.

Non ſolum autem debet eſſe maxima multitudo creaturarum purè ſpiritualem; immo debent ibi eſſe multi ordines: & debet ibi eſſe inferioritas, & ſuperioritas inter eas, & una creatura debet eſſe ſuperior, quàm alia. Videmus enim, quòd in natura corporali eſt ordo, & inferioritas, & ſuperioritas, & non æqualitas, ſicut in primo gradu etiam ſunt multi ordines. Nam eſt ibi ordo elementorum, terra eſt infima, aqua ſuperior, aer ſuper aquam, ignis ſuper omnia. Ecce ibi ordinem, & ſuperioritatem, & inferioritatem: Similiter eſt ordo in metallis, eſt ſuperioritas, & inferioritas. Similiter eſt ordo in lapidibus pretioſis. Si ergo in gradu infimo eſt ordo, & ſuperioritas, & inferioritas, nonne etiam in gradu ſummo erit ordo, & inferioritas, & ſuperioritas in ipſis creaturis ſummè ſpiritualibus? Si in minimis eſt ordo, nonne & in maximis erit. Similiter eſt ordo, & in ſecundo gradu ſcalæ inter arbores, & herbas. Similiter ē ordo & in tertio gradu in animalibus, & in piſcibus, & in auibus, & in illis quæ ſuper terram ambulant. Vide ergo quot ſunt ſpecies arborum, & herbarum. Vide quot ſunt ſpecies piſcium, quot ſpecies auium, quot ſpecies animalium, quæ ambulant ſuper terram. Vide quomodo eſt ibi ſuperioritas, & inferioritas. Et omnes iſti gradus ſunt in natura corporali. Si ergo Dominus

Quòd inter Angelos ſit ordo.

minus

minus Deus omnipotens poſuit tantum ordinem in creaturis corporalibus, nonne magis debuit ponere ordinem, & ſuperioritatem, & inferioritatem in creaturis ſpiritualibus, & rationalibus, quum magis ordo, & ordinatio conueniat creaturis ſpiritualibus, quàm corporalibus? Sicut ergo in creaturis corporalibus ſunt multi ordines, quare etiam in creaturis ſpiritualibus non erunt multi ordines? Præterea etiam in natura humana, quæ eſt corporalis, & ſpiritualis in ſimul, ſunt multi ordines; & eſt ibi ſuperioritas, & inferioritas, & eſt ibi multiplex dignitas, multiplex prælatura, multiplex Principatus; immo eſt in omnibus ordo dignitatum, ordo officiorum, & ordo Principatuum: iſte homo maior, iſte minor, iſte ſuperior, iſte inferior, iſte prælatus, iſte ſubditus. Et eſt enim in humana natura multiplex ſtatus. Nam eſt ibi ſtatus agricolarum infimorum, ſtatus mercatorum, ſtatus burgenſium. Item ſtatus nobilium, ubi continetur ordo militum, ordo Baronum, ordo Vicecomitum, ordo Comitum, ordo Ducum; deinde eſt Rex, & Imperator, & ſunt multi Reges, & vnus Imperator. Et etiam eſt multiplex eſt ordo poteſtatum. Nam ſunt iudices inferiores, & iudices ſuperiores, & medii, & poteſtates inferiores, & mediæ, & ſupremæ. Hoc etiam uidemus in ſtatu Eccleſiaſtico, in quo eſt multiplex ordo, & inferioritas, & ſuperioritas. Nam ſunt ibi Rectores, & Archidiaconi, Diaconi, Decani, Præpoſiti, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, &c. Si ergo in natura, quæ eſt partim corporalis, & partim ſpiritualis, non eſt æqualitas, ſed diſtinctio mirabilis, & ordo, quamuis omnes homines, quo ad naturam ſunt æquales; attamen per accidentia quæ eis adueniunt, & quæ acquirunt poſtea fiunt inter homines iſti ordines. Iſta autem accidentia ſunt iuriſdictio, poteſtas, officium, ſcientia, & ars; & iſta accidentia nobilia fundantur in humana natura, ratione naturæ ſpiritualis, & naturæ intellectualis, quæ eſt pars humanæ

Alia probatio ad idem.

naturæ; & non ratione corporalis. Quare igitur poſtquã in natura, quæ eſt partim corporalis, & partim ſpiritualis, eſt tam multiplex ordo, & mirabilis, & ratione naturæ intellectualis, ſcilicet ratione animæ, quare etiam nõ erit multiplex ordo, & mirabilis in natura purè ſpirituali, & intellectuali, & etiam diſtinctio dignitatum, & officiorum, & ſtatuum, quum maior debeat eſſe ordo in ſpiritualibus, quàm in corporalibus? quare non erit ibi principatus, & prælatio, & ſuperioritas, & inferioritas ſuo modo, & aliquæ ſuperiores, & aliquæ inferiores, & aliquæ mediocres? Item infra hominem eſt ordo, & ſuperioritas, & inferioritas, & principatus, & hoc a natura; nam eſt ibi ſtatus uirtutum infimarum, ſcilicet generatiuæ, augmentatiuæ, & nutritiuę, & iſtæ habent alias inferiores, ſcilicet uirtutem attractiuam, digeſtiuam, & retentiuam. Vlterius poſt iſtum ſtatum, eſt ſecundus ſtatus ſuperior, ſcilicet ſtatus uirtutum, & poteſtatum ſenſitiuarum; & tertius poſt iſtum eſt ſupremus ſtatus, ſcilicet uirtutum, & poteſtatum intellectualium. Si ergo in homine eſt talis ordo, & principatus; quare etiam in natura purè ſpirituali non erit ordo; & principatus? Et ſic patet quare in creaturis ſpiritualibus, & ſummis ſpiritibus, debet eſſe ſacer ordo, & multiplex, & ſuperioritas, & inferioritas, & mediocritas, & non æqualitas.

Tertia probatio ad idem.

Quòd quamuis ibi ſint multi ordines, tamen neceſſe eſt, quòd certus numerus ſit ipſorum ordinum, & omnes debent conſummari in vtilitate. Cap. CCXXI.

QVare autem in ipſis ſpiritibus ſummis debet eſſe tantus ordo, tanta ordinatio, & tanta regulatio, quod non poſſit eſſe maior, eo quia ſunt propè Deum, & ei ſimiles totaliter in natura a quo eſt omnis ordo

ordo; & omnis regula, & menſura. Et ideo in ipſis creaturis ſpiritualibus nulla poteſt eſſe confuſio, ſed neceſſario debet eſſe in eis certus numerus ordinum, & omnes debent conſummari in unitate. Videmus autem, quod in natura purè corporali ſunt tres gradus generales; ita quòd tota natura corporalis, quæ non habet aliquid ſpirituale, & immortale, diuiditur per tres gradus, quia quædam habent eſſe tantum, alia habent uiuere tantum, & quædam habent ſentire tantum. Et ultra quilibet iſtorum graduum continet plures gradus ſub ſe, quia in primo gradu, ubi eſt tantum eſſe, ſunt plures ordines, ſcilicet ordo elementorum, ordo metallorum, & ordo lapidum pretioſorum; & in quolibet iſtorum ordinum eſt ſtatus, & unum principale; ut in ordine elementorum, ignis; in ordine metallorum, aurum; in ordine lapidum pretioſorum, carbunculus. Similiter ſecundus gradus, qui eſt uiuere, continet ſub ſe multos ordines; nam eſt ibi ordo herbarum; ordo arborum. In tertio gradu, qui eſt ſentire, ſunt multi ordines; nam eſt ibi ordo piſcium, ordo auium, ordo animalium, quæ ambulant ſuper terram, ſeu animal uolatile, aquatile, & terreſtre. Et quilibet iſtorum ordinum conſummatur in unitate, quia in genere piſcium eſt unus ſummus piſcis, in genere auium, eſt una maior, & dignior ſuper omnes aues, ſicut eſt aquila; ſimiliter in genere animalium, quæ ambulant ſuper terram; eſt unum animal, & una ſpecies, quæ eſt maior omnium, & dominatur aliis, ſicut eſt ſpecies leonum. Si ergo in natura corporali eſt tanta ordinatio, regulatio, & menſuratio ſine confuſione, & certus numerus, nonne magis debet eſſe in natura purè ſpiritualis? Et ſi Deus poſuit tantam ordinationem, & regulatione in natura infima corporali, quæ eſt ei maximè diſſimilis; nonne magis poſuit in natura purè ſpirituali, ſibi ſimili, & propinqua, quum omnia iſta pertineant ad pulchritudinem & ornatum? Nonne ergo tota natura ſpiritualis debet diuidi

Supra ca. 1.

etiam generaliter per certas portiones, & gradus generales, & iterum quilibet iſtorum graduum in certos ordines, & quilibet ordo in ſuas ſpecies, ut ſit ibi omnimoda claritas, & diſtinctio ſine confuſione, & in quolibet ordine ſit una ſpecies ſupra omnes, & quilibet ordo conſumetur in unitate: Et ſic uidemus, quod iſta natura purè ſpiritualis partitur, & diuiditur generaliter in tres portiones generales, ſcilicet in tres hierarchias, ſiue in tres principatus ſacros: quia oppoſita communiter æqualiter diuiduntur, & maximè quia natura ſpiritualis eſt prior, quàm corporalis; & ideo natura ſpiritualis imitatur corporalem, & econtra; ideo per illa quæ uidentur in natura corporali quam uidemus, poſſumus arguere in natura ſpirituali, quam non uidemus.

Quòd tres ſint Hyerarchiæ Angelorum.

Item ſicut uidemus, quod omnes naturæ, & ſpecies corporales, correſpondent uni ſpeciei ſummè, ſcilicet naturæ, & ſpeciei humanæ, quæ eſt ſpiritualis, & corporalis, & illa ſpecies eſt ſuper omnes, & dominatur omnibus aliis, & præeſt ex ordinatione Dei, ita quod omnes ordines creaturarum corporalium conſummantur in una ſpecie ſupra quam nulla eſt, ita conformiter poſſumus arguere, quòd omnes conditiones creaturarum ſpiritualium debent correſpondere uni ſummè ſpeciei ſpirituali, & uni ſummo ſpiritui creato, qui eſt ſuper omnes, ut omnes ordines Angelorum conſumentur in unitate & finiantur.

Item ſicut arguimus per naturam purè corporalem, ita poſſumus arguere per naturam, quæ eſt corporalis, & ſpiritualis inſimul, quia tota natura, quæ eſt corporalis, & ſpiritualis inſimul, ſcilicet natura humana etiam diuiditur in certas portiones, & in certos gradus, & in certos principatus, & omnia conſummantur in unitate; ita quòd eſt unus ſupra omnes. Et etiam in ipſomet homine omnes uirtutes, omnes poteſtates, & omnes ſtatus uirtutum naturalium conſummantur in una

uirtute

uirtute ſumma, ſcilicet in ipſa uoluntate, quæ eſt domina omnium aliarum, & maior. Et tota etiam anima hominis diuiditur in tres generales portiones, ſeu partes, ſeu hierarchias, ſcilicet in uegetatiuam, ſenſitiuam, & intellectiuam; & iterum quælibet illarum diuiditur in ſuas partes.

Quare ergo ſimiliter non erit certa diuiſio, & certus numerus in generali in natura ſpirituali; ita quòd tota diuidatur in certas portiones generales, & illę iterum in alias.

Poſtquam ergo tres ſunt naturæ diſtinctæ creatæ in uniuerſo, ſcilicet corporalis tantum, & ſpiritualis tantum, & mixta ex utraque; ergo ſi natura corporalis habet ſuas hierarchias, & ſuos ordines infra ſe, quare etiam natura ſumma, & ſpiritualis non habebit ſuo modo ſuas hierarchias, & ſuos ordines infra ſemetipſam; Et etiam poſtquàm natura purè corporalis, & diſtincta per differentias, & gradus naturæ, & natura mixta, ſcilicet humana, eſt diſtincta per differentias, & gradus naturæ, ſcilicet per accidentia nobilia dignitatum; & officiorum; quare igitur etiam natura purè ſpiritualis, non erit diſtincta per differentias, & gradus naturæ; & differentias officiorum, & dignitatum, ut ſit utraque diſtinctio. Et quoniam numerus trinarius magis concordat cum Deo, quàm aliquis alius numerus, quia in Deo eſt Trinitas perſonarum; ideo magis conuenit Deo ponere numerum trinarium in rebus, quàm alium numerum, & maximè in creaturis ſpiritualibus, quæ ſunt ei conformes, & ſimiles. Et ideo magis conueniens fuit Deo, quòd tota natura ſpiritualis creata, ſcilicet Angelica, diſtingueretur, & diuideretur per numerum trinarium, q̃ per alium numerum. Vnde tota unitas creata diuiditur in tres partes generales, ſcilicet in naturam corporalem tm̃, & ſpiritualem tm̃. & corporalem, & ſpiritualem ſimul. Et iterũ natura tm̃ corporalis diuiditur in tres partes, ut dictũ eſt. Quia ergo diuiſio eſt multiplex. ſ. quædã

generalis, & quædam ſpecialis, & alia ſpecialiſſima, &c. ideo prima diuiſio generalis, & diſtinctio, debet eſſe trinaria in Angelis, vt ſicut diuina natura exiſtens tantum eadem numero & indiuiſibilis in ſe tantũ diuiditur in tres perſonas per tres proprietates diſtinctas, & non plures, neque pauciores, ita conformiter natura ſpiritualis creata, ſeu Angelica ſibi totaliter ſimilis, & conformis, & propinqua, diuiditur, & diſtinguitur in tres portiones, & tres hyerarchias generales; & deinde quælibet earum iterum in tres ordines, & ſic eſt ibi diuiſio generalis, & ſpecialis ꝑ trinarium numerum. Et ſic patet, quòd in creaturis ſpiritualibus, ſeu Angelicis, debet eſſe certus numerus ordinum, & certa diſtinctio, & etiam quod talis numerus debet eſſe trinarius magis q̃ alius; & hoc oſtendit natura corporalis, & etiam natura diuina; quæ creauit omnia.

Quòd nouẽ ſint ordines Angelorũ.

Cap. 219.

Cap. 220.

Patet etiam, quòd omnes ordines debent conſummari in ſumma unitate quantum poteſt eſſe in creaturis, & quòd ſupra omnes debet eſſe unus ſummus Angelus, & una ſumma creatura ſpiritualis, conſummans in unitate omnes ordines ſpiritualium creaturarum. Et ſic probatum eſt, quòd eſt natura purè ſpiritualis creata; & quòd eſt innumerabilis multitudo ſpiritualium creaturarum, & Angelorum, & quòd eſt ibi ordo debitus quantum poteſt eſſe. Quamuis autem ibi ſit innumerabilis multitudo Angelorum, attamen omnes ſimul fuerunt creati de nihilo, quia unus Angelus non poteſt cauſare alium, nec generare de ſua ſubſtantia, nec unus poteſt deſcendere de alio, ſicut fit in hominibus, quia non ſunt corporales, ſed quilibet immediatè a Deo eſt creatus. Et ideo potuerunt omnes ſimul creari, quia nulla poterat eſſe reſiſtẽtia, quia Deus eſt omnipotens, qui de nihilo creauit eos; & ita potuit creare omnes inſimul, ſicut vnum, qui ſolo uelle omnia creat, nec repugnat eis creari inſimul.

Quòd Angeli ſimul ſint creati ex nihilo.

Quòd natura ſpiritualis creata, obligatur Deo *ſicut homo; & quòd omnia probata de homine, inquantum homo eſt, ſunt iam probata de Angelis, & quod quidem eſt bonum hominis, & Angeli.*

Capitulo. CCXXII.

Quoniam autem natura purè ſpiritualis creata exiſtit: & quia ipſa habet liberum arbitrium ſicut homo; ideo omnia quæ probata ſunt de homine ratione liberi arbitrii, iam probata ſunt de Angelis; & quicquid conuenit homini ratione liberi arbitrii, conuenit Angelo. Et ideò qui vult habere ſcientiam de Angelis, recurrat ad illa quæ dicta ſunt de homine, & applicet eis, & faciat ſimilem proceſſum circa obligationem, & circa amorem, & circa fructum amoris, quod eſt gaudium; & comparet fructum amoris, & Angelum, & alias creaturas, ſeu ad creaturas inferiores eo; & videat, quòd plus accepit à Deo, quàm aliæ creaturæ inferiores; & qualiter cognoſcit ſe habere, & accepiſſe à Deo quicquid habet; quia de nihilo factus eſt; & nihil habet à ſeipſo. Vnde Angelus ad cognoſcendum ſuam dignitatem, & ſuum gaudium in quo eſt, poteſt ſe primo comparare ad ipſum nihil unde uenit; deinde ad creaturam ſibi oppoſitam, ſcilicet ad naturam corporalem; & poteſt uidere quantum aſcendit ſuper illam in dignitate, & excellentia; & hoc ex dono Dei. Deinde poteſt ſe comparare ad naturam mixtam, ſcilicet ad humanam, & ſic omnes creaturæ ſeruiunt Angelis, vt cognoſcant propriam excellentiam, & quantum acceperunt. Et ſic patet, quòd Angelus obligatur Deo, ſicut homo; & idem modus procedendi eſt in Angelo, ſicut in homine ad inueſtigandum obligationem per quam Deo obligatur: & per conſequēs ad inueſtigandam omnia illa quæ ſequuntur ad illam obligationem. Et ſicut cōparamus hominem ad alias creaturas inferiores per conuenientiam, & differentiam, ita poſſumus

Quòd Angelus obligatur Deo.

poſſumus comparare Angelum. Exercita ergo teipſum. Et hæc ſufficiant.

Ecce igitur qualiter per ſcalam naturæ habentem quatuor gradus diſtinctos, inuenimus primo naturam diuinam eſſe, & exiſtere ab æterno, ſine principio, & ſine fine, deinde inuenimus totam ſcalam, & omnes creaturas contentas in ſcala à Deo proceſſiſſe à nihilo per creationem: deinde inuenimus obligationem hominis ad Deum. Vlterius exinde deuenimus ad immortalitatem animæ hominis, ita quòd inuenimus hominem habere animam immortalem, & per conſequens, quòd erat compoſitus ex duabus naturis, ſcilicet corporali, & ſpirituali: & reduximus omnes quatuor gradus ſcalæ ad duas naturas in generali, ſcilicet ad naturam corporalem tantum; quæ nihil habet immortale, & ad naturam mixtam ex corporali, & ſpirituali, quæ habet aliquid immortale. Et ultimate per iſtas duas naturas inuenimus tertiam naturam, quæ tantum eſt ſpiritualis, quæ dicitur Angelica natura. Et ſic habemus in ſumma naturam diuinam increatam, quæ realiter una, & eadem numero exiſtit: & eſt communis in tribus perſonis realiter diſtinctis; & habemus tres naturas diſtinctas creatas ab ipſa diuina natura, quæ eſt Deus æternus, trinus, & unus, cui eſt laus, & gloria in æternum.

Epilogatur totum proceſſum huius libri.

Cap. 3.

Cap. 16.

Cap. 100.

Cap. 217.

Cap. 218.

Hic

Hic inueſtigatur ſi homo eſt talis de facto, qualis debet eſſe, & ſi facit, quod facere debet ſecundum ordinem creaturarum. Et inuenitur de facto, quod homo eſt, & facit contra ordinem creaturarum, & eſt totus mutatus in oppoſitum. & in contrarium ſuæ propriæ naturæ, quam debet habere, ſicut uinum in acetum. Cap. CCXXIII.

DIctum eſt in tota parte præcedenti uſque hic de debito hominis ad quod obligantur de iure naturæ, & concluſum eſt, & probatum aliquod occultum eſſe debitum. quod homo debet Deo: & hoc tam ex datis, & acceptis ubi fundatur obligatio debiti, quàm ex parte dignitatis Dei, cui primo debetur amor, timor, & honor: & hoc etiam requirebat natura amoris. Ergo uſque ad hanc partem proceſſimus per debet, & per modum obligationis, & debiti: & uidimus qualis eſt obligatio, quàm magna, qua obligatur homo Deo, & qualis eſt: quoniam eſt primo naturalis, & perpetua; & infallibilis, indelebilis, incorruptibilis, & immortalis: & eſt generalis omni homini, & patens omnibus, quia eſt ſcripta in libro naturæ in omnibus creaturis, & in ipſo homine tam in corpore, quàm in anima, & ipſe homo, & omnes creaturæ ſunt puriſſimum teſtimonium iſtius obligationis. Viſum eſt etiam, & concluſum quantum, & quale bonum adueniet homini: ſi homo adimplet, & facit debitum ad quod obligatur Deo: & quantum, & quale malum adueniet homini: ſi non facit debitum quod debet Deo. Sic ergo tria cognoſcimus de homine, ſcilicet ipſum debitum hominis, & bonum, & malum quod oportet ſequi. Ipſum autem debitum ſemper uiuit, ſemper manet radicaliter in ſuo uigore; & impoſſibile eſt, ꝙ tollatur: ſemper homo eſt debitor, ſemper eſt obligatus Deo, ſiue homo faciat. Et quoniā ordinatur debitū ad factū, & debere ordinatur ad facere; & obligatione ad ſolutionē; immo omnia

Omnia conſiſtunt in debito, & facto.

omnia quæ pertinent ad hominem, concludunrur in iſtis duobus, ſcilicet in debito, & in facto; ſeu in iure, & in facto; quia ipſum debitum eſt ius, & ipſa ſolutio factum; ſed ipſum debitum eſt primum, & pręcedit; & factum debet ſequi poſt debitum; & ipſum factum eſt vltimum, & complementum debiti; ideo niſi poſt debitum ſequatur ipſum factum & facere, totum eſt vacuum; & ſi ſequatur factum, totum eſt plenum. Iſta ergo duo, ſcilicet debitum, & factum, debent eſſe proportionata, & ligata inter ſe; quia unum nihil proficit ſine alio. Quid enim proficit debitum, niſi non ſequatur factum? Et quid ualet factum, niſi concordet cum debito? Factum ergo, & debitum, quando concordant, faciunt mirabilem armoniam. Si autem diſcordant, deſtruitur armonia, & fit peſſimus ſonus. Et quia iſta ſcientia eſt de homine, inquantum homo eſt, & docet cognoſcere hominem, & cognitio de homine conſiſtit in duobus, ſcilicet in cognitione ipſius debiti, & in cognitione ipſius facit, ſeu facere, & cognitio ipſius debiti præcedere debet cognitionem ipſius facit, quod non eſt niſi tanquam lumen ad cognoſcendum ipſum factum; quia impoſſibile eſt cognoſcere ipſum factum an ſit tale, quale debet eſſe, uel non: ſcilicet utrum ſit iuſtum, uel iniuſtum, ordinatum, uel inordinatum, niſi prius cognoſcatur debitum. Debitum enim eſt menſura, & regula, & lex ipſius facti. Qui ergo ignorat ipſum debitum, ignorat ipſum factum, & facere. Ideo poſtquàm habemus infallibilem cognitionem de ipſo debito hominis, inquantum homo eſt, ad complendam totam cognitionem de homine, neceſſe eſt nos habere cognitionem de ipſo facto ipſius hominis, & de ſuo facere: utrum ius & facere concordant in homine, ut poſtquàm cognoſcimus quod debeat facere, uideamus quid facit, utrum ſuum proprium factum, ſeu facere, concordet cum ſuo proprio debito, uel diſcordet; & utrum ſit iuſtum, an iniuſtum; & ordinatum, uel inordinatum, rectum, uel tortuoſum; ſecundum naturam hominis,

Debitum eſt menſura facti.

Debitum hominis ſemper manet.

minis, uel contra naturam hominis; ſecundum Deum, uel contra Deum: ut poſtquàm uidimus quid de iure, uel in iure; uideamus, quid in facto, uel de facto. Quàmuis autem iſta duo pertineant ad hominem, ſcilicet debitum & factum, non tamen ſimiliter, & eodem modo, quia ipſum debitum ſemper manet in ſuo uigore, & eſt neceſſarium, & de neceſſitate; nec eſt in poteſtate, & libertate hominis, quia uelit homo, aut non uelit, ſemper manet debitum; & homo ſemper manet debitor, & obligatus. Sed ipſum factum eſt uoluntarium, & in libertate hominis; & ideo poteſt homo habere ſuum factum, & ſuum facere, quòd concordet cum ſuo debito, vel poteſt habere factum contrarium debito, uel poteſt deſiſtere ab ipſo facto. Et ſic ſunt ibi tria, ſcilicet facere quod debet, uel facere contrarium illius quod debet, uel totaliter deſiſtere ab ipſo facere. Non eſt autem ita, nec ſimiliter in aliis creaturis, quia factum, & debitum ſemper concordant. Sed quia quando homo deſiſtit ab ipſo facere, tunc facit quod non debet; ideo homo poteſt generaliter ambulare per duas uias. Quia uel factum, & facere hominis eſt ſimile, & concordans cum debito, uel eſt diſcordans, & contrarium ſuo debito proprio. Et quia ipſum debitum eſt propria lex, propria menſura, & propria regula, proprium lumen, & proprium ius ipſius hominis; ideo quando in homine factum concordat cum debito, tunc homo concordat cum ſua propria natura, cum ſua propria lege, & regula, & cum ſuo proprio lumine. Sed quando in homine factum eſt contrarium debito; tunc homo eſt contrarius ſibiipſi, & ſuæ propriæ naturę, & ſuæ regulæ, & ſuæ propriæ legi, & ſuo lumini, & iuri naturæ, & eſt contrarius omnibus creaturis, & Deo. Quid eſt enim omnem hominem eſſe contrarium ſibiipſi, niſi quòd ipſum factum hominis, & ſuum facere ſit contrarium ſuo proprio debito, & ſuę legi naturali? Igitur nunc profundè intremus in ipſum hominem, & perſcrutemur interiora eius, & palpemus uiſcera eius; & uideamus ſuum factum,

In alÿs creaturis factū, & debitum ſemper concordant.

Nota.

ctum,& ſuum facere. Vſque enim modo non tetigimus hominem, niſi ſuperficialiter, & in generali,oſtendendo ſuum proprium debitum, nunc autem tangemus ipſum in uiſceribus, & in profundo; & in particulari tangendo proprium factum. Portemus tamen ante oculos ipſum proprium debitum tanquàm lucernam, & lucem ad uidendum ſuum proprium factum, & facere ſuum. Ipſum autem factum, & facere hominis eſt duplex,ſcilicet uiſibile,& inuiſibile; intrinſecum,& extrinſecum; intus, & extra;occultum;& manifeſtum;& utrunq; oportet concordare cum debito,& cum iure,ſeu lege ſua naturali.

Duplex facere hominis.

Cap.223.

Hic comparatur factum, ſeu facere hominis ad ſuum proprium debitum, & ad ſuam propriam legem, ſi conuenienter concordent. Cap. CCXXIIII.

QVoniam autem ipſum debitum hominis, inquantum homo eſt, ſius naturæ eſt, & lumen ad cognoſcendum ipſum factum hominis quale ſit,& eſt propria lex,& regula facti; ideò comparemus factum,ſeu facere hominis tam uiſibile,quàm inuiſibile, ſeu occultum ad ipſum debitum; & ſtatim apparebit utrum factum,ſeu facere hominis ſit iuſtum,uel iniuſtum;bene,uel male.Si enim conſideremus ipſum factum,ſeu facere per ſe, non comparando ipſum, nec applicando ad proprium debitum, tunc impoſſibile eſt cognoſcere ipſum factum hominis, quia non poteſt cognoſci,niſi in ſuo lumine,quod eſt debitum proprium. Et ideo qui magis cognoſcit debitum ipſum hominis, facilius cognoſcit ipſum factum,ſeu facere hominis. Et qui totaliter ignorat debitum hominis, totaliter ignorat factum,ſeu facere hominis;& per conſequens ignorat totaliter ſeipſum.Prima enim lux eſt,& prima porta intrandi, & cognoſcendi hominem, ſcilicet cognoſcere quid debeat facere;deinde intratur ad ipſum facere. Et quoniam

ad cognoſcendum utrum factum hominis, ſeu facere concordet cum debito, oportet per experientiam uidere ipſum factum in ſe, & ipſum facere: & quia quilibet homo perfectę ætatis cognoſcit experimentaliter, & infallibiliter ſuum proprium factum, & ſuum proprium facere, tam interius, quàm exterius, & nullo modo dubitat; quia eſt ſibi certiſſimum quod eſt: immo nihil magis notum cuilibet niſi ſuum proprium facere, licet ignoret utrum ſit iuſtum, uel iniuſtum donec applicauerit, uel comparauerit facere ad debitum. Ideo quilibet homo qui cognoſcit debitum hominis, inquantum homo eſt, & propriam eius legem naturalem: poteſt ſtatim, & infallibiliter cognoſcere utrum ſuum proprium factum, ſeu facere, ſit contrarium debito, uel concordans, comparando facere ad debitum quod habet, & cognoſcit in ſeipſo. Debet ergo omnis homo uidere, & comparare totum ſuum factum, & ſuum facere, & ſuas inclinationes, & quicquid ſentit in ſeipſo ad ſuum proprium debitum, & propriam legem, & ueraciter cognoſcet, & infallibiliter, quòd totum ſuum factũ, ſeu facere tam interius, quàm exterius, & omnis inclinatio contrariatur ipſi debito, ſeu iuri, & legi naturæ, & totaliter diſcordat ab eo. Et ſic in ipſo homine debitum, ſeu ius, & factum diſcordant, & contrariantur. *Quid ſit debitum hominis.*

Vt autem hoc ad oculos uideamus, dicamus quid ſit debitum hominis, ſeu ius naturæ ad quod obligatur homo, & tenetur inquantum homo. Debitum autem hominis, ad quod homo obligatur ex teſtimonio omnium creaturarum, & ſuiipſius, & Dei, eſt iſtud quòd homo debet Deo darę primo amorem, & totaliter; & debet ipſum amare, & inceſſanter. Et per conſequens debet totaliter ſequi, & amare uoluntatem Dei. Et per oppoſitum *Cap. 112.* debet habere odio totaliter, & inceſſanter quicquid poteſt eſſe contra Deum, & contra ſuã uoluntatem. Et exinde ſequitur, ꝙ homo debet Deo timorẽ, & honorẽ primo. Ecce ergo debitũ amoris, timoris, & honoris primo, *Cap. 178.*

Et

Et per conſequens debet homo eſſe gratus Deo, & regratiari illi, & eſſe ligatus, & unitus totaliter cum Deo. Hoc ergo eſt debitum erga Deum factorem, & creatorem ſuum. Sed ex iſto debito ortum eſt aliud debitum erga omnia quæ Dei ſunt: & maximè erga ſuam imaginem uiuentem, & per conſequens erga omnem hominem, ſcilicet quòd omnis homo debet amare quemlibet hominem, inquantum eſt Dei imago, ſicut ſeipſum; & habere odio quicquid eſt contra hominem, ſicut contra ſeipſum, inquantum eſt Dei imago. Et etiam debet quilibet amare ſeipſum propter hoc, quod eſt Dei imago uiuens. Ecce duplex debitum hominis: unum & primum reſpicit Deum, & ſecundum reſpicit illa quæ Dei ſunt, & principaliter ſuam imaginem, & tamen non ſunt niſi unum debitum, quia ſecundum includitur in primo, & ab ipſo oritur. Et hoc eſt totum debitum hominis, totum ius naturæ, & tota lex naturę; & totum quicquid debet homo, uel ab ipſo oritur, uel in ipſo includitur. Secundum ergo iſtud debitum, & ſecundum iſtud ius, & ſecundum iſtam regulam, & legem, debet homo regulare, & menſurare, & ordinare omne factum ſuum, & omne facere tam interius, quàm exterius: & cum iſto debito, ſeu iure debet concordare totum ſuum facere. Talis debet eſſe homo in ordine creaturarum, quòd in iſto homine iſtud debitum, ſeu ius, & ſuum factum, & facere ſuum non diſcordent, nec contrarientur; & talem hominem requirit ordo uniuerſi, & ordo naturæ; qualis debet eſſe natura hominis, inquantum homo eſt. Comparet ergo quilibet factum ſuum, ſeu ſuum facere interius, & exterius; & quicquid ſentit in ſe ad debitum iſtud, ſeu ius naturæ. Et comparemus omne factum, & omne facere, quòd eſt in hominibus ad iſtud debitum; & uidebimus, & per experientiam ſentiemus, & iudicabimus, quòd omne factum, & omne facere hominis, uel ad minus inclinatio, totum eſt contrarium, & repugnans iſti iuri, ſeu debito, & diſcordans totaliter ab eo. Vnde per experientiam uidemus, & ſentimus,

Debitum hominis ad ſe, & ad proximum.

Quomodo homo debet regulare ſuum facere.

ſentimus, quòd homo habet amorem ſuipſius primo, & non Dei; & primò amat ſeipſum, & ſuam uoluntatem propriam realiter, & de facto eam ſequitur, & non uoluntatem Dei: & habet odio quicquid eſt contra ſuam uoluntatem propriam; & amat omnia quæ amat propter ſeipſum, & non propter Deum, nec quia Dei ſunt, & ſic realiter, & de facto non amat niſi ſeipſum? Videmus autem, quòd homo quærit, intendit, & amat primo ſuum proprium honorem, & realiter, & de facto, & non Dei; & ſuum proprium honorem præponitur honori Dei; & uult quòd omnia quę primo debet dare Deo factori ſuo, dat ſibiipſi, & creaturæ, & operi facto. Et ſic homo de facto habet amorem ſuiipſius primò, & non Dei, & habet propriam uoluntatem, & quærit primo ſuum honorem proprium. Et ſic facit totum contrarium illius quod debet facere; & facit illud quod non debet, & nullo modo facit, quòd debet.

Experimentaliter uidemus, quòd omnia facimus contra debitum.

Hic concluditur perditio totalis, & lapſus, & corruptio hominis. Cap. CCXXV.

ET quoniam omne factum, & facere hominis, procedit à uoluntate ſua; quia ipſa eſt radix, origo, cauſa, & domina omnis facti, & totius facere; & ſic factum hominis, ſeu facere eſt uoluntatium; ideo ſequitur, quòd omne factum, & omne facere hominis eſt contra debitum totum hominis, contra ius naturæ, contra legem naturæ, & contra totum ordinem creaturarum, & contra hominem inquantum homo eſt, & contra Deum totaliter. Sequitur exinde, quòd ipſa uoluntas hominis eſt contraria ipſi debito, & iuri naturæ, & legi naturæ, & toti ordini creaturarum, & Deo factori ſuo; & ideo de facto, & realiter ipſa uoluntas eſt extra omnem menſuram, omnem legem, & omnem regulam, & extra omnem ordinem, & ordinationem; & extra to-

tum ius, extra Deum, & extra ſeipſam, quia eſt extra ſuam propriam legem naturæ, & non recognoſcit Deum ſuperiorem, ſed ponit ſe ſupra Deum, vel facit ſe æqualem Deo. Et per conſequens ipſa uoluntas hominis eſt deuiata, & lapſa à proprio ſuo ſtatu, perdita, corrupta, & peruerſa, & mutata, & alienata in oppoſitum ſuæ propriæ naturæ; & ideo eſt inordinatiſſima, turpiſſima, irregulatiſſima, ſuperbiſſima, & in errore & falſitate extra ſuum bonum, & ſemper quærit uanitatem, & mendacium; & ideo totaliter odibilis, & nullo modo amabilis, & ſeparata totaliter à conſortio, & amicitia, & ſocietate ſui Creatoris; & per conſequens ſequitur, quòd talis eſt homo, qualis eſt ſua uoluntas. Sequitur ergo, quod homo qui primò amat ſeipſum, quàm Deum, eſt totaliter à ſocietate, & conſortio Dei ſeparatus; Et quia iam in parte præcedenti tractatum eſt ad longum de duobus amoribus primis; & de propria uoluntate, & de proprio honore; & concluſum eſt; quòd proprius amor ſuiipſius, & propria uoluntas, & proprius honor, iſta tria ſunt ſimul alligata, nec poſſunt ſeparari, & totaliter ſunt contra Deum, & contrariantur Deo, nec aliquid eſt contra Deum, niſi proprius amor, propria uoluntas, & proprius honor; & in iſtis eſt tota radix inimicitiæ, & contrarietatis ad Deum; ideo concluſum eſt, quòd qui habet amorem ſuiipſius primò, & propriam uoluntatem, & proprium honorem, quòd talis eſt inimicus capitalis Dei, & ideo eſt in ira Dei. Quare ſequitur, quòd homo quum habeat iſta in ſe, eſt capitalis inimicus Dei; & ideo eſt in odio Dei. Et etiam quia concluſum eſt, quòd homo nihil habet, quod ſit ſuum, niſi amorem; & ideo quia amor hominis eſt totus contrarius Deo, & totus corruptus, & peruerſus, totus malus, totus deuiatus, & totus alienatus, totus inordinatus, & totus iniuſtus; ideo ſequitur, quòd homo eſt talis, qualis, eſt ſuus amor. Item etiam, quia amor ſuiipſius, & propria uoluntas, & proprius honor, ſunt radix omnium

Cap. 129.

nium

nium malorum; ideo homo habet in ſe radicem omnium malorum, & uitiorum. Quia etiam iam probatum eſt qualis fructus ſequitur homini ex amore Dei, & ex amore ſuiipſius, & propria uoluntate, & proprio honore, quærendo illum; ideo homo incidit in omnia mala quę oriuntur ex illis, & perdit omnia bona quæ ſequuntur ex amore Dei, & honore. Et per conſequens homo vadit ad æternam triſtitiam, ad æternam pœnam, & perpetuum dolorem, & æternum lucrum, & perdit ęternum gaudium, quod finem non habet, & æternam amicitiam, & ſocietatem ſui Creatoris. Et omnia iſta iam concluſa ſunt. Et ſic apparet qualiter comparando factum hominis, & omne facere, & propriam uoluntatem à qua oritur ad ſuum proprium debitum, ad ſuum proprium iiis, & ad ſuam propriam legem naturæ, cui obligatur, uetiſſime inuenimus, & cognouimus deuiationem, & lapſum totalem, perditionem, alienationem, corruptionem, degenerationem, & peruerſitatem hominis, & naturæ ſuæ à ſuo proprio ſtatu, & à ſua propria natura, quæ deberet eſſe. Et ſic per quandam ſcalam, & ordinem deuenimus ad notitiam, & cognitionem perditionis, lapſus, & corruptionis naturę hominis, quæ omnia erant occulta homini; & hoc per cognitionem obligationis ipſius naturalis, quæ fuit manifeſtata per omnes creaturas. Et ſic per ſcalam naturæ manifeſtatus eſt Deus, manifeſtata eſt productio mundi de nihilo, manifeſtata eſt obligatio, & debitum hominis ad Deum; & per conſequens ius naturæ, ſeu lex; & manifeſtatus eſt lapſus hominis, & corruptio, ſeu perditio, & ita omnia iſta ſe manifeſtant inuicem, & unum manifeſtat, & diſcooperit aliud. Ecce artem, & modum qualiter quilibet poteſt cognoſcere ſeipſum eſſe æternaliter perditum lapſum, & corruptum, & deuiatum: comparando factum ad debitum; & uidendo diſtantiam, elongationem, & contrarietatem inter factum, & debitum hominis inquātū homo

Cap. 129.

Cap. 181.

Cap. 141.

Cap. 160.

Epilogat.

eſt,& ignorat ſe eſſe perditum, & corruptum, & lapſum. Et ſic omnes creaturæ clamant, & dicunt, & manifeſtant hominem eſſe ueraciter perditum æterna perditione, & mortuum perpetua morte, quia ſeparatus eſt æternaliter à Dei ſocietate, qui ſolus eſt uita hominis, ſicut anima ſola eſt uita corporis. Et ſic homo eſt totaliter ſeparatus à toto bono,& à tota ſua uita.

Quòd etiam lapſus, & corruptio hominis manifeſtatur comparando factum hominis, ſeu facere ad ſecundum debitum, quod reſpicit ea quæ Dei ſunt.

Capitulo. CCXXVI.

Viſum eſt qualiter comparando factum,& facere hominis ad debitum,& ad ius naturę, quod reſpicit Deum inuenimus hominem lapſum,& perditum;ideo nunc reſtat comparare hominem ad ſecundum debitum, quod reſpicit imaginem Dei. Videamus ergo ſi factum,& facere hominis,concordat cum ſecundo debito,& ſecundo iure,quod oritur à primo debito.Secundum debitum eſt,quod quilibet homo debet, & obligatur amare quemlibet alium hominem inquantum eſt Dei imago, ſicut ſeipſum, & odio habere quicquid eſt contra omnem alium hominē, inquantum eſt Dei imago,ſicut contra ſeipſum,inquantum eſt Dei imago,& etiā quilibet debet amare ſeipſum inquantum eſt Dei imago uiuens. Et ſic ratione iſtius debiti, & iuris debet eſſe inter homines fraternitas, vnitas, ſocietas,amicitia,cōcordia,& pax:& omnes debent ſe reputare tanquā unum. Sed per experientiam uidemus, ꝙ unus homo lædit aliū hominem,adinuicem ſe deſtruūt, adinuicē ſe occidunt,inter illos nulla uera unitas eſt,nulla uera ſocietas eſt,nulla uera amicitia,nec pax,nec concordia,ſed magis diuiſio,lis,diſcordia,& bellum,& inimicitia;& ſi forte diligant ſe inter ſe,ſi forte ſit pax aliqua,&

ami-

amicitia;non eſt propter hoc,quia eſt Dei imago,nec propter debitum,ſed propter alias cauſas. Et talis unitas oritur ex amore corrupto, & inordinato, iniuſto, & contra Deum. Et ſic homo,quia eſt inimicus Dei, & contrariatur Deo totaliter,eſt etiam uerus inimicus ſuæ imaginis; & per conſequens eſt inimicus cuiuslibet hominis,inquantum eſt Dei imago, & etiam inimicus,& contrarius ſuiipſius,& ſeipſum lædit, deſtruit, & occidit, inquantum eſt Dei imago; & perſequitur, & lædit per imaginem. Et ſic comparando hominem ad ſecundum debitum, inuenimus ipſum eſſe contrarium totaliter illi debito,& per cõſequens lapſum, & corruptum.

Quòd homo poteſt uidere continuè in alijs rebus extra ſe tanquam in ſpeculo ſuum ſtatum in quo exiſtit, & ſuam perditionem, ſuum lapſum, & corruptionem. Cap. CCXXVII.

Voniam autem homo quãuis ſit corruptus, perditus,lapſus, & mutatus in contrarium ſuæ naturæ: immo in non hominem, non ſentit,uel uix ſentit ſe eſſe corruptum,& lapſum, & eſſe in tali ſtatu in quo eſt; ideo non dolet,non flet, nõ triſtatur de ſua perditione,& corruptione; quum tamen continuè dolere, & flere debet; tam pro ſtatu in quo eſt quum pro futuro ſtatu; & pro malis quę ipſum expectant;immo ridet;iocundatur, lætatur,recipit ſuas delectationes,ſuas conſolationes,comedit,bibit,ac ſi nihil mali eſſet. Ex quo apparet,ꝙ eſt tã quam freneticus,ſtultiſſimus,ſine omni ſenſu,quia freneticus,& ſtultus nõ ſentiunt ſe eſſe tales. Etiam eſt tanquã dormiens, nihil ſentiens, ſicut ſomnians,uel incantatus, uel illuſus. Et ideo,quia homo in ſeipſo non bene uidet, nec ſentit ſuam corruptionem,debet uidere in aliis rebus extra ſe ſimilitudinem ſuæ perditionis,& ſui lapſus;& fa-

cere ſibi quoddã ſpeculũ, in quo continuè uideat ſuũ ſtatum corruptum, & mutatũ: ut non tradat obliuioni ſuũ malum, ut ſic doleat. Poſtquam ergo homo comparauit ſeipſum; & totum facere ſuum ad ipſum debitũ, per quod cognoſcit ſe eſſe perditum, & lapſum, debet ſe comparare ad res alias extra ſe quando mutantur, aut quando in cõtrarium ſuæ naturæ corrumpuntur, uel debet fingere cõtrarium cuiuslibet rei quã uidet, & corruptionẽ, & cogitet qualis eſt quælibet res quando mutata eſt in contrarium ſuæ propriæ naturæ, & quãdo corrupta eſt, uel qualis eſſet ſi mutaretur, & corrumperetur, & cogitaret, ꝙ pro certo talis eſt ipſe ſecundũ ius propriæ naturæ in quo debet eſſe; & cogitet, quòd quanto res eſt nobilior, quæ corrumpitur, & melior in ſua propria natura, tanto eſt peior, & uilior quando eſt corrupta, & mutata in contrarium ſuæ naturę, & in quanto gradu bonitatis eſt, in tanto gradu malitiæ eſt, & quanto erit alta, tanto efficitur inferior. Vt uerbi gratia, faciamus exemplum in ipſo uino; quoniam ipſum uinum quando mutatur, & corrumpitur in contrarium ſuæ naturæ, tunc efficitur acetum. Ergo ſicut ſe habet ſtatus aceti ad ſtatum uini, ſic ſe habet ſtatus hominis, nunc in quo eſt, ad ſtatum in quo debebat eſſe, & quantum diſtat acetum à uino, tantum diſtat homo à ſtatu ſuæ naturæ. Et ſicut acetum nihil ualet ad illud ad quod ante ualebat quando erat uinum, & ad quod ordinatum erat; ita homo nihil ualet ad illud ad quod ualebat in ſtatu ſuo debito, nec ualet aliquid ad illud ad quod ordinatus erat; & ideo non ualet niſi ut in ignem mittat. Et quantum etiam diſtat, & elongatur acetum à uino in bonitatẽ, tantum etiam diſtat, & elongatur homo in bonitatẽ à propria natura hominis. Et ſicut nihil de bonitate uini manſit, nec eſt in aceto, ita nihil de bonitate hominis, in quantum homo eſt, & quę debet eſſe ſecundum ſuam propriam naturam, eſt in homine. Et ſicut doleret acetum ſi cognoſceret uinum, ita debeat dolere homo ſi cognoſcat ſtatum in quo debet eſſe.

Contemplatio ducens hominem in conſiderationem ſtatus ſui.

Experiẽtia, quæ homo cognoſcit ſuum lapſũ

Item in uino poſſunt eſſe duæ mutationes, quia uinum aliquando mutatur, & fit turbatum, tunc eſt infirmum, ſed tunc remanet uinum, & retinet aliquid de bonitate uini, & non eſt totaliter perditum, & non potabile, ſed non ſicut ante, aliquando mutatur uinum in acetum, & tunc eſt totaliter perditum, quia nihil retinet de bonitate uini. Homo autem eſt ſicut acetum, & non ſicut uinum turbatum, quia eſt totaliter perditus, & nihil habet de bonitate hominis quam debet habere; ideo habet in ſe nullam dulcedinem, nullum bonum ſaporem, ſed habet in ſe amaritudinem, & acetoſitatem, & peſſimum ſaporem, & credulitatem, quia deficit homini tota propria bonitas quæ debebat eſſe, & eſt in eo contraria malitia quæ non debebat eſſe. Sicut autem fecimus comparationem hominis ad uinum, & ad acetum; ita poſſumus comparare hominem ad omnes alias creaturas, & res tam naturales, quàm artificiales, quæ perdi, & mutari poſſunt, tamen exemplum de uino, & aceto eſt ualdè conueniens ad uidendum ſtatum hominis in ſeipſo.

Poſſumus etiam facere comparationem de homine dum habet ſenſum, & utitur ratione, & dum factus eſt freneticus, & ſtultus, quia ſicut ſe habet homo ſtultus, & freneticus ad ſtatum eiuſdem, & ſuiipſius, dum eſt in ſuo ſenſu naturali; ſic ſe habet ſtatus in quo homo eſt nunc ad ſtatum in quo debebat eſſe.

Poteſt etiam fieri comparatio de muliere ad uirum quando facta eſt meretrix, quia ſicut ſe habet ſtatus mulieris, dum eſt in bono matrimonio, & bona ſocietate cum uiro ſuo; ad ſtatum eiuſdem quando eſt ſeparata a ſocietate ſui mariti, ſeu ſponſi, & facta eſt meretrix ſtans in proſtibulo. Sic ſimiliter ſe habet ſtatus naturæ hominis, in quo nunc eſt ad ſtatum in quo debebat eſſe in ordine ad Deum, & reſpectu Dei, quia debebat habere ſocietatem ueram, & fidelem cum Deo.

Similiter poteſt fieri comparatio de filio perdito, & deuiato, quia ſicut ſe habet ſtatus filii perditi, & deuiati, & ſeparati à patre totaliter, ad ſtatum eiuſdem filii, dum eſt ſub obedientia, & ſub regula patris, & in domo: ſic ſimiliter eſt de ſtatu hominis reſpectu Dei. Ecce igitur qualiter homo poteſt uidere continuè in pluribus rebus, & exemplis, tanquam in ſpeculo ſuum ſtatum in quo exiſtit, ſuam perditionem, & ſuum lapſum, & corruptionem, ut ſic non rideat, ſed magis lugeat ſeipſum perditum eſſe, & à ſua propria natura totaliter mutatum.

Quòd etiam perditio, lapſus & corruptio, clariſſimè manifeſtantur in natura hominis comparando, & reſpiciendo ad debitum, & ius, & legem paternitatis filiationis, & fraternitatis.

Cap. CCXXVIII.

Duplex eſt paternitas, & fraternitas.

POſſumus autem uidere infallibiliter per alium modum peruerſionem, & perditionem naturę hominis, ſi comparemus ipſum ad ius, & ad debitum quod fundatur in paternitate, & filiatione, & fraternitate. Propter quod conſiderandum eſt, quòd duplex eſt paternitas, duplex filiatio, & duplex fraternitas in hominibus, una manifeſta, uiſibilis, & ſenſibilis, quam nemo ignorat, alia occulta, inuiſibilis, & ſpiritualis, quam plures ignorant. Et quia ordo cognoſcendi eſt, quòd per uiſibilia, & manifeſta, cognoſcamus inuiſibilia, & occulta; & per magis nota, minus nota; ideo per paternitatem manifeſtam, & corporalem manifeſtabimus paternitatem occultam, & ſpiritualem; & ſimiliter de filiatione, & fraternitate. Vnde uidemus per experientiam, quòd aliquis dicitur pater alicuius, quia dedit ei corpus, & carnem immediatè; & aliquis dicitur filius alicuius, quia recipit immediatè corpus,

corpus, & carnem, & principium ab illo ſine medio alſo; ita quod dare, & recipere faciunt paternitatem, & filiationem; & quia homo habet animam, & corpus, & quia anima eſt immortalis, ut iam probatum eſt in capitulo de immortalitate animæ, & Deus immediatè per ſe ſolum dat, & creat animam, & homo recipit animam immortalem immediatè a Deo, ſicut recipit immediatè carnem, & corpus a patre ſuo: ſi ergo aliquis eſt pater alicuius, quia dat ſibi carnem & corpus, & aliquis filius eius, quia recipit ab eo immediatè corpus, & carnem: nonne etiam Deus erit pater cuiuslibet hominis, quia immediatè & per ſe dat ei animam rationalem, & quilibet homo erit filius Dei, quia ab eo recipit immediatè animam immortalem? Si enim ratione corporis cauſatur paternitas, & filiatio: quare etiam non ex parte animæ? Et etiam aliqui ideo ſunt fratres, quia immediatè recipiunt corpus, & carnem ab uno, & eodem: Quare etiam non erunt omnes homines fratres, quia immediatè recipiunt animam immortalem ab uno, & eodem patre, ſcilicet Deo quæ quidem anima eſt ad Dei imaginem creata. Immo de tanto paternitas, & filiatio, & fraternitas, quæ ſunt ex parte, & ratione animæ rationalis immortalis, excedunt paternitatem, filiationem, & fraternitatem, quæ ſunt ratione corporis immortalis, & ſunt nobiliores, maiores, excellentiores, & digniores, altiores, & meliores quàm illæ, de quanto anima immortalis ad imaginem Dei creata, excedit corpus creatum, & mortale, & terrenum; & Deus hominem, & Creator creaturam. Vnde paternitas, & filiatio, & fraternitas, quæ ſunt ex parte corporis, pereunt, dum corpora pereunt, & moriuntur. Sed quæ ſunt ex parte animæ, ſemper durant, quia anima eſt immortalis, & Deus eſt immortalis. Et ſic probata eſt paternitas inuiſibilis, & ſpiritualis, & etiam filiatio. & fraternitas, & ita habemus ipſam uiſibilem, & inuiſibilem, manifeſtam, & occultam. Deus igitur eſt pater inuiſibilis, & occultus cuiuslibet

Cap. 219.

Quòd Deus ſit pater noſter ſpiritualis.

Quòd ſumus fratres ſpirituales.

iuslibet hominis,& immediatus, & oẽs homines ſunt filii Dei, quia ab ipſo immediatè recipiunt omnes animã propriam, & inter ſe ſunt fratres. Et magis ſine comparatione Deus eſt pater propter animam, quàm pater carnalis propter corpus, quia corpus in comparatione ad animam nihil eſt, ſed propter animam homo eſt homo, & habet eſſe completum, & corpus habet eſſe propter animam, & ſic inquantum anima eſt primitiua in homine, de tanto Deus a quo immediatè prouenit anima, erit magis pater, quàm pater carnalis; & quilibet homo magis eſt filius Dei, q̃ filius patris carnalis; quia a Deo recipit principaliſſimam partem, per quam homo eſt homo, & eſt in honore, & dignitate ſuper omnes creaturas mũdi; & etiam quia quilibet homo recipit a Deo ſolo totam animam, ſed non recipit a patre totum corpus, immo a duobus; ſcilicet a patre, & matre, & etiam pater carnalis non eſt niſi inſtrumentum in generatione hominis, quia Deus eſt principalis cauſa, quia pater non eſt formator corporis, & membrorum, ſed Deus inuiſibiliter operans, quia non eſt in poteſtate patris generare quando uult; & ſic pater carnalis ideo eſt pater, quia per ipſum miniſtratur, tanquam per inſtrumentum principiũ corporis in prima materia; ſic ergo Deus magis ſine cõparatione debet dici pater. Item etiam quia magis eſt propinqua, & conueniens hominibus paternitas, filiatio, & fraternitas ſecundum animam, quàm ſecundum corpus. Sic enim poteſt conuenire animalibus brutis. ſ. ſecundũ corpus, ſed non ſecundum animam. Quare ſequitur, quòd omnes homines magis ſine cõparatione ſunt fratres, quia immediatè quilibet recipere animam a Deo creatam ad ſuam imaginem, quàm illi qui recipiunt corpus ab uno etiam eodem patre carnali, & uiſibili immediatè, & magis ſunt filii Dei, quia immediatè recipiunt ab ipſo animam, quàm illi qui immediatè recipiunt corpus ab uno & eodem patre carnali. Et quia ex paternitate, & filiatione, & fraternitate oritur ius, debitum, & obli-

Concludit, quod Deus ſit pater noſter ſpiritualis.

Maior eſt fraternitas ſpiritualis.

gatio, quia filius inquantum filius, & ratione obligationis obligatur, & debet reddere aliqua debita patri inquātum pater eſt, & frater inquantum frater eſt, & iure fraternitatis debet aliqua reddere fratri inquantum frater eſt. Et quia omnia iſta debita, & iura iam manifeſta ſunt, & de facto ſoluuntur in fraternitate, filiatione, & paternitate ſecundum carnem; ideo per illa quæ fiunt de facto in paternitate, filiatione, & fraternitate ſecūdum carnem arguamus omnia illa quæ fieri, & eſſe debent in paternitate, filiatione; & fraternitate ſecundum animam. Si filius facit, & reddit aliqua patri ſuo carnali ꝑꝑ hoc, quia eſt pater, & quod accepit ab eo corpus, multomagis debet ſine comparatione illa eadē facere, & reddere illi ſpirituali patri. ſ. Deo a quo recepit animā immortalem ad ſui ſimilitudinē creatam. Et ēt ſi frater carnalis facit, & reddit aliqua fratri ſuo carnali ꝑꝑ fraternitatē, quia ambo receperunt corpus mortale ab vno, & eodē patre, multomagis ſine comparatione debet facere, & reddere fratri ſuo illa ſecundū animā ratione fraternitatis; & quia ambo receperunt animam ab vno & eodē patre. ſ. a Deo; arguamus igitur primo, & probemus debitum, & ius paternitatis, & filiationis ſecundum animam per illud quod de facto fit in paternitate, & filiatione ſecundū corpus. Si. n. nos amamus, honoramus, & timemus patrē carnalem, mortalem; quia ab eo recepimus corpus mortale, quantomagis debemus honorare, amare, & timere patrem noſtrū ſpiritualem, & immortalē. ſ. Deum, qui ab eo recepimus animā immortalem, & de tanto magis, quanto præualet anima, q̃ corpus, & Deus q̃ homo. Et ſi nos ſeruimus patri carnali, & obedimus, & cōfidimus in eo totaliter, nec dubitamus de eo, ꝙ nobis deficiat, nec ꝙ velit nos decipere; & hoc qa recepimus ab eo corpus, & carnē corruptibilē, ergo multomagis debemus ſeruire patri ſecundū animā, & obedire, & cōfidere in eo, nec dubitare de ipſo, ꝙ nobis deficiat, nec decipere velit; & hoc qa ab ipſo recepimus animam immortalem creatā ad ſui imaginem. Itē

Ratione paternitatis obligamur Deo.

ſi nullo

ſi nullo modo poſſumus, nec uolumus audire, nec pati iniuriam patris noſtri carnalis, nec audire malum dici de ipſo, immo exponimus nos ad mortem propter honorē eius, & reputamus nos honorem ſuum honorem noſtrū: quanto magis ſine comparatione nullo modo debemus audire, nec pati iniuriam patris noſtri ſecundum animā, nec poſſe audire dici malum, nec blaſphemare de ipſo, & exponere nos debemus ad mortem propter honorem ſuum, & reputare honorem ſuum honorem noſtrum.

Tenemur defendere honorem Dei.

Et ſicut nos cauemus quantum poſſumus ab offenſa patris noſtri carnali, nec uolumus, quod aliquis offendat eum; nec uolumus aliquid facere contra uoluntatē ſuā, ergo quanto magis hoc facere debemus erga patrem noſtrum cæleſtem. Et etiam ſicut nos cauemus quantum poſſumus ne aliquid turpe, & inhoneſtum agamus in conſpectu patris noſtri carnalis, nec etiam alio modo per quem honor patris noſtri poſſet diminui, quanto ergo magis debemus cauere ne aliquod turpe, ſeu inhoneſtū agamus in conſpectu Dei patris noſtri ſecundum animā, nec aliquid per quod honor ſuus poſſet diminui, q̄a omnia uidet. Etiam quantomagis pater carnalis eſt potens, magis ſapiens, & magis bonus, tanto filius eius honorat ipſum magis; & timet eum, & amat eum, & obedit ei, & cauet ne ipſum offendat, & ſi ſit Rex, uel Imperator, uel Princeps iuſtus, tunc ſine comparatione timet eum, & honorat, & obedit ei, & ei ſubiicitur omni humilitate, & omni ſubiectione, ergo quantomagis quilibet homo debet timere, & honorare Deum patrem ſuum ſecū dum animam, & ei obedire, & ſubiici cum omni humilitate, & ſubiectione, & ſummè cauere ne ipſum offendat, quum ſit pater eius, & eſt omnipotentiſſimus, ſapientiſſimus, optimus, & iuſtiſſimus, Rex, & Imperator, & Princeps æternus, habēs omne dominium, & oēm poteſtatē ab æterno, & a ſeipſo, cui nihil pōt reſiſtere, quis poteſt totum perdere ſi uult ſubito, & nullus dicet, quare feciſti. Item ſi pater carnalis uult, q̄ filius ſuus carnalis p̄ p̄ hoc,

quia filius ſuus ſibi ſeruiat, ſibi obediat, & eum timeat, & honoret, nonne magis vult Deus, qui ſine comparatione eſt magis pater noſter, quàm pater carnalis, quum ſit pater animarum noſtrarum immediatus, quòd omnis homo ei ſeruiat, & obediat, timeat eum, & honoret. Et ſi pater carnalis reputat ſibi ad ſummam iniuriam, & offenſam, ſi filius carnalis non obediat ſibi, & non timeat eum, nec honoret, quanto ergo magis Deus, qui eſt pater noſter, quum ſit dominus omnipotens, a quo recepimus animam, reputabit ſibi ad ſummam iniuriam, & offenſam, ſi ei non ſeruiamus, nec obediamus, nec eum honoremus, nec timeamus, ſed contra voluntatem ſuam faciamus; immo de tanto magis, de quanto maior eſt anima, quàm corpus, & Deus quàm homo. Et ſic in multis aliis, quę fiunt in paternitate, & filiatione ſecundùm carnem poſſumus arguere. Ecce igitur qualiter per illa quę fiunt de facto in paternitate, & filiatione ſecundùm carnem viſibili probamus, & arguimus illa quæ debent fieri in paternitate, & filiatione inuiſibili ſecundum animam, & hoc iure, & ratione paternitatis, & filiationis; immò paternitas, & filiatio ſecundum carnem, ſunt ſpeculum, & exemplum paternitatis, & filiationis ſecundum animam, & quædam ſcala, vt per hoc cognoſcat omnis homo quid debeat Deo patri ſuo iure, & ratione paternitatis, & filiationis, & qualiter ſe habere debeat erga ipſum inquantum eſt pater.

Quum enim nos faciamus omnia prædicta patri carnali, qui moritur, & nihil poteſt nobis nocere dum mortuus eſt, quanto magis debemus omnia illa facere patri ſpirituali, & immortali, ad cuius manus habemus deuenire, qui poteſt nos æternaliter perdat.

Ma-

Manifeſtatio lapſus, & defectus hominis. Cap. CCXXIX.

ET quoniam uiſum eſt quicquid debemus de iure, & ratione paternitatis, & filiationis, & qualiter ſumus obligati. Videamus nunc factum noſtrum, & noſtrum facere ſi concordant cum iſto debito, & iure. Videamus ſi habeamus omnia quæ habere debemus erga Deum patrem noſtrum veriſſimum, & in veritate, & in facto nihil habemus quod habere debuimus, nihil facimus quod non facere debuimus, immo totum oppoſitum, & contrarium facimus, & habemus in nobis. Iam non eſt amor erga Deum patrem noſtrũ, nec timor, nec honor, nec reuerentia, nec obedientia, nec humilitas, nec ſubiectio, nec ſpes, nec confidentia, nec credulitas, immo omnia iſta de facto deficiunt nobis erga Deum patrem noſtrum, & tamen de iure de bene eſſe, immo magis contraria omnium iſtorum, & aliorum quæ debent etiam eſſe, ſunt in nobis omnibus erga patrem noſtrum, quia in nobis eſt contrarius amor amoris Dei, & etiam odiũ Dei, & eſt timor contrarius timori Dei patris noſtri, & eſt contemptus patris noſtri ſpiritualis, & honor contrarius honori paterno, & offenſa, & iniuria eius, & inhonoratio, & vituperatio, & irreuerentia, inobediẽtia, ſuperbia, reſiſtentia, & diffidentia, & incredulitas. Quare poſſumus hic concludere lapſum, & perditionem, corruptionem, degenerationem, deuiationem, & alienationem noſtram, & naturæ hominis, & mutationem in ſuum contrarium, & qualiter homo totaliter diſtat, & elongatur a veritate.

Non eſt nobis amor Dei.

Sed vt clarè videamus ſtatum noſtrum reſpectu Dei patris noſtri, qualis ſit manifeſtabimus ipſum per paternitatem, & filiationem, quæ ſunt ſecundùm carnem arguendo a contrario ſenſu. Si enim filius carnalis non

Sumus malè filij.

amet,

amet, nec timeat patrem ſuum, nec honoret a quo recipit corpus, quod eſt propter animam, nonne dicitur malus, & peſſimus filius? Ergo quantomagis quum nos non timemus, nec amamus, nec honoramus patrem noſtrum a quo recipimus animam propter quam eſt corpus, ſumus mali, & peſſimi filii.

Item ſi nos reputamus, & iudicamus illum filium carnalem peſſimum, ribaldum, & nequiſſimum, ingratiſſimum, & peruerſum totaliter, qui continuè iniuriat, offendit, & perſequitur ſuum patrem carnalem, & ſemper contrariatur, & omnia facit contra ipſum; ergo quantomagis nos ſumus reputandi peſſimi filii, & ribaldi, nequiſſimi, & peruerſi totaliter, & ſummè ingrati, reſpectu Dei patris noſtri principalis; quia continuè ipſum iniuriamus, offendimus, & perſequimur, & ſemper ei contrariamur, & omnia facimus contra eum, a quo recepimus animam, & conſeruamur in eſſe, & a quo nobis continuè dantur beneficia multa. *Iniuriamus Deo.*

Item ſi filius carnalis non curaret de honore patris ſui, immo totaliter inquantum in eo eſſet, deſtrueret illum, & annihilaret; & totaliter ipſe curaret de honore ſuo proprio contra honorem patris, nonne talis filius eſſet nequiſſimus filius? Ergo multo magis nos ſumus nequiſſimi filii erga Deum, qui eſt pater noſter, cum ſemper laboremus pro honore noſtro proprio, & pro ſuo honore, & primo, & principaliter quæramus honorem noſtrum, & non ſuum, & tamen viuimus quotidie de bonis ſuis. *Inhonoramus Deum.*

Item ſi filius carnalis haberet patrem Regem potentem, & viuentem, & ſapientem, & multum iuſtum, & talis filius patre viuente faceret ſe Regem, & vellet dominari ſine voluntate, & auctoritate patris, & vellet eſſe æqualis patri; nonne talis filius eſſet nequiſſimus? Ergo multo magis nos ſumus nequiſſimi filii, reſpectu Dei patris noſtri, qui cum habeamus patrem omnipotentem ſummum Regem ſemper viuentem

viuentem, ſummè ſapientem, & tamen cõſtituimus nos Reges; & nos volumus dominari ſine voluntate, & auctoritate ſua; & habere propriam voluntatem, & ſequi illam ſicut ipſe, & facere nos Reges, & regnum noſtrum, & imperium noſtrum in nobiſmetipſis contra ſuum regnum, contra ſuam voluntatem. Item ſi filius carnalis inſurgat contra patrem, tunc dicimus, quòd eſt effectus ſtultus, freneticus, & inamatus, & maximè ſi pater ſit potens, & ſapiens. Ergo multo magis nos ſumus veriſſimè ſtulti, & frenetici, & inamati, quum continuè inſurgamus contra patrem noſtrum veriſſimum omnipotentem, & iuſtiſſimum. Item ſi filius carnalis habeat patrem ſummè diuitem, & potentem, & non confidat de patre ſuo, immo diffidat, tunc ſignum eſt certiſſimum, quòd aliquam magnam offenſam, & iniuriam, & diſplicentiam fecit contra patrem ſuum, propter quod diffidit. Ergo quum nos non confidamus in Deo patre noſtro, nec ſperemus in eo, immo diffidamus de eo, qui eſt verus pater noſter, ſignum eſt quòd aliquam offenſam magnam, & aliquam iniuriam, & aliquod magnum diſplicitum fecimus contra ipſum, propter quod perdidimus confidentiam, & ſpem, quum ipſe ſit pater noſter, & ſit omnipotens, & ſummè diues. Vlterius quanto pater carnalis eſt magis bonus, benignus pius, prudens, & nobilis, tunc ſi filius offendat, & iniuriet talem patrem, tanto reputabitur peior, malignior, & nequior. Ergo quũ pater noſter ſecundùm animam ſit ſummè bonus, ſummè benignus, & pius, & nobiliſſimus, & ſummè ſapiẽs, tanto ſumus peiores, maligniores, & nequiores, quia de facto talem patrem offendimus, iniuriamus, & contemnimus, & de ipſo nullum computum facimus. Præterea ſi filius carnalis habeat patrem, qui non ſolum ſit pater ſuus, immo totaliter dominus ſuus, rex ſuus, & princeps ſuus, & iudex ſuus; ſi inſurgat contra patrem talem, vel ipſum offendat, & iniuriet, & totaliter faciat contra ſuã voluntatem, & ſit contrarius ei, nonne iſte filius non ſolum

Inſurgimus contra Deũ

Diffidimus Deo.

lum

lum dicetur malus,& peſſimus,immo ſtultiſſimus,& ſine ſenſu? Ergo multomagis quum nos habeamus omnes patrem æternum, qui non eſt ſolum pater, quia ab eo recepimus animam immortalem, immo totaliter dominus noſter, rex noſter, & iudex noſter,qui poteſt nos totaliter perdere ſi vult,nonne ſumus ſtultiſſimi, & ſine ſenſu,quia talem patrem offendimus, & iniuriamus; & quotidie facimus contra ſuam volũtatem, immo ſumus contrarii,& inimici ſui?& non dubitamus eſſe tales, nec poteſt eſſe maior ſtultitia,quia tunc non ſolum filius eſt contra patrem,immo ſeruus contra dominum ſuũ,ſubditus contra Principem ſuum,& iudicandus reus, contra iudicem ſuum. Et tunc iniuriamus,& offendimus Deũ vt patrem,vt dominum,vt Principem, & vt iudicem noſtrum,& ſic facimus contra ius,& debitum paternitatis, & filiationis,contra ius, & debitum dominii, imperii, & principatus, & ſeruitutis; & ita incurrimus ſimul irã, & indignationem patris noſtri,regis noſtri, domini noſtri, & principis noſtri,& ſummi iudicis noſtri. Et ſic omnibus ex ſupradictis poſſumus clarè videre ſtatum noſtrũ qualis eſt reſpectu Dei patris noſtri,& quales filii ſumus, quoniam forma & imago filiationis ſpiritualis, quæ eſt ſecundum animam in ordine ad Deum patrem noſtrum totaliter eſt perdita,corrupta, & deformata, annihilata, & in contrarium mutata;& habemus formam contrariam contra formam filiationis; ideo ſumus filii deformes,deformati,peruerſi,turpes,& ingratiſſimi;vnde non ſumus, nec facimus vt filii, ſed vt hoſtes, & inimici Dei patris noſtri,quoniam inter patrem noſtrum,& nos sũt omnia illa in medio quæ repugnant paternitati, & veræ formæ filiationis,ſcilicet inobedientia,irreuerentia, contemptus,præſumptio, ſuperbia, rebellio, ingratitudo. Et quia nos habemus formam contrariam veræ filiationis, quæ eſt ſecundum animam,ideo ſumus contrarii patri noſtro per contrariam formam.Et ideo quia in nobis eſt deformitas, & peruerſitas filiationis; ſequitur, quòd

Similes freneticis ſumus.

Filiatio noſtra ſpiritualis ẽ totaliter corrupta.

pater noſter habeat iram contra nos, & ſumus ei odibiles, & abominabiles, & digni ſumus ira, & indignatione ſua propter deformitatem. Item quia forma filiationis eſt corrupta, & perdita in nobis, ſequitur, quòd nos perdimus omnia bona, omnes diuitias, omnem hæreditatem quæ debebant nobis euenire ratione iſtius veræ filiationis, quæ quidem ſunt tanta, & tam magna, quàm magna erat filiatio, & paternitas. Et quia pater noſter ſpiritualis eſt in infinitum diues, nec habent finem, nec numerum omnia bona ſua, & omnia bona patris debẽt eſſe filiorum, ſequitur, quòd nos perdidimus infinitas diuitias, & infinita bona, quia perdidimus omnia bona patris noſtri, quæ debebantur nobis ratione filiationis. Et quia pater noſter eſt totus ſpiritualis, & inuiſibilis, nullo modo corporalis, & illud per quod nos ſumus filii: etiam eſt inuiſibile, & ſpirituale, & nullo modo corporale, ſcilicet ipſa anima; ſequitur, ꝙ bona, & diuitiæ, & hæreditas patris noſtri omnia ſunt inuiſibilia, ſpiritualia, & nullo modo corporalia. Ideo perdendo formã filiationis, perdidimus infinita bona ſpiritualia. Et quũ filius debeat ꝑtractare negotia patris ſui, & nos tractemus ſemper negotia cõtraria. ſ. corporalia negotia, & corruptibilia, & nullo modo ſpiritualia; ſequitur, quòd ſumus extra bona patris noſtri, & ſumus totaliter exhæredati a bonis paternis, & ab æterna hæreditate. Et hoc maximè manifeſtatur, quia quum filii debeant viuere de bonis paternis; & quum bona patris noſtri ſint ſpiritualia, & inuiſibilia, & nullo modo corporalia; ideo debemus viuere de bonis ſpiritualibus, & inuiſibilibus, & tamen tota vita noſtra conſiſtit in bonis corporalibus, & ſolum viuimus ſicut animalia bruta de rebus corporalibus, & viſibilibus; & ſic facimus uitam noſtram beſtialem, & non ſicut filii Dei. Et quia pater noſter non ſolum pater, immo eſt rex etiam ſummus; & per conſequens habet regnum tantum, & tale ſicut pertinet ei, & palatiũ, & aſtantes, & ſeruientes ei iuxta ſuam regiam maieſtatem;

Perdimus omnia bona

Hæreditas noſtra eſt ſpiritualis.

Deberemus uiuere de ſpiritualibus bonis.

& ideo

& ideo quia perdidimus formam ſuæ filiationis, quæ eſt ſummæ dignitatis, & ſummi honoris, & acquiſiuimus formam contrariam, turpiſſimam, & peruerſam; ſequitur, quòd perdidimus regnum ſuum æternum, & conſortium omnium eorum qui continuè cum eo aſſiſtunt, & ſeruiunt ei, & ſumus in æternum exules a regno ſuo, a domo ſua; & a palatio ſuo. Et ſic clariſſimè poſſumus videre, & cognoſcere perditionem, corruptionē, lapſum, & totalem peruerſionem hominum, comparando homines ad debitum, & ius paternitatis, & filiationis, quæ eſt ſecundum animam. Quare ſummè flere debent homines, & dolere, qui tales fiunt, & tanta bona perdiderũt, qui non ſolum ſunt lapſi à vero ſtatu in quo debebant eſſe, immo a vero ſtatu filiationis Dei quod eſt maius.

Quòd etiam perditio lapſus, & corruptio naturæ hominum cognoſcuntur, comparando ad ius, & debitum fraternitatis, quæ eſt ſecundum animam; & primo oſtenditur quomodo ſe debent habere inter ſe. Ca. CCXXX.

Sicut autem probatum eſt, & concluſum ius paternitatis, & filiationis ſecũdum animam per illud quod de facto fit in paternitate, & filiatione ſecundum corpus, & carnem, ita conformiter probabimus ius, & debitum fraternitatis, qui eſt ſecundum animam per illud quod de facto fit in fraternitate, quę eſt ſecundùm carnē. Si enim fratres carnales ſe amãt tantum, & tanta amicitia, & tanta vnitas, & tanta coniunctio eſt inter eos, quòd nihil habent diuiſum, nihil proprium, vnus moritur pro alio, vnus reputat ſe aliũ, & omnia iſta fiunt ratione fraternitatis; ſcilicet quia habent vnum patrem immediatũ, ſcilicet a quo immediatè receperunt corpus, & carnem mortalem, corruptibilē,

quanto ergo magis pater noſter ſpiritualis, qui dedit nobis nobis omnibus animas noſtras, gaudebit de noſtra pace, & concordia. Ecce igitur ius & debitum fraternitatis, quod debent omnes homines ſeruare adinuicem ad quod obligantur, quia ſunt fratres. Ecce qualis unitas, qualis concordia debet eſſe, & quia in ueritate, & in facto licet omnes ſint fratres ſecundum animam uelint, aut nolint, tamen nullo modo faciunt inuicem, ut fratres, ſecundum animam nullus ſeruat iſtam fraternitatem, immo iſta fraternitas eſt totaliter mortificata, ac ſi non eſſet, non ſe diligunt, nec habent concordiam, nec unitatem inter ſe propter iſtam fraternitatem, quum tamen iſta ſit maior, & principalis fraternitas, immo ſeinuicem occidunt, lædunt, & conſumunt, & perſequuntur ſeinuicem, defraudantur, & decipiunt ſeinuicem, inuident ſibiinuicem, & iniuriant, & diffamant. Et ſi fortè ſit inter homines aliqua pax & concordia, uel unitas, non eſt ratione Iſtius fraternitatis, ſed propter aliam cauſam quæ repugnat fraternitati, quæ eſt ſecundum animam. Et quia totum bonum fratrum, inquantum ſunt fratres, eſt pax & concordia, & unitas eorum, quia ſi iſta deficiant, etiam quæcunque alia ſunt nullum bonum eſt in eis, & totum malum eorum eſt diuiſio, diſcordia, & diſſenſio; ideo ſequitur, quòd iſtud bonum deficit inter homines quod deberet eſſe; & per conſequẽs totum bonum deficit, quia hoc eſt totum bonum quod debet eſſe inter eos, quia ſunt fratres. Ita nullum bonum eſt inter homines, immo deficit omne bonum, quia deficit proprium bonum; & per conſequens inter homines non eſt niſi malum. Et ſic hominibus deficit totum quod debebant habere, & in eis eſt malum quod non debebat eſſe. Quare per corruptionem iſtius fraternitatis, quæ eſt ſecundum animam, manifeſtatur ueriſſimè perditio, lapſus, & corruptio hominum. Et ita patet, quòd homines ſunt lapſi a ſtatu magni honoris, & magnæ dignitatis, ad ſtatum maximi uituperii, & op

probrii, ſcilicet a ſtatu uerę naturæ hominis, ueræ filiationis Dei, & ueræ fraternitatis, in ſtatum beſtialitatis, & omnis deformitatis. Et ſic patet qualiter per duas uias in generali manifeſtatur perditio, lapſus, & corruptio naturæ hominum, & permutatio in ſuum cõtrarium, ſcilicet primò comparando factum hominis, & facere, ad ius, & ad debitum naturæ, quod fundatur in obligatione: & ſecundo comparando ad ius & debitum paternitatis, & filiationis, & fraternitatis, quæ ſunt ſecundum animam. Attamen iſta ſecunda uia, ſeu regula, quæ fundatur in paternitate, probatione, & fraternitate, oritur a prima uia obligationis, quia obligatio ſundabatur in dare & accipere; & ſimiliter paternitas, filiatio, & fraternitas, fundatur in dare, & accipere.

Quòd ex omnibus prædictis oſtenditur veraciter homines eſſe mortuos ſecundum animam, & ſolum eſſe uiuentes quantum ad corpus. Cap. CCXXXI.

ET quoniam aliqua res cognoſcitur eſſe uiuens, & dicitur per operationes ſuas; ideo res, quæ totaliter periit, uel non habet operationes ſuas quas debebat habere, eſt mortua totaliter. Et quia in hominibus nulla eſt operatio quæ deberet eſſe, ut iam declaratum eſt, quoniam homines nullo modo operantur illa quæ deberent operari inquantum homines; & ideo non ſunt homines; & quia iſtæ operationes quas homo debet facere, inquantum homo, reſpectu Dei, pertinent ad animam. ſcilicet amare Deum, timere Deum, honorare Deum, & obedire Deo, confidere in Deo, & credere ei; quare ſequitur, quòd anima ſi comparetur ad Deum, mortua eſt, & non uiuit. Quare ſequitur, quòd homines ſunt mortui quantum ad animã. Item quia homines perdiderunt totaliter formam filia-

tionis erga Deum, & formam fraternitatis inter ſe, quia totaliter eſt extincta in eis; quia nulla eſt operatio in eis ſecundum formam filiationis,& fraternitatis ſecundum animam, ut iam declaratum eſt; ideo quia homines nullo modo uiuunt, nec operantur ſecundum formam filiationis, & fraternitatis ſecundum animam; ſequitur, quod ſunt mortui quo ad hoc, quia ſi anima uiueret, cognoſceret iſtam filiationem,& fraternitatem, & operaretur ſecundum illa. Item quia uita hominis eſt gaudiũ uerum animæ; ideo ubi nullum uerum gaudium eſt,ibi nulla uera uita eſt; & ideo quia uerum gaudium hominis eſt & prouenit ex uero, & puro amore cum Deo;ex uera ſocietate cum Deo; quia Deus eſt uerus pater hominum,& homines ſunt ueri filii eius; & propter hoc homines debent eſſe uniti, ſociati, & coniuncti cum Deo patre ſuo propter purum amorem, & filialem timorem; & ex tali ſocietate neceſſario ſequitur uerum gaudium, quod eſt uita hominis. Item uerum gaudium oritur ab amore & ſocietate fraternitatis ſecundum animam; & ideo quia homines perdiderunt iſtam filiationem, & iſtam ſocietatem cum Deo, & ſunt ſeparati a Deo per amorem,& nullam ſocietatem habens cum Deo,immo diuiſionem,& ſunt elongati a Deo per contrarium amorem,ut iam dictum eſt;ideo perdiderunt totaliter verum gaudium,& quia etiam perdiderunt ueram fraternitatẽ, quæ eſt ſecundum animam,& ſunt diuiſi inter ſe,& nullo modo uniti per iſtam fraternitatem;ideo etiam perdiderunt uerum gaudium,quod oritur ex iſta uera fraternitate; quare ſequitur, ꝙ homines, quia priuati ſunt vero gaudio,ſunt etiam priuati uera uita,etiam ſunt veri mortui,quia non habent ueram uitam. Itẽ quia anima non ſentit ſe eſſe in tali ſtatu in quo eſt, nec ſentit ſuum malum,nec ſentit ſe ſeparatam a Deo patre ſuo,nec ſentit ſe eſſe corruptam,nec perditam,nec lapſam,nec mutatam in ſuum contrarium, nec ſentit ꝙ omnia quæ facit,ſunt contra Deum, nec percipit ſe eſſe inimicam Dei patris

Perdimus verum gaudium.

Non ſentimus mala noſtra.

ſui, nec incurriſſe iram, & indignationem eius, nec ſe perdidiſſe tantum gaudium; & ita quia nullo modo ſentit unum uerum malum, quod habet, nec cognoſcit malum æternum ad quod tēdit, ſequitur quod ipſa eſt mortua. Si enim eſſet uiua, ſentiret malum ſuum, & doleret ſine menſura. Et ſic anima non ſentit, nec bonum ſuum, nec malum ſuum, nec ſentit ſeipſam, nec ſentit Deum, a quo creata eſt, nec cognoſcit; & ideo uerè mortua eſt. Et ſic ueraciter homines mortui ſunt quo ad uitam animæ; & hoc quantum ad ueram uitam, quæ eſt animæ propria, & licet homo mortuus ſit, & anima mortua quantum ad ueram uitam, quæ eſt ſecundum Deum, tamen in ſe nunquam moritur anima, quia immortalis eſt, & ſemper uiuet in æternum. Ideo duplex eſt uita animę, una naturalis, quia ipſa eſt uita, & per iſtam ſemper uiuit, & per iſtam uitam uiuificat corpus. Alia eſt uita quæ cauſatur ex ſocietate cum Deo, & cum hominibus propter Deum, quæ uita eſt gaudium uerum, & ſecundum iſtam uitam mortua eſt anima, quia perdidit omnia illa, & omnia fundamenta in quibus fundatur uerum gaudium, & quæ ualent ad habendum uerum gaudium; & ideo anima uiuens, mortua eſt. Et quia anima habet radices, & fundamenta, ex quibus neceſſario orietur ęterna triſtitia, quæ eſt mors eius; ideo anima perdidit æternam uitam, & æternum gaudium, & acquiſiuit æternam mortem, & æternam triſtitiam. Sic homines mortui ſunt ſecundum Deum, & quantum ad animam, & uadunt ad mortem ęternam, licet uiuāt quātum ad corpus, & uitam corporalem. Ecce ergo manifeſtum eſt qualiter ſtatu hominis eſt peruerſus, corruptus, lapſus, & in contrarium mutatus, & tamen iſte lapſus, iſta corruptio, & iſta peruerſitas, occulta erat nobis, & abſcondita.

Duplex uita animæ.

His

Hic probatur, quòd homo factus fuit completus in genere ſuo, & in gradu ſuo, & habuit omnia quæ habere debuit iuxta ſuum gradum.

Cap. CCXXXII.

QVoniam autem ex omnibus præmiſſis, & ex toto proceſſu iam facto cõcludere poſſumus veraciter duos eſſe ſtatus hominis cõtrarios inter ſe & oppoſitos; unus ſtatus eſt, in quo nũc eſt de facto, qui eſt corruptus, alius ſtatus eſt in quo debebat eſſe qui non eſt, nec exiſtit de facto; ideo quia vidimus ſtatum hominis, qui non eſt in facto, & alium ſtatum contrarium qui debebat eſſe, non uidimus in re, ſed cognoſcimus ꝙ debebat eſſe; ſequitur, ꝙ poſſumus dubitare ſi ſtatus in quo eſt nunc, fuit primus, uel ſi aliquãdo de facto fuit in ſtatu debito; ſicut ſi aliquis nunquam bibiſſet niſi acetum, & nunquam uinum, poſſet dubitare ſi ſtatus aceti fuiſſet primus, ita ꝙ nunquam fuit in alio ſtatu. Et quia iam probatum eſt ſuperius, ꝙ homo factus eſt, & ꝙ nõ fecit ſeipſum; ideo ſi nos probamus, ꝙ Deus non fecit hominem talem in tali ſtatu in quo nunc eſt, & tamen fecit hominem, neceſſe eſt dicere, ꝙ Deus fecit hominem primo in ſtatu debito, & uero in quo rectè debebat eſſe, & ꝙ ſtatus debitus fuit primus, & non iſte in quo eſt modo. Et ideo oportet primo probare, ꝙ Deus non fecit hominem in ſtatu in quo nunc eſt, & hoc oſtẽditur multis modis. Primus ex parte honoris Dei, quoniam dictum eſt ſuperius, ꝙ per honorem Dei põt reddi ratio de omnibus, quæ operatur Deus extra ſe. Deus enim operatur omnia quæ fecit extra ſe ad honorẽ ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis: ergo fecit hominẽ ad honorem ſuę poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis, & non contra honorem. Sed ſi Deus feciſſet hominem in tali ſtatu in quo nunc eſt, feciſſet ipſum contra honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis; quoniam fe-

Deus fecit hominem in ſtatu recto.

Cap. 184.

ciſſet

ciſſet hominem corruptum, perditum, turpem, inordinatum, deuiatum, beſtialem, iniuſtum, & ſic de aliis conditionibus peſſimis, in quibus modo exiſtit, quæ omnia derogant, & repugnant honori Dei; ergo Deus non fecit primo hominem talem. Ergo neceſſario eſt dicere, quod fecit hominem talem, & in tali ſtatuto, in quo debebat eſſe, ut eſſet honor ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bo-
Cap. 218. nitatis. Item iſte ſtatus in quo eſt homo modo eſt totaliter contrarius, & oppoſitus Deo, ut probatum eſt, quia homo eſt inimicus Dei, & contrariatur Deo, & eſt contra ſuum honorem, facit enim ei iniuriam, & tollit Deo quod ei debet, & dat cui non debet; ſed Deus non
Cap. 179. fecit hominem, ut eſſet inimicus ſuus, nec contrariaretur ei, nec reſiſteret ei, nec dedit homini aliquid per quod eſſet inimicus ſuus, nec dedit ei aliquid quod eſſet contra ſe, ſed pro ſe, ſed tamen homo habet amorem contrarium Deo, & timorem; & honorem, ut probatum eſt; ergo ſequitur, quòd Deus non fecit hominem talē, & ſic inclinatum contra ſe, & contra Deum, ſed quum ſit uerum, quòd homo ſit factus a Deo; ergo ſequitur, quòd Deus fecit hominem in ſtatu contrario, quàm nunc ſit: ergo Deus fecit hominem talem qui nihil haberet in ſeipſo contra Deum, neque aliquam inclinationem.

Cap. 181. Præterea iam concluſum eſt in capitulo de honore, quòd omnia quæ Deus facit, facit propter ſuum honorem, & propter utilitatem creaturæ rationalis; ergo Deus non facit hominem ad malum hominis, ad damnum hominis, & incommodum hominis, ſed magis ad bonum commodum, & utilitatem ipſius hominis, ſed homo in iſto ſtatu in quo nunc eſt, habet in ſe radicem omnium malorum, ſcilicet amorem ſuiipſius priuatum, propriam uoluntatem, & proprium hono-
Cap. 140. rem, quæ ſunt radices, & fundamenta omnium malorum, omnium uitiorum, & errorum, ut iam ſuperius probatum eſt; & per iſtas radices uiuentes in homine,

homo continuè multiplicat mala ſua per totam uitam ſuam, & hoc facit uoluntariè; & per conſequens eſt punibilis, & iudicabilis de omnibus, ut iam probatum eſt. Et quia opera hominis punibilia, & iudicabilia ſunt, uel præmiabilia, eo quia ſunt facta uoluntariè; & cùm homo ſemper operetur opera mala, & contra Deum, operatur ſemper opera punibilia, & operatur homo continuè contra ſeipſum ad ſuum damnum, & ad ſuam punitionem, ad ſuam confuſionem, & opprobrium, & ſemper facit illa per quæ acquirit æternam pœnam, & æternam triſtitiam, quia habet animam immortalem, quæ poteſt pati æternam triſtitiam, ut probatum eſt; & ſic continuè homo uiuit contra ſeipſum; & dum uiuit, acquirit illa per quæ æternaliter crucietur; & hoc facit uoluntariè ſine coactione, & tamen nulla alia creatura facit contra ſeipſam, niſi ſolus homo. Igitur concluditur, quod Deus non fecit hominem talem, nec in tali ſtatu, nec in eo poſuit radices tales peſſimas, ſed tamen Deus fecit hominem; ergo ſequitur, quod fecit ipſum in ſtatu alio, & contrario; & quod poſuit in eo radices omnium bonorum, ſcilicet amorem Dei, timorem, & honorem, & non amorem priuatum, & fecit hominem, ut poſſit uoluntariè operari opera bona remunerabilia; & poſuit in ipſo omnia illa per quæ poſſet acquirere æternum gaudium, & non triſtitiam. Ergo ſequitur, quòd homo fuit aliquando in tali ſtatu debito cõtrario ſtatui, in quo nunc eſt, & non poteſt aliter eſſe.

Cap. 141.

Cap. 161.

Item Deus non fecit hominem contra ordinem creaturarum uniuerſi, immo magis ſecundum ordinem creaturarum uniuerſi, quum homo ſit pars uniuerſi, & principalis pars, & ſit in ordine creaturarum, ſed homo modo in iſto gradu in quo nunc eſt, eſt contra totum ordinem creaturarum, & uniuerſi, & deuiatus a toto ordine, quia omnes aliæ creaturæ faciunt quod debent iuxta ſuã naturam; & nulla facit aliquid contra ſeipſam, & contra

Homo lapſus contra ordinẽ uniuerſi.

ſuam propriam naturam, ſed homo facit quod non debet, & nullo modo facit quod debet iuxta ſuam naturã, & gradum ſuum, immo facit continuè contra ſeipſum, & contra naturam hominis. Vnde omnes creaturæ; clamant, & dicunt, qualis debet eſſe homo iuxta naturam hominis, & gradum hominis in ordine creaturarum, clamant, & dicunt quid debet facere homo, quid pertinet ad ipſum hominem; unde dicunt, & clamant, quòd homo debet eſſe talis iuxta ordinem, & gradum ſuum in

Cap. 190. uniuerſo, quòd debet cognoſcere ſeipſum; & omnes creaturas, & ſuum Creatorem, & cognoſcere omnia beneficia ſui Creatoris, & debet eſſe gratus, & regratiari continuè ſuo Creatori: tam pro ſeipſo, quàm pro omnibus creaturis debet continuè amare Creatorem ſuum, timere, & honorare; & ei ſeruire ſoli; ut iam probatum eſt talem hominem requirunt omnes creaturæ, & totum uniuerſum, qui talia faciat. Sed tamen homo eſt totus per contrarium, & facit oppoſitum, quia non cognoſcit ſeipſum, nec Creatorem ſuum, nec ſua beneficia, & eſt ingratus Deo de omnibus ſibi collatis: non amat Deum, ſed ſeipſum: non timet Deum, nec honorat, ſed iniuriat, & offendit: non ſeruit Creatori ſuo, ſed creaturis.

Homo lapſus eſt freneticus.

Item creaturæ requirunt hominem, quòd ſit amicus Dei, quia creaturæ Dei ſunt, & ſeruiunt homini propter Deum, ſed tamen homo eſt inimicus Dei, & contrarius Deo; ergo homo in iſto ſtatu eſt contra totum uniuerſum, & contra totum ordinem creaturarum, deſtruens armoniam uniuerſi. Item creaturæ, & ordo uniuerſi requirunt hominem rationalem, & non beſtialem, ſapientem, & non ſtultum, nec freneticum hominem, ordinatum intra ſeipſum, & non inordinatum hominem in quo anima dominetur ſecundum rationem, & regat, &

Homo lapſus eſt beſtialis.

corpus famuletur, & regatur, quia creaturæ ſeruiunt corpori propter animam. Sed tamen totum oppoſitum eſt, quia homo in iſto ſtatu eſt beſtialis, ſtultus, freneticus, inordinatus intra ſeipſum; & in ipſo corpus dominatur,

& anima, quæ eſt naturaliter domina, famulatur, & ſeruit corpori: Ecce quanta inordinatio, quanta iniuſtitia eſt intus & intra hominem, quum tamen anima ſit immortalis, incorruptibilis, & ſpiritualis de natura ſua portans imaginem Dei, & corpus ſit mortale, corruptibile, & terrenum, & corporale. Ergo ſecundum rectum ordinem, & ordinationem, & ueram iuſtitiam; poſtquàm corpus eſt unitum, ſcilicet cum tali anima ita digna deberet ei obedire, obtemperare, & nullo modo dominare, nec impedire, & anima deberet imperare, mandare, & regere, & nullo modo ſubiugare; & tamen totum eſt per oppoſitum, & totum eſt peruerſum; ita quòd intus in homine corpus habet proprias inclinationes, & inhoneſtiſſimas, contra rationem irrationabiliſſimas, turpiſſimas, & abominabiliſſimas, & anima, dum deberet caſtigare corpus ſuum, quum ſit naturaliter domina, & regina, ipſa ſequitur inclinationes ſui corporis turpiſſimas, & uiuit ſecundum eas: & ſic totaliter corpus trahit animam ad ſe, & ad ſuam uitam, & dominatur, & captiuat eam totaliter. Ecce quantum uituperium eſt intra hominem, quia res mortalis, corruptibilis, & beſtialis, & corporalis dominatur, & regit, & res immortalis, incorruptibilis, & ſpiritualis ſeruit, & regitur, & famulatur, & ſubiugatur: dominus obedit ſeruo nequiſſimo, ſuperior inferiori; & Rex ſubdito. Quare ſequitur, quòd intra hominem eſt tanta inordinatio, qua non poteſt cogitari maior in homine. Sed tamen omnes aliæ creaturæ ſunt ordinatæ intra ſe; & quia ſunt propter hominem, ſequitur quod requirunt hominem ordinatum intra ſe, & nō talem hominem ſicut eſt. Quare concluditur, quòd homo in ſtatu iſto eſt contra totum ordinem uniuerſi, & creaturæ, immo eſt turpitudo uniuerſi, & totius ordinis. Ergo quum Deus nihil faciat contra ordinem uniuerſi, & creaturarum; ſequitur, quòd non fecit hominem talem, nec in tali ſtatu, in quo eſt modo, ſed quum Deus fecerit hominem, ſequitur, ꝙ fecerit eum in alio ſtatu, ſicut requirit totus ordo creaturarum,

Qualis erat ſtatus primus ipſius hominis, & quas conditiones debebat habere. Cap. CCXXXIII.

QVoniam autem ex præmiſſis habitis habemus duos ſtatus naturæ ipſius hominis; vnũ corruptum in quo nunc eſt, alium perfectum in quo fuit primo realiter, & de facto; & quum ſcientia de homine conſiſtat in iſto duplici ſtatu, ſcilicet vt conditiones cognoſcamus utriuſque ſtatus; ideo oportet inueſtigare conditiones iſtorum duorum ſtatuum; & quid unicuique conuenit. Et quia iſti duo ſtatus ſunt contrarii inter ſe, ideo oportet quod habeant contrarias conditiones; & per conſequens ex conditionibus unius ſtatus poſſumus arguere, & concludere conditiones alterius. Et quoniam ſtatus primus in quo primo erat homo, modo non apparet: nec uidetur realiter niſi inquantum ordo creaturarum oſtendit nobis, & ſtatus in quo modo eſt, qui eſt contrarius illi, apparet realiter, & uidetur: ideo duo ſunt per quæ poſſumus conditiones primi ſtatus cognoſcere, ſcilicet ordo creaturarum, quem uidemus ad oculum, & ſtatus hominis corruptus, quæ non apparet. Vnde poſtquàm creaturæ oſtendunt nobis primum ſtatum hominis, ita etiam debent oſtendere, & manifeſtare omnes conditiones, & proprietates quas debebat habere homo ſecundum illum ſtatum. Vnde neceſſe eſt, quòd cõditiones, & proprietates ſequentur quamlibet naturam ſecundum ſuum ſtatum, & ſecundũ quod ei conueniunt. Et etiã poſtquã iſte ſtatus in quo modo ẽ: eſt cõtrarius primo ſtatui in quo primo erat, ſequitur, ꝙ per cõditiones iſtius ſtatus corrupti, poſſumus inueſtigare alterius deinde per creaturas. Vnde poſtquã iſte ſtatus in quo nunc eſt, eſt malus, ſequitur ꝙ omnes conditiones quas habet ſecũdum iſtum ſtatum, ſunt malæ, & tot cõditiones malas quot habet homo in ſtatu iſto tam ex parte animę, quã ex parte corporis, tã intus, quã extra, tot

conditiones bonas contrarias iſtis habuit in primo ſtatu ſuo; tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, tam intus quàm extra; & hoc neceſſe eſt ita eſſe. Et ideo uideamus, & numeremus conditiones malas quas nunc habet homo; quia in contrariis conditionibus Deus fecit hominem. Vnde malum eſt homini, quòd ſit ignorans, & non cognoſcit ſeipſum, & ſuum factorem, malum eſt homini, quòd habeat malum amorem, propriam uoluntatem, timorem malum, & quærat uanitatem, & quærat proprium honorem, & ſequatur ſua propria deſideria, & ſuam propriam uoluntatem. Malum eſt homini, quòd iraſcatur contra rationem, ꝙ habeat concupiſcentiam inordinatam contra rationem, quod plus appetat comedere, & bibere, quàm ſit neceſſe. Et malum eſt homini ex parte corporis infirmitas, & mors, ſenectus, & dolor; malum eſt homini, quòd corpus dominetur; & anima famuletur, & quòd ſit rebellis corpori; & animæ. Malum eſt homini ex parte corporis, quòd patiatur famem, & ſitim, calorem, & frigus contra naturam ſui corporis. Et ut omnia concludamus, malum eſt homini omnis pœna, & miſeria. Ergo arguamus per contrarium, omnes conditiones bonas contrarias iſtis, quoniam neceſſe eſt, quòd homo habuerit in primo ſtatu ſuo bono omnes conditiones bonas contrarias iſtis. Igitur in primo ſtatu homo non erat ignorans, immo ſciens, & cognoſcens ſeipſum, & ſuum Creatorem, quantum ei expediebat, & omnes creaturas. Item habebat amorem bonum, & debitum, ſcilicet amorem Dei, & non amorem priuatum, non habebat propriam uoluntatem, ſed Dei, non habebat mala deſideria, ſed habebat amorem Dei bonum, ſed nullum malum timorem habebat, nec quærebat uanitatem, nec proprium honorem, nulla concupiſcentia erat in eo inordinata, nec contra rationem, non plus appetebat comedere, nec bibere, quàm eſſet neceſſe. Item nulla infirmitas erat in eo ex parte corporis, nec ſenectus, nec mors, immo ſemper iuuentus, nullus dolor, nulla triſtitia.

Conditiones hominis lapſi.

Conditiones hominis in primo ſtatu.

tia.Item perfecta obedientia corporis ad animam ſine aliqua rebellione. Item non patiebatur nec famem,nec ſitim,nec calorem,nec frigus; nec in eo (ut omnia concludamus)erat aliqua pęna neque miſeria,nec aliquid quod habebat nomen mali ſiue ex parte animæ, ſiue ex parte corporis,ſiue interius,ſiue exterius. Et exinde concluditur,quòd iſte locus in quo nunc habitat homo,non erat conueniens,nec debitus iuxta primum ſtatum,immo totaliter repugnans.Nota quòd ſi homo non peccaſſet nunquàm in loco in quo nunc ſtat habitaſſet, quia in iſto loco eſt diſtemperantia in caliditate, & frigiditate,in humiditate, & ſiccitate; & ſic neceſſario homo alteraretur in corpore,& pateretur nunc calorem, nunc frigus,nunc ſiccitatem,nunc humiditatem,& ſeneſceret,quæ omnia repugnant primo ſtatui, in quo nihil mali debebat eſſe in corpore,nec in anima. Ergo concluditur,quòd alius erat locus in quo primo habitabat in primo ſtatu, qui totaliter erat conueniens illi ſtatui,in quo nulla erat aſperitas, nulla alteratio corporis, nullum frigus ſenſibile, nec calor ſenſibilis, nec aliquid lædens corpus, nec impediens animam, ſed omne temperamentum. Sicut ergo ſunt duo ſtatus hominis contrarii,ita neceſſariò ſunt duæ habitationes hominis corporales, & duo loca corporalia, quæ contrariantur adinuicem,& habent contrarias conditiones.Sicut ſe habet ſtatus ad ſtatum, ita ſe habet locus ad locum,& habitatio ad habitationem. Et ideo iſte locus ſe habet tanquàm carcer reſpectu alterius. Hoc autem poteſt manifeſtari in exemplo de uino,& aceto.quia uinum quandiu manet in ſtatu uini, manet in bono vaſe,ſed quia eſt corruptum, mutatur in alium locum.Ecce ergo qualiter per conditiones ſtatus corrupti, & lapſi, in quo nunc eſt homo, arguimus conditiones primi ſtatus,& perfecti, in quo primo erat homo. Comparemus ergo unum ſtatum ad alium, & habebimus magnam noticiam de homine.

Locus primi hominis.

Duæ habitationes hominis.

Exemplum.

Qualiter probantur conditiones, & proprietates primi ſtatus hominis, ſcilicet per ordinem creaturarum, & per naturam ipſius ſtatus, & exigentiam.
Cap. CCXXIIII.

Cap. praecedenti.

POſtquàm autem probauimus cõditiones primi ſtatus hominis, & hoc per contrarium ſtatum, nunc probabimus conditiones, & proprietates quas debebat habere, & hoc per ordinem creaturarum, & per naturam ipſius ſtatus in ſe. Vnde conclu ſum eſt, quòd Deus fecit hominem talem, & in tali ſtatu, ſicut ordo creaturarum, & uniuerſi requirit, & petit, & per conſequens in ſtatu debito cõtrario ſtatui in quo mo do eſt. Sed homo ſecundum ordinem creaturarum debet eſſe talis, quòd debet Deo dare primo totum ſuum amo rem, & continuè, & inceſſanter ipſum amare meliori mo do quo poterit, debet ipſum timere, honorare quantum poterit; ei obedire, & totaliter credere, & ſibi ſoli ſeruire; & omnia iſta debet homo facere ſecundũ modũ propriæ naturæ ſuę, quæ eſt libertas; & ideo cũ libertate, uolunta riè, & ſpontè, & ſine coactione. Et ideo homo debet talis eſſe ſecundũ ordinẽ creaturarum, ꝙ debet eſſe unitus, & colligatus Deo immediate per totã ſuã uoluntatẽ, ſicut opus ſuo factori, ſicut filius ſuo patri, & creatura Creato ri ſuo, & beneficiatus beneficiatori ſuo, ſicut ſeruus domi no ſuo, tanquã ſubditus Regi ſuo, & tanquã iudicabilis, iudici ſuo, & ſicut ſponſa ſuo ſponſo, & ſicut amicus ami ſuo cordialiſſimo. Talis ergo erat homo in primo ſtatu, reſpectu Dei, & talis factus erat: quia ſi aliter eſſet, nõ eſſet talis qualis eſſe deberet, quod fieri non debet. Igitur ſequitur, ꝙ nihil debuit eẽ in natura hominis, nec ex parte animæ, nec ex parte corporis, nec intus, nec extra, quod repugnaret iſti ſtatui, quod impediret hominem ab omni bus ſupradictis, quod inclinaret hominem contra prædicta nihil quod poſſet nocere homini, nec lædere cõtra ſuã

uolun-

uoluntatem,& libertatem. Nihil ergo mali debebat eſſe in homine, & per cōſequens nulla pœna, neque miſeria nec in corpore, nec in anima, ſed omnia debebāt eſſe quæ conueniebant ſuo ſtatui ad honorem Dei,& ad perfectionem,& bonum hominis, aliter feciſſet Deus contra honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis. Itē tota dignitas,& nobilitas naturæ hominis conſiſtit in libero arbitrio, quia per liberum arbitrium homo eſt homo; & eſt ſuper omnes alias creaturas; unde iam probatum eſt, quòd liberum arbitrium ſedet ſuper creaturas inferiores, nec maior nobilitas potuit dari homini, quàm libertas naturalis. Nihil ergo maius poteſt eſſe in mundo libero arbitrio. Si autem liberum arbitrium ſit corruptum, nihil tunc peius, nihil uilius, nihil turpius, nihil abominabilius. Si autem ſit perfectum, & tale quale eſſe debet, tunc nihil poteſt creari melius, nec dignius. Ergo quum propria natura hominis ſit habere liberum arbitrium, & uoluntatem cum libertate; ſequitur, quòd Deus fecit hominem cum libero arbitrio, perfecto, ſano, & tali quali eſſe debebat; & per conſequens dedit homini libertatem voluntatis; & dedit omnia quæ pertinent ad libertatem voluntatis, & nihil dedit quod eſſet contra naturam libertatis, & voluntatis; quia ſi dediſſet aliquid cōtra naturam libertatis, ergo dediſſet libertatem contra libertatem in malum hominis, & pœnam; quoniam omnis pœna ideo eſt pœna: quia eſt contra libertatem uoluntatis, & nihil eſt pęnoſum homini: niſi quia eſt cōtra uoluntatem liberam. Ergo ſic Deus dando homini libertatem, nihil dedit contra libertatem, quia dando aliquid cōtra libertatem, dediſſet homini libertatem uoluntatis cōtra libertatem, & in damnum hominis, & pœnam: & ſic feciſſet hominē contra hominem. Ergo dedit omnia homini quæ pertinent ad libertatem uoluntatis. Ergo concluditur, quòd homo in primo ſtatu nihil habuit contra ſuam uoluntatem liberam, nec in corpore, nec in anima, nec in ſe, nec extra; & per conſequens nullā pœnā, nullā miſeriā, nullā

Cap. 93. & 101.

Deus fecit hominē cū libero arbitrio perfecto.

uiolentiam,& nullam coactionem. Et ex iſto concluſo,& probato,poſſumus concludere, & probare omnes conditiones, & proprietates illius tam in corpore,quàm in anima. Vnde ſequitur, quòd homo in illo ſtatu habebat corpus totaliter ſubiectum animæ ſine rebellione,|& ei proportionabile; ita ꝙ in corpore nulla eſſet libido,nec concupiſcentia inordinata , nec aliquis motus inordinatus , nec aliquid contra rationem, & uoluntatem regulatam. Item quia anima hominis eſt immortalis , ut probatum eſt ſuperius,& naturaliter ſuum corpus amat,& vult eſſe cum corpore,ergo vult, quòd corpus ſuum uiuat,& non moriatur, nec ſeparetur ab ea,ſed conſeruetur in eſſe,nec vult quòd corpus ſuum putrefiat, & conuertatur in uermes,& in cinerem. Ergo in primo ſtatu homo habuit tale corpus,quod non moreretur neque morte uiolenta,neque morte naturali , ſcilicet quam uocamus naturalem, quia mors ſemper eſt contra naturam in humana natura, quia aliter anima haberet corpus contra ſuam uoluntatem, & contra naturam animæ, quæ eſt immortalis.

Habuit corpus ſubiectũ animæ.

Cap. 92.

Cap. 217.

Item mors eſt ultimum terribilium , eſt odibiliſſima, timendiſſima,& horrendiſſima,& nullo modo amabilis, nec placibilis; quare ſequitur, quòd in primo ſtatu mors nullo modo habuit locum, ſed ſolum uita, quia eſt contra uoluntatem.

Habuit corpus , quod non moreretur.

Item per mortem,homo definit eſſe homo,ſed homo in primo ſtatu ſemper vellet eſſe homo,& nollet eſſe non homo , nec mortuus homo , quia homo nullo modo in primo ſtatu potuit uelle,nec amare mortem,immo odire , quia nihil magis inimicum homini , quàm mors;nihil magis contrarians;ergo mors tunc non habuit locum in natura hominis,ſed uita. Ergo in primo ſtatu erat immortalis, quia non debuit habere vllo modo illud quod non eſt amabile, ſed totaliter odibile, & horribile. Igitur tunc nullo modo potuit habere mortem niſi in pœnam: & omnis pœna eſt contra uoluntatem;& homo nihil debuit habere contra ſuam uoluntatem , maximè mortem,

Homo erat immortalis.

tem, quæ non ſolum deſtruit corpus, ſed totum hominem.

Item ſicut homo nollet mortem, ita nollet ſenectutē, nec perdere iuuentutem, nec pulchritudinem corporalē, nec fortitudinem, ſed ſemper vellet conſeruari in ſuo uigore, quia maxima miſeria eſt uenire ad ſenectutem. Ergo ſequitur, quòd talis erat natura hominis in primo ſtatu, ut nunquam ſeneſceret, nec perderet iuuentutem, nec fortitudinem, nec uigorem, aliter ſequeretur, quòd homo pateretur, & haberet aliquid contra ſuam uoluntatem; & ſic pateretur pœnam, & triſtitiam, quod fieri non debuit. Nec eſt de animalibus brutis ſimile ſicut de homine: quia non habent animam immortalem, & ſemper uiuentem, & liberum arbitrium, unde eis conuenit mors naturalis, & ſenectus, & ſeneſcere. *Homo nunquā potuit ſeneſcere.*

Et ſic concluſum eſt, q᷑ homo in primo ſtatu in æternum non moreretur; & ideo neceſſe eſt, q᷑ haberet alium locum quàm iſtum in quo tunc habitabat, in quo homo nullam pateretur alterationem in corpore, nullam læſionem, nec calorem, nec frigus, nec aliquid haberet contra ſuam uoluntatem; ſed eſſet locus tēperatiſſimus qui conueniret immortalitati corporis, qui totaliter eſſet locus quietiſſimus ſine uento, ſine perturbatione aliqua. Vbi autem talis ſit locus in terra ad præſens relinquitur, ſed ſufficit probare talem locum eſſe. Item ex neceſſitate erat eſſe alios cibos, & fructus, quibus homo uteretur, qui conuenirent immortalitati corporis, qui eſſent temperatiſſimi. Qualiter autem eſſet corpus immortale, & qualiter homo fieret, nimis longum eſſet declarare, ſed ſufficit ſcire, quod Deus facere potuiſſet, & ſciuiſſet, & uoluiſſet poſtquàm ita fieri conueniebat. Tamen poſſumus dicere, quòd fiebat tam per complexionem corporis temperatiſſimam, per quam corpus eſſet diſpoſitum ad immortalitatem, quàm per uirtutem animæ, quæ eſt immortalis, quæ uiuificaret corpus in perpetuū, & daret corpori uitam indeficientem, ſicut ipſa de natura ſua eſt vita

indeficiens creata, quæ conſeruaret corpori ſuam complexionem, quæ ita quantum eſt de ſe, poteſt uiuificare corpus in perpetuum, ſicut per unum diem, quàm etiam per uirtutem, & fructum loci illius temperatiſſimi. Qui autem bene cognoſcit cauſam quare eſt neceſſe quod nunc corpus moriatur, poterit ſcire modum quare tunc non moreretur per oppoſitum.

Quòd in primo ſtatu omnes creaturæ obediebant homini. Cap. CCXXXV.

EX prædicto etiam fundamento, ſcilicet ex natura liberi arbitrii, & ipſius libertatis, probatur, ꝙ in primo ſtatu hominis erat obedientia creaturarum. Vnde poſtquàm in primo ſtatu nihil erat contra naturam uoluntatis, & libertatis, ſeu liberi arbitrii hominis; quia erat totaliter obediens Deo liberè, & ſpontè quandiu ſtabat in illo ſtatu, & quia ubi eſt libertas uoluntatis, ſeu liberum arbitrium, ibi eſt naturaliter dominium, imperium, principatus, & dominatio: & quũ inobedientia, ſeu rebellio ſit contra dominium, imperiũ, ſeu principatum, ſequitur, quòd in primo ſtatu nulla erat inobedientia, nulla rebellio contraria; & per conſequens erat vera obedientia, & ſubiectio; aliter enim ſequeretur, quòd liberum arbitrium in quo eſt dominium, eſſet datum homini in pęnam, & triſtitiam. Ergo concluditur, ꝙ omnia inferiora obediebant imperio, & dominio hominis, & nihil erat ſibi rebelle, & inobediens. Sicut enim homo qui habebat liberum arbitriũ, erat ſub dominio Dei, & ſub obedientia eius; ita inferiora quæ erant ſub homine, quæ nullum habebant liberum arbitrium, nec per cõſequens dominium, deberent eſſe ſub dominio, & obediẽtia hominis. Solus enim homo in uniuerſitate creaturarum huius mundi habebat dominium, & naturam imperandi, & dominandi; ergo omnia illa quæ non habebant

Homini nihil erat rebelle.

domi-

dominium, nec naturam aptam ad domi nandum, debebant eſſe ſub dominio. Quare homo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus tanquàm Rex, & Imperator omnium creaturarum, cui ſolum à Deo datum fuerat ut poſſet dominari. Fruſtrà enim eſſet dominium, vbi non eſſet obedientia inferioris.

Item homo in primo ſtatu erat totaliter amicus Dei, totaliter obediens Deo, quia talis erat primus ſtatus; ergo omnia quæ Dei erant, habebant inclinationem ad hominem: ergo nihil poterat eſſe contra uoluntatem hominis, aliter omnia non eſſent Dei. Ergo ſi homo obediebat totaliter Deo, omnia quæ erant ſub homine, obediebant homini, & faciebant uoluntatem eius.

Homo erat totaliter obediens.

Item qui dominatur homini, debet dominari omnibus quę ſunt ſub homine, & quæ ſunt propter hominem, ſed homo dominabatur homini, quia dominabatur ſibiipſi, erat enim dominus ſuæ propriæ uoluntatis, & ſui corporis, & omnium membrorum ſuorum; ergo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus, quæ ſunt minores homine, & ſunt propter hominem. Qui enim dominatur uerè maiori, debet dominari minori. Ecce patet qualiter per naturam liberi arbitrii, & libertatis, probantur oẽs conditiones, & ſtatus in quo primo erat homo. Qui ergo bene cognoſcit excellentiam, & dignitatem liberi arbitrii, poterit clarè uidere omnia illa quæ pertinent ad primum ſtatum hominis, quia omnia fundantur in libero arbitrio; ſicut qui bene cognoſcit dignitatem, & excellentiam regię maieſtatis, cognoſcit omnia illa quæ pertinent ad ſtatum Regis, & ſuæ dignitatis. Ecce ergo qualiter per duas uias inuenimus conditiones, & proprietates primi ſtatus; in quo fuit homo primo factus, ſcilicet tam per iſtum ſtatum corruptum in quo eſt homo, tam etiam per ordinem creaturarum, & per naturam ſtatus in ſe qui eſt ſtatus libertatis, in quo nulla erat corruptio, nec peruerſitas. Sicut autem per naturam liberi arbitrii, ſani, & perfecti, probauimus conditiones illius

Concludit propoſitum.

ſtatus,ita econtrario per naturam liberi arbitrii,corrupti, & peruerſi poſſumus probare conditiones ſui ſtatus; & quæ pertinent ad ipſum, quia eadem eſt ſcientia oppoſitorum. Comparemus ergo iſtos duos ſtatus inter ſe, & videamus qualis primo erat homo, & qualis modo eſt;vbi erat primo,& vbi modo eſt,& quot,& quāta bona perdidit.& quot & quanta mala nūc habet; & ſic per iſtum modum habebimus veram cognitionem de homine,aliter ignorabimus hominem. Ecce igitur quomodo creuit ſcientia de homine,quia nunc habemus duas ſcientia,vnam de homine perfecto, & aliam de homine corrupto, & lapſo.

De origine corruptionis, malique naturæ hominis. Cap. CCXXXVI.

Cap.232. POſt prædicta oportet inueſtigare originem corruptionis,& mali ipſius naturæ hominis, & quomodo intrauit, & videre quis hominē fecit talem,& in tali ſtatu ſicut modo eſt.Vnde

Cap.234. probatum eſt, ꝙ Deus nō fecit hominem talem, immo fecit ipſum in debito ſtatu,ergo neceſſe eſt vel ꝙ ipſemet homo fecerit ſeipſum talem, ſcilicet ꝙ fecerit ſuam corruptionem,ſuam perditionem,ſuū malū;vel aliqua alia creatura.Et quia probatū eſt, ꝙ nihil poterat nocere homini,nec lędere hominem,nec aliquam violentiam facere contra eum,contra ſuam voluntatem,nec contra ſuā

Cap.235. libertatem;ergo neceſſario cōcluditur, ꝙ ipſemet homo voluntariè,& liberè,& ſponte per ſuam voluntatem;nulla alia re cogente,fecit ſeipſum talem,& in tali ſtatu;fecit ſuam corruptionem,& ſuum malum,& perdidit ſeipſum & ſtatum primum bonum,& fecit ſeipſum malum. Et quia nos probauimus omnes cōditiones primi ſtatus hominis per liberum arbitrium,& ratione voluntatis, & libertatis,& fecimus fundamentum, & caput noſtrum in

ipſo

ipſo libero arbitrio; ita ꝙ omnia debebant homini euenire ratione ſuæ libertatis, & voluntatis, ſcilicet immortalitas, conſeruatio iuuentutis, obedientia creaturarũ, & alia ſupradicta; ita ꝙ nullum malum debebat eſſe in homine contra ſuam voluntatẽ: ergo per oppoſitum arguamus, ꝙ ſi in homine eſt aliquod malum, & aliqua pęna, ſeu miſeria, ꝙ ipſum liberum arbitrium, ſeu uoluntas libera eſt in cauſa, ergo neceſſario primum malum fuit in libero arbitrio, & in uoluntate libera. Quum ergo in natura hominis reperiantur multa mala, & multiplex pœna, & multiplex miſeria, & calamitas, & multus defectus, & tamen non deberent eſſe ſecundum ſtatum debitum, quia non conueniunt ſtatui debito liberi arbitrii ſani, & perfecti: ergo ſequitur ꝙ ipſum liberũ arbitrium eſt corruptum, & peruerſum, malum, deuiatum, & mutatum in ſuum cõtrarium; ergo ſicut dicimus, ꝙ Deus dederat tales conditiones, & proprietates bonas in primo ſtatu debito, quia liberum arbitriũ quod eſt bonũ; ita exigebat, dicas per oppoſitum, quòd ideo homo habet nũc oppoſitas conditiones & tot mala tam in anima, quàm in corpore, tam intus quã extra, quia liberũ arbitrium ita exigit, & ita debetur ei; & per conſequens ipſum eſt malum; & ideo in eo eſt corruptio, & malitia, quæ non deberent eſſe. Omnia debẽt proportionari libero arbitrio. Sic ergo primũ malũ, & prima malitia, ſeu prima corruptio fuit in libero arbitrio, & voluntate libera. Et ſic habemus radicem omnium malorum in natura hominis. Quum ergo primum malum in vnoquoq; genere ſit cauſa omniũ aliorum, ſequitur, ꝙ malum liberi arbitrii, ſeu uolũtatis, quod eſt primum malum, ſit cauſa omnium malorum, & ab ipſo habent originem omnia mala, & propter illud malum ſunt, & ſi illud malum non eſſet, nullum malum eſſet. Et quia ipſe Deus non fecit ipſum liberum arbitrium malum, nec corruptum, ergo ſequitur ꝙ ipſum liberum arbitrium fecit ſeipſum malum, & corrupit ſeipſum, & nocuit primo ſibiipſi. Sic ergo voluntas hominis *Prima corruptio fuit in libero arbitrio.*

fecit ſeipſam malam liberè,ſpontè,nullo cogente,& uoluntariè,quia aliter fieri non potuit.

Quòd non ſunt niſi duo mala, ſcilicet voluntarium, & inuoluntarium. Cap. CCXXXVII.

ET quia nihil poteſt fieri maius q̃ liberũ arbitriũ, ergo ſequitur,ꝙ nullum maius malũ,nulla maior malitia,nulla maior corruptio, nulla maior peruerſitas, q̃ liberi arbitrii, & uoluntatis; nec per cõſequens maior deformitas,ſeu turpitudo. Et ideo quia liberum arbitrium facit tantam malitiam, tantam corruptionem in ſeipſo uoluntariè,& ſpontè;ſequitur,ꝙ eſt odibile,& nullo modo amabile; & ꝙ iſtud malũ totum eſt ei imputabile,& culpa eſt in eo,quia iſtud malũ eſt uoluntariũ;& per cõſequens iſtud malum eſt punibile,& uindicabile,& ei debetur pœna,& punitio. Et iõ de neceſſitate ad iſtud malum debet ſequi alium malum.ſ. malũ pœnæ,& punitionis,& uindictæ,& iſtud malũ eſt malum inuoluntarium,& contra uoluntatem. Et ſic duplex eſt malum.ſ.uoluntarium,& inuoluntariũ,ſeu malum culpæ,& malũ pęnæ,& ad iſta duo mala reducũtur oĩa mala. Vnde quia primũ malum eſt voluntarium, & iõ delectabile;& placet uoluntati,iõ nõ ſentitur, nec dat dolorẽ,nec triſtitiã,iõ neceſſario eſt ſecundũ malũ.ſ.inuoluntariũ,ꝙ eſt triſtabile,& diſplicibile uoluntati, qđ dat pœnã,dolorem,& triſtitiã,& quod ſentiatur a uolũtate. Et iõ iſtud malum manifeſtat primũ,& facit ipsũ cognoſci,nec aliter cognoſceretur;& iõ bene ordinatũ eſt, ut q facit malũ qđ nõ ſentit,quod hẽat malũ,quod non ſentiat & percipiat. Et iõ ꝓ iſta duo mala,neceſſe eſt,ꝙ ſit ordo iuſtitiæ,& ordo iudiciarius. qa voluntas,ſeu liberũ arbitrium facit primũ malum.ſ.voluntariũ; ſed ſecundũ malum.ſ.inuoluntarium.ſ.pœnæ,& punitionis,uolũtas nõ facit.ſ.per modum iuſtitię,ſed alius facit;ideo neceſſe

Malum culpæ, & pœnæ.

Ordo iuſtitiæ & iudiciarius.

eſt, ꝙ ſit iudicium, & iuſtitia ad faciendum ſecundũ malum, & ad proportionandum, quia ſecundũ malum ordinat primum, qđ eſt inordinatum, & cõtra ordinẽ naturæ. Et ideo qa uoluntas exit ab ordine naturæ debito, neceſſe eſt, ꝙ cadat in ordinẽ iuſtitiæ. Vnde iſti duo ordines correſpondent duob ſtatib. liberi arbitrii. Primus ſtatus, liberi arbitrii ſtat ſub ordine naturæ, ſed ſecundus ſtatus. ſ. corruptus & malus ſtat ſub ordine iuſtitiæ, & iudiciali. Sic igitur oẽ malum qđ eſt in homine, uel eſt uoluntariũ uel inuoluntarium, uel eſt malum culpæ, vel pęnæ. Et qa in homine reperitur malũ inuoluntariũ, & pęnæ, & miſeriæ, ut patet per experientiam; iõ de neceſſitate arguitur, ꝙ in homine fuit malum uoluntariũ, & malũ culpæ, qa impoſſibile eſt malũ pęnæ eſſe ſine malo culpæ. Et quia homo nõ fecit ſibiipſi malum pœnæ, & miſeriæ, quod eſt malum inuoluntarium, & contra ſuam uoluntatẽ; ideo ſequitur, ꝙ alius fecit iſtud malum homini. Et per conſequẽs Deus fecit malum inuoluntarium in homine, & homo fecit malum uoluntariũ: & homo fecit malũ culpæ, & Deus fecit malum pęnæ, & miſeriæ, & punitionis, & uindictę. Attamen poſſumus dicere, ꝙ homo facit ambo mala, primũ uoluntariè, & ſecundũ meritoriè, qa ſecundum malum fit ꝑꝑ primum, & iuſtè, & debitè, qa ei debetur. Vnde qa liberum arbitrium, ſeu uoluntas libera corrumpit ſeipſum, & deformauit, ſeu deturpauit, & deſtruxit bonitatẽ quã Deus ei dederat, & pulchritudinẽ, & decorem, & mutauit ſe in turpitudinem, & malitiã, & in formã contrariã; iõ fecit Deo iniuriam, offenſam, & vituperium, & fuit cõtrarium, diſcordans, & diſſimile totaliter Deo. Propter qđ neceſſe erat, ꝙ ſepararetur, & diuideretur a Deo ratione cõtrarietatis, & perderet unitatem, & amicitiam quam habebat cum Deo, ꝑꝑ quod nullo mõ potuit placere Deo; immo totaliter diſplicere, & eſſe diſplicibile, & eſſe odibile. Et ideo Deus ꝑꝑ offenſam, & iniuriam ſibi factam, & ſummam ingratitudinem, puniuit ipſum hominem dando ſibi malum pœnæ, & miſeriæ,

Deus facit malum pœnæ, & homo malum culpæ.

riæ, & triſtitiæ, ut ad oculum videmus. Et ideo ſecundum malum, ſcilicet pœnæ. & miſeriæ, & triſtitiæ eſt debitum ordinatum, & ſecundum rectam rationem, quia eſt ſecundum Deum. Ecce igitur ordinem malorum, nam primum eſt malum culpæ, ſeu uoluntarium quantum ad ordinem, ſed quantum ad cognitionem primo apparet nobis malum pœnæ, & miſeriæ, ſeu inuoluntarium; & deinde per illud arguimus de neceſſitate præceſſiſſe malum uoluntarium in homine, ſeu culpæ; & illud malum culpæ ſeparauit hominem a Deo. Nunquam enim Deus permitteret in homine eſſe malum pœnæ, & miſeriæ, niſi præceſſiſſet malum culpæ. Et per conſequens concluditur de neceſſitate, quòd inter Deũ & hominem fuit culpa, iniuria, & offenſa primaria; & quod homo primo iniuriauit, & offendit Deum factorem ſuum. Et ſic homo portat ſemper in ſeipſo ſignum, & teſtimonium infallibile, per quod poteſt ueraciter arguere culpam, iniuriam, & offenſam contra Deum, & naturam hominis fuiſſe.

Ordo malorum.

Quòd iſta culpa, iniuria, & offenſa contra Deum, propter quam eſt pœna, & miſeria in natura hominis fuit facta per primum virum, & primam mulierem inſimul.

Cap. CCXXXVIII.

ET quoniam per malum pœnæ, & miſeriæ nos arguimus culpam, & iniuriam fuiſſe; ideo ſecundum modum, & conditionem pœnæ arguamus etiam modum, & qualitatem, & conditionem culpæ, quia in pœna relucet culpa. Vnde quia pœna, quæ eſt in natura hominis, eſt uniuerſalis, & communis omnibus hominibus, quia omnes patiuntur pœnam mortis, & alias miſerias, & in utroque ſexu tam in uiro, quàm in muliere; ideo ſequitur, quòd culpa, &

iniuria eſt communis omnibus hominibus, & uniuerſalis. Et quia omnes naſcuntur cum iſta pœna, & miſeria, & dum ſunt in utero, & quando naſcuntur, non poſſunt committere culpam, nec iniuriam, quia culpa, ſeu iniuria, & offenſa, eſt malum uoluntarium, & nullus homo in utero, nec quando naſcitur extra uterum poteſt committere malum uoluntarium, niſi tunc quando utitur libero arbitrio; ergo ſequitur, quod ille qui fecit primum malum uoluntarium, & primam culpam, fuit magnus, & adultus; & quòd fuit primus homo qui fuit communis & uniuerſalis omnibus hominibus, quia niſi fuiſſet in primo homine, non ſe extendiſſet ad omnes homines. Et ſic communitas, & uniuerſalitas, & idẽtitas pœnæ, & miſeriæ, arguit & probat omnes homines deſcendiſſe ab uno homine primo, in quo fuit primum malum culpæ, & primum malum uoluntarium, & primum malum inuoluntarium, ſcilicet pœnæ, & miſeriæ, in quo primo ipſa natura hominis fuit corrupta, lapſa, & peruerſa, & ab illo deriuatum eſt malum in omnes homines. Et quia pœna, & miſeria eſt in utroque ſexu; ideo ſequitur etiam, quòd in prima muliere fuit idem malum quod in primo uiro, & quòd culpa fuit communis ambobus. Et ſic concluſum eſt, quòd eſt dare primum uirum, & primam mulierem, qui ambo fecerunt culpam, & iniuriam, & offenſam cõtra Deum, & quòd ab ipſis tanquam a primis radicibus, deriuata ſunt omnia mala in poſterum in filios eorum, & filias ꝑ ſucceſſionem. Et ſic omnes homines habent unum primum hominem patrem, & unam primam mulierem matrem in communi, & in generali; & ideo omnes ſunt fratres reſpectu iſtius patris primi, & primæ matris, & hoc ſecundum carnem. Quia autem factus fuit primus homo, & prima mulier; & in quo ſtatu, iam per illa quæ dicta ſunt ſuperius de primo ſtatu hominis poteſt ſciri & cognoſci, quoniam in ſtatu meliori, & perfectiori, & in ętate pulchriori. Et ideo primus homo, & prima mulier

Primũ malum fuit in ambobus primis parentibus.

lier habuerunt ambos ſtatus naturæ hominis: quia fuerunt primo in ſtatu perfecto, deinde ceciderunt in ſtatum corruptum, & malum. Sed natura quæ fuit in omnibus aliis hominibus, non fuit in ſtatu corrupto, & lapſo; & ideo homines qui fuerunt poſt ipſos, & ſunt, credunt naturam hominis quam habent, fuiſſe ſic conditam, & nunquam fuiſſe in alio ſtatu. Sed ulterius inueſtigandum quis primo fecit culpam, & offenſam, & iniuriam contta Deum, uel uir, vel mulier, & quis magis offendit: ſed hoc ſcire poterimus ex quantitate pœnæ, & miſeriæ. Vnde uidemus per experientiam in muliere quaſi duplicatam pœnam, & miſeriam reſpectu uiri. Ideo concludere poſſumus, quòd mulier primo offendit Deum, & ab ipſa habuit originem prima culpa, & offenſa, quum ſit magis punita, quàm uir, & per conſequens in ipſa muliere fuit primo humana natura corrupta.

Mulier primo fecit malum.

Quòd prima culpa, & offenſa, ſeu iniuria fuit inobedientia contra Deum. Cap. CCXXXIX.

Cap. 234.

ET quoniam nondum inueſtigauimus in ſpeciali de prima culpa, ſeu offenſa primi uiri, & primę mulieris, quæ & qualis fuit, propter quem puniuit eus Deus; & ideo oportet hoc inquirere in ſpeciali. Et quia nos uidemus punitionem per experientiam; ideo poterimus inuenire ipſam culpā qualis fuit. Vnde iam probatum eſt ſuperius, quòd in primo ſtatu omnia membra corporis erant obedientia rationi, & uoluntati ſine aliqua rebellione omnia mouebantur ad imperium rationis, ſed modo uidemus per experiētiam, quòd unum membrum tam in uiro, quàm in muliere eſt totaliter rebelle, & inobediens imperio, & dominio liberi arbitrii, ſcilicet membrum per quod fit generatio, quoniam nullo modo obedit rationi, immo ſemper con

Nota pulcherrimum argumentū

tra rationem mouetur, & contra uoluntatem, cætera autem membra obediunt uoluntati. Quid autem ſignificat hoc, quòd ſolum membra generationis ſunt ſine obedientia, & alia obediant, niſi quòd ſicut omnes generamur, & eximus per membrum inobedientiæ, ita etiam ſumus filii inobedientiæ. Vnde poſtquam mouetur aliquid in homine contra imperium rationis, & nō aliud, ſignum eſt, quòd ſumus filii parentum inobedientium; ita quòd omnia mala euenerunt nobis ex inobedientia, quia in porta generationis eſt vera inobedientia, & rebellio, ergo prima culpa fuit inobedientia. Sed inobedientia non potuiſſet eſſe ſine aliquo mandato, ergo aliqđ fuit mandatū a Deo, cui fuerunt inobedientes.

Item hoc idem poteſt oſtendi ex natura liberi arbitrii, & ſtatus primi, in quo fuit formatus. Vnde natura liberi arbitrii eſt, ut faciat opus remunerabile, quia opera bona facta ex libertate, ſunt remunerabilia. Item quia homo debuit ita formari, ut poſſet acquirere aliquod bonum, quod nondum ſibi datum fuerat. Quamuis enim perfectus eſſet in natura, tamen nondum erat totaliter conſummatus, quia aliquid maius adhuc habere poterat, ſcilicet confirmationem illius ſtatus in quo erat, quia perdere poterat, ſed non niſi uoluntariè, & non per uiolentiam. Item adhuc non habebat gloriam cœleſtem, & glorificationem corporis & animæ, ad quam trāſmittendus erat. Si enim homo fuiſſet totaliter completus, & tranſmutatus, & conſummatus in gloria, ut amplius nihil poſſet ei dari; iam per ipſum liberum arbitriū non poſſet aliquid lucrari, nec mereri ſibi. Et ſic in natura hominis perfecta, duo ſtatus ſunt conſiderandi, ſcilicet ſtatus in quo poſſet mereri & lucrari per ipſum liberum arbitrium, & ſtatus in quo eſſet completus, & conſummatus in gloria, & ſic eſt ſtatus meriti, & ſtatus præmii. Et ideo quia iſta duo debent eſſe in natura, ſcilicet meritum, & præmium, uictoria, & corona; & hoc propter liberum arbitriū, quod ꝑ proprium opus dēt coronari, con-

Cap 78.

Quòd homo eſt factus in ſtatu, in quo poſſet mereri.

Status meriti, & præmij.

cõuenientius fuit, quod homo primo fieret in ſtatu meriti, ut ſcilicet poſſet mereri; deinde de ſtatu meriti, & uictoriæ tranſiret ad ſtatum præmii, & coronæ. Et hoc erat ualdè laudabile, & glorioſum, & ſaporoſum, ut propter proprium meritum acquireret ſuum præmium & ultimum & finale bonum, quia ſic magis eſſet ſibi ſapidum, quia hoc requirit natura liberi arbitrii, quia poteſt flecti ad duas partes oppoſitas. Et ideo ſi ſe flectit totaliter ad meliorem partem, & perſeuerat in illa, quaſi tunc dicitur habere uictoriam de oppoſita parte quaſi de inimico, & ideo meretur coronari; & ideo Deus, quia ita fieri conueniebat, fecit hominem primo in ſtatu merendi, & dedit ei completiſſimè omnia illa quę pertinebant ad illum ſtatum, ita quod dedit omnia illa quę poterant ipſum iuuare ad merendum ſuum finale, & ultimum bonum in ęternum, & nihil habebat quod impediret ipſum. Et ideo conuenientiſſimum fuit, ꝙ Deus dedit homini occaſionem merendi, ne in uanum eſſet creatus in ſtatu merendi. Et quia nihil eſt magis efficax ad merendum, quam pura obedientia, ſeu opus factum ex pura obedientia & mera, quia primum & radicale opus ſerui reſpectu domini, & ſubditi reſpectu Principis, & inferioris reſpectu ſuperioris eſt obedire purè, & ſimpliciter: & in iſto fundantur omnia alia opera, quę præcipiuntur: quia ſi obedientia non eſt pura, nullum opus eſt quod ſit acceptabile. Si ergo ex operibus factis ex libertate, eſt meritum; ſequitur quòd in primo opere in quo omnia opera meritoria fundantur, eſt radicialiter meritum totum & lucrum, ergo in opere obedientiæ ſine aliquo adiuncto eſt omne meritum radicaliter. Ideo certè homo debuit exerceri primo in opere obedientiæ, & ſicut erat perfectus in ſtatu merendi; ita primo faceret opus perfectum meritorium; ut quia poterat obedire & non obedire, ſi haberet uictoriam contra inobedientiam, perſeuerando totaliter in ipſa obediẽtia, quaſi per modum pugnæ, & uictoriæ acquireret ſuam coronam. Et

Radix merendi eſt in operæ obedientiæ.

Et ideo conuenientiſſimum fuit,quod Deus daret præceptum homini,in quo pura obedientia appareret,& exerceretur , ita quod in illo præcepto nulla appareret vtilitas homini,ne propter commodum , & vtilitatem illius operis induceretur, ſed ſola ex pura obedientia præcipientis,& mandantis,& ſic dilectio per experientiam probaretur. Et quia magis apparet obedientia in præcepto negatiuo,ſeu prohibitiuo , quàm affirmatiuo,ideo debuit eſſe illud mādatum prohibitiuum magis quàm affirmatiuum,& breuiter eo modo debuit eſſe,quo modo cōuenit magis puræ obedientiæ , & meræ obedientiæ. *Conueniens fuit Deum dare præceptum primo homini.*

Et ſic cōcludere poſſumus, ꝙ Deus a principio quando fecit primum hominem,& primam mulierem , dedit ei aliquod præceptū de ſola obedientia,vt homo haberet ſolam occaſionem merendi,& lucrandi ſuum finale bonum æternum,& gloriam cœleſtem,& confirmationem omnium bonorum quæ poſſidebat, vt ſic homo trāſiret rectiſſimè de ſtatu meriti ; per obedientiā conſummatā, & perfectam,ad ſtatum præmii. ſ. ad gloriam cœleſtem. Et vt homo maximè eſſet attentus ad ſeruandā obedientiam,& fugiendam inobedientiam,& firmiter conſtaret ei de voluntate Dei mandantis,conueniens fuit Deus apponeret pœnam cum præcepto , & talem pœnam qua nō poſſet cogitari maior. ſ. pœnam mortis:qua pœna mortis nulla maior eſt,quare nihil magis terribile,nec magis timendum,quàm mors maximè in ſtatu illo primo. Et ſic *Cap. 238.* poſtquam concluſum eſt ſuperius infallibiliter, quod aliqua culpa,& iniuria,ſeu offenſa communis,ſeu generalis eſt inter Deum,& hominē : quę vniuerſaliter tangit omnes homines poſtquā etiam declaratum eſt,ꝙ Deus dedit aliquod præceptum homini de ſola obedientia exercenda,& probanda,ſequitur ꝙ illa culpa,& iniuria,& of- *In iſto tit.* fenſa fuit inobedientia contra Deum . ſ. quia homo fregit præceptum Dei per inobediētiam, & incępit habere, & ſequi ſuam propriā voluntatem cōtra Dei voluntatē. Et ꝗa declaratū eſt in pluribus locis ſuperius , ꝙ nihil eſt

magis contra Deum, quàm propria voluntas. Et propria voluntas idem eſt quòd inobedientia, ideo homo nihil potuit facere peius, quàm inobedientiam, vel aliquod maius malum quàm inobedientiam erga Deum. Et ideo ſicut homo per obedientiam meruiſſet confirmationem omnium bonorum quæ habebat, & glorificationem cœleſtem, & habitationem æternam cum Deo in cęlis, ita per inobedientiam meruit perdere omnia bona quæ poſſidebat, & meruit pęnam æternam, & habitationem inferni, & æternam ſeparationem a conſortio Dei. Ecce igitur recolligentes habemus in natura hominis duos ſtatus, ſcilicet ſtatum integrum, & perfectũ, & ſtatum lapſum, & corruptum, & ſecundum hoc habemus duos ordines, ſcilicet ordinem naturæ, & ordinem iuſtitiæ, ſeu iudicialem. Primus igitur ſtatus erat totus in ordine naturæ debitę, ſed ſecundus totus cecidit in ordinem iuſtitiæ, quia eſt ſtatus punitionis, & pœnæ iudicii: quia in iſto ſtatu non eſt niſi culpa, & pœna, & totus verſatur circa iſta duo, quia homo cecidit in culpam, & in miſeriam, & ibi ſemper manet per ſe, quia ipſemet fecit illum ſtatum. Et exinde patuit, quod non ſunt niſi duo mala, ſcilicet malum voluntarium, quod eſt malum culpę, & malum voluntarium, quod eſt malum pœnæ, & miſeriæ. Primum malum fecit homo, ſed ſecundum malum fecit ordo iuſtitiæ. Item etiam ſtatus integer, & ſanus diuiſus fuit in duos ſtatus, ſ. in ſtatum meriti, ſeu merendi: & in ſtatum premii; & iſte ſtatus premii recipiebat duo premia. Primum premium erat in hoc mundo cõfirmatio omnium bonorum quæ poſſidebat: ſecundum premium erat vltimum in cœleſti gloria in æternum. Similiter autem ſtatus lapſus recepit duas pęnas & miſerias, ſcilicet pœnam & miſeriam temporalem, in qua homo perdidit omnia bona, quæ ſibi collata fuerunt a Deo, & locum delectabilem, & habuit mala contraria illis bonis, & recepit pœnam, & miſeriam æternam poſt mortem corporalem, loco gloriæ ęternæ

Duo ſtatus hominis.

Duo ſunt mala.

Status meriti.

Status præmij duplex.

æternę, & gaudii ſempiterni. Habemus etiam, quòd inobedientia hominis contra Deum, fuit illa culpa per quam intrauerunt omnia mala in naturam humanam.

Hic inueſtigatur ſi homo per ſe nullo alio inſtigante, & inducente, offendit & iniuriauit Deum, vel ſi fuit inſtigatus. Cap. CCXL.

SEd valde mirandum eſt, quum primus homo in primo ſtatu eſſet ita perfectus, ita completus in omni perfectione, & in omni cognitione ſibi neceſſaria, eſſet etiam amicus Dei, amaret Deum, qui eum creauerat in tanta dignitate ſuper omnes alias creaturas, quomodo potuit uelle offendere Deum, & facere aliquod diſplicitum ei, & contra ſuam uoluntatem, nec per experientiam uidemus, quod in iſto ſtatu lapſu amicus vult offendere amicum; & ideo qui recipit beneficia ab aliquo, diligit illum, immo amicus multocitius pro amico moreretur: ergo multo magis in illo ſtatu ſano, & perfecto, quum homo eſſet bonus totus, & gratus, & talis erat. Ergo uidetur, quòd homo proprio motu non offendit Deum, niſi fuerit inſtigatus, & inductus per alium aliquem.

Item etiam non potuit hoc fieri, ut homo frangeret mandatum Dei, & faceret contra ſuam uoluntatem, niſi ſibi eſſet promiſsũ aliquod malus bonũ quã aliud quod habebat, quia aliter nõ uidetur qualiter homo potuit facere cõtra Deum, nec ab hoc induci niſi propter aliquod donũ maximũ acquirendũ. Sic ergo apparet, ꝙ duo fuerunt ibi. ſ. inſtigatio, & cum hoc maxima promiſſio maioris boni quã illud qđ habebat. Itẽ etiã cõfirmatur hoc, ꝗ tũ, ꝗ a primo peccauit cõtra Deũ, & plus mulier, quã uiri:

quia in duplo punita eſt. Sed ſi peccaſſent in illo vir & mulier, videtur ꝙ peccaſſent ex elatione, & ſuperbia bonorum quæ habebant ſuper animalia, & ex dominio, & dignitate; quia habebãt dominium ſuper omnia creata, ſed ſi ita eſſet, tunc prius peccaſſet vir, quã mulier: quia in maiori dignitate erat, & tamẽ oppoſitum eſt: ergo alio inſtigante peccauerunt. Sed quæ fuit illa res, quæ potuit inducere primum virum, & primam mulierem contra Deum? Non enim potuit eſſe aliqua res inferior homine, quia non habet intellectum, nec natura propria hominis fuit ad hoc inclinata; immo magis oppoſitum, quia bona; ergo ſequitur, quòd fuit aliqua res maligna habens intellectum, & voluntatem, & ſciens facere malum, & cupiens nocere homini, & inuidens, & cognoſcens bonum ſuum quod poterat acquirere, & quæ inimicabatur Deo: quia inſtigabat hominem contra Deũ. Ergo oportuit, quòd illa res fuit de natura ſpirituali, & intellectuali creata, ergo erat aliquis ſpiritus, ſeu Angelus, ergo iam erat aliquis ſpiritus malus corruptus, & lapſus. Ergo videtur ex hoc, quod in natura purè ſpirituali erat malum, ſeu corruptio in Angelica natura prius quàm in humana natura.

Diabolo inſtigante, homo cecidit.

Quòd per rationem oſtenditur, quòd lapſus, ſeu perditio, & corruptio primo fuit in natura ſpirituali ſimplici, quàm in natura mixta, ſeu humana.

Cap. CCXLI.

Qvamuis autem per proceſſum iam factum, ſatis probabiliter ſit oſtenſum, quòd in natura Angelica fuerit primo malitia, quàm in humana, eo quia humana alio inſtigante, & iducente facta eſt mala, & corrupta, attamen poſſumus hoc aliter oſtendere, & probabiliter, ſ. cõparando naturas adinuicẽ; & ex conditionibus vtriuſq; arguendo.

Cap. 218.

Vnde

Vnde iam dictum eſt ſuperius; quòd tres ſunt, naturæ creatæ, ex quibus conſtat uniuerſum, ſcilicet natura corporalis tantum, quæ non habet immortalem ſpiritum, & natura corporalis, & ſpiritualis inſimul, ſcilicet humana, & natura ſpiritualis tantum, ſcilicet Angelica. Sicut autem per iſtas duas naturas quas uidemus, probauimus tertiam eſſe, ſcilicet ſpiritualem tantum, quam non uidemus, ita ſimiliter quodammodo ex corruptione, & lapſu naturæ mediæ, ſcilicet corporalis, & ſpiritualis inſimul, ſeu mixtæ, poſſumus ſuſpicari de corruptione naturæ ſpiritualis tantum. Vnde natura infirma, ſcilicet corporalis tantum, eſt bona, non corrupta, nec mutata a ſuo ſtatu, nec perdita, nec lapſa, ſed natura corporalis, & ſpiritualis inſimul, ſeu mixta, eſt tota mala, & corrupta, & lapſa; & perdita a ſuo ſtatu; & ideo quum nos uidemus naturam ſupremam viſibilem, corruptam, & non aliam, ſcilicet corporalem, & hoc factum eſt, quia habuit liberum arbitrium, & liberam uoluntatem; quærere poſſumus ſi natura ſpiritualis tantum, ſcilicet Angeli, cùm ſimiliter habeat liberum arbitrium, ſicut media, fuit corrupta primo & mala. Vnde ſicut natura hominis debuit habere duos ſtatus propter liberum arbitrium, ſcilicet ſtatum meriti, ſeu merendi, & lucrandi, & ſtatū præmii, & gloriæ, ſeu glorificationis; ita natura Angelica debuit ſimiliter habere iſtos duos ſtatus, quia hoc exigit liberū arbitrium creatum. Et ideo primo fuit creata in ſtatu, ut poſſet mereri, & lucrari per liberum arbitrium ſuum finale, & ultimum bonum, & habuit omnia neceſſaria pro illo ſtatu, ſed non fuit creata in ſtatu cōpleto, & ultimo, quia hoc debebat mereri ſicut humana. Et ideo ſicut humana natura lapſa a primo ſtatu, in quo creata fuerat, & non peruenit ad ſecundum ſtatum quem debebat mereri, & lucrari per liberum arbitrium, immo ꝑdidit eum, ita ſimiliter poteſt dici de Angelica, quia eadem eſt ratio utrobique, quia utrobique liberum arbitrium, quia utrobique duo ſtatus iam dicti. Et ſic natura Angelica potuit

Natura Angelica primo corrupta eſt.

eſſe lapſa a primo ſtatu in quo creata fuerat, & pôtuit perdere illum ſtatum, ad quem debebat peruenire. Et ideo ſi de factô ita eſt, & quare hoc quærimus, quia de poſſibilitate non dubitamus. Hoc autem nullo modo probare poſſumus, niſi per corruptionem, & lapſum in natura humana, quæ apparet quam uidemus, quæ de facto eſt corrupta; & lapſa. Vnde probabiliter arguere poſſumus, quòd poſtquam in humana natura; quæ eſt media, eſt de facto malum, quòd etiam in illa ſuprema fuit malum; & quòd illud malum quod eſt in natura media, ſcilicet humana, habuit originem ab illo malo quod primo erat in natura Angelica, & quod niſi in natura altiſſima creata fuiſſet primum malum, & corruptio quod non fuiſſet in media natura, ſcilicet humana, quamuis utrobique malum fuerit ex libertate. Arguamus ergo ſic. Certum eſt, quòd primum malum eſt malum ſpirituale, uoluntarium, intellectuale, ergo malum corporale non poteſt eſſe primum. Vnde in natura humana eſt utrunque malum, ſcilicet malum ſpirituale, & malum corporale, ſed ſpirituale, & uoluntarium fuit cauſa mali corporalis, quod eſt inuoluntarium. Ergo quum nos uidemus malum ſpirituale ſimul coniunctum cum malo corporali in humana natura, uidetur quòd primo fuit malum ſpirituale purum ſine corporali, & per conſequens primo fuit malum in natura purè ſpirituali, quia uidetur eſſe in malis ſi eſt in bonis; poſtquam ergo malum eſt in natura, uidetur quòd habebat ſuum ordinem, non tamen neceſſarium; ſed uoluntarium, quia in malis uoluntariis nulla poteſt eſſe neceſſitas, ſed uoluntas, ſed mala inuoluntaria, & corporalia habent neceſſitatem ordinem neceſſarium inter ſe, quia mala uolunraria exigunt, & requirunt mala inuoluntaria, & corporalia, & unum malum, ſcilicet corporale ac cuſat aliud. Item in humana natura fuit uertibilitas ratione liberi arbitrii, qa natura purè corporalis non ſe pô teſt uertere in oppoſitum per ſe, quia non habet libe-

rum arbitrium, ergo uidetur quòd ubi liberum arbitriũ uertibile eſt magis purum, magis in ſua actione, & ſua natura, quòd ibi eſt maior uertibilitas, & poſſibilitas ad uertendum ſe quo uoluerit, ergo ſequitur, quòd liberum arbitrium fuit magis uertibile, & citius in natura, quæ tantum eſt ſpiritualis, quàm in natura, quæ eſt corporalis, & ſpiritualis inſimul, quia iſta natura appropinquat totaliter naturæ puræ corporali, quæ eſt totaliter inuertibilis de ſe, quia habet eam in ſe, & alia multum diſtat. Ergo quum malum reperiatur de directo in natura minus uertibili, & quæ appropinquat totaliter naturæ inuertibili, uidetur quòd primo ipſum malum fuerit in natura magis uertibili. Ergo uidetur, ꝙ corruptio primo fuit in natura purè ſpirituali, quæ habet liberum arbitrium magis uertibile, quàm in natura corporali, & ſpirituali inſimul; quæ habet liberum arbitrium minus uertibile. Et quia corruptio liberi arbitrii magis uertibilis; non tamen de neceſſitate, ſed uoluntariè, quia liberum arbitrium non poteſt corrumpi niſi voluntariè, & ſpontè, ſed tamen poteſt inſtigari, & induci, & perſuaderi ad corruptionem, & ad malum per aliud & tentari; ergo uidetur, quòd liberum arbitrium ſupremæ naturæ Angelicæ tentauit, inſtigauit, & induxit liberum arbitrium mediæ naturæ ad malum, & ad corruptionem; & hoc per inuidiam, & malitiam.

Præterea natura humana eſt media inter naturam purè corporalem, & purè ſpiritualem, & ex iſtis tribus conſtat uniuerſum tanquam unum tantum, ſed quum natura humana ſtans in medio duarum naturarum fuit facta bona, uidetur quòd non fuit facta corrupta, niſi traheretur ad malum, & ad corruptionem per unam, vel per aliam, ſed non potuit trahi ad malum primo, nec inſtigari primo per naturam purè corporalẽ; quum illa natura nunquam fuit corrupta, ſed ſemper fuit bona; ergo uidetur, quòd malitia, & corruptio fuit primo in natura

purè ſpirituali, & illa corrupta trahit aliam ad corruptionem.

Itē etiam quia uidemus, quòd quando totum corpus eſt ſanum, uel totum regnum uniuerſi, ꝙ niſi corruptio fiat in principali, quod non fit in minus principali, ſed quum tria ſunt membra in uniuerſo, ſcilicet tres naturæ; & quum natura ſpiritualis ſit maius, & principalius membrum, uidetur quòd corruptio non potuit eſſe in aliis mēbris, niſi primo fuerit in illo; ſed quum corruptio reperiatur in membro, non tamen principali, uidetur, quòd primo fuit in magis principali. Et ſic per iſtas rationes poſſumus probabiliter dicere, quòd lapſus & corruptio, ſeu malum primo fuerit in natura Angelica, quàm in humana; & quòd in illa incępit malum. Et per conſequēs natura Angelica prius fuit inimica Dei, & cōtra Deum, quàm humana. Et ſic habemus duas naturas in uniuerſo lapſas, & corruptas, & perditas. Sed non eſt neceſſe, quòd ſi lapſus fuerit in natura Angelica, quòd fuerit in tota natura Angelica ſicut eſt de humana, quia vnus Angelus non deſcendit ab alio, ſed quilibet fuit creatus per ſe, quamuis omnes inſimul fuerunt creati. Et ſic habemus originem mali, & corruptionis in natura hominis, ſed nondum habemus originem mali, & corruptionis in natura Angelica.

De origine corruptionis, & malitiæ in natura ſpirituali, ſeu Angelica: & de aliys quæ pertinent ad hoc. Cap. CCXLII.

Quoniam autem probabiliter oſtenſum eſt corruptionem, & lapſum fuiſſe in natura Angelica; ideo uideamus quomodo intrauit ibi malum, & corruptio quum eſſet bona, & perfecta in ſuo ſtatu, & nihil deficeret ei pro ſtatu in quo crea

ta fuerat. Vnde iſta natura non potuit induci, nec inſtigari ad malum per aliam naturam, quia non erat alia natura, niſi natura diuina, quæ creauit omnia bona; ergo iſta peccauit ſine aliqua inſtigatione, nec inductionē per aliquam aliam naturam. Attamen ſicut in humana natura malum primo inceperat in muliere, deinde uenit ad uirum, ita potuit eſſe natura Angelica, ut primum malum inciperet in uno Angelo, deinde ueniret ad alios, quum eſſent eiuſdem naturæ, licet non eiuſdem excellentiæ, nec gradus, ut iam probatum eſt; ita quòd origo mali primo fuit in uno Angelo; in aliis autem incœpit poſt; & ideo inquiramus quomodo potuit hoc fieri. Cap. 210.

Vnde in humana natura, quæ cecidit per inſtigationem alterius, primo fuit malum in parte minus forti, minus digna, & minus perfecta; & deinde de parte minus forti, uenit ad partem fortiorem, & hoc rationabiliter fuit factum; quia primo debet tentari, & inſtigari, & induci pars debilior, quàm fortior; & iſta eſt ars rectè tentandi. Ideo in humana natura conuenienter incepit malum in parte minus forti, ſcilicet in muliere; & ultimo uenit ad partem fortiorem, ſcilicet ad uirum. Sed in Angelica natura uidetur, quòd per oppoſitum intrauerit malum, ſcilicet primo per partem fortiorem, & deinde ad partes minus dignas, quia illa natura cecidit per ſe, non inſtigata ab aliquo alio exteriori, nec inducta, ſed proprio motu, ergo ſequitur, quòd illa pars primo cecidit, ſeu lapſa eſt, uel in ea incepit primo malum, in qua fuit maior occaſio ruendi, & cadendi proprio motu; ſed in Angelo, in quo erat liberum arbitrium magis purum, altum, & dignum, & uoluntas altior, & dignior, & nobilior, & in quo erat pulchritudo maior, maior erat occaſio ſuperbiendi, ruendi, & cadendi, quàm in aliis, quia in illo debebat eſſe maior uertibilitas, & flexibilitas liberi arbitrii, & maior actiuitas, & natura dominandi per ſe & maior occaſio ſequendi ſuam uoluntatem propriam, ergo uidetur, quòd in illo Angelo, qui erat maior in tota na-

Occaſio ruinæ Luciferi

ta natura Angelica, & dignior creatus, incepit malum; & ille fuit primo malus originaliter; & deinde deſcendit malum in omnes alios ab eo qui poſt illum mali fuerunt, adhærendo per liberum arbitrium maiori Angelo malo. Sic uir fuit factus malus, adhærendo mulieri iam malæ. Sic ergo primus Angelus, ſed maior ſuper omnes in natura Angelica, & prima mulier in natura humana, ſimiliter ſe uidentur habere quo ad originem mali, ſed alii Angeli qui facti ſunt mali, & primus uerisſimiliter ſe uidentur habere quo ad receptionem mali; & conſenſum, quia adhærendo facti ſunt mali in conſentiendo, ſcilicet per propriam uoluntatem, tamen non coacti. Ecce igitur originem mali, & corruptionis. Primo maximus angelorum fuit malus, & in uoluntate ſua fuit primum malum, & ille infecit alios Angelos, qui facti ſunt mali, quia conſenſerunt ei, & deinde per naturam Angelicam, ſeu per aliquem de natura Angelica, qui erat malus, fuit prima mulier tentata, inducta, & inſtigata ad corruptionem, & malum; & deinde mulier primo corrupta inſtigauit, & induxit uirum ad ſuum malum, & ad ſuam corruptionem; deinde a primo uiro, & a prima muliere deriuatum eſt malum in omnes filios eorum.

Qualiter bonus Angelus, qui primo fuit factus, malus fuerit, & omnes ſibi conſentientes. Capitulo CCXLIII.

ET quia origo mali fuit in primo, & ſupremo Angelo, uidendum eſt qualiter incepit, & intrauit malum in ipſo, & corruptio; & tunc habebimus completam originem corruptionis

ruptionis, & mali. Vnde quia Angeli fuerunt omnes creati in ſtatu merendi, ut lucrarentur, & mererentur per modum uictoriæ ſtatum completum; qui eſt ſtatus gloriæ, & coronæ; & quum Angeli, eo quia ſunt purè ſpirituales, habebant liberum arbitrium ſubito uertibile: eo quia eſt ualde actiuum de ſe; & ideo totum meritum, totum lucrum, totum quicquid poterant facere; magis pro primo ſtatu erat, ut ſtarent, & fierent ſeipſos in illo ſtatu bono in quo creati erant, & non mouerent ſe ab illo ſtatu bono, nec mutarentur: unde poterant ſtare, & ſe mutare ſi uellent. Nonne eſt ita de homine, quia in homine non erat liberum arbitrium uertibile ita ſubito; ideo maius opus, quod poſſet homo facere, non erat in illo ſtatu ſtare in quo creatus eſt, ſed maius opus quod poſſet facere, eſt obedire, & ſeruare obedientiam. Et ideo Angeli ſi ſtetiſſent poſt unum momentum poſt creationem in illo ſtatu, quia hoc feciſſent proprio, & libero arbitrio, ſtatim in eodem momento aſcendiſſent ad ſtatum gloriæ, & fuiſſent in æternum firmati, & confirmati, & coronati ſecundum gradus ſuos, & coniuncti cum Deo. Vnde primo quòd fuerunt, ſtatim inceperunt uelle, & amare aliquid per propriam uoluntatem; & quia quilibet debet primo uelle, & amare Deum, & non ſeipſum, nec propriam uoluntatem quum cognoſcere ſe creatum fuiſſe de nihilo, & à Deo, & accepiſſe ſe omnia à Deo; & quia ad hoc creati erant, & attendere debebant; & talis erat ſtatus eorum, ideo illi qui primo uerterunt ſuum uelle, & amare ad ſeipſos, & non ad Deum; deuiauerunt, & errauerunt, & peccauerunt, & habuerunt primum uelle, & primum amare inordinatum; quia ſolus Deus eſt primo amandus; ut iam probatum eſt ſupra, & nulla creatura eſt primo amãda. Et ideo primus Angelus, & ſuperior inter omnes, quia habebant naturam magis excellentem ſuper omnes: & poſt Deum erat creatura dignior, & melior, & pulchrior, & altior; & ideo excitatus conſideratione

ſuæ

ſuę pulchritudinis, & altitudinis, primo uoluit, & dilexit ſeipſum, & ſuum priuatum bonum; & ſic totaliter ſeparauit ſe à Deo per ſuam uoluntatem; & nunquàm dilexit Deum; & mutauit ſeipſum à ſtatu primo in quo Deus creauerat ipſum, quia habuit totum ſuum uelle, & totum ſuum amare inordinatum, iniuſtum, peruerſum, & contrarium Deo; unde in hoc conſtituit ſeipſum ſibi primum principium, & primum bonum, & Deum; ideo ſtatim fuit inimicus Dei, & contrarius Deo per propriam uoluntatem. Et quia habuit uelle inordinatũ, ſtatim cupiuit propriũ honorem, & propriam & priuatam excellentiam inordinatè, & uoluit omnibus aliis dominari, & eſſe prælatus propria auctoritate, & ſine meritis, quam prælaturam ſupra omnes alios habuiſſet ſi non peccaſſet; quia ſuâ naturâ ad hoc erat apta, & ordinata; ut ſi primo dilexiſſet Deum, qui primo diligendus erat, & non ſeipſum, qui primò diligendus non erat, ſed ſecundariò, & in ſecundo loco conſtitutus fuiſſet in æternum prælatus habens dominium ſuper omnes Angelos, & omnes eſſent ſub eo. Et quia prius dilexit ſeipſum totaliter, quàm Deum; delectatus eſt primo in ſeipſo, & in ſua pulchritudine, quàm in Deo. Et quum eſſet creatura de nihilo facta; quàmuis excellentiſſima, tamen non Creator erat; ſed creatura; ideo in hoc fecit ſummam iniuriam, & iniuſtitiam, & offenſam Creatori ſuo; quia quod ſoli ſuo Creatori debebatur, dedit ſibiipſi: & in hoc conſtituit ſeip ſum tanquàm Deum, & primum, & præpoſuit creaturam Creatori, & uiolauit, & deſtruxit totũ ordinem dilectionis, & uoluntatis in ſeipſo. Et quia amor conuertit amantem in rem primo amatam, & in dominio eius; ideo ipſe primus Angelus totus, & totaliter peruerſus eſt in ſeipſum, & in ſuam uoluntatem; & ideo ſtatim habuit propriam uoluntatem, & priuatam, ſeparatam totaliter à uoluntate Creatoris; ita quòd ſemper ſequitur ſuam uoluntatem; & nullam aliam; & quicquid vult ſemper, vult propria auctoriate, & uoluntate; & per conſequens nulli

alteri voluntati vult eſſe ſubditus. Et ideo conſtituit ſeipſum regem, & fecit ſeipſum ſuum regnum, & imperium, & ſuum dominium contra regnum, & imperium & dominium Dei. Et quia Angelus eſt ſimplex, poſtquàm primo elegit, & dilexit aliquid, habet immutabilitatem in illo, ut non poſſit, nec velit aliud eligere, nec amare; ideo ſtatim primus Angelus fuit firmatus, & obſtinatus in ſua propria voluntate inordinata, vt in ęternum non poſſit aliud velle niſi ſuam propriam voluntatem; per conſequens habet odio quicquid eſt contra ſuam voluntatem; & ideo habet ſummè odio Deum creatorem ſuum, & ſuam voluntatem; & ideò repugnat quantum poteſt contra Dei uoluntatem. Et ſic facta eſt de nouo vna voluntas mala, & prima uoluntas mala quæ non erat. Et ideò fuerunt ſtatim duæ voluntates primæ contrariæ totaliter inter ſe, ſcilicet uoluntas Dei æterna ſummè bona, & primo bona; & uoluntas primi Angeli noua, & valde mala, & primo malum, quam voluntatem ipſemet Angelus fecit malam quam Deus fecit bonam. Et ideo quia ipſemet fecit ſuam uoluntatem malam, quia hoc fuit ſuum primum opus; ideo vult totis viribus ſuis defendere, & ſuſtinere illam, & pugnare pro illa. Attamen ipſa uoluntas mala prima, quia eſt creata, ſemper eſt ſub poteſtate, & manu primæ uoluntatis bonæ increatæ, & ſub Dei uolũtate. Ecce primũ bellum, prima pugna, prima inimicitia inter uoluntates. Quia ergo iſtæ duæ uoluntates ſunt primæ, ideo ad iſtas duas habent reduci omnes aliæ uoluntates, quia omnis bona uoluntas reducitur, & coniungitur cum uolũtate Dei, & fit una uoluntas cum illa; & omnis mala voluntas reducitur ad uoluntatem primi Angeli mali, & coniungitur cum ea, & fit una uoluntas cum illa. Et ideo omnes alii Angeli, qui primo conſenſerunt, & adhæſerunt, & conjunxerunt ſe uoluntati malę primi Angeli, & complacuerunt in ea, facti ſunt unum cum eo; & non poſſunt uelle niſi quod ipſe vult; & ideo eſt caput, & iſti ſunt membra eius. Et factus

Angeli ſunt inuertibiles

Diabolus pugnat pro ſua uoluntate.

Omnes mali Angeli ſunt unius uoluntatis.

ctus eſt vnus chorus malus ex ipſis,& vnus exercitus malus unitus in uno ſenſu, in vna voluntate; in tanta vnitate, quòd non poteſt eſſe maior, & fortior ad ſuſtinendum, defendendum, & pugnandum pro uoluntate mala primi Angeli Capitanei; & ad totaliter complendam illam contra voluntatem Dei bonam.Et ſimiliter omnes illi Angeli, qui adhæſerunt, & ſe coniunxerunt primæ uoluntati Dei, & complacuerunt in ea, facti ſunt unum totaliter cum Deo, & non poſſunt uelle niſi quod Deus vult; & factus eſt alius exercitus bonus, & alius chorus in uno conſenſu, in una uoluntate, & in tanta unitate; quæ non poteſt eſſe fortior ad pugnandum pro uoluntate Dei, & ad totaliter complendam illam contra uoluntatem primi Angeli; & ſuorum Angelorum. Sed in iſto exercitu bonorum Angelorum non eſt illud caput, quod debebat eſſe; quia Creator non eſt caput alicuius corporis, nec alicuius exercitus, quia caput eſt pars, & Creator eſt totum, & ideo quia caput debet eſſe creatura ſicut membra, deficit ibi caput quod ſit creatura, quia ille maximus Angelus debebat eſſe caput, & ipſe perdidit illum locum. Ideo conuenit, quòd Deus faciat vnum caput de nouo, quod ſit caput bonorum Angelorum; & ideo notemus de iſto capite quale erit, quia oportet, quod de nouo fiat: & hinc notemus reparationem, & reſtaurationem faciendam, ſed iam facta eſt; & iſta tractabuntur ſuo loco Dei auxilio. Ecce qualiter primus Angelus factus eſt malus, & omnes ei cōſentientes.

De magnitudine malitiæ, & corruptionis primi Angeli. Cap. CCXLIIII.

Quoniam autem natura Angelica, ſeu ſpiritualis eſt lapſa, & corrupta in primo, & in ſupremo ſpiritu, ſeu Angelo, & in aliis ei adhærentibus, & conſentientibus; ideo ſicut in natura hominis

minis conſideramus duos ſtatus, ſcilicet bonum, & malum; ita ſimiliter debemus conſiderare in natura ſpirituali duos ſtatus, ſcilicet integrum, & lapſum, & comparare eos inter ſe. Vnde ſunt contrarii, & oppoſiti, ſicut vinum & acetum. Et quia res quę corrumpitur, & mutatur in contrarium ſuæ naturæ, deuenit ad tantum gradum malitiæ, quantus erat gradus bonitatis, in quo erat, & venire poterat, & quanto res quæ peruertitur, erat melior, & altior in natura; tanto efficitur peior, & inferior, & malignior. Vnde de quanto uinum eſt melius; de tãto quando fit acetum, acetum tale eſt fortius; & peior eſt corruptio Regis, quàm minimi de regno; ideo quia primus Angelus erat ſummus in tota natura Angelica, & maior res, & dignior, & melior poſt Deum, ſequitur quòd ſua malitia, & ſua corruptio aſcendunt ad tantum gradum malitiæ, quãta erat nobilitas in qua creatus erat, vel ad quam venire poterat, & factus eſt ita infimus, & uilis inter omnes creaturas, ſicut erat altus, & nobilis in dignitate, & hoc per uoluntatem propriam. Vnde in ſua uoluntate eſt malitia, & corruptio tota peruerſitas, quia inordinatè amando, & uolendo, & eligendo, factus eſt malus, & corruptus. Et tota bonitas, & pulchritudo bonitatis in amando conſiſtit in uolendo, & eligendo, ordinatè, ſcilicet illud quod eſt amandum, eligendum, & uolendum. Et ipſe primus Angelus nunquàm amauit Deum; & ideo quia ſua uoluntas erat maior, altior, & pulchrior ſuper omnes uoluntates creatas, facta eſt tunc mala, tam turpis, & infima, quam in omnibus aliis creaturis inſimul ſi corrumperentur non eſſet tanta malitia, nec uituperium, nec turpitudo. Et quia ipſe amauit totaliter ſuam propriam uoluntatem, in qua eſt maxima malitia, & vult illam implere quantum poteſt; ideo non amat niſi malum, & ſummam malitiam, & turpitudinem; & labborat totis uiribus, ut malum creſcat, & multiplicetur, & bonum deſtruatur; & habet odio omnem bonitatem contrariam ſuæ uoluntati. Et ſic propria uoluntas facta

Malitia diaboli non poſſet eſſe maior.

Diabolus laborat, ut malũ creſcat.

eſt radix, fons. & origo omnium malorum. Et quia habet intellectum altiſſimum in cognoſcendo, & valdè ſubtilem ſuper omnes creaturas poſt Deum; ideo quia uoluntas dominatur intellectui, & utitur eo ad illa quæ vult, ideo conuertit totum intellectum ſuum, & totam uoluntatem ſuam ad faciendum mala, ad inueniendum omnes artes faciendi omnia mala, ad deceptiones, ad cautelas, & ad perſuaſiones falſas, & tentationes, & ad nocendum; & factus eſt ſummè deceptor, ſummè cautoloſus, ſummè fraudulentus, & doloſus, & ſummus mendax, & inuentor omnium mendaciorum. Et ideo quicquid habebat, conuertit in malum, & nihil remanſit de bonitate priori. Et quia ſua propria uoluntas eſt ligata, firmata, obſtinata, & coniuncta inſeparabiliter cum ſeipſa, cum ſua propria malitia per amorem, ideo non poteſt uidere, nec cognoſcere ſeipſum, nec ſuum malum quod fecit, quia intellectus eſt totaliter excæcatus per propriam uoluntatem: ut non poſſit iudicare de ſua malitia, quia amor ſuæ malitiæ excæcat ipſum; & ideo non poteſt dolere, nec pœnitere de peccato ſuo, nec ſuo malo uoluntario quod fecit. Et ideo ſemper murmurat contra Deum, dum aliquid habet contra ſuam uoluntatem, quod eſt ei multum triſtabile. Ecce magnitudinem ſuæ malitiæ, & corruptionis: quæ uix cogitari poſſet. Et ſic ex hoc apparet, quòd ipſe Angelus primus eſt factus per ſe princeps, & caput Angelorum malorum, & princeps omnium malorum, & omnium uitiorum, & tenebrarum, & omnis iniquitatis eſt inuentor primus.

Diabolus cõuertit totũ ſuum intellectũ ad malũm.

Diabolus nõ poteſt cognoſcere ſuã malitiam.

De duplici malo in Angelo ſcilicet uoluntario, & inuoluntario. Cap. CCXLV.

ET quia non ſunt niſi duo mala, ſcilicet uoluntarium,& inuoluntarium, ſcilicet malum culpæ, & malum pęnæ;& primum malum facit uoluntas per ſeipſam quod placet ſibi, & complacet in eo, quia eſt uoluntarium; ſed ſecundum malum facit Deus per iuſtitiam,& iudicium,quia primum malum ita requirit; ideo quia primus Angelus malus fecit malum uoluntarium,& omnes conſentientes ei,ideo requirit ordo iuſtitiæ,quod ei detur ſecundum malum,& ſuis Angelis,ſcilicet malum inuoluntarium,quod eſt pœna,& punitio. Et ideo ſicut homo perdidit ſuum locum in quo poſitus fuerat,& expulſus fuit,& poſitus in alio loco tanquam in carcere, ſcilicet in iſto loco in quo nunc eſt; ita ſimiliter primus Angelus malus cum ſuis Angelis,perdidit ſuum locum in quo creatus fuerat, & fuit expulſus contra ſuam uoluntatem, & poſitus fuit in alio loco tanquam in carcere. Et ideo expulſus fuit à ſummo cœlo,& poſitus eſt in regione elementorum. Et quaſi proportionabiliter,ſicut homo qui eſt terra, expulſus eſt de altiſſimo loco terreno, & nobiliſſimo, ad locum habitabilem terrenum infimum, & uentis,& pluuiis,& nubibus ſubiectum; ita ipſe primus Angelus, cum omnibus Angelis ſuis,qui eſt totus ſpiritualis, expulſus eſt de loco cœleſti altiſſimo ad locum infimum, terrenum, & aereum, in quo eſt obſcuritas,& caligo, ubi fit grandinis generatio, & tempeſtatis. Et ſicut iſte locus eſt proportionatus homini pro ſuo ſtatu corrupto ad punitionem, ita ille conuenit Angelo corrupto pro carcere; & hoc pro pœna, & carcere temporali quæ habet finem; ſed pro pœna,& carcere æternis debetur ei locus infimus in centro terræ, & in medio terrę paratus eſt ei locus cum Angelis ſuis infimis, cum igne ęterno, in quo æternaliter puniatur, &

De expulſione diaboli à ſuo loco.

comburatur, quàmuis non habeat corpus, quia hoc ſit per ordinem iuſtitiæ omnipotentis Dei, qui poteſt facere, & ſcit proportionare pęnam ſecundum quantitatem malorum ad honorem ſuæ iuſtitiæ. Vnde quia primus Angelus malus ſi ſtetiſſet, & meruiſſet, fuiſſet præmiatus, & coronatus, quia in æternum locum habitationis in quo creatus fuerat per modum præmii obtinuiſſet, & ulterius præmiatus, & coronatus fuiſſet in gloria æterna, & poſt Deum primam dignitatem, & ſedem obtinuiſſet; & ideo quia per contrarium fecit, & peccauit, & demeruit, & ſeipſum fecit malum, & tantum quantum bonus erat, & ex hoc cecidit, & deuiauit ab ordine naturæ, & per conſequens cecidit in ordinem iuſtitiæ, & iudicii; & debuit omnia habere per contrarium. Et ideo primo debuit perdere dignitatem loci, & poni in carceribus, tanquàm culpabilis, & reus, & iudicandus; deinde pro loco gloriæ æternæ quam meruiſſet in pœnam æternam. Et quàmuis iam ſit condemnatus ad æternam pęnam per Dei iudicium dum fuit expulſus de cœlo, eo quod eſt obſtinatus in malo, & nullo modo poteſt eſſe bonus, attamen executio ſententiæ nondum facta eſt: ſed expectatur vſque ad vltimum diem iudicii. Si enim executio iam à principio facta fuiſſet, iam non primos parentes tentaſſet, nec potuiſſet eos inſtigare contra Deum. Et quia locus in quo ſunt carceres, & locus in quo fit executio iuſtitiæ, & punitionis non ſunt idem; ideo nunc ipſe primus Angelus cum ſuis Angelis habitant in iſto aere caliginoſo tanquàm in carceribus in quo non puniuntur, nec patiuntur pœnam per iuſtitiam eis inflictam, niſi quia ſunt in carceribus, ſed alius locus eſt ſibi paratus in quo fiat ultima executio iuſtitiæ diffinitiuæ, in quo ſentiat ipſe, & Angeli eius æternam pœnam, & punitionem, tam pro prima culpa quàm perpetrauerunt, quàm pro omnibus aliis quæ poſt fecerunt. Et iſte locus uocatur infernus, qui à Deo paratus eſt primo Angelo malo tanquàm capiti, & Angelis eius tan-

Aer caliginoſus ē carcer diaboli.

quàm ſuis membris,& omnibus conſentientibus, & adhærentibus, quæ faciunt unum corpus cum eo. Et ſimilis proceſſus debet fieri circa hominem; & ideo primo poſitus eſt homo in iſto loco in quo nunc eſt tanquàm in carcere, & ultimo apparebit in iudicio publico,& coram iudice,& talis qualis fuerit repertus,iudicabitur ſententia diffinitiua; & hoc in uno, & eodem iudicio publico cum primo Angelo, & cum aliis Angelis malis, in quo iudicio pœna ſua incipiet ſine fine duratura. Et quia non eſt niſi vnus iudex, qui in uno & eodem iudicio inſimul in una die, & eadem hora omnibus uidentibus omnia finaliter iudicabit, quia hoc pertinet ad magnitudinem tanti iudicis, quia omnia poteſt,& ſcit, & nihil ignorat;ideo non debet tenere niſi unam publicam curiam, & unum publicum iudicium per ſemper; Licet autem Angelus malus non patiatur pœnam per iuſtitiam ſibi datam de præſenti,attamen per ſeipſum patitur intra ſe, quia eſt inquietus,& inordinatus in cogitationibus ſuis,& in deſideriis ſuis, & in tota ſua uoluntate; & ideo non eſt in eo niſi horror,& caligo, & perturbatio. *Mundus eſt nobis carcer.*

Quare ſequitur, quòd in ſeipſo nullam poteſt habere quietem; & maximè etiam patitur pœnam, quia vult complere maximè,& totis uiribus ſuis nequiſſimam uoluntatem ſuam,& non poteſt quod eſt ſibi magna triſtitia,ſed aliquando gaudet, delectatur,& quieſcit quando poteſt facere malum iuxta ſuam uoluntatem, nec aliter poteſt gaudere: & quanto facit maius malum,tanto magis gaudet,& quando fit aliquod bonum triſtatur; & de maiori bono magis triſtatur. Sed iſtam pœnam non fecit Deus, ſed ipſemet ſibiipſi. Et ſic declaratum eſt primi Angeli duplex malum, ſcilicet tam uoluntarium, quàm inuoluntarium. *Diabolus nõ habet quietem.*

Qualiter homines incorporantur, & uniuntur cum primo Angelo malo, & fiunt membra eius.
Capitulo CCXLVI.

Cap. praecedenti.

QVoniam iam declaratum eſt, ꝙ non ſunt niſi duę primæ uoluntates, & utraque eſt prima uoluntas, & per conſequens ſunt diuiſæ, & ſeparatę. Vna eſt uoluntas Dei bona, quæ etiam eſt communis uolũtas, quia eſt cauſa omnium bonorum. Alia eſt uoluntas primi Angeli mali, quæ eſt etiam uoluntas communis, quia eſt cauſa omnium malorum. Et ideo quia omnis prima uoluntas, in quantum prima, nulli ſubiicitur, ſed facit in ſeipſa ſuum regnum, & imperium, & ſuum dominium, & ſuas leges; ideo non ſunt niſi duo regna, ſcilicet regnum Dei omnipotentis, & Angeli mali: & omnes aliæ uoluntates uel ſunt de regno Dei, uel de regno mali Angeli. Et ideo quia ipſe primus Angelus habet ſuam propriam uoluntatem, tanquàm Deus, quod ſoli Deo conuenit; ideo appetit, & vult ſibi dari omnia illa quæ debentur Deo, ſcilicet honorem, & adorationem; ideo vult honorari, & coli, & adorari tanquam Deus; & in iſta ſuperbia eſt obſtinatus, & excęcatus. Et ideo quantum poteſt, facit omnia illa per quæ poteſt coli, & adorari tanquam Deus, & quantum poteſt deſtruit honorem, & gloriam, & culturam Dei; & ideo ſtudet facere mirabilia per omnem modum. Et quia ipſe vult quantum poteſt dominari, & augere ſuum regnum, & ſuum dominium, & vult deſtruere regnum Dei; ideo quia uidit hominem eſſe creatum propter regnum Dei, ut aſcenderet ad locum quem ipſe perdiderat, ſtatim habuit inuidiam contra hominem, & uoluit turbare toto conamine ne homo aſcenderet ad locum, unde ipſe deſcenderat, & hoc ad deſtruẽdum regnum Dei, & gloriam eius, & etiam propter inuidiam quam habuit contra homines, & etiam vt traheret homines ad ſuum dominium,

Duæ ſunt uolũtates cõmunes.

Duo ſunt regna.

& ad ſuum regnum, ut ipſe dominaretur homini ſicut dominabatur Angelis ſuis. Et ideo toto conamine ſtuduit ad ſubuertendum hominem, & ſeparandum ipſum à ſocietate Dei, & ad ſubiugandum eum ſibi, & totam ſuam poſteritatem, quia hoc non poterat fieri niſi homo ſepararetur à Deo per inobedientiam, & per propriam uoluntatem, quæ contrariatur Deo, & ſeparatur totaliter à Deo; ideo quantum potuit fecit, ut homo ſepararetur ab eo habendo propriam uoluntatem, & ſic poſtea reciperet hominem, & dominaretur ſuę uoluntati, & ipſum captiuaret; quia omnis uoluntas hominis, quæ non eſt ſubiecta Deo, nec obediens Deo, potuit ponere ſeipſam ſub Angelo malo. Et iſto modo captiuauit hominem ſubtiliter, & cautelosè; primo mulierem, deinde uirum per mulierem, & per iſtos omnes filios eorum. Et ſic per accidens acquiſiuit dominium ſupra naturam humanam, & fecit homines ſeruire ſuæ uoluntati.

Quō diabolus ſubijcit ſibi hominem.

Aliter ſubijcitur homo ſupremo diabolo, aliter inferiores dæmones.

Sed tamen aliter Angeli mali ſunt ſub dominio, & ſeruitute primi Angeli, & ſunt membra eius, & aliter homines; quia inter ipſos malos Angelos ſolus primus habet propriam uoluntatem, & omnes alii ſequuntur unanimiter uno corde, uno conſenſu eius uoluntatem, & nullus habet propriam uoluntatem ſeparatam à uoluntate primi Angeli mali; quia à principio omnes elegerunt ſuam propriam uoluntatem; ideo ſunt uniti cum ſua propria uoluntate inſeparabiliter; & ideo omnes faciunt unum regnum, & non duo regna, & laborant pro honore primi Angeli mali. Et ideo inter eos non eſt diſcordia, nec lis, nec pugna, quia omnes tendunt ad unum regnum, & ad unam uoluntatem, & concorditer, ſcienter, & uoluntariè. Et ideo primus Angelus utitur omnibus Angelis malis, ſicut vult, & omnes obediunt ei ad ſuam uoluntatem ſcienter, & uoluntariè: & ideo ſunt ueriſſimè membra eius, ſicut membra corporis ſunt membra hominis; & ideo dicuntur ſui Angeli, quia omnes uoluntariè dederunt ſeipſos ei à principio, quando primo conſenſe-

Inter dæmones non eſt pugna.

Peccatores quomodo ſunt membra diaboli.

ſenſerunt ſuæ uoluntati. Et ideo regnum diaboli eſt forte, & ualde forte propter iſtam indiuiſibilitatem, & unionem inter eos.

Sed homines aliter ſunt membra primi Angeli: unde homo habet ſuam propriam uoluntatem de ſe, quia primo fuit ſub uoluntate Dei, & unitus cum ea, ſed poſtquàm homo ſeparauit ſe à uoluntate Dei, ſtatim incepit habere propriam voluntatem per ſe ſeparatam à Dei voluntate, ſicut primus Angelus habuit propriam uoluntatem, & factus fuit quaſi primus Angelus in hoc. Et ſic homo per ſe incepit alterum regnum, alterum imperiū, & dominium ſeparatum à Deo in ſeipſo ſine Deo; & fecit ſe quaſi alterum Deum. Et ſic duæ voluntates fuerunt propriȩ ſeparatæ à Dei uoluntate, ſcilicet uoluntas primi Angeli, & uoluntas hominis; & utraque inquantum fuit propria, ſtatim pugnauit contra Deum, & uoluit auferre à Deo coronam, & priuilegium propriæ uoluntatis; quia ei ſoli conuenit habere propriam uoluntatem, & non creaturæ. Sed tamen uoluntas primi Angeli mali nunquàm fuit unita cum uoluntate Dei, immo primo cum ſeipſa, quia ſi ſemel fuiſſet unita, in æternum non fuiſſet ſeparata, ſed uoluntas hominis primo fuit unita cum uoluntate Dei, ſed poſtea ſeparauit uoluntatem ſuam à Dei uoluntate ad inſtigationem Angeli mali; & tunc ipſa uoluntas hominis fuit truncata, & ſine capite, & ſtetit per ſeipſam, & dedit ingreſſum Angelo malo, & aperuit ſibi portam. Et quia uoluntas primi Angeli erat prior, maior, & potentior; ideo ſtatim rapuit, & captiuauit uoluntatem hominis ſub ſua uoluntate, eo quia inuenit eam ſeparatam à diuina uoluntate, & etiam quia erat ei ſimilis, quia erat propria uoluntas, ſicut & mala, & contra Deum. Sed tamen hoc factum eſt homine neſciente, & ignorante, quia homo non intendebat eſſe ſub uoluntate diaboli, nec uolebat, nec propter hoc erat Deo inobediens. Et ſic ipſe malus Angelus habuit dominium ſupra uoluntatem hominis; & ideo

Diabolus tyrānicè rapuit homi.

quaſi

quaſi tyrannicè,& quaſi violenter diabolus rapuit uolun tatem hominis; quia homo nolebat ſibi ſubiici, immo uolebat magis eſſe dominus ſuiipſius. Sed quia voluntas primi hominis fuit ſignata ſigno primi Angeli, ſcilicet quia fuit propria,& inobediens Deo; ideo tāquàm ſuam recipit eam. Et ſic homo pertinuit ad regnum primi An geli mali,quia noluit eſſe de regno Dei. Et ſic homo factus eſt membrum eius præter intentionem ſuam. Et ſic primus Angelus dominatus eſt homini tanquàm alienæ naturæ quam appropriauit ſibi, ſed Angelus damnatus eſt tanquàm illis qui ſunt de ſua propria natura, ſcilicet malis,ſicut arbor habet ramos proprios, & de ſua natura, & aliquando recipit alios alterius naturæ, & incorporantur. *Illius differentiæ exemplum.*

Licet autem homo ſit ſub poteſtate, & dominio primi Angeli mali, attamen habet ſemper propriam uolun tatē in ſeipſo, nec propter hoc deſtruitur ſua propria uoluntas,quia nō poteſt deſtrui illa proprietas, niſi iterum uniatur cum Dei uolūtate; immo ſemper ſequitur ſuam propriam uoluntatem, quia per hoc concordat cum primo Angelo,& ligatur,& unitur cum eo, & contrariatur Deo, & facit omnia mala,immo ipſe malus Angelus tenet, & ligat, & ſolidat hominem magis, ut maneat in ſua propria uoluntate, & iuuat, quia tunc multiplicat omnia mala per hominem tāquam per membrum ſuū, & mala quæ per ſe non poteſt facere, facit ꝑ hominem. Quia propria uoluntas in homine eſt radix,ut homo faciat omnia mala, & per quā ipſe Angelus malus mouet hominem ſicut uult. Et quia plures ſunt homines,& quilibet hēt ſuam propriā uoluntatē,quæ nō eſt eadem inter oēs homines,ideo inter homines eſt lis, & diſcordia, & pugna,quia non habent unam uoluntatem communem, ſed qlibet hēt ſuam uoluntatē, niſi quia aliquādo plures fiūt quaſi una uoluntas, & una perſona in malo. Et ideo nō eſt ſimile de hominibus,& de malis Angelis, quia nullus habet propriā uolūtatē ſeparatā a volūtate *Inter peccatores eſt cōtinua lis,& nō inter dæmones.*

Eodem titu lo.

primi Angeli mali, & ideo non eſt pugna inter eos, ut dictum eſt. Et iſto modo malus Angelus exercet omnia mala inter homines, quia quilibet habet ſuam propriam uoluntatem, quia omnes homines qui habent propriam uoluntatem extra Deum ſunt ſub poteſtate eius, & ipſe utitur eis tanquam membris eius. Et quia ipſe non gaudet niſi in malis, ideo commouet hominem contra hominem, & gentem contra gentem, & regnum contra regnum, & facit prælia fieri, & per homines complet ſuam uoluntatem, faciendo omnia mala per eos, & inter eos; & hoc facit ſuadendo, & ſuggerendo, & conſulendo, tentando, & mouendo, & inflando ipſos, & inflammando ipſas voluntates hominum ſibi ſubiectorum, ſecretè, & occultè, & inuiſibiliter, & imperceptibiliter, & inueniendo infinitos modos faciendi mala, & docendo illos ſecretè.

Diabolus complet ſuam uolun tatē per ho mines malos.

Et ſic patet, quòd primus Angelus utitur Angelis ſuis tanquam membris propriis, & naturalibus, & eſt unum corpus cum eis, ſed utitur ipſe cum omnibus Angelis ſuis ipſis hominibus propriè tanquam iumentis ſuis, & æquis; quia æquitat ſuper uoluntates hominum. Quia ſicut iumenta, & æqui ignorant dominum qui æquitat, ita homines ignorant mala, & malos Angelos quos portant, & qui dominantur eis, & utuntur eis, ſicut uolunt; quandiu ſequuntur ſuas proprias uoluntates. Ecce igitur qualiter lugere, & dolere debet homo, quia non ſolum eſt lapſus, & corruptus, & perdidit tanta bona, immo etiam eſt factus ſeruus, & captiuus, & iumentum mali Angeli crudeliſſimi, cuius malitia explicari non poteſt, & aliorum Angelorum ſuorum; & ſic non ſolum eſt captiuus, immo captiuus captiuorum.

Notabile magnum.

De multiplici carcere, & captiuitate hominis.
Cap. CCXLVII.

MVlti autem ſunt carceres hominis,& captiuitates. Vnus carcer eſt corporalis,& hic eſt locus in quo poſitus eſt nunc. Alius carcer eſt ſpiritualis, in quo eſt propria voluntas hominis incarcerata ignorantur ; & iſte carcer eſt propria uoluntas mali Angeli ; quę quidem uoluntas eſt carcer uniuerſalis, & generalis omnium uoluntatum malorum , & omnium propriarum uoluntatum creaturarum. Vnde ipſe malus Angelus primo fecit iſtum carcerem, in quo ipſemet eſt incarceratus uoluntariè, deinde ſub iſto carcere ſunt omnes mali Angeli,& omnes homines habentes proprias uoluntates. Sed alius eſt carcer proprius,& ſpiritualis ipſius hominis, ſcilicet ſuamet propria uoluntas, quia illa proprietas, quæ eſt in uoluntate hominis,eſt carcer, & catena ligans, conſtringens,compeditans, & incarcerans uoluntatem hominis ſub uoluntate primi Angeli mali. Et ſic homo eſt captiuatus,incatenatus, uinculatus, & compeditatus in ſeipſo ſub propria uoluntate, & per hoc incarceratus maximo carcere ſpiritualis ipſius Angeli ; & hoc eſt pondus importabile, & iugum ferreum,quod homo fecit ſibimet ; quia nulla maior captiuitas , quàm captiuitas propriæ uoluntatis, quę eſt inſatiabilis ; & ſic nunquam poteſt impleri, quia tendit ad infinita deſideria,eo quia ſeparata eſt ab unitate Dei ; & per ipſam diuiditur in tot partes, quot deſideria habet,& ſemper euenit ſibi malum,quia ſi aliquando habet quod vult, & gaudet, tunc eſt in culpa, quia gaudet contra Deum, & vult contra Deum,quia omne uelle,& deſiderium quod prouenit ex propria uoluntate,malum eſt;& contra Deum, quia propria uoluntas ſemper eſt contra Deum. Si autem non habet quod vult, tunc eſt in pœna, & triſtitia. Et ſic quocunque ſe uertat propria

Spiritualis carcer peccatoris.

pria uoluntas ſemper habet uel malum culpæ, uel malum pœnæ. Sicut autem prima uoluntas mala primi Angeli mali, eſt carcer ſpiritualis omnium malorum, uirtutum, & uoluntatum propriarum; ita uoluntas Dei eſt patria ſpiritualis omnium bonarum uoluntatum, & communium. Et ſic patet, quòd eſſe in propria uoluntate, eſt eſſe in carcere, & in captiuitate in compedibus ferreis; & eſſe in ſeruitute, & eſſe incatenatum, & iumētum primi Angeli mali, & habere ſupra ſe pondus, & onus importabile, & iugum ferreum, & habere in ſe radicem omnium malorum. Et per conſequens eſſe extra propriam uoluntatem, & eſſe ſub uoluntate Dei, eſt eſſe in patria in uera libertate, & eſſe liberatum & redemptum a uera captiuitate, & poteſtate primi Angeli mali a ſuo carcere obſcuriſſimo, & a compedibus ferreis, a catena ferrea pondere importabili, & ab omni ſeruitute maligna, & ab omni triſtitia, & ab omni malo, & a ſententia, & ira Dei; & a radice omniū malorum. Et ſic proprietas in uoluntate eſt eſſe malum; & communitas in uoluntate, eſt eſſe bonum.

Eſſe in propria uoluntate, eſt eſſe in carcere.

Ecce igitur ex prædictis colligitur qualiter non ſint niſi duæ primæ & principales uoluntates, ſcilicet Dei quæ eſt bona, & primi Angeli mali, quæ eſt mala, quæ nunq̄ fuerunt coniunctæ ſimul. Sed ſemper uoluntas primi Angeli eſt ſub poteſtate Dei. Et omnes aliæ uoluntates coniunguntur, ſeu incorporantur cum duabus iſtis, & ſe qūntur iſtas duas, uel unam, uel aliam, nec eſt dare medium. Patet etiam qualiter primus Angelus malus dominatur hominibus, & homines ſint captiui eius, & incorporantur cum eo. Et ſic declarata, & manifeſtata ſunt mala tam humanæ naturæ, quàm Angelicæ, & origines & radices malorum. Si autem uolumus magis in particulari prædicta uidere, legamus librum ſcripturę, in quo omnia quæ in iſto libro dicuntur, & probantur, & dicuntur per modum probationis, continentur per modum auctoritatis, cui libro ſcripturæ ſacræ ſummè credere debemus,

bemus, ut iam probatum eſt. Et ſic tam per librum ſcripturæ, quàm per librum creaturarum, homo poteſt eſſe ſecurus de ueritate, quia unus iuuat alium, & fortificat. Multæ autem quæſtiones ſunt quas homo debet quærere, ſed ſufficit quòd cognoſcat illud quod eſt in facto, & quod factum eſt, & quærat remedium in malis ſuis, & quod credat quòd Deus omnia bene fecit, & nihil mali imputet ei, ſed totum homini, quia ita Deus omnia fecit ſicut fieri cōueniebat, quia ſummè potens eſt, & ſummè bonus, & ſummè ſapiens.

Quòd malum, & corruptio liberi arbitrij, & carnis, ſeu corporis contrario ordine ſe habent in primis parentibus totius humanæ naturæ; & in his qui naſcuntur ab eis. Cap. CCXLVIII.

Voniam autem tota humana natura generaliter diuiditur in duas partes, una pars eſt primus uir, & prima mulier, qui ambo ſunt radices, & principia humanæ naturæ, alia pars humanæ naturæ eſt tota poſterioritas, ſcilicet omnes uiri & mulieres, qui uenerunt ex ipſis per generationem naturalem. Et iſtæ partes duæ ſic differunt, quia prima pars, ſcilicet primus uir, & prima mulier fuerunt formati totaliter per manum Dei in corpore, & in anima ſine aliquo inſtrumento, & ſine aliquo coadiuuante, ſed alia pars, ſcilicet tota poſterioritas aliter, quia caro, ſeu corpus generatur, & naſcitur ex Dei ordinatione ab ipſis primis parentibus, & ipſa anima rationalis immediatè creatur, & datur a Deo, quia anima rationalis eſt immortalis, & indiuiſibilis, & non poteſt prouenire niſi a Deo immediate. Et ideo omnes qui poſtea nati, ſunt filii primi hominis & primæ mulieris per ſolam carnem, & nō ratione animæ,

Differentia primorum parentum, & aliorum hominum.

& om-

Deriuatio peccati originalis.

& omnis caro cuiuslibet hominis naturaliter generati fuit in eis radicaliter; & ideo ratione carnis, & non ratione animæ; ideo ſequitur, quòd totum malum, & tota corruptio deſcendit, & extẽditur in totam poſterioritatẽ propter carnem corruptam. Et ideo exinde ſequitur, ꝙ malum, & corruptio liberi arbitrii, & malum, ſeu corruptio carnis contrario ordine ſe habent in primis parentibus; & his qui naſcuntur ex eis. Quia in primis duobus primo fuit malum, & corruptio, & peruerſitas in libero arbitrio, ſeu in anima rationali; & per illud uenit malum, & corruptio in carnem, ita quòd malum uoluntarium, ſeu liberi arbitrii fuit cauſa totius mali, & corruptionis carnis, ſeu corporis, vt iam declaratum eſt, ſed in omnibus poſterioribus eſt totum per oppoſitum, quia malum, & corruptio carnis, eſt cauſa mali, & corruptionis animę, ſeu liberi arbitrii, quia Deus creat animam bonam, & puram & non corruptam, ſed quia caro cui coniungitur eſt corrupta, & infecta, & generata libidinosè contra modum debitum, & tota mortalis, languida, & infirma, & rebellis rationi, plena concupiſcentia inordinata; ideo anima quum ſociatur cum tali corpore, & carne rebelli turpi, & mortali inficitur, corrumpitur, & peruertitur, & totaliter trahitur ad concupiſcentiam carnis, & ſequitur concupiſcentiam eius, quia oportet ꝙ poſtquam anima eſt coniuncta carni, & unita, quod trahat ipſam, uel quòd trahatur ab ipſa, & anima non poteſt trahere carnem tam rebellem, infirmam, languidam in concupiſcentiis ſuis ratione mortalitatis; ideo neceſſe eſt, quòd trahatur a carne, & incurrat ſuam infectionẽ; & corruptionem; ideo anima efficitur mala, turpis, peruerſa, contra Deum, & odibilis Deo, & tota inordinata, & hoc manifeſtatur poſtea, quando anima utitur libero arbitrio, quia ignorat Deum a quo eſt, & ignorat ſeipſam, & ſuum bonum, & ſuum malum, & habet propriam uoluntatem, quæ ſemper eſt contra Deum, & contra ſuum debitum naturale, & ſemper iniuriat, & offendit

Anima inficitur ex coniunctione corporis.

dit Deum. Et omnia iſta mala contrahit ex ſocietate carnis maculatæ in ordine ad Deum, quia Deus non fecit talem carnem immundam, ſed mundam.

Anima autem habet duos ſtatus in carne: Vnum primo antequam poteſt uti libero arbitrio, & uelle aliqd propria uoluntate. Et tunc iam eſt immunda, & corrupta, & turpis, & odibilis, & mala, & iniuſta apud Deũ, quamuis nihil mali fecerit, quia non potuit adhuc, & hoc propter ſocietatem carnis maculatæ, quæ eſt de genere primi hominis corrupti inimici Dei, qui actualiter iniuriauit, & offendit Deum; a qua carne anima contrahit radicaliter, & originaliter iſtam peruerſitatem, iſtam inordinationem, & iſtam inclinationem per quam efficitur apta, ut quando utitur propria uoluntate, operatur contra Deum ad ſuam iniuriam, & offenſam. Et ſic anima maculatur, & incurrit uitium ipſa neſciente; & imputatur ei illa corruptio, & macula, quamuis non ſit uoluntaria. Alius autem ſtatus animæ eſt quando iam utitur libero arbitrio, & propria uoluntate. Et tunc quia liberum arbitrium eſt corruptum, & uoluntas peruerſa, & mala, & uitioſa; iam actualiter per ſe ipſam facit malum, & non poteſt facere niſi malum, & uoluntariè facit malum, & ſemper operatur contra Deum. Et ideo efficitur peior, & turpior, & magis in odio Dei, qa propria uoluntate facit malum, & creſcit ſua corruptio, & totum imputatur ei a Deo. Si enim malum quod contrahit a carne, ipſa neſciente, imputatur ei a Deo, quanto magis quod ipſa propria uoluntate facit?

Anima habet duos ſtatus in carne.

Et ſic anima habet duo mala, unum; originale, quod ipſa non facit, aliud actuale, quod ipſamet facit; & utrunque imputatur homini; & ideo utrunque eſt malum culpæ; & ſic eſt culpa originalis, & culpa actualis, ſed primi parentes non habuerunt in anima niſi malum actuale, quod ipſi fecerunt. Propter primum malum originale, quod anima non fecit, ſed contraxit ex ſocietate carnis ignoranter, & inuolũtariè, anima eſt digna ſeparari æternaliter

Duo ſunt peccata, ſcilicet originale, & actuale.

naliter a conſortio Dei, ſed non debetur ei dari per iuſtitiam aliquod malum inuoluntarium, nec aliqua pœna ſenſibilis, ſed propter ſecundum malum, ſcilicet actuale, quod anima uoluntariè facit, debetur ei malum inuoluntarium, ſeu pœna æterna. Et in hoc apparet qualiter iuſtitia Dei eſt ſtrictiſſima, & incomprehenſibilis, animæ imputatur malum corruptionis, quod ipſa non fecit, ſed aliunde contraxit, & hoc apparet ad oculum. Et ſic patet quomodo in primis duobus parentibus, malum & corruptio carnis prouenit originaliter a malo, & corruptione liberi arbitrii, ſeu animæ; ſed in tota poſterioritate malum, & corruptio liberi arbitrii, ſeu animæ prouenit originaliter a malo, & corruptione carnis; & hoc ita eſt in facto, Ecce ergo ordinem omnium malorum, ſeu culparum, & peccatorum naturæ humanæ, quia omnia mala, omnes culpæ, & omnia peccata totius mundi, & omnium hominum, orta ſunt a primo malo, a prima culpa, & a primo peccato primorum parentum. Vnde primo malo fuit malum uolũtarium ipſorum quod fuit actuale, deinde in omnes homines deſcendentes ab eis ꝑ libidinem de lege communi eſt unum malum culpæ originalis, ſeu peccatum originale; & quot homines, tot peccata originalia; deinde poſt peccatũ originale in quolibet homine peccata actualia multiplicantur ſine numero, & ſic totus mundus eſt plenus peccatis.

Licet autem Deus creet animam, & uniat eam cum carne infecta, tamen infectio animæ nullo modo poteſt imputari Deo, nec eſt contra iuſtitiam Dei, ſi malum culpæ, & corruptionis tranſit ad poſteros; quoniam ordinatiſſimum erat, quòd natura hominis ita cõderetur, ſicut condita fuit a principio, & quòd condita ita propagaretur, ſcilicet quòd homo generaret corpus, ſeu carnẽ, & Deus infunderet animam illi carni præparatæ ad receptionem animæ rationalis; ita quòd unita corpori immortali & ſibi obedienti eſſet debitè ordinata, & nulla inclinatio mala, nec aliquod uitium, ſeu corruptio eſſet in

Infectio originalis non imputatur Deo.

ea,

ea, quia caro eſſet munda. Sed ex quo primus homo pec cauit & caro ſua facta eſt rebellis animę, & tota morta lis, & corrupta oportuit, quòd tale corpus tranſmitteretur ad poſteros, & quòd Deus animam infunderet ſecũdum primariam inſtitutionem quã ipſę ordinauerat; ita quòd quamuis homo corrumpit opus ſuum, ſcilicet cor pus, Deus propoſitum ſuum, nec ordinem mutare non debuit, quia homo per iuſtitiam debitam incurrit morta litatem carnis, ex qua mortalitate ſequitur rebellio, & corruptio in carne. Quia ſi eſſet immortalis, nulla eſſet corruptio, nec inordinatio in ea. Et ideo quia punitio eſt in carne, ſecundum ordinẽ iuſtitiæ, Deus propter cor ruptionem carnis debuit ſuum ordinem non mutare pri mum, nec propoſitum bonum, ſcilicet quin debeat crea re animas mundas, & ſociare eas corporibus, in quibus dum inueniunt corruptionem, exinde trahunt corruptio nem, hoc eſt non ex Deo qui creat animam ſine corruptione, ſed ex homine, qui eſt cauſa corruptionis corporum, quia culpa, & corruptio originalis in animam non poſſet transfundi, niſi præceſſiſſet in carne pœna mortali tatis & rebellionis, & pœna talis non eſſet, niſi culpa præ ceſſiſſet; & ipſa culpa & corruptio uolũtatis proceſſit a uo lũtate hominis inordinata, & non a uoluntate Dei. Et iõ tota corruptio quam contrahit anima, eſt, & procedit a peccato primi hominis, & nõ a Deo, nec a natura hominis cõdita a Deo, ſed a vitio & corruptione uolũtatis pri mi hominis. Et ideo ipſa propagatio, ſeu generatio in ſe nõ tranſmittit in poſteros corruptionem, qua corrumpitur anima, ſed ipſa libido, quæ eſt adiuncta cum propaga tione, quæ quidẽ libido habet ortum a corruptione uoluntatis, quando etiam ante peccatum eſſet propagatio, & generatio, ſed non eſſet libido. Ecce declarauimus lapſum, corruptionem, perditionem & malum naturæ humanæ, & uidimus totum ſtatum ſuum in quo eſt. Et ita habemus ſcientiam tam de debito, quàm de facto ipſius hominis.

Quid neceſſarium eſt homini lapſo perdito, & deuiato ſi debeat, & uelit redui, & exire de ſtatu perditionis, & peruenire ad illud bonum propter quod factus eſt quod perdidit. Cap. CCXLIX.

MAnifeſtũ eſt ex precedenti tractatu in quo ſtatu factus fuerat homo à Deo; & in quo ſtatu cecidit quando perdidit illud bonum ultimum propter quod factus fuerat, ſcilicet gaudium æternum quod oritur de amore Dei, & ſocietate eius; & perdidit etiam regnum celeſte, & hæreditatem Dei, & ſic perdidit infinitum bonum ad quod habendum factus fuerat. Et non ſolum hoc, ſed etiam uadit, & currit ad infinitam, & æternam triſtitiam propter quam factus non erat; tendit ad malum perpetuum & ad æternam pœnam, & miſeriam. Et quia in tali ſtatu lapſus eſt, ut omnia illa mala finaliter adueniant ei poſtquam ſeparatus eſt à Deo, & ab amicitia eius; & lucratus eſt inimicitiam Dei, & iram eius; & ſic de facto homo incurrit omnia mala quæ declarata ſunt in capitulo de fructu qui
Cap. 147. naſcitur ex duobus amoribus primis; quia habet in ſe radicem omnium malorum. Item etiam homo in ſtatu lapſo in quo cecidit, eſt captiuus inimici capitalis Dei; & captiuus primi angeli mali, qui vocatur diabolus, & ſeruit ei, & eſt ſeruus eius; & facit voluntatem eius; vt iam
Cap. 246. declaratum eſt, ita quòd homo non ſeruit Deo, qui creauit eum, nec facit voluntatem eius, immo contra voluntatem eius, & ſeruit nequiſſimo Angelo, qui non creauit eum, & facit voluntatem eius. Et ſic homo in ſtatu lapſo, & corrupto ſemper augmentat malum ſuum, & acquirit culpas, & ſeruit abominationi, & corruptioni, & per hæc ſeruit diabolo. O quam bonum, & delectabile eſſet homini exire de iſto ſtatu lapſo, & corrupto ad ſtatum bonum, & integrum, & iocundum, ac de captiuitate exire nequiſſimi Angeli, & proditoris ad libertatem, &

reuocari

reuocari de uia quæ tendit ad perpetuam triſtitiam, & damnationem ęternam. O quàm iocundum eſſet homini reuerti a uia iræ æternæ, & damnationis perpetuæ, & introire in uiam ſalutis & iocunditatis, & libertatis æternæ. Magna eſt diuerſitas ęternæ triſtitiæ, & eternę lætitiæ. Nonne eſſet ſummum gaudium habere omnẽ voluntatem, & habere plus quam poteſt excogitare, & capere, & habere Deum, & dominum cœli & terræ in amicum dilectiſſimũ; & omnes Angelos, & ſpiritus beatos. O quantum homo eſſet obligatus illi qui eum de tali ſtatu eriperet & liberaret, & poneret eum in ſtatu contrario, ſcilicet in ſtatu æternæ iocunditatis, lætitiæ, ac libertatis: & liberaret ipſum de ſeruitute diaboli, & omnium malorum: & defenderet ipſum ne aliquis poſſet ipſum lædere, aut ei diſplicere: & eriperet eum ab ira Dei, & eius iuſtitia, & poneret eum in amicitiam Dei, & propriam libertatem. Sed quis eſſet ille? Nunquid homomet, an Angelus? Non homo, quia homo eſt captiuus in culpa iuſtitiæ, & in carceribus huius mundi, qui eſt iudicandus tanquam reus, captiuus ſub diabolo, & in ira Dei. Nec etiam aliquis Angelus poteſt hoc facere; quia Angelus eſt finitus; ergo non poteſt infinitum ſoluere. Si enim culpa eſt infinita, quia Deum infinitum offendit; ſequitur quod etiam pęna debet eſſe infinita, quia pęna ſequitur culpam. Sic Angelus, nec creatura pura poteſt, ſed ſolum Deus qui hominem creauit, poteſt eum etiam reformare. Nam plus eſt hominem reſtaurare, quam de nouo facere. Et hæc eſt ratio. Nam in creatione nihil reſiſtit, quin creatura obediat Creatori; in reſtauratione, ſiue reformatione, reſiſtit culpa, & pœna, ac etiam uoluntas corrupta. Ergo ſi nullus poteſt creare hominem de nouo, ſequitur, quòd etiam eum nullus poteſt reformare, niſi ſolus Deus. Quia ſi non poteſt, quod minus eſt, etiam nõ poteſt quod maius eſt. Ergo relinquitur, quòd ſolus Deus poteſt; quia ſi Deus non fecerit, nullus poteſt.

Quis poſſit reformare hominem.

Reſtauratio hominis eſt maior q̃ creatio eius.

Sed quia Deus eſt iniuriatus, & offenſus, ac inhonoratus ab homine & cõtemptus, & ſic homo eſt in ira Dei, & etiam in indignatione eius, & etiam quia Deus eſt iudex, & ipſe eſt ipſa iuſtitia cui facta eſt iniuria, quomodo ipſe eum liberauit a manu ſuæ iuſtitiæ, quum iuſtitia ſit iniuriata, offenſa, & contempta? Quomodo enim iuſtitia faciet contra ſeipſam, quum ipſa debeat ex natura ſua uindicare, & punire. Ergo niſi iniuria, & offenſa Dei, quæ eſt facta per hominem, tollatur & deſtruatur, per quam homo eſt inimicus Dei, & iuſtitia Dei ſit placata, & reconciliata, non eſt remedium, quòd homo poſſit liberari a malis ſuis. Quamdiu enim iniuria manet in ſuo uigore, impoſſibile eſt, quòd homo recuperet Dei amicitiam, quia amicitia, & ira ſunt duo contraria, quæ non poſſunt ſtare ſimul in uno ſubiecto. Inueſtigandum eſt nunc quomodo iniuria poſſit tolli, & auferri, quoniam ipſa ſemper ſeparat hominem a Deo, quia homo qui exiſtit in iniuria, & offenſa Dei, habet cum Deo inimicitiam; & ideo iniuria claudit homini uiam, & portam intrandi ad Deum, & ne ipſe ſit aptus intrandi in regnum cœleſte, propter quod factus eſt. Vnde prima iniuria, & offenſa primorum duorum hominum in quibus conſiſtebat tota humana natura, quæ iniuria fuit generalis toti humanæ naturæ, clauſit portam omnibus filiis eorum, ut nullus poſſit ingredi in cœlum, quia omnibus imputatur. Ideo niſi illa uniuerſalis offenſa deſtruatur, impoſſibile eſt hominem reſtitui ad illud bonũ propter quod factus eſt. Sed præter iſtam offenſam generalem ſunt etiam offenſæ particulares, & perſonales aliorum hominum, quia in quolibet homine deſcendente a primis duobus parentibus per libidinem quantùm de ſe eſt una culpa generalis, & originalis, quam Deus imputat animæ propter ſocietatem quam habet cum corpore, & iſta culpa claudit etiam portam ne quis poſſit ingredi uitam æternam. Ecce ergo duas clauſuras, & duo obſtacula prima. Vltra iſtas duas clauſuras in quolibet

Quomodo poſſit reduci homo.

ho-

homines ſunt innumerabiles offenſæ, & iniuriæ perſonales, & actuales, quas quilibet facit per ſe uoluntariè, & quælibet iſtarum etiam claudit portam, & quælibet iniuria, & offenſa facit etiam clauſuram unam per ſe, & claudit portam. Et ſic ueraciter poſſumus dicere facien do tres partes in natura humana, quia pro primis duobus fuit clauſura propter iniuriam propriam, ſecundo nobis propter eorum culpam, & tertio propter noſtram met culpam. Paruulis uerò non habentibus uſum rationis, clauditur tantum propter peccata primorum parentum, & culpam peccati originalis quam contraxerunt propter carnem corruptam, ſed hominibus habentibus uſum liberi arbitrii, clauſa eſt porta tã propter peccata primorum parentum, & propter peccatum originale, quàm etiam propter iniurias, & offenſas perſonales quas fecerunt per propriam uoluntatem. Et ideo quam uis in homine adulto, & magno eſſent deletæ & deſtructæ iniuriæ propriæ & perſonales, adhuc remaneret culpa primorum parentum, & peccatum originale, & ſic adhuc maneret porta clauſa propter offenſam primorũ parentum. Et ergo ſi homo ſiue paruulus, ſiue adultus, debeat peruenire ad illud bonum propter quod factus eſt, ſcilicet ad amorem, & unionem cum Deo, oportet quòd ipſe ſit mundatus a culpa, & peccato primorum parentum, deinde ab aliis perſonalibus culpis. Et ideo tota difficultas reparationis conſiſtit in auferendo, & tollendo iniurias Dei, & offenſas, quæ intrauerunt in humanam naturam, quæ antea non erant, & modo ſunt. Poſtquam enim offenſa eſt commiſſa, oportet ut tollatur de medio, ut non ſit, quia aliter non poſſunt homines laudari.

Cælum clauditur tribus hominibus.

Infra cap. 261.

Qualis & quàm magna eſt obligatio hominis pro iniuria & offenſa Dei. Cap. CCL.

QVoniam autem non poſſumus ſcire qualiter auferatur, & tollatur iniuria, & offenſa
Cap. 100. Dei quam fecit homo, niſi cognoſcamus naturam, & pondus offenſę, & ipſius conditionem, & quid, & quantum eſt iniuriare & offendere Deum, & ad q̃d & ad quantum ſe obligat homo pro illa iniuria, ideo oportet etiam hoc cognoſcere. Vnde natura & conditio iniurię & offenſæ eſt, quòd ipſa creſcit, & augmentatur tantum quantum perſona quæ eſt offenſa, eſt magna, ut dictum fuit de uoluntate, & amore. Et ideo quia Deus eſt infinitus in ſua poteſtate, & maieſtate ſua, & in ſua bonitate quæ ſunt inæſtimabilia; ſequitur, quòd iniuria, & offenſa facta contra Deum, eſt infinita, & ineſtimabilis. Et idem eſt de contemptu Dei. Et ideo qui iniuriat, & offendit Deum, & contemnit eum; obligat ſe Deo ad infinitum, & per conſequens ad pęnam infinitam; & punitionem quæ debetur iniuriæ. Item etiam quia iniuria ipſa, & offenſa Dei, & cõtemptus, deſtruit Dei honorem, & lędit eius honorem quantum in ea eſt: & aufert ipſum: & quia honor Dei eſt infinitus, & excedit omnes creaturas, q̃a omnes creaturæ ſunt propter honorem Dei; & quia honor Dei non capit æſtimationem, quia tantus eſt, quantus eſt ipſe, ut declaratum eſt in capitulo de honore Dei, ideo ſequitur, quòd homo qui iniuriat, & inhonorat
Cap. 181. Deum, & aufert honorem Dei, quòd talis iniuria ſit infinita, & homo obligatur Deo in infinitum, & ad tantum quantũ valet honor ſuus, & quia plus aufert Deo, q̃ ꝙ ſibi auferret omnes creaturas. Item etiam ſi hõ uoluntatem Dei feciſſet, extunc infinitum bonum, & infinitam mercedem meruiſſet, quia talis naturæ eſt liberum arbitrium, quòd debet remunerari, quia actus li-

beri

beri arbitrii ſunt tales de natura, quòd cauſant obligationem. Vnde qui facit placitum alicuius, obligat ipſum ſibi: & qui facit contrarium, obligat ſe ſibi, & illi obligatur cui fit diſplicitum. Sic qui facit placitum Deo obligat Deum ſibi, ut det ſibi infinitum bonum, quia nulla res creata poteſt eſſe remuneratio liberi arbitrii, immo qui facit placitũ Deo, & acceptabile, meretur habere Deum ꝓ remuneratione. Ergo per oppoſitum qui facit diſplicitum Deo & iniuriam, & contra ſuam uoluntatem, obligat ſeipſum Deo ad infinitum: & ad tantum ad quantum obligaretur Deus ei ſi faceret voluntatem eius; non enim videtur ratio diuerſitatis. Ex iſtis concluditur, quòd homo quando facit iniuriam & offenſam, & diſplicitum Deo, & contra ſuam uoluntatem, quod tunc facit infinitum malum. Et ſic fecit homo plus de malo, quam Deus ſibi fecerat de bono, & malum ſuperauit bonũ, quia quicquid fecerat Deus homini, hoc erat finitum. Et ſic ueriſſimè patet, quòd quando homo offendit Deum, fecit obligationem infinitam nouam. Et ſic in rei veritate ſunt duæ obligationes in homine. Prima eſt naturalis, & de iure naturæ, quæ iam probata eſt, & per iſtam obligatur homo Deo dare quicquid habet, & quicquid poteſt. Et iſta obligatio eſt bona, quia tendit ad bonum hominis ex toto, vt iam probatum fuit clariſſimè. Secunda obligatio eſt quam fecit homo pro malo quod fecit, & pro iniuria & offenſa, & pro crimine; & iſta eſt mala, et peſſima, & tẽdit ad totum malum hominis. Et iſta ſecunda, & noua non aufert primam, quæ eſt naturalis, & indelebilis, & permanens ſemper. Et ideo homo tam pro prima obligatione, quam pro ſecunda eſt obligatus Deo. Et tamen homo non poteſt ſoluere, nec reddere Deo quæ debet Deo, nec pro prima; nec pro ſecunda, quia non poteſt Deo reddere totum amorem ſuũ, nec timorem, nec honorem, nec obedientiam, nec uoluntatem Dei facere, quia corruptus eſt, & mutatus in cõtrarium

Peccãs obligat ſe Deo in infinitũ.

Duæ obligationes peccatoris.

Cap. 96.
Cap. 97.

ſuæ naturæ, & ipſemet fecit ſe talem, ut non poſſit Deo facere quod debet, & tamē ſemper debet; & ſic debitum ſemper manet, nec excuſatur, quia tenetur, & ſi non poteſt ipſemet eſt in cauſa, & in culpa quare non poteſt.

Eodem tit.

Item nec poteſt reddere pro ſecunda obligatione, quæ eſt pro crimine, & iniuria & contemptu, quia eſt infinita, & infinitum debet Deo, ut iam dictum eſt; & homo non poteſt ſoluere infinitum, quum ſit finitus; & etiam ſi quid poſſet Deo reddere, hoc totum debet pro prima obligatione naturali; & tamen non excuſatur, qa ſoluere non poteſt, ut dictum eſt; quia ipſe per ſe fecit ſecundam obligationem.

Obligatio pœnalis ſemper creſcit.

Iſtæ autem obligationes ſic ſe habent, quòd quando homo non ſoluit, nec reddit Deo quod ſibi debet ſecundum primam obligationem, tunc ſecūda obligatio multiplicatur, quia prima eſt iuſtiſſima, & iuſtè debetur ei, quod ei debetur ſecundum illam obligationem. Et ideo qui non ſoluit, neque reddit Deo quod ſuum eſt, & aufert ei ſuum debitum, iniuſtus eſt, & iniuriam facit Deo; & per conſequens peccat, & offendit ipſum, & eum inhonorat, & contemnit, & eſt in culpa. Vnde iam declaratum eſt in capitulo de honore, quod quicquid homo reddit Deo ſemper ipſum honorat, uel inhonorat; & ideo quando reddit ei illud quod debet, tunc eum honorat; & quando nō reddit ei illud quod debet; tunc enim inhonorat, quia aufert ei illud quod debet, & ideo cadit in offenſam Dei. Et ſic obligatur Deo de iniuria, & contemptu, & facit ei obligationem ad infinitum cum qualibet iniuria, & offenſa. Et ſic neceſſe eſt, quòd ſi homo non ſoluit quod debet ſecundum primam obligationem, quòd cadit in ſecundam, quæ eſt magis infinita quàm prima, & tunc quando ſecunda obligatio eſt facta, tunc prima poteſt ſolui, quia quicquid homo poſſet, hoc totum debet pro ſecunda. Et ſic prima obligatio ſi non ſoluitur, cauſat ſecundam; & ſecunda ſi ſit facta, impedit primam ne poſſit ſolui. Exemplum. Si

Cap. 181.

ho-

homo debens feneratori centum denarios ad certũ tempus cum conditione, quòd ſi illo die non ſoluerit, quòd tunc duplum dabit. Et ſic multiplicando donec debitor non poſſit ſoluere uſuram, & ſi uſuram non poterit ſoluere, quomodo ſolueret principale debitum, ſcilicet illos centum denarios? Sic etiam hic quia primum debitum cauſat ſecundum, quod multum excedit primũ; & homo eſt debitor pro utroque iuſtè, & in neutrum poteſt ſoluere. Ecce quomodo malum quod homo facit, & offenſa obligat ipſum ad infinitum, & homo fit ſubiectus malo, quod ipſemet fecit. Et ſic malum & iniuria dominantur homini, & ponunt ipſum in manu iuſtitiæ, & ei dominantur, eumque inclinat ad ſimile agendum, quia malum perpetratum uult ſemper creſcere, & multiplicari; & non poteſt creſcere, niſi homo faciat ipſum creſcere. Et ſic homo poſtquam cecidit in poteſtatem ipſius mali, ſeu peccati, efficitur ſeruus peccati, & ponitur ſub iugo, & eius ſeruitute, ut non poſſit euadere manus ſuas. Et quia ipſum malum multiplicat ſeipſum poſtquã inceptum eſt, ſic etiam multiplicat obligationem continuè. Et ſic terribiliſſimum, & peſſimum eſt cadere in peccatum, & in manus mali, quia obligatio eſt maxima in quam ipſum hominem ponit. Et ſic patet quanta eſt obligatio hominis pro peccato, & qualiter ipſum peccatum cauſat ſecundam obligationem in natura humana. Et ideo in ſtatu lapſo homo ſemper multiplicat malum, iniurias, & offenſas contra Deum, & multiplicat, & creſcere facit ſecundam obligationem, & ſic nihil facit de prima obligatione. Ecce declaratum eſt modo qualiter homo eſt obligatus duabus obligationibus, ſed tamen ſecunda multiplicatur in quolibet homine ſecundũ quod multiplicantur peccata & iniurię contra Deum. Et ſi pro qualibet offenſa debeat infinitum ſoluere, quomodo poſſet ſoluere pro pluribus offenſis?

Malum dominatur homini.

De magnitudine primæ offenſæ, & primi mali primorum duorum hominum, & quanta ſit obligatio. Cap. CCLI.

QVoniam autem offenſa primorum parētum eſt prima inter omnes in natura humana, iō neceſſe eſt in ſpeciali tractare de illa, & uidere magnitudinē illius primi mali, & obligationem pro illo malo. Vnde quia maior, & dignior res eſt liberum arbitrium, & uoluntas libera; ideo nullum maius malum, quàm malum uoluntatis, & liberi arbitrii, & modicum malum eſt ibi magnum. Et quia omnes creaturę erant factæ propter liberum arbitrium hominis ad ſeruiēdum ei, quia ita exigebat dignitas, & excellentia liberi arbitrii; ideo quia homo corrumpit liberum arbitrium, deſtruxit, & uiolauit totum ordinem uniuerſitatis creaturarum, quia perdidit ſeipſum ita ut nil ualeret & in perdēdo ſeipſum, totum ordinem rerum turbauit; quia homo erat digniſſima creaturarum, quæ ornabat, & decorabat totum uniuerſum, & ſic non ſibiipſi nocuit tantum, ſed totum uniuerſum deformauit in pulchritudine ordinis, quam Deus poſuerat in mundo, & quantum in eo fuit, fruſtrauit omnes creaturas, & ſic uoluit honorē Dei uiolare, & annihilare, deſtruendo ſuum ordinem, & pulchritudinem ſui ordinis. Ecce magnum malum, & hoc fecit uoluntariè, & eſt in culpa met. Item etiam perdendo ſeipſum, fruſtrauit intentionem Dei quantum in eo fuit, ut nihil amplius ualeret ad illud, quod Deus intendebat facere de homine. Et quia fregit præceptum Dei fortiſſimum ſibi ſub maxima pœna ſcilicet mortis mandatum, conſentiendo inimico Dei, & faciendo eius uoluntatem, & contemnendo mandatum Dei, & comminationem eius; & tamen ipſe non poterat ignorare illum qui ſuadebat ei, ut frangeret mandatum Dei, eſſe inimicum, & aduerſarium Dei, quia audiuit loqui contra mandatū Dei,

& au-

& audiuit Deum reputari mendacem, quum dixerat nequaquam. ſed eritis ſicut dii &c. Et ſic inhonorauit Deū ſine menſura, faciendo ſui inimici uoluntatem, & faciendo contra uoluntatem Dei. Item etiam quia non ſolum ſeipsū perdidit, & ſe ſubtraxit a ſeruitio Dei; & a ſua obedientia, & poſuit ſe ſub manu inimici Dei, immo & ſe ſubtraxit, & totam ſuam poſteririotatē a ſeruitio Dei, & obligauit eam ſub manu diaboli, & ſic augmentauit honorē diaboli, & deſtruxit honorem Dei, quantum in eo fuit. Ecce ergo quomodo per primum peccatum ordo uniuerſi fuit uiolatus, & ſua pulchritudo deuaſtata, & deturpata; & in hoc honor Dei fuit læſus, qui fecit pulchritudinem, & ordinem creaturarum, & etiam Deus in ſuo mādato, & præcepto eſt cōtemptus, & inhonoratus, & ſuus aduerſarius honoratus. Etiam factum eſt magnum malum ſeruitoribus Dei, quia diabolus acquiſiuit omnes homines, & Deus eos perdidit. Ecce quanta damna, & quanta iniuria. Ecce quanta obligatio eſt ad reparandum, & ſatisfaciendum pro illis, & pro honore uiolato. Quomodo autem potuerunt reparari omnia iſta? Impoſſibile eſt enim, quòd homo ſatisfaciat, & tamen ipſe debet.

Quòd omnis homo ſi uult, & debet liberari ab illa obligatione infinita, & debet reſtitui ad illud bonum propter quod factus eſt, indiget ſatisfactione infinita, quam non poteſt facere, nec ſoluere, niſi perſona infinita, quæ ſimul ſit Deus, & homo in eadem perſona, quæ pro ſeipſa nulli pœnæ ſit obligata. Cap. CCLII.

IAm autem declaratum eſt, quòd malum uoluntarium hominis, quod fecit, eſt infinitum, & culpa hominis eſt etiam infinita, & iniuria, & offenſa; & quia culpæ infinitæ debetur pœna, & punitio infinita, & hoc declaratum eſt in capitulo de comparatione Cap. 200.

tione

tione hominis ad alias res per differentiam liberi arbitrii. Et niſi culpæ detur debita pœna, eſſet dare vacuum in vniuerſo quod natura non patitur, nec Deus; qui omnes creaturas ordinat rectè, & nihil relinquit inordinatum in vniuerſo. Et ideo de neceſſitate homo eſt obligatus ad infinitam pœnam, & per conſequens ad æternam pœnam. Si autem homo debeat iuſtè liberari ab iſta pœna infinita, & æterna, neceſſe eſt, quòd ſatisfaciat pro ea, & quod ſatisfactio ſit tanta quanta pœna eſt ad quam obligatur, & det tantum Deo de ſuo voluntariè, & ſpontè, pro quanto non debuit Deum offendere, neque inhonorare. Et quia homo non deberet Deum inhonorare, etiam ſi neceſſe eſſet perire omne quod non eſt Deus, & ſi neceſſe eſſet perire infinitos mundos, immo homo potius deberet dimittere perire omnes creatutas, quæ ſunt, ſeu poſſunt eſſe; antequam inhonoraret, & iniuriaret Deum, & faceret aliquid contra ſuam uoluntatem, & contra ſuum mandatum. Pro conſeruanda ergo omni creatura, nihil deberet homo facere contra uoluntatem Dei. Vnde Deus fecit omnes creaturas de nihilo. Facere ergo contra uoluntatem Dei, non eſt comparabile alicui damno, ſeu inhonorare Deum. Igitur ſi homo vult liberari à pœna ad quam eſt obligatus propter offenſam, & iniuriam Dei, & quia Deum iniuriauit, & inhonorauit, oportet quod reddat aliquid Deo; & ſuæ iuſtitiæ per honorem quem abſtulit maius quàm ſit illud pro quo non debuit Deum inhonorare, nec facere contra ſuam uoluntatem, nec aliter ſatisfacit. Apparet ergo quod ſatisfactio quã homo debet dare Deo, ut liberetur ſit infinita, quia pœna eſt infinita, & debitum infinitum, & ſi non ſoluit debitam ſatisfactionem, non eſt dignus, nec debet liberari à pœna quã debet, quia neceſſe eſt quod ad omne peccatum, & culpam aut ſequatur pœna, aut ſatisfactio, aliter eſſet inordinatio in uniuerſo, quia ipſa pœna, ſeu ſatisfactio ordinat peccatum, ſeu ipſam iniuriam; & quia etiam culpa non deſtruitur, niſi per ſuum contrarium,

ſcilicet

ſcilicet per meritum, nec offenſa, ſeu diſplicitum non remouetur niſi per placitum; ideo oportet quod homo, ut deſtruat culpam, faciat aliquod meritum, quod ſit tantum quanta fuit culpa, ſeu peccatum: & ut deſtruat diſplicitum Dei, oportet quod faciat Deo tantum placitum, quantum fuerat diſplicitum, aliter culpa, & iniuria remanerent in ſuo uigore, nec homo poſſet Deo reuniri, neque reconciliari, niſi illud tollatur de medio, quod impedit eorum unionem. Igitur ad recuperandam amicitiam Dei perfectam, neceſſe eſt, quòd reddat Deo infinitam ſatisfactionem propter obligationem infinitam; & quod hoc faciat Deo magis placitè, quàm diſplicuit ſibi.

Quòd ſatiſfactio debet eſſe uoluntaria.

Ergo neceſſe eſt, quod talis ſatisfactio ſit uoluntaria, libera, & amoroſa, procedens de intimo cordis affectu; de optima uoluntate, ſine aliqua coactione, & ſine uiolentia, aliter ſatisfactio non eſſet acceptabilis Deo, nec tolleret iniuriam, nec per conſequens vnit, & coniungit hominem cum Deo, nec tollit inimicitias, nec Deum placat. Non poteſt ergo homo ſine tali ſatisfactione uoluntaria liberari à ſua obligatione, neque reſtitui ad illud bonum, propter quod factus eſt, neque Deo reconciliari. Et quia nullus homo qui eſt obligatus, & debitor pœnæ infinitæ poteſt ſatisfacere, nec pro ſe, nec pro alio, nec poteſt habere talem ſatisfactionem infinitam, quia nec omnes homines inſimul, nec infiniti mundi, ſi eſſent, poſſent ſatisfacere pro tali debito, neque quicquid eſt citra Deum, nec aliquis homo purus, nec omnes inſimul quum ſint obligati ad pœnam infinitam, poſſent ſoluere tantum debitum, nec facere Deo tantum ſeruitium uoluntarium, quod deſtruat, & uincat iniuriam iam factam: & hoc máximè, quia quicquid poſſent facere, totum iam debent, & ſunt in debito, ſed talis ſatiſfactio debet fieri de aliquo quod non ſit iam debitum Deo, neque Deo obligatum. Ideo concluditur,

ditur, ꝙ quum illud quod debet homo ſoluere Deo pro ſatisfactione, debet eſſe maius, quòd quicquid eſt citra Deum: & hoc non eſt niſi Deus; ſequitur ergo, quòd nullus poteſt facere iſtam ſatisfactionem, niſi Deus; & nullus debet, & tenetur facere niſi homo; ergo oportet, ꝙ ille qui faciet, ſit Deus, & homo; ita quòd ſit una, & eadem perſona quæ ſit Deus, & homo; ita quòd non ſit alius Deus, & alius homo; ita quòd non ſint duæ perſonæ, ſed ita coniungantur duæ naturæ, ſcilicet Dei, & hominis, vt idem ſit Deus qui eſt homo. Nam ſi aliter coniungantur, impoſſibile eſt, quod ſatisfactio fiat: quoniam ſi ſit alius Deus, & alius homo; tunc Deus faceret quod non debet, & homo faceret quod non poteſt. Vt igitur hanc ſatisfactionem faciat Deus, & homo, oportet eundem eſſe perfectum Deum, & perfectum hominem; quoniam eam non poteſt facere niſi uerus Deus, & eam non debet facere niſi verus homo. Item ſi ſatisfactio debet fieri, & homo liberari, neceſſe eſt inuenire Deum, & hominem, ſeruata utraque natura in ſua integritate; & neceſſe eſt has duas naturas coniungi in unam perſonam, ſicut corpus, & anima rationalis conueniunt in vnum hominem, quoniam aliter fieri non poteſt; ut idem ipſe ſit Deus perfectus, & perfectus homo. Et tunc talis perſona erit infinita, & etiam tunc talis perſona habebit in ſe aliquid quod ſuperabit quicquid eſt citra Deum, & erit maius quàm omne debitum, quod deberent ſoluere omnes homines pro ſatiſfactione. Et quum talis perſona nihil pro ſe debeat, quia ita oportet eſſe, quòd nihil pro ſe debeat, & ſic poterit ſoluere pro omnibus qui non poſſunt reddere, quod debent, quia non habent. Igitur extra talem perſonam non poteſt inueniri ſatisfactio infinita, quam homines debent ad debitum infinitum. In ſola igitur tali perſona poteſt inueniri illud quo homo indiget. Vnde talis perſona poterit habere meritum infinitum, & etiam poterit facere placitum infinitum dupliciter; primo quia Deus, ſecundo quia erat perſona infinita ex parte

Quod ſatisfactor noſter ſit Deus, & homo

In Chriſto inenitur meritum et placitum infinitum.

te Dei, cui fiet placitum, quia omne placitum, & acceptum Deo eſt infinitum. Et ſic duobus modis meritum, ſeu placitum quod poterit facere, erit infinitum. Sed culpa hominis; ſeu iniuria, & offenſa fuit ſolum infinita uno modo, ſcilicet ex parte Dei contra quem facta eſt, & non ex parte facientis; & ideo meritum, ſeu factum placitum talis perſonæ infinitæ, erit maius, & ſic uincet, & deſtruet totaliter, & ſuperabit omnem culpam, & omne demeritum, & omnem iniuriam, & omnem offenſam, & omne diſplicitum, quod eſt contra Deum ex parte hominis. Ergo ſi talis perſona infinita det aliquid de ſuo pro hominibus ad ſatisfaciendum pro eis iuſtitiæ Dei: & hoc cum bona uoluntate, cum intimo cordis affectu, tunc ſatisfaciet Deo totaliter, & tollet iniuriam, & offenſam omnem. Sic ergo habemus iam dictum, quę ſunt neceſſaria, & quibus indiget homo ſi uelit, & debeat liberari. Primum eſt ſatisfactio infinita uoluntariè facta. Secundum perſona infinita, quæ ſimul ſit Deus, & homo.

De conditionibus quas debet habere talis perſona infinita, quæ eſt neceſſaria pro ſatisfactione. *Capitulo* CCLIII.

ET quia natura humana indiget pro ſua liberatione tali perſona infinita, quæ ſimul ſit Deus, & homo; ideo ulterius conſiderare, & inueſtigare debemus de conditionibus neceſſariis quas debet habere iſta perſona, quę cōueniant ſatisfactioni, quoniam ſi non habeat omnes conditiones, quę requiruntur ad ſatisfactionem, nō ſatisfaceret pro hominibus. & ideo oportet, quòd ſit proportionata ſatisfactioni ſicut homo indiget. Et ideo oportet, quòd ſit de genere iſtius hominis, quæ eſt obligatus ad pœnam infinitam, & non ſit de nouo factus, ſicut primus homo; quoniam ſi non ſit de genere primi hominis, qui eſt debitor, tunc homo qui eſt

Deus,

Deus, inquantum homo non pertinebit ad genus humanum, nec ad homines deſcendentes à primo homine qui fecit offenſam. Quare ſequitur, quòd non debet ſatisfacere pro illo quantum erit de illo. Sicut enim iuſtum eſt, ut pro culpa, & offenſa, omnis homo ſatisfaciat; ita etiam oportet, quòd ſatisfaciens ſit idem cum eo qui obligatus eſt. Oportet enim, quòd ſit eiuſdem generis: aliter nec primus homo, nec genus ipſius ſatisfaceret pro ſe. Ergo ſicut de duobus primis hominibus, obligatio in omnes homines deſcendit, ita nullus niſi qui de ipſis naſcitur, debet ſatisfacere pro illa obligatione hominum. Oportet ergo, quod ille homo qui ſatisfaciet, naſcatur de genere primi hominis, quia hoc requirit ſatisfactio.

Quòd redẽptor ſit homo.

Quòd redẽptor generetur ſine libidine.

Cap. 258.

Vlteriùs oportet, quòd talis homo qui ſatisfaciet pro humano genere, concipiatur, & generetur mundiſſimè, ſcilicet ſine libidine, & ſine corruptione, & ideo ſine coitu. Vnde quia iam declaratum fuit; quod membra genitalia tam in uiro, quàm in muliere, ſunt membra inobedientiæ, & quòd mouentur contra rationem; & ideo ſunt membra peccati, & membra rebellionis. Et ideò hoc fuit cauſa, quòd omnes homines ſunt rebelles, quia per ipſa membra libidinoſa generantur, & producuntur; ita quòd per illud membrum genitale intrat omnis corruptio in omnes homines. Oportet ergo talis qui debet eſſe Deus, & homo, & qui ſatisfaciet pro hominibus, quòd nullo modo ſit conceptus, nec generatus per membrum genitale, quum ipſe debeat deſtruere omnem culpam, & omne peccatum, quia iam eſſet in carne initium corruptionis, & culpæ; & tunc eſſet debitor, & obligatus eſſet ſicut alii homines, & tunc non poſſet ſatisfacere pro aliis hominibus. Natura ergo ſatisfactionis exigit, quòd caro illius hominis non ſit generata per uirum, ergo non debet eſſe de ſemine uiri, quia ſi ſic, nihil ualeret nobis pro ſatisfactione; & ſic erit ſine patre immediatò. Erit ergo talis homo formatus quantum ad corpus immediatè per manum Dei, quia aliter fieri non poteſt.

Oportuit Chriſtũ ſine uirili ſemine concipi.

teſt. Quia ſicut primus homo immediatè factus fuit per manum Dei, ita & ſecundus. Sed quia oportebat, ut iſte ſecundus homo qui ſatisfaceret pro hominibus, naſceretur ab homine, ſcilicet à uiro, uel muliere, & de genere primi hominis: & quum mulier eſt ordinata ad concipiendum, & ad nutriendum, & ad lactandum, conuenientius fuit ut à muliere generaretur, quàm à uiro, & hoc ſine concupiſcentia libidinoſa mulieris; ita quòd iſta mulier de qua formabatur, nullam ſentiat libidinem, immo neceſſe eſt, quòd in illa muliere nũquàm fuit libido; & ideo neceſſe eſt, q; talis mulier ſit uirgo perpetua. Et quia tale corpus ipſius hominis non erat conceptum in uulua mulieris, ſed in uentre per uirtutem Dei de ſanguine mulieris ſine uiolatione uirginitatis; ideo etiam neceſſe eſt, q; talis homo etiam naſcatur de ipſa muliere ſine fractione, & apertione uuluæ mulieris. Quia ſicut non intrauit, ita non debet exire: Quoniam uulua mulieris non aperitur, niſi per membrum uiri cum libidine; ideo cum uulua illius mulieris nullo modo debeat aperiri per membrũ uiri, ſequitur, quòd ille homo naſcendo de tali muliere, nullo modo debeat aperire uuluam eius, aliter relinqueret in ipſa ſigna libidinis, & corruptionis carnis, & ſigna: ac ſi ipſa libido præceſſiſſet, & fuiſſet aperta per membrum uiri; quę omnia debent eſſe aliena ab ipſo homine, quem requirit diuina iuſtitia, & humana obligatio, quum debeat ſummè diſtare à libidine, & ab omni ueſtigio libidinis. Vnde aliàs faceret opus quod conſueuit membrum uirile facere; ſcilicet uuluam mulieris aperire, & tamen debet eſſe elõgatus ab illo membro totaliter, & à proprio opere, quod ſolum illi membro uitioſo, ac rebelli, & libidinoſo conuenit. Ergo neceſſe eſt, quòd ille homo qui per manũ Dei fuit formatus intus in uentre uirginis mulieris ſine omni libidine naſcatur, & exeat ſine apertione, & uiolatione ſicut intrauit: & ut ipſa maneat uirgo incorrupta.

Oportuit Mariam eſſe Virginẽ.

Oportuit Chriſtũ naſci ex Virgine.

Et vt in generali, & breuiter concludamus omnes conditiones

ditiones perſonæ illius infinitæ, quæ neceſſaria eſt homini, & naturæ humanę pro ſolutione ſatiſfactionis; oportet quòd habeat tales conditiones ex parte humanitatis, & animæ, & corporis, quę nullo modo derogent, nec contrarientur diuinæ naturæ, & deitati: nec derogent, nec diſconueniant ſatiſfactioni, & ſolutioni; pro qua facienda eſt neceſſaria nobis illa perſona, immo totaliter conueniant, & proportionentur. Et ideo exinde poſſumus concludere in ſpeciali omnes conditiones quantum ad animam, & quantum ad corpus, & quantum ad unionem animæ, & corporis cum natura diuina in una perſona. Et quoniã in natura diuina ſunt tres perſonæ realiter diſtinctæ, ſcilicet Pater, & Filius, & Spiritusſanctus; ideo uideamus, quę perſona eſt magis conueniens vel Pater, uel filius, uel Spiritusſanctus, cum qua uniretur humanitas, ſeu corpus, & anima? Et apparet, quòd perſona filii ſit magis conueniens, ut ſit úna perſona in duabus naturis, quoniam perſona filii Dei habet multas conuenientias cum homine, quod non habent aliæ perſonæ. Vnde quia filius eſt productus, & accepit omnia quæ habet à Patre, & accepit eſſe; ita homo etiam eſt productus, & accepit eſſe à Deo. Et etiam filius eſt imago Patris increata, & homo eſt imago Dei creata; & ſic magis conuenit productus cum producto, quàm improductus; ideo magis conuenit perſona filii Dei, quàm Patris: & etiam quia magis conuenit imago cum imagine, quàm ille qui non eſt imago, ideo magis conuenit filius, quàm Spiritusſanctus. Etiam quia erit filius hominis, conuenit, quòd potius ſit filius Dei; quia iam filius Dei eſt quàm quòd ſit Spiritusſanctus, quia rationabile eſt, quòd qui patrem habet in cœlis, quòd matrem habeat in terris. Item quia homines ſunt filii Dei ex parte animæ, ut probatũ eſt, quamuis ſint deformati, ideo magis conuenit filius Dei naturalis, quàm Spiritusſanctus.

Quod filius ſit incarnatus.

Cap. 228.

Si

Si talis perſona infinita, inquantum homo, debeat eſſe mortalis, uel immortalis ad ſatiſfacien dum. Cap. CCLIIII.

QVoniam autem talis perſona erit infinita, quæ ſimul Deus ſit, & homo: ideo eſt neceſſaria pro ſatisfactione totius humanæ naturę, vt ſcilicet habeat in ſe aliquid maius, quã quicquid eſt ſub Deo, quod ſponte det, & non ex debito Deo, quòd extra talem perſonam, talem ſimilem, vel aliquid tale inuenire non poſſumus; quæramus ergo quid poterit dare talis perſona, quod valeat tantum per quod poſſit fieri infinita ſatisfactio? Aut enim ille homo qui ſimul erit Deus & homo, dabit ſeipſum, aut aliquid de ſe; videamus ergo qualis debet eſſe talis datio, ſeu donatio. Vnde quum talis homo, inquantum homo, eſt creatura Dei, ſequitur quòd quicquid habet, eſt Dei, & eſt obligatum Deo, & omnia quæ poteſt, debet Deo per primam obligationem naturalem, quia quicquid habebit, accepit a Deo. Et ideo debet Deo honorem, obedientiam, & amorem, & totum quicquid facere poterit, erit iam Deo obligatum, & debitum; nõ pro iniuria, quia nullã fecit, ſed pro naturali prima obligatione, quia omnia ab eo accepit. Quomodo ergo poterit ſatisfacere pro aliis hominibus, quum oĩa pro ſeipſo debet, & Deus ex debito exiget ab illo hoĩe q̃cq̃d hẽt, & q̃cquid poterit, quia creatura ſuã erit? Quæramus ergo quid in ſe habebit ille homo, quòd Deo non ſit debitum, ſed ſit verè ſuum; & quòd Deus non poſſit ab eo exigere. Si enim nil tale habet, non poterit ſatisfacere pro aliis qui debent Deo infinitum per ſecundam obligationem. Sed certè ille homo non tenetur ſe tradere morti, ſeu animam ſuam, & vitam exponere pro honore Dei, quia hoc non exiget Deus ex debito ab illo homine, ſcilicet quod det vitam, & animam ſuam ad mortem. Vnde quia mors eſt in omni-

bus hominibus propter peccatum & culpam, quia ſi primus homo non peccaſſet,nunquam mortuus fuiſſet,ergo quũ iſte homo erit ſine peccato; & ſine oĩ culpa innocentiſſimus quũ ſit Deus:multo magis non debebit mori. Ergo ſi ille det ſpontè, & liberè ſe morti ad honorem Dei,tunc dabit aliquid de ſuo, quod Deus non exiget ab eo ex debito, nec etiam poteſt ab eo exigi per obligationem, quia non eſt peccator. Etiam non poterit ſe magis dare Deo,quàm dare vitam, & animam ſuam ad honorem illius. Nec etiam aliquid poterit dari pretioſius Deo; quia nihil aſperius, aut difficilius poteſt homo ſpontè, & non ex debito pati,quàm mortem ad honorem Dei. Igitur ſequitur,quòd neceſſaria erit mors illius hominis ad ſatisfaciendum pro aliis hominibus.Ergo per ſolam mortem illius hominis poterit fieri ſatisfactio, ſeu per vitam ſuam ſpontè traditam morti ad honorem Dei. Inuenimus igitur pretium, & debitum ad ſoluendum pro peccatis,& iniuriis, ac offenſis omnium hominum.Igitur neceſſarium eſt pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, quòd talis homo qui erit Deus,& homo,qui neceſſarius erit pro ſatisfactione,ſit mortalis; ita quòd poſſit mori, ſi velit,& hoc ſpontè quamuis ſit Deus. Et tamen ipſum nullus poterit occidere ſi non velit, nec contra ſuam uoluntatem;& hoc quia erit Deus. & ſine peccato. Si enim nullo modo mori poſſet,non eſſet vtilis,nec conueniens pro ſatisfactione hominum.Et etiam hoc eſt ſummè conueniens,vt ſatisfactio fiat per mortẽ, quia homines ſunt obligati ad ſuſtinendum mortem æternã,ſed conuenientius fieri non poteſt,vt homo euadat mortem æternam, quam debet, niſi homo ſuſtineat illam voluntariè, qui non debet. Sed homo qui iam obligatus eſt ad infinitam pœnam,non poteſt ſoluere talem pœnam, quæ liberet à pœna infinita,quia quamcũque pęnam acciperet iuſtè, & dignè,eam ſuſtineret. Vt igitur homo, qui eſt obligatus ad debitam pœnam,poſſit euadere ipſam pœnam,neceſſe erit, vt talis homo pro homine ſuſcipiat pęnam voluntariè

Per mortem Chriſtus debuit ſatisfacere.

luntariè & ſpontè, qui nihil pœnæ debebat pro ſe. Sed nullus talis poterit eſſe niſi ille homo quem quærimus, qui erit Deus & homo, vt moriendo, & ſuſtinendo pœnam pro homine quam ſuſtinere non debeat iuſtè, homo propter eam euadat, & mortem & pœnam quam debebat. Et ideo neceſſe erit, ꝙ ille homo qui eſt neceſſarius nobis ꝓ ſatisfactione, poſſit pati, & mori, & ſuſtinere pœnam ſi velit, ſed nullo modo poſſit pati nec mortem, nec aliquã pœnam contra ſuam voluntatem, nec aliqua res poſſit ſibi nocere contra ſuam voluntatem, ſed ſua voluntate permittente omnia poſſit. Nam innocentiſſimus erit, nec propter hoc talis homo erit in miſeria, ſicut cæteri homines mortales, quia voluntariè erit talis, vt poſſit pati, ſed non contra ſuam volũtatem. Neceſſe eſt etiam, ꝙ ille homo qui erit neceſſarius pro ſatisfactione noſtra, intelligat & cognoſcat omnia bona, & omnia mala hominis, & cognoſcat perditionem, & lapſum hominis, & omnia quæ ſunt neceſſaria pro reparatione, & totali ſatisfactione, & quid debeant homines Deo, & quòd cognoſcat de ſeipſo quid erit illud quod oportet Deo fieri pro hominis ſatisfactione, & etiam ꝙ ipſe cognoſcat, quòd ipſe ſolus eſt qui poteſt ſatisfacere, & non alius, & hoc per mortem ſuam; etiam quod ſi ipſe non moriatur, quòd omnes homines perdentur æternaliter, quoniã ſi non cognoſceret hoc, non poſſet ſatisfacere, quia oportet, ꝙ det vitã ſuam voluntariè, & ſcienter propter peccata hominum.

Quòd Chriſtus uoluntariè moriatur.

Quòd Chriſtus cognoſcat omnia bona, & mala hominis.

De benignitate, amore, & pietate, patientia, & manſuetudine ipſius. Cap. CCLV.

ET quoniam iam declaratum eſt, quòd ſatisfactio quam debet facere iſte homo quem quærimus, & quo indigemus, oportet ꝙ voluntaria, & ſpontanea cum magno cordis affectu, & optima uoluntate, quia aliter non tolleret offenſam, &

Cap. præcedenti.

iniuriam, quæ inter Deum & homines eſt, nec placaret iram Dei; ideo oportebit, quòd ille homo qui ſatisfaciet pro hominibus, non ſolum moriatur, & det vitam ſuam morti ad honorem Dei, immo oportebit, ſi debeat ſatiſfacere, ꝙ ſuſtineat mortem libentiſſimè, & voluntariè cum deſiderio, & cum intimo cordis affectu ad honorem Dei, quia nullus poterit eum cogere, niſi ipſemet permittere velit. Et ideo neceſſe erit, quòd talis homo ſit benigniſſimus, vt habeat voluntatem ita piam, & benignam erga humanam naturam, & alios homines, & tantum diligat homines, & compatiatur eis, vt velit mori, & dare vitam ſuam pro ipſis, vt per mortem ſuam liberentur a pœnis ęternis, & quòd magis velit ſaluationem hominum, quàm ſeruare vitam ſuam, quoniam ſi non ſit ita, tunc non morietur pro hominibus, quia nullus poterit eum compellere ad moriendū, niſi procedat ex eius mera voluntate, pia & bona. Et ideo oportebit, ꝙ non attēdat ad malitiā hominum, nec ad iniurias, nec ad offenſas, ſed magis attendat ad homines propter naturam humanitatis, & diligat eos inquantū ſunt homines, & portant Dei imaginem propter animam rationalem, & inquantū ſunt ſui fratres per ſui naturam. Et ideo oportebit, ꝙ non habeat homines odio propter peccata, & malitias eorū, ſed magis compatiatur, & doleat de malis eorum, qm̄ ſi talis non eſſet, tunc non eſſet conueniens pro ſatisfactione; & tali homine indiget natura humana, nec poteſt aliter liberari. Et ideo neceſſario oportebit, quòd tanta ſit ſua bonitas, & benignitas, quòd vincat malitiam, & nequitiā; & tanta ſit ſua manſuetudo, quòd vincat omnem crudelitatem, & impietatem; & tanta ſit ſua patientia, quòd vincat omnem iniuriam, & offenſam ſibi inferendam. Et ideo oportet, quòd ſit talis, quòd diligat omnes ſibi contradicentes, vel perſequentes, aut ipſum occidere volētes; ita quòd tanta ſit in eo bonitas, ꝙ omnes remittat offenſas, & de nullo velit vindictam propter aliquam iniuriā, quoniā talis eſt neceſſarius hominibus pro ſatisfactione.

Oportuit Chriſtū ex charitate pati.

Chriſtus patiēdo debuit naturam humanam inſpicere.

Chriſtus debuit crucifigentes diligere.

O quanta

O quanta bonitas, & benignitas erit iſta, quòd talis homo iuſtus, & innocens uelit mori & dare uitam ſuam pro hominibus iniuſtis, iniquis, malis, & ingratiſſimis, ꝑditis, & omni pœna dignis; & pro peccatis, culpis, & offenſis omnium hominum totius mundi. Et ideo neceſſe eſt propter prædicta, quòd iſte homo ſit de genere eorũdem hominum, qui obligati ſunt ad pœnam, propter amorem, unitatem, & propinquitatem, quoniam magis diliget homines, & compatietur eis, quia erit de natura eorum. Vnde ſi fieret de nouo ſicut pimus homo, non eſſet tantum propinquum hominibus obligatis ad pœnam. O quantum homo, & tota humana natura deberet gaudere, quòd talem poterit habere hominem, qui pro eis ſatisfaceret.

Qualiter iſte homo poterit mori, & occidi ad honorem Dei, & quis eum poterit occidere.
Capitulo CCLVI.

ET quia mors illius hominis, qui erit Deus, & homo, erit totum pretium, & ſatisfactio liberationis homini, ſi ſit uoluntariè, & ad honorem Dei ſuſcepta, ideo ulterius inueſtigandum eſt, quomodo poterit ille homo uitam ſuam dare morti ſpõtè ad honorem Dei, an ipſemet ſe debeat occidere, vel an alii eum debeant occidere. Sed quod ſi ipſemet ſe occideret, hoc non eſſet ad honorem Dei, immo contra honorem Dei, ergo neceſſe erit, quòd alii eum occidant, & quod ipſe uelit, & permittat ſe occidi ad honorem Dei; & tunc etiam oportet, quòd ipſe habeat inimicos, qui eũ occidant, & perſequantur; & oportet, quòd etiam ſit aliqua cauſa, quæ ſit ad honorem Dei, pro qua ſuſtinenda, & defendenda, ipſe det uitam ſuam ad mortem; & quòd pro illa cauſa alii occidant eum. Et ideo inueſtigemus, *Chriſtus debuit ab alijs occidi.*

quomodo poterit hoc fieri. Ideo conſiderare debemus, quòd iſte erit ſolus bonus inter omnes homines,& omnes alii erunt mali, niſi mater ſua, quæ erit bona ex neceſſitate. Et quum homines ſint lapſi, & corrupti, ac peruerſi, vt declaratum eſt in tractatu de lapſu ad longum, per conſequens faciunt mala opera, & ducunt peſſimam vitam, & totaliter faciunt contra Deum omnia opera ſua, & contra iuſtiſſimam æquitatem, & veritatem, quia omnes amant ſuam propriam voluntatem, & proprium honorem;& nolunt corrigi,nec audire corruptiones. Et quia ille homo perfectus erit totus bonus contrarius aliis hominibus, ideo oportet, quòd quantum poterit,impugnet eorum malam vitam,& mala eorum opera,& prædicet,&corrigat homines per verba ſua, & neceſſe erit, quòd dicat veritatem hominibus, quàm homines nolunt audire. Et ſic quia etiam opera ſua erunt contraria operibus aliorum, incurret inimicitias,& inuidiam plurium qui nolunt audire veritatem;& ſic prędicando, & ſic tenendo immobiliter, & indeclinabiliter veritatem, & iuſtitiam, & hoc uiuendo, & loquendo, plures habebunt eum odio vſque ad mortem. Et ſic ſi iſto modo ipſe neque propter odium, neque propter timorem mortis non velit deſiſtere a ſua veritate,& iuſtitia ,ſic occident eum, quia contrarius eſt eis; & ipſemet permittet ſe occidi fortiſſimè, & firmiſſimè, perſeuerando in his quæ Dei ſunt. Nonne tunc dabit vitam ſuam ſpontè ad honorem Dei? Quamuis enim ipſe tenetur dicere ueritatem,& eam tenere uiuendo, & loquendo ad honorem Dei, tamen non tenetur mori pro honore Dei ex debito, niſi ipſe velit.

Cap.220.

Quòd Chriſtus propter ueritatem, & iuſtitiã debuit occidi.

Chriſtus moriendo, dedit alijs exẽplo.

Item hoc etiam dabit exemplum efficaciſſimum aliis hominibus,vt nullo mõ deſerant, nec relinquant veritatem Dei,nec iuſtitiam eius, nec recedant ab illa propter mortem, quam aliquando propter neceſſitatem patientur, ut ſoluant cum illo qui nullo modo mori debebat, ſed ſpontè ad moriendum ſe obtulit, & in hoc fecit

Deo honorem maximum. Vnde non erit hoc exemplum magnum & efficaciſſimum, ut ſic alii homines poſtquam cognouerunt eum & ueritatem,& quāta perſona erat ipſe, animentur,& inflammentur, & imitētur eum,ut propter nulla incōmoda,quæ eis poterint obeſſe, declinent a iuſtitia quam Deo debent, quum etiam aliquando de neceſſitate mori debeant,quum ipſe q nec pro ſe mori ex debito debeat, nec pro aliis poterat cogi mori, nec uoluit præſeruare tam pretioſam uitam, immo ſeipſum, & tam pretioſam perſonam tam uoluntariè dedit in mortem propter ueritatem, & iuſtitiam defendendam, quamuis ex debito talis perſona, quia erat homo, debebat Deo omnem obedientiam & facere pro ueritate, & deitate quicquid poterat,& hoc uirtute primę obligationis: Attamen hoc eſt ultra mortem,quia ex debito nullo modo mori debebat.Et ideo moriendo ſpōtè, reliquit hominibus exemplum ut ſimiliter faciāt ei, ne timeant mori. Sic ergo quamuis illi qui occidēt eum, mala occident uoluntate, attamen quia ipſe ſuſtinebit hoc ſpontanea uoluntate ad honorem Dei,& ad utilitatem totius humanæ naturæ,ideo laudabiliter, & miſericorditer ſuſtinebit.

Sed mirandum erit quō poterit eſſe tanta crudelitas, inuidia,& malitia in illis hominibus, ꝙ uelint eum occidere tam bonum hominem,ut erit,quoniam nulli noce bit,nec nocere poterit, quoniam erit ſummè benignus. Maxima ergo debet eſſe iſta inuidia, & malitia. Et unde poterit iſta generari?Et ideo notandum eſt, ꝙ totū genus humanū eſt ſub ptāte, & captiuitate primi Angeli mali, & nequiſſimi,& iō quia ille erit homo nouus in mundo, qui p̄dicabit,& docebit nouā doctrinā,& omnia noua q̄ pertinebūt ad honorē Dei,& ad liberationē hominū,& totaliter operabitur omnia q̄ faciet cōtra diabolū, & ad ſuum regnū deſtruendum. Vnde quū ille hō debeat liberare genus humanum ab obligatione infinita, & ſatisfacere pro omnibus, oportet ipſum pugnare totis uiribus

Vnde ſit orta inuidia, ex qua Chriſtum occidebant.

contra captiuitatem hominum, ut remoueat homines à captiuitate diaboli. Vnde diabolus erit principalis, & capitalis inimicus eius; & ſic inter eos erit bellum, ſed ſecretum. Nam diabolus uidens talem nouum hominē, qui nunquam apparuit in mundo, & ſuper quē nullam poterit habere poteſtatem, timebit ſuum regnum, & dominium perdere; & ſic reſiſtet totis uiribus huic homini, & ſuadebit ſuis membris. ſ. malis hominibus, ut eum occidant, & perdant; & hoc quia ipſe non poteſt ſibi nocere per ſe, & ſic per medium aliorum occidet eum diabolus quantum in eo eſt. Et ideo propter inuidiam quam habebit iſte malus Angelus contra iſtum nouum hominem, inflammabit, & concitabit aliquos malos homines ſibi adhærentes contra iſtum, & generabit tantam inuidiam contra eum, ut omnino uelint eum occidere, quia aliter non poterit ei nocere. Sic diabolus tractabit mortem ſuam, & dabit totum cōſilium ſecretum, ut occidat eum per malos homines miniſtros ſuos, ſi poteſt, nec aliter ceſſare poterit, donec hoc fecerit, quia non poterit ſuſtinere talem hominem ſibi contrarium. Et ſic patet unde poterit tanta inuidia & crudelitas inſurgere contra eū. Et hic apparebit ſumma benignitas iſtius hominis, quia morietur etiam ſpontè pro occidētibus ipſum, & pro inimicis ſuis, & pro peccatis eorum. Et ideo quia diabolus occidet talem hominem iuſtum, & innocentem, qui nullo modo debet mori, nec obligatur morti, nec diabolus habet aliquod ius in eo; ideo ipſe committit maximam iniuſtitiam contra iſtum hominem innocentem, iō ueracitet erat dignus perdere totum ius quod credebat ſe habere ſuper homines, quamuis in ueritate nullum habebat. Et quia ſicut inuaſit hominem, in quo nullum ius habebat, ita perdiderat ius, ſi quod habere uidebatur in aliis hominibus. Et ſic ille homo ſatisfaciet pro tota humana natura, & morietur laudabiliter ad honorem Dei, & liberabit hominem a poteſtate diaboli, & hoc ꝑ ueram iuſtitiam. Et ſic uincet diabolum per iuſtitiam

Inuidia diaboli concitauit in Deos in mortem Chriſti.

Iuſta uictoria Chriſti contra diabolum per mortem.

ueram,

ueram, & iuſtum eſt, quòd diabolus ſit captiuus eius propter iniuriam, & iniuſtitiam quam ſibi fecit. Et ſic homo acquiſiuit per iuſtitiam poteſtatem, & dominium ſupra diabolum. Et ſicut diabolus uicit primum hominem per deceptionem, & falſam promiſſionem, & ſubiugauit eum ſibi; ita homo uicit diabolum per iuſtitiam, & captiuauit. Et quia ille homo erit Deus, & filius Dei; ideo non faciet diabolo iniuſtitiam, ſed faciet humanitati de diabolo ueram iuſtitiam. Et ideo ſecundum ueram iuſtitiam diabolus erit ſub pedibus iſtius hominis, & ipſe tenebit ipſum iuſtiſſimè captiuatum. Ecce qualiter poterit fieri uera liberatio hominum per mortem illius qui erit ſimul Deus & homo, & a diabolo, & a peccato, ſeu iniuria & offenſa Dei, & a pœna infinita. Sic mors iſtius hominis uincet diabolum, & omnem culpã, & peccatum. Et ſicut diabolus decipiendo hominem, ſubiugauit eum ſibi; ita decipiendo ſeipſum, quia inuadet & occidet iſtum hominem, captiuabitur, & ligabitur ab iſto homine cum adiutorio diuinitatis per iuſtitiam. Et ſicut primus homo fuit ſub poteſtate diaboli propter inobedientiam quam fregit, & fuit in ira Dei, & ſeparatus a conſortio, & amicitia Dei; ita & per obedientiam iſtius hominis, qui erit maior primo homine, quam ſeruabit uſque ad mortem incluſiuè, ſcilicet tenẽdo ueritatem Dei, & iuſtitiam ad quam obligatur omnis homo, & quam Deus uult, & exigit ab omni homine, homo erit dignus liberari tam a poteſtate diaboli, quàm ab ira Dei, & reſtitui ad amicitiam Dei, quia obedientia computabitur pro inobedientia. Sicut enim inobedientia facta eſt per hominem; ita obedientia etiam facta eſt per hominem; & maximè quia iſta obedientia in infinitum ſuperabit illam, quia erit facta cum difficultate, ſcilicet mortis, & per maiorem, ſcilicet hominem, & filium Dei. Et ita magis erit acceptabilis deitati obedientia uoluntaria iſtius hominis, quam fuerat diſplicibilis inobedientia primi hominis; & maior erit honoratio

Chriſtus uincit diabolum per iuſtitiam.

noratio iſtius hominis, quàm fuerat inhonoratio primi hominis. Et ſic totaliter annihilatur, & deſtruetur iniuria, & offenſa primi hominis, & tota natura humana.

Qualiter mors iſtius hominis, quæ eſt neceſſaria pro ſatisfactione omnium hominum, præualet, & magis ponderat quàm numerus, & magnitudo omnium peccatorum, & offenſarum omnium hominum. Cap. CCLVII.

QVoniā aūt iā declaratū eſt, ꝗ mors illius hoīs erit ſatisfactio, & ptiū pro peccato hominis, & totius humanę naturæ, & ꝓ culpis, offenſis, & iniuriis hominum, & quū iā declaratū ſit, ꝗ quodlibet peccatū, ſeu offenſa cōtra Deū, aſcendit in infinitū, & ꝗ hēat quandā infinitatē, & oportet ꝗ ſecundū menſurā peccati, & offenſæ, fiat ſatisfactio; & quū pro uno peccato, infinitæ culpæ, infiniti mundi pleni creaturis nō poſſent ſatisfacere; & iō cū peccata, ſiue iniuriæ ſint ſine nnmero cōtra Deū, & poſſint eſſe, & multiplicari in infinitū, & creſcere, videamus qūo mors iſtius hoīs, q erit Deus & hō, q erit neceſſarius pro ſatisfactione, erit ſufficiēs ſatisfactio, & ſufficiens ptiū pro omnib. peccatis omnium hominum; & uideamus ēt qualiter plus ponderet mors iſta, q̄ numerus, & magnitudo omniū peccatorum. Iō ad hoc cognoſcēdū oportet pōderare vita illius hominis quantū ualebit, & quanti ualoris, & quanti ptii erit. Vnde humanitas illius hoīs plus ualebit in pretioſitate & excellentia, in nobilitate, & bonitate, & in dignitate, q̄ omnes homines qui fuerunt, ſunt, & erunt, & q poſſunt eſſe, & q̄ omnes creaturæ, qa hō iſte erit deificatus, & ſua humanitas erit unita deitati in una perſona. Et iō ꝑꝑ iſtā vnionē, & ꝑꝑ iſtud matrimoniū altiſſimum, iſta humanitas aſcēdet ad ſummā dignitatē. Sicut .n. iā declaratū eſt, vel fuit de ſpōſa, reſpectu ſpōſi in capitulo de amore, qualiter ſpōſa aſcēdit & nobilitatur ꝑꝑ ſponſum cui

Vita Chriſti fuit pretioſior omnibus hominibus. Cap. 135.

cui unitur, q̃uis ēt ſit infima, & pauperrima inter omnes mulieres, ſi aſſumit a Rege pro Regina, fit nobilis, & magna ualde. Similiter erit de humanitate hominis iſtius, q̃ erit unita & copulata inſeparabiliter tanquã ſponſa ſponſo deitati; & ideo erit proportionata neceſſario iuxta dignitatem deitatis tantum quantum fieri poterit. Et adhuc iſta unio erit maior multo, q̃ ſponſi & ſponſæ, quia una perſona erit Deus & homo; & ideo, ut ille homo erit infinitus, & plus ualebit q̃ omnes homines, quum ſint finiti, & etiam quàm omnes creaturæ, quum non ſit comparatio inter finitum, & infinitum. Et ideo ſi uolumus conſiderare quomodo mors eius plus ponderet, quàm omnia peccata, uideamus pro quanto nollet quis talem hominem occidere, ſi eſſet præſens, & ſciret eum talẽ eſſe. Ita quòd ſi diceretur alicui, niſi occidas iſtum hominem, totus mundus peribit, & quicquid Deus non eſt, certè nullus faceret hoc, nec deberet facere, ſi ſciret eum talem eſſe pro omni creatura conſeruanda, nec ſi infinitus numerus mundorum ei daretur. Item ſi etiam diceretur; Tu occides illum hominem, aut omnia peccata mundi uenient ſuper te, & imputabantur tibi; nõne iſte diceret, quòd citius uellet omnia peccata mundi ſuſtinere ſupra ſe & imputari ei, quàm eum occidere, etiam non ſolum mundi præſentis, ſed omnia quæ poſſunt fieri in futuro, & quæ excogitari poſſent? Et non ſolum de occiſione, ſed etiam de qualibet parua læſione, quæ tangeret ipſum pro quanto etiam aliquis non deberet modicum lædere perſonam Regis, uel Imperatoris. Vnde igitur eſſet hoc, quòd aliquis horreret plus unum peccatum in læſione huius hominis, quàm omnia alia quæ poſſunt excogitari; quia læſio iſtius perſonæ multo magis excedit ſine comparatione omnes creaturas. Ecce igitur manifeſtiſſimum eſt, quòd nulla quantitas, magnitudo, ſeu multitudo peccatorum extra perſonam huius hominis poteſt, nec ualet comparari uiolationi, & deſtructioni uitæ corporalis talis hominis.

Mors Christi eſt preciosior omnibus peccatis

Quan-

Quantum ergo bonum eſt illud, cuius deſtructio eſt tam mala. Si enim excedit omne bonum creatum, quàm mala eſt eius deſtructio; ergo uita illius hominis plus erit bonum, & maius bonum ſine comparatione, quàm illa peccata ſint mala, quæ quidem peccata, ſua interfectio ſine æſtimatione ſuperat. Vnde ſi interfectio illius hominis ſuperat omnem multitudinem peccatorū quæ cogitari poſſunt extra perſonam eius, & ſi peccata & crimina tantum ſunt odibilia, quantum ſunt mala, & uita illius hominis tantum ſit amabilis quantum erit bona; ſequitur, quòd uita illius hominis plus erit amabilis, & magis bona, quàm omnia peccata ſint odibilia & mala. Ergo tantum bonum, tam amabile, ſicut erit uita illius hominis, quæ pretioſior eſt, quàm omne quod eſt citra Deum, non erit ſufficiens ad ſoluendum quod debetur pro peccatis, & offenſis totius mundi, quum ſuperat omne debitum quod debent peccatores pro ſatisfactione, immo plus ponderat in infinitum. Ecce igitur quomodo uita illius hominis uincit omnia crimina, omnes offenſas, & omnes culpas, ſi detur pro illis. Si ergo dare uitam, eſt accipere mortē, ſicut datio huius uitæ præualet, & præponderat in bonitate pluſquam omnia peccata hominum in malo, ita acceptio mortis. Ergo ſi ille homo quem quærimus, det uitam ſuam morti ſponte ad honorem Dei pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, nōne ſatisfaciet, & ſoluet pro omnibus hominibus? Et ſatisfactio erit maior in infinitum, quàm omne debitum quod debent omnes homines. Patet ergo, quomodo mors illius hominis, qui eſt neceſſarius pro ſatisfactione totius humanæ naturæ, præualet, & magis ponderat quàm multitudo, & magnitudo omnium offenſarum, & peccatorum.

Qualiter ipſa mors deleat, & ſuperet peccata occidentium talem hominem. Cap. CCLVIII.

ET quoniam dictum eſt, quòd mors illius hominis, q. erit Deus & homo, ſuperabit omnia peccata & crimina hominum, ſed dubiū eſt quomodo poterit delere, & ſuperare peccata illorū qui occidēt eum. Quoniam ſi tam malum eſt occidere eum, quantū bona erit vita eius, quomodo poterit mors eius ſuperare, & delere peccata, & crimina illorum, qui eū occiderint? quia apparet, ꝙ tātum malum ſit peccatū eorum qui occident eum, quantum uita eius eſt bona. Ergo quomodo mors eius poterit ſatisfacere pro peccato eorum, qui eum occidūt? Aut ſi poterit delere peccatum alicuius illorum, & ſatisfacere pro illo, oportet.n. quod ſatisfactio ſit tanta, quòd deleat omnia peccata. Hic poſſumus dupliciter reſpondere. Primo quia nullus ſcienter occideret illum, ſi talem eum cognoſceret. ſ. Deum & hominem; ideo ſi occidunt eum, ignoranter occidunt; quare ſequitur, ꝙ peccatum eorum non eſt ita malum, ſicut uita eius fuit bona, quia ignorantia diminuet peccatū illud, ut non ſit ita infinitum. Vnde quando dictum fuit, ꝙ tā tum mala fuit deſtructio eius, quantum uita eius bona, tunc nō penſauimus ꝙ interfectio, ſeu occiſio eius facta fuit ignoranter, ſed quaſi ſcienter fieret, quia nunquam aliqs poterit, nec uellet ſcienter facere. Secundò reſpondere poſſumus, ꝙ meritum, & bonū, ꝙ faciet ille homo, qui erit Deus, erit duob. modis infinitum. Primo ex parte facientis, q̄a erit perſona infinita. Secūdo ex parte Dei acceptantis, quia omne meritum Deo acceptabile eſt infinitum, ſicut demeritum infinitū. Et ſic datio uitæ erit infinita, & ex parte dantis, & ex parte accipientis, ſed omne peccatum quodcunque poſſit facere creatura, eſt finitū ex parte facientis, ſed ſolum infinitū ex parte illius cō tra quē fit, ſ. ex parte Dei. Et ſic mors illius hominis poteſt

Mors Chriſti præualet peccato crucifigentium.

Meritum mortis Chriſti eſt dupliciter infinitum.

teſt delere omnia peccata fieri poſſibilia per creaturam, & pro illis ſatisfacere, & ultra ſuperabit in infinitum.

De circunſtantijs, & conditionibus quas habebit illa pretioſa mors, & quæ conuenientiores erunt ei. Cap. CCLIX.

ET quoniã illa pretioſiſſima mors, &, infiniti ualoris illius pretioſiſſimi & benigniſſimi, & piiſſimi hominis quo indigemus, eſt neceſſaria toti humanæ naturæ pro ſatisfactione, & in ipſa pẽdet tota reſtauratio, & totum bonum hominum; ideo uideamus quas circunſtantias habebit, & quæ conditiones ei conuenient. Et quoniam illa mors erit ſatisfactio totius naturæ humanæ, & totum bonum, & totum meritum; ideo illi morti conuenit, ut habeat omnes conditiones per quas poterit eſſe magis meritoria, & ſatisfactiua, ac magis accepta, & per quas poterit declarari maior bona uoluntas, bonum cor, & intimus affectus cordis hominis illius morientis. Vnde oportet, quòd talis mors, ut dictum eſt, ſit uoluntariè accepta, ac ſpontè, quia aliter nil proficeret. Et ideo oportet, ꝙ ille benigniſſimus homo uelit ſuſcipere, & ſuſtinere mortẽ libenter, & ſpontè, & cum bona uoluntate; & ideo habebit maximum amorem, & maximam charitatem, ac ardentiſſimã & exquiſitam pietatem erga naturam humanam perditam, ut ſoluetur. Et ideo non ſolum ualet ſuſtinere, & recipere mortem, inimo per talem modum, & per talẽ formã, in quibus talis mors ſua erit magis meritoria, & magis ſatisfactoria, magis utilis, & commodoſa pro humana natura; & ꝙ etiam conueniat ſuæ piiſſimæ uoluntati, & charitati ardentiſſimæ. Et ideo quia ille homo recipit mortem nõ inuitus, nec ignoranter, inimo ipſo ſciente, ꝑmittente, & uolente; ideo talis mors oportet vt ſit deliberata, & ordinata ꝑ ipſummet, & nõ fiet cũ caſu fortuito,

Cap. 254. *Quòd mors Chriſti ſit uoluntaria.*

Quòd mors Chriſti ſit deliberata, & electa.

to, & ſed ipſemet eligat uolūtariè talem mortē, qualem uoluerit,& nihil fiat in ſua morte cōtra ſuā uolūtatem.

Et qa quanto mors erit cū maiori pęna magis crudelis & doloroſa,ac magis ignominioſa,& turpis,& opprobrioſa, ac deriſoria ſi ſit uoluntariè aſſumpta, tanto erit magis meritoria, & ſatisfactoria, & commodoſior humanæ naturæ, ac magis acceptabilis Deo;ideo certè conueniet amatori ardentiſſimo, & pietatis illius piiſſimi hominis,ut non ſolum uelit ſuſtinere mortem,immo talem mortem, ſicut dictum eſt, quia hoc erit maius bonum, quòd poteſt facere. Et ideo conuenit ſuæ maximæ bonitati,ut faciat tantum bonum,quo non poterit eſſe maius,nec melius,nec excogitari. Vnde ille hō piiſſimus erit perſona infinita; & iō cō uenit ei facere tm̄ bonum,ut ſua mors pretioſiſſima ſuperet,& excędat omnia peccata,& ut nō poſſit magis ſuperare, ut habeat omne meritum. Et ideo conueniet,ꝙ omnes cōditiones,& omnes circunſtantiæ, quæ poterunt reddere illam mortem difficillimam,pęnaliſſimam,per omnem modū atrociſſimā,& crudeliſſimā,doloroſiſſimā, ac ignominioſiſſimā, ſint in illa morte,ſeu comitentur eā. Et iō cōuenit,ꝙ fiat in loco publico,& ſolemni,& nō in occulto:de die,& nō nocte,& ſic de aliis circunſtantiis;& oportebit, ꝙ genus mortis ſit turpiſſimum,& ignominioſiſſimum.

Quòd ſit de ſpectiſſima.

Quòd ſit in loco publico.

Quomodo autem poterunt fieri iſta, faciliter poſſumus cognoſcere,ſi cōſideremus illos per quos talis mors fiet,quoniam oportet ꝙ ſint inimici ſui maximi. Vnde iā dictum eſt, ꝙ ille primus Angelus, ſcilicet diabolus,erit inimicus capitalis illius hominis, & habebit ipſum odio in ſummo, & ideo tractabit mortem ſuam,& inflammabit aliquos homines ad ſummum odium iſtius per ſummam inimicitiam. Et ideo illi homines,qui erunt inimici ſui,non ſolū deſiderabūt ipſum occidere,immo et inferre mortem turpiſſimā,& amariſſimā,& talem qualis dicta eſt. Et multū bene cōuenit illi talis mors,quo inimici eius multū deſiderabunt ei inferre talem mortem, ut dium

Cap. 256.

ctum eſt,& ipſe cum gaudio & bona voluntate ſuſcipiet eam;& ſic eorum deſiderium,& voluntas in hoc concordat; ſed in iſto non erit ſimilis voluntas, quia ipſi mala, & peſſima voluntate,& peruerſa intentione inflammati, eum occident, ſed ipſe bona voluntate, & intimo cordis affectu propter ſaluationem totius humanæ naturæ ad honorem Dei,& ad offenſam placandam, mortem libenter ſuſtinebit. Et quia ipſe nullam oſtendet poteſtatem, ſed totam abſcondet, ideo non poterit eum occidere, & tractare ſecundum ſuam malam & peruerſam voluntatem,quantum ipſemet permittet. Ecce magnum myſterium erit ibi,quia ipſa malitia deſtruet ſeipſam,quia quãto magis inimici eius per malitiam,& iniquitatem dabũt mortem,tanto magis ipſa mors erit meritoria, & ſatisfactiua pro peccatis,& deſtruet malitiam;& ſic deſtruet ſeipſam, & iniquitas erit contra ſeipſam. Non enim poteſt fieri talis mors niſi per iniquitatem,& etiam non fiet niſi propter iniquitatem; & ſic per iniquitatem, & malitiã deſtruitur,& annihilatur ipſa malitia,& iniquitas. Et ſic ipſa iniquitas, & malitia facient mortem ſuam, & colligent virgas ad ſeipſas percutiendas,& ipſa iniquitas occidet ſeipſam. Et ita patent conditiones, & circunſtantiæ in generali, quæ erunt conuenientes iſti morti pretioſiſſimæ, quę neceſſaria erit pro ſatisfactione hominum.

Chriſtũ competebat mori in cruce.

Mors deſtruet mortem.

Declaratio magis in ſpeciali, quàm rationabiliter ſequitur ſaluatio humanæ naturæ per talem amorem. Cap. CCLX.

NVlli autem dubium poteſt eſſe quantum donum ſit,quantique pretii illud quòd ille homo qui erit Deus, & homo, & filius Dei,dabit deitati,quando dabit vitam ſuã pretioſiſſimã morti ad honorẽ deitatis ſpontè. Nulli dubium etiam poteſt eſſe, quin tale opus ſummè laudabile

ſit,

ſit, & ſummè præmiabile ab ipſa deitate, Qui enim tantum donum ſponte dat Deo, non debet eſſe ſine retributione. Neceſſe erit ergo, quòd, ſi ille homo det tantum donum Deo, quod deitas retribuat ei; aliter aut Deus eſſet iniuſtus, ſi nollet retribuere, aut impotens ſi non poſſet, quod alienum eſt a Deo. Sed qui retribuit aliqd alicui, dat ſibi illud quòd nō habet, aut dimittit ei quod ab ipſo poſſet exigi. Et quia talis perſona erit Deus, & homo, ſic nullo indigebat, quia una perſona erit Deus & homo. Et ſic nihil poterit dare tali perſonæ, quia pleniſſima eſt. Item etiam talis perſona nihil debebit, quod poſtea ei dimitti. Nec indigebit mereri aliquid pro ſeipſo etiam quantum ad humanitatem, quia omnia quæ humanitas illa poterat habere, debentur ei ratione unionis cum deitate. Quid ergo tribuetur illi qui nulla re indiget, & quid dimittetur illi qui nihil debet? Ecce ex vna parte eſt neceſſitas retribuendi, & ex alia parte impoſſibilitas recipiendi, quia neceſſe eſt Deum ſecundum iuſtitiam reddere quod debet illi qui meretur, & non eſt aliquid quod reddat. Sed ſi tanta debita eſt merces, nec redditur a Deo illi homini, nec alteri, in uanum uidetur feciſſe tantum opus ad honorem Dei. Neceſſe eſt ergo, quòd alteri reddatur, quia non poterat reddi illi. Si ergo ille homo uoluerit dare illud, quod ei debebitur alicui alteri poterit, nec ipſa deitas poteſt de iure prohibere illi, aut poterit denegare illi cui dabit, immo iuſtum, & neceſſarium erit, ut diuina natura reddat mercedem illi, cui perſona illa uoluerit dare, quia licebit ei dare quod ſuum eſt; & deitas non poterit reddere illud quod debet, niſi alicui alteri. Sed quibus conuenientius ille homo tribuet mercedem, & retributionem, & fructum ſuæ mortis pretioſiſſimæ, quàm hominibus, ſeu quos conuenientius, & iuſtius faciet heredes tanti debiti, quo ipſe non eget, & tantæ abundantiæ, quàm parentes, & fratres ſuos, ſcilicet alios homines, quos uidebit tot & tantis debitis obligatos, & ſumma paupertate defi[illegible], &

Quòd Deus neceſſario reddet hominibus vitam propter mortem Chriſti.

eſſe in profundo miſeriarum, ut ſcilicet illis dimittatur illud quod debent pro peccatis, & offenſis, & detur illud quo priuati erant propter peccata, & offenſas. Nihil enim uidetur rationabilius, nihil deſiderabilius. Quicunque igitur accedet ad Deum nomine iſtius hominis, nullo modo repelletur. Ecce igitur qualiter homo ipſe liberabit alios homines, & redimet: quia illud quod ſponte dabit Deo, computabit pro debito quod illi debent.

Quòd propter mortē Chriſti nemo accedēs ad Deum repellitur.

Humana.n.natura dabit in illo homine ſponte, & nō ex debito quod ſuum erit, ut redimat ſe, & liberet in alijs hominibus in quibus quod ex debito exigebatur, nō habet unde reddat. Omnes igitur homines, qui ad gratiam illam uoluerint adhærere illi homini liberè cum digno affectu, liberabuntur a ſecunda obligatione infinita, quæ eſt propter peccatum & offenſam; & per conſequens liberabuntur ab ira Dei, & à pœna æterna, & a poteſtate diaboli, & reconciliabuntur Deo, & dabitur eis æternum gaudium quod perdiderit. Qui uerò illam gratiam contemnent, iuſtè peribunt in æternum, & incurrent pœnam infinitam quam debuerunt, quia non reddent debitum, nec ſatisfacient.

Quòd Chriſto Regnū cœleſte dupliciter debebatur.

Item etiam ad confirmationem iſtorum conſiderandum eſt, quòd illi Homini debebatur Regnum cœleſte, & hæreditas cœleſtis duobus modis. Primò ex eo, quia ille homo, inquantum homo, erit filius Dei, quia immediatè recipiet animam rationalem, & erit formatus quantum ad corpus immediatè a Deo, & erit obediens ſemper Deo. ut patri cuſtodiens formam filiationis; & ideo neceſſario erit hæres Dei inquantum homo, unde quia inter omnes homines iſte ſolus erit bonus filius Dei; & per conſequens iure filiationis, & paternitatis, tota hæreditas quæ debebatur omnibus hominibus inſimul, ſi ſeruaſſent formam filiationis, & feciſſent, ut filii debebitur de iure iſti homini, quam alii homines iuſtè perdiderunt.

Quam-

Quamuis ergo iſte homo non moreretur, debebitur tamen ei totius humanæ naturæ hæreditas, quam Deus debebat dare ſi primi homines non fuiſſent inobedientes. Et iſto iure nullus alius homo poterit eſſe particeps hæreditatis cœleſtis. Sed alio modo, & alio iure debetur tota hæreditas cœleſtis illi homini, ſcilicet per meritum ſuæ pretioſiſſimæ mortis, quia morietur laudabiliter ad honorem Dei, & per iuſtitiam ueram, & per meritum iuſtiſſimè debebitur ei tota hæreditas cœleſtis, quæ omnibus hominibus debebat dari, ſi primi homines manſiſſent obedientes. Et ſic duplici iure debebitur tota hæreditas cœleſtis illi homini, & quia ei ſufficit habere illam hæreditatem per primum ius, & non indigebit ſecundo iure; ideo dabit aliis hominibus ſecundum ius quod acquiſiuit per meritum ſuæ mortis, & ſic ille homo iuſtè reſtituet alios homines fratres ſuos ſibi adhærere uolentes ad hæreditatem cœleſtem, quia dabit eis ius ſecundum quod ipſe non indigebit; & ſic quicquid ille homo acquiret, per mortem ſuam dabit aliis hominibus. Et quia in morte ſua erit infinitum meritum, ſic dabit aliis infinitum meritum, quia ipſemet nõ indigebit. Et ſic relinquitur, quòd homines qui ſibi adhærent, habebunt infinitum meritum, & infinitum ius, per quod debebitur eis Regnum cœleſtem, & hæreditas cœleſtis. Et ſic ille homo per mortem ſuam ditabit totam humanam naturam, quæ erat pauperrima, quia implebit eam merito ſuo infinito. Vnde diuitiæ, & theſauri humanæ naturæ non ſunt niſi merita. Et ideo per mortem iſtius hominis, natura humana erit pleniſſima, ditiſſima, & abundantiſſima; ita quod amplius non poterit abundare, nec creſcere. Et tales diuitiæ, & theſauri erunt incorruptibiles, quia tale meritum erit æternum, & ſemper manens; quia meritum non poteſt deſtrui, niſi per ſuum contrarium, ſcilicet per culpam, & demeritum, ac diſplicitum, ſed nulla erit culpa quæ poſſet deſtruere meritũ illud, & ideo erit ſemper in ſua virtute.

Et eſt ſententia Bernardi.

Apparet ergo qualiter rationabiliter ſequitur ſaluatio humanæ naturæ per mortem illius hominis, qua omnis homo indiget.

Qualiter illa mors ſe habebit ad culpas, & offenſas. Capitulo CCLXI.

Capi269. QVoniam autem iam declaratum eſt in tractatu de lapſu, ſeu perditione hominis, ꝙ in tota natura humana erant tres culpæ, prima erit generaliſſima, quæ reſpiciebat omnes homines, & erat totius humanæ naturæ, & iſta erat culpa, ſeu offenſa duorum primorum hominum, & iſta clauſerat omnibus portam cœleſtem; alia erat culpa originalis, quam contrahit anima, quia coniungitur carni corruptè, & tertia perſonalis, & actualis, & iſta multiplicatur in quolibet homine ſine numero; & quia iſta mors pretioſiſſima, delebit omnes culpas & offenſas totius humanæ naturæ, ideo oportet uidere qualiter ſe habebit ad iſtas tres culpas. Vnde prima culpa, ſeu offenſa, non eſt niſi una in tota natura humana, & eſt radicalis, & latiſſima; & quia eſt prima, ideo mors illius hominis primo, & principaliter tollit totaliter illam generalē culpam, & iniuriam, & erit ſatisfactio pro ea; & hoc ſtatim quando mors erit facta; & ſic remouebit totaliter, & uniuerſaliter a tota natura humana. Sed aliæ duæ culpæ particulares, quæ ſunt in quolibet homine particulari, & quæ reſpiciunt particulares perſonas, non tollentur, nec deſtruentur ſtatim poſt mortem, ſed oportebit, ꝙ quilibet homo adhæreat illi morti, & uniatur illi homini, & fiat membrum eius, & efficiatur de ſua ſocietate, & familia; aliter meritum ſuæ mortis nō poterit ſatisfacere pro illo, nec aliàs aliter efficietur particeps in merito ſuæ mortis, nec recipiet uirtutem ſuę mortis pro ſe. Sed quia paruuli, qui non habent uſum liberi

Mors Chriſti totaliter tollit originale.

arbitrii, non poterunt adhærere in propria perſona illi morti; ideo ſufficit ꝙ alii qui habebunt uſum liberi arbitrii, adhæreant pro eis. Vnde quia culpa eorum non eſt actualis; immo euenit eis per aliam perſonam, & nõ per propriam uoluntatem; ideo alia perſona poterit ſupplere uices eorum, & adhærere pro eis. Sed in adultis, quia poſſunt per propriam uoluntatem, & liberum arbitrium adhærere, & uniri illi homini; ideo erit neceſſe, ꝙ ſi uolunt, ꝙ mors illius hominis eis proficiat, ꝙ actualiter uniãtur cum eo, & fiant membra eius. Vnde quia iam declaratũ eſt; ꝙ homines erant membra primi Angeli mali, & diaboli; ideo oportebit, ꝙ relinquant, & deſinant eſſe membra diaboli, & fiunt membra iſtius hominis, & hoc uolũtariè, & ſpõtè, & ſine coactione; quia ſicut mors eius fuit ſuſcepta uolũtariè, quia aliter nihil proficeret; ita erit neceſſe, ꝙ homines qui uoluerint eſſe participes ſui meriti, & ſuæ mortis, uoluntariè vniantur ei, & incorporentur, quia aliter nihil proficeret eis mors eius. Et ideo erit neceſſe, ꝙ relinquent priorem uitam, & antiquam quam tenuerunt, quæ erant ſecundum diabolum, & recipiant uitam nouam iſtius hominis, quę erit ſecundum Deum: Et ut fiat certa diſtinctio inter homines, qui fient membra eius, & alios, neceſſe erit etiã, quòd ſint aliqua ſigna manifeſta per quæ ſignentur membra ſua, quæ recipiãtur ab hominibus qui uolunt eſſe membra eius, & de ſua ſocietate. Sic ergo oportebit, quòd homines adhæreant ei, & uniantur, & quòd hoc fiat recipiendo aliqua ſigna ab ipſo ordinata.

Nota digniſſimum.

Cap. 246.

Ecce igitur qualiter iſta pretioſiſſima mors ſe habebit ad delendas offenſas mundi, & culpas hominum. quoniã non delebit, nec deſtruet proprias culpas, & offenſas cuiuslibet hominis quas quilibet commiſit per propriã uolutnatem, niſi cuilibet diſpliceant omnes culpæ & offenſæ quas fecit, & eas odio habeat, & tunc mors illa ſatisfaciet pro omnibus peccatis cuiuslibet, dum tamen efficiãtur membra eius. Sed ad delendam culpam originale,

Mors Chriſti non tulit peccata actualia. ſingulorum.

nō erit neceſſe, ꝙ aliqs habeat diſplicentiā, quia non cōmiſit eā ꝑ propriam uoluntatem, nec ēt ad delendā culpā generalē totius humanę naturę erit neceſſe, ꝙ aliquis doleat, q̄ a illa delebitur totaliter per mortem ſtatim hominibus ignorantibus, ſed tamē bene fuit neceſſe, ꝙ primi parentes qui eā cōmiſerunt, de illa culpa doluerint; & eis diſplicuerit, aliter quo adipſos nō deleretur. Ad deſtruēdā enim totaliter culpā, & offenſam contra Deū, neceſſaria eſt ſatisfactio infinita, ut dictū eſt; & ēt eſt neceſſe, q̄d ille q̄ cōmiſit, hēat diſplicentiā de illa offenſa & culpa, & ei diſpliceat. Sine ergo morte iſtius hominis q̄ erit Deus, & hō, nulla culpa, & offenſa pōt deleri, ſeu deſtrui. Vnde ēt nō ſolū eſt neceſſaria ſatisfactio infinita ꝓꝑ pęnā infinitā debitè ſoluendā, & redimēdā. immo eſt ēt neceſſaria infinita diſplicētia de culpa, & offenſa, q̄ eſt contra Deū, q̄ eſt infinitus bonus. Vnde offenſa, q̄ eſt cōtra infinitam bonitatē, non poteſt deleri ad plenū niſi ꝑ infinitā diſplicentiam. quā nullus homo poterit habere; & ideo ad ſupplementū eſt neceſſaria mors illius hominis, ut pro pęna debita ſatisfaciat, & pro diſplicētia ſuppleat. Et iō neceſſariò erit ad liberandū hominē de peccatis; q̄ fecit contra Deū, ꝙ ille homo qui erit ꝑſona infinita, non ſolum moriatur, ſed ēt doleat pro peccatis hominū præteritis, præſentibus, & futuris, & ei diſpliceant in infinitū. Et ſic non ſolū patietur in corpore, immo ēt in anima ad ſatisfaciēdū pro peccatis plenariè. Nam. n. omnis offenſa, & iniuria, ac culpa contra Deū, obligat in infinitā pœnā, q̄ a eſt cōtra Deū omnipotētē. qui ē infinita iuſtitia; & hoc ꝓꝑ contēptū Dei; & ideo oportet, ꝙ ſatisfactio ſit infinita. Et quia ēt talis offenſa eſt contra infinitā bonitatē, & benignitatē; ideo ēt pro plenaria ſatisfactione requirit infinitā diſplicentiā. quia ſumma bonitas fuit offenſa. quæ eſt in infinitum amabilis. Ideo quantum eſt amabilis, tantum offenſa contra ipſum eſt diſplicibilis, & odibilis. Et ideo erit neceſſarium, ꝙ ille homo triſtetur ueraciter, & doleat de offenſis hominum.

Cap. 252.

Qua-

Qualiter ſe debebit habere ille homo poſt mortem ſuam ſpontè ſuſceptam. Cap. CCLXII.

MOnſtratum eſt autem ſupra, qualiter ſummè erit neceſſaria mors tanti hominis, qui ſit Deus, & homo, pro ſatisfactione totius humanæ naturæ: & uiſum eſt qualiter mors eius poterit ſatisfacere; & ideo reſtat uidere quid debebit facere talis homo poſt mortem ſuam, & quid neceſſarium erit quid faciet ultra pro hominibus, & quid ſequi debeat poſt mortem ſuam. Videamus ergo ſi debeat remanere mortuus, uel iterum reuertetur ad uitam. Et quoniam ille homo erit Deus, & homo, & per conſequens omnipotens, ſapientiſſimus, optimus, & benigniſſimus, ideo omnia quæ faciet, faciet ſapientiſſimè, benigniſſimè, & rationabiliſſimè. Et ideo neceſſarium erit, ut iterum redeat uiuus, & ſuſcitet ſeipſum de morte per propriam potentiam, & non maneat in morte. Sicut enim mors eius erit neceſſaria; ita etiam reſurrectio ſua erit neceſſaria, ſed non ad ſatisfaciendum, nec delendum peccata, & offenſas, quia mors eius operabitur pleniſſimè ad ſatisfaciendum pro peccatis. Sed niſi poſt mortem ſuam ſequeretur ſua reſurrectio, & reſuſcitatio, mors eius eſſet perdita quo ad homines, & totum eſſet fruſtra; quia nullus haberet ſpem, nec fidem in eum, nec in merito ſuæ mortis, nec uniretur, nec adhæreret ei; & ſic pretioſiſſima mors non eſſet utilis hominibus. Et ſic erit neceſſe, quòd reuertatur uiuus poſt mortem, & reſurgat; & hoc requirit neceſſitas liberationis humanæ naturæ, & ipſamet mors ſuam, ut meritum tantæ mortis non perdatur. Et ideo poſtquàm mors facta erit, ad nihil utile eſſet ſtare mortuum; immo ſummè damnoſum, & inutilem, ac deſtructiuum totius boni. Sicut enim ipſe ſuſcipiet

Cap. 254.

Quòd Chriſtus debuit reſurgere.

mortem uoluntariè, & ſponte pp honorem deitatis, & pp utilitatem totius humanæ naturæ, ita et pp eãdem utilitatem neceſſariũ erit, ꝙ ſuſcitet ſeipſum à mortuis. Et ideo neceſſarium erit humanæ naturæ, ꝙ talis perſona, quæ ſic erit Deus & homo, faciat ſatisfactionem, ut per mortem ſuam poſſit ſatisfacere; & iterum poſt mortem poſſit reſurgere, & ſeipſum ſuſcitare, quia utrunque eſt neceſſarium humanæ naturæ, & unum ſine altero nihil proficeret. Ad hoc enim ualebit, & eſt neceſſaria unitas perſonæ, & diuerſitas naturarum duarum. ſ. diuinæ & humanæ in illo homine, ut illud quod opus erit fieri ad reſtaurationem, & ſatisfactionem, ſi humana natura nõ poterit, diuina faciat; & ſi non conuenit diuinæ naturæ, humana exhibeat; & non alius, neque aliud, ſed ut ſic idẽ ipſe qui perfectè exiſtens Deus & homo, per humanam ſoluat quod illa debet, & per diuinam poſſit quod expedit, ut ſic diuina natura iuuet humanam, in quibus ipſa nõ poterit. Item etiam erit neceſſario, ꝙ reſurgat a mortuis, quia ſuum corpus glorioſiſſimum nõ debet corrumpi, nec reuerti in puluerem, quia etiam non debebit mori niſi uelit, ut dictum eſt. Et ideo neceſſe eſt, quòd reſurgat corpus, aliter deitas faceret iniuſtitiam humanitati, quo fieri non debet.

Ad quid ſit diuerſitas naturarum in una perſona Christi.

Corpus Chriſti non debuit corrumpi.

Sed qualiter debebit reſurgere; uel mortalis ut prius, uel immortalis totaliter, ut amplius non poſſit mori? Et dicendum, ꝙ totaliter immortalis, ut in æternum mori non poſſit, nec pati, quia ſua mors amplius non proficeret, nec erit neceſſaria, quia mors prima ſufficit in perpetuũ. Et ideo debebit reaſſumere corpus ſuũ in ſtatu vltimato & pfecto, ad quẽ ordinatá fuerat humana natura.

Debuit reſurgere immortalis.

Præterea etiam non ſolum erit neceſſaria reſuſcitatio illius hominis, ammo etiam neceſſaria erit Aſcẽſio eius in cęlum, ut recipiat poſſeſſionẽ pro humana natura, & hoc regni cœlorum, & hæreditatis cœleſtis, quæ debebitur ei duplici iure, ut iam declaratũ eſt. Et ideo oportebit, ꝙ cõpletis omnibus, quæ pertinebunt ad ſatiſfactionẽ, & ad

libe-

liberationē humanæ naturæ, aſcendat ad Regnū cęlorū. Tali igitur indiget humana natura, qui poſſit ſatisfacere, & mori, & reſurgere a mortuis, & aſcendere in cęlum, & accipere poſſeſſionem hæreditatis, propter quam habē dam creata fuit humana natura. *Debuit ad cęlum aſcendere. Cap. 209.*

Qualiter ſe habebit ille homo ad omnes creaturas. Cap. CCLXIII.

ET, qm̄ totum uniuerſum, ſeu uniuerſitas creaturarū, eſt diuiſa in quatuor partes, quia Angelica natura diuiſa ē, & partita in duas partes. ſ. in Angelos bonos, & in Angelos malos, deinde eſt humana natura, deinde corporales, & quia ille homo erit creatura in ratione humanitatis, ideo cōſiderandum eſt qualiter ſe habebit, inquātum homo, ad Angelos bonos & qualiter ad malos, & qualiter ad homines, & qualiter ad mundanam, & corporalem creaturam. Et qm̄ iſte homo erit maior creatura, & altior, quæ poſſit eſſe, uel cogitari, & in altiori dignitate, quia erit una perſona in deitate, & humanitate, quia Deus & homo, ideo inquantum homo ratione illius unionis cum deitate, erit ſuper oēs creaturas, & omnis creatura erit īferior. Et iō erit dñs Angelorum, & caput eorum, qa Angeli boni non habent caput, qa primus Angelus debebant eſſe caput, q ceciditi. Et iō iſte hō reſtaurabit, & reintegrabit Angelos, & oēs Angeli erunt ſui, & ei debetur iſtud dominiū. Item erit dominus ēt malorū Angelorum, & hoc per iuſtitiā, quia primus malus Angelus erit captiuus eius, ut iam declaratum eſt. Item erit dominus omniū hominē, habens imperiū ſup omnes homines, qa erit maior inter oēs hoīes. Et iō erit caput omniū bonorū hominū, ſicut eſt de Angelis bonis, & ēt erit dominus malorum hominum, ſicut malorum Angelorum, ſed nō erit caput eorum. Et ſic idē erit caput bonorum Angelorum, & caput bonorum hominum, iō homines boni, & Angeli boni erunt membra *Chriſtus eſt caput Angelorum, & hominum bonorum.*

unius

Chriſtus homo dominus omniũ creaturarũ

unius capitis ; & ideo etiam Angeli iuuabunt homines quantum poterunt. Item etiam erit dominus omnium creaturarum mundi, quia omnes creaturæ ſunt propter hominem, & erit dominus ſuper totam humanam naturam ; & per conſequens ſuper omnes creaturas. Et idem erit dominus terræ, aquę, aeris, & ignis, & omnium quæ ſunt propter hominem. Et ſic unus erit dominus omnium creaturarum. Et iſtud dominium debebitur ei, & ratione dignitatis, & ratione meriti ſui, quia dedit uitam ſuam ad honorem Dei. Et tunc fient duo corpora totaliter oppoſita, ſeu duo exercitus, ſcilicet corpus bonorum, & corpus malorum, & quodlibet corpus habet ſuum caput, & ſuum ducem. Attamen corpus malorum erit prius, ſcilicet primus Angelus malus cum ſuis membris, ſicut erat declaratum ſuperius in tractatu de Angelo malo ; & cum iſto erunt per accidens incorporati mali homines, ſed ex oppoſita parte non erant niſi Angeli boni, qui non faciebant corpus, quia non habebant aliquam creaturam tam excellentem ſicut primus Angelus erat. Et ſic angeli boni erant truncati capite. Et ideo quia ille homo erit maior excellentior, & melior quàm fuit primus Angelus, qui corruit, ideo rectiſſimè erit caput bonorum Angelorum, & recuperabit natura Angelica caput maius, & melius, & excellentius quàm perdiderat, & erit integrata in capite ſuo. Et tunc erit in ordine creaturarum bonarum una creatura maior in bonitate, quàm ſit illa creatura mala, quæ erat maior inter creaturas malas, quoniã nulla creatura erat ita bona ſicut primus Angelus erat malus, & malum excedebat bonum inter creaturas. Sed tunc erit per contrarium, quia bonum ſuperabit malum, quia multo magis, & ſine comparatione ille homo erit melior, quàm ſit ille Angelus peior. Et ſic duobus modis per illum hominem bonum, uincet & ſuperabit malum. Primo quia ipſe erit melior, quàm ſint omnes creaturę malæ ; ſecundo, quia ipſe faciet melius, quàm omnes creaturæ fecerunt male, & facere potuerunt. Et

Cap. 243.

Cap. 246.

ſic omnibus modis, bonum factum, ſuperabit malum factum in perpetuum: quare meritò ille homo erit caput bonorum Angelorum, & hominum. Sed iſtud corpus bonorum, non poterit creſcere niſi per homines, quæ ſunt de corpore malorum hominum; & ideo oportet, q corpus bonorum pugnet contra corpus malorum, ut trahat ad ſe homines, & conuertat, & incorporet, quia homines ſunt conuertibiles ad bonum, & malum. Et ideo tunc fiet maximum bellum, & maxima pugna inter corpus bonorum, & corpus malorum, ſcilicet primus Angelus cum ſuis membris cuſtodiet quantum poterit ne perdat homines quos tenet; & corpus bonorum ſemper rapiet, & trahet homines ad ſe, & diminuet corpus malorum quantum ad homines. Sed quia potentius, & maioris uirtutis erit corpus bonorum, quàm malorum ratione capitis; ideo corpus bonorum uincet corpus malorum, & quæret homines, & trahet ad ſe, & corpus malorum perdet. Quamuis enim primus Angelus malus, qui eſt caput malorum, perdiderit homines per iniuſtitiam, ut dictum eſt, attamen non dimittet niſi per uiolentiam. Et ideo neceſſaria erit pugna fortiſſima ad ſubtrahendum homines de poteſtate ſua. Ecce ergo uiſum eſt qualiter ille homo, qui eſt Deus, & homo, ſe habebit poſt mortem ſuam; & qualiter ſe habebit ad omnes creaturas tam bonas quàm malas; & quæ fient, & quanta in uniuerſo per ſuam bonitatem, & excellentiam.

Bonum ſuperabit malũ per Chriſtum dupliciter.

Cap. 256.

De-

Declaratio per exemplum familiare qualiter duæ naturæ, ſcilicet diuina, & humana poterint concurrere in unam perſonam ſine immutatione utrinſque, & quantum eſt poſſibile. Cap. CCLXIIII.

VT autem aliqualiter uideamus qualiter diuina natura, & humana ſimul poſſunt cócurrere, ut ſint una perſona, & tamen diuina natura non perdat aliquid de excellentia, & altitudine ſua propter talem unionem, nec etiam in ſe ipſa aliquo modo mutetur, nec etiam humana, ſed remaneat in ſuo eſſe, hoc poteſt declarari per exemplum familiare, ſcilicet per literas alphabeti. Quia ſunt quinque uocales per ſe ſonum facientes, ſcilicet a, e, i, o, & u, & aliæ ſunt conſonantes. Vnde quælibet uocalis facit per ſe ſonum, & quaſi unam perſonam, quia per ſe ſonat. Inter autem iſtas literas fit coniunctio; & unio, & conſtituitur noua ſyllaba, quia duæ uocales poſſunt coniungi adinuicem, & facere unam ſyllabam, & etiam uocalis cum conſonante facit ſyllabam. Et per iſtas coniunctiones, & uniones poſſumus declarare coniunctionem, & unionem diuinæ naturæ, & humanæ in una perſona. Vnde tres ſunt uocales, quæ nunquàm perdunt ſonum ſuum, quæ ſunt totaliter immutabiles, ſcilicet, a, e, & o, & iſtæ ſignificant tres perſonas in diuinis, quæ ſunt immutabiles totaliter, & nunquàm poſſunt perdere ſonum ſuum. Sed ſunt duæ aliæ uocales, quæ poſſunt perdere ſonum proprium ſuum, & mutari in ſonum conſonantis literæ; & ſunt in ſe mutabiles, ſcilicet i, & u, & ſignificant duas naturas creatas, quæ faciunt perſonam, ſcilicet naturam Angelicam, & naturam humanam, quę poſſunt perdere ſonum ſuum, & ſunt mutabiles; unde iſta uocalis, i, ſignificat naturam Angelilam, quæ eſt ſimplex, non habens corpus, ſed iſta uocalis, u, ſignificat perſonam, ſeu naturā humanam, quæ habet duas partes, ſcilicet corpus, & animam,

quaſi duas tibias. Et ideo ſicut ſunt quinque perſonæ in rebus,ſcilicet tres diuinæ; & duæ aliæ,ſcilicet Angelica,& humana. Iſtę quinque quaſi ſunt quinque uocales per ſe ſonantes, & aliæ conſonantes poſſunt ſignificare omnes alias creaturas, & naturas inferiores, quæ ſunt propter iſtas, quæ non faciunt perſonam. Sicut igitur una uocalis immutabilis ſuſcipit aliam uocalem mutabilem ad ſe,& fit una ſyllaba, quaſi unus ſonus,& quælibet ſeruat ſuam naturam, quæ remanet uocalis,ut patet dicendo,au,eu,ita ſimiliter perſona diuina immutabilis poteſt ſuſcipere naturam humanam mutabilem ad ſe, ut ſint una perſona; & quælibet natura ſeruabit ſuam propriam naturam; & remanebit humana natura humana,& diuina natura diuina. Et etiam quando iſta uocalis a, uel e, quæ prima, & principalis ſuſcipit iſtam uocalem u, in ſuam perſonam, & in ſuum ſonum primo eſt a, uel e, & facit per ſe ſonum,ſed tamen nondum eſt,u,ſed in puncto dum,u, formatur, ſuſcipitur ab iſta uocali, a, uel, e, ita quòd, u, per ſe non exiſtit prius; & poſtea ſuſcipitur, immo ſimul dum fit, ſuſcipitur. Ita conformiter diuina natura,ſeu diuina perſona,quę iam ab æterno eſt,poteſt ſuſcipere humanam naturam in ſuam perſonam, non quod humana natura illa prius exiſtat in ſe, ſeu illa humanitas,ſed ſimul in puncto, dum fiet, ſuſcipietur à diuina perſona, & ſuſtentabitur in ea, & non in ſeipſa,nec faciet perſonam per ſe;& ſic non erit ibi niſi una perſona, ſcilicet perſona diuina,quæ iam prius erat perfecta per ſe, quàm exiſtens in ſe ipſa. Sicut enim iſta uocalis, u, quæ ſuſcipitur ab, a, poteſt habere duos modos exiſtendi, unum per ſe dicendo, u, & tunc per ſe facit ſyllabam, & quaſi ſuam perſonam, alium modum habet exiſtendi in alio quando coniungitur cum,a, uel cum,e,& tunc non facit ſyllabam per ſe,nec ſonum per ſe,immo ſonat cum, a,dicendo au; ita ſimiliter humanitas,ſeu natura humana poteſt habere duos modos exiſtendi, vnum per ſe, & tunc faciet perſonam, & eſt homo; alium quum coniungitur

iungitur cum alia natura prius exiſtente, ſcilicet diuina; & tunc non facit perſonam, ſed perſonatur, ſcilicet in diuina. Et ſicut uocalis principalior, & maior, & immutabilis, ſemper eſt prior, & ſuſcipit aliam: & uocalis minus principalis, & minor, & mutabilis, ſuſcipitur, ita natura diuina, quæ eſt principalior, & maior, & immutabilis, ſuſcipiet humanam; & ipſa humana, quæ eſt minus principalis, & minor, & mutabilis, ſuſcipietur. Et ſicut iſta uocalis, a, uel, e, maior, & immutabilis, dum ſuſcipit iſtam uocalem, nullo modo mutatur in ſe, nec diminuitur, nec alteratur, nec aliquid perdit de ſua dignitate, & de ſua excellentia propter talem ſuſceptionem, ſed ſolum iuuat aliam uocalem, & ſuſtinet, nihil perdendo de ſuo; ita conformiter perſona diuina, ſeu natura diuina poteſt ſuſcipere humanam naturam in ſe, & in ſua perſona; & tamen propter hoc nihil perdet de ſua dignitate, nec de ſua excellentia, nec aliquid mutabitur in ea, immo ipſa remanebit totaliter ut fuit prius, ſed ſolum iuuabit, & ſuſtinebit aliam naturam, & exaltabit eam, ut faciat unam perſonam cum ea; & natura humana propter hoc aſſumet maiorem denominationem, & excellentiam, ut uocatur homo Deus. Quia enim neceſſario ibi homo eſt, ergo neceſſario illa perſona dicetur homo, & Deus: Deus propter naturam diuinam, & homo propter naturam humanam, & tamen non erit niſi una ſimplex perſona ſcilicet diuina. Et ſicut natura humana aſcendet ad dignitatem, & excellentiam, & ſummè exaltabitur, & tamen propter hoc natura diuina nil perdet de ſuo, nec aliquo modo diminuetur, nec deſcendet de ſua dignitate, nec humiliabitur, ſed alia meliorabitur, ſicut Imperator, uel Rex nil perdet de ſua dignitate, ſi ſuſcipiat ſponſam de infimo genere, ſed ſponſa exaltabitur ſine diminutione Regis. Ecce ergo exemplum familiare per coniunctionem uocalium inter ſe ad uidendum qualiter fieri poteſt coniunctio diuinæ naturæ, & humana in unitate perſonæ, quod eſt ualde proprium, & maximè quia iſta uocalis, u, ſignifi-

cat

cat humanam naturam, ut dictum eſt. Item etiam poteſt eſſe exemplum de arboribus, quando inuicem inſeruntur, unde fiunt coniunctiones, & uniones inter diuerſas naturas arborum; ita quòd una arbor ſuſcipit aliam in ſe, & fiunt una arbor quaſi una perſona; & una arbor viuit in natura alterius arboris; ita etiam diuina natura poteſt ſuſcipere humanam naturam, & poteſt fieri inſertio unius naturæ in aliam.

Quòd hoc non ſit impoſsibile Deo: *nec repugnet hominem aſſumere.* *Cap.* CCLXV.

Quòd autem hoc non ſit impoſſibile fieri, nec repugnet aliquo modo Deo, manifeſtatur hoc modo; Sicut enim placuit Deo coniungere naturam intellectualem carni, & hoc potuit facere; ita etiam poterit proportionare aliquam humanitatem ſibi, ut ſit capax deitatis, ut ſicut potuit facere, quòd natura corporalis tantum aſcenderet ut eſſet capax naturæ intellectualis, ſcilicet animæ rationalis: ita poterit facere, quòd natura humana tantum aſcendat, ut ſit capax deitatis. Et ſicut potuit facere, quòd natura corporalis eſſet capax ſuæ imaginis creatæ, ſcilicet animæ rationalis, ita poterit facere, quòd humana natura ſit capax ſuæ imaginis increatæ; ita quòd quum nō ſint duæ imagines Dei, ſcilicet creata, & increata: ſicut natura corporalis tantum potuit aſcendere, ut eſſet proportionata imagini creatæ. Vnde iam in humana natura eſt ſua imago increata, ſcilicet in cœlo in Chriſto; & etiam eſt imago ſua creata, ſcilicet anima rationalis. Et magis uidetur conuenire imago increata cum imagine creata, quàm ipſa imago creata cum natura corporali. Et ſic non repugnat, quòd imago Dei increata uniatur humani-

tati,

tati,in qua eſt imago Dei creata. Et ideo ſicut Deus face re potuit,ut ſua imago creata, & intellectualis, ſcilicet anima rationalis faciat unam perſonam cum natura corpo rali, ſcilicet cum carne, ſeu corpore; ita poterit facere, quòd ſua imago increata intellectualis poterit facere unam perſonam cum natura humana in aliqua ſingulari humanitate. Et ideo quia imago increata eſt iam perſona æterna, & ab æterno, & non poteſt fieri alia perſona; ideo hoc non poteſt fieri niſi ipſa humanitas aliqua perſonetur in perſona imaginis, quia duæ perſonæ non poſſunt concurrere in unam perſonam. Quando autem anima rationalis unitur corpori; tunc fit, una perſona, non tamen anima eſt perſona, quia non prius exiſtit per ſe antequàm uniatur carni, ſed ſimul creatur, & unitur. Et ideo ſi corpus, & anima debeant ſimul facere unam perſonam cum imagine increata, quæ eſt perſona, oportet, quòd ſimul, & ſemel in eodem puncto indiuiſibili, dum anima unitur corpori, ipſa imago Dei increata uniat corpus, & animam ſibi in ſua perſona, ut faciant unam perſonam cum imagine increata, nec aliter fieri poteſt; ita quòd unio corporis, & animæ non procedat, quia tunc iam facerent perſonam per ſe, ſed iſta tria ſimul coniungantur, ſcilicet corpus, & anima, & imago Dei increata, ut ſit una perſona. Et ſic apparet poſſibilitas, & nulla repugnantia coniunctionis diuinę naturæ, & humanæ in unitate perſonæ.

Epilogus. Recolligenda igitur ſunt ea, quę manifeſtata ſunt pro reparatione, ſatisfactione, & liberatione hominis, & totius humanæ naturæ. Apparet, quòd eſt neceſſarium ho

Cap. 249. mini lapſo, perdito, & ad pœnam infinitam obligato, ſi debeat, & uelit reduci, & exire de ſtatu perditionis, & per

Cap. 252. uenire ad illud bonum, propter quod factus eſt, & apparet, & eſt manifeſtum, quod ſi homo debeat liberari à ſua obligatione infinita, per quam ei debetur pœna æterna; & debeat etiam reſtitui ad illud bonum, & gaudium æternum, propter quod habendum factus eſt, neceſſaria

eſt

eſt ei infinita ſatisfactio infiniti pretii: & quòd talem ſatisfactionem tanti pretii non poteſt ſoluere niſi perſona infinita, quæ ſit Deus, & homo ſimul in eadem perſona; quia non debet niſi homo; & non poteſt niſi Deus. Patet etiam, quòd aſſumi debet ille homo de genere primi hominis, de matre uirgine ſine patre. Item etiam quòd neceſſe eſt, quòd talis homo poſſit mori ſi uelit, & quòd uita illius eſt tam pretioſa, & ſublimis, ut ſufficere poſſit ad ſoluendum, quòd debetur pro peccatis totius mundi; & plus in infinitum. Patet igitur ex his omnibus quanta ſit neceſſitas, & indigentia cuiuslibet hominis, & totius humanæ naturæ: & quèm difficilis ſit eius ſatisfactio, & liberatio, & per conſequens quantum malum ſit Deum infinitum offendere, & cõtra Deum facere, quum tanta oporteat fieri ad recuperandum eius amicitiam; & ad deſtruendum ipſam offenſam, & peccatum. *Cap. 254.* *Cap. 254.*

Hic inueſtigatur uoluntas, & intentio: propoſitum, & deliberatio Dei ad dandum talem hominem humanæ naturæ. Cap. CCLXVI.

QVoniam autem probatum eſt infallibiliter, qualiter tota natura humana, & omnis homo indiget tali homine, qui ſit Deus, & homo, aliter tota natura humana eſſet totaliter perdita; & omnis homo eſſet perditus; & quia talis homo non poteſt eſſe, niſi Deus faciat ipſum, quia non poteſt fieri ſicut alii homines, ut iam declaratum eſt; & ideo niſi Deus uelit ex ſua infinita bonitate dare talem hominem mundo, & naturæ humanæ; neceſſe eſt, quòd totus mundus ſit perditus æternaliter; ideo inueſtigare debemus, ſi Deus ex ſua bonitate uoluit dare talem hominem humanæ naturæ. Et apparet de facto, quòd uoluntas, & intentio Dei fuit dare talem hominem; alias ſequeretur, quòd omnes homines qui ſunt,

fuerunt,& erunt,ſint perditi æternaliter. & quòd nullus homo attingat finem propter quem factus eſt: & per conſequens omnes homines fruſtra eſſent, & uiuerent; & omnes creaturæ fruſtrà ſeruirent hominibus, & totus mundus eſſet fruſtrà. Sed quum Deus permittat,quòd omnes creaturæ ſuæ,quæ ſunt tam bonæ,tam pulchræ, tam bene ordinatę: ſeruiant continuè indeſinenter cum tanta diligentia toti humanæ naturæ, uideretur eſſe contra honorem ſuæ ſapientiæ, quod permitteret, & uellet, quòd omnes ſuæ creaturæ bonæ fruſtrà ſeruirent,& inaniter. Si enim nullus homo debeat ſaluari, & attingere ad finem propter quem Deus creauit illum, omnes creaturæ fruſtra ſeruiunt: & hoc eſt contra ſummam ſapientiam. Ergo poſtquam Deus,qui eſt ſummè ſapiens,permittit, & vult, ut uidemus per experientiam,quòd homines uiuunt de creaturis, & creaturæ ſuæ ſeruiunt hominibus, & ipſemet multiplicat homines ſuper terram, creando animas,& immittendo eas. Signum ergo eſt infallibile, quòd intentio ſua,& uoluntas ſua fuit ſaluare, & reparare naturam humanam, & reducere homines ad hoc propter quod facti ſunt. Non enim Deus multiplicaret genus humanum, ſed ſtatim in principio deſtruxiſſet totum ſi non habuiſſet intentionem, nec uoluntatem ſaluaſſe hominem. Ergo poſtquam non deſtruxit, ſed reſeruauit, & multiplicauit, ſignum eſt, quòd aliquid bonum uolebat facere de homine, & nullum aliud bonum poteſt facere homini: niſi quòd ipſum reducat ad illud propter quod factus eſt. Sic ergo illa quę per experientiam apparent in facto, de neceſſitate arguunt, & demonſtrant intentionem, & uoluntatem Dei circa hominem. Item etiam inconueniens uidetur, quòd Deus permittat, uel permiſerit uno momento humanum genus,& omnes creaturas quas fecit propter uſum, & ſeruitium hominis fruſtrà extitiſſe. Vnde ſi aliquo momento non fuerit in mundo aliquis qui deberet ſaluari, iam tunc mundus erat fruſtrà, quod ſumma ſapientia non

Quòd Deus filium ſuũ ꝑ nobis tradidit.

uidetur

uidetur poſſe pati, quia contra honorem ſuum eſſet; etenim iam declaratum eſt, quòd Deus nihil facit contra honorem ſuum & ſuæ ſapientiæ, & ſuæ poteſtatis,& bonitatis. Et quoniam nullus homo poteſt ſaluari abſque illo homine quem requirit tota humana natura, qui ſit Deus,& homo, ſequitur, quòd poſtquam uoluntas Dei fuit ſaluare homines, quòd etiam de neceſſitate fuit intentio ſua talem hominem dare mundo, & toti naturæ, ſicut ſupra declaratum eſt, quia ſine tali homine nullus poteſt ſaluari,ſicut dictum eſt. Ecce maximam Dei bonitatem; ecce maximam Dei miſericordiam,& pietatem; ecce optimam, & benigniſſimam Dei uoluntatem, qui tantum,& talem hominem deliberauit dare; propoſuit, & ordinauit dare hominibus, & mundo; & hoc dicunt, & teſtificantur omnes creaturæ. Ecce nunc habemus duo fundamenta manifeſta, & declarata. Primum eſt ſumma indigentia, & neceſſitas humanæ naturæ; quia non poteſt eſſe, nec cogitari maior. Secundum eſt propoſitum, & intentio uoluntatis Dei dandi talem hominem mundo, & faciendi tantum bonum humanæ naturæ, quo non poteſt fieri, nec cogitari maius. In iſtis duobus fundamentis tanquam in duabus columnis, fundabitur totus noſter proceſſus. Poſtquã enim cõſtat, ꝙ Deus deliberauit,& propoſuit,ac ordinauit ex ſua ſumma bonitate;& hoc ꝑ teſtimoniũ infallibile creaturarũ, ſuarum, dare talem, & tantum hominem naturæ humanæ,neceſſe eſt,quòd hoc fiat,& impoſſibile eſt hoc aliter fieri. Ecce ergo nunc habemus ſummam ſecuritatem habendi illum hominem, quem tam longè quęſiuimus,& inueſtigauimus.

Cap.252.

Quòd neceſſe eſt, quòd ille nouus homo tam pretioſus detur humanæ naturæ modo conuenientiſſimo.
Capitulo CCLXVII.

Cap.283. ET quoniam declaratum eſt iam, quòd neceſſe eſt, quòd iſte homo ſit, poſtquàm deliberauit eum Deus dare: & quia omnia, quæ Deus facit, operatur ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis, & ad utilitatem creaturæ rationalis, & hominis; ideo neceſſe eſt, quòd det illum nouum hominem, taliter quod ſit honor ſuæ ſapientiæ, ſuæ poteſtatis, & bonitatis, & ſit ſumma utilitas humanæ naturæ. Poſtquàm enim ipſe apponit manus, neceſſe eſt, quòd fiat ita. Et quoniam iſtud eſt maius bonum, quod Deus poſſit facere humanæ naturæ; ideo neceſſe eſt, quòd fiat modo conuenientiſſimo, & ſapientiſſimo, quia iſto mo-
Cap.281. do Deus operatur, ut declaratum eſt in capitulo de honore. Et ideo poſſumus arguere, quòd ſicut Deus præparauit iſtum mundum propter hominem, ut eſſet conueniens ad ſuſcipiendum hominem, & etiam præparauit, & diſpoſuit corpus humanum, ut eſſet conueniens, & proportionatum ad ſuſcipiendum animam rationalem ad ſuam imaginem creatam; ita ſimiliter præparabit, & diſponet naturam humanam, & homines, ut ſint conuenientes ad ſuſcipiendum iſtum hominem, quoniam quodam modo ſicut primus homo ſe habebat ad totum mundum in quo ſuſceptus eſt, & anima ad corpus in quo ſuſcipitur; ita ſe habebit iſte homo ad totam humanam naturam, & ad omnes homines, quia iſte homo debet ſuſcipi ab hominibus, & dari naturæ humanæ. Et ideo ſicut primus homo erat ſuper omnes creaturas, ita iſte homo oportet, quòd ſit ſuper omnes creaturas. Et ideo quia natura humana debet ſuſcipere iſtum hominẽ tanquàm ſummè indigens, ideo neceſſe eſt, quòd taliter diſponatur, & præparetur natura humana; & taliter primo diſponat eam, ut ſit capax, & ſit apta, & conueniens,

&

& ſit in ea capacitas ad ſuſcipiendum iſtum pretioſiſſimũ hominem. Et ideo oportet, ꝙ homines primo cognoſcãt ſuam neceſſitatem, & ſummam indigentiam, & cognoſcant ſe ſummè indigere iſto homine; & oportet ꝙ primo antequã Deus dederit iſtum hominem, ꝙ ſit ſummè deſideratus, & expectatus ab hominibus, tanquã ſummè neceſſarius, & ſummè bonus, aliter non eſſet capacitas in hominibus, q a appareret hominibus, ꝙ eſſet ſuperfluus. Ideo oportet, ꝙ primo antequã appareat, ſit promiſſus à Deo, & reuelatus, & manifeſtatus, ut homines cum uera certitudine, & credulitate firmiſſima ipſum expectent, & deſiderent. Et ideo neceſſe erit, quòd aliqui homines præcedant aduentum iſtius hominis neceſſarii; quibus Deus reuelet, & manifeſtet iſtum nouum hominem, & quibus promittat etiam eum, ut per eos promittat eum toti naturæ humanæ. Et ideo oportet, ꝙ Deus tales homines diſponat, & præparet, ut ſint apti, & conuenientes ad hoc. Et quia iſta diſpoſitio, & præparatio debet eſſe ſucceſſiua, & paulatim procedendo de imperfecto ad perfectum; & de minori ad maius, & ſemper debet creſcere donec facta ſit plena, & ſufficiens capacitas, & diſpoſitio ad ſuſcipiendum; ideo oportet, ꝙ Deus taliter diſponat genus humanum per multa tempora paulatiuè, donec ſit in humana natura plena capacitas ad ſuſcipiendum iſtum hominem pretioſiſſimum, vt. ſ. Deus magis, ac magis reuelet ipſum, & manifeſtet, & promittat, & paulatiuè magis, ac magis homines ipſum deſiderent; & ſic fiant magis, ac magis capaces. Et tantum beneficium, quo nullum eſt maius, requirit ut promittatur prius, & credatur firma fide; & promiſſum expectetur; & expectatum differatur, & dilatum amplius deſideretur, & diu deſideratum feruentius ametur, & gratioſius ſuſcipiatur. Et quia in iſto homine diuina gratia debet aſſumere humanitatẽ; & carnem, ac animam, & hoc debet fieri in muliere virgine ſine patre; ideo oportet, ꝙ vna mulier ſic diſponatur a Deo, vt ſit cõueniẽs, & apta, & digna, ut ex ipſa aſſumatur illa pretioſiſſima

Quòd debuit Chriſtus promitti.

Oportuit Deum diſponere beatam uirginẽ, ut Chriſtum conciperet.

caro, & formetur illud pretioſiſſimum corpus, quod debet uniri cum deitate, & cum perſona filii Dei in unitate perſonæ. Et ideo duæ ſunt præparationes in humana natura ad ſuſcipiendum talem hominem quo indiget, & quem Deus propoſuit dare. Vna diſpoſitio, & præparatio eſt quo ad homines, ut ſint apti ad ſuſcipiēdum eum, alia eſt quo ad carnem ſuſcipiendam, ut ſit digna uniri cū deitate. Et ideo iſtas duas diſpoſitiones, & præparationes fiendas; oportet, ꝙ Deus aſſumat unam portionem, & unam partem de tota natura humana. ſcilicet quod aſſumat unum hominem; & ipſum eligat ad hoc, ut de ipſo naſcatur multitudo hominum per continuam generationem, & generatio ſua multiplicetur: & ꝙ tales homines ſint ſignati inter omnes homines totius humanæ naturæ, ut ſcilicet Deus ſpecialiter loquatur cum eis, & eis reuelet, & manifeſtet, & promittat aduentum iſtius hominis, & per iſtos toti humanæ naturæ, ut de iſtis, & de genere iſtorum naſcatur iſta ſacratiſſima mulier, & uirgo, quę ſit mater iſtius hominis. Vnde ſi Deus non aſſumeret, nec eligeret aliquem ſpecialem populum ad omnia quæ pertinent ad aduentum illius hominis, eſſet inconfirmatio, & inordinatio in ſuo opere Dei, quod fieri non poteſt. Concluſum eſt igitur, ꝙ poſtquā Deus propoſuit dare iſtū nouū hominem, quod ex hoc neceſſe eſt, ꝙ ſit, & & oportet, ꝙ Deus det illum eo modo quo decet, & cōuenit; & per cōſequens, ꝙ antequā det illum, oportet ꝙ diſponat genus humanum ad ſuſcipiendum eum.

Duæ præparationes ad ſuſcipiēdum Chriſtum.

Quòd Deus iam dedit iſtum nouum hominem toti humanæ naturæ. Cap. CCLXVIII.

ET quoniam neceſſe eſt, quòd ille homo nouus, quo indiget omnis homo, ſit, & ueniat in mundū, poſtquā Deus ex ſua infinita bonitate propoſuit ipſum dare, ideo neceſſe eſt, ꝙ uel Deus ipſum dederit, uel adhuc dabit, neceſſe eſt, quòd uenerit in mundū, uel uēturus ſit. Et quia cōcluſum eſt, ꝙ Deus

Cap. præcedenti.

debet ipſum dare eo modo quo melius conuenit, & decet; ideo exinde concluditur, quòd iam ipſum dedit mundo, & quòd iam uenit, quoniam contra honorem ſuę ſapiētiæ eſſet dare ipſum in iſto tempore in quo natura humana ad nihilum deducta eſt. Vnde neceſſario Deus dedit illum tempore quo magis decebat, & cōueniebat dari mundo. Itē poſtquam Deus deliberauit illum hominē dare mundo, & toti naturæ humanæ; & per conſequens primo debebat diſponere totam naturam humanam ad ſuſcipiendum antequam daret, ut dictum eſt; ſequitur, quòd totum tempus naturæ humanæ diuiditur in duas partes generales, ſcilicet in tempus diſpoſitionis, & pręparationis, & in tempus ſuſceptionis; & per conſequens in tempus promiſſionis, & in tempus adimpletionis promiſſi, quia primo Deus debuit promittere ipſum, & poſtea adimplere promiſſum, & dare. Ergo iſta duo tempora debent adinuicem eſſe proportionata, & continuata; & unum immediate debet ſequi aliud, nec debet eſſe tempus medium. Sed modo Deus nō promittit illum hominem dare, nec diſponit naturam humanam ad ſuſcipiendum illum. Vnde nullus populus in mundo pręparatur ad ſuſcipiendum, nec populus Chriſtianitatis, nec populus Saracenorum, ergo nullus populus poteſt eſſe niſi populus Iudæorum. Sed modo non diſponit, nec præparat Deus populum Iudæorum ad ſuſcipiendum talem hominem, & ut talis qui eſt melior quàm primus homo fuit, naſcatur de genere eorū, immo totaliter nunc de præſenti Populus Iudęorum repugnat excellentię, & dignitati illius hominis; quoniam gens Iudęorum eſt in derſum, & opprobrium, & in uituperium omnium hominū totius mundi, & in captiuitate aliorum populorum, & ſine capite, & ſine terra, & tamen alias fuerunt in maxima dignitate, & reputatione inter homines, & per uniuerſum mundum; & modo eſt totum per oppoſitum: & in tali ſtatu fuerunt per mille annos, & ultra. Ergo ſequitur, quòd ſtatus Iudæorum, qui eſt de præſenti, & in-

Cap. præcedenti.

Tempus diſpoſitionis, & tempus ſuſceptiōis Chriſti.

tantū durauit, & totaliter repugnat illi homini, & excellētiæ eius, quia diſponere, & tractare eos ſicut modo Deus tractat eos, non eſt diſponere eos ad ſuſcipiendum talem hominem; nec ut aſſumat de carne eorum humanam naturam. Taliter enim diſpoſiti erant per mille annos, & minus indiſpoſiti, quàm modo, & tamen nihil fiebat eis: Ergo modo nihil operatur Deus in populo Iudæorum, immo mille anni ſunt, quòd Deus nihil eſt operatus per quod diſponat eos ad ſuſcipiendum talem hominem, ut de genere eorum naſcatur. Ergo cōcluditur ex quo Deus nullum populum diſponit, nec præparat ad recipiendum talem hominem, quem deliberauit dare mūdo, & quum inter iſta duo tempora non ſit dare medium, ſequitur de neceſſitate, quòd tempus diſpoſitionis, & præparationis, & promiſſionis Dei præteritum eſt; & quòd nunc ſumus in tempore adimpletionis promiſſi. Ergo ſequitur, quòd ille homo iam datus eſt humanæ naturæ, iam uenit, iam Deus dedit illum, uel nullo modo uenturus eſt, nec Deus eſt eum daturus. Sed probatum eſt, quòd Deus propoſuit eum dare; ergo concluditur de neceſſitate, ꝙ Deus eum dedit. Ergo etiam ſequitur, quòd aliquis populus fuit à Deo electus ſpecialiter, in quo Deus fecit omnes præparationes, & diſpoſitiones, quæ pertinebant ad ſuſceptionem illius hominis pretioſiſſimi, ut ille homo ſuſciperetur in mundo, & ut aſſumeret illam carnem pretioſiſſimam de genere illius populi. Sequitur etiam, quòd ille populus fuit antiquior inter omnes populos, & quòd cognoſcebat Deum, ſed nullus populus eſt talis, niſi populus Iudæorum, quæ eſt antiquiſſimus inter omnes populos mundi, & ſemper coluit unū uerū Deū. Vnde populus Chriſtianorum nouus eſt, & etiam populus Saracenorum magis nouus, ergo nullus alius populus poteſt eſſe niſi populus Iudæorum. Ergo concluditur, quòd Deus fecit omnia illa quæ pertinebant ad illum hominem quem Deus intendebat dare, & quòd de illo populo aſſumpta eſt illa uirgo mulier, de qua natus eſt immediate

Tempus promiſſionis Chriſti præteriit.

Cap. præcedenti.

Deus elegit naſci ex Iudæis.

diatè ille nouus homo ſine patre in terris. Ergo ſequitur, quòd ille homo nouus quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare toti mundo, eſt de genere Iudęorum, & de illo populo. Quare concluditur, quòd natura humana habet iam de facto, & ſuſcepit illum nouum hominem, quo ipſa indigebat, qui eſt Deus, & homo; & per conſequens, quòd iam facta, & completa eſt ſatisfactio, & ſolutio pro toto humano genere, & omnia impleta ſunt quibus natura humana indigebat, quia iam uenit Saluator, & liberator.

Quòd Ieſus Chriſtus à Iudæis crucifixus, & occiſus, eſt ille nouus homo, quæ eſt Deus, & homo, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare mundo. Cap. CCLXIX.

ET quoniam iam probatum eſt in tractatu de homine ad longum, quòd Ieſus Chriſtus eſt uerus Deus, & uerus homo, & eſt uerus filius Dei; ergo ſequitur de neceſſitate, quòd ipſe eſt illa perſona infinita, & ille homo nouus, quo indigebat omnis homo pro ſatisfactione infinita, & qui neceſſarius erat humanæ naturæ; & quem Deus propoſuerat dare mundo. Et hoc clariſſimè apparet per omnia uerba, & facta ſua; & per totum proceſſum ſuum, & per illa quæ eum ſecuta ſunt. Vnde omnes conditiones, & circunſtantiæ, quæ neceſſariæ erant ad ſatisfactionem naturæ humanæ, completæ ſunt in eo. Vnde ipſe dicit ſe eſſe Deum, & hominem: dicit ſe eſſe illum qui erat à Deo promiſſus; dixit ſe ueniſſe ad moriendum pro hominibus, & pro peccatis eorum; & iam dixit ſe mori uoluntariè, & de facto ſponte, & uoluntariè mortuus eſt; & dedit ſeipſum morti, & ſciuit, & præſciuit mortem; & dixit, & promiſit remiſſionem omnium peccatorum; & de facto remittebat peccata hominibus, & uocauit totum mun-

Cap. 253.

Quòd Ieſus ſit Meſſias.

dum ad indulgentiam, & remiſſionem omnium peccatorum, ac offenſæ Dei; & uocauit totum mundum ad Regnum cœlorum, & ad u tam æternam; & omnibus pœnitentiam in nomine eius agentibus promiſit uitam æternam; & præcepit diſcipulis ſuis prædicare pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum. Prædicauit etiam contra peccata hominum ſemper, & illa redarguebat, & ueritatem dicebat, & totus ſuus proceſſus, ac intentio erat deſtruere peccata hominum. Et etiam poſt mortem, reſurrectionem, & aſcẽſionem ſuam prædicauerunt eum ſurrexiſſe a mortuis, & aſcendiſſe in cœlum, & prædicauerunt in nomine eius remiſſionem omnium peccatorum per uniuerſum mundum. Item omnia quæ ſunt in Eccleſia ſua, ſunt contra peccata, & ad deſtruẽdum peccata; & in hoc ſignificatur, quòd ipſe eſt inimicus, & deſtructor peccatorum, & criminum. Ergo omnia iſta arguunt infallibiliter, quòd ipſe eſt ille qui fecit, & ſoluit ſatisfactionem pro peccatis hominum; & quòd ipſe eſt ille, qui erit neceſſarius toti naturæ humanæ. Si enim non eſſet ille, non pugnaret contra peccata, nec deſtrueret, nec poſſet, quia eſſet lapſus ſicut alii homines, & eſſet peccato ſubiectus. Item etiam totus populus Chriſtianus credit ipſum eſſe uerum Deum, & hominem, & eſſe uerum Saluatorem hominũ, & quòd ipſe mortuus eſt pro peccatis hominum, & ſatiſfecit per mortem ſuã. Et in tali fide uiuit, & perſeuerat tota Chriſtianitas, & in nominẽ eius remittuntur peccata. Ergo ſi Ieſus Chriſtus non eſſet ille uerus homo, qui ſatisfacere deberet pro peccatis hominum; ſequitur, quòd Deus adhuc debet eum hominibus mittere. Sed quum Deus permittat Ieſum Chriſtum regnare in mundo in tali nomine, & permittat, quòd tantus populus ſecutus fuit illum, & ſequitur in tali nomine, & fide, quòd ipſe eſt talis, qui debebat ſatisfacere pro peccatis, & per tam longa tempora; ſequitur, quòd Deus impedit ſeipſum; & facit contra ipſum, quia diſponit mundum ad non credendum.

Chriſtus eſt inimicus peccatorum.

alteri

alteri alicui tali, ſicut Ieſus Chriſtus creditur, quia oportebit, quòd ille quem mittet in mundum, faciat ſicut Ieſus Chriſtus; & dicat ſe eſſe uerum Deum & hominem; & deſtruat, & impugnet peccata. Et hoc etiam non poteſt fieri, quia ille quem mitteret, ſi faceret ſicut Ieſus Chriſtus, iam conueniret cum eo, & cum doctrina ſua, & cum operibus ſuis, quia pugnaret contra peccata, ſicut ipſe; & omnia iſta ſunt abſurda. Item populus Iudæorum, qui nunc eſt, expectat adhuc illum nouum hominem promiſſum a Deo; & populus Chriſtianus credit illum iam ueniſſe, & promiſſum eſſe adimpletum; & Deus permittit Ieſum Chriſtum regnare ſub nomine illo, ſcilicet tanquam ille qui erat promiſſus a Deo, & talis creditur a populo Chriſtiano, ſed quum Deus deliberauerit, & promiſerit dare illum hominem toti humanæ naturæ, quia omnes homines indigebãt eo, & non ſolum Iudæi, ideo Deus faceret contra ſeipſum, & impediret totum populum Chriſtianum ne ſuſciperet illum uenturum promiſſum, quia permittit alium regnare ſub illo nomine. Et ſic Deus permittendo Ieſum Chriſtum regnare ſub nomine promiſſi, ſi ipſe non eſt, non diſponeret ad ſuſcipiendum alium uenturũ, immo totaliter impediret, quod eſt impoſſibile. Et etiam Deus permitteret decipi totum populum Chriſtianorum, qui eſt, & qui fuit ſub nomine promiſſi, quia omnes Chriſtiani credunt, & crediderunt firmiter in Ieſum Chriſtum tanquam in illum qui promiſſus erat a Deo per Prophetas, & Patriarchas, & multi Iudæi crediderunt primo, & prædicauerunt; & hoc Deus non poteſt facere, quia eſſet contra honorem ſuæ bonitatis, & ſuæ ueritatis. Sed Iudæi qui expectant adhuc eſſe uenturum, ipſi decipiunt ſeipſos, quia nolunt recipere Ieſum Chriſtum, qui uenit ſub nomine promiſſi a Deo, & nullus decipit eos. Item etiam ipſi non ſunt diſpoſiti ad ſuſcipiendum Ieſum Chriſtum, primo quia expectant; ſecundo quia ſunt in miſeria, & captiuitate; & ſi *Iudæi expectãtes Chriſtum decipiunt ur.*

recipiunt

recipiunt Ieſum Chriſtum, erunt liberati; & tertio quia ipſi non ſunt modo diſpoſiti, ut de genere eorum naſcatur modo ille promiſſus. Sed etiam Chriſtiani ſunt indiſpoſiti ad ſuſcipiendum alium ſi ueniret, quia nullum expectant, quum iam credunt habere illum qui eſt promiſſus. Ergo neceſſe eſt, quòd Ieſus Chriſtus ſit ille promiſſus a Deo, & aliter fieri non poteſt. Non enim poteſt eſſe, quòd poſtquam Deus promiſit mittere, quòd primo permittat aliquem regnare in mundo ſub nomine promiſſi ab eo qui eſt deceptor & mendax, nec poteſt fieri ſi Deus intendit mittere alium, quòd ipſe permittat, ꝙ aliquis alius deceptor primo ueniat; & procedat, & regnet ſub nomine præmiſſi a Deo, quoniã ille impediret alium uenturum. Ergo neceſſe eſt, quòd ille quẽ Deus primo permittit regnare ſub nomine promiſſi a Deo, ſit ille verus promiſſus. Ergo impoſſibile eſt, quin Ieſus Chriſtus a Iudæis crucifixus, & occiſus, ſit ille uerus homo quem Deus debebat dare mundo ad ſatisfaciẽdum pro peccatis; & quo ueriſſimè humana natura indigebat; quum ipſa humana natura non indigeret niſi ut ipſa liberaretur a peccatis, & offenſis, & culpis, & haberet remedium in eis; ut ſic haberet ueniam, & indulgentiã, ac uitam ęternam, & Regnum cœlorum, quia iſta erat uera indigentia humanæ naturæ; & ipſe Ieſus Chriſtus non fecit aliud niſi deſtruere peccata, & ſemper annihilare illa; & quicquid ordinauit, totum contra peccatum ordinauit, & omnes miniſtri eius ad hoc laborauerunt, ut ipſa peccata deſtruerentur; & promiſit omnibus ſibi adhærere uolẽtibus remiſſionem omnium peccatorum, & uitam æternam, & Regnum cœlorum. Et ipſe ueraciter eſt ille quo humana natura uerè indigebat.

Quia ergo Ieſus Chriſtus eſt ille homo, & illa perſona quæ eſt neceſſaria pro ſatisfactione naturæ humanæ, habemus ergo iam applicare ei omnia quæ dicta ſunt ſuperius de reparatione, & ſatisfactione, & de conditionibus, & proprietatibus illius hominis qui erat neceſſarius ad

ſatisfa-

ſatisfaciendum pro peccatis & offenſis hominum, quoniam ipſe eſt ille quem quærebamus, & inueſtigabamus, & ideo loquebamur de ipſo ac ſi non eſſet. Ergo poſtquam ipſe Ieſus Chriſtus eſt ille, iam habemus maximã cognitionem de ipſo, & ſcimus, quòd ipſe eſt talis quem demonſtrabamus debere habere illa, & eſſe illum hominem qui erat neceſſarius hominibus perditis, & lapſis; ergo non oportet illa reiterare, ſed quilibet poteſt per ſe applicare, & concludere de Ieſu Chriſto affirmatiuè, & ueriſſimè.

Qualiter liber Dei *conuenientiſſimè habet duas partes*. Cap. CCLXX.

EX hoc rectiſſimè apparet quomodo liber Dei iã probatus, conuenientiſſimè debet habere duas partes generales, quæ ſunt duo teſtamenta, ſcilicet Teſtamentum uetus, & Teſtamentum nouum, quoniam Deus primo promiſit Ieſum Chriſtum; & poſtea dedit, & impleuit promiſſum. Et ideo liber primus eſt liber promiſſionis, & continet omnia illa quæ pertinẽt ad promiſſionem Chriſti, & ad præparationem, & ſuſceptionem: & ſecundus liber eſt liber ſuſceptionis, & adimpletionis promiſſi, in quo continentur omnia quæ pertinent ad ipſam impletionem promiſſionis. Et ambo iſti duo libri faciunt unum completum librũ Dei. Et ſic mirabiliter iſti duo libri, & iſta duo teſtamẽta adinuicem copulantur, proportionantur, & conſequuntur, & unus ſine alio eſſe non poteſt, quia promiſſio requirit adimpletionem; & adimpletio præſupponit promiſſionem; & non eſt dare medium inter iſta duo. Et ideo liber ſecundus, ſeu ſecũdum Teſtamentum nouum, eſt liber & teſtamentum ueritatis; quia ueritas eſt quando illud quod promittitur, adimpletur de facto. Et exinde concluditur infallibiliter, ꝙ antiquum Teſtamentum eſt a Deo,

Cap. 213.

Vetus Teſtamentum eſt liber promiſſionis.

Nouum Teſtamentum eſt liber ueritatis. & adimpletionis.

Deo, quoniam in illo hominibus promittitur Saluator, & nouus homo pro ſatisfactione,& liberatione hominũ ab obligatione,ut patet per ſuum proceſſum,modo per Patriarchas,modo per Prophetas, ſed ſolus Deus potuit facere talem promiſſionem,& nulla creatura neque bona, neque mala niſi ex parte Dei. Et etiam infallibiliter concluditur,ꝙ nouum Teſtamentum eſt a Deo,quia ibi dicitur illud quod promiſſum erat a Deo iã impletũ eſt, ſed nullus potuit hoc dicere,niſi Deus, ſeu ex parte Dei.

Concordia librum naturæ et ſcripturæ.

Cap.266.

Poſt lapſũ hominis,Deus operatus eſt propter Chriſtum.

Et etiam apparet mirabilis concordia inter librum naturæ,ſeu creaturarum,& inter librum ſcripturæ,quia creaturę dicũt, & teſtificãtur, ꝙ Deus propoſuerat,& deliberauerat dare talem hominem humanæ naturæ,ſicut ipſa indigebat pro ſatisfactione ſua,ut probatum eſt iam,ſed in libro ſcripturæ Deus promittit talem hominem,ſcilicet in antiquo Teſtamento;& in nouo Teſtamẽto Deus implet promiſſum,& dat illum hominem promiſſum in antiquo. Et ideo apparet,ꝙ omnes libri Dei ſunt de illo homine.ſ.de Chriſto,immo quicquid Deus operatus eſt poſt lapſum,totum eſt propter iſtum hominem nouum, & totum reſpicit hominem nouum,quia humana natura nõ indigebat niſi iſto homine nouo.ſ.Chriſto; & ideo quia iſte homo debebat exire,& extrahi de natura humana,& ſuſcipi in ea;ideo continuè operatus eſt in hominibus, & circa homines, ut de ipſis dignè poſſit exire talis homo,& ut dignè poſſit in ea ſuſcipi,nec ceſſauit operari donec ille homo factus erat in humana natura. Et ſic quum iſte homo deberet eſſe uniuerſalis toti humanæ naturæ;ſequitur,quòd quicquid Deus operabitur in humana natura,totum propter iſtum hominem operababatur uſque ad aduentum eius.

Neceſſitas credendi fidem Chriſtianam. Capitulo CCLXXI.

QVoniam autem iam declaratum eſt in partibus præcedentibus debitum credendi, immo obligatio credēdi fidem Chriſtianam, & hoc per creaturas; ita quòd omnis homo debebat credere fidem Chriſtianam, ſed modo ultra illud debitum addatur neceſſitas credendi, & quòd ſumma neceſſitas eſt omni homini credere fidem Chriſtianam, aliter neceſſe eſt, quòd pereat, & perdatur in æternum. Vnde concluſum eſt, quòd nullus poteſt liberari ab obligatione infinita quā debet pro peccatis & offenſis, niſi per perſonam infinitam, quæ ſit Deus & homo, & hoc per mortem eius; & quia ſola fides Chriſtiana credit Deum hominem, & habet talem perſonam quę ſit Deus & homo, ſcilicet Ieſum Chriſtum qui mortuus eſt pro peccatis noſtris. Et ſic in fide Chriſtiana eſt uera redemptio, ergo uerum pretium quod debetur pro peccatis. Et ergo extra fidem Chriſtianam nō poteſt fieri ſatisfactio pro peccatis, nec poteſt remitti aliquod peccatum, quia per Ieſum Chriſtum ſolū fit remiſſio peccatorum. Et ideo ſequitur, quòd quicunque ſunt extra Chriſtū, & extra fidem Chriſtiana, neceſſario damnātur in æternum. Quicunque ergo uult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, & neceſſe ē, vt teneat, & credat fidem Chriſtianā, quā niſi hō crediderit, in æternum peribit. Quicunque ergo nō credunt fidem Chriſtianam, veniant, & credant in Ieſum Chriſtū, & qcunque iā credūt, & manēt in fidē, & uiuunt ſecundū illū, & doctrinā ſuā, gaudeant; quoniam ſunt in vera, & perfecta fide, & doleant de aliis qui ſunt extra eā. Et ideo oīa clarè uideant, & cognoſcant omnes primo indigentiam ſummam, & neceſſitatē humanæ naturæ, quanta neceſſitate indigeat tali homine, qui ſit Deus & homo pro ſua ſatisfactione.

Cap. 208. Cap. 201. Cap. 252.

Secun-

Secundo cognoſcant qualiter omnes creaturæ manifeſtant nobis, quòd Deus ex ſumma ſua bonitate propoſuit dare talem hominem humanæ naturæ iuxta ſuam indigentiam. Tertio uideant qualiter Deus promiſit dare talem hominem in antiquo Teſtamento, ſeu in primo libro Dei. Et quarto uideant omnes, & cognoſcant uerba, facta, & opera Ieſu, & totum ſuum proceſſum quem fecit ordinatiſſimè, & uitam ſuam, & doctrinam ſuam, & mortem, & paſſionem ſuã, & omnia quę ſecuta ſunt per ordinem poſt mortem ſuam. Et qualiter nomen ſuum exaltatum fuit poſt mortem ſuam, & prædicatum publicè per orbem uniuerſum omni creaturæ, ſcilicet toti humanæ naturæ; & quomodo ipſe ordinauit per Apoſtolos ſuos, & diſcipulos, ſuam Eccleſiam uniuerſalem nouam in mundo, quæ communis eſt omnibus hominibus uolentibus ad eam uenire. Et quomodo Eccleſia ab ipſo ordinata, paulatim creuit, & augmẽtata eſt, & diffuſa per uniuerſum orbem, & mirabiliſſimè ordinata, & exaltata, & diſtincta pulcherrimè. Et uideant quando incœperit, & quantum durauit, & qualiter proceſſit iſte ſtatus Eccleſiæ. Cognoſcant, & uideant ordinationes, & ſacramenta, quæ ordinauit, & inſtituit Ieſus Chriſtus per ſe, & per Apoſtolos ſuos in Eccleſia ſua, quoniam omnia ſunt contra peccata, & ad delendum culpas, & offenſas contra Deum. Et omnia quæ ſunt in Eccleſia ſua, ſunt contra peccata hominum lapſum, corruptionem, & perditionẽ hominis; ita quòd tota intentio Chriſti & Eccleſiæ ſuæ, eſt contra corruptionem, & lapſum humanæ naturæ, & contra eius perditionem, & ad reducendum hominem ad illud bonum, propter quod factus eſt, ſcilicet ad uitam æternam, & ad æternum gaudium, & reuocare hominem ab æterna triſtitia, & pœna, & morte æterna. Cognoſcant & omnes, qualiter intentio Chriſti, & eccleſiæ ſuæ eſt deſtruere, & radicare radices omnium malorum, ſcilicet propriũ honorem, propriam laudem, & propriam uoluntatem, &

pro-

proprium amorem & priuatum, quæ omnia ſunt origi-nes peccatorum, ut iam probatum eſt, & perditiones hu-manæ, diuiſiones, & inimicitiæ inter Deum & hominẽ, & inter homines: & tota intentio Chriſti, & ſuorum di-ſcipulorum, & eccleſiæ ſuæ eſt fundata in honore, & laude Dei, & amore puro, & uero uera obedientia, & in omnibus illis, quæ in hominibus poſſunt deſtruere propriam uoluntatem, proprium honorem, & proprium amorem, quia per iſta tria ſunt omnia mala, & per iſta homo eſt lapſus, perditus, & corruptus, & Dei inimicus. Poſtquàm ergo prædicata eſt per totum mundum remiſ-ſio peccatorum, & pax inter Deum, & hominem, & om-nes homines ſunt uocati ad Regnum cœlorum, ſignum infallibile eſt, quòd iam uenit qui promiſſus eſt; & quòd ipſe eſt ille, in cuius nomine hoc factum eſt, & hic eſt Ie-ſus Chriſtus. Cognoſcant etiam homines qualiter per uniuerſum mundum, ſeu orbem in nomine Ieſu Chriſti cruficifixi per Apoſtolos prędicata, tubicinata, & præco-nizata eſt pax inter Deum & hominem, & remiſſio, & indulgentia peccatorum; & in nomine Ieſu Chriſti pro-miſſa eſt hæreditas Regni cœlorum, & uita æterna. Quicunquẽ igitur uoluerint clare uidere, uideant, & co-gnoſcant omnia prædicta, quæ ſunt in facto, & experiẽ-tia; & ſic cognoſcent indubitanter, quòd Ieſus Chriſtus eſt uetus, & nouus homo ille qui eſt Deus & homo, qui erat neceſſarius toti humanæ naturæ, quem Deus pro-miſerat dare hominibus, & quòd omnia quæ Ieſus Chri-ſtus fecit, & quæ creduntur de ipſo, neceſſaria erant eſſe, & fieri pro hominibus, & pro ſatisfactione, & libertatio-ne completa humanæ naturæ. Et ſic indigebat homo, ut omnia illa fierent pro ipſo ſaluando, ut ſcilicet Ieſus Chriſtus naſceretur, & conciperetur: ſic uiueret, & ſic mo-reretur: ſic reſurgeret a mortuis, & ad cœlos aſcenderet; & ſic de aliis, quæ eſt operatus. Comparemus igitur factum, & debitum, ſcilicet factum Ieſu Chriſti, & qua-liter debebat fieri, & ſatisfactio, & liberatio humanæ na-

tutæ qualis eſſe debebat, & quid facere debebat talis nouus homo, qui neceſſarius erat mundo; & ſic uidebimus clariſſimè, quod Ieſus Chriſtus eſt ille. Poſtquam igitur humana natura, & homines habent de facto talem hominem, & tam pretioſum qui eſt Deus & homo, & qui fecit omnia quæ erant neceſſaria toti humanæ naturæ, qui eſt Rex uerus, & dominus ſuper omnes homines, qui eſt ita pius, ita benignius, ita bonus, ita manſuetus, & tanto amore piiſſimo plenus erga hominem, qui uoluit dare uitam ſuam, & recipere mortem pro peccatis eorum, ſequantur ergo illum, audiant illum, & præcepta ſua, & uerba ſua, & adhæreant, & credant ueraciter illi, ac obediant, & fiant membra eius, & recipiant ſacramenta eius, quæ ipſe ordinauit, quia ipſe eſt omnia quæ homini ſunt neceſſaria, & habet omnia; quoniam ipſe eſt perſona infinita, quia eſt Deus & homo: In ipſo enim eſt plenitudo bonitatis, omnis pietatis, uirtutis, & charitatis, & ſapientiæ, omnis boni amoris, omnis ſcẽtiæ, & omnis meriti. In ipſo eſt omne bonum, in ipſo eſt omnis poteſtas, omne dominium, & imperium ſempiternum. Qui ergo talem hominem contemnit, dignius eſt æterna punitione. Ex iſtis poteſt patere quãtæ excellentiæ & dignitatis ſit eſſe Chriſtianum; quia eſt membrum tanti hominis, qui eſt Deus, & homo, & qualiter præualet unus Chriſtianus uerus, quàm omnes homines, qui non ſunt Chriſtiani, quia illi ſunt perditi. Et per oppoſitum falſus Chriſtianus eſt malus magis, quàm aliquis homo, qui non eſt Chriſtianus. Dolere ergo debet falſus, & malus Chriſtianus, & uerus, & bonus, meritò debet gaudere.

Qualiter iuſtitia Dei, & ſua miſericordia concordant ſummè in iſta ſatisfactione.
Cap. CCLXXII.

QVoniam autem dum cōſiderabamus iuſtitiā Dei, & peccatum, & offenſam hominis, uidebatur quod miſericordia Dei periret, quia iuſtitia Dei exigebat infinitam ſatisfactionem ab homine, quam homo debebat, & ad quam obligatus erat propter peccatum & offenſam; & niſi homo ſolueret, liberari non poterat ab infinita pœna quam meruerat; & ſic uidebatur, quòd Deus nullam miſericordiam oſtenderet. Sed non eſt ita, quia in iſta ſatisfactione facta per mortem Ieſu Chriſti Dei & hominis, eſt facta tam magna miſericordia, quòd maior excogitari nō poteſt, & tantum concordat cum iuſtitia, quòd magis non poteſt concordare. Vnde homo non poterat per ſe ſoluere Deo iſtam infinitam ſatisfactionem, quam iuſtè debebat, nec aliter, niſi ſolueret per integrum iuſtè euadere poterat iugum obligationis ad pœnam æternā ſibi debitam per iuſtitiam, nec per conſequens euadere manus, & poteſtatem diaboli; ideo Deus ex ſola, & pura miſericordia gratis, & ſine meritis ipſius hominis, quia nihil meruerat homo, niſi pœnam præuenit primo hominem, ut deinde liberaretur homo per iuſtitiam. Quia ſi homo ex ſeipſo non habebat cum quo faceret iuſtitiam de ſeipſo, dando debitum, Deus dedit homini per ſuam miſericordiam illud cum quo poſſet ſatisfacere, & ei ſoluere per iuſtitiam; ut ſic homo per integrum ſatisfaceret Deo, & faceret iuſtitiam de ſeipſo. Sed illud tale homō nunquam potuiſſet habere per ſeipſum, niſi Deus per puram ſuam miſericordiam tribuiſſet homini. Vt ergo Deus placari poſſet ab homine, & homo haberet cum quo placaret Deum, & iam ſuam, Deus dedit gratis homini illud, quod homo de-

Maxima miſericordia in redēptione noſtra.

beret Deo ex debito reddere, dedit Deus homini, & toti naturæ humanæ nouum hominem, qui eſſet maior homine, qui ſatisfaceret pro homine, qui haberet in ſe illud quod ſuperaret omne debitum, quod homo ſoluere debet, qui quũ nihil pro ſe deberet, ſolueret pro aliis, qui quidem debebant, & unde ſoluerent non habebant. Dedit enim natura humana Deo in illo homine ſpontè, & non ex debito quod ſuum erat, ut ſe redimeret in aliis hominibus, in quibus quod ex debito exigebatur, reddere non habebat. Quid ergo poteſt intelligi & cogitari miſericordius, quàm iſtud, ſcilicet quod Deus pater dicit homini peccatori damnato æternis tormentis, & non habenti unde ſe redimat; Accipe unigenitum meum, ſcilicet Chriſtum Ieſum uerum Deum, & hominem, & da ipſum pro te? Et ipſe filius Ieſus Chriſtus dixit homini; Tolle me, & redime teipſum. Hoc enim dicunt quando uocant hominem ad fidem Chriſtianã, & trahunt ut ueniant ad tantam gratiam. Et quid etiã iuſtius poteſt cogitari, quàm quod ille dimittat omne debitum, cui datur pretium maius, quàm omne debitum, ſi tamen detur cum debito affectu, & cum modo quo dari debet? Et ſic homo iuſtiſſimè liberatur a ſua obligatione, & ſatisfacit iuſtitiæ Dei, & Deus per iuſtitiam ſaluat hominem. Et ſic fit in hoc uerissima iuſtitia, & tamen quum hoc eſt ibi ſumma miſericordia; quia Deus homini primo per ſolam miſericordiam illũ qui eum liberaret dedit, & illum qui tolleret iniuriam, & offenſam Dei.

Hic ponitur compoſitio inter Ieſum Chriſtum crucifixum, & hominem perditum, & lapſum: & qualiter ſe habent inter ſe, & oſtenditur, quæ ſunt illa quæ homo perditus recipit a Chriſto, & qualiter recipiat. Cap. CCLXXIII.

QVoniam aũt pp hoc quia homo erat pditus, corruptus, lapſus, & deuiatus, indigebat de neceſſitate nouo homine, qui eſſet Deus & homo, qui mortem reciperet pro homine, & quæſiuimus illum hominem per longum proceſſum, & finaliter per Dei gratiam repetimus iam eum eſſe; & ꝙ hic eſt Ieſus Chriſtus a Iudæis crucifixus, poſtquam ergò ille homo tàm neceſſarius hominibus iam exiſtit, reſtat modo uidere qualiter homo qui eſt iam lapſus, & corruptus ab ipſo, recipiat omnia illa quibus indiget. Vnde in Ieſu Chriſto ſunt omnia illa quibus homo indiget; & ideo reſtat, quòd homo reſtauretur, & reparetur de facto. Poſtquàm remedium iam eſt, & medicina parata eſt, reſtat applicare ad opus. Quid enim proficeret medicina, ſi infirmo non applicaretur? Quid ualeret panis eſurienti, ſi eum non comederet? Vnde poſt quàm Ieſus Chriſtus eſt ille, quo omnes perditi indigeant datus a Deo; ideo eſt ſummè conueniens, & proportionatus hominibus. Quia uenit propter hominem lapſum; ideo proportionatur ei in omnibus. Ideo Ieſus Chriſtus facit unam partem; & alii homines faciunt aliã partem. Et ideo poſſumut facere comparationem inter ipſum ex una parte, & inter omnes alios ex alia parte. Vnde tota humana natura reſpicit ipſum, & ipſe reſpicit totam humanam naturã. Et ideo ipſe ſe habet ad omnes alios homines, ſicut Redemptor ad captiuos, ſicut ſatisfactor ad obligatos, ſicut ſolutor ad debitores, ſicut reparator ad deſtructos, ſicut recreator ad annihilatos, ſicut Me- *Comparatio Chriſti ad homines.*

dicus ad infirmos, ſicut reſuſcitator ad mortuos, ſicut illuminator ad excæcatos, ſicut ductor ad deuiatos. Et ut omnia in uno uerbo cōcludamus, ipſe eſt omnia omni homini lapſo & perdito. Et ideo qui non cognoſcit ſe indigere Chriſto, pro nihilo reputat eum. Et quoniā iam uidemus ad plenum totum lapſum, & totam corruptionem, & perditionem hominis ad ſtatum in quo eſt; & illa quæ deficiunt homini, & quæ debebat habere quæ ipſe perdidit, & qualiter in homine factum eſt contrarium debitor; ideo ſi uolumus cognoſcere quæ ſunt illa quæ homo debet recipere a Chriſto, oportet cognoſcere totam indigentiam hominis, ac totum eius defectum. Vnde homo ante omnia indiget, ut liberetur ab obligatione quam fecit propter peccatum, quæ eſt ſecunda obligatio; deinde indiget adiutorio, ut compleat primam obligationem naturalem quam debet Deo, ut factum hominis concordet cum debito, ut ſcilicet homo faciat quod debet. Et hoc eſt liberare hominem, & reſtaurare, ſcilicet liberare ipſum totaliter a ſecunda obligatione, quæ eſt mala & infinita, & iuuare ipſum, & dare ei adiutorium, & illud per quod compleat primam obligationem, quia prima obligatio non poteſt deleri, neque deſtrui, quia neceſſaria eſt, & incorruptibilis. Sic ergo in iſtis duabus obligationibus conſiſtit tota reparatio, & reſtauratio hominis. Quia enim homo non ſoluit primam obligationem, immo fecit totum contrarium; ideo eſt malus, iniuſtus, & corruptus, & inimicus Dei, & eſt contrarius ſuo ſtatui. Et impoſſibile eſt, quòd homo liberetur a ſecunda obligatione, quæ eſt propter offenſam, niſi primam compleat, quia ſecunda obligatio orta eſt propter hoc, quia homo non ſoluit primam, quia ſi primam bene ſoluiſſet, ſecundam non incurriſſet, ut iam declaratum eſt ad plenum. Sic ergo
Cap. 250. homo neceſſario indiget, ut Ieſus Chriſtus det ei remedium in iſtis duabus obligationibus, ut ſcilicet ſatisfaciat pro ſecunda, & totaliter deſtruatur, & annihiletur:

& det

& det hominì adiutorium, ut compleat primam, quia prima non poteſt deleri, ſed ſemper manet. Et quia homo perdidit uoluntariè, & ſpontè, & reliquit adiutorium quod habebat ad complendum primam obligationem, & noluit tenere quum potuiſſet, ſed ſua propria culpa perdidit; ideo meruit ut ſibi nunquam reſtitueretur; & tamen manſit obligatus ut prius. Et etiam quia cùm hoc oſtendit, & iniuriauit Deum; ideo obligauit ſe ad pœnam infinitam. Et ideo Ieſus Chriſtus per ſuam mortem meruit hæc iſta duo, ſcilicet liberationem ab obligatione ſecunda totaliter, & adiutorium quod perdiderat ad complendum primam. Et quia iſtud adiutorium non poteſt dari niſi a diuinitate, ut infundatur homini de nouo, ſicut anima infunditur corpori; ideo Ieſus Chriſtus, inquantum homo, meruit homini, iſtud eſt adiutorium, ut reſtitueretur ei, & etiam meruit homini ipſi totaliter indulgentiam, & remiſſionem, abſolutionem, & ueniam pro ſecunda obligatione. Inquantum autem Deus ipſemet dat iſtud adiutorium, & influit de nouo, & dat indulgentiam, & ueniam homini, & abſoluit a ſecunda obligatione infinita. Et ſic totum iſtud quo homo indiget, eſt in Ieſu Chriſto Deo, & homine. Et iſtud adiutorium datur gratis hominibus, & non per meritum ipſorum, quia homo lapſus non poteſt mereri, ſed datur per meritum Chriſti. Et hoc eſt gratia, quia non datur ex debito hominis lapſi, ſed per meritum hominis Dei.

Mors Chriſti fuit liberatio a malo, & adiutorio ad bonum.

Adiutoriū illud dicitur gratia.

Quamuis omne quod Deus dat, poteſt dici gratia, tamen per excellentiam iſtud adiutorium, debet dici gratia, & ſumma gratia. Et quia ſine adiutorio iſto homo dicitur mortuus, quia nihil poteſt operari de illis, quæ debet facere, inquantum homo, ſicut corpus ſine anima, ideo iſtud adiutorium, ſiue iſta gratia dicitur uita hominis, ſalus hominis, ſe-

cunda anima hominis. Et plus eſt dare iſtud adiutorium homini, quàm dare animam, & reſtituere uitam homini mortuo, quia ſine hoc, homo eſt nihil, & quaſi habet non eſſe. Et hoc eſt uiuificare hominem mortuum, & reſtituere vitam homini mortuo; ac reformare, renouare, & reficere hominem, & ſanare, lauare, purgare, & facere hominem pulcherrimum, & reducere hominem ad Deum, & unire hominem cum Deo, & ad eius amicitiam; & hoc etiam eſt facere hominem iuſtum ſuum bonum, & dignum regno Dei; & hoc eſt etiam reſtituere formam filiationis, & facere de nouo filium Dei ipſum hominem, & regenerare, & naſci de nouo. Et per conſequens hoc eſt facere hominem hæredem hæreditatis Dei. Hoc eſt etiam reformare formam fraternitatis inter hominem, & hominem; quia per iſtud adiutorium homo facit Deo, ſicut filius bonus patri, & homo, facit homini, ut frater fratri: & ſoluit debitum, & ius filiationis, & fraternitatis. Et hoc eſt etiam conuertere hominem, & reducere ipſum de uia erroris, & falſitatis, ac mendacii ad uiam ueritatis, & hoc eſt illuminare hominem in uia æterni gaudii, & reuocare ipſum à uia triſtitiæ; & liberare à ſeruitute peccati, & uitiorum corruptione, & malorum operum, ac à corruptione carnis, & ponere ipſum in libertatem ueram. Hoc eſt etiam hominem redimere à iugo, & captiuitate, & à carceribus ſuę propriæ uolũtatis, ſui proprii honoris, & priuati amoris, & ponere ipſum in libertate, & in patria uoluntatis Dei. Hoc etiam eſt homini reſtituere ſuum bene eſſe quod perdiderat, & liberare ipſum à ſuo malo eſſe in quo erat; & hoc eſt etiam reſtituere homini ſpiritum quem perdiderat, & propriam ſalutem.

Chriſtus per mortem ſuam nos uiuificauit.

Quòd

Quòd iſtud adiutorium, ſeu iſta gratia eſt totum bene eſſe hominis, & eius carentia eſt totum male eſſe eius. Cap. CCLXXIIII.

VT autem iſtud adiutorium, ſeu iſta gratia quæ reſtituitur homini à Deo ad complendum, & faciendum omnia quæ debet inquantum homo magis cognoſcatur, conſiderandum eſt, quòd homo à principio dum fuit factus à Deo, receperat à Deo eſſe, & cùm hoc bene eſſe, ſed non optimè eſſe, quia hoc expectabat adhuc. Et per eſſe, intelligitur uiuere, ſentire, intelligere, uelle, amare, poſſe, & omnia quæ pertinent ad corpus, & animam; & per bene eſſe, intelligitur rectè, iuſtè, debitè, ſanctè, & uirtuosè uiuere. Et ſimiliter per male eſſe, intelligitur tortuosè, irregulariter, indebitè, & iniuſtè, ac uitiosè uiuere. Idem ergo eſt dicere bene, ſicut iuſtè, ſanctè, & c. & idem eſt dicere malè, ſicut iniuſtè, tortuosè, &c. Acceperat ergo homo à Deo primo eſſe, uiuere, ſentire, intelligere, uelle, amare, poſſe; & etiam bene eſſe; bene uelle, bene uiuere, & bene amare; & bene poſſe, & bene intelligere, ſeu quod idem eſt rectè, debitè, iuſtè, ſanctè, &c. Acceperat ergo bene eſſe & quo ad corpus, & quo ad animam. Et iſtud bene eſſe, erat ſua bonitas, ſua rectitudo, ſua iuſtitia; & ſua ſanctitas: ſua uirtus, ſua regula, & ſua menſura, quæ erat adita ſupra eſſe; & non idem quod eſſe. immo poterat ſeparari ab eſſe, & poterat ipſum eſſe etiam expoliari ab illis, & remanere ſine illis ſi uellet. Tamen in poteſtate primi hominis erat cuſtodire, & ſeruare illud bene eſſe ſibi datum, ſcilicet ipſam bonitatem, & rectitudinem, & iuſtitiam, ſanctitatem, & uirtutem. Et ſi primo cuſtodiuiſſet, & ſeruaſſet homo ſuum bene eſſe, tranſiuiſſet, & perueniſſet ad altiorem gradum, uidelicet ad optimè eſſe. Sed primus homo non cuſtodiuit, nec ſeruauit ſuum bene eſſe, nec ipſam bonitatem, ſeu rectitudinem, & iuſtitiam, & uirtutem,

Quid ſit eſſe hominis, & eius bene eſſe.

In poteſtate hominis fuit ſemper bene eſſe.

uirtutem,& menſuram,ſeu regulam ſibi datam,quia fuit Deo inobediens,ingratiſſimus: & ideo perdidit ſuum bene eſſe,& ſuum rectè eſſe,& remanſit ſibi ſolum eſſe,uiuere,intelligere, ſentire,uelle,amare, & poſſe. Et ſic remanſit homo nudus,& expoliatus: quia bene eſſe erat ſua ueſtis, & loco bene rectè, iuſtè, debitè, ſanctè,& uirtuosè eſſe,habuit malè,obliquè, & tortuosè, iniuſtè, indebitè, & uitiosè eſſe. Et ſic fuit peſſima ueſte indutus. Etiam fuit propriis ueſtibus expoliatus,& alienis indutus;& maximè quo ad animam,& ad liberum arbitrium. Et ſic primus homo fuit expoliatus ſua bonitate,ſua rectitudine, ſua iuſtitia, ſua uirtute, & fuit in eo malitia,tortuoſitas, ſeu obliquitas,iniuſtitia , & uitium . Et ut cognoſceret ſuum male eſſe ; quo ad animam, & liberum arbitrium, habuit male eſſe quo ad corpus, ut per male eē corporis, iudicaret ſuum male eſſe quo ad animam. Remanſit ergo ſolum homini radicale, ſcilicet ipſum eſſe,uiuere,ſentire,intelligere,uelle,amare,& poſſe,quia iſta ſunt radicalia , & iſta non potuit deſtruere , ſed perdidit bonitatem iſtorum , & ſanitatem : & fuit facta vulneratio in eis, & peruerſitas. Et ideo homo per peccatum inobedientiæ annihilauit ſeipſum quantum ad bene eſſe. Et quia bene,iuſtè,debitè,ſanctè, rectè,pulchrè,honeſtè,& uirtuosè eſſe, eſt amabile placibile, delectabile, & per oppoſitum malè, tortuosè, obliquè, iniuſtè, indebitè, inhoneſtè, uitiosè, turpiter, & deformiter eſſe eſt odibile, & diſplicibile, ideo homo fuit diſplicibilis Deo,& non acceptabilis ; neque placens ; quia annihilauerat, & deſtruxerat pulchritudinem,& decorem, & ſibi acquiſierat deformitatem, & turpitudinem. Si autem homo non habuiſſet aliquod remedium, tunc de male eſſe perueniſſet ad peſſimè eſſe. Ecce ergo gradus in homine,ſcilicet eſſe,bene eſſe, & optimè eſſe, & per contrarium eſſe, male eſſe,& peſſimè eſſe,& ipſum eſſe,eſt continuè ad omnia, & eſſe ſemper remanet. Si ergo homo talis reperiatur, qualem ſe fecit, neceſſario tanquam nihil ualens omni-

Bene eſſe hominis fuit eius ueſtis.

Per malum corpus debet quis iudicare malū animæ.

nō iudicabitur ad ignem æternum. Et ſi ciſtud bene, recte, iuſtè, ſanctè, & debitè, ſanè, & uirtuosè eſſe, erat adiutoriū datū homini, ſeu gratia data homini, cū quo adiutorio homo poterat facere quicquid debebat Deo adimplere de facto totam primam obligationem naturalem, & quandiu homo cuſtodiuit, & ſeruauit iſtud bene, & rectè eſſe, tandiu factum concordauit cum debito. Sed ſtatim quum homo perdidit ſuum bene, & rectè eſſe, ſeu ſuam rectitudinem, factum ſuum fuit contrarium debito, & remanſit ipſum debitum, & ipſa obligatio, ut prius, cum impotentia adimplendi, & faciēdi. Et quia homo ſua culpa perdiderat iſtud bene, & rectè eſſe, cum quo poterat adimplere totum debitum, ideo iuſtiſſimè requirebat ab ipſo Deus, ut faceret quod debebat, & ſolueret ſuum debitum. Nec excuſabatur, quia non poterat, quia uoluntariè, & ſpontè, & ſua culpa perdiderat, & Deus ſemel ſibi dederat. Si enim aliquis per uiolentiam remouiſſet ab eo iuſtè bene eſſe, excuſaretur homo quia non poterat facere, quia non habet adiutorium cum quo faceret, & gratiam priorem ſibi à Deo datam. Et ideo ex iſtis ueriſſimè apparet, quod ita conformare, reparare, & reſtaurare hominem perditum, non eſt aliud niſi reducere ipſum, ac conuertere, mutare de malo, tortuosè, obliquè, iniuſtè, indebitè, & uitio eſſe, ſeu uiuere, ſentire, intelligere, uelle, amare, & poſſe, ad bene, rectè, & debitè, iuſtè, ſanctè, & pulchrè, ſanè, & uirtuosè eſſe, uiuere, ſentire, intelligere, amare, uelle, & poſſe, & remouere ab ipſo malitiam, tortuoſitatem, & obliquitatem, iniuſtitiam, & inhoneſtatem, turpitudinem, & deformitatem, & uitium, & reſtituere ſibi bonitatem, iuſtitiam, & rectitudinem, ſanctitatem, ſanitatem, honeſtatem, pulchritudinem, & uirtutem propriam. Et hoc eſt maius facere, quàm reſtituere animam corpori mortuo. Vnde corpus non perdidit animam, quæ eſt uita ſua ſpontè, & uoluntariè, & culpa ſua, ſed homo perdidit uoluntariè,

Bene eſſe hominis, erat ſibi adiutorium ueniendi ad optimum eſſe.

Iuſta punitio hominis.

Quid ſit reſtaurare hominem.

Maxima miſericordia Dei in reparando hominem.

rie, & culpa ſua talem bonitatem, & rectitudinem; ideo reddidit ſe indignum, ut nunquam recuperet, niſi Deus ſibi det. Et ideo in hoc eſt, & manifeſtatur ſumma bonitas Dei, quia vult reſtituere homini indigno talem bonitatem, & rectitudinem; & ideo hoc eſt maxima, & puriſſima gratia procedens ex infinita Dei bonitate, & miſericordia. Iſtam autem rectitudinem, ſeu iſtud bene eſſe, ſolus Deus poteſt dare, & reſtituere; & homo poteſt ex ſeipſo habere, quia à principio homo non dedit ſibi bene eſſe, nec eſſe; ergo homo non poteſt per ſe recuperare poſtquã perdidit. Sed quia Deus erat offenſus ab homine, & iniuriatus, ideo neceſſe erat, quòd Deus primo placaretur, & offenſa tolleretur, & aliquis moreretur pro homine, ut ei daretur iſtud bene eſſe. Et ideo Deus dedit homini Chriſtum, ut ipſe pro homine tolleret offenſam, & mereretur homini iſtam gratiam, & iſtud bene eſſe de nouo. Et ſic duobus indigebat homo, ſcilicet ut placaret Deum, & tolleretur iniuria, & offenſa de medio, & ut recuperaret bene eſſe, & iſta duo neceſſaria ſunt homini, quòd recipiat à Ieſu Chriſto: & ſic per Chriſtum abſoluitur homo ab offenſa, & reſtituitur ei ſuum bene, rectè, debitè, iuſtè, ſanctè, & uirtuosè eſſe, ſeu ſua bonitas, rectitudo, iuſtitia, uirtus, & ſanctitas; & ita reparatur homo, & reſtauratur per Chriſtum; & impoſſibile eſt aliquem hominem recuperare iſtud bene eſſe, niſi per Ieſum Chriſtum Deum, & hominem, & per meritum ſuæ mortis. Et ſic homo recipit bene eſſe à Chriſto; & indulgentiam, & ultimatè gloriam. Et ſic ſunt tria beneficia, ſcilicet indulgentia, gratia, & gloria, ſeu uenia, bene eſſe, & optimè eſſe, quia in iſtis tribus eſt perfecta ſalus hominis. Primum eſt indulgentia propter offenſam; ſecundum ẽ gratia, ſeu bene eſſe cõtra male; eſſe deinde ad gratiam, ſeu bene eſſe ſequitur finaliter gloria, & optimè eſſe. Gratiæ enim debetur gloria. Et omnia iſta emit Chriſtus pro hominibus per mortem ſuam, & ſanguinẽ ſuum.

Quia bene eſſe hominis perditum recuperatur per Chriſtũ

Quòd

Quòd in homine Chriſtiano ſunt tres generationes diſtinctæ, per quas recipit tres diſtinctas res; ſcilicet corpus, & animam, & bene eſſe.
Cap. CCLXXV.

QVoniam autem ad complementum hominis, tria ſunt neceſſaria, ſcilicet corpus, ſeu caro; anima immortalis, & rõnalis, & bene eſſe: uel dicamus, quòd duo ſunt neceſſaria, ſcilicet eſſe, & bene eẽ; & ipſum eſſe comprehendit corpus, & animam. Aliud autem eſt corpus, aliud anima, aliud bene eſſe; quia etiam corpus ſeparatur ab anima, & anima à corpore; & tam corpus, quã anima poſſunt ſeparari ab ipſo bene eſſe; quia utrunque poteſt habere male eſſe, ſed tamen male eſſe corporis facilius ſentitur, & cognoſcitur, quàm male eſſe animæ; & quia iſta tria ſunt realiter diſtincta, poſſumus dicere, ꝙ primus homo receperat tria à Deo, ſcilicet corpus, & animam, & bene eſſe; ita ꝙ uno, & eodem tempore receperat iſta tria immediatè. Sed quia primus homo perdidit bene eſſe, remanſerunt ſibi corpus, & anima; ideò alii homines generati ab eo, non recipiebant niſi eſſe tantũ, ſcilicet corpus, & animam; & non recipiebant bene eſſe; ſed alii homines non recipiebant ſicut primus homo, quia recipiebant corpus à primo homine, & animam à Deo: ſed primus homo totum recipit immediatè à Deo. Et ideo in quolibet homine alio ſunt, & erant duæ generationes, & duo patres, ſcilicet primus homo, & Deus. In prima generatione quilibet homo generatus per communem generationem, recipit corpus, ſeu carnem à primo homine, mediate, uel immediatè. In ſecunda generatione quilibet homo recipit immediatè animam à Deo: quia Deus immediatè per ſe ſolum creat animam rationalem, quãuis tam corpus, quã anima totum ſit à Deo, ſed non eodem modo, ꝗa quilibet purus homo, niſi primus habet duos

Adã tria recipit à Deo.

patres

Quilibet Chriſtianus habet tres patres.

patres, ſcilicet patrem hominē,& Deum;& iſti duo dant eſſe, ſcilicet corpus, & animā. Sed in homine Chriſtiano eſt alia tertia generatio, quia recipit bene eſſe à Chriſto, & loquor de bene eſſe quātum ad animā,& liberū arbitrium. Et ideo Chriſtus eſt tertius pater Chriſtianus, ergo habet tres generationes diſtinctas. In prima recipit carnē à primo homine. In ſecunda recipit animā à ſolo Deo:& in tertia recipit bene eſſe à Chriſto, qui ē Deus, & homo ſimul. Et iſta tertia generatio,& ultima, eſt completa;& ſine iſta homo nihil eſt. Prima generatio eſt libidinoſa, turpis,& corrupta,& per illā homo dānatur, quia recipiē do carnē, recipit culpā, corruptionē, & pœnā, et duo recipit homo in iſta generatione, uidelicet carnē,& corruptionem,& maculam. Per iſtā homo eſt odibilis Deo,& accipit omnia mala. Sed ſecunda generatio, quę eſt creatio animæ, & infuſio eius in carne, eſt mūda, ſancta,& immaculata, ſed quia caro ē infecta, & corrupta, inficit animā, & corrumpit. Sed uenit tertia generatio, quæ eſt ſanctiſſima, in qua recipimus bene eſſe, quod eſt tota bonitas, rectitudo,& pulchritudo animæ. Et iſta reparat animā,& reducit eā ad ſtatū debitum, & tollit omnē corruptionē, & maculā quā anima contraxerat propter primā generationē,& facit hominē amicum, & filium Dei, hæredē regni cęlorum. Et ideo iſta tertia generatio contrariatur primę generationi. Vnde ꝑ primā caro dominabatur,& anima erat ſubiecta carni corruptæ, & nullo modo poterat reſiſtere, ſed per tertiā generationē anima dominatur carni,& caro ſubiicitur ei, quia anima recipit ſuum bene eſſe,& ſuam rectitudinē,& fortitudinē per tertiā generationē. Etiā anima recuperat regnum ſuum,& caro perdit. Et etiā per primā generationē homo erat totus carnalis, brutalis,& beſtialis,& per tertiā homo fit ſpiritualis, rationalis,& diuinus. Itē per primā generationē homo perdit ſimilitudinē Dei,& acquirit ſimilitudinē diaboli,& primi hominis corrupti, ſed per tertiā in quā recipit bene eſſe, & recuperat ſuā pulchritudinē, & bonitatē, homo recu-

perat ſimilitudinem Dei quā perdiderat. Item per primā generationē, in qua homo recipit carnem, homo acquirit radicem omnium malorum, ſed per tertiam in qua homo recipit & recuperat ſuum bene eſſe, homo acquirit radices omnium bonorum. Et ſic in omnibus tertia generatio eſt cōtraria primę, & dat homini omnia ſecūdus. primæ generationi. Et ideo primus homo, & Chriſtus, ſunt contrarii quo ad generationem. Et ideo primus homo per ſuam generationem, quaſi annihilat hominem, & dat ſibi non eſſe: ſed ſecundus homo, ſcilicet Chriſtus Deus, & homo per ſuam generationem dat eſſe animæ. Et ideo dicitur regenerare animā, quia anima iam ſemel erat creata à Deo, ſed per generationem primi hominis erat perdita, & per tertiam generationem recreatur, & regeneratur, & renaſcitur, dum recipit bene eſſe nouum, & ſuam pulchritudinem. Sicut enim in prima generatione homo habet patrem, & matrem, ita etiam modo in tertia generatione, quæ contrariatur primæ, homo habet patrem, & matrem, ſcilicet Chriſtum Deum, & hominē, & matrem, ſcilicet Eccleſiam ſponſam Chriſti, & uxorem. Item ſicut primus homo per ſuam carnē corrumpit omnes filios ſuos, & damnauit: ita ſecundus homo Chriſtus per ſuam carnem ſaluat, & lauat, abluit, & ſanat; quia caro primi hominis fuit maculata, & corrupta, & caro ſecundi hominis fuit, & eſt ſemper immaculata, & pura. Et ideo ſicut anima ex ſocietate cum carne maculata primi hominis maculatur, ita per contrarium ex ſocietate cum carne ſecundi hominis, anima mundatur, & purgatur. Et ſic caro eſt contra carnem, & generatio contra generationem. Et ſic apparet, quòd omnis homo Chriſtianus habet tres generationes. In prima recipit carnem, in ſecunda animam, & in tertia bene eſſe. Sed alii homines non habent niſi duas. Et de tanto Chriſtianus excellit alios homines, de quanto bene eſſe excellit, & ſuperat eſſe cum male eſſe.

Alia p Chriſtum regeneratur.

Tres habemus ſtatres matres.

Quòd in Chriſtianis ſunt tres fraternitates. Cap. CCLXXVI.

ET exinde apparet, quòd Chriſtiani habent tres fraternitates generales; quia primo ſunt fratres; quia habent unum patrem ex parte carnis generalem, ſcilicet primum hominem: in quo omnes homines fuerunt quando ipſe ſolus erat; ſecundo habent alium patrem ex parte animæ, ſcilicet Deum à quo omnes immediatè receperunt animam rationalem; & tertio habent alium patrem ex parte ipſius bene eſſe, ut Chriſtum Deum, & hominem, inquãtum eſt Deus idem cum ſecundo patre: & quantum ad deitatem, licet ſit filius Dei quantum ad perſonam. Sed inter iſtas fraternitates tertia eſt melior, quia in illa pater eſt Deus, & homo; & in prima homo tantum, & in ſecunda Deus tantum. Et ideo dicunt ſe amare omnes Chriſtiani per iſtam tertiam fraternitatem, qui habent talem patrem qui mortuus eſt pro eis, & fudit ſuum ſanguinem, & reſurrexit à mortuis, & uiuit in æternum, aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dexteram patris, & uenturus eſt iudicare omnes homines. Et ideo iſta fraternitas eſt magnæ nobilitatis, & excellentiæ; magni amoris, & magnę bonitatis, & maximè unitatis, quia fraternitas oritur à paternitate. Et ideo quia non poteſt eſſe melior, dulcior, & nobilior, maior, & intimior paternitas, quàm iſta, nec amoroſior; ideo fraternitas, quæ oritur ex illa etiam eſt talis. Debent etiam ſe amare propter primam fraternitatem, ſed magis ſine comparatione propter ſecundam fraternitatem, quæ eſt propter animam. Etiam iſtæ tres fraternitates habent ſuos gradus, ſicut corpus, & anima, & bene eſſe. Item tertia fraternitas eſt infiniti pretii, quia Chriſtus Deus, & homo, emit eam per ſuam mortem, dando ſuam uitam infinitam, per quam mortem emit indulgentiam, & totum bene eſſe. Et ideo quia tantum conſtat, quòd fraternitas,

Tres habemus fraternitates.

ternitas, quæ eſt propter bene eſſe, debet cum ſumma diligentia cuſtodiri ne uioletur. Et iſta tertia fraternitas fecit uiuere, & reſurgere alias duas primas fraternitates, quę erant mortuæ in hominibus, quia Chriſtiani diligunt ſe propter omnes iſtas fraternitates, & diligũt alios homines qui non ſunt Chriſtiani propter primam, & ſecundam fraternitatem, quia quamuis caro ſit corrupta in qua fundatur prima fraternitas. Attamen quia Deus dum fecit primum hominem, fecit omnes alios in ipſo, quia omnes erant in ipſo quantum ad carnem, ſed non quantum ad animam: ideo propter iſtam ueritatem quam Deus fecerat, debent ſe omnes homines amare, & reputare quaſi unum hominem; licet primus homo poſtea corrumpendo, & maculando, & inficiendo, & deformando, & deturpando ſeipſum in quo erant omnes homines, corruperit, maculauerit, & infecerit, & deformauerit, & deturpauerit eos. Vbi ergo non eſt tertia fraternitas, ibi prima, & ſecunda mortuæ ſunt. Item etiam iſta tertia fraternitas eſt fraternitas gratiæ, quia bene eſſe eſt gratia, etiam Chriſtus eſt pater gratiæ, ſed aliæ duæ fraternitates ſunt naturæ.

Quòd iſtud bene eſſe, ſeu iſta gratia, figuratur, & exemplificatur in corpore hominis. Cap. CCLXXVII.

VT autem clarè uideamus diſtinctionem inter eſſe, & bene eſſe, ſeu inter animam, & bene eſſe, ſeu inter naturam, & gratiam, qualiter non ſunt unum, immo unum poteſt eſſe ſine alio, poſſumus hoc declarare ad oculum in corpore humano, in quo eſt totum figuratum. Vnde in corpore humano uidemus per experientiam, ꝙ membra recipiunt eſſe, & bene eſſe, & habent eſſe, & bene eſſe. Vnde cor, epar, & caput influunt, & dant aliis membris quicquid habent. Epar enim dat eſſe groſſum, & eſt

quaſi corpus ipſis membris,q̃a mittit eis humores groſſos,ex quibus membra ſunt facta, & ex quibus nutriuntur,& hoc facit per uenas per quas mittit, & dat ſanguinem membris,& eſt quaſi primus homo qui dat carnem ſolam. Deinde ipſum cor mittit omnibus membris calorem naturalem, & ſpiritum uitalem, per quem omnia membra uiuunt, & habent eſſe uitale, & hoc per arterias,& ipſum cor eſt quaſi Deus, qui dat animam corpori,quia ſicut anima uiuificat corpus; ita ille ſpiritus, ſeu calor naturalis, quem dat cor,uiuificat membra; & ideo eſt ſicut anima membri, quia ſine tali ſpiritu, & calore membra eſſent mortua, & non eſſent membra. Deinde ipſum caput exiſtens altiſſimum ſuper omnia membra mittit ipſis membris, ſenſum, & motum per neruos: & ipſum caput eſt Chriſtus,quia ſicut motus,& ſenſus prouenie͂s ex capite eſt totum bene eſſe me͂bri;ita illud quod Chriſtus dat,& mittit, eſt totum bene eſſe animæ,& hominis. Sicut ergo membrum ipſius corporis recipit tres res à tribus,ab epate humores,à corde uitam,& à capite ſenſum, & motum, ſic conformiter homo recipit primo ab homine carnem,à Deo animam,& à Chriſto Deo,& homine,ſenſum & motũ, ideſt totũ bene eſſe, & gratiã.

Quicquid autem dant epar, & cor,totum pertinet ad eſſe membri,ſed quod caput dat,pertinet ad bene eſſe me͂bri,ſcilicet ſenſus,& motus. Vnde quando membrũ perdit ſenſum,& motum, tunc perdit ſuum bene eſſe in corpore humano, ſed tamen propter hoc non perdit ſuum eſſe, quia adhuc uiuit,& recipit influentia ab epate, & à corde, ſed non capite. Etiam uidemus per experientiam, ꝙ membrum poteſt perdere ſuũ bene eſſe,& tamen non perdit ſuum eſſe; ſic homo poteſt perdere ſuũ bene eſſe, & tamen remanet ſibi eſſe,ſcilicet corpus,& anima.Sicut uidemus, ꝙ quãuis membrum non recipiat ſenſum, & motum à capite; ſicut quando eſt paraliticum,attamen ſemper recipit influentiã ab epate, & à corde, ita quãuis aliquis homo nõ recipit ſenſum,& motũ;ſeu bene eſſe à

Chriſto,tanquã à capite, attamen ſemper recipit influentiã à Deo,quia conſeruatur in eſſe quo ad animam,& recipit beneficium creaturarum quo ad carnẽ.Et ſicut uidemus per experientiã, ꝙ ſenſus,& motus eſt quaſi ſuperadditũ ſupra eſſe membri, & eſt quaſi gratia ſibi data à capite:unde uidemus, ꝙ membrũ habet duos motus,unũ de natura ſua,& iſte motus eſt cadere deorſum uerſus terram,& alium motũ habet à capite,ſcilicet motũ ſurſum, & ante, & retro, & iſte motus eſt ſupra naturam mẽbri. Ita cõformiter homo habet duos motus,qui ad animã, ſeu liberum arbitrium: unũ de natura ſua; & iſte motus eſt cadere deorſum ad nihil; ad nõ eſſe,ad propriã uolũtatẽ;& elõgari a Deo;& alium habet à Chriſto, ſcilicet mouerí ſurſum ad Deũ; & iſte motus eſt ſupra naturam,ſeu ſupra eſſe, quia ſicut eſt impoſſibile, ꝙ membrum moueatur ſurſum niſi per influentiam capitis,ita eſt impoſſibile, ꝙ liberum arbitrium moueatur ſurſum ad Deum niſi per influentiã Chriſti tanquã capitis;& per iſtum motum adimpletur prima obligatio naturalis. Et quãuis iſte motus ſit ſupra naturã liberi arbitrii,attamen homo dẽt ipſum habere, & obligatur ad habendũ,quia primus homo acceperat talẽ motũ,ſed culpa ſua perdidit,ſicut mẽbrum corporis dẽt talẽ habere motum, ut poſſit moueri ruirſum.Sicut ergo apparet, ꝙ aliud eſt eſſe,& aliud eſt bene eſſe,& aliud eſt natura,aliud gratia,per iſtud exemplum patet,ꝙ omnis homo qui nõ recipit influentiam à Chriſto,eſt ſicut mẽbrum ſine ſenſu,& ſine motu in corpore, & ideo quaſi pro nihilo reputatur: niſi inquantum põt recipere. Sic ergo ſe habet Chriſtiani ad Chriſtum,& Chriſtus ad Chriſtianos,ſicut mẽbra ad caput,& ſicut caput ad membra.& inuicẽ ſe habẽt Chriſtiani ſicut mẽbra inter ſe, aliter non ſunt Chriſtiani ueri quantum ad rem. Item ſicut eſt fraternitas inter mẽbra triplex, ita & inter Chriſtianos.Prima fraternitas membrorum eſt,quia recipiunt humorẽ groſſum ab uno, & eodẽ.ſ.ab epate:ſecunda ẽ,quia recipiũt uitã, & ſpũ ab uno,& eodẽ.ſ.corde;&

Anima habet duos motus.

iſta eſt nobilior; tertia eſt, quia recipiunt ſenſum, & motum ab uno & eodem, ſcilicet capite, & iſta eſt nobiliſſima. Et ſi iſta tertia fraternitas deficit membris omnibus, uel aliquibus, ſicut fit in paralitico, tunc prima fraternitas, & ſecunda nihil ualent, immo ſunt mortuæ, quia per iſta membra iuuant ſeipſa inter ſe. Ita ſimiliter ſi fraternitas tertia, quæ eſt propter Chriſtum, deficiat, aliæ mortuę ſunt, & homines non ſe iuuant inter ſe ut fratres.

Quòd in homine Chriſtiano eſt una noua obligatio maior quam prima. Cap. CCLXXVIII.

Cap. 96.

ET quoniam ſicut tractatum fuit in capitulo de obligatione prima, obligatio naturalis tãtum fuit ex dare, & recipere, ideo quia Deus plus modo dedit homini quàm ante dederat, quia dedit Ieſum Chriſtum, qui eſt Deus & homo, ut mortẽ ſuſciperet pro homine: ideo de quanto plus ualet Chriſtus, quàm omnes creaturæ, de tanto plus obligatur homo propter Chriſtum, quã propter omnes creaturas. Et quia Chriſtus eſt infinita perſona, ideo homo obligatur propter Chriſtum in infinitum. Et quia in hoc Deus manifeſtauit amorem infinitum erga hominem, ideo homo obligatur Deo ad amandum ipſum ſine menſura, tã pro pter amorem ſuum, quã etiam propter Chriſtum datum hominibus, qui talis fuit, ut uellet mori ſponte pro hominibus. Et ideo iſta eſt obligatio noua, & maior quàm prima, quia maius eſt beneficium ſine menſura. Si autem obligamur iſta obligatione cum prima, tunc erit una infinita obligatio, quę non poteſt cogitari maior. Sic ex obligatione infinita mala quam homo fecerat propter peccata, cauſata eſt una obligatio infinita, & bona, quàm Deus fecit, quia liberauit hominẽ ab illa infinita obligatione mala per mortẽ filii ſui Ieſu Chriſti. Prima obligatio fuit naturalis propter eſſe, ſcilicet propter corpus, & animam,

Obligamur Deo in infinitum propter Chriſtum.

animam, & propter totum mundum, ſed iſta obligatio eſt propter bene eſſe, & propter Chriſtum. Prima obligatio fuit, quia homo de nihilo à Deo factus fuit. Sed iſta obligatio eſt, quia homo eſt iterum factus de nihilo. Vnde duplex eſt nihil, ſcilicet nihil negatiuum, de quo Deus fecit hominem primo, at illud eſt nihil priuatiuũ, quod fecerat homo quando perdidit bene eſſe, priuando ſeipsũ ad bene eſſe, & acquiſiuit male eſſe, ſeu malitiam, & obliquitatem, iniuſtitiam, & uitium, turpitudinem, & deformitatem, quæ ſunt nihil. Et ſic homo quando priuauit ſe ipſum de ſuo bene eſſe, cecidit in non eſſe, ſeu in nihil priuatiuum, ſicut homo quando perdit uiſum, cadit in cecitatem, quæ eſt nihil priuatiuum, & deformatiuum. Et ideo quum Deus extraxit hominem de iſto nihil, dando ſibi bene eſſe, tunc fecit iterum hominem de nihilo. Et ſic Deus primo fecit hominem, quum non eſſet: deinde fecit eum quum perierat, & ideo homo obligatur pro ſe primo facto, & etiam obligatur pro ſeipſo iterum facto, ſeu refecto, & reſtaurato; & de quanto magis ē reſtaurare, & reficere, quàm primo facere; de tãto magis obligatur pro ſe reſtaurato, quã pro ſeipſo facto. Vnde maiorem amorem, & bonitatem oſtendit Deus homini reſtaurando ipſum, & reficiendo, quàm faciendo ipſum, quia primo antequam eſſet homo, non meruerat ut fieri non deberet, & ſic nihil repugnabat ut nõ fieret: ſed poſtquam homo factus fuit peccando, & Deum offendendo, meruit ut illud perderet, quod factus erat, & illud propter quod factus erat, & ideo infinita fuit iſta bonitas Dei, & pietas, & benignitas, & dilectio ergà hominem, quando contra meritum ſuum ipſum reſtaurauit, & refecit, quia meritum hominis repugnabat, & hoc fieri nõ deberet. Et etiam quia pro reſtauratione hominis. Deus uoluit filium ſuum æternum Deum cum eo fieri hominem; & per conſequens fratrem hominum; & in hoc dedit homini, & humanæ naturæ ſuam diuinitatem totaliter, quod non poſſit magis dari, & deificauit hominem, & exaltauit, quod non

Duo nihil.

Maior bonitas reſtaurãdo quàm creando oſtenditur.

In redẽptione oſtenditur dilectio Dei.

poteſt plus exaltari. Et in hoc oſtendit quantum dilexit hominem, quia homo non potuit ſatisfacere, niſi Deus fieret homo; & ideo indigebat homo, ut Deus fieret homo; & ipſe uoluit hoc facere pro homine, & magis uoluit, quòd filius ſuus æternus fieret homo, & moreretur, quàm quòd homo periret. Et ideo uſque ad ultimum de potentia Deus oſtendit amicitiam per opus, & per amorem quem habebat erga hominem, quum in tanta neceſſitate, & taliter adiuit hominem, & ipſe filius Dei factus eſt homo ex uoluntate, & ſpontè, & piè uoluit dare uitam ſuam, & ſeipſum morti propter hominem, & magis uoluit mori, quàm quòd homo periret.

Pro redemptione obligamur Deo.

Sic Deus magis obligauit hominem ſibi ſine comparatione reſtauranda, quàm primo faciendo. Sicut enim beneficia Dei creuerunt, & augmentata ſunt; ita obligatio erga Deum creuit, & augmentata eſt. Et ita homo bis debet ſeipſum Deo; & quicquid poteſt poſtquam dedit ſeipſum homini, quantum fieri poteſt; & homo debet ſeipſum dare Deo quantum fieri poteſt, & hoc homo facere non poteſt, ſcilicet dare ſeipſum Deo, niſi adiuuetur per Chriſtum, quia Chriſtus dat adiutorium homini, ut det ſeipſum Deo quantum fieri poteſt, nec adhuc quamuis homo det ſeipſum Deo, & milleſies, milleſies, nihil eſt ad recompenſationem beneficiorum Dei. Et ideo ut habeat homo quod reddat Deo, & retribuat pro omnibus beneficiis acceptis ſufficiẽter Chriſtus dedit ſeipſum homini. Vnde primo ſeipſum obtulit, & dedit Deo patri in cruce pro homine moriendo; deinde iterum reddidit ſeipſum homini reſurgendo, ut homo offerret ipſum, & daret Deo patri in memoriã paſſionis & mortis filij ſui Ieſu Chriſti, & meritum ſuum; & memoriam illius amoris infiniti, quem Chriſtus oſtendit in paſſione.

Chriſtus eſt oblatio noſtra pro peccatis.

Et ſic Chriſtus uenturus eſt homini tam pro obligatione, quæ eſt pro peccato, quàm pro obligatione, quæ eſt pro datis beneficiis ẽt acceptis, & utraque eſt infinita. Et ideo Chriſtus eſt oblatio, & hoſtia pro peccato; &

oblatio ꝓ bñficiis acceptis, q̃a nihil ē acceptabile Deo, niſi Chriſtus benigniſſimus, uel per Chriſtũ. Et ideo quicquid homo reddit Deo, nihil acceptatur à Deo, niſi ſit cum Chriſto, & cum memoria Chriſti; quia ipſe ſolus, in quantũ homo, ē acceptabilis Deo; & alia propter ipſum. Et ideo ut homo ſufficiēter reſpondeat diuinitati, & Deo patri, oportet ꝙ offerat ſeipſum, ſcilicet ſuum amorem, & ſuam deuotionem quãtum fieri poterit, & hoc ſimul offerēdo Chriſtum, & hic homo per Ieſum Chriſtum habet ſufficientiam, ut reddat Deo omnia quæ reddere debet. Ex his apparet, ꝙ homo Chriſtianus habet unam nouam obligationem, qua obligatur Deo ſuper aliam obligationem primam communem, per quam omnis homo obligatur Deo, quia homo Chriſtianus non ſolum eſt factus à Deo, immo eſt redemptus, & emptus; & pretium ſuum eſt infinitum per quod eſt emptus, ſcilicet uita perſonæ infinitæ Ieſu Chriſti Dei, & hominis quæ data eſt ꝓ ſua liberatione. Et ideo homo Chriſtianus ſi Deũ offendit, & iniuriat, tunc facit maiorem obligationem pro peccato, quàm omnes alii homines, quia alii homines non peccant, niſi contra unam obligationem, ſed homo Chriſtianus contra duas. De quanto enim obligatio pro beneficiis acceptis eſt maior, de tanto obligatio pro peccatis eſt maior. Et ideo de tanto peccatum, ſeu offenſa Chriſtiani excedit, & ſuperat peccata, & offenſas omnium aliorum, de quanto obligatio ſua pro beneficiis acceptis excedit obligationem omnium aliorum; & quia excedit eam in infinitum; ideo etiam peccatum Chriſtiani excedit peccata aliorum in infinitum; ideo ad maiorem pœnam eſt obligatus, quàm alii, & ſine menſura. Et ideo ſummè cauere debet homo Chriſtianus ne offendat Deum.

Magis obligatur Chriſtianus pro peccato quã infidelis.

Quòd tota intentio, ſcientia, & cogitatio, memoria & applicatio, & ſtudium Chriſtiani, debet eſſe circa mortem Ieſu Chriſti filij Dei. Cap. CCLXIX.

Cap. 252. ET quia iam ad longum declaratum eſt, quòd mors hominis Dei, erat illud per quod ſolum poterat fieri ſatisfactio, liberatio, & redemptio, & ſolutio, & humanæ naturæ reſtauratio; ideo poſtquam talis mors iam facta eſt eo modo quo fieri debuit, & ſuſtinuit eam Ieſus Chriſtus qui eſt homo Deus, & filius Dei, & poſtquam in ipſa morte eſt tota uirtus reſtaurationis humanæ naturæ; quia fuit infiniti meriti, quod durat in æternum, & per conſequens in ipſa morte Chriſti eſt totum bonum hominis, & totius humanę naturæ, ſequitur, quòd totum ſtudium Chriſtiani hominis, & applicatio ſuæ intentionis, & cogitationis, & memoriæ, debet eſſe circa mortem Ieſu Chriſti; & quòd tota ſcientia Chriſtiani debet eſſe de morte Chriſti, & de proprietatibus, & conditionibus, & circunſtantiis eius, & de neceſſitate eius, & de ſua uirtute, & natura. Quid enim debet ſtudere, & ſcire Chriſtianus, niſi illud in eſt quo totum bonum ſuum, & ſua ſubſtantia, totus theſaurus ſuus, & omnes diuitiæ ſuæ, & uidere ſuam indigentiam, & neceſſitatem. Quod eſt theſaurus hominis, niſi ipſum meritum? Ergo poſtquam in morte Chriſti eſt omne meritum hominis, ſequitur quòd totus theſaurus hominis eſt in morte Chriſti. Et quid etiam uirtus hominis, niſi meritum? Ergo quum in morte Chriſti ſit omne meritum; ſequitur, quòd in morte Chriſti eſt omnis uirtus hominis. Qui ergo vult in ſe habere omnem uirtutem, & omne meritum, & omne bonum, recipiat in ſe Chriſti mortem, & portet eam in ſe, & incorporet eam ſibi. Sed quia mors Chriſti tranſit, & meritum eius ſemper manet in æternum; ideo mors Chriſti non poteſt recipi in homine niſi per memoriam, & cogitationem.

Theſaurus noſter ē in morte Chriſti

Et

Et ideo quia mors Chriſti eſt radix omnis meriti, & omnis uirtutis, quando homo recipit in memoria, & in cogitatione ſua mortem Chriſti, tunc recipit uirtutem, & meritum mortis eius. Chriſtus enim recipit mortem ſuam de facto, & realiter, ſed homo non poteſt eam recipere niſi in memoria, & cogitatione. Et ideo per memoriam mortis Ieſu Chriſti, ipſa mors manet in hominibus. Et quia meritum Chriſti ſemper uiuit, & Chriſtus ſemper eſt, licet mors ſua non ſit; ideo qui habet in ſe memoriam mortis Chriſti, habet in ſe meritum & uirtutem Chriſti; & per memoriam homo facit mortem Chriſti ſuam, & incorporat eam ſibi, & unitur cum ea, & tunc homo facit unam mortem Chriſti in memoria ſua; & talis memoria uiuificat hominem, & facit ipſum participare in meritum Chriſti. Ecce ergo ordinem, mors Chriſti, meritum Chriſti, & præmium mortis Chriſti, mors fuit cauſa meriti, & meritum cauſa præmii, & totum hoc dedit Chriſtus hominibus, quia dedit meritum ſuæ mortis, & præmium. Ergo quia ipſa mors eſt radix meriti, & præmii; ſequitur, quòd qui non recipit, & plantat in ſe radicem, non recipit fructum, ſcilicet meritum, & præmium. Et ideo memoriam mortis Chriſti eſt radix ad recipiendum meritum, & præmium Chriſti. Et ubi eſt maior, & fortior memoria, ibi recipitur magis de merito, & de uirtute mortis. Et quia mors Chriſti data eſt toti humanæ naturæ, & cuilibet homini liberaliter ſicut Sol; & eſt cõmunis omnibus ſicut Sol; ideo quilibet homo poteſt eam recipere in memoria ſua, & unus non impedit alium; & ſic omnes homines poſſunt ſimul accipere meritum Chriſti, recipiendo memoriam ſuæ mortis. Debet igitur laborare omnis homo Chriſtianus, ut fiat, & permaneat in eo memoriam mortis Chriſti, quia per memoriam ipſam manebit in eo uirtus Chriſti, & ipſe Chriſtus. Per talem memoriam fit uera unio, & obligatio inter Chriſtum, & Chriſtianum. Ecce ergo tota ſcientia Chriſtiani, inquantum eſt, conſiſtit

Mors Chriſti eſt radix meriti, & præmij.

Cap. 279.

Cap. 289.

ſiſtt in hoc, ut cognoſcat duas obligationes, ſcilicet primam naturalem,& ſecundam quæ eſt pro peccato;& cognoſcat mortem Chriſti, quia iſta ſunt ligata inter ſe, & qui ignorat ipſas obligationes, totaliter ignorat Chriſtũ & mortem eius, quia neſcit neceſſitatem Chriſti,& mortis eius; & ideo credit ipſum eſſe ſuperfluum, & totum nihil & deriſorium. Dum autem cognoſcit homo duas obligationes ſuas, quibus obligatur Deo, tunc fit in eo præparatio,& capacitas ad ſuſcipiendum in ſe Chriſtum, & mortem ſuam, & uirtutem ſuam; & cogitur ire ad Chriſtum, & quanto homo magis cognoſcit neceſſitatem ſuam, & indigentiam, tãto magis recipit Chriſtum. Sicut enim cognoſcendo ſeipſum, inquantum erat hõ, ꝑ comparationẽ ad alias creaturas, inquantum lapſus, & perditus,inuenit, & cognoſcit Chriſtum Deum recti ſſimè eſſe & hominem. Sicut enim homini, inquantum lapſus eſt, Deus homo eſt neceſſarius, & ſicut homini inquantum homo eſt, neceſſarius fuit Deus creator; ita homini, inquantum lapſus eſt, & perditus, neceſſarius fuit Deus Redemptor, & Saluator, & hoc eſt Chriſtus. Etiam duplex eſt ſcientia de homine; una eſt inquãtum homo eſt; & alia eſt de homine inquantum lapſus, & perditus eſt. Et ſimiliter duplex eſt ſcientia de Deo proportionabiliter. Vna de Deo, inquantum eſt Deus; & alia inquantum eſt homo. Et ideo quia homo per cognitionem ſuiipſius aſcendit ad cognitionem Dei,& tãtum quantum de ſeipſo cognoſcit, tantum cognoſci de Deo; ideo qui ignorat ſeipſum inquantum eſt homo, ignorat Deum: & qui ignorat ſeipſum, inquantum eſt lapſus, ignorat Deum hominem, ſcilicet Chriſtum. Et ideo ſicut ſuperius quando uolebamus aliquid probare, uel ſcire de Deo, inquantum Deus eſt, arguebamus de homine, inquantum homo eſt;ita modo ſi uolumus aliquid probare, uel ſcire de Chriſto Deo & homine, debemus arguere per naturam hominis lapſi, & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere a ſeipſo, nec à cogitatio-

Cognitio propriæ indigentiæ diſponit ad Chriſtum recipiendũ.

Cap.82. & 83.

gitatio-

gitatione ſuipſius, & ita homo pōt cōſiderare ſeipſum, inquantū eſt homo, & inquantum eſt homo lapſus, & inquantum eſt reparatus. Et ideo homo duobus modis eſt opus Dei, uidelicet opus Dei primo factum de nihilo, ſecundo eſt opus Dei reparatum, & reſtauratum de lapſu, & de perditione, finaliter & ultimo erit opus Dei glorificatum, & conſummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur eſſe tria, uidelicet opera cōditionis, & opera reſtaurationis, & opera glorificationis. Quia igitur mors Chriſti eſt tota cauſa reſtaurationis hominis lapſi, ideo homo lapſus & reſtauratus debet applicare totū ſuum ſtudium circa mortem Chriſti, ut continuè applicet eam ſibi, & recipiat uirtutem eius in ſeipſo. Sicut.n. medicina aliqua, uel herba habens uirtutem, non proficit infirmo, niſi applicetur infirmo, & uniatur ei; ita mors Chriſti non proficit homini lapſo, niſi applicetur ei, nec homo aliter recipit uirtutem ab ea.

Quòd quamuis homo lapſus reparetur, & curetur quantum ad bene eſſe animæ, & quantum ad malum uoluntarium, non tamen reparatur quantum ad bene eſſe corporis, & quantum ad malum quod erat inuoluntarium. Cap. CCLXXX.

Declaratum autem fuit ſuperius, quòd in homine lapſo fuit duplex malum, ſcilicet malum animæ, ſeu liberi arbitrii, quod erat uoluntarium, & malum corporis qđ erat inuoluntarium. Primum malum erat malum culpæ: ſecundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene eſſe. ſ. corporis, & animæ, ita lapſus inuenit duplex male eſſe, ſcilicet corporis, & animæ, quia perdendo bene eſſe animæ, perdidit bene eſſe corporis, quia bene eſſe corporis erat propter bene eſſe animæ, & ſicut remanſit eſſe animæ; ita remanſit eſſe corporis. Declaratum et fuit, ꝙ iſta duo mala animæ & corporis, ſeu Cap. 248. In eo. ti.

iſtud

iſtud duplex male eſſe contrario modo ſe habent in primis duobus hominibus, & in aliis deſcendentibus ab eis, quia in primis duobus malum uoluntarium, ſeu male eſſe animæ, fuit cauſa mali inuoluntarii, ſeu male eſſe corporis, ſed in omnibus aliis aſcendentibus ab eis per generationem libidinoſam, & corruptam; malum inuoluntarium, ſeu male eſſe corporis & carnis fuit cauſa mali inuoluntarii: ſeu male eſſe animæ, ſeu liberi arbitrii, quamuis autem Chriſtus remoueat, & deſtruat ab homine lapſo malum uoluntarium, ſeu male eſſe animæ, & liberi arbitrii, & reſtituat bene eſſe animæ, non tamen remouet ab homine, nec deſtruit malum inuoluntarium, ſeu male eſſe corporis, immò remanet male eſſe corporis, ſeu carnis cum bene eſſe animæ. Hoc autem eſt ualde conueniens, quòd in homine remanet malum inuoluntarium, ſeu male eſſe carnis, ſeu malum pœnæ, quod idem eſt propter multa. Vnde homo non cognoſceret ſe fuiſſe lapſum, & perditum ſi remoueretur ab eo malum inuoluntarium, ſeu malum pœnæ. Etiam non cognoſceret beneficium infinitum ſibi datum, & reputaret totum quaſi nihil. Et ideo conueniens eſt ualdè homini, quod remaneant in eo mala, & pœnæ corporis propter bonum ſuum, ut continuè cognoſcat lapſum ſuum qualis fuit, ut ſic magis diligat continuè Chriſtum, & uniatur cum eo. Sed tamen Chriſtus conuertit totum illud malum in bonum hominis, quantum ad animam. Vnde ſicut Chriſtus per ſuam corporalē pęnam, & mortem carnis ſuæ operatus eſt infinitum bonum; ita ualdè rationabile fuit, ut in homine etiam remaneret mors, & pœna. Sed ſicut mors, & omnis pœna corporalis fuit in Chriſto uoluntariè; & ideo meritoria pro hominibus, & fuit inſtrumentum liberationis hominis; ita etiam ut mors, & omnis pœna corporalis fieret in homine uoluntaria, & meritoria, & eſſet inſtrumentum acquirēdi merita. Sicut enim mors ſua, & omnis pœna ſua corporalis fuit ſummi meriti, ita etiam mors hominis, & omnis

Quòd Chriſtus morte ſua non abſtulit malū pœnæ in homine.

pœna corporalis uoluntariè aſſumpta propter Chriſtum fieret magni meriti. Si enim Chriſtus ab hominibus re moueret mortem, & omnes pœnas corporales, ut non poſſent pati, iam tolleret hominibus occaſionem meren di, & acquirendi merita, quia omnis pœna uoluntariè, & ſponte aſſumpta propter Deum, eſt meritoria, & bona; & ideo non fuit conueniens, quod remoueret ab ho mine illud quod poterat eſſe inſtrumentum ad faciendũ bonum ad honorem Dei. Non igitur Chriſtus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuolun tarium, ſed conuertit illud in bonum hominis, & facit il lud eſſe uoluntarium, ut ſit meritorium. Etiam Chriſtus malum uoluntarium, quod erat in libero arbitrio, & in anima facit inuoluntarium, odibile, & diſplicibile homini: & malum inuoluntarium quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile & fugibile, & diſplicibile homi ni, quid enim terribilius morte facit & reddit uolũtariũ, amabile homini, & appetibile. O mirabilis conuerſio iſta. Et ideo homini Chriſtiano, ſi uerè Chriſtianus eſt, mors, & omnis pœna corporalis eſt propter Chriſtũ ſum mè amabilis, & deſiderabilis, & acceptabilis, quia omnis homo Chriſtianus ueraciter amat, & uult imitari Chriſtum, quod non poſſet facere, ſi non poſſet pati mortem corporalem, & pœnam ſicut Chriſtus. Quid enim rationabilius quàm ut ſicut Chriſtus ſuſtinuit mortem uoluntariè, & pœnam corporalem, ita & Chriſtianus ſuſtineat mortem, & pœnam corporalem propter Chriſtũ uoluntariè, ut homines habeant in ſeipſis, & in corpore exteriori illud per quod poſſunt oſtendere amorem interiorem, & affectum cordis erga Chriſtum. Quare conuenientiſſimum eſt, quòd remaneant in hominibus reparatis quo ad animam pœnæ corporales, non tamen ut regnarent, & dñarentur ſicut ante, quia timebantur. Omne quod timetur ab aliquo, ddminatur ei, & regnat ſuper eum; & ideo mors & omnis pœna corporalis, dominabatur homini, & regnabat ſupra hominem, quia timebatur

Defectus noſtri ſunt occaſiones merendi.

Ante mortem Chriſti mors dominabatur nobis.

batur

batur ab homine. Sed in homine Chriſtiano mors non timetur, nec aliqua pœna corporalis; & ideo nõ dominatur, quamuis ſit in homine, nec regnat, immo ſubiicitur uoluntati eius. Sed quoniam in corpore, & in carne hominis lapſi erat etiam concupiſcentia carnis, ſeu uoluntas carnis inordinata, per quam caro erat corrupta, & infecta, per quam caro dominabatur animæ, & ſubiugabatur ſibi totaliter per iſtam concupiſcentiam anima; & iſta uoluntas carnis inordinata, & libidinoſa, erat uerus inimicus animę, quia per ipſam anima erat corrupta, & infecta, & etiam caro ipſa propter iſtam concupiſcentiam inimica erat Dei, quia Deus creabat animam mundam; & iſta caro propter ſuam iſtam concupiſcẽtiam corrumpebat, & inficiebat animam, & trahebat ipſam ad ſe, ſicut meretrix trahit uirum. Et ideo quamuis iſta uoluntas, ſeu concupiſcentia carnis ſit inimica animæ, & corrumpit animam, & inimicetur Deo, attamen non debuit deſtrui, nec annihilari totaliter, nec deleri, ut nullo modo eſſet, immo conueniens fuit, quòd remaneret cum aliis pœnis corporalibus, quoniam poſtquam anima recuperabat ſuum bene eſſe, & ſuam bonitatem, rectitudinem, & uirtutem, & ſuam fortitudinem; & per conſequẽs liberabatur a poteſtate, & dominio carnis; ideo quia caro per illam concupiſcentiam damnauerat animam, conueniens eſt, quòd talis inimicus remaneat, ut anima uindicet ſe de ipſo ſuo inimico capitali, & continuè ipſum puniat, & captiuet, & uincat, & pugnet contra eum indeſinenter, quoniam inimicus mortalis non debet ſtatim occidi, ſed debet langueret, & paulatim deſtrui. Sufficit enim animæ ꝙ inimicum ſuum teneat ſub pedibus ſuis, & dominetur ei, & percutiat, & uerberet ipſum; ideo ſufficit habere animæ adiutorium, ut dominetur ſuo inimico capitali.

Chriſtus morte ſua nõ remouit cõcupiſcentiam carnis uel fomitem.

Item etiam eſſet anima otioſa quodammodo niſi haberet inimicum continuum cum quo pugnaret, & ſe exercitaret in pugna continua cum armis ſibi datis a Chriſto; & ſic

& ſic continuè pugnando acquirit uictorias & merita. Item etiam bonum eſt homini, ut cõtinuè ſentiat ſuum capitalem inimicum, qui ipſum damnauerat; & ſub cuius poteſtate erat, & ſic cognoſcat gratiam ſibi factam, & cognoſcat ſe accepiſſe gratiam, & bene eſſe quantum ualet, & cognoſcat per experientiam a quali inimico liberatus ſit, cui ante ſeruiebat, & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur ſub poteſtate talis inimici, & tantæ corruptionis; & ſemper cogitet a quanta corruptione, & ſurditate anima ſit liberata; & ſemper gratias agat, & non tradat obliuioni. Ergo fuit conueniens, ut remaneat in homine reparato concupiſcentia, non tamen ut regnaret & dominaretur ſicut ante, ſed propter cauſas dictas. Et ſic apparet qualiter Chriſtus omnia mala hominis conuertit in bonum, & quod remouet malum animæ, ſeu uoluntarium, & dat bene eſſe animæ, & malum corporis facit uoluntarium, & meritorium, quod ante erat inuoluntarium.

De forma, & modo in quibus Ieſus Chriſtus filius Dei, *& homo verus, & verus medicus, & Saluator, dat bene eſſe, & gratiam, & ſalutem, & omnia neceſſaria homini lapſo; quibus recipit homo de facto, & modo regenerandi, & renouandi hominem, & incorporandi eum cum Chriſto.* Cap. CCLXXXI.

QVoniam autem homo lapſus, & perditus, indiget ut recipiat bene eẽ, & curetur a ſuo malo eſſe; indiget etiã, ut recipiat indulgentiã, & remiſſionem omnium peccatorum & offenſarum, & hoc nullus poteſt dare niſi Ieſus Chriſtus, ut iam declaratum eſt, ideo modo oportet ſpãliter uenire ad factum, & ad modum ordinatũ, & p̃finitum a Xp̃o, in quo hõ de facto recipiat oĩa neceſſaria ſibi quo ad aĩam. Vñ ipſe Xp̃s ordinauit in Eccleſia ſua modũ, & formã, ĩ q̃bus Ca p.275.

ipſe

ipſe dat homini gratiam,& bene eſſe,& ſalutem;& homo recipit ea de facto. Vnde quia bene eſſe, quod homo debet recipere a Chriſto, eſt inuiſibile;& ipſa gratia, quæ eſt bene eſſe ē inuiſibilis, quia eſt res ſpiritualis, ſicut anima, propter hoc Chriſtus ordinauit aliquas res corporales, ſenſibiles,& viſibiles, per quas,& in quibus homo reciperet adiutorium,& bene eſſe, ſeu gratiam ſuam a Deo, videlicet recipiendo in ſe illas res corporales, quæ quidem res corporales,& viſibiles habent ſimilitudinem cum illa gratia recipienda, & quodammodo ſignificant eam,& repreſentant. Ita ergo Chriſtus ordinauit, & inſtituit quod homo reciperet ſuum bene eſſe, & ſuum donum per res corporales,& viſibiles, tanquam per quædam inſtrumenta,& non uoluit dare ſuam gratiam,& ſuum donum, nec tantum beneficium totaliter occultè, ſed in forma uiſibili, & manifeſta: non quòd illud quod datur ſit uiſibile, nec uideatur, nec audiatur, ſed ſolum uidetur in illa re corporali,& uiſibili, ſicut in quodam ſigno,& in quadā imagine. Et ideo ut homo poſſet cognoſcere, quid eſt illud quod recipit in anima, ordinauit dominus noſter Ieſus Chriſtus tales res uiſibiles aptas ad hoc, ut per illas nos poſſimus cognoſcere illud inuiſibile quod recipimus. Et ordinauit exterius modum, & formam recipiendi, & applicandi tales res uiſibiles ad ipſum hominem, & exterius in corpore, ut per hoc homo cognoſceret, & cogitaret, quòd ſicut exterius,& uiſibiliter fit, quod ita conformiter ipſe dominus Ieſus Chriſtus operaretur in anima. Et hoc fuit ualde conueniens, & proportionatum homini, ut per talem modū homo reciperet donum Chriſti, quia homo debet cognoſcere quid eſt illud quod recipit,& modus cognoſcendi ipſius hominis eſt; ut per corporalia ſenſibilia,& uiſibilia, cognoſcat ſpiritualia, & inuiſibilia, ut iam declaratum fuit in ſcala naturæ. Et ideo ſicut per ſcalam naturæ, quę conſiſtit in rebus uiſibilibus, homo aſcendit ad cognoſcendum res ſpirituales, & inuiſibiles; ita ſimiliter dominus ordinauit homini lapſo quan-

Quod Chriſtus inſtituit dare gratiam homini per ſenſibilia, puta per ſacramēta.

Quare Chriſtus inſtituit ſacramenta.

Supra, poſt principium.

quandam ſcalam in reſtauratione ſua, ut per res corpora les,& uiſibiles homo cognoſceret res ſpirituales, & inuiſi biles; & non ſolum hoc, immo ſuſcipiendo tales res corporales,& uiſibiles, uiſibiliter reciperet ipſas res ſpirituales,& inuiſibiles inuiſibiliter. Et ideo iſta ſcala ultima eſt ſcala recipiendi, & cognoſcendi ipſas res inuiſibiles in homine,& nō tantum cognoſcendi,ſed ſcala naturę eſt tantum ſcala cognoſcendi; & ideo iſta ſcala ultima eſt melior,utilior,& magis fructuoſior homini. Prima ſcala eſt ſcala naturæ:iſta ſecunda ſcala eſt ſcala gratiæ.Prima ſcala eſt ſcala creationis,& conditionis, ſed iſta ſecunda ſcala eſt ſcala recreationis,reparationis,& reſtaurationis,ſcala uitæ,ſcale ſalutis.Prima ſcala eſt ſcala hominis,inquantum homo eſt:ſed,iſta ſecunda ſcala, eſt ſcala hominis in quātū lapſus eſt. Et ideo homo inquantū eſt lapſus, habet primo aſcendere per iſtam ſcalam gratiæ,quia homo lapſus eſt in profundiſſimo loco,& infimo,& diſtat in finitum à Deo: & eſt inimicus Dei: & ideo primo debet exire de illo loco infimo, & aſcendere ad gratiam Dei,& ad donum Dei,& auxilium,& adiutorium,& ad bene eſſe, quia aliter non poterit aſcendere per ſcalam naturæ. *Scala creationis, & ſcala recreationis.*

Primo Deus ordinauit homini perfecto habenti bene eſſe ſcalā naturæ, per quam poterat aſcendere fęliciter, & deſcendere. Secundo ordinauit homini lapſo,qui cecidit de bene eſſe ad male-eſſe,& de gratia ad culpam:de amicitia Dei ad inimicitiam:ſcalam gratiæ per quam aſcenderet ad bene eſſe, ad gratiam, & ad amicitiam ſuam. Et ideo homo lapſus non poteſt inuenire Deum quem perdidit, niſi aſcendat per ſecundam ſcalam. Et ſi per primam primo vult aſcendere, & ire ad Deum,tunc frangit collum ſuum,& habet obſtaculum,& non inuenit Deū, ſed magis inueniet errorem, & diabolum,& malum ſuū. Per primam ſcalam naturę,ſeu creaturarum,homo aſcendebat ad Deum, ſed per ſecundam aſcendit ad Deum hominem. Sic ergo ſicut duplex eſt ſtatus hominis, duplex eſt ſcala. Prima fuit ordinata à Deo tantum.Secun- *Scala gratiæ.*

da eſt ordinata à Deo homine, ſcilicet Ieſu Chriſto. Et ideo ualde sationabile fuit, ut ſicut Deus quando nondum erat homo, ordinauerat ut hō aſcenderet ad Deum per ſcalam rerum uiſibilium, & corporalium; ita quando factus eſt homo, & recepit corpus, ordinauerit ut homo aſcēdat ad Deum, & hominem per ſcalam rerum corporalium Et ſicut in ſeipſo habet quandam ſcalam humanitatis & diuinitatis, ſeu corporis, & animę, & diuinitatis; & etiam homo habet quandam ſcalam in ſeipſo. ſ. corporis & animæ; ita etiam ordinauit quādam ſcalam rerum corporalium, ſeu uiſibilium, & gratiæ ſuæ, ut homo per res uiſibiles ab ipſo ordinatas, aſcenderet ad gratiam ſuā. Et ſicut in ſe ſcala habet duos gradus. ſ. humanitatem, & diuinitatem, & per humanitatem aſcendit ad diuinitatē, & homo habet etiam in ſcala ſua, quæ eſt in ipſo duos gradus, ſcilicet corpus & animam; ita conformiter ſcala ab ipſo ordinata haberet duos gradus, ſcilicet ipſas res viſibiles, & gratiam ſuam, & per res uiſibiles aſcenderet ad gratiam ſuam cognoſcendam, & recipiendam. Non enim eſt mirum ſi Chriſtus ordinauit, quod in rebus corporalibus, & uiſibilibus homo lapſus recipiat gratiam ſuam, & ſuum bene eſſe perditum, quum Deus primo ordinauerit, quòd homo habens iā bene eſſe, reciperet ſuū optimum eſſe per res corporales, ſcilicet lignum ſcientiæ boni & mali, ſcilicet ſeruādo obedientiā de præcepto dato ſuper lignum ſcientiæ boni & mali, quod quidem lignum erat res corporalis & uiſibilis. Et ideo ſicut Deus ordinauerat, vt homo ſeruando illam obedientiam de illo ligno reciperet optime eſſe; ita etiā ordinauit Chriſtus Deus, & homo aliquas res uiſibiles, & corporales, ut homo illas in ſe recipiens per obedientiam, & propter obedientiam recipiat gratiam ſuam, & bene eſſe, ſeu donum ſuum. Et ideo illæ res uiſibiles ab ipſo ordinatæ, & inſtitutæ, habent talem uirtutem, & efficaciam ex ordinatione ſua, ut quicunque ſuſcipiat eas debito modo recipiat gratiam ſuam quæ ſignificatur per tales res. Nota

Conuenienter Chriſtus inſtituit dare gratiā per uiſibilia.

quòd

quòd in illis rebus contineatur gratia, ſed quòd ab ipſo datur omni recipienti propter ordinationem, & inſtitutionem ſuam, & quaſi ex quodam pacto. Qui autem contemnit recipere tales res ab ipſo ordinatas, nullam recipit gratiam. Et ideo quia per tales res corporales dominus ordinauit gratiam ſuam dare homini, propter hoc tales res ſanctificantur, & ſacrantur per uerba ſua, quæ dicuntur in nomine ſuo ſuper tales res corporales, q̄ quidem uerba etiam ſignificant illam gratiam ſuſcipiendam. Et ideo tales res corporales, & uiſibiles ſanctificare, & conſecrare per uerba, ſunt ſufficiens inſtrumentum ad recipiendum gratiam. Et conuenientiſſimè uerba Chriſti debent addi cum rebus corporalibus, quia ſicut iam declaratum fuit in capitulo de uerbis Dei, duo ſolum habemus a Deo, creaturas ſcilicet, & uerba ſua: & uerba ſua habent omnem uirtutem. Et Deus per uerbum ſuum fecit creaturas, & ideo uerba Dei operantur ſuper creaturas uiſibiles. Quia ergo tales res uiſibiles debet repræſentare illud inuiſibile quod datur, & recipitur, & habere ſimilitudinem cum eo, quia aliter non faceret hominem aſcendere ad cognoſcendum; quia etiam dominus Ieſus Chriſtus inſtituit, & ordinauit tales res creatas ad ſignificandum illud inuiſibile, quo homo indiget, & ut homo recipiendo tales res ab ipſo ordinatas reciperet in anima illud inuiſibile, quod ſignificatur, & repræſentatur per ipſas res. Et ideo quia uerba magis habent aptitudinem ad ſignificandum, & repræſentandum res inuiſibiles, quàm ipſæ res corporales, quia homines utuntur uerbis ad ſignificandum, & uadunt, & intrant in animam: & propter hoc ſignificatio euidentior, & magis manifeſta fit per uerba, quàm per ipſas res corporales; ideo ut ſignificatio ſit plena, & completa, & euidentiſſima, & clariſſima, & determinata, & certa uerba, debent addi cum ſibi rebus ciuilibus, & ideo per uerba quæ audiuntur, fiat una completa repræſentatio, & ſignificatio unius, & eiuſdem rei inuiſibilis.

Quomodo gratia ſit in ſacramētis.

Cap. 210. Accedit uerbum ad elementum, & fit ſacramētum ſecundum Aug. quare?

Et ſic homo uelotius, & fortius, aſcendit per talem ſignificationem, tanquam per ſcalam ad illam rem inuiſibilē cognoſcendam, & cogitandam, ut ſimul uidendo ipſas res uiſibiles repræſentantes, & ordinatas a domino, & audienda uerba ſignificantia, idem homo intelligat clariſſimè quid eſt illud inuiſibile, quod debet recipere, & quod dabitur ei a domino, & ut homo firmiſſimè credat, quòd recipiat gratiam inuiſibilem & illud quo indigeret recipiendo tales res; ideo eſt ibi ordinatio, & inſtitutio domini noſtri Ieſu Chriſti, & uoluntas ſua, qui ordinauit, inſtituit, & uoluit, ut per tales res corporales homo ſuſciperet gratiam ſuam, & adiutorium ſuum. Sunt etiam uerba ſua irrefragabilia, ueriſſima; & ideo tam ſua efficax ordinatio, quàm ſua uerba, quæ non poſſunt eſſe falſa, formant hominem ad credendum, quòd ibi recipit inuiſibilem gratiam, qua indiget. Ecce igitur ſcalam firmiſſimam, & fixam, & immobilem ad aſcendendum. Et quia iſta ſcala eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiēdi, ſeu habendi; ideo ut utroque modo ſit fortiſſima, eſt ibi primo plena ſignificatio, & repræſentatio tam ex parte rerum, quàm ex parte uerborum, ut homo aſcendat cognoſcēdo: eſt ibi etiam ordinatio Chriſti efficax, ut homo aſcendat ad ſuſcipiendum, & credat firmiſſimè, quòd accipiat talem gratiam repræſentatam, & ſignificatam tam per tales res uiſibiles, quàm per uerba. Quid enim magis firmum, magis ſolidum, magis ſecurum, quàm ordinatio Chriſti, & uerba ſua? Quid.n. fortius in regno, q̄d magis immutabilem, q̄ ordinatio Regis & verbū Regis? Et ideo talis ordinatio Chriſti, & verbum ſuū, imponunt neceſſitatem nō tamen cogentem, ſed uoluntariā, ut hō recipiendo tales res uiſibiles, recipiat a Chriſto talē gratiam ſignificatam per tales res, & ut Chriſtus det illam: q̄a ipſe ſe obligauit dare ex ſua bonitate, & uoluntate, ut eſſet ſumma ſecuritas, quādo, ſ. ordinauit tales res uiſibiles, & fecit pactum cū hominibus. Qui enim uoluit mori pro hominibus cum ſumma pietate, & benignitate, uoluit

Sacramenta neceſſario conferūt gratiam.

luit modum ordinare quo magis conueniebat hominibus. Si enim Deus ſecretè in uentre matris, quando corpus eſt organizatum, creat, & dat animam rationalem, ſine petitione, & poſtulatione, quãto magis dabit gratiam inuiſibilem ſuam, ſi homo debito modo recipiat res corporales, & uiſibiles ab ipſos ordinatas ad recipiẽdum ſuam gratiam? Vnde tam anima, q̃ gratia, immediatè ueniunt, & fluunt ab eo per creationem. Et ſicut ipſe ordinauit quando fecit hominem, ꝙ quotieſcunque corpus eſſet diſpoſitum, & organizatum, reciperetur anima rationalis, quam ipſe crearet; ita ordinauit quando reſtaurauit hominem, ꝙ quando homo reciperet debitò modo tales res corporales ab ipſo ordinatas, reciperetur gratia ſua in anima quam ipſe crearet. Et ſicut Deus nunquam deficit quin creet, & det animam, ita nunquam deficit quin creet, & det gratiam.

Quòd Deus neceſſario dat gratiã recipientis ſacramenta

Ecce igitur modum per quem Chriſtus Dei filius dat homini lapſo ſuum beneficium, & adiutorium, & facit ipſum participem in merito ſuo, & in morte ſua, & incorporat hominem ſibi, & facit ipſum ſuum membrum, & incorporatur ei, & unitur, & fit de domo ſua, & de familia ſua, uidelicet per res corporales, & uiſibiles ab ipſo ordinatas, per quas homo ſignatur, ut ſit ſuus. Vnde ſi homo uult recipere gratiam ſatisfactionis, & redemptionis per Chriſtum, ut mors Chriſti, quæ omnia meruit ſit ſua, neceſſe eſt, ꝙ adhęreat, & uniatur Chriſto, & credat in eum, & oportet ꝙ iſta credulitas, & fides occulta manifeſtetur per ſigna exteriora & uiſibilia. Et ideo debuerunt eſſe ſigna certa, & determinata uiſibilia, per quæ hominẽ proteſtentur ſe credere in Chriſtum, ut cognoſcerentur homines qui eſſent membra Chriſti. Sicut autẽ neceſſe erat homini, & conueniebat ut ita ſatisfaceret Chriſtus pro eo, ita conueniebat homini, ut ita uniretur cum Chriſto, & daretur ei gratia Chriſti: & quia per tales res corporales, ſeu ſigna, datur gratia in anima, & homo ſanctificatur, & recipit bene eſſe, & etiam quia Chriſtus ordinauit eas, ꝑ

ſiſt in hoc, ut cognoſcat duas obligationes, ſcilicet primam naturalem,& ſecundam quæ eſt pro peccato;& cognoſcat mortem Chriſti, quia iſta ſunt ligata inter ſe, & qui ignorat ipſas obligationes, totaliter ignorat Chriſtũ & mortem eius, quia neſcit neceſſitatem Chriſti,& mortis eius; & ideo credit ipſum eſſe ſuperfluum, & totum nihil & deriſorium. Dum autem cognoſcit homo duas obligationes ſuas, quibus obligatur Deo, tunc fit in eo præparatio,& capacitas ad ſuſcipiendum in ſe Chriſtum, & mortem ſuam, & uirtutem ſuam; & cogitur ire ad Chriſtum, & quanto homo magis cognoſcit neceſſitatem ſuam, & indigentiam, tãto magis recipit Chriſtum. Sicut enim cognoſcendo ſeipſum, inquantum erat hõ, ꝑ comparationẽ ad alias creaturas, inquantum lapſus, & perditus,inuenit; & cognoſcit Chriſtum Deum rectiſſimè eſſe & hominem. Sicut enim homini, inquantum lapſus eſt, Deus homo eſt neceſſarius, & ſicut homini inquantum homo eſt, neceſſarius fuit Deus creator; ita homini, inquantum lapſus eſt, & perditus, neceſſarius fuit Deus Redemptor, & Saluator, & hoc eſt Chriſtus. Etiam duplex eſt ſcientia de homine; una eſt inquãtum homo eſt; & alia eſt de homine inquantum lapſus, & perditus eſt. Et ſimiliter duplex eſt ſcientia de Deo proportionabiliter; Vna de Deo, inquantum eſt Deus; & alia inquantum eſt homo. Et ideo quia homo per cognitionem ſuiipſius aſcendit ad cognitionem Dei,& tãtum quantum de ſeipſo cognoſcit, tantum cognoſci de Deo; ideo qui ignorat ſeipſum inquantum eſt homo, ignorat Deum: & qui ignorat ſeipſum, inquantum eſt lapſus, ignorat Deum hominem, ſcilicet Chriſtum. Et ideo ſicut ſuperius quando uolebamus aliquid probare, uel ſcire de Deo, inquantum Deus eſt, arguebamus de homine, inquantum homo eſt;ita modo ſi uolumus aliquid probare, uel ſcire de Chriſto Deo & homine, debemus arguere per naturam hominis lapſi, & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere a ſeipſo, nec a co-

Cognitio propriæ indigentiæ diſponit ad Chriſtum recipiendũ.

Cap. 82. & 83.

gitatio-

gitatione ſuipſius, & ita homo põt cõſiderare ſeipſum, in quantũ eſt homo, & inquantum eſt homo lapſus, & in quantum eſt reparatus. Et ideo homo duobus modis eſt opus Dei, uidelicet opus Dei primo factum de nihilo, ſecundo eſt opus Dei reparatum, & reſtauratum de lapſu, & de perditione, finaliter & ultimo erit opus Dei glorificatum, & conſummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur eſſe tria, uidelicet opera cõditionis, & opera reſtaurationis, & opera glorificationis. Quia igitur mors Chriſti eſt tota cauſa reſtaurationis hominis lapſi, ideo homo lapſus & reſtauratus debet applicare totũ ſuum ſtudium circa mortem Chriſti, ut continuè applicet eam ſibi, & recipiat uirtutem eius in ſeipſo. Sicut enim medicina aliqua, uel herba habens uirtutem, non proficit infirmo, niſi applicetur infirmo, & uniatur ei; ita mors Chriſti non proficit homini lapſo, niſi applicetur ei, nec homo aliter recipit uirtutem ab ea.

Quòd quamuis homo lapſus reparetur, & curetur quantum ad bene eſſe animæ, & quantum ad malum uoluntarium, non tamen reparatur quantum ad bene eſſe corporis, & quantum ad malum quod erat inuoluntarium. Cap. CCLXXX.

Declaratum autem fuit ſuperius, quòd in homine lapſo fuit duplex malum, ſcilicet malum animæ, ſeu liberi arbitrii, quod erat uoluntarium, & malum corporis, q̃d erat inuoluntarium. Primum malum erat malum culpæ: ſecundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene eſſe, ſ. corporis, & animæ, ita lapſus inuenit duplex male eſſe, ſcilicet corporis, & animæ, quia perdendo bene eſſe animæ, perdidit bene eſſe corporis, quia bene eſſe corporis erat propter bene eſſe animæ, & ſicut remanſit eſſe animæ, ita remanſit eſſe corporis. Declaratum ẽt fuit, ꝙ iſta duo mala animæ & corporis, ſeu Cap. 248. In eo. ti.

iſtud

iſtud duplex male eſſe contrario modo ſe habent. in primis duobus hominibus,& in aliis deſcendentibus ab eis, quia in primis duobus malum uoluntarium,ſeu male eſſe animæ,fuit cauſa mali inuoluntarii;ſeu male eſſe corporis,ſed in omnibus aliis aſcendentibus ab eis per generationem libidinoſam,& corruptam;malum inuoluntarium, ſeu male eſſe corporis & carnis fuit cauſa mali inuoluntarii:ſeu male eſſe animæ,ſeu liberi arbitrii,quamuis autem Chriſtus remoueat, & deſtruat ab homine lapſo malum uoluntarium, ſeu male eſſe animæ, & liberi arbitrii, & reſtituat bene eſſe animæ, non tamen remouet ab homine, nec deſtruit malum inuoluntarium, ſeu male eſſe corporis, immò remanet male eſſe corporis, ſeu carnis cum bene eſſe animæ. Hoc autem eſt ualde conueniens, quòd in homine remanet malum inuoluntarium, ſeu male eſſe carnis, ſeu malum pœnæ, quod idem eſt propter multa. Vnde homo non cognoſceret ſe fuiſſe lapſum, & perditum ſi remoueretur ab eo malum inuoluntarium, ſeu malum pœnæ. Etiam non cognoſceret beneficium infinitum ſibi datum,& reputaret totum quaſi nihil. Et ideò conueniens eſt ualdè homini, quod remaneant in eo mala, & pœnæ corporis propter bonum ſuum, ut continuè cognoſcat lapſum ſuum qualis fuit, ut ſic magis diligat continuè Chriſtum, & uniatur cum eo. Sed tamen Chriſtus conuertit totum illud malum in bonum hominis, quantum ad animam. Vnde ſicut Chriſtus per ſuam corporalē pęnam,& mortem carnis ſuæ operatus eſt infinitum bonum; ita ualdè rationabile fuit,ut in homine etiam remaneret mors, & pœna. Sed ſicut mors, & omnis pœna corporalis fuit in Chriſto uoluntariè; & ideò meritoria pro hominibus, & fuit inſtrumentum liberationis hominis; ita etiam ut mors, & omnis pœna corporalis fieret in homine uoluntaria. & meritoria, & eſſet inſtrumentum acquirēdi merita, Sicut enim mors ſua, & omnis pœna ſua corporalis fuit ſummi meriti,ita etiam mors hominis, & omnis

Quòd Chriſtus morte ſua non abſtulit malū pœnæ in homine.

pœna

pœna corporalis uoluntariè aſſumpta propter Chriſtum fieret magni meriti. Si enim Chriſtus ab hominibus re moueret mortem, & omnes pœnas corporales, ut non poſſent pati, iam tolleret hominibus occaſionem meren di, & acquirendi merita, quia omnis pœna uoluntariè, & ſponte aſſumpta propter Deum, eſt meritoria, & bo na; & ideo non fuit conueniens, quod remoueret ab ho mine illud quod poterat eſſe inſtrumentum ad faciendũ bonum ad honorem Dei. Non igitur Chriſtus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuolun tarium, ſed conuertit illud in bonum hominis, & facit il lud eſſe uoluntarium, ut ſit meritorium. Etiam Chri ſtus malum uoluntarium, quod erat in libero arbitrio, & in anima facit inuoluntarium, odibile, & diſplicibile homini: & malum inuoluntarium quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile & fugibile, & diſplicibile homi ni, quid enim terribilius morte facit & reddit uolũtariũ, amabile homini, & appetibile. O mirabilis conuerſio iſta. Et ideo homini Chriſtiano, ſi uerè Chriſtianus eſt, mors, & omnis pœna corporalis eſt propter Chriſtũ ſum mè amabilis, & deſiderabilis, & acceptabilis, quia omnis homo Chriſtianus ueraciter amat, & uult imitari Chri ſtum, quod non poſſet facere, ſi non poſſet pati mortem corporalem, & pœnam ſicut Chriſtus. Quid enim ra tionabilius quàm ut ſicut Chriſtus ſuſtinuit mortem uoluntariè, & pœnam corporalem, ita & Chriſtianus ſu ſtineat mortem, & pœnam corporalem propter Chriſtũ uoluntariè, ut homines habeant in ſeipſis, & in corpore exteriori illud per quod poſſunt oſtendere amorem inte riorem, & affectum cordis erga Chriſtum. Quare con uenientiſſimum eſt, quòd remaneant in hominibus re paratis quo ad animam pœnæ corporales, non tamen ut regnarent, & dñarentur ſicut ante, quia timebantur. Om ne quod timetur ab aliquo, dominatur ei, & regnat ſu per eum; & ideo mors & omnis pœna corporalis, domi nabatur homini, & regnabat ſupra hominem, quia time batur

Defectus noſtri ſunt occaſiones merendi.

Ante mortem Chriſti mors dominabatur nobis.

& ſic continuè pugnando acquirit uictorias & merita. Item etiam bonum eſt homini, ut cõtinuè ſentiat ſuum capitalem inimicum, qui ipſum damnauerat; & ſub cuius poteſtate erat, & ſic cognoſcat gratiam ſibi factam, & co gnoſcat ſe accepiſſe gratiam, & bene eſſe quantum ualet, & cognoſcat per experientiam a quali inimico liberatus ſit, cui ante ſeruiebat, & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur ſub poteſtate talis inimici, & tantæ corruptionis; & ſemper cogitet a quantã corruptione, & ſur ditate anima ſit liberata; & ſemper gratias agat, & non tradat obliuioni. Ergo fuit conueniens, ut remaneat in homine reparato concupiſcentia, non tamen ut regnaret & dominaretur ſicut ante, ſed propter cauſas dictas. Et ſic apparet qualiter Chriſtus omnia mala hominis conuertit in bonum, & quod remouet malum animæ, ſeu uoluntarium, & dat bene eſſe animæ, & malum corporis facit uoluntarium, & meritorium, quod ante erat inuoluntarium.

De forma, & modo in quibus Ieſus Chriſtus filius Dei, *& homo verus, & verus medicus, & Saluator, dat bene eſſe, & gratiam, & ſalutem, & omnia neceſſaria homini lapſo; quibus recipit homo de facto, & modo regenerandi, & renouandi hominem, & incorporandi eum cùm Chriſto.* Cap. CCLXXXI.

QVoniam autem homo lapſus, & perditus, indiget ut recipiat bene eẽ, & curetur a ſuo malo eſſe; indiget etiã, ut recipiat indulgentiã, & remiſſionem omnium peccatorum & offenſarum, & hoc nullus poteſt dare niſi Ieſus Chriſtus, ut iam declaratum eſt, ideo modo oportet ſpãliter uenire ad factum, & ad modum ordinatũ, & p̃finitum a Xpo, in quo hõ de facto recipiat oĩa neceſſaria ſibi quo ad aĩam. Vñ ipſe Xps ordinauit in Eccleſia ſua modũ, & formã, ĩ q̃bus Ca p. 275.

ipſe

ipſe dat homini gratiam,& bene eſſe,& ſalutem;& homo recipit ea de facto. Vnde quia bene eſſe,quod homo debet recipere a Chriſto,eſt inuiſibile;& ipſa gratia,quæ eſt bene eſſe ē inuiſibilis,quia eſt res ſpiritualis,ſicut anima, propter hoc Chriſtus ordinauit aliquas res corporales, ſenſibiles,& viſibiles,per quas,& in quibus homo recipe ret adiutorium,& bene eſſe,ſeu gratiam ſuam a Deo,videlicet recipiendo in ſe illas res corporales, quæ quidem res corporales,& viſibiles habent ſimilitudinem cum illa gratia recipienda, & quodammodo ſignificant eam,& repręſentant.Ita ergo Chriſtus ordinauit, & inſtituit quod homo reciperet ſuum bene eſſe, & ſuum donum per res corporales,& viſibiles,tanquam per quædam inſtrumenta,& non uoluit dare ſuam gratiam,& ſuum donum,nec tantum beneficium totaliter occultè,ſed in forma uiſibili, & manifeſta: non quòd illud quod datur ſit uiſibile, nec uideatur, nec audiatur, ſed ſolum uidetur in illa re corporali,& uiſibili, ſicut in quodam ſigno, & in quadā imagine. Et ideo ut homo poſſet cognoſcere,quid eſt illud quod recipit in anima, ordinauit dominus noſter Ieſus Chriſtus tales res uiſibiles aptas ad hoc, ut per illas nos poſſimus cognoſcere illud inuiſibile quod recipimus. Et ordinauit exterius modum, & formam recipiendi, & applicandi tales res uiſibiles ad ipſum hominem, & exterius in corpore,ut per hoc homo cognoſceret, & cogitaret,quòd ſicut exteriùs,& uiſibiliter fit, quod ita conformiter ipſe dominus Ieſus Chriſtus operaretur in anima. Et hoc fuit ualde conueniens, & proportionatum homini,ut per talem modū homo reciperet donum Chriſti,quia homo debet cognoſcere quid eſt illud quod recipit,& modus cognoſcendi ipſius hominis eſt; ut per corporalia ſenſibilia,& uiſibilia,cognoſcat ſpiritualia, & inuiſibilia,ut iam declaratum fuit in ſcala naturæ. Et ideo ſicut per ſcalam naturæ, quę conſiſtit in rebus uiſibilibus, homo aſcendit ad cognoſcendum res ſpirituales, & inuiſibiles; ita ſimiliter dominus ordinauit homini lapſo quan-

Quod Chriſtus inſtituit dare gratiam homini per ſenſibilia, puta per ſacramēta.

Quare Chriſtus inſtituit ſacramenta.

Supra, poſt principium.

quandam ſcalam in reſtauratione ſua, ut per res corporales,& uiſibiles homo cognoſceret res ſpirituales, & inuiſibiles; & non ſolum hoc, immo ſuſcipiendo tales res corporales,& uiſibiles, uiſibiliter reciperet ipſas res ſpirituales,& inuiſibiles inuiſibiliter. Et ideo iſta ſcala ultima eſt ſcala recipiendi, & cognoſcendi ipſas res inuiſibiles in homine,& nō tantum cognoſcendi,ſed ſcala naturę eſt tantum ſcala cognoſcendi; & ideo iſta ſcala ultima eſt melior,utilior,& magis fructuoſior homini. Prima ſcala eſt ſcala naturæ:iſta ſecunda ſcala eſt ſcala gratiæ.Prima ſcala eſt ſcala creationis,& conditionis, ſed iſta ſecunda ſcala eſt ſcala recreationis,reparationis,& reſtaurationis,ſcala uitæ,ſcale ſalutis.Prima ſcala eſt ſcala hominis,inquantum homo eſt:ſed iſta ſecunda ſcala, eſt ſcala hominis in quātū lapſus eſt. Et ideo homo inquantū eſt lapſus, habet primo aſcendere per iſtam ſcalam gratiæ,quia homo lapſus eſt in profundiſſimo loco,& infimo,& diſtat in infinitum à Deo:& eſt inimicus Dei: & ideo primo debet exire de illo loco infimo, & aſcendere ad gratiam Dei,& ad donum Dei,& auxilium,& adiutorium,& ad bene eſſe, quia aliter non poterit aſcendere per ſcalam naturæ.

Scala creationis, & ſcala recreationis.

Primo Deus ordinauit homini perfecto habenti bene eſſe ſcalā naturæ, per quam poterat aſcendere fęliciter, & deſcendere. Secundo ordinauit homini lapſo,qui cecidit de bene eſſe ad male eſſe,& de gratia ad culpam:de amicitia Dei ad inimicitiam:ſcalam gratiæ per quam aſcenderet ad bene eſſe, ad gratiam, & ad amicitiam ſuam. Et ideo homo lapſus non poteſt inuenire Deum quem perdidit, niſi aſcendat per ſecundam ſcalam. Et ſi per primam primo vult aſcendere, & ire ad Deum,tunc frangit collum ſuum,& habet obſtaculum,& non inuenit Deū, ſed magis inueniet errorem, & diabolum,& malum ſuū. Per primam ſcalam naturę,ſeu creaturarum,homo aſcendebat ad Deum, ſed per ſecundam aſcendit ad Deum hominem. Sic ergo ſicut duplex eſt ſtatus hominis, duplex eſt ſcala. Prima fuit ordinata à Deo tantum.Secun-

Scala gratiæ.

da eſt ordinata à Deo homine, ſcilicet Ieſu Chriſto. Et ideo ualde rationabile fuit, ut ſicut Deus quando nondum erat homo, ordinauerat ut hō aſcenderet ad Deum per ſcalam rerum inuiſibilium, & corporalium; ita quando factus eſt homo, & recepit corpus, ordinauerit ut homo aſcēdat ad Deum, & hominem per ſcalam rerum corporalium. Et ſicut in ſeipſo habet quandam ſcalam humanitatis & diuinitatis, ſeu corporis, & animę, & diuinitatis; & etiam homo habet quandam ſcalam in ſeipſo. ſ. corporis & animæ; ita etiam ordinauit quādam ſcalam rerum corporalium, ſeu uiſibilium, & gratiæ ſuæ, ut homo per res uiſibiles ab ipſo ordinatas, aſcenderet ad gratiam ſuā. Et ſicut in ſe ſcala habet duos gradus. ſ. humanitatem, & diuinitatem, & per humanitatem aſcendit ad diuinitatē, & homo habet etiam in ſcala ſua, quæ eſt in ipſo duos gradus, ſcilicet corpus & animam; ita conformiter ſcala ab ipſo ordinata haberet duos gradus, ſcilicet ipſas res viſibiles, & gratiam ſuam, & per res uiſibiles aſcenderet ad gratiam ſuam cognoſcendam, & recipiendam. Non enim eſt mirum ſi Chriſtus ordinauit, quod in rebus corporalibus, & uiſibilibus homo lapſus recipiat gratiam ſuam, & ſuum bene eſſe perditum, quum Deus primo ordinauerit, quòd homo habens iā bene eſſe, reciperet ſuū optimum eſſe per res corporales, ſcilicet lignum ſcientiæ boni & mali, ſcilicet ſeruādo obedientiā de præcepto dato ſuper lignum ſcientiæ boni & mali, quod quidem lignum erat res corporalis & uiſibilis. Et ideo ſicut Deus ordinauerat, vt homo ſeruando illam obedientiam de illo ligno reciperet optime eſſe; ita etiā ordinauit Chriſtus Deus, & homo aliquas res uiſibiles, & corporales, ut homo illas in ſe recipiens per obedientiam, & propter obedientiam recipiat gratiam ſuam, & bene eſſe, ſeu donum ſuum. Et ideo illæ res uiſibiles ab ipſo ordinatæ, & inſtitutæ, habent talem uirtutem, & efficaciam ex ordinatione ſua, ut quicunque ſuſcipiat eas debito modo recipiat gratiam ſuam quæ ſignificatur per tales res. Nota

Conuenienter Chriſtus inſtituit dare gratiā per uiſibilia.

quòd

quòd in illis rebus contineatur gratia, ſed quòd ab ipſo datur omni recipienti propter ordinationem, & inſtitutionem ſuam, & quaſi ex quodam pacto. Qui autem contemnit recipere tales res ab ipſo ordinatas, nullam recipit gratiam. Et ideo quia per tales res corporales dominus ordinauit gratiam ſuam dare homini, propter hoc tales res ſanctificantur, & ſacrantur per uerba ſua, quæ dicuntur in nomine ſuo ſuper tales res corporales, q̃ quidem uerba etiam ſignificant illam gratiam ſuſcipiendam. Et ideo tales res corporales, & uiſibiles ſanctificare, & conſecrare per uerba, ſunt ſufficiens inſtrumentum ad recipiendum gratiam. Et conuenientiſſimè uerba Chriſti debent addi cum rebus corporalibus, quia ſicut iam declaratum fuit in capitulo de uerbis Dei, duo ſolum habemus a Deo, creaturas ſcilicet, & uerba ſua: & uerba ſua habent omnem uirtutem. Et Deus per uerbum ſuum fecit creaturas, & ideo uerba Dei operantur ſuper creaturas uiſibiles. Quia ergo tales res uiſibiles debet repræſentare illud inuiſibile quod datur, & recipitur, & habere ſimilitudinem cum eo, quia aliter non faceret hominem aſcendere ad cognoſcendum; quia etiam dominus Ieſus Chriſtus inſtituit, & ordinauit tales res creatas ad ſignificandum illud inuiſibile, quo homo indiget, & ut homo recipiendo tales res ab ipſo ordinatas reciperet in anima illud inuiſibile, quod ſignificatur, & repræſentatur per ipſas res. Et ideo quia uerba magis habent aptitudinem ad ſignificandum, & repræſentandum res inuiſibiles, quàm ipſæ res corporales, quia homines utuntur uerbis ad ſignificandum, & uadunt, & intrant in animam: & propter hoc ſignificatio euidentior, & magis manifeſta fit per uerba, quàm per ipſas res corporales; ideo ut ſignificatio ſit plena, & completa, & euidentiſſima, & clariſſima, & determinata, & certa uerba, debent addi cum ſibi rebus ciuilibus, & ideo per uerba quæ audiuntur, fiat una completa repræſentatio, & ſignificatio unius, & eiuſdem rei inuiſibilis.

Quomodo gratia ſit in ſacramẽtis.

Cap. 210. Accedit uerbum ad elementum, & fit ſacramẽtum ſecundum Aug. quare?

Et ſic homo uelotius, & fortius, aſcendit per talem ſignificationem, tanquam per ſcalam ad illam rem inuiſibilē cognoſcendam, & cogitandam, ut ſimul uidendo ipſas res uiſibiles repræſentantes, & ordinatas a domino, & audienda uerba ſignificantia, idem homo intelligat clariſſimè quid eſt illud inuiſibile, quod debet recipere, & quod dabitur ei a domino, & ut homo firmiſſimè credat, quòd recipiat gratiam inuiſibilem & illud quo indigeret recipiendo tales res; ideo eſt ibi ordinatio, & inſtitutio domini noſtri Ieſu Chriſti, & uoluntas ſua, qui ordinauit, inſtituit, & uoluit, ut per tales res corporales homo ſuſciperet gratiam ſuam, & adiutorium ſuum. Sunt etiam uerba ſua irrefragabilia, ueriſſima; & ideo tam ſua efficax ordinatio, quàm ſua uerba, quæ non poſſunt eſſe falſa, formant hominem ad credendum, quòd ibi recipit inuiſibilem gratiam; qua indiget. Ecce igitur ſcalam firmiſſimam, & fixam, & immobilem ad aſcendendum. Et quia iſta ſcala eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiēdi, ſeu habendi; ideo ut utroque modo ſit fortiſſima, eſt ibi primo plena ſignificatio, & repræſentatio tam ex parte rerum, quàm ex parte uerborum, ut homo aſcendat cognoſcēdo: eſt ibi etiam ordinatio Chriſti efficax, ut homo aſcendat ad ſuſcipiendum, & credat firmiſſimè, quòd accipiat talem gratiam repræſentatam, & ſignificatam tam per tales res uiſibiles, quàm per uerba. Quid enim magis firmum, magis ſolidum, magis ſecurum, quàm ordinatio Chriſti, & uerba ſua? Quid.n. fortius in regno, q̄d magis immutabilem, q̄ ordinatio Regis & verbū Regis? Et ideo talis ordinatio Chriſti, & verbum ſuū, imponunt neceſſitatem nō tamen cogentem, ſed uoluntariā, ut hō recipiendo tales res uiſibiles, recipiat a Chriſto talē gratiam ſignificatam per tales res, & ut Chriſtus det illam: q̄a ipſe ſe obligauit dare ex ſua bonitate, & uoluntate, ut eſſet ſumma ſecuritas, quādo, ſ. ordinauit tales res uiſibiles, & fecit pactum cū hominibus. Qui enim uoluit mori pro hominibus cum ſumma pietate, & benignitate, uo

Sacramenta neceſſario conferūt gratiam.

luit

luit modum ordinare quo magis conueniebat hominibus. Si enim Deus ſecretè in uentre matris, quando corpus eſt organizatum, creat, & dat animam rationalem, ſine petitione, & poſtulatione, quãto magis dabit gratiam inuiſibilem ſuam, ſi homo debito modo recipiat res corporales, & uiſibiles ab ipſo ordinatas ad recipiẽdum ſuam gratiam? Vnde tam anima, q̃ gratia, immediatè ueniunt, & fiunt ab eo per creationem. Et ſicut ipſe ordinauit quando fecit hominem, ꝙ quotieſcunque corpus eſſet diſpoſitum, & organizatum, reciperetur anima rationalis, quam ipſe crearet; ita ordinauit quando reſtaurauit hominem, ꝙ quando homo reciperet debito modo tales res corporales ab ipſo ordinatas, reciperetur gratia ſua in anima quam ipſe crearet. Et ſicut Deus nunquam deficit quin creet, & det animam, ita nunquam deficit quin creet, & det gratiam.

Quòd Deus neceſſario dat gratiã recipientis ſacramenta

Ecce igitur modum per quem Chriſtus Dei filius dat homini lapſo ſuum beneficium, & adiutorium, & facit ipſum participem in merito ſuo, & in morte ſua, & incorporat hominem ſibi, & facit ipſum ſuum membrum, & incorporatur ei, & unitur, & fit de domo ſua, & de familia ſua, uidelicet per res corporales, & uiſibiles ab ipſo ordinatas, per quas homo ſignatur, ut ſit ſuus. Vnde ſi homo uult recipere gratiam ſatisfactionis, & redemptionis per Chriſtum, ut mors Chriſti, quæ omnia meruit ſit ſua, neceſſe eſt, ꝙ adhęreat, & uniatur Chriſto, & credat in eum, & oportet ꝙ iſta credulitas, & fides occulta manifeſtetur per ſigna exteriora & uiſibilia. Et ideo debuerunt eſſe ſigna certa, & determinata uiſibilia, per quæ hominẽ proteſtentur ſe credere in Chriſtum, ut cognoſcerentur homines qui eſſent membra Chriſti. Sicut autẽ neceſſe erat homini, & conueniebat ut ita ſatisfaceret Chriſtus pro eo, ita conueniebat homini, ut ita uniretur cum Chriſto, & daretur ei gratia Chriſti: & quia per tales res corporales, ſeu ſigna, datur gratia in anima, & homo ſanctificatur, & recipit bene eſſe, & etiam quia Chriſtus ordinauit eas, ꝑ

hoc debent honorari, & uenerari, & debent eſſe, & dici ſancta, & ſacra, & ſacramenta, quamuis ſint res corporales, & uiſibiles, unde ſignificant res ſacras, & ſanctas, & præparant ad ſuſcipiendum res ſacras, & ſanctas; & ſunt ordinatæ a ſacratiſſimo, & ſanctiſſimo Chriſto; quare nō immerito debent dici ſacramenta. Et per conſequens ſcala iſta eſt ſacramentalis.

Quòd primum ſacramentum, quod Deus ordinauit, eſt baptiſmus, ſeu ablutio in aqua, & ſacramentum regenerationis, & renouationis quo homo perditus, & corruptus regeneratur, & renouatur in eſſe nouo ſpirituali, & gratiæ. Cap. CCLXXXII.

QVoniam autem iam declaratum fuit in capitulo de lapſu & corruptione hominis, in quo ſtatu eſt homo lapſus, & corruptus, quātum ad animā, & liberum arbitrium, & ideo oportet ꝙ homo totaliter mutetur ab illo ſtatu corrupto, quo ad animam, & recipiat nouum eſſe, & perdat antiquum eſſe, quia neceſſe eſt, ꝙ recipiat, & incipiat bene eſſe, & recedat a male eſſe. Neceſſe eſt etiam, ꝙ anima faciat nouas operationes, & relinquat antiquas, & ueteres. Neceſſe etiam eſt, ꝙ abluatur a corruptione ſua, a ſua fœditate, & a ſua macula, & infectione quam contraxit a ſocietate carnis corruptæ. Neceſſe eſt etiam, ꝙ fiat plena remiſſio omnis culpæ, omnis offenſæ, & omnis peccati, & ꝙ deſtruatur omnis obligatio ad pœnam, ut ſcilicet anima ſit talis, & reputetur talis, ac ſi nunquam peccaſſet, nec aliquam culpam habuiſſet. Et ideo Chriſtus ordinauit ad ſignificandum, & repræſentādum omnia iſta quæ ſunt inuiſibilia, & debent fieri occultè in anima, ut ſcilicet exterius in corpore fieret ablutio, & lauacrum per aquam elementalem cum uerbis expreſsè ſignificātibus ablutionem, & lauacrum, dicendo; Ego te baptizo in no-

Significatio baptiſmi.

mine Patris,& Filii,& Spiritusſancti. Quod eſt idem ac ſi diceret, ego te abluo & lauo. Iſta autem ablutio uiſibi lis.quæ fit exterius in corpore,ſicut ordinatum eſt,ſimul cum uerbis ordinatis, ſignificat ablutionem inuiſibilem, & occultam,& ſecretam,quam Chriſtus facit in anima. Quæ quidem ablutio fit per nouam gratiam, ſeu nouū bene eſſe: per quod bene eſſe, in anima receptum,anima innouatur, mundatur, & purificatur, & efficitur totaliter amabilis,& acceptabilis Deo, acſi nunquam peccatum in ipſa anima factum fuiſſet, & incorporatur,& uni tur cum Chriſto, & tota paſſio, ſeu mors Chriſti efficitur ſua, & applicatur ei. Et ideo iſta ablutio, quæ fit in aqua eo modo quo Chriſtus ordinauit, uocatur ſacramentum, ſeu ſignum regenerationis, & renouationis, quia hoc eſt regenerare hominem, & innouare quia ani ma recipit nouum eſſe ſpirituale, quod ante nō habebat. Et ideo per illud ſacramentum anima intrat in Regnum cœlorum,& homo efficitur filius Dei,& hęres Dei,& co hæres Chriſti. Et iō in iſto ſacramento recipit nomen no uum,quia uocatur Chriſtianus,q̄a ſicut recipit a Chriſto eſſe nouum,& rē nouam,per quā efficitur homo nouus; ita recipit nouum nomen a Chriſto; & ſicut communicat ſuam rem,& ſuam gratiam,ita cōicat ſuum nomen. Sic homo renouatur,& quo ad rē,& quo ad nomen. Et ſic ſacramentum baptiſmi eſt prima ſcala ſacramentalis, per quam homo lapſus aſcendit, & eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiendi inuiſibile per uiſibile. *Quomodo per baptiſmum cognoſcimus effectus eius.*

Primo uideamus quomodo eſt ſcala cognoſcēdi inuiſibile p̄ uiſibile. Vn̄ ipſa aqua,& ablutio,& modus abluē di ſunt illud qđ vr̄,& iō ſicut corpus proportionatur ani mæ inuiſibili,ita illud uiſibile,qđ eſt ſicut corpus, ꝓportionatur ei inuiſibili q̄tum ad ſignificationem,& figurationē,& repręſentationē,q̄a illud quod videť in ſacramē to,eſt ſignū,figura,& imago illius qđ nō uidetur;& ideo debemus arguere de uiſibili ad inuiſibile. Et iō ſicut aqua per ſuam puritatem mundat, & purificat omnes macu- *Baptiſmus mundat.*

las,& infectiones, & totaliter lauat;ita ſignificatur, ꝙ anima inuiſibiliter mundatur, & purificatur, & abſtergitur, & lauatur ab omni macula, ab omni infectione, & ab omni culpa, & ab omni immunditia, & totaliter efficitur noua;& hoc per aquam inuiſibilem, ſcilicet per gratiam nouam,& nouum eſſe ſpirituale;& ſicut per aquam abluitur totum corpus exterius, ita ſignificatur, quòd tota anima abluitur intus. Item ſicut aqua eſt clara, & diaphana, & ſuſceptiua luminis; ità ſignificatur, quòd anima intra illuminatur, & effugantur omnes tenebræ ſpirituales. Item ſicut aqua eſt per ſuam frigiditatem refrigeratiua, ita ſignificatur, quòd interius refrigeratur concupiſcentia carnis, quæ animam inficiebat per calorem libidinoſum. Item etiam ſignificatur, quòd anima recipit refrigerium à pœna æterna, ad quam erat obligata. Item ſicut ablutio fit in capite, & deinde ad totum corpus;ita ſignificatur plenaria ablutio,& remiſſio omnium culparum, & offenſarum, & omnis obligationis ad pœnam æternam,ita quòd inter animam,& Deum,nullum eſt obſtaculum quod impediat animam ire ad Deum; & ideo ſignificatur apertio ianuæ Paradiſi. Et ſic patet qualiter Sacramentum Baptiſmi, quod fit in aqua corporali,& uiſibili,eſt ſcala aſcendendi ad cognoſcendum inuiſibile, quod fit in anima.

Illuminatur.

Refrigeratur.

Omnia remiſit.

Ianuam aperit.

Et quia non ſolum eſt ſcala cognoſcendi, ſed etiam recipiendi,& habendi; ideo homo ſuſcipiendo exterius Baptiſmum Chriſti, ſeu ablutionem aquę ordinatã à Chriſto, quæ eſt uiſibilis, recipit intus inuiſibiliter in anima totum illud inuiſibile, quod ſignificatur per aquam uiſibilem;& hoc de neceſſitate uirtutis ordinationis Chriſti, qui ordinauit, ut quicunque recipiat ſuum baptiſmum à Chriſto ordinatum, recipiat totum illud quod ſignificatur per baptiſmum. Sic per baptiſmum uiſibile, fit inuiſibiliter incorporatio,& unio cum Chriſto: & purgatio, ablutio,& mundatio culpæ,& remiſſio pœnæ,& apertio ianuæ cœleſtis. Sic in baptiſmo fit generatio noua, & mutatio

Incorporatur Chriſto.

Regeneratio.

tatio de ſtatu in ſtatum; & de ſtatu contrario ad ſtatum contrarium:& de male eſſe ad bene eſſe;& de non eſſe ad eſſe;& de malo inuiſibili, & occulto, ad bonum inuiſibile, & occultum. Ideo fit mutatio de morte ad uitam, de tenebris ad lucem, de ſeruitute carnis, & diaboli, ad ſeruitutem Dei,& ad libertatem. Etiam homo per baptiſmũ perdit, & acquirit; & totum eſt inuiſibile quod perdit, & acquirit. Et etiam per baptiſmum homo moritur, & uiuit, quia anima perdit ſtatum antiquum,& uitam antiquam, & deſinit eſſe quo ad illum ſtatum, quia ſtatus peccati,& uitii,& culpæ deſtruitur. Etiam eſt ibi quædam mors, quia anima prius uiuebat in una uita; & per baptiſmum moritur illa uita, & inchoatur noua uita. Et ideo homo per baptiſmum ſpoliatur,& induitur, quia expoliatur quo ad male eſſe,& quo ad uitam carnis,& quo ad affectiones carnales, & induitur quo ad bene eſſe, quod recipit à Chriſto. Etiam anima exuitur,& expoliatur quo ad antiquum, & primum hominem;& induitur quo ad nouum hominem. Et quia nemo poteſt inchoare uitam nouam Chriſti, contrariam primæ uitæ in qua uiuebat, niſi relinquat primam totaliter,& quia prima uita erat uoluntaria, oportet quòd uita noua ſecunda, etiam ſit uoluntaria; & quum uoluntas non poſſit cogi; ideo oportet quòd homo uoluntariè relinquat, & deſerat, & odio habeat uitam antiquam, & ei diſpliceat, & pœniteat eum ſic uixiſſe: ſic requiritur in homine adulto quando recipit baptiſmum;& oportet ut diſpliceat de uita mala præterita. Vnde quia in homine adulto eſt duplex culpa, ſcilicet una originalis,& alia actualis, quia peccauit per propriam uoluntatem,& conſenſum, ideo oportet, quòd habeat diſplicentiam actualiter, & quia debet recipere nouam uitam, & nouum eſſe à Chriſto; ideo oportet, quòd per propriam uoluntatem, & conſenſum adhæreat Chriſto, & credat in eum. Etiam in homine, qui utitur libero arbitrio, requiritur fides propria, & diſplicentia de mala uita, ſed in paruulo qui non habet poteſtatem

De pæ. di. 1. cap. tres ſunt.

In baptiſmo adulti requiritur cõtritio.

Requiritur communis fides propria.

teſtatem

teſtatem uolendi, neque cōſentiendi; & q̃ non peccauit per propriam uoluntatem, ſed ſolum habet culpam, & corruptionem originalem, & totum malum uenit ſibi ab alio, non requiritur, quòd habeat fidem propriam, nec diſplicentiam, ſed ſufficit ei fides aliena; & quòd alii credant pro ipſo, & conſentiant, & adhæreant Chriſto pro ipſo. Et quoniam homo ante baptiſmum, & antequam uniatur Chriſto, eſt ſub poteſtate diaboli, ut iam declaratum eſt, ideo vt diabolus expellatur, & ſua poteſtas ſit exorciſmus ante baptiſmum; & ſit cathechiſmus. id eſt inſtructio de fide tanquam quidam præparatio ad baptiſmum. Vnde quia in baptiſmo fit noua regeneratio ſpiritualis; & acquiritur noua forma; ideo debent omnia illa præcedere, quæ pręparant, & ualent ad illam formam recipiendam.

In paruulis ſufficit fides aliena.

Exorciſmus et catechiſmus, quare præcedit.

Quòd ſacramentum baptiſmi eſt ſcala aſcendendi & deſcendendi. Cap. CCLXXXIII.

SIcut autem per ſacramentum baptiſmi, homo lapſus aſcendit duobus modis, ſcilicet cognoſcendo, & ſuſcipiendo gratiam inuiſibilem; ita quodammodo Chriſtus deſcendit ad hominem lapſum in ipſo ſacramento baptiſmi. in quo homo lapſus uenit ad Chriſtum, & Chriſtus uenit ad hominem. Vnde ſunt ordinata inter ſe quaſi quędam ſcala, & cathena ſcilicet diuinitas Chriſti & humanitas Chriſti, & mors, ſeu paſſio Chriſti, & baptiſmus Chriſti. Vnde gratia Chriſti, ſeu beneficium, & donum ſuum fluit, & deſcendit a deitate, ſeu diuinitate Chriſti originaliter; & hoc per humanitatē Chriſti, & uirtutem mortis, & paſſionis ſuę, in qua eſt infinitum meritū, & infinita virtus; & hoc eſt ꝑ baptiſmū Chriſti, & dū hō tangitur ꝑ ſacrm̄ batiſmi, tūc gratia deſcēdit ad hoīem, ēt Chriſt⁹ tāgit hoīem ꝑ baptiſ-

mum

mũ ſuũ. Etiã baptiſmus eſt ultimꝰ gradus iſtius ſcalę in deſcendendo: & in illo modo Chriſtus deſcendit, quia do num ſuũ deſcendit, et induit hominem ex alto, & ipſum veſtit; ita ꝙ ſicut baptiſmus Chriſti datur de alto, & qua ſi induit corpus totũ, & cooperit ipſum aqua, ita ẽt induit intus totã animam cum ſua gratia, & ſic totus homo tã gitur a Chriſto; & ideo tã corpus, quàm anima incorpo rentur cum Chriſto; & ideo totus homo efficitur mem-brũ Chriſti; & per conſequens habebit partem in morte, & in paſſione Chriſti, & in uirtute, & merito paſſionis eius: & ideo homo baptizatur in morte, & in paſſio-ne Chriſti, & in ſanguine eius, quia in uirtute, & in me-rito mortis Chriſti, in qua eſt aſperſus, deſcendit donum, & gratia ad animam, qua lauatur. Et ideo baptiſmus eſt inſtrumentum mortis, & paſſionis Chriſti. Sic er-go totum eſt Chriſti, & gratia deſcendens, & baptiſ-mus, per quẽ gratia deſcendit; & mors, & paſſio humani tatis, per cuius virtutem deſcẽdit; & diuinitas, a qua fluit gratia tanquam a fonte; & ipſe homo etiam efficitur ip-ſius Chriſti per baptiſmum. Etiam nõ immeritò homo nominatur Chriſtianus, & efficitur infiniti valoris & pre tii, quia tunc emptus eſt infinito pretio. ſ. morte Chriſti; & non eſt ſuiipſius ipſe homo tunc, ſed eſt Chriſti, q̃a eſt membrũ Chriſti. Et ideo q̃ iniuriat, & lędit, & perſquitur Chriſtianum, iniuriat, lædit, & perſequitur Chriſtum, & qui honorat Chriſtianum, honorat Chriſtum. Ideo homo Chriſtianus debet ſeipſum ſemper reputare eſſe Chriſti, & non ſuiipſius; & ꝑ conſequens debet cogitare quanto, & quali pretio eſt emptus; & quantum eſt ipſum eſſe Chriſtianum, & quanta gratia eſt eſſe Chriſtia-num. Et ideo ſummè cauere debet, ne tantum nomen polluat, & deturpet, ne diſcordet a Chriſto, nec ip-ſum offendat. Ecce ergo cathenam immutabilem, ſeu ſcalã immobilem, & firmiſſimã: diuinitas Chriſti immu-tabilis abũdantisſima omnia, de nihilo creans: humani-tas Chriſti, in qua eſt infinitum meritum, & infinita uir-

tus

tus propter mortem, & paſſionem ſuam, quod quidem meritum ſemper durat, & nunquam poteſt euacuari, & baptiſmus in quo eſt ordinatio, & præfinitio Chriſti, & præceptum recipiendi, ut omnis homo qui recipit illum, recipiat gratiam ſuam. Et ideo quia ordinatio eſt immutabilis baptiſmus, ſemper habet uirtutem, & efficaciam: & ſic iſta ſcala ſemper remanet fixa, & immobilis. Et ideo nulla debet eſſe dubitatio quin homo recipiens aquam baptiſmalem, ſicut debetr,ecipiat donum, & gratiam Chriſti; & in iſta ſcala nil eſt uiſibile niſi baptiſmus cum pertinentiis ſuis; & ideo homo quando recipit baptiſmum Chriſti, accipitur, & ligatur inuiſibiliter per gratiam ſibi datam cum Chriſto inuiſibili; & eleuatur, & quaſi ſuſpenditur, & hoc per medium uiſibile, ſcilicet per baptiſmum Chriſti. Et ideo ſacramentum baptiſmi eſt quaſi hamus, per quem Chriſtus piſcatur, & capit homines, & trahit ad ſe, quia in hamo eſt aliquid uiſibile, & aliquid occultum, ita in baptiſmo eſt aqua uiſibilis; & ſuſcipiendo aquam exterius, anima interius capitur per gratiam, & efficitur Chriſti. Et ſic patet qualiter Chriſtus deſcendit ad hominem per baptiſmum, & homo etiam aſcendit ad ipſum per ipſum baptiſmum; & fit ibi quoddam matrimonium, & quidam contractus, & quoddam pactum, & promiſſio inter Chriſtum, & animam; quia anima ſuſcipit Chriſtum in baptiſmo uoluntariè, & ipſe etiam ſuſcipit animam, & induit, & ornat eam ueſtimentis ſuis inuiſibilibus, & expoliat eam ueſtimentis ſuis antiquis, & corruptis, & inhoneſtis, & turpibus. Et ideo anima in baptiſmo efficitur ſponſa Chriſti uera, quæ ante erat meretrix diaboli; & per conſequens efficitur filia Dei. Et exinde apparet cum quanta ſolennitate debet celebrari ſacramentum baptiſmi, & ſuſcipi, in quo fit tale matrimonium; & anima recipit talem ſponſum immortalem, inuiſibilem filium Dei, & filium uirginis, uerum Deum, & hominem omnipotentem, ſummè amabilem, dulcem, ſummè deſiderabilem,

Baptiſmus debet cum ſolennitate ſuſcipi.

ſummè

ſummè bonum, ſummè ſapientem, qui uoluit ſpontè mori, & crucifigi, & ſuum totum ſanguinem fundere pro amore eius, & lauare ipſam per ſanguinem ſuũ mũdiſſimum ab omnibus ſuis maculis, & facere ipſam mundiſſimam, ut ipſa fieret ſponſa ſua, & liberaretur à proſtibulo diaboli, & ne eſſet meretrix eius, & damnatio, & perditio æterna. Meritò ergo magna ſolennitas, & celebritas debet ſeruari in tantis ſponſalibus, tanti, & talis ſponſi: & merito etiam anima debet ſeruare ueram fidelitatem, & integrum amorem tali ſponſo: & omnia quæ ei promiſit, meritò etiam debet ſemper recordari de tanto matrimonio, & de omnibus quæ promiſit, & ſummè cauere ne corrumpat tantum, & tam mirabile matrimonium. Ex iſtis igitur, quæ dicta ſunt, apparet qualiter anima aſcendit per baptiſmum, non ſolum cognoſcendo per uiſibile inuiſibile, & ſuſcipiendo inuiſibile per uiſibile: immo etiam aſcendit ad matrimonium, & nuptias Chriſti filii Dei, & fit ſponſa filii Dei. Aſcendit etiam uſque ad filiationem Dei, quia fit filia Dei aſcendit etiam, quia fit digna, ut filia Dei, ut intret in regnum Dei ad ſocietatem Angelorum, & tamen ante baptiſmum erat meretrix diaboli, & damnata in æternum cum diabolo, & Angelis eius. Igitur ſacramentum baptiſmi eſt ſcala aſcendendi, & deſcendendi, ut dictum eſt, & lauacrum regenerationis, & renouationis, & purificationis, & mundificationis, ut declaratum eſt.

Quid

Quòd ſecundum ſacramentum, eſt ſacramentum confirmationis; per quod homo iam per baptiſmum nouiter genitus roboratur, & augmentatur, & ad perfectam ætatem ducitur in eſſe ſpirituali & gratiæ, & confirmatur ad pugnandum, & ad nomen Chriſti audaciter, & publicè confitendum, & fit per unctionem criſmatis in fronte cum verbis ordinatis. Cap. CCLXXXIIII.

DEclaratum eſt aũt qualiter per ſacramentũ baptiſmi homo recipit nouum eſſe ſpirituale, quo ad animam, & de nouo regeneratur, & renaſcitur, & eſt propriè natiuitas ſpiritualis ipſius animæ. Et quoniam per uiſibilia & corporalia aſcẽdimus ad cognoſcendum inuiſibilia & ſpiritualia, quia ipſa ſenſibilia & corporalia portant ſimilitudinem, & quandam imaginem rerum ſpiritualium & intellectualium. Ideo quia dupliciter eſt uita in homine.ſ. uita corporalis, & ſpiritualis; & etiam duplex ætas.ſ. animæ & corporis; & ideo ex illis quæ videmus fieri in vita & ætate, & natiuitate corporali & uiſibili, poſſumus arguere & percipere quid exiſtat in uita, & ætate, & natiuitate ſpirituali. Et quoniam in uita corporali & uiſibili, primo homo generatur, & accipit, & incipit eſſe uiuere per generationem. Deinde poſt generationem & natiuitatem, accipit augmentũ & crementum, donec perueniat ad ætatem & robur, & ad perfectam virtutem, ut poſſit facere perfectas operationes humanas ſecundum corpus. Sic ergo eſt ibi primo generatio, deinde augmentum corporale per quod homo peruenit ad perfectam ætatem. Sic autem conformiter fit in uita ſpirituali ipſius animę, quoniam primo homo accipit vitam ſpiritualem, & generatur quo ad illã uitam, deinde oportet & ꝙ recipiat augmentum uitæ ſpiritualium, donec anima perueniat ad perfectam ætatem vitę ſpiritualis, & roboretur, & confortetur,

Quomodo confirmatio ſe habeat ad baptiſmũ

fortetur,& firmetur in tali uita, vt perfectè poſſit operari operationes quæ pertinent ad uitam ſpiritualem. Et ideo quia per baptiſmum homo recipit de nouo uitã ſpiritualem,& incipit eſſe,& eſt q̃dam generatio ſpiritualis, neceſſe etiam eſt, ꝙ ſit aliud ſacramentum poſt baptiſmum, in quo anima recipiat augmentum uitæ ſpiritualis,& in quo anima recipiat ętatem perfectam,& fortitudinem,& robur uitæ ſpiritualis. Et ideo poſt ſacramentũ baptiſmi, ordinatum eſt ſacramentum confirmationis, quod ita ſe habet ad baptiſmum, ſicut augmentum ad generationẽ, quia ſicut baptiſmus eſt quædam ſpiritualis generatio, ut homo uiuat in uita Chriſtiana; ita etiam ſacramentũ confirmationis eſt quoddam ſpirituale augmentum promouens hominem in ætatem ſpiritualem perfectam; & ideo eſt ſacramentum plenitudinis,& eſt perficiẽs illud, quod datum eſt prius in baptiſmo, in quo datur ipſi animæ gratia ad augmentum & plenitudinem,& ad robur; & illa gratia prima, quæ erat ſuſcepta in baptiſmo, creſcit & confirmatur,& perducitur ad perfectionem. Vnde gratia quæ datur in baptiſmo, lauat animam totaliter, & iſta eſt ſua propria operatio, ſeu gratia quæ datur in ſacramento confirmationis, roborat animam, atque confirmat. Et ideo quia iſta eſt alia operatio diſtincta a prima, neceſſe eſt, quòd ſit aliud inſtrumentum diſtinctum a primo, ut omnia fiant ordinato modo. Si enim ordo debitus ſeruatur in reb. corporalibus,& in uita corporali, quanto magis debet eſſe ordo in uita ſpirituali, quum idem dominus ordinauerit utranque uitã. Et ideo ubi eſt noua operatio, & nouus effectus in anima, ibi debet ordinari nouũ ſacramẽtũ, & ad ſpecialem effectum, debet ordinari ſpeciale ſacramentum. Vnde ſacramenta ordinantur ad animam perficiendam, ſeruandam,& complendam,& Chriſtus per ipſa ſacramenta operatur in anima noſtra faciendo in ea diſtinctas operationes,& diſtinctos effectus per diſtincta ſacramenta tanquam per quædam medicamenta & inſtrumẽta diſtincta ſecundũ indigen-

Effectus confirmationis.

Quòd confirmationis ſacramentũ eſt ſacramẽtum diſtinctum a baptiſmo,

gentiam animæ,& ſecundum quod ei cõuenit,& expedit iuxta ſuã naturã,& capacitatẽ ſuã,ut omnia fiant de gradu in gradu.Quia enim ꝓp hominẽ fecit omnia,ſic utiq; facit ſecundum quod cognoſcit expedire magis homini. Neceſſarium eſt autem homini etiam ut recipiat gratiam confirmantem, & roborantem, & augmentantem, & perficientem animam in uita ſpirituali quam recipit in baptiſmo de nouo: quoniam ſi homo poſt baptiſmum habet uiuere, neceſſe eſt, quòd pugnet contra inimicos ſuos,& contra inimicos uitæ ſpiritualis, & fidei Chriſtianę tam uiſibiles,quàm inuiſibiles, occultos,ſeu manifeſtos;& hoc cum gratia ſibi data. Eſt etiam neceſſe,quòd confiteatur nomen Ieſu Chriſti publicè, & audacter ſine timore, & ſine uerecundia, tanquam membrum ipſius Chriſti; & quia Ieſus Chriſtus eſt Deus,& homo,crucifixus pro hominibus,& Dei filius, ęqualis per omnia in deitate Deo Patri, quia publicè confiteri coram hominibus,quòd Chriſtus crucifixus eſt Deus, & homo,eſt fortiſſima fides; & etiam apparet quid deriſorium maximè coram potentibus inimicis, qui poſſunt occidere,& dare tormenta. Et ideò propter iſtam confeſſionem fiendam eo modo quo fieri debet,neceſſarium fuit,ut homo reciperet gratiam confirmantem, ut ſit conſtans, & fortiſſimus tam in pugna, quàm in confeſſione nominis Chriſti. Et quoniam quodlibet ſacramentum eſt ſcala cognoſcendi,& ſuſcipiendi inuiſibile per uiſibile;ideo ſicut in ſacramento baptiſmi factum eſt,ita fiet proceſſus in iſto ſacramento. Vnde oportet, quòd in quolibet ſacramento uiſibile proportionetur rei inuiſibili quo ad ſignificationem, & repræſentationem. Et ideo quia criſma, quod eſt compoſitum ex oleo oliuarum, & ex balſamo, eſt res uiſibilis in iſto ſacramẽto, & iniunctio fit exterius in fronte cum uerbis,quæ ſignificant operationem, quę fit interius in anima, quę ſunt iſta; Signo te ſigno crucis, confirmo te criſmate ſalutis: in nomine Patris,& filii, & Spiritusſancti. Et ideo tam per oleum,& balſamum,quàm per

Materia cõfirmationis.

Forma confirmationis.

verba poſſumus arguere omnia illa quę fiunt in homine per iſtud ſacramentum. Vnde ſicut videmus, quòd oleũ natat ſuper aquam, & aſcendit, ita ſignificatur quòd gratia, quæ confertur in iſto ſacramento, natat & aſcendit ſupra gratiam, quæ datur in baptiſmo eſt ſuperior, quia illa datur ad abluendam animam, & iſta eſt ad roborandum animam, & augmentandum, & fortificandũ in pugna. Et etiam ſicut oleum reddit aquam ſaporoſam, & ſapidam: ita ſignificatur, quòd per gratiam, quæ datur in hoc ſacramento: homo recipit maiorem ſaporem in Chriſto, & redditur magis ſaporoſus aliis hominibus in fama & conuerſatione, in vita, & in omnibus operationibus ſuis; ita ꝙ per iſtam gratiam homo efficitur aptus ad conuerſandum cum hominibus. Item ſicut extenditur oleum, & dilatatur magis quàm aqua, quia modica gutta olei creſcit, & extenditur, quod oleum ſignificat crementum, & augmentũ, ita ſignificatur, quòd per iſtam gratiam, quę datur in iſto ſacramento, homo chriſtianus extenditur, & dilatatur exterius ad alios homines per bonas operationes, & per confeſſionem nominis Chriſti, & reddit nomen Chriſti amabile in cordibus aliorum. Et ſignificatur etiam, quòd per iſtam gratiam homo recipit augmentum, & crementum ſpirituale, & plenitudinem gratiæ. Item etiam ſicut oleum eſt nitidum, & ſignificat, quòd in hoc ſacramento datur gratia per quam homo habet conſcientiam nitidam, & opera nitida. Item etiam arbor oliuæ ſemper habet virorem, & viriditatem, & nunquàm perdit neq; per frigus, neq; per calorem; ita ſignificatur, quòd per gratiam quæ confertur in iſto ſacramento, homo ſemper habet virorem & viriditatem, & eſt fortis, & conſtans in vita ſpirituali, & nulla tribulatione deſiſtit a confeſſione nominis Chriſti. Item etiam ſicut oleum eſt linitiuum, dulcificatiuum, & ſuaue, ita ſignificatur, quòd gratia Spiritusſancti, quæ datur in iſto ſacramento, eſt linitiua, dulcificatiua, & ſuauis, ita quòd facit hominẽ lenẽ, dulcẽ, & ſuauẽ, & miſe-

Effectus cõfirmatiõis.

ricordem aliis in conuerſatione; ita quòd cum lenitate, & dulcedine, & ſuauitate conuerſatur inter homines alios tam bonos, quàm malos. Et ideo oleum rectè ſignificat gratiam Spiritusſancti, quia proprietates olei rectè conueniunt cum gratia Spiritusſancti, & cum operationibus eius. Et cum oleo miſcetur balſamum in hoc ſacramento; & ideo ſignificatur, quod ſicut balſamum habet pretioſum odorem, & eſt ualde odoriferum, quem odorem emittit extra ſe; ita ſimiliter gratia quæ confertur in hoc ſacramento; homo extra ſe emittit odorem bonæ famæ, & bonæ uitæ ad alios homines, & attrahit alios homines ad ſe, & reddit nomen Chriſti odoriferum aliis hominibus. Apparet igitur qualiter iſta unctio uiſibilis, quæ fit exterius in corpore per criſma, rectè proportionatur cum unctione inuiſibili, quæ fit interius in anima per gratiam Spiritusſancti, ſignificando, & repræſentando. Et quia iſta unctio fit in fronte; ideo ſignificatur, quòd in iſto ſacramento datur gratia ad pugnandum publicè, ad confitendum nomen Chriſti publicè, & audacter ſine timore, & ſine uerecundia, & erubeſcentia. Vnde ſignum fortitudinis, & conſtantiæ oſtenditur in fronte; & timor, & uerecundia, oſtenditur in facie, & maximè in fronte. Et ideo ad ſignificandum, quòd per gratiam, quæ datur in iſto ſacramento, homo interius accipit robur, & fortitudine ad pugnandum contra timorem, & uerecundiam, ut non formidet, neque uerecundetur, quando erit neceſſe confiteri publicè ueritatem, neque propter ignominioſam mortem in cruce, neque propter pœnam, & ignominiam paſſionis, ut ſcilicet non formidet pro confeſſione nominis Chriſti, ſi opus fuerit ſuſtinere quamcunque pœnam, uel ignominiam tanquàm uerus pugil, unctus ad prælium, & tanquã ſtrenuus miles Chriſti ferens in fronte ſignum regis ſui, & triumphale uexillum crucis eius. Et ideo quum confirmatur manus, & crux imprimitur fronti ad ſignificandum omnia prædicta. Sic igitur homo baptizatus, & Chriſtianus, recipiendo talem unctionem

criſmatis

criſmatis in fronte per modum,& formam,ut fieri debet cum uerbis ſupradictis,confirmatur intus in anima,& roboratur,& recipit gratiam inuiſibilem, per quam recipit augmentum ſpirituale,& peruenit ad perfectam ætatem ſpiritualem,& fit plenus Chriſtianus,& eſt aptus ad omnia ſupradicta, quæ neceſſaria ſunt homini Chriſtiano, ſi debeat uiuere in hoc mundo. Et ſic apparet differentia inter ſacramentum baptiſmi, & confirmationis,quia ſacramentum baptiſmi eſt quædam mutatio de non eſſe ad eſſe, ſed ſacramentum confirmationis eſt quoddam ſpirituale augmentum de eſſe imperfecto, ad eſſe perfectum; de ętate imperfecta, ad ætatem perfectam; & de puero ad uirum. Et ſicut ſe habet augmentum ad generationem; ita ſe habet confirmatio ad baptiſmum.

Quòd tertium eſt ſacramentum corporis,et ſanguinis Chriſti Ieſu, quòd eſt ſacramentum unitatis,& communionis, & uiaticum refectionis, & ſacrificium oblationis, in quo homo Chriſtianus iam genitus, & uiuens per baptiſmum in uita ſpirituali, & in eſſe gratiæ, & roboratus, & augmentatus per confirmationem, nutritur,& conſeruatur in eadem uita ſpirituali, ne deficiat in uia, & ſuſtentatur donec ueniat ad æternam uitam, & gloriam, & per quod unitur Chriſto, & membris eius per amorem,& mutatur, & transfertur in eum ſicut nutrimentum in nutritum. Cap. CCLXXXV.

QVoniam autem uita ſpiritualis conformatur uitæ corporali, ut iam dictum eſt, ideo ſicut in uita corporali reperitur primo generatio per quam accipit homo uitam, & requiritur augmētū per quod homo ꝑducatur ad perfectionē uitæ; ita ēt reqritur alimētū,& nutrimētū ꝑ qđ homo cōſerue

tur in vita. Et ideo ſicut in vita ſpirituali, oportuit baptiſmum eſſe, qui eſt ſpiritualis generatio, & etiam confirmationem, quæ eſt ſpirituale augmentum, ita oportuit eſſe ſacramẽtum vnum, quod eſſet ſpirituale alimentum & nutrimentum in quo homo conſeruaretur totaliter, & compleretur in bono, & in ſpirituali vita. Et quia iam declaratum fuit in tractatu de amore ad longum, quid eſt verum bonum hominis, & fuit declaratum, quòd amor Dei eſt totum bonũ hominis, & vita eius: & quòd de amore Dei naſcitur verum gaudium, & delectatio vera, tanquã fructus de quo anima viuit: & etiã fuit dictũ, quòd finale cõplementũ hominis, eſt vt homines vniantur cum Deo per amorem, & inter ſe; ita quòd vnus diligat alium ſicut ſeipſum, & oẽs reputent ſe tanquàm vnum hominem, nec aliter erit complementum in hominibus, niſi ſit tanta vnitas, quòd diligant ſe ſicut vnum, & hoc non poteſt fieri niſi primo ſint vniti cum Deo; ita quòd quilibet vniatur primo cum Deo, & virtute illius vnionis vniantur inter ſe, & quia iſta perfecta vnitas fit per amorem, qui mutat, & conuertit amantem in amatum, & vnit amantem cum amato. Ideo neceſſarium eſt hominibus chriſtianis, vt habeant vnum ſacramentum, in quo recipiant amorem, per quẽ vniantur inter ſe quotidie. Vnde quilibet chriſtianus eſt membrum Chriſti per baptiſmum, & omnes chriſtiani faciunt vnum corpus cũ Chriſto, & ideo ſicut membra habent vnitatem cũ capite, & inter ſe; ita chriſtiani debẽt habere unitatẽ cũ Chriſto, & inter ſe: & niſi vniantur primo cum Chriſto perfecta vnione, non poſſunt adinuicem vniri, quia vnitas membrorum oritur, & cauſatur ab vnitate capitis. Et ideo quilibet chriſtianus ſi vult habere perfectam vnitatem cum aliis Chriſtianis, eſt neceſſe quòd primo habeat vnitatem cum Chriſto perfectam, & quanto magis vnitur cum Chriſto, tantomagis vnitur cum omnibus chriſtianis. Tunc enim homo chriſtianus perficitur, & completur, & nutritur quando vnitur cum Chriſto per amorem

Cap. 247. &c.

Oportet habere ſacramentũ vnitatis.

rem,quia per amorem chriſtianus cōuertitur,& mutatur in Chriſtum, & aſſimilatur ei : & per conſequens unitur cum oībus membris ſuis. Vnde ſicut nutritio corporalis fit per calorem naturalem, ita nutritio ſpiritualis fit per calorem ſpiritualem.ſ.per amorem.Et ſicut calor naturalis conuertit nutrimentum in rem nutritam, & vnit:ita amor cōuertit amantem in rem amatam & uenit. Sed tamen contrario modo fit nutritio ſpiritualis, & corporalis:quia in nutritione corporali nutrimentum. ſeu alimentum conuertitur in ſubſtantiā rei nutritę, ſed in nutritione ſpiritualis uitę, res nutrita conuertitur in naturam rei nutrientis, & nutrimenti,& ipſum nutrimētum non mutatur,ſed ſolum res nutrita.Et cauſa iſtius diuerſitatis eſt,quia res amans, nutritur de re amata, quia res amata eſt nutrimentum, & alimentū,& cibus rei amantis;& quia amor conuertit amantē in amatum; quia iſta eſt ſua natura, ut declaratum eſt; ideo res quæ amat,conuertitur in rem amatā, & per conſequens in nutritionē ſpiritualis uitæ,res nutrita cōuertitur, & mutatur in rem nutrientem.Et quia Chriſtus Deus & homo eſt res amata, & Xp̄anus eſt res amans,ideo Xp̄s eſt nutrimentum, & alimentū chriſtiani ſpirituale;& chriſtianus per amorē tatur,& conuertitur in Xp̄m, & recipit formam, & ſimilitudinem,& imaginē Xp̄i; & ipſe Xp̄s non mutatur, ſed magis mutat,& transformat Xp̄ianum in ſeipſum.Vnde ſicut in nutrimento corporalis uitæ, ipſum alimentum expoliatur, & denudatur a ſua natura propria, & forma, & recipit ſimilitudinem, & formam rei quæ nutritur, ſicut panis ſuſcipit formam carnis, ita per contrarium in nutritione ſpiritualis uitæ, quæ fit per amorē res nutrita expoliatur, & denudatur a ſua propria natura, & forma,& recipit ſimilitudinem,& formam rei nutrientis.Sicut ergo ſe habet nutrimentum ad rem nutritam in nutritione corporalis uitæ, ita ſe habet res nutrita ad nutrimentum in nutritione ſpiritualis uitæ, quantum ad trāſmutationē.Sed in nutritione ſpirituali tā res nutriēs,

Nutritio corporalis cōtrario modo ſe habet ad ſpiritualem.

Cap.130.

Quomodo Chriſtus ē cibus ſpiritualis chriſtiani.

Quomodo nutritus creſcat.

quàm res nutrita,creſcunt;ſed aliter, & aliter, quia Chriſtianus,qui eſt res quæ nutritur, creſcit in uigore,& confortatur, & fortificatur, & melioratur in ſeipſo , quandò mutatur in Chriſtum ; ſed Chriſtus non creſcit in ſeipſo, nec recipit uigorem,ſed ſolum creſcit, quia fit unum corpus nouum, in quo Chriſtiani fiunt membra, & ipſe caput;& ſic Chriſtus creſcit in membris ſuis,& totum illud corpus poteſt uocari Chriſtus;quia ipſe eſt caput,& Chriſtiani ſunt eius membra.Et ſic Chriſtus,dũ mutat Chriſtianos in ſeipſum,& transformat per amorem,tunc facit creſcere corpus ſuum nouum ; & ſic quilibet Chriſtianus dum nutritur à Chriſto per amorem,fit uerum membrũ Chriſti.Et quia natura amoris eſt quod quando res amãs ſuſcipit rem amatam,tunc capitur,& ſuſcipitur à re amata;ita ꝙ res amans per amorem capitur; ideo dum Chriſtianus accipit Chriſtum per amorem tanquàm ſuum nutrimentum,tunc capitur à Chriſto,& Chriſtus à Chriſtiano comeditur,& creſcit ; quia ſuum corpus creſcit Quia igitur per amorem fit nutritio ſpiritualis uitæ;& per amorem Chriſtiani nutriuntur in Chriſto,& ſunt uera membra eius, & transformantur in Chriſtum, & uniuntur ei; & per conſequens uniuntur inter ſe perfecta unitate;ideo ut iſta nutritio fiat continuè, & unitas iſta obſeruetur,& creſcat, & membra Chriſti cõtinuè nutriantur;ideo Chriſtus inſtituit, & ordinauit propter iſtam nutritionem,ſpirituale ſacramentum corporis & ſanguinis ſui , in quo corpus ſuum ueraciter,& realiter continetur,& in quo ipſemet eſt præſens in ſua propria perſona , quia ipſe ſolus eſt uerum alimentum, & nutrimentum uitæ ſpiritualis.

Quare hoc ſacramentũ inſtituit.

Et quia in quolibet ſacramento eſt uiſibile , & inuiſibile, & quodlibet ſacramentum eſt ſcala cognoſcendi, & ſuſcipiendi ; ideo ſicut in baptiſmo,& confirmatione factum fuit, ita faciamus in iſto ſacramento, & aſcendamus de uiſibili ad inuiſibile. Vnde ſicut in ſacramento baptiſmi res uiſibilis eſt aqua,& ablutio per aquã cum uerbis ordinatis, & ĩ ſacramẽto cõfirmationis,res uiſibilis ẽ criſma,

ſeu

ſeu oleum,& unctio per criſma cũ uerbis ordinatis; ita in iſto ſacramẽto res uiſibilis eſt panis,& uinum,cũ uerbis ordinatis à Chriſto;& deinde fit mãducatio viſibilis,ſicut in baptiſmo fit ablutio,& in cõfirmatione fit unctio.Sed eſt differentia inter iſtas res uiſibiles , quæ ſunt in hoc ſacramẽto,& inter res uiſibiles aliorũ duorũ, quia in baptiſmo aqua remanet aqua,& in confirmatione,oleũ remanet oleũ,ſed in iſto ſacramẽto,panis non remanet panis, nec uinũ remanet uinũ , quia uerba iſtius ſacramẽti ſunt alterius cõditionis,quã uerba aliorũ ſacramentorũ,quæ ſignificãt effectũ,& operationẽ inuiſibilẽ,quæ fit intus in anima,& nõ ſignificãt effectũ aliquẽ fieri in aqua,nec in oleo , ſed in iſto ſacramento uerba ſignificant effectũ , & operationem inuiſibilem fieri in ipſis rebus uiſibilibus , ſcilicet in pane,& in uino, quia ſignificant tranſmutationẽ realem & ueram panis in corpus Chriſti, & uinum in ſanguinem eius . Et ideo ſicut realiter , & ueraciter dum uerba proferuntur in aliis ſacramentis fit effectus, & operatio inuiſibilis nouiter in anima,ita ſimiliter,dum uerba proferuntur ſuper res uiſibiles, ſcilicet ſuper panem,& uinum, fit effectus, & operatio in pane,& uino,ſecundum quod uerba ſignificant:quia non uidetur maior ratio de uerbis baptiſmi,quàm de uerbis iſtius ſacramenti,quam habeant maiorem efficaciam,quum iſtud ſacramentum ſit nobilius,& maius. Si ergo uerba, quæ proferuntur in ſacramento baptiſmi , quod eſt primum , habent efficaciam , ut homo baptizetur in anima intus , ſequitur , ꝙ uerba etiam iſtius ſacramenti habeant efficaciam ſcilicet ut panis mutetur in corpus , & in carnem Chriſti ueram, & uinum in uerum ſanguinem eius . Et ſi baptiſmus eſt uerum ſacramentum , neceſſe eſt , quòd iſtud ſit uerum ſacramentum,quum idem dominus utrunque ordinauerit,& inſtituerit. Sed per experientiam apparet,quòd baptiſmus eſt uerum ſacramentum , quia homo mutatur , & renouatur in uita , ergo & iſtud eſt uerum ſacramentum.

Materia huius ſacramẽti.

Differentiæ materiæ,& formæ huius ſacramẽti ab alijs.

Probatio, quòd uerba Chriſti faciunt quod ſignificant. Capit. CCLXXXVI.

Differentia inter uerba hominis, & Dei.

Quòd uerba in ſacramentis faciunt quod ſignificant.

Qvod autem verba Chriſti faciunt quod ſignificant realiter, & de facto, hoc manifeſtatur ſic. Oportet enim de neceſſitate, quòd uerba Creatoris aſcendant per unum gradum ſuper uerba creaturæ, & neceſſe eſt dare unum gradum uerbo Dei magis ſuper uerbum hominis, ſed uerba creaturæ, ſcilicet hominis, ſemper ſignificant aliquid, ergo uerba Dei magis debent habere ultra ſignificationē, ſcilicet ꝙ faciunt, & ſignificant, ita ꝙ uerba Dei & ſignificant, & faciunt, ꝙ ſignificant, aliter plus nihil haberent, quàm uerba hominis, quod eſt abſurdiſſimum. Si ergo uerba hominis habēt hanc uirtutem, quod ſignificant, ſequitur, ꝙ uerba Chriſti, qui eſt Deus, & homo, habent hanc uirtutem, quod ſignificant: & ultra hoc faciunt quod ſignificant. Ergo uerba, quæ proferuntur in ſacramentis, ſignificāt, & faciunt quod ſignificant. Sequitur ergo, quòd uerba quæ ſignificāt ſuum corpus eſſe, & exiſtere in hoc ſacramento, faciunt ipſum exiſtere ibi mutando panem in corpus, & uinum in ſanguinem. Itē etiā uerba hominis ſemper ſignificant, & non ſemper eſt ita ſicut ſignificant in re, immo aliquādo ſunt falſa, ergo oportet, quod uerba Chriſti Dei & hominis, habeant unū gradum magis. ſ. ꝙ ſignificant, & ſemper ſit ita, ſicut ſignificant in re, ita ꝙ non poſſunt eſſe falſa, ſed ſemper ſunt uera, & hoc neceſſe eſt, aliter nil plus haberent Chriſti uerba, quā uerba hominis puri. Quū ergo uerba iſtius ſacramenti ſunt uerba Chriſti, & non puri hominis, ſequitur, ꝙ ſemper ſint uera, & ita eſt ſicut ſignificant. Item etiam ſi creatura habet uirtutem mutandi aliā creaturam in ſe, ut caro mutat panem in carnem, & in ſeipſam, quare etiā uerba Chriſti non haberent uirtutem, ut mutent panem in carnem ſuam, & uinum in ſanguinē ſuum, quum ipſe

Chriſtus

Chriſtus ordinauerit uerba certa, & determinata ad hoc. Ergo neceſſe eſt, quòd uerba Chriſti faciant quod ſignificant, & ſemper ſint uera, maximè quum ipſe non poſſit mentiri. Ergo in iſto ſacramento neceſſe eſt, quòd fiat uera mutatio in pane, & in uino, ut ſit ibi uerũ corpus Chriſti, & uerus ſanguis. Si enim dum proferuntur uerba in baptiſmo, fit mutatio intus in anima inuiſibili, & uerè lauatur anima, multo magis dum proferuntur uerba Chriſti ſuper panem, & uinum eo modo quo ordinatum fuit una mutatio fit in pane, & uino, quæ ſunt res corporales & corruptibiles. Ecce igitur differentia inter res uiſibiles, & corporales iſtius ſacramenti, & aliorum ſacramentorum. Vnde alia ſacramenta, ſicut baptiſmus, & confirmatio, perficiuntur, & complentur per applicationem ad hominem, ſed iſtud ſacramentum perficitur, & completur ſine applicatione ad hominẽ per ſe. Et ualdè conuenit hoc, quia iſtud ſacramentum eſt alimentum, & nutrimẽtum ſpirituale, & eſt refectio ſpiritualis, & hoc fit per amorẽ, & nihil magis inflammat ad amorem, quàm præſentia Chriſti realis. Deinde autem iſtud ſacramentum applicatur ad hominem, & hoc per modum manducationis, & potus, & ad modum cibi, & potus, quia habet formam cibi, & potus, quia comeditur, & bibitur. Sic ergo in iſto ſacramento ſunt omnia iſta primo panis, & uinum: ſecundo mutatio panis in corpus Chriſti, & uini in ſanguinem per uerba, & ultimo eſt uiſibilis comeſtio, & potatio realis iſtius ſacramenti. Et quia uiſibile in ſacramentis ſignificat inuiſibile, ut iam dictum eſt, quia illud quod uidetur eſt imago, & ſignum illius quod nõ uidetur, aſcendamus de uiſibili ad inuiſibile. Vnde in iſto ſacramento eſt duplex inuiſibile, unum extrà hominem, aliud intra hominem, quia in iſto ſacramento fit duplex effectus, primus in ipſis rebus corporalibus, ſcilicet pane, & uino; & ſecundus intus in anima; quia neceſſe eſt, quòd per iſtud ſacramentum fiat in anima aliquod inuiſibile, & ſpirituale, ſicut per baptiſmum, & per confirmationem; & quòd ho

Differentia aliorum ſacramentorũ ad illud.

Cap. 281.

Duplex effectus illud ſacramenti.

mo

corpus in Chriſto. Et ita per hoc ſignificatur vera unitas chriſtianorum inter ſe, & cum Chsiſto per amorem, ita quòd ſignificatur, quòd per Chriſtum contentum in iſto ſacramento, fit uera unitas inter omnes Chriſtianos, qui debent ſumere iſtud ſacramentum. Et ſic forma panis & uini ſunt imago & ſignum unitatis Chriſtianorum cum Chriſto, & inter ſe. Et ſic per formam panis & uini ſignificatur duplex inuiſibile, ſcilicet corpus Chriſti uerum, & iſtud inuiſibile continetur realiter in iſto ſacramento, & aliud inuiſibile eſt unitas, & ſocietas chriſtianorum in uno corpore, & hoc eſt corpus Chriſti myſticum, Chriſtus myſticus, & iſtud inuiſibile non continetur ſub forma panis & uini, ſed ſolus Chriſtus, qui eſt caput, & cauſa iſtius unitatis. Ita ſignificatur, quòd Chriſtiani per iſtud ſacramentum uniuntur cum Chriſto, & inter ſe; & ideo eſt ſacramentum, & imago, & ſignum, & myſterium unitatis, & ſocietatis, & pacis & concordiæ, & ueræ amicitiæ, & fraternitatis; ita quòd per iſtud ſacramentum chriſtiani fiunt unum cum Chriſto, & inter ſe ſicut grana frumenti ſunt unus panis. Et ideo quia omnes fideles chriſtiani ſunt membra Chriſti, & ipſe eſt caput omnium, ſequitur, quòd omnes chriſtiani ſunt in iſto ſacramento eodem modo quo ſunt uniti cum Xpo, nõ quòd continentur ibidẽ realiter, ſed tantũ rẽpſentaliter, & quia ſignificentur ratione unitatis ꝑ ſacramẽtum. Et iõ iſtud ſacrm̃ eſt ſacramẽtum oĩm Chriſtianorum, & cõionis, & ubicunq; ſit, & fiet, rẽpſentat omnes xpianos, q̃a realiter, & ueraciter cõtinet illum, qui eſt caput oĩum xpianorũ; & caput ſemꝑ reſpicit mẽbra, & mẽbra reſpiciunt caput. Et quia unitas iſta nõ põt fieri niſi ꝑ amorẽ, & dilectionẽ, quia amor unit, & mutat, ideo iſtud ſacramentũ eſt ſacramentum amoris & charitatis. Sic ergo hoc ſacramẽtũ eſt imago, & ſignum refectionis, ſeu mutationis ſpiritualis, & unitatis, & per conſequens ſignificatur, quòd perfectio ſpiritualis conſiſtit in uera unitate cum Xpo, &

[Sacra]mentum ſignificat unitatem chriſtianorum, et Chriſti.

Corpus Chriſti uerum & myſticum.

Eſt ſacramentũ amoris, & unitatis.

& cum membris eius, in uero amorem per quem cauſatur unitas uera. Et quia in refectione, & in uera unitate, & amore eſt gaudium, & delectatio, & lætitia; ideo iſtud ſacramentum eſt ſacramentum gaudii, & letitiæ, & delectationis, & ſocietatis. Et quia in iſto ſacramento realiter continetur ille qui eſt omne bonum per modum cibi, & potus, & alimenti; ideo eſt ſacramentum omnis dulcedinis, omnis bonitatis, & omnis perfectionis, & uirtutis.

Quid ſignificat tranſmutatio, quæ fit in pane, & in vino. Cap. CCLXXXVII.

ET quoniam in iſto ſacramento ipſę res uiſibiles, ſcilicet panis, & uinum realiter mutãtur, & conuertuntur in corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti, & non remanent; & in aliis ſacramenris non mutantur, ſicut aqua non mutatur in baptiſmo; ideo ſignificatur, quòd iſtud ſacramentum eſt tranſmutatiuum, & conuerſiuum, & quòd per hoc ſacramentum Chriſtiani totaliter conuertuntur, & mutantur in Chriſtum; & ſicut res corporales conuertuntur in corpus Chriſti; ita ſignificatur quòd Chriſtiani per hoc ſacramentum conuertuntur in animam Chriſti, & in eius diuinitatem, & in ſuam uoluntatem. Et ſicut ipſæ res corporales, ſcilicet panis, & uinum exaltantur, & dignificantur in iſto ſacramento tanta exaltatione, & dignificatione, qua nõ poteſt cogitari maior, nec poſſunt plus aſcendere, quia tranſeunt in corpus Chriſti glorificatum; ita ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentum Chriſtiani exaltantur, & dignificantur tanta exaltatione, & dignitate, qua non poteſt cogitari maior in hoc mundo, & efficiuntur diuini, & deificantur, & conuertuntur in Chriſtum; qui eſt Deus & homo, & conuertuntur in ſuam uoluntatem. Et ſicut ibi fit plena conuerſio panis, & uini

Per hoc conuertimur in Chriſto.

Exaltamur & deificamur.

uini remanet; ita ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentum fit plena cõuerſio Chriſtiani in Chriſtum, ita quòd nihil remanet de propria uoluntate, nec de proprio amore, nec de proprio ſenſu, ſed totum quicquid eſt hominis, inquantum homo eſt, totum conuertitur in Chriſtum. Et ſicut ſubſtantia panis & uini inuiſibilis, & occulta, conuertitur & mutatur in corpus, & ſanguinem Chriſti, tamen forma panis & uini remanet exterius uiſibiliter, tanquam ſigna, & ueſtigia, & imago; ita ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentum anima Chriſtiani inuiſibilis & occulta, quæ eſt tota ſubſtantia eius, cõuertitur in anima Chriſti, & in eius deitatem, & inuiſibiliter, & occultè, & tamen corpus remanet exterius uiſibile in ſua forma, & in ſua natura; ita quòd ſicut panis exterius apparet panis, & interius eſt tamen mutatus; ita homo apparet exterius idem, & tamen interius eſt mutatus totaliter quo ad animam. Et ſicut mutatio quæ eſt in pane & uino, eſt intrinſeca & ſubſtantialis, & fundamentalis, & cordialis; ita ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentum fit in homine mutatio intrinſeca ſubſtantialis, & fundamentalis, & cordialis; ita quòd cor hominis mutatur in cor Chriſti. Sic ergo ſicut Chriſtus in iſto ſacramento tranſmutat, & conuertit in corpus ſuum & ſanguinem res ipſas corporales per uerbum ſuum; ita tranſmutat in iſto ſacramento ipſas animas in ſeipſum. Et ſic tranſmutatio corporalis repræſentat, & ſignificat tranſmutationem ſpiritualem. Et quia etiam corpus hominis poteſt meliorari ſicut anima ſuo modo; ideo etiam ſicut panis, qui eſt res corporalis melioratur tanta melioratione, qua non poteſt fieri maior, quia tranſit in corpus Chriſti; ita etiam ſignificatur, quòd corpus Chriſtiani melioratur per iſtud ſacramentum, tantum quantum meliorari poteſt in hoc mundo, ita quòd fit caſtum, mũdum, purum, ſanctum, obediens animæ. Ita etiam quia panis ſignificat corpus, & uinum ſignificat animã, quia panis pertinet ad carnem, & uinum ad ſanguinem, in quo

Animam noſtram conuertitur in ſuam.

Corpus noſtrum per hoc ſacramentũ ſummè melioratur.

quo eſt ſedes animæ; ideo ſignificatur, quòd ſicut panis & uinum meliorantur tanta melioratione, qua non poteſt cogitari maior, ita ſimiliter per iſtud ſacramantum anima, & corpus Chriſtiani meliorantur tanta melioratione, quæ non poteſt cogitari maior in hoc mundo. Et per conſequens ſignificatur, quòd per iſtud ſacramentũ Chriſtianus conſummatur, & perficitur, & peruenit ad ultimum complementum bonitatis, quantum fieri poteſt in hoc mundo. Ecce igitur qualiter duo ſunt in hoc ſacramento exterius, quæ ſignificant omnia inuiſibilia, quæ fiunt Chriſtiano per iſtud ſacramentum, ſcilicet forma panis, & uini uiſibilis, & ipſa tranſmutatio, quæ fit in eis.

Quid ſignificat realis manducatio iſtius ſacramenti viſibilis. Cap. CCLXXXVIII.

ET quia omnia ſacramenta propter hominem ſunt, ideo debent applicari ad hominem; & ideo iſtud ſacramẽtum debet applicari ad hominem. Sed ſacramentum baptiſmi non eſt ſacramentũ niſi quando actu applicatur ad hominem lauando; & ẽt confirmatio ungendo, ſed iſtum ſacramentum antequã applicetur ad hominem, iam eſt ſacramentum completum in ſe; & hoc ſignificat, quòd homo antequam applicetur ei iſtud ſacramentum, debet habere ſummam deuotionem, & reuerentiam in iſto ſacramento; & ante debet cogitare myſteria, & ſignificationes iſtius ſacramenti; ita quòd primo debet excitari totus homo intus, & extra ad amorem, & deuotionem ex præſentia tanti ſacramenti, in quo continetur Chriſtus Deus & homo, & verus Redemptor, & Saluator, & amicus ſummus. Et etiã quia in iſto ſacramento fit conuerſio hominis in Chriſtum; & iſta conuerſio fit per amorem ardentem, & deuotionem; ideo oportet, quòd primo Chriſtianus calefiat, & ignia-

Manducãs debet habere deuotionem.

igniatur per amoris deſiderium, ut ſit aptus conueniu in Chriſtum,& hoc fit dum cogitat præſentiam realem Ieſu Chriſti filii Dei,qui ex infinita,& dulciſſima charitate uoluit mori pro ipſo,& ideo in ſacramento dēt eſſe ſumma deuotio , & plus ſine comparatione, q̃ in aliis ; ideo antequam applicetur homini,iam eſt ſacramentum. Et ideo iſtud ſacramētum iam habet uirtutem in homine , & operatur in homine antequam applicetur ei realiter , & dat uirtutem inuiſibilem, & amorem, & ardorem, & unitatem; & ſi homo nō poteſt ipſum capere ex ſola deuotione operatur in eo,ſed tamen nō tantum operatur, ſicut quando applicatur realiter homini. Sicut ergo alia ſacramenta operantur in homine interius inuiſibiliter , dum applicantur;ita etiam iſtud ſacramentum operatur in homine dum applicatᷓ ei realiter. Et ſicut alia ſacramēta hñt proprium modum applicandi uiſibiliter in quo ſignificatur operatio q̃ fit interius inuiſibiliter,ut in baptiſmo ablutio exterior eſt modus applicandi,q ſignificat ablutionē interiorem inuiſibilem in anima;ita iſtud ſacramentum hēt ſuum proprium modum applicandi uiſibilē,in quo ſignificatur operatio inuiſibilis,q̃ fit interius in anima,& modus applicandi ad hominē,& ſuſcipiēdi, eſt per mãducationem,& potationem ; ita ꝙ manducando homo ,ſuſcipit iſtud ſacramentū, ſicut lauãdo ſuſcipit ſacramentū baptiſmi.Et ideo ſi hō ſuſcipiendo aquã, ſuſcipit gratiã inuiſibilē in anima , & donū Chriſti inuiſibile, qđ datur in baptiſmo], quãto magis ſuſcipiendo realiter nō aquã,ſed ipſum Chriſtum Deum,& hominē ſub forma panis,& uini,in quo eſt totum,& a quo eſt omne bonum,& omnis gratia,recipiet inuiſibilem gratiam,& donum ſuum? Et ſi ſuſcipiendo aquã, quæ non uiuit, non ſentit , recipit homo gratiam , ergo quanto magis ſuſcipiendo ipſum ſub forma uiſibilis panis , qui eſt uiuens in æternum uerus Deus , & uerus homo , recipiat gratiam . Et ſi etiam ſuſcipiendo aquam corruptibilem , homo ſuſcipit gratiam Chriſti , quanto magis

Hoc ſacramentum habet uirtutem ante ſuam applicationem.

Per manducationem propriè applicatur nobis.

Homo accipit gratiæ plenitudinem.

gis

gis ſuſcipiendo Chriſtum immortalem, & incorruptibilem, ſuſcipit gratiam ad ſuſceptionem iſtius ſacramenti, tanquam ad maximum ſacramentum. Et ideo in iſto ſacramento homo recipit plenitudinem gratiæ, & ſuſcipit illum qui eſt totum, & completum bonum. Et quia amor, & charitas, eſt plenitudo omnis bonitatis, ideo in iſto ſacramento ſuſcipitur amor, & charitas, quæ eſt omne bonum. Quia igitur Chriſtianus ſuſcipit Chriſtum in iſto ſacramento manducando, & transglutiendo ad modum cibi corporalis, ponendo intus in corpore, & in corde, & alia ſacramenta recipit exterius; ideo ſignificatur, & eſt ſignum, & imago, quòd ipſe Chriſtianus debet recipere Chriſtum in corde ſpiritualiter, & ei debet uniri per fidem, & amorem; & quòd iſtud ſacramẽtum confortat cor ſpirituale intus, & ſignificatur, quòd ſicut illud quod comeditur, in corpus conuertitur, & recipit naturam eius; ita ſimiliter Chriſtianus per illud ſacramentum conuertitur in Chriſtum, & recipit naturam eius, & per conſequens efficitur diuinus, & deificatus; & ſignificatur, quòd Chriſtus conuertit Chriſtianum in ſe ipſum, & unit ipſum cum membris ſuis magis & incorporat. Sicut ergo homo comedit, & tranſglutit Chriſtum corporaliter, & ponit in corpus ſuum, ita ſignificatur, quòd Chriſtus tranſglutit, & comedit ſpiritualiter ipſum hominem in corpus ſuum myſticum, ſcilicet in unitatem & ſocietatem ſuorum membrorum, ſcilicet in unitatem fidelium Chriſtianorum. Vnde impoſſibile eſt, quòd Chriſtus mutetur, ergo ipſe homo mutatur per iſtam manducationem, quia in manducatione de neceſſitate fit mutatio, ut iam declaratum eſt, quia manducatio, & nutritio ſpiritualis fit modo contrario manducationi, & nutritioni corporali, quia in manducatione, & nutritione corporali, illud quod manducatur, mutatur & incorporatur in rem manducantem, ſed in manducatione ſpirituali fit per contrarium, quia illud quod manducatur, mutat, & incorporat manducãtem in ſeipſum.

Chriſtianus ſpiritualiter per fidẽ & amorem debet Chriſtum recipere.

Incorporatur corpori myſtico Chriſti.

Cap. 285.

Et

Et ideo Chriſtus, dum manducatur, & tranſglutitur, mutat, & incorporat, & unit manducantem in ſeipſum, ſicut nutrimentum intus in corpore unitur cum nutrito. Sic igitur, ſicut homo ſuſcipiendo ſacramentum baptiſmi, ſuſcipit inuiſibiliter in anima omnia quę ſignificantur per illa uiſibilia, quæ ſunt in baptiſmo; ita ſimiliter homo ſuſcipiendo per manducationem iſtud ſacramentum eo modo quo debet, ſuſcipit inuiſibiliter omnia quę ſignificantur per illa quæ uidentur in hoc ſacramento; & hoc ſecundum maiorem, uel minorem deuotionem. Et ideo, quia iſtud ſacramentum eſt tam magnum, quòd ſuperat omnia ſacramenta, ideo debet tractari, & celebrari cum ſumma ſolennitate, & reuerentia, & honore, & deuotione. Et ideo uocatur Euchariſtia, id eſt bona gratia, quia in eo continetur ille in quo eſt omnis gratia. *Debet tractari maxima ſolennitate.*

Quod iſtud ſacramentum non eſt ſolum ſacramentum, ſed eſt etiam uerum, & perfectum ſacrificium placatiuum, & ſatisfactiuum, per quod redditur Deo laus, gloria, & honor, & omne debitum ſoluitur. Cap. CCLXXXIX.

Quoniam ſuperius declaratum eſt, ꝙ mors, & paſſio Chriſti eſt tota ſatisfactio, & totum pretium pro obligatione hominis, & quòd in ea eſt omnis uirtus, & omne meritum: & quia ipſa mors, & paſſio fuit uerum ſacrificium, & obligatio pro peccatis hominum ſemel facta; quia Chriſtus dedit uitam ſuam infiniti pretii, & ualoris uoluntariè pro hominibus Deo Patri, ut iam declaratum fuit, nec poteſt eſſe aliud ſacrificium, nec alia oblatio, nec hoſtia placens Deo, nec ſufficiens ad ſatisfaciendum Deo pro obligatione. Et ideo quia mors, & paſſio tranſiit, & remanſit uirtus eius in æternum, & dominus ipſe, qui paſſus eſt, reſurrexit, & uiuit in æternum; *Cap. 255.* *Cap. 256.*

Memoria paſſionis Chriſti repræſentat eius ueram mortem.

Cap. 279.

Quilibet poteſt ſibi per hoc ſacramentum applicare meritum mortis Chriſti.

ideo mors ipſa, & paſſio non poteſt manere niſi per memoriam, ut iam declaratum eſt, quia illa quæ ſemel facta ſunt, & tranſierunt, per memoriam ſolum uiuunt, & habent eſſe. Et ideo memoria, & recordatio mortis, & paſſionis Chriſti cum deuotione, & uera fide, eſt imago, & repræſentatio ueræ mortis, & ueræ paſſionis, quę fuit uere ſacrificium. Et ideo quia ipſa mors & paſſio manet per memoriam in hominibus Chriſtianis; ſequitur, quòd ipſa memoria paſſionis cum uera deuotione, & credulitate, eſt ſacrificium & oblatio placens Deo, & ſatisfaciens pro omni obligatione. Vnde per talem memoriam homo facit totam mortem & paſſionem Chriſti ſuam, & applicat eam ſibi, quia quamuis mors Chriſti habeat omnem uirtutem ad ſatisfaciendum pro omni debito, non tamen proficit homini adulto, niſi applicet eam ſibi per memoriam, & deuotionem, & fidem: quia ipſa mors Chriſti eſt communis omnibus ſicut Sol, & quilibet poteſt eam recipere totam pro ſe, ut iam dictum eſt; & ideo quilibet homo poteſt ipſam mortem, & paſſionem dare, & offerre Deo pro ſe ipſo ad ſatisfaciendum, & reddendum Deo, ſiue pro prima obligatione naturali, ſiue pro ſecunda, quæ eſt pro offenſis & peccatis. Et quamuis ipſa mors & paſſio Chriſti ſit infiniti pretii, & uirtutis, & ſemper placeat Deo, & ſit ei acceptabilis, attamen Deus non reſpicit niſi quãtitatem, & magnitudinem memoriæ, & deuotionis, & fidei, quia tantum quiſque recipit de merito, & uirtute paſſionis Chriſti, quantum habet de deuotione, quia tantum facit eam ſuam, & Deus non reſpicit quantitatem, & magnitudinem rei quæ offertur ei, ſed magis reſpicit quantitatem, & magnitudinem deuotionis offerentis. Et ideo tantum ipſa paſſim proficit offerenti, quantum habet de memoria, & deuotione in ea, & pro tanto Deus acceptat; & hoc eſt uerum poſt ſacramentum baptiſmi, quia in ſacramento baptiſmi Chriſtus applicat ſuam totam paſſionem homini, & dat eam ſibi, ac ſi ipſemet ho

Deus reſpicit quãtitatem deuotionis omnium

mo

mo ſuſtinuiſſet eam. Sed poſt baptiſmum ſi homo debeat pro aliquo ſatisfacere Deo, tantum proficit, quantum habet deuotionis, & memoriæ in ipſa paſſione, & tantum iuuat ſe cum ipſa paſſione, ſicut tantum aliquis recipit de uirtute Solis in horto, uel in campo, quantum diſponit hortum, & campum. Et ideo, quia nihil magis eſt neceſſarium homini, & magis utile, quàm memoria paſſionis Chriſti cum uera deuotione, quia aliter homini adulto nihil proficit Chriſtus, quia Chriſtus nihil proficit homini, niſi inquantum eſt paſſus, & crucifixus, & mortuus; & ibi eſt tota uirtus; ſequitur, quòd neceſſarium fuit homini habere aliquod memoriale efficaciſſimum ad cauſandum memoriam paſſionis Chriſti. Et quia nihil magis eſt efficax, & propinquum, & proximum ad memorandum paſſionem, & mortem Chriſti, quàm ipſius præſentia Chriſti, qui paſſus & mortuus eſt, quia tunc talis memoria cum præſentia ipſiuſmet Chriſti paſſi, facit ipſam mortem & paſſionem, ac ſi modo facta eſſet; ideo neceſſarium fuit homini iſtud ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, in quo ipſemet eſſet præſens realiter, ut eſſet memoriale, ſempiternum, & continuum, & efficaciſſimum ſuæ mortis, & ſuæ paſſionis, ut ſic per talem memoriam uirtus ſuæ paſſionis reciperetur, & incorporaretur magis in hominibus, & magis eis proficeret, ut ſic ſemper eſſet continua memoria, & recordatio ſuæ mortis, & ſuæ paſſionis ſemel factæ, ut tantum bonum & beneficium tantum nũquam poſſet tradi obliuioni, ſed ſemper remaneret magis in continua memoria in hominibus Chriſtianis. Et ideo iſtud ſacramentum, ut ſit magis memoratiuum paſſionis Chriſti, & repræſentatiuum, quamuis ſit unum, diuiſum eſt in corpus, & ſanguinem, quia ſacramentũ corporis eſt per ſe, & ſacramentum ſanguinis eſt per ſe, ſed in corpore ſit ſanguis, & in ſanguine ſit corpus, & utrobique totus Chriſtus. Vnde in paſſione, & in morte fuit ſanguis effuſus a corpore, & extra corpus.

In baptiſmo applicatur paſſio Chriſti.

Hoc ſacramentum eſt memoriale mortis Chriſti. Et traditur ſub utraque ſpecie, ut ſit magis memoriale.

Et ideo ſequitur, quod iſtud ſacramentum non ſolum eſt ſacramentum, immo et ſacrificium, & oblatio, & hoſtia. Eſt ſacramentum inquantum inuiſibiliter datur gratia ſub ſpecie uiſibili, ſed eſt ſacrificium inquãtum repræſentat paſſionem, & mortem Chriſti, & eſt memoriale eius, quæ fuit ſola uerum ſacrificium purum, placitum; & plenarium. Et ideo omnia quæ fiunt in iſto ſacramento, & omnis ſolennitas, debent repræſentare illa quæ facta fuerunt in paſſione, ut ſicut ipſum ſacramentum repræſentat ipſam paſſionem, ita omnia alia quæ fiũt circa iſtud ſacramentum, repræſentant illa quæ fuerunt facta circa paſſionem, ut ſit plena repræſentatio paſſionis. Et ſic apparet qualiter Chriſtus dedit iſtud ſacramentum, ut eſſet ſacrificium oblationis, & ſacramentum communionis, & uiaticum refectionis, ut eſſet completum nutrimẽtum in eſſe ſpirituali, & gratiæ, quia nutrimentum ſpirituale, & gratiæ complementum in unoquoque Chriſtiano fideli conſiſtit, & attenditur in cõſeruatione deuotionis ad Deum, & in conſeruatione dilectionis, & amoris ad proximum ſuum; & in conſeruatione delectationis intra ſeipſum, & ad ſeipſum. Et ideo quia deuotio ad Deum exercetur per oblationem ſacrificium puri, placidi, & plenarii, & placatiui, & dilectio ad proximum exercetur per communionem vnius ſacramenti unitiui; & delectatio intra ſeipſum exercetur per refectionem uiatici refectiui, ideo dedit Chriſtus iſtud ſacramentum Euchariſtiæ hominibus, ut eſſet ſacrificium oblationis, & ſacramentum communionis, & uiaticum refectionis, vt fideles Chriſtiani ambulantes per uiam, reficiantur in uia ne deficiant, ut poſſint peruenire ad ſuam propriam patriam.

Eſt ſacramentum, & eſt ſacrificium.

Spirituale nutrimentũ Chriſtiani eſt conſeruatio deuotionis.

De comparatione carnis ſecundi hominis, ſcilicet Chriſti ad carnem primi hominis; ſcilicet Adæ; & oſtenditur, quòd ſicut caro primi hominis eſt venenoſa, & mortifera, & dans mortem animæ; ita caro Chriſti eſt ſalutifera; & vinificatiua, dans vitam animæ. Cap. CCXC.

QVoniam iſtud ſacramētum corporis & ſanguinis Chriſti, eſt nutrimentum & alimentum ſpirituale animarum, in quo realiter continetur vera caro Chriſti; ideo ſequitur, ꝙ Chriſtus dat in iſto ſacramento ſuã ueram carnem ad manducandum tanquam uerum nutrimentum animarum. Et ideo ut magis cognoſcamus qualiter ſe habeat caro Chriſti ad animas, oportet comparare ipſam ad carnē hominis primi.ſ.ipſius Adæ, quoniam non eſt niſi duplex caro, in generali.ſ. caro primi hominis, & caro ſecundi hominis.ſ.Chriſti. Et q̄a caro Chriſti eſt ſecunda, & caro primi hominis eſt prima; ideo nō poſſumus bene cognoſcere carnem Chriſti, niſi comparemus eam ad carnem primi hominis. Et ideo conſiderandum eſt qualiter ſe habeant adinuicem, & qualiter utraque ſe habeat ad animas; quia utraque recipit animas, quia caro ꝑꝑ animam eſt, & uidenda eſt natura, & conditio utriuſque. Et q̄m ſecundus homo.ſ. Chriſtus eſt cōtrarius primo homini; ideo etiam caro Chriſti eſt contraria carni primi hominis; & iſtæ duæ carnes habent cōtrarias proprietates, & contrarios effectus, & contrarias operationes reſpectu animæ. Et quia iam declaratum fuit in tractatu de lapſu & corruptione hominis, qualiter omnia contrahit, & capit totum ſuum malum, & totam ſuam corruptionem, & perditionem, & mortem: quia ſociatur: & unitur cum carne primi hominis generata libidinosè, turpitur, & inhoneſtè, & illa ſocietas eſt tota origo, & fundamentum ſui mali; ergo neceſſe eſt, ꝙ anima cōtrahat,

Hic datur vera caro Chriſti.

Caro Chriſti eſt contraria carni Adæ. Cap. 348.

Quod anima noſtra omne bonū ſuum accipit ex ſumptione corporis Chriſti.

& accipiat totum ſuum bonum, & totam ſuam purificationem, & munditiam, ſuam ſalutem, ſuam reparationem, & ſuam uitam ex ſocietate, & unionẽ cum carne Chriſti, quæ eſt generata ſine libidine honeſtiſſimè per Spiritumſanctum de virgine. Vnde contraria contrariis curantur. Si enim ſocietas & vnio cum carne libidinosè concepta eſt cauſa omnis mali ipſi animæ, ſequitur, ꝙ ſocietas, & unio cum carne non concepta libidinosè, ſed puriſſimè ſine viro de virgine, erit cauſa omnis boni ipſi animæ. Et ſi etiam vnio, & ſocietas animæ cum carne immunda, & inhoneſta, & corruptibili primi hominis, dat mortem, & omnem maculam animæ, quanto magis vnio, & ſocietas ipſius animæ cum carne mundiſſima, & honeſtiſſima Chriſti, quę eſt immortalis, & deificata, unita cum deitate in una perſona, dabit uitam, & omnem munditiam ipſi animæ. Et ſi ipſi animæ imputatur peccatum, & crimen primi hominis propter ſocietatem, & unionem cum carne corrupta eius, quãto magis ipſi animæ communicabitur meritum ſecundi hominis. ſ. Chriſti, propter ſocietatem, & unionẽ cum carne eius ſanctiſſima? Si enim anima ſit particeps peccati ipſius Adæ per carnem; ita etiam efficitur particeps meriti Chriſti ꝑ carnem. Item ſi caro primi hominis facta uenenoſa, & mortifera, communicat animæ, & dat mortem, nonne etiam caro Chriſti ſalutifera, & uiuificatiua dabit ipſi animæ vitam, & ſalutem? Sic ergo ſicut anima contrahit, & capit omne malum per carnem, ita neceſſe eſt, ꝙ recipiat omne bonum per carnem. Et ſi anima debeat liberari ab omni malo, quod aduenit ei ꝑꝑ carnem primi hominis, neceſſe eſt ei quod habeat ſocietatem, & unionem cum carne ſecundi hominis. ſ. Chriſti. Sic igitur caro primi hominis per delectationem, & libidinem dat, & communicat mortem omni animæ, ſed caro Chriſti per mortem, & aſperitatem in cruce paſſa, flagellata, & tormentata, communicat, & dat uitam omni animæ, quæ unitur cum ea. Et ſicut una caro primi hominis omnes animas inficit, & mor-

Accipitur uitam, & omnem munditiam. Communicatur meritũ Chriſti.

Caro Chriſti omnes animas uiuificat, & eſt theſaurus omnium gratiarum.

Vnit cum Deo.

& mortificat, ita caro Xpi omnes animas lauat, mundat, & uiuificat. Et ſicut caro primi hominis eſt archa omniũ uitiorum, & peccatorum, & criminũ, & conſeruatio omnium malorum; ita caro Chriſti eſt archa omnium uirtutum, & omnium theſaurorum ſpiritualium, & conſeruatio omnium bonorum; & ſic ſunt duæ archæ. Et ſicut prima caro ſeparat animam a ſocietate Dei, & unit eam cum diabolo; ita caro Xpi ſeparat eam a diabolo, & unit eam cum Deo, quia ſicut in carne primi hominis latet diabolus; ita in carne ſecundi hominis latet deitas. Et ideo anima qñ unitur, & ſociatur cum carne Chriſti, ſociatur & unitur cum deitate. Et ſicut diabolus per carnẽ Adæ capit animas, ita Chriſtus capit eas per carnem ſuam.

Quod duplex eſt ſocietas ipſius animæ cum carne primi hominis, & utraque eſt mortalis.

Cap. CCXCI.

Duæ autem ſunt ſocietates animæ cum carne propria generata libidinoſè. Prima eſt naturalis, quãdo anima creatur, & unitur carni ipſa ignorante & neſciente; & iſta nõ eſt uoluntaria, quia non eſt per proprium conſenſum animæ. Et per iſtam unionem facit ipſa anima unam perſonam cum carne, & per iſtam ſocietatem quãmuis ipſa non conſentiat, nec aliquid ſciat, imputatur ei crimen primi hominis, & fit particeps in eo, & reputatur immũda, & turpis, & inhoneſta, ſicut puella nutrita, & ſociata cum muliere meretrice, reputatur immunda, & fit infamata, & contrahit maculam ex tali ſocietate, & refutabitur quamuis ipſa ignoret. Alia ſocietas eſt ipſius animæ cum carne, quę eſt uoluntaria, & per proprium conſenſum, ſcilicet quando ipſa anima habet uſum liberi arbitrii, & amat delectationes carnis, & conſentit libi- *Voluntaria ſocietas animæ cũ carne.*

 dini,

d'ni,& factis carnis,& ei placeat inhoneſtas, & turpitudo carnis, & iſta ſocietas animæ cum carne, quia eſt per proprium conſenſum, & propriam voluntatem, occidit animam,& facit ipſam nequiſſimam, quia anima deberet habere odio omnia uitia carnis, & omnes ſuas turpitudines, & quando ipſa conſentit carni, & adhæret per uoluntatem, tunc facit corruptionem carnis eſſe ſuammet, & tunc anima incurrit peccatum, & crimen proprium, & efficitur turpiſſima, inhoneſta, & maculatiſſima. Si enim ipſa anima contrahit maculam, & immunditiam, & reputatur immunda per primam ſocietatem naturalem cum carne, quam ipſa non facit, immo fit ipſa ignorante, quantomagis contrahit maculam, & reputatur immunda per iſtam ſocietatem uoluntariam, quã ipſamet facit; & ipſa ſocietas eſt contra naturam, quia anima per primam ſocietatem dat uitam carni, & uiuificat eam: & poſtea per ſecundam ſocietatem ipſa anima uult recipere uitam a carne,& nutriri a carne, quia anima recipit uitam ab illa re quam amat, & qua delectatur. Et ideo anima non recipit tunc uitam a carne, quia hoc eſſet contra naturam, ſed magis mortem uoluntariam: Et iſta ſecunda ſocietas eſt maior,& fortior quam prima, quia tunc aĩa unitur cũ carne ſecundum ſe totam,& magis eſt unita cum re quam diligit per uoluntatẽ, & amorem, quàm cum re cum qua unitur per naturam. Sic ergo anima per primam ſocietatem, cùm dat uitam carni, & facit ipſam uiuere, recipit ab ea mortem ignoranter, quia propter talẽ ſocietatẽ in ęternũ ſeparabitur a ſocietate Dei, niſi mundetur, ſed per ſecundã ſocietatẽ uoluntariam & amoroſam, ipſa recipit ſuam refectionẽ, & ſuã complacentiam, & ſuam delectationem cum carne; & tunc recipit mortem uoluntariè, quia talis delectatio,& complacentia, & talis refectio quam anima recipit uoluntariè,& per amorem, & conſenſum cum carne uenenoſa,& mortifera, eſt corrupta, & mortifera, & uenenoſa; & per hoc anima incurrit pęnam ęternam, & dolorem

Nota loquelam.

Aĩa plus eſt ibi ubi amat quàm animat.

Nota diligenter.

ęternum,

ęternū, & ſeparatur a ſocietate Dei. Et quia ꝑ ittas duas ſocietates cum carne corrupta primi hominis, anima incurrit totum ſuum malū, & mortem ſuā; & perdit totū bonum ſuū, & uitam ſuā, quæ conſiſtit in ſocietate Dei per voluntatem, & amorem; ideo neceſſe eſt ſi debeat liberari a tali morte, & recipere uitam, quòd habeat ſocietatem, & unionem cum alia carne contraria ſuæ carni propriæ; & illa eſt caro Chriſti. Vnde natura aïæ eſt, ꝙ ſemper debeat habere ſocietatem cum carne, & quia non poteſt habere ſocietatem naturalem cum carne Chriſti, quia ſolum talem ſocietatem poteſt habere cum carne propria, & corrupta; & cum illa facit unam perſonā indiuiduam, ideo reſtat, ꝙ cum carne Chriſti non poteſt habere niſi ſecundam ſocietatem; quæ eſt uoluntaria, & per voluntatem, & amorem, & per propriū conſenſum. Sicut enim ſociatur, & unitur cum propria carne per uoluntatem & amorem: ita poteſt ſociari, & vniri cum carne Chriſti, quia ſocietas talis, ſeu unio, eſt per liberum arbitrium; & in poteſtate ſuā poteſt ſociari, & uniri cum illa carne, cum qua magis uoluerit. Si ergo anima ſocietur per uoluntatem, & amorem, & per liberum abitriū cum carne Chriſti amando, uolendo, complacendo, & delectando in ea, & in ſuis uirtutibus, & conditionibus, tunc quia talis ſocietas eſt per uoluntatem, eſt maior, & principalior ſocietas animæ, & eſt propria ſocietas animę, inquantum eſt rationalis; ideo ipſa anima mundabitur, purificabitur totaliter, & reputabitur munda ſine macula; quia talis eſt anima, qualis eſt res illa cum qua ſociatur per amorem & uoluntatem; nec aliter poteſt mundari a maculis primæ carnis. Et tunc anima habebit ſocietatem cum utraq; carne, ſed non eandem ſocietatem, quia cum prima carne habebit ſolam ſocietatem per naturam, & cum carne Chriſti habebit ſocietatem per uoluntatē, & amorē, & conſenſum. Et tunc aïa dabit uitā carni propriæ ꝑ primā ſocietatem, & recipit uitā a carne Xpi per ſecundam ſocietatem, quia per illam unietur, & ſociabitur

Anima per ſocietate cū carne Adæ incurrit oē malum.

Per uoluntariam ſocietatē cū carne Xpi anima mundabitur.

ſociabitur cum deitate, quæ latet in carne Xpi, quia caro Chriſti eſt caro Dei, & eſt plena diuinitate; & p cõſequẽs in ea occultatum eſt omne bonũ. Et tunc ſocietas primę carnis non poterit maculare ipſam animam, quantus ſit unita cum ea per naturam. Vnde magis eſt propria, & magis propinqua ipſi animæ, ſ. caro Xpi, quàm caro prima, cum qua facit perſonam, & magis debet diligere illam ſine comparatione, quia caro Xpi fuit crucifixa, paſſa, & flagellata, uerberata, & mortua propter ſalutẽ animæ, & pro peccatis, & culpis ſuis; quæ eueniebant propter ſocietatem carnis ſuæ corruptæ, & liberauit eam a pęnis, & doloribus ęternis, & a morte perpetua, quæ debebatur ei propter ſocietatem cum prima carne ſua mortifera. Et ideo debet quantum poterit ſociari, & uniri ſecundæ carni. ſ. carni Xpi; & relinquere, & odio habere carnem primam, quæ tantum malum fecerat ei, & facere conatur quantum poteſt. Et ideo ſi ipſa poſſet, deberet ſociari, & uniri cum carne Xpi tam per naturã, quàm per uoluntatem; ut haberet ambas ſocietates cum ea, & totaliter relinqueret carnem ſuam, & faceret unã perſonam cum ea. Sed quia non poteſt ſociari ei niſi per uoluntatem & amorem, & non per naturã; ideo debet quãtum poteſt ad minus ſociari, & uniri, & ligari cum ea per uoluntatem, & amorem, ut iſta ſocietas uincat, & ſuperet alteram quaſi ſi non eſſet: & pro nihilo reputare primam ſocietatem, ut ſicut caro ſecunda eſt nobilior carne prima ſine comparatione, ita ſocietas cum ſecunda carne ſuperet ſocietatem primæ carnis. Quæ enim eſt comparatio carnis generatæ conceptæ ſine libidine de uirgine per manus Spiritusſancti, ad carnem generatam libidinosè de corrupta muliere per concupiſcentiã inordinatiſſimam uiri? Et quæ comparatio carnis Dei, & filii Dei quæ eſt unita æternaliter cum deitate ad carnem hominis corrupti, quæ habet ſocietatem cum nequiſſimo diabolo? Quæ etiam comparatio carnis incorruptibilis, immortalis, inuiſibilis, ſpiritualis cęleſtis, glorificatæ, &

Nulla ẽ cõparatio carnis Chriſti, & Adæ.

iam

iam deificatæ, ad carnem corruptibilem, mortalem, uiſibilem, terreſtrem, & putrefactibilem? Quæ etiam comparatio carnis purificantis, ſaluantis, redimentis, uiuificantis, mundantis, & lauantis omnes animas ad carnem damnantem, mortificantem, maculantem, deturpantē, & inficientem animā ſibi coniunctam? Quæ etiam comparatio carnis liberantis animā a pęna ęterna, ad carnem obligantem animam ad pęnam æternam propter ſuam ſocietatem? Quæ etiam comparatio carnis uirginalis incorruptæ, honeſtiſſimæ, & caſtiſſimę, ad carnem meretricem, inhoneſtam, corruptiſſimam, & inordinatiſſimam? Sic ergo ipſa anima debet fugere, quantum poterit, ſocietatem talis carnis ſuæ; & ſi non poteſt per naturam, ſaltem per uoluntatem; & totaliter ſociari, & uniri cum alia carne perfectiſſima: & quia non poteſt per naturā, ſaltem p amorē, & uoluntatem. Ergo ſicut continuè, & & inceſſanter eſt unita cum carne prima per naturam, & ſocietatem naturalem, ita continuè, & inceſſanter debetur eſſe unita cum carne ſecunda Chriſti, per amorem & voluntatem; ut ſicut continuè ipſa dat uitam naturalem ſuæ carni per ſocietatē naturalem, ita continuè recipiat uitam uoluntariam a carne Xpi per ſocietatē amoroſam, & uoluntariā. Sic ergo aīa habet duas habitationes, & duo habitacula, quia habet duas carnes in quibus habet habitare, ſed primā habitationē carnis habet continuè perdere, & inuoluntariè, ſed ſecundam habitationem carnis nunquā potēſt perdere ſi uult, quia nō poteſt ſepari a carne Xpi inuoluntariè, nec per coactionem, ſed ſolum p propriam voluntatem. Et ſic aīa habet ęternū habitaculum in quo pōt ęternaliter habitare ſi uelit: Vt igitur aīa recipiat ſocietatē, & unionem cum carne Xpi p amorē, & uoluntatē; & p cōſequēs recipiat uitā, & delectationē, & refectionē ab ipſa, & relinquat totaliter vnionē, & ſocietatē cū carne prima, & nullo mō recipiat delectationē, nec refectionē mortiferam in ipſa, ideo Xps dedit carnē ſuā in ſacramēto iſto, ſ. corporis & ſanguinis

Caro Chriſti ſecunda caro ſpiritualis.

ſui, ut ipſa anima manducet ſubſtantiam ſuæ carnis, & bibat ſanguinem ſuum per uoluntatem, & amorem. Et hoc inuiſibiliter ſub forma uiſibili rerum quæ conuertuntur in carnem, & ſanguinem. Et quia iſta ſocietas debet eſſe continua, ideo iſtud ſacramentum debet continuari, & frequentari inceſſanter.

Quòd ſicut caro primi hominis per ſuam multiplicationem, & diuiſionem eſt cauſa multiplicationis, & diuiſionis animarum; ita caro Christi per ſuam unitatem, & indiuiſionem, eſt cauſa unitatis, & indiuiſionis animarum. Cap. CCXCII.

ET quoniam non eſt niſi duplex caro, ſcilicet caro Christi, & caro primi hominis, & utraque eſt communis caro, licet caro Christi deſcendit de carne primi hominis, ſed tamen per talem modum, quòd non potuit eſſe infecta; & ideo eſt noua caro, & contraria primæ carni. Quia igitur utraque eſt communis omnibus animalibus, & omnis anima poteſt ſociari cum utraque ſimul propter duplicem ſocietatem quam poteſt habere omnis anima; ideo quia caro Christi eſt cõtraria carni primi hominis, ſicut caro primi hominis eſt cauſa multiplicationis animarum, ita caro Christi eſt cauſa unitatis earum. Vnde caro primi hominis multiplicatur, & diuiditur in infinitas partes, & portiones, & ſeminatur ſicut granum; & ideo multiplicatur ſicut granum in agro. Et ideo ad multiplicationem iſtius carnis, multiplicantur animæ à Deo, qui creat tot animas, quot ſunt portiones carnis: & ſi caro non multiplicaretur, nec etiam animæ multiplicarentur; quia plures animę non poſſunt uniri cum una carnę per naturalem ſocietatem. Attamen omnes carnes multiplicatæ ſunt una caro, & pro una carne reputantur; quia ab una carne deſcedunt per eundem modum. Et quia etiam quando multiplicatur caro primi

Caro Christi eſt cauſa unitatis.

hominis,

hominis, multiplicatur corruptio malum, & infectio; ideo ſicut caro ipſa multiplicata eſt cauſa multiplicationis, & multitudinis animarum; ita etiã eſt, eſt, cauſa diuiſionis, & ſeparationis ipſarum animarum à Deo, & inter ſe; quia propter talem ſocietatem quam quælibet anima habet cum carne ſua propria corrupta, quælibet anima ſeparatur, & diuiditur à Deo, & quælibet alia anima per uoluntatem, & amorem. Et ideo caro eſt cauſa diſcordiæ, & diuiſionis animarum cum Deo, & inter ſe, quia quælibet anima habet ſuam propriam, & ſingularem carnem, & tot animæ quot carnes. Et ideo ſi quælibet anima per uoluntatem, & amorem habeat ſocietatem cum ſua propria carne, & non ſolum per naturam, ſed uoluntariè, neceſſe eſt quòd ipſæ animæ habeant diuiſionem inter ſe, & diſcordiam, litem, & inimicitiam per uoluntatem, quia non omnes amant unam carnem, & talis amor, ut iam dictum eſt, eſt uenenoſus, & mortiferus. Et ideo ex tali amore neceſſario oritur omne malum, & nullum bonum. Sed quia caro Chriſti non poteſt multiplicari, nec diuidi, ſed ſemper eſt una realiter numero exiſtẽs eadem; ideo quia animæ habent unionem, & ſocietatem cum ipſa per uoluntatem, & amorem, ſequitur, quòd ipſa eſt cauſa omnis unitatis, & concordiæ animarum. Vnde omnes animæ poſſunt habere unionem, & ſocietatem cum ipſa, quamuis non ſit niſi una, nec poſſit multiplicari, quia talis ſocietas, & unio eſt per uoluntatem, & amorem, & non per naturam, & omnes animę poſſunt amare unam, & eandem carnem, ſcilicet Chriſti, quæ crucifixa eſt pro omnibus animabus, & una non poteſt impedire aliam, immo omnes ſimul poſſunt uniri, & ſociari cum ea per uoluntatem, & amorem. Et per conſequens omnes inſimul, & ſi eſſent infinitę, poſſunt recipere uitam à tali carne, & refectionem; & ideo per talem unionem, & ſocietatem omnes animę efficiuntur una anima; & unius uoluntatis, unius intentionis, & unius cordis, & unius amoris. Et ſic per carnem Chriſti unicam, multitu-

Caro Adæ eſt cauſa ſeparationis animarum à Deo.

do

lam completam, quia de primo aſcenditur ad ſecundum, & de ſecundo ad tertium in ſuſcipiendo. Et etiam quodlibet iſtorum eſt in ſe ſcala ad aſcendendum de uiſibili ad inuiſibile; & ſuſcipimus inuiſibile per uiſibile.

Declaratio per exempla, quali e r una caro Chriſti, ſeu unum corpus exiſtens idem numero, poteſt eſſe ſimul, & ſemel in pluribus partibus ſeu locis. Cap. CCXCIII.

Corpus Chriſti eſt in pluribus locis ſimul, & ſemel.

ET quoniam una, & eadem caro Chriſti eſt uita omnium animarum, & refectio; & oportet, ꝙ omnes Chriſtiani adulti recipiant, & manducent iſta carnem in iſto ſacramento, quum omnes Chriſtiani non ſunt ſimul in eodem loco corporaliter; ideo neceſſe eſt, quòd una, & eadem caro Chriſti, & unum & idem corpus Chriſti, ſimul, & ſemel poſſit eſſe in omnibus partibus, & locis mundis, quia omnes Chriſtiani indigent iſto ſacramento, & dicunt ſumere ipſum. Vnde quia iſtud ſacramentum eſt uetiſſimum, ut probatum eſt; & Chriſtus inſtituit, & ordinauit, ut omnes ſumant ſuam carnem in iſto ſacramento, ſicut ordinauit, quòd omnes ſumant aquam baptiſmi; ergo quum iſtud non poſſit fieri, ſcilicet quòd omnes ſumant iſtud ſacramentum, niſi ſua caro, & ſuum corpus, quod realiter continetur in iſto ſacramento, ſit in pluribus locis ſimul, & ſemel, ſequitur de neceſſitate, quòd ita poteſt eſſe, & ita eſt, quòd ſua caro eadem numero exiſtens eſt in pluribus locis, quia hæc requiritur de neceſſitate in hoc ſacramento propter ordinationem ſuam. Quia ergo hoc eſt ſacramentum, & eſt ſummè uerum, & hoc requiritur ad hoc ſacramentum, quia uerum eſt coniunctum, & annexum de neceſſitate cum hoc ſacramento, ſequitur, quòd ita eſt, ꝙ una caro Chriſti poteſt eſſe, & eſt in pluribus locis realiter; quoniam ſi hoc nō eſſet uerum, nec ſacramentum eſſet

ſet uerum, nec Chriſtus eſſet uerax, quod eſt impoſſibile. Ergo ad certificandum, quòd ita eſt, ſufficit ordinatio, & inſtitutio Chriſti, qui non eſt mendax, nec poteſt ordinare falſum. Et etiam ſicut eſt neceſſe, quòd caro Chriſti una, & eadem ſit in pluribus locis ſimul & ſemel, ita eſt neceſſe, quòd ſi forma, ſeu ſpecies panis frangatur, & diuidatur, quòd una, & eadem caro Chriſti ſit in ſingulis partibus; quia caro Chriſti non poteſt frangi, nec diuidi in partes, quia glorificata eſt. Quomodo autem omnia iſta poſſunt fieri, non eſt neceſſe ſcire, ſed ſufficit ſcire, quòd ita eſt neceſſe eſſe, & impoſſibile eſt aliter eſſe propter ueritatem ſacramenti, quod hoc requirit quòd ita ſit, & etiam propter honorem Chriſti, qui ſacramentum ordinauit, qui hoc ſacramentum non ordinaſſet, ſi hoc fieri non poſſet. Ad habendum enim ueram certitudinem ſacramenti, & notitiam ſufficientem, ſufficit ſcire, quòd Chriſtus ordinauit, & inſtituit tale ſacramentum; & uidere per experientiam opus & effectum ſacramenti, & cognoſcere qualiter homo indiget tali ſacramento ad ſuam neceſſitatem, & utilitatem; ſed quomodo hoc poſſit fieri, non eſt neceſſe ſcire, ſed ſufficit, quòd Chriſtus, qui ordinauit, ſciat, & cognoſcat, ſicut infirmo ſufficit, ꝙ ſciat, ꝙ Medicus, qui eſt bonus, & uerus, ordinauit talem medicinam, & quòd ſentit in ſe, & in aliis opus, & effectum talis medicinæ, & cognoſcat ſe indigere tali medicinæ: nec requiritur, quòd infirmus ſciat quomodo ſit medicina, nec qualiter poteſt fieri, ſed ſufficit, quòd Medicus, qui ordinauit, ſciat. Sacramenta igitur non ſunt ordinata, ut homo ſciat, & cognoſcat qualiter fiant, ſed ut per ipſa homo recipiat ſalutem, & gratiam, & auxilium à Deo; & poſtea iſta gratia ſuſcepta, iuuat hominem ad cognoſcendum ea, & ueritatem ipſorum. Attamen poſtquam homo eſt certus de uera neceſſitate, poteſt ad maiorem claritatem quærere exempla, & argumenta ad magis cognoſcendum ipſa mirabilia, quæ in iſto ſacramento ſunt maiora, & altiora, quàm in aliis ſacramentis; quia ibi unum

Sufficit ſcire, ꝙ Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit.

corpus Chriſti eſt ſimul,& ſemel in pluribus locis;& etiã quia tantum eſt in parua hoſtia, ſicut in magna,nec ſi diuidatur hoſtia,propter hoc diuiditur Chriſtus,ſeu corpus Chriſti;& in qualibet parte eſt totus Chriſtus. Et ideo magis difficilè eſt ad intelligendum iſtud ſacramentum,quã alia;quia omnia iſta apparent eſſe contra ſenſum,& experientiam ſenſus.

Sed tamen non eſt mirum, ſi caro Chriſti coniuncta inſeparabiliter cum diuinitate, aſcendat ad iſtum gradum, ut poſſit eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis; quia diuinitas eſt ubique tota ſimul. Et quia caro Chriſti eſt unita diuinitati, ideo ratione diuinitatis poteſt ſimul & ſemel eſſe in pluribus locis. Sicut enim ratione carnis eſt in iſto ſacramento, diuinitas eſt cauſa quare ipſa caro poteſt ſimul, & ſemel in locis pluribus eſſe.

Exemplum quomodo corp⁹ Chriſti eſt in pluribus locis.

Vnde hoc poteſt uideri in alijs rebus per experiẽtiam, quia una res multiplicatur, & eſt tota ſimul & ſemel in pluribus locis, ſicut unum uerbum totum eſt ſimul,& ſemel in pluribus auribus,& tamen eſt in una aure,ſicut in alia, ſed tamen non eſt eadem uox numero, ſed ſpem. Si ergo una uox hominis ẽ in pluribus auribus tota eadem ſpecie, nonne etiam magis oportet dare unum gradũ carni Chriſti,& corpori ſuo glorificato, & cõiuncto cum deitate,ut ſcilicet unum,& idem numero exiſtens poſſit eſſe in pluribus locis? Item etiam uidemus, quòd una dictio,ſiue ſit magna,ſiue ſit parua,ſemper idem ſignificat; ut iſta dictio rex, ſiue ſit ita magna ſicut tota terra, ſiue ſit ita parua ſicut unum granum milii,tantum ſignificat uno modo ſicut alio modo; ita quòd paruitas,& magnitudo dictionis nihil uariat quantum ad ſignificatum, quod ſignificat, neque propter hoc quod maior habet maius ſignificatum,neque quòd minor habet minus ſignificatum,ita conformiter, quia forma panis,& ſpecies eſt ſicut dictio ſignificans;& corpus Chriſti eſt ſicut ſignificatum; ideo neque parua forma, neque magna, ſeu hoſtia, aliquid uariat, quia tantum eſt in parua, ſicut

in

in magna hoſtia, quia hoſtia, ſeu forma uiſibilis, non eſt niſi ſignum corporis Chriſti, quamuis ibi realiter contineatur corpus Chriſti, ſed non ſicut locatum in loco, nec ſicut uinum in uaſe, ſed ſicut ſignatum in ſigno, & ſignificatum in dictione.

Item etiam quamuis ipſa dictio multiplicetur, non propter hoc multiplicatur ſignificatum, immo ſemper eſt unum ſignificatum, & idem in ſe; ita quamuis hoſtiæ in infinitum multiplicentur, non propter hoc multiplicatur caro, ſeu corpus Chriſti, ſed ſemper manet idem. Et etiam ſicut ſemper quandiu ipſa dictio retinebit formam ſuam, & naturam, ſemper habebit ſuum ſignificatum; ita quandiu forma panis in ſua natura remanebit, ſemper habebit intus ipſum corpus Chriſti. Et ideo tan diu remanet corpus Chriſti ſub forma panis, quandiu remanet forma panis, ſed ſi mutetur forma panis, quia non remanet ſignum, nec etiam ſignatum eſt ibi. Et ideo quia quælibet pars panis, ſeu hoſtiæ habet ſpeciem, & formam, & nomen panis; ideo in qualibet parte hoſtiæ, ſiue ſit parua, ſiue magna, eſt tota caro, ſiue corpus Chriſti.

Item hoc idem etiam poteſt declarari in ſpeculo quantumcunque magno, & quòd eſſet ita magnum ſicut totus mundus non eſt niſi una imago unius hominis in eo; & tamen ſi ſpeculum frangatur in infinitas partes, in qualibet parte apparebit tota imago, quę apparebat in toto ſpeculo integro, & tantum apparebit in parte ſicut in toto, & tantum in una parte ſicut in alia, ita ſimiliter ſi eſſet unus panis ita magnus ſicut totus mundus, ſeu hoſtia, non eſſet in ea niſi unum corpus Chriſti, & una caro, & unus Chriſtus, & ſi fierent mille partes, uel plures, in qualibet eſſet totum corpus Chriſti idem in numero, ſed in partibus ſpeculi non eſſet eadem imago numero, ſed in ſpecie: quia oportet dare magis unum gradum corpori Chriſti, ſcilicet ut idem numero ſit in pluribus partibus hoſtię. Præterea etiam pōt declarari

per Chriſtum qualiter corpus totum integrum poteſt cõtineri in tam parua quantitate. Vnde corpus Chriſti eſt factum ſpirituale, & tranſmutatum in naturam animæ, quantum fieri poteſt; quia ſicut uidemus, quòd anima noſtra, quæ eſt ſpiritualis, & ſine quantitate, tranſmutat illa quę recipit in ſe ad ſuam naturam, & ad modum ſuũ ſpiritualem, ut quando recipit iſtam literam A, tunc reducit eam ad ſpiritualitatem; ita quòd quamuis A, ſcriptum ſit corporale, & magnum, & quantum latum, & longum; attamen quando eſt in anima, non eſt longum, nec latum, nec expreſſum; ſed eſt totum ſimul ad modum animæ; ita conformiter corpus Chriſti, quia eſt glorificatum, & reductum ad ſpiritualitatem quantum fieri poteſt, quia diuinitas tranſmutat animam Chriſti in ſuam naturam quantum fieri poteſt, & anima deificata cum diuinitate, deificauit corpus, & tranſmutauit in ſuam naturam, & aſſimilauit ipſum ſuæ naturæ quantum fieri poteſt. Et corpus Chriſti non occupat locum, nec eſt ponderoſum, & poteſt eſſe totum in puncto ſine extenſione, ſine longitudine, ſine latitudine, & ſine profunditate eo modo ſicut ipſe Chriſtus vult. Et ideo corpus Chriſti in iſto ſacramento non occupat locum, nec ponderoſum, nec extenſum, nec longum, nec latum, nec profundum; ſed omnes eius partes ſunt ſimul, & ideo poteſt eſſe in quacunque parte hoſtiæ, quantuncunque parua totum ſimul, unde hoc uidemus per experientiam in rebus corporalibus, quia imago rei corporalis quantuncunque res ſit magna, eſt tota ſimul, nec eſt longa, nec lata, nec extenſa, nec profunda, nec ponderoſa, nec groſſa, nec ſpiſſa, & tamen apparet longa, & extenſa, & ampla, & groſſa, & magna, ſed nõ eſt. Vnde una magna Eccleſia, immo una tota ciuitas maxima intrat per pupillã oculi noſtri, quæ ẽ ſicut pũctus indiuiſibilis, & homo in nocte uidet totã illam ciuitatem in ſomniis cum propria ſua forma, & magnitudine ſine diminutione; & tamen imago illa quæ eſt intus in anima, eſt ſicut punctus indiuiſibilis, quia intrauit

Corpus Chriſti non occupat locum.

uit

uit per pupillam oculi.Ita cõformiter quidam corpus Chriſti ſit magis ſpirituale, quàm illa imago quæ tranſit per pupillam,poteſt eſſe totum ſimul in puncto,& tamen habebit omnes partes ſuas ſine diminutione,unde quia corpus Chriſti in iſto ſacramento eſt propter animam, & ad trahendum animam ad ſe; & ut anima uniatur Chriſto per amorem;ideo debet ibi eſſe modo cõuenienti animę, & non modo contrario,& ideo debet ibi eſſe modo ſpirituali,& non modo corporali, nec quantitatiuè,nec localiter,nec occupatiuè,nec groſsè,quia tunc diſcordaret ab anima, & quodammodo reducet animam ad corporalẽ materiam,& quantitatiuam,& groſſam,& animalem;& ipſa anima in iſto ſacramento debet tantum mutari in melius, & in altiorem naturam, quia eſt ſacramentum transmutatiuum; & ideo nihil debet eſſe in iſto ſacramento repugnans animæ naturæ ſuæ. Et ideo nullo modo ipſa anima in iſto ſacramento debet cogitare, nec quærere, nec quantitatem,nec locum,nec longitudinem,nec latitudinem,nec profunditatem, nec groſſitudinem, nec ſpiſſitudinem,nec ponderoſitatem,nec extenſionem,nec colorem,nec ſaporem,nec figuram, nec aliquid quod poſſit percipere animal brutum;quia omnia iſta ſunt contra naturam ipſius animę;& ei non conueniunt talia quærere, ſed ſolum debet quærere,& cogitare ſpiritualitatem, & illud precisè quod uerba ſignificant,& non plus,quia hoc quod uidetur,eſt ſicut uox,& ſonus, & hoc quod ibi continetur,eſt ſicut ſignificatum uocis, & ipſum ſignificatũ non ẽ longũ, nec latum,nec ponderoſum,nec quãtum, nec locatum inquantum ſignificatum. Sicut ergo ſe habet ſignificatum ad ſonũ uocis,ſic ſe habet corpus Chriſti in iſto ſacramẽto ad formam,& ſpeciem, quæ uidetur. Et ideo ſicut ſignificatum, inquantum ſignificatum per ſonum uocis non ſignificatur ut quantitatiuum, nec ut in loco,nec ut profundum,nec ut longum,nec ut latum, & ſic de aliis;ita corpus Chriſti, inquantum in iſto ſacramento, non ſignificatur per ſpeciem uiſibilem, ut quan-

Corpus Chriſti eſt in hoc ſacramento ſpirituali modo.

titatiuum, neç ut occupans locum, nec ut longum, ſed tantum ut corpus Chriſti. Et ſicut ſignificatum recipit intellectum tantum, & nullo modo ſenſum, & ipſe ſonus uocis reſpicit ſenſum, quia ſignificatū tantūmodo percipitur ꝑ intellectū, & nō per ſenſum: & ſenſus tātūmodo percipit & audit ſonum uocis, & non percipit ſignificatum: ideo ſignificatum eſt ſpirituale, & intelligibile: & habet modum intellectus, & non habet modum ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum, quia nō habet intellectum, ſed tantummodo ſenſum, non poteſt percipere ſignificatum, ſed percipit ſonum uocis. Ita ſimiliter corpus Chriſti, inquantum eſt ſignificatum per ſpeciem uiſibilem, reſpicit tantummodo intellectum, & nullo modo ſenſum, & ipſa ſpecies uiſibilis panis reſpicit ſenſum, uiſus, & ſenſus uiſus tantummodo reſpicit, & uidet ſpeciem, & formam panis uiſibilem. Et ideo ipſum corpus Chriſti eſt ibi modo ſpirituali, & habet modum intellectus, & non ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum poteſt uidere, & percipere ſpeciem uiſibilem, ſed non corpus Chriſti ibi contentum, & ſignificatum. Sicut ergo anima facit diſtinctionem, & diuiſionem inter ſonum uocis, & ſignificatum uocis: ita debet facere diſtinctionem, & diuiſionem in iſto ſacramento inter ſpeciem, & formam panis uiſibilem, & corpus Chriſti inuiſibile. Sic ergo antequam ibi eſſet corpus Chriſti in pane, erant duo, quorum unum percipiebatur per ſenſum uiſus, & aliud per intellectum, quoniam ſpecies, & forma panis percipiebantur per ſenſum uiſus: tantummodo quàm etiam uidebat, & percipiebat animal brutum, & ſubſtantiam panis percipiebatur per intellectum, & non per ſenſum, quia animal brutum nō poteſt percipere ſubſtantiam panis inuiſibilem. Et ideo aliud eſt forma panis, & aliud eſt ſubſtantia panis. Vnde in ſomnis, & in ſpeculo apparet forma panis, & tamen non eſt ſubſtantia panis, & homo uerè ſcit, quòd ipſe uidet de nocte, & in ſpe-

Brutum uidet ſpeciē, ſed non corpus Chriſti.

culo formam, & imaginem panis, & quòd ibi non erat ſubſtantia panis. Ita conformiter in hoc ſacramento forma panis uera, & ſpecies principalis, ſed ſubſtantia panis non eſt ibi, quia mutata eſt in corpus, & in carnem Chriſti, uirtute uerborum ſignificantium, & facientium talem tranſmutationem; & remanet tantummodo realis ſpecies panis ſine ſubſtantia panis. Et ideo ſicut ſubſtãtia panis ſe habet ad formã panis, ſic ſe habet corpus Chriſti ad ſpeciẽ panis. Et quia ſubſtantia panis ſolũ percipiebatur per intellectum, & non per ſenſum, ita ſimiliter corpus Chriſti ibidem exiſtẽs loco ſubſtãtiæ panis percipitur per intellectum, & non per ſenſum; & quia ſubſtantia panis in ſe conſiderata, & inquãtum percipipitur per intellectum, non eſt longa, nec lata, nec profunda, nec põderoſa, nec colorata, nec uiſibilis, nec tangibilis, nec habẽs ſaporem, nec perceptibilis per aliquem ſenſum corporeum, nec occupans locum; & tota eſt in qualibet parte ubi eſt forma panis, & non eſt magis ſubſtantia panis in magna quantitate, quàm in parua, ita ſimiliter ipſum corpus Chriſti, quod eſt loco ſubſtantiæ, non eſt longum, nec latum, nec profundum, nec ponderoſum, nec coloratum, nec uiſibile, nec tangibile, nec habens ſaporem, nec perceptibile per aliquem ſenſum corporis, nec occupat locum, & eſt totum in qualibet parte ubi eſt forma panis, & non eſt magis in magna quantitate, quàm in parua, & ideo eſt ibi ad modum ſubſtantiæ panis per ſe conſideratæ, & prout percipitur intellectum. Et ideo ſicut ſubſtantia panis, prout percipitur ab intellectu, habet modum intellectus, & habet omnes conditiones ſuperius dictas, quia inquantum percipitur per intellectum, non habet quantitatem, nec extenſionem, nec eſt in loco, nec occupat locum, & ſic de aliis, ſed eſt ad modum ſignificati reſpectu uocis, & proportionatur intellectui. ita ſimiliter ſe habet in ſacramento ipſum corpus Chriſti. Qui ergo uult intelligere quõ corpus Chriſti ẽ in iſto ſacramẽto, neceſſe ẽ ꝙ cõ

In hoc ſacramento non eſt ſubſtantia panis.

Corpus Chri. eſt totũ in quali bet parte.

ſui, ut ipſa anima manducet ſubſtantiam ſuæ carnis, & bibat ſanguinem ſuum per uoluntatem, & amorem. Et hoc inuiſibiliter ſub forma uiſibili rerum quæ conuertuntur in carnem, & ſanguinem. Et quia iſta ſocietas debet eſſe continua, ideo iſtud ſacramentum debet continuari, & frequentari inceſſanter.

Quòd ſicut caro primi hominis per ſuam multiplicationem, & diuiſionem eſt cauſa multiplicationis, & diuiſionis animarum; ita caro Chriſti per ſuam unitatem, & indiuiſionem, eſt cauſa unitatis, & indiuiſionis animarum. Cap. CCXCII.

ET quoniam non eſt niſi duplex caro, ſcilicet caro Chriſti, & caro primi hominis, & utraque eſt communis caro, licet caro Chriſti deſcendit de carne primi hominis, ſed tamen per talem modum, quòd non potuit eſſe infecta, & ideo eſt noua caro, & contraria primæ carni. Quia igitur utraque eſt communis omnibus animalibus, & omnis anima poteſt ſociari cum utraque ſimul propter duplicem ſocietatem quam poteſt habere omnis anima; ideo quia caro Chriſti eſt cõtraria carni primi hominis, ſicut caro primi hominis eſt cauſa multiplicationis animarum, ita caro Chriſti eſt cauſa unitatis earum. Vnde caro primi hominis multiplicatur, & diuiditur in infinitas partes, & portiones, & ſeminatur ſicut granum; & ideo multiplicatur ſicut granum in agro. Et ideo ad multiplicationem iſtius carnis, multiplicantur animæ à Deo, qui creat tot animas, quot ſunt portiones carnis: & ſi caro non multiplicaretur, nec etiam animæ multiplicarentur; quia plures animę non poſſunt uniri cum una carnę per naturalem ſocietatem. Attamen omnes carnes multiplicatæ ſunt una caro, & pro una carne reputantur; quia ab una carne deſcẽdunt per eundem modum. Et quia etiam quando multiplicatur caro primi hominis,

Caro Chriſti eſt cauſa unitatis.

hominis, multiplicatur corruptio malum, & infectio; ideo ſicut caro ipſa multiplicata eſt cauſa multiplicationis, & multitudinis animarum; ita etiã eſt, eſt cauſa diuiſionis, & ſeparationis ipſarum animarum à Deo, & inter ſe; quia propter talem ſocietatem quam quælibet anima habet cum carne ſua propria corrupta, quælibet anima ſeparatur, & diuiditur à Deo, & quælibet alia anima per uoluntatem, & amorem. Et ideo caro eſt cauſa diſcordiæ, & diuiſionis animarum cum Deo, & inter ſe, quia quælibet anima habet ſuam propriam, & ſingularem carnem, & tot animæ quot carnes. Et ideo ſi quælibet anima per uoluntatem, & amorem habeat ſocietatem cum ſua propria carne, & non ſolum per naturam, ſed uoluntariè, neceſſe eſt quòd ipſæ animæ habeant diuiſionem inter ſe, & diſcordiam, litem, & inimicitiam per uoluntatem, quia non omnes amant unam carnem, & talis amor, ut iam dictum eſt, eſt uenenoſus, & mortiferus. Et ideo ex tali amore neceſſario oritur omne malum, & nullum bonum. Sed quia caro Chriſti non poteſt multiplicari, nec diuidi, ſed ſemper eſt una realiter numero exiſtẽs eadem; ideo quia animæ habent unionem, & ſocietatem cum ipſa per uoluntatem, & amorem, ſequitur, quòd ipſa eſt cauſa omnis unitatis, & concordiæ animarum. Vnde omnes animæ poſſunt habere unionem, & ſocietatem cum ipſa, quamuis non ſit niſi una, nec poſſit multiplicari, quia talis ſocietas, & unio eſt per uoluntatem, & amorem, & non per naturam, & omnes animę poſſunt amare unam, & eandem carnem, ſcilicet Chriſti, quæ crucifixa eſt pro omnibus animabus, & una non poteſt impedire aliam, immo omnes ſimul poſſunt uniri, & ſociari cum ea per uoluntatem, & amorem. Et per conſequens omnes inſimul, & ſi eſſent infinitę, poſſunt recipere uitam à tali carne, & refectionem; & ideo per talem unionem, & ſocietatem omnes animę efficiuntur una anima; & unius uoluntatis, unius intentionis, & unius cordis, & unius amoris. Et ſic per carnem Chriſti unicam, multitu-

Caro Adæ eſt cauſa ſeparationis animarum à Deo.

do animarum reducitur ad unitatem; & ſic per carnem Chriſti animæ uniuntur inter ſe, & cum Deo per uoluntatem, & amorem. Et ſic una caro Chriſti, ſufficit pro omnibus animabus ad dandum eis uitam. Et quia cum carne Chriſti, eſt unita anima eius; & hoc per unionem naturalem, quæ quidem anima eſt digniſſima, & ſanctiſſima, ideo etiam omnes animę, quando ſociantur cum una carne Chriſti, etiam uniuntur, & habent ſocietatem cum una anima deifica. Et quia ibi eſt etiam deitas, ideo animę habent ſocietatem per carnem Chriſti cum ipſa deitate. Et ſic animę ſociantur, & uniuntur cum carne Chriſti, & cum anima Chriſti, & cum deitate Chriſti; quare meritò omnes animæ efficiuntur una anima. Et quum Chriſtus dando ſuam carnem animabus, dat ſuam animam, & ſuam deitatem inſimul, & reducit omnes animas ad unam per ſuam carnem. Sic ergo primo omnes animæ exeunt, & creantur ab uno, & eodem, quia à Deo & multiplicantur per multiplicationem carnis, & corrumpuntur; deinde iterum reducuntur ad Deum, & mundantur per unitatem carnis; & ſic caro eſt cauſa multitudinis animarum; & eſt cauſa unitatis ipſarum; & eſt cauſa quare animæ exeunt à Deo per creationem; & eſt cauſa quare redeunt ad Deum; & eſt cauſa damnationis animarum; & eſt cauſa ſaluationis; & eſt cauſa mortis; & eſt cauſa uitæ ipſarum animarum: & ſic omnia facit caro; ſed non eadem caro. Conueniētiſſimū, & proportionatiſſimū, & ſummè neceſſariū eſt igitur omni animæ rōnali, immortali, ſecundum naturā unitæ, & cōiunctæ carni mortali, corruptæ, & inficiēti, corrūpenti, & dāti mortē ſpūalē, ut ipſa ſocietur, & uniatur ꝑ uolūtatē, & amorē carni Chriſti puriſſimè immortali mundāti, & purificāti, & dāti uitā ſpūalē. Cōuenientiſſimè ēt Chriſtus in iſto ſacramēto nutritiuo, cōſeruatiuo, refectiuo, ſuſtentatiuo, & unitiuo, dat carnē ſuā uerā ad māducandū, ut uniat, & ſociet oēs animas cum carne ſua, & ſuſtētet eas, & nutriat, & uiuificet, reficiat, & perficiat. Neceſſariū ergo fuit, ut anima appro-

Caro Chriſti ſufficit pro omnib. animabus.

Chriſtus dat ueram carnem, ut uniat.

propinquaret carni Chriſti; & ipſa caro appropinquaret ei tāta appropinquatione, qua nō poſſit cogitari maior, ut fieret perfecta ſocietas, & unio; & hoc non poteſt fieri niſi ipſa caro ſumatur,& capiatur realiter per modum cōmeſtionis,& manducationis uiſibilis; & ideo neceſſe eſt, ꝙ ipſa caro Chriſti ueraciter ſit contenta in hoc ſacramēto pro uita,& ſuſtētatione mundi. Ecce mirabiliſſimā ſcalā,& cōpletiſſimā in hoc maximo ſacramēto in quo omnia continentur,quoniā ibi eſt primo forma,& ſpēs uiſibilis,& ſacramētalis,& iſte eſt primus gradus ſcalæ. Deinde ſub ſpecie uiſibili eſt uera caro Chriſti inuiſibilis,& iſte eſt ſecūdus gradus ſcalæ;deinde in carne eſt ſanguis Chriſti inuiſibilis, & iſte eſt tertius gradus. Deinde in carne, & ſanguine Chriſti eſt ipſa anima Chriſti ſanctiſſima; & iſte eſt quartus gradus ſcalæ. Vltimo in carne,& ſanguine,& anima eſt tota diuinitas infinita in perſona filii Dei. Et omnia iſta ſunt realiter in iſto ſacramento, & hoc propter carnem. Eſt ergo unum uiſibile ibi,& quatuor inuiſibilia: & ipſa quatuor inuiſibilia ſunt unus Chriſtus,quia caro Chriſti,& ſanguis Chriſti,& anima Chriſti,& diuinitas Chriſti, ſunt ipſe Chriſtus,& unus Chriſtus;ergo maximus mons eſt Chriſtus. Suſcipiendo igitur ſpeciē,& formam uiſibilem panis,ſuſcipitur inuiſibilis caro Chriſti,& latens, & ſuſcipiendo carnem,ſuſcipitur ſanguis in carne latens;& ſuſcipiendo carnē,& ſanguinē,ſuſcipitur anima in carne, & in ſanguine latens; & ſuſcipiendo carnem,& ſanguinē,& animam Chriſti,ſuſcipitur diuinitas in eis latens. Si ergo ſuſcipiendo aquam baptiſmi exterius in corpore ex ordinatione Chriſti,ſuſcipitur in anima tanta gratia; quanto magis ſuſcipiendo iſtud ſacramentū intus in corpore in quo ſuſcipiuntur inuiſibiliter omnia prædicta, ſuſcipietur gratia intus in anima? Ecce ergo modicum uiſibile,ſed maxima inuiſibilia,quia modicum eſt quod apparet,ſed infinitum eſt quod latet. Ecce igitur uidere poſſumus, qualiter iſta tria ſacramenta, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Euchariſtia,faciunt inter ſe quandā ſcalam

Contenta in iſto ſacramento.

lam completam, quia de primo aſcenditur ad ſecundum, & de ſecundo ad tertium in ſuſcipiendo. Et etiam quodlibet iſtorum eſt in ſe ſcala ad aſcendendum de uiſibili ad inuiſibile; & ſuſcipimus inuiſibile per uiſibile.

Declaratio per exempla, quali er una caro Chriſti, ſeu unum corpus exiſtens idem numero, poteſt eſſe ſimul, & ſemel in pluribus partibus, ſeu locis. Cap. CCXCIII.

Corpus Chriſti eſt in pluribus locis ſimul, & ſemel.

ET quoniam una, & eadem caro Chriſti eſt uita omnium animarum, & refectio; & oportet, ꝙ omnes Chriſtiani adulti recipiant, & manducent iſta carnem in iſto ſacramento, quum omnes Chriſtiani non ſunt ſimul in eodem loco corporaliter; ideo neceſſe eſt, quòd una, & eadem caro Chriſti, & unum & idem corpus Chriſti, ſimul, & ſemel poſſit eſſe in omnibus partibus, & locis mundis, quia omnes Chriſtiani indigent iſto ſacramento, & dicunt ſumere ipſum. Vnde quia iſtud ſacramentum eſt ueriſſimum, ut probatum eſt; & Chriſtus inſtituit, & ordinauit, ut omnes ſumant ſuam carnem in iſto ſacramento, ſicut ordinauit, quòd omnes ſumant aquam baptiſmi; ergo quum iſtud non poſſit fieri, ſcilicet quòd omnes ſumant iſtud ſacramentum, niſi ſua caro, & ſuum corpus, quod realiter continetur in iſto ſacramento, ſit in pluribus locis ſimul, & ſemel, ſequitur de neceſſitate, quòd ita poteſt eſſe, & ita eſt, quòd ſua caro eadem numero exiſtens eſt in pluribus locis, quia hæc requiritur de neceſſitate in hoc ſacramento propter ordinationem ſuam. Quia ergo hoc eſt ſacramentum, & eſt ſummè uerum, & hoc requiritur ad hoc ſacramentum, quia uerum eſt coniunctum, & annexum de neceſſitate cum hoc ſacramento, ſequitur, quòd ita eſt, ꝙ una caro Chriſti poteſt eſſe, & eſt in pluribus locis realiter; quoniam ſi hoc nõ eſſet uerum, nec ſacramentum eſſet

ſet uerum, nec Chriſtus eſſet uerax, quod eſt impoſſibile. Ergo ad certificandum, quòd ita eſt, ſufficit ordinatio, & inſtitutio Chriſti, qui non eſt mendax, nec poteſt ordinare falſum. Et etiam ſicut eſt neceſſe, quòd caro Chriſti una, & eadem ſit in pluribus locis ſimul & ſemel, ita eſt neceſſe, quòd ſi forma, ſeu ſpecies panis frangatur, & diuidatur, quòd una, & eadem caro Chriſti ſit in ſingulis partibus; quia caro Chriſti non poteſt frangi, nec diuidi in partes, quia glorificata eſt. Quomodo autem omnia iſta poſſunt fieri, non eſt neceſſe ſcire, ſed ſufficit ſcire, quòd ita eſt neceſſe eſſe, & impoſſibile eſt aliter eſſe propter ueritatem ſacramenti, quod hoc requirit quòd ita ſit, & etiam propter honorem Chriſti, qui ſacramentum ordinauit, qui hoc ſacramentum non ordinaſſet, ſi hoc fieri non poſſet. Ad habendum enim ueram certitudinem ſacramenti, & notitiam ſufficientem, ſufficit ſcire, quòd Chriſtus ordinauit, & inſtituit tale ſacramentum; & uidere per experientiam opus & effectum ſacramenti, & cognoſcere qualiter homo indiget tali ſacramento ad ſuam neceſſitatem, & utilitatem; ſed quomodo hoc poſſit fieri, non eſt neceſſe ſcire, ſed ſufficit, quòd Chriſtus, qui ordinauit, ſciat, & cognoſcat, ſicut infirmo ſufficit, ꝙ ſciat, ꝙ Medicus, qui eſt bonus, & uerus, ordinauit talem medicinam, & quòd ſentit in ſe, & in aliis opus, & effectum talis medicinæ, & cognoſcat ſe indigere tali medicina: nec requiritur, quòd infirmus ſciat quomodo fit medicina, nec qualiter poteſt fieri, ſed ſufficit, quòd Medicus, qui ordinauit, ſciat. Sacramenta igitur non ſunt ordinata, ut homo ſciat, & cognoſcat qualiter fiant, ſed ut per ipſa homo recipiat ſalutem, & gratiam, & auxilium à Deo; & poſtea iſta gratia ſuſcepta, iuuat hominem ad cognoſcendum ea, & ueritatem ipſorum. Attamen poſtquam homo eſt certus de uera neceſſitate, poteſt ad maiorem claritatem quærere exempla, & argumenta ad magis cognoſcendum ipſa mirabilia, quæ in iſto ſacramento ſunt maiora, & altiora, quàm in aliis ſacramentis; quia ibi unum

Sufficit ſcire, ꝙ Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit.

corpus Chriſti eſt ſimul,& ſemel in pluribus locis;& etiã quia tantum eſt in parua hoſtia, ſicut in magna,nec ſi diuidatur hoſtia,propter hoc diuiditur Chriſtus,ſeu corpus Chriſti;& in qualibet parte eſt totus Chriſtus. Et ideo magis difficile eſt ad intelligendum iſtud ſacramentum,quã alia;quia omnia iſta apparent eſſe contra ſenſum,& experientiam ſenſus.

Exemplum quomodo corp' Chriſti eſt in pluribus locis.

Sed tamen non eſt mirum, ſi caro Chriſti coniuncta inſeparabiliter cum diuinitate, aſcendat ad iſtum gradum, ut poſſit eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis; quia diuinitas eſt ubique tota ſimul. Et quia caro Chriſti eſt unita diuinitati, ideo ratione diuinitatis poteſt ſimul & ſemel eſſe in pluribus locis. Sicut enim ratione carnis eſt in iſto ſacramento, diuinitas eſt cauſa quare ipſa caro poteſt ſimul, & ſemel in locis pluribus eſſe.

Vnde hoc poteſt uideri in alijs rebus per experiẽtiam, quia una res multiplicatur, & eſt tota ſimul & ſemel in pluribus locis, ſicut unum uerbum totum eſt ſimul & ſemel in pluribus auribus,& tamen eſt in una aure,ſicut in alia, ſed tamen non eſt eadem uox numero, ſed ſpem. Si ergo una uox hominis ẽ in pluribus auribus tota eadem ſpecie, nonne etiam magis oportet dare unum gradũ carni Chriſti,& corpori ſuo glorificato, & cõiuncto cum deitate,ut ſcilicet unum,& idem numero exiſtens poſſit eſſe in pluribus locis? Item etiam uidemus, quòd una dictio,ſiue ſit magna,ſiue ſit parua,ſemper idem ſignificat; ut iſta dictio rex, ſiue ſit ita magna ſicut tota terra, ſiue ſit ita parua ſicut unum granum milii,tantum ſignificat uno modo ſicut alio modo; ita quòd paruitas,& magnitudo dictionis nihil uariat quantum ad ſignificatum, quod ſignificat, neque propter hoc quod maior habet maius ſignificatum,neque quòd minor habet minus ſignificatum,ita conformiter, quia forma panis,& ſpecies eſt ſicut dictio ſignificans;& corpus Chriſti eſt ſicut ſignificatum; ideo neque parua forma, neque magna, ſeu hoſtia, aliquid uariat, quia tantum eſt in parua, ſicut

in

in magna hoſtia, quia hoſtia, ſeu forma uiſibilis, non eſt niſi ſignum corporis Chriſti, quamuis ibi realiter contineatur corpus Chriſti, ſed non ſicut locatum in loco, nec ſicut uinum in uaſe, ſed ſicut ſignatum in ſigno, & ſignificatum in dictione.

Item etiam quamuis ipſa dictio multiplicetur, non propter hoc multiplicatur ſignificatum, immo ſemper eſt unum ſignificatum, & idem in ſe; ita quamuis hoſtiæ in infinitum multiplicentur, non propter hoc multiplicatur caro, ſeu corpus Chriſti, ſed ſemper manet idem. Et etiam ſicut ſemper quandiu ipſa dictio retinebit formam ſuam, & naturam, ſemper habebit ſuum ſignificatum; ita quandiu forma panis in ſua natura remanebit, ſemper habebit intus ipſum corpus Chriſti. Et ideo tandiu remanet corpus Chriſti ſub forma panis, quandiu remanet forma panis, ſed ſi mutetur forma panis, quia non remanet ſignum, nec etiam ſignatum eſt ibi. Et ideo quia quælibet pars panis, ſeu hoſtiæ habet ſpeciem, & formam, & nomen panis; ideo in qualibet parte hoſtiæ, ſiue ſit parua, ſiue magna, eſt tota caro, ſiue corpus Chriſti.

Item hoc idem etiam poteſt declarari in ſpeculo quantumcunque magno, & quòd eſſet ita magnum ſicut totus mundus non eſt niſi una imago unius hominis in eo; & tamen ſi ſpeculum frangatur in infinitas partes, in qualibet parte apparebit tota imago, quę apparebat in toto ſpeculo integro, & tantum apparebit in parte ſicut in toto, & tantum in una parte ſicut in alia, ita ſimiliter ſi eſſet unus panis ita magnus ſicut totus mundus, ſeu hoſtia, non eſſet in ea niſi unum corpus Chriſti, & una caro, & unus Chriſtus, & ſi fierent mille partes, uel plures, in qualibet eſſet totum corpus Chriſti idem in numero, ſed in partibus ſpeculi non eſſet eadem imago numero, ſed in ſpecie: quia oportet dare magis unum gradum corpori Chriſti, ſcilicet ut idem numero ſit in pluribus partibus hoſtię. Præterea etiam pôt declarari

per Chriſtum qualiter corpus totum integrum poteſt cõtineri in tam parua quantitate. Vnde corpus Chriſti eſt factum ſpirituale, & tranſmutatum in naturam animæ, quantum fieri poteſt; quia ſicut uidemus, quòd anima noſtra, quæ eſt ſpiritualis, & ſine quantitate, tranſmutat illa quę recipit in ſe ad ſuam naturam, & ad modum ſuũ ſpiritualem, ut quando recipit iſtam literam A, tunc reducit eam ad ſpiritualitatem; ita quòd quamuis A, ſcriptum ſit corporale, & magnum, & quantum latum, & longum; attamen quando eſt in anima, non eſt longum, nec latum, nec expreſſum; ſed eſt totum ſimul ad modum animæ; ita conformiter corpus Chriſti, quia eſt glorificatum, & reductum ad ſpiritualitatem quantum fieri poteſt, quia diuinitas tranſmutat animam Chriſti in ſuam naturam quantum fieri poteſt, & anima deificata cum diuinitate, deificauit corpus, & tranſmutauit in ſuam naturam, & aſſimilauit ipſum ſuæ naturæ quantum fieri poteſt. Et corpus Chriſti non occupat locum, nec eſt ponderoſum, & poteſt eſſe totum in puncto ſine extenſione, ſine longitudine, ſine latitudine, & ſine profunditate eo modo ſicut ipſe Chriſtus vult. Et ideo corpus Chriſti in iſto ſacramento non occupat locum, nec ponderoſum, nec extenſum, nec longum, nec latum, nec profundum; ſed omnes eius partes ſunt ſimul, & ideo poteſt eſſe in quacunque parte hoſtiæ, quantuncunque parua totum ſimul, unde hoc uidemus per experientiam in rebus corporalibus, quia imago rei corporalis quantuncunque res ſit magna, eſt tota ſimul, nec eſt longa, nec lata, nec extenſa, nec profunda, nec ponderoſa, nec groſſa, nec ſpiſſa, & tamen apparet longa, & extenſa, & ampla, & groſſa, & magna, ſed nõ eſt. Vnde una magna Eccleſia, immo una tota ciuitas maxima intrat per pupillã oculi noſtri, quæ ẽ ſicut pũctus indiuiſibilis, & homo in nocte uidet totã illam ciuitatem in ſomniis cum propria ſua forma, & magnitudine ſine diminutione; & tamen imago illa quæ eſt intus in anima, eſt ſicut punctus indiuiſibilis, quia intrauit

Corpus Chriſti non occupat locum.

uit

uit per pupillam oculi. Ita cõformiter quàm corpus Chriſti ſit magis ſpirituale, quàm illa imago quæ tranſit per pupillam, poteſt eſſe totum ſimul in puncto, & tamen habebit omnes partes ſuas ſine diminutione, unde quia corpus Chriſti in iſto ſacramento eſt propter animam, & ad trahendum animam ad ſe; & ut anima uniatur Chriſto per amorem; ideo debet ibi eſſe modo cõuenienti animę, & non modo contrario, & ideo debet ibi eſſe modo ſpirituali, & non modo corporali, nec quantitatiuè, nec localiter, nec occupatiuè, nec groſsè, quia tunc diſcordaret ab anima, & quodammodo reducet animam ad corporalẽ materiam, & quantitatiuam, & groſſam, & animalem; & ipſa anima in iſto ſacramento debet tantum mutari in melius, & in altiorem naturam; quia eſt ſacramentum tranſmutatiuum; & ideo nihil debet eſſe in iſto ſacramento repugnans animæ naturæ ſuæ. Et ideo nullo modo ipſa anima in iſto ſacramento debet cogitare, nec quærere, nec quantitatem, nec locum, nec longitudinem, nec latitudinem, nec profunditatem, nec groſſitudinem, nec ſpiſſitudinem, nec ponderoſitatem, nec extenſionem, nec colorem, nec ſaporem, nec figuram, nec aliquid quod poſſit percipere animal brutum; quia omnia iſta ſunt contra naturam ipſius animę; & ei non conueniunt talia quærere, ſed ſolum debet quærere, & cogitare ſpiritualitatem, & illud prȩciſè quod uerba ſignificant, & non plus, quia hoc quod uidetur, eſt ſicut uox, & ſonus, & hoc quod ibi continetur, eſt ſicut ſignificatum uocis, & ipſum ſignificatũ non ẽ longũ, nec latum, nec ponderoſum, nec quãtum, nec locatum inquantum ſignificatum. Sicut ergo ſe habet ſignificatum ad ſonũ uocis, ſic ſe habet corpus Chriſti in iſto ſacramẽto ad formam, & ſpeciem, quæ uidetur. Et ideo ſicut ſignificatum, inquantum ſignificatum per ſonum uocis non ſignificatur ut quantitatiuum, nec ut in loco, nec ut profundum, nec ut longum, nec ut latum, & ſic de aliis; ita corpus Chriſti, inquantum in iſto ſacramento, non ſignificatur per ſpeciem uiſibilem, ut quantitatiuum,

Corpus Chriſti eſt in hoc ſacramento ſpirituali modo.

titatiuum, neq; ut occupans locum, nec ut longum, ſed tantum ut corpus Chriſti. Et ſicut ſignificatum recipit intellectum tantum, & nullo modo ſenſum, & ipſe ſonus uocis reſpicit ſenſum, quia ſignificatū tantūmodo percipitur ꝑ intellectū, & nō per ſenſum: & ſenſus tātūmodo percipit & audit ſonum uocis, & non percipit ſignificatum: ideo ſignificatum eſt ſpirituale, & intelligibile: & habet modum intellectus, & non habet modum ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum, quia nō habet intellectum, ſed tantummodo ſenſum, non poteſt percipere ſignificatum, ſed percipit ſonum uocis. Ita ſimiliter corpus Chriſti, inquantum eſt ſignificatum per ſpeciem uiſibilem, reſpicit tantummodo intellectum, & nullo modo ſenſum, & ipſa ſpecies uiſibilis panis reſpicit ſenſum, uiſus, & ſenſus uiſus tantummodo reſpicit, & uidet ſpeciem, & formam panis uiſibilem. Et ideo ipſum corpus Chriſti eſt ibi modo ſpirituali, & habet modum intellectus, & non ſenſus, & proportionatur intellectui, & non ſenſui. Et ideo animal brutum poteſt uidere, & percipere ſpeciem uiſibilem, ſed non corpus Chriſti ibi contentum, & ſignificatum. Sicut ergo anima facit diſtinctionem, & diuiſionem inter ſonum uocis, & ſignificatum uocis: ita debet facere diſtinctionem, & diuiſionem in iſto ſacramento inter ſpeciem, & formam panis uiſibilem, & corpus Chriſti inuiſibile. Sic ergo antequam ibi eſſet corpus Chriſti in pane, erant duo, quorum unum percipiebatur per ſenſum uiſus, & aliud per intellectum, quoniam ſpecies, & forma panis percipiebantur per ſenſum uiſus: tantummodo quàm etiam uidebat, & percipiebat animal brutum, & ſubſtantiam panis percipiebatur per intellectum, & non per ſenſum, quia animal brutum nō poteſt percipere ſubſtantiam panis inuiſibilem. Et ideo aliud eſt forma panis, & aliud eſt ſubſtantia panis. Vnde in ſomnis, & in ſpeculo apparet forma panis, & tamen non eſt ſubſtantia panis, & homo uerè ſcit, quòd ipſe uidet de nocte, & in ſpe-

Brutum uidet ſpeciē, ſed non corpus Chriſti.

culo formam, & imaginem panis, & quòd ibi non erat ſubſtantia panis. Ita conformiter in hoc ſacramento forma panis uera, & ſpecies principalis, ſed ſubſtantia panis non eſt ibi, quia mutata eſt in corpus, & in carnem Chriſti, uirtute uerborum ſignificantium, & facientium talem tranſmutationem; & remanet tantummodo realis ſpecies panis ſine ſubſtantia panis. Et ideo ſicut ſubſtãtia panis ſe habet ad formã panis, ſic ſe habet corpus Chriſti ad ſpeciẽ panis. Et quia ſubſtantia panis ſolũ percipiebatur per intellectum, & non per ſenſum, ita ſimiliter corpus Chriſti ibidem exiſtẽs loco ſubſtãtiæ panis percipitur per intellectum, & non per ſenſum; & quia ſubſtantia panis in ſe conſiderata, & inquãtum percipipitur per intellectum, non eſt longa, nec lata, nec profunda, nec põderoſa, nec colorata, nec uiſibilis, nec tangibilis, nec habẽs ſaporem, nec perceptibilis per aliquem ſenſum corporeum, nec occupans locum; & tota eſt in qualibet parte ubi eſt forma panis, & non eſt magis ſubſtantia panis in magna quantitate, quàm in parua, ita ſimiliter ipſum corpus Chriſti, quod eſt loco ſubſtantiæ, non eſt longum, nec latum, nec profundum, nec ponderoſum, nec coloratum, nec uiſibile, nec t ngibile, nec habens ſaporem, nec perceptibile per aliquem ſenſum corporis, nec occupat locum, & eſt totum in qualibet parte ubi eſt forma panis, & non eſt magis in magna quantitate, quàm in parua, & ideo eſt ibi ad modum ſubſtantiæ panis per ſe conſideratæ, & prout percipitur intellectum. Et ideo ſicut ſubſtantia panis, prout percipitur ab intellectu, habet modum intellectus, & habet omnes conditiones ſuperius dictas, quia inquantum percipitur per intellectum, non habet quantitatem, nec extenſionem, nec eſt in loco, nec occupat locum, & ſic de aliis, ſed eſt ad modum ſignificati reſpectu uocis, & proportionatur intellectui. ita ſimiliter ſe habet in ſacramento ipſum corpus Chriſti. Qui ergo uult intelligere quõ corpus Chriſti ẽ in iſto ſacramẽto, neceſſe ẽ ꝙ cõ

In hoc ſacramento non eſt ſubſtantia panis.

Corpus Chri. eſt totũ in qualibet parte.

Quomodo corpus Xpi ſit in hoc ſacramento.

ſideret ſubſtantiam panis puram, & ſolam, prout intellectus percipit eam, & inquantum corporatur ad intellectum, quia ſubſtantia panis, prout reſpicit intellectum, & percipitur per intellectum, mutatur in corpus Chriſti: & nihil quod poſſit percipere ſenſus, mutatur in corpus Chriſti. Sic ergo in pane ſunt duo, unum quod tantum percipitur per intellectum, & aliud quod percipitur per ſenſum; & illud quod percipitur per intellectũ tantum, mutatur in corpus Chriſti; & totũ illud quod ꝑcipitur ꝑ ſenſum uiſus, remanet, quia iſtud ſacramentũ eſt propter intellectum, & liberum arbitrium, & non propter ſenſum; & ideo illud quod percipitur per intellectũ, mutatur tantum in corpus Chriſti, & ſub illo modo per quẽ ꝑcipitur per intellectũ, & ꝑ illum modũ ꝑcipitur ꝑ quẽ ſignificatur per uocem ſignificantem, quia intellectus primo intelligit, & poſtea per uocem ſignificat; & eo modo quo intelligit, eo modo per uocem ſignificatur. Sic ergo ipſa ſubſtantia panis ſub illo modo quo eſt intellecta per intellectum, & ſignificata per uocem, mutatur, & conuertitur in corpus Chriſti. Sicut in iſto ſacramento debet ipſa anima intellectualis trãſmutari in Chriſtum, inquantum differt a brutis, & a ſenſibus corporalibus, ita ſimiliter in iſto ſacramento non debet conuerti in corpus Chriſti, niſi illud preciſè, & tantummodo, quod percipitur per intellectum, per quem anima differt a brutis. Et omnia quæ fiunt in ſacramentis, debent proportionari ipſi animæ iuxta ſuum modum, & inquantum eſt intellectualis, & differt a brutis. Et quia corpus Xpi prius exiſtit, antequam ſubſtantia panis conuertatur in ipſum, ideo tota illa forma panis, quæ uidetur, eſt quaſi ueſtimentum, & indumentum corporis Chriſti accidentale, & ſic corpus Chriſti eſt indutum, & ueſtitu ueſte aliena. Et ipſa forma panis, quæ ante habebat modũ accidentis, & inhærentis: & quæ ſuſtentabatur in ipſa ſubſtantia panis, recipit modum nouum, & nobiliorem, & digniorem, quia recipit modum ſubſtantiæ, qui ſine

Quæ fiunt in [illegible] tis, debent proportionari animæ.

comparatione

comparatione excedit modum accidentis, quia ipſa forma eſt ſpecies panis, quæ eſt accidens, per ſe exiſtit, & in nullo ſuſtentatur, tanquam in ſubiecto, & ſic omnia dignificãtur, & meliorantur, ac exaltantur in iſto ſacramẽto, quia ipſa ſubſtantia panis tranſit, & conuertitur in corpus Chriſti glorioſiſſimum; & ipſa accidentia, quæ uidentur, recipiunt modum ſubſtantiæ, & non plus aſcẽdere poſſunt; & tota ſpecies, & tota forma panis, quæ continet omnia accidentia, fit ueſtis, & indumẽtum corporis Chriſti, & ipſius Dei & hominis. Et quæ maior dignitas? Et ideo debet ipſa ſpecies panis & uini in magna reuerentia, & in magno honore haberi tanquàm ueſtis Chriſti Ieſu filii Dei regis æterni. Et hæc maxima fuit be nignitas, & humilitas Chriſti, quòd ipſe uelit eſſe ueſtitus tam humili, & ſimplici ueſte, & intantum ſe humiliare, ut ita ſe approximet hominibus. Primo enim uoluit Chriſtus indui ueſte carnis noſtræ mortalitatis, & illam accepit ab intemerata, & incorrupta uergine. ſ. Maria ma tre ſua glorioſa, in qua dignatus eſt hominibus apparere in hoc mundo, & prædicare uerbo, & exemplo, & poſtea in carne ſubire mortẽ turpiſſimam, & amariſſimam pro nobis. Secundo uoluit indui ueſte panis, quæ eſt ueſtis inferior. Sicut enim panis ab hominibus pro cibo ſumptus, mutatur in carnem, & ſanguinẽ corporis aſſumentis ipſum panem; ita ſimiliter iſtud ſacramentum Eucha riſtiæ ſumptum a fideli chriſtiano, tranſſubſtantiat animam ipſius in Chriſtum, & fit unus & idem cum Chriſto in ſpiritu & ueritate. Sic ergo induit ſuã diuinitatem primo ueſte carnis, ut hominibus ſic appareret, qui in ſuã dignitate uideri non potuit. & carnem ſuam ueſtiuit ueſte panis. Primam ueſtem fecit per ſeipſum, ſed ſecundam fabricant homines. Primo enim diuinitatem ſuam induit ueſte carnis, & humanitatis, ut poſſet mori, & pati pro homine. Deinde ueſtiuit carnem ſuam ueſte panis, ut eſſet nutrimentum & refectio, ac alimentũ ſanorum & infirmorum. Sic igitur in iſto ſacramento

Quõ accidentia ſine in iſto ſacramento.

Xp̃s induit duas ueſtes propter nos

omnia

omnia exaltantur, dignificantur, & meliorantur. Quanto ergo magis ipſa anima deuota propter quam iſtud uenerabile ſacramentum eſt ordinatum, inſtitutum, ac conſecratum, debet ſe eleuare a carnalibus, & mundanis, & tranſitoriis rebus, deſideriis, & recipere exaltationem, & dignitatem ab ipſo; & incorporari iſto ſacramento; ac deificari hic in gratia, & in regno ipſius ſacramenti Dei, & hominis filii Dei, & Regis æterni, & accipere gloriam, & beatitudinem ſine fine cum ſanctis Angelis, & cum omnibus ſpiritibus beatis: ad quam dignetur nos perducere idem Ieſus Chriſtus. Amen.

Quartum ſacramentum eſt ſacramentum pœnitentiæ; & eſt ſecunda ſcala iterum lapſi, & ſpirituale medicamen, per quod homo Chriſtianus, qui propter offenſam contra Chriſtum commiſſam poſt baptiſmum, perdidit nouum eſſe, & uitam ſpiritualem, recuperat iterum nouam vitam perditam, & fit ei remiſſio, & indulgentia, & abſoluitur ab obligatione infinita, & abluitur, & lauatur ab omni macula, & reconciliatur Chriſto. Cap. CCXCIIII.

Cap. 284. & 285.

QVoniam autem iam dictum eſt ſuperius, quòd uita ſpiritualis aſſimilatur uitæ corporali; ideo ſicut in uita corporali eſt prima generatio, deinde augmentatio, tertio continua nutritio; ita ſimiliter in uita ſpirituali primo fuit neceſſaria generatio ſpiritualis, & hæc fuit baptiſmus; & deinde augmentum ſpirituale; & hoc erat confirmatio, deinde nutrimentum ſpirituale, & hoc erat Euchariſtia. Et ideo ſicut in uita corporali, ſi homo eſſet impaſſibilis, ita quod non contingeret eum infirmari, ſufficerent iſta tria, uidelicet

gene-

generatio, augmentatio, & nutritio; ita ſimiliter eſt in uita ſpirituali. ſi homo eſſet impeccabilis, ſufficerent ei iſta tria ſacramenta, ſcilicet regenerationis, confirmationis, & Euchariſtiæ. Sed quia contingit hominem infirmari, & incurrere morbum mortalem, aut periculoſum, ex quo poteſt mortem incurrere, & perdere uitam corporalem; ita etiam poteſt homo incurrere infirmitatem ſpiritualem, quæ eſt peccatum per quod poteſt perdere uitam ſpiritualem. Et ſicut in uita corporali eſt medicina corporalis, qua infirmitas corporalis curatur; ita eſt etiam in morbo ſpirituali remedium, quod aufert peccatum, & eſt pœnitentia, quæ eſt medicina ſpiritualis. *Pœnitentia eſt medicina ſpiritualis.*

Nam aliquis poteſt perdere gratiam ſibi in baptiſmo datam per peccatum, quia homo habet libertatem naturalem, & liberum arbitrium. Et quia gratia non eſt de natura liberi arbitrii, quia aliud eſt gratia, & aliud eſt natura, ut iam declaratum eſt, ideo poteſt etiam gratiam relinquere, & facere contra illam, & eam perdere, quia membrum ſanum poteſt perdere ſenſum, & motum; & eſt ſimile de mēbro reſpectu capitis, & de Chriſtiano reſpectu Chriſti. Sicut ergo membrum poteſt paralyticari, quia nō habet fluxum ſpirituum a capite; ita pōt homo paralyticari, quia non habet fluxum gratiarum a Chriſto, qui eſt caput omnium Chriſtianorum, & maximè, quia homo indiget multiplici gratia, quum conſtitutus ſit inter inimicos ſpirituales, contra quos ipſe ſemper bellare neceſſariatur, & niſi ipſe legitimè certauerit, uincitur & non coronabitur. Et quia non poteſt uinci, niſi uoluntariè, ergo ſi uincitur, uoluntariè uincitur; & iuſtè tunc iudicatur. *Cap. 274.*

Ex quo ergo quilibet Chriſtianus poteſt incurrere infirmitatem ſpiritualem, ſcilicet peccatum poſt baptiſmum, neceſſaria fuit homini medicina curatiua, & medicamen ſpirituale, ſcilicet pœnitentia, per quam poterit euadere mortalem infirmitatem animæ, *Pœnitentia eſt neceſſaria.*

& recuperare ſanitatem, & gratiam quam habuit per baptiſmum. Et hoc eſt ſicut quando homo cecidit in infirmitatem corporalem, tunc medicina curans eſt neceſſaria. Et quia Chriſtus operatur in homine per ſacramenta uiſibilia, & manifeſta; ideo ordinauit ſacramentum pœnitentiæ tanquam uerum medicamen morbi ſpiritualis ad deſtruendum peccatum, & offenſam commiſſam poſt baptiſmum. Quamuis enim ante receptionem baptiſmi ſit neceſſaria homini adulto, attamen illa pœnitentia non eſt ſacramentum, quia inuiſibilis eſt, & occulta, quia nihil apparet extra de illa pœnitentia. Et inde in ſacramento oportet eſſe aliqua ſigna exteriora, quæ ſignificant rem inuiſibilem, quæ fit intus in anima. Et quia medicina inuiſibilis illius peccati culpæ, & offenſæ contra Deum, eſt uera remiſſio, indulgentia, & uenia ex parte Dei, quia tunc uerò deſtruitur peccatum, & offenſa deletur, quando remittitur, & datur uenia ab illo contra quem facta eſt, quia culpa & offenſa obligat hominem offendentem illi qui offenſus eſt, & cõtra quẽ peccauit, quia talis naturæ eſt culpa; & quot culpæ, tot obligationes, & tot debita; & quia uera indulgentia non poteſt recipi niſi culpa, & offenſa diſpliceat, nec aliquis poteſt, nec meretur recipere ueniam, niſi diſpliceat ei malum feciſſe, quia omnis culpa eſt uoluntaria; & ideo non poteſt deſtrui, nec deleri, niſi per contrarium, uidelicet, quòd ſicut fuit uoluntaria, fiat inuoluntaria, & diſpliceat; aliter ipſa maneret in uigore ſuo, & ſic duo ſunt neceſſaria ad deſtructionem, & deletionem ipſius peccati, ſeu culpæ & offenſæ contra Deum, unum ex parte Dei offenſi; & hoc eſt remiſſio, & indulgentia, & uenia: & aliud eſt ex parte hominis offendentis, & peccautis, & hoc eſt uera diſplicentia, & triſtitia, ſeu dolor, quia offendit Deum, & niſi de hoc triſtetur, & homini diſpliceat, non poteſt mereri indulgentiam & remiſſionem de offenſa. Et quia radix peccati, eſt uoluntas; ideo requiritur, quòd homo proponat in corde ſuo nunquam offendere

Contritio eſt neceſſaria ad delendum peccatum.

Deum, aliter non eſſet uera diſplicentia. Et requiritur etiam, quòd homo cognoſcat ſe offendiſſe Deum,& malum feciſſe,& peccaſſe contra ipſum, aliter non poſſet ei diſplicere, nec poſſet dolere Deum ſe offendiſſe. Requiritur etiam, quòd homo habeat ſpem recipiendi indulgentiam,& ueniam a Deo, quia aliter nihil ei proficeret talis diſplicentia, ſeu dolor, quia ad hoc ordinatur. Sic ergo ex parte Dei offenſi, debetur par indulgentiam; & ex parte hominis, debet eſſe capacitas indulgentiæ. Sicut enim Deus dat animam rationalem capaci,& corpori præparato; ita dat ueram indulgentiam animæ capaci, & præparatæ ad recipiendum eam, aliter non. Et ideo ſicut corpus eſt proportionatum animæ, quia aliter non daretur anima; ita neceſſe eſt, quòd anima proportionetur ad recipiendum indulgentiam a Deo, aliter non daretur ei, quia peccatum eſt directè cōtra Deum,& Deus nihil habet contra ſe, niſi peccatum, quia peccatum offendit Deum. Et ideo homo non eſt dignus recipere indulgentiam a Deo, niſi habeat odio peccatum,quod cōtrariatur Deo, & impugnat ipſum tanquam inimicum capitalem Dei. Quomodo enim poſſet homo eſſe amicus Dei, qui diligeret inimicum Dei capitalem, & illum hoſpitaret,nutriret, & defenderet? Et etiam quomodo poſſet placere Deo, qui etiam placeret, & manuteneret inimicum Dei capitalem? Et ideo neceſſe eſt, ſi homo uult mereri,& recipere indulgentiam, & amicitiam, & ſocietatem Dei, quod impugnet,& odio habeat totis uiribus, & toto corde ipſum peccatum & culpam, quia illa ſola contrariatur, & inimicatur Deo; & maximè ex hoc, quia ipſemet homo exiſtens in culpa, generauit ipſum peccatum de ſeipſo; & ergo debet ipſum impugnare omnibus modis quibus poterit interius & exterius; & ipſum accuſare ore & corde;& operari ad eius deſtructionem uerbo & opere, quia aliter non merebitur indulgentiam. Etiam ex alio, quia homo non habet maiorem, nec deteriorem inimicum, quàm peccatum, quia peccatum

Deus dat gratiā animæ præparatæ ad eā.

Peccatum eſt maximus inimicus hominis.

Quod per cōfeſsionem expellitur peccatum.

tum non obligat eum ſolum ad pęnam temporalem, ſed æternam, & ſeparat ipſum a Deo, & ab amicitia omnis gaudii, & quietis, & per contrarium deiicit ipſum ad diabolum, & ad omnem triſtitiam; & dolorem. Ideo homo debet contra ipſum pugnare tota ſua potentia, ſicut cōtra inimicum ſuum mortalem, & uindicare ſe de ipſo tanquàm ab inimico ſeueriſſimo; & expellere ipſum & occidere. Et quia peccatum eſt etiam inimicus ſecretus, & occultus, quia de ipſius natura eſt uelle occultari, quum ergo inimici eius, domeſtici eius, ideo homo per contrarium debet ipſum diſcooperire, & manifeſtare per confeſſionem; & ſic ipſum impugnare, & expellere. Aliter homo ſi tenet ipſum ſecretum, tunc nutrit ipſum, & confortat, & radicat ipſum, quia facit ſibi, quod eius natura deſiderat, quod eſt uelle occultari, & neſciri, nec uideri. Et ideo iſtud eſt maximum uituperium, & maxima confuſio peccati, & maxima cautela ad ipſum expellendum, ut homo ipſum reuelet, & manifeſtet. Si ergo homo diligit ſeipſum, & cupit inimicum ſuum capitalem expellere, debet omne uituperium, & omnem confuſionem adducere contra peccatum, ut ipſum expellat, & uincat. Et quia peccatum eſt deceptiuum, & fraudulentum, ideo tanquàm deceptor, & falſarius debet accuſari, iudicari, & puniri, & ideo homo debet ipſum ponere in iudicio, & petere ſententiam contra ipſum, & petere punitionem. Et ideo patet, ꝙ ad ueram eradicationem peccati non ſufficit diſplicentia interior, ſeu odium, & triſtitia, & dolor de ipſo, immo requiritur etiam exterior reuelatio, & manifeſtatio, accuſatio, & iudicatio, & punitio: & ſic homo præparat ſe ad recipiendum ueram indulgentiam; ita quòd deteſtetur ipſam culpam in anima, & odio habeat, & uerbo accuſet, & de facto deſerat, & reiterare nunquā proponat. Duo ergo inuiſibilia debent eſſe in deſtructione peccati, unum ex parte Dei, ſcilicet indulgentia & remiſſio, & aliud ex parte hominis peccantis, ſcilicet pœnitentia interior in corde, quæ eſt diſplicentia occulta,

Ad deletionem peccati duo ſunt neceſſaria.

culta, & inuiſibilis de offenſa Dei; & iſta duo ſunt proportionata inter ſe. Et quia omne ſacramentum inuiſibile ſignificatur, & manifeſtatur per uiſibile, & oportet quòd illud quod fit exterius manifeſtè, proportionetur illi quod fit inuiſibiliter in anima; ideo ſicut ſunt duo inuiſibilia neceſſaria ad deſtructionem ipſius culpę, unum ex parte Dei, & aliud ex parte hominis, qui offendit, quorum unum eſt præparatorium, & aliud recipitur, & datur, ita conformiter in iſto ſacramento ſunt duo uiſibilia, & manifeſta exterius, quę fiunt in iſto ſacramento, quę proportionantur, & correſpondent illis duobus inuiſibilibus quæ fiunt interius in anima. Vnum uiſibile quod fit exterius, eſt ad ſignificandum inuiſibile interius, pœnitentiam ſcilicet interiorem, & inuiſibilem ipſius hominis pœnitentis, quæ eſt in corde. Et quia facta, & uerba exteriora, ſignificant, & declarant illud quod eſt occultum, & inuiſibile in corde, ideo per uerba, & facta, quæ homo facit, & dicit exterius, ſignificatur, & declaratur, quòd homo pœnitens habet odio ipſum peccatum; & ꝙ cor ſuum receſſit ab ipſo peccato. Item aliud uiſibile, quod fit, & apparet exterius, eſt ad ſignificandum illud inuiſibile, quod facit Deus in anima, ſcilicet remiſſionem, & indulgentiam offenſæ & peccati: & eſt ipſa abſolutio quæ fit in iſto ſacramento per uerba ſignificantia expreſsè remiſſionem peccatorum. Vnde ſicut in aliis ſacramentis ſunt duo exteriora. ſ. res corporalis, & uiſibilis, ſicut aqua in baptiſmo, & chriſma in confirmatione, & ultra hoc ſunt uerba ordinata a Chriſto; quæ ſignificant opus inuiſibile, quod Deus facit intus in aĩa, quæ quidem uerba proportionantur illi rei corporali, ſicut in baptiſmo ſunt iſta uerba; Ego baptizo te, &c. quæ correſpondent proportionabiliter ipſi aquæ, quia important ablutionem, ita proportionabiliter in iſto ſacramento ſunt duo exteriora. Vnum eſt, omnia uerba & facta, quæ dicit, & facit pœnitens; & ſunt ſicut aqua in baptiſmo. Et ultra hæc ſunt uerba ordinata

Materia & forma ſacramenti pœnitentiæ.

Concordãt ſignum & ſignatũ in hoc ſacramento.

dinata

Institutio ſacramenti pœnitẽtiæ. dinata a Chriſto, quæ ſignificant opus inuiſibile, quod Deus facit intus, quæ quidem uerba correſpondent proportionabiliter uerbis, & factis pœnitentis. Et ſunt iſta uerba; Ego abſoluo te, &c. Et iſta uerba correſpondent factis, & dictis hominis pœnitentis; quia homo pœnitens per uerba & facta ſua, ſignificat cor ſuum receſſiſſe a peccatis, & ſibi diſplicere offenſam Dei. Et per iſta uerba; Ego abſoluo te, &c. ſignificatur, quòd Deus remiſit peccatum, & offenſam. Vt igitur homo, qui offendit, eſſet ſecurus de remiſſione, & indulgentia ſua, & nullo modo dubitaret, Chriſtus ordinauit, & inſtituit modum pœnitendi, ſcilicet quòd doleat interius de offenſa, & quòd exprimat exterius ſigna doloris per gemitus, & lachrymas, & quòd dicat ore ſuo, & confiteatur culpam ſuam, & accuſet ſeipſum, & etiam ordinauit, & inſtituit ſuum locumtenentem, ſeu vicarium loco ſui corporis, cui homo pœnitens dicat, & confiteatur culpam ſuam, & oſtendat ſigna doloris, cui dedit poteſtatem abſoluendi, & remittendi culpam, & offenſam nomini ſui.

Clementia Chriſti apparet in ſacramento pœnitẽtiæ. Et ita quicunque offenderit Chriſtum, & uoluerit habere ueram indulgentiam, & remiſſionem ſuorum peccatorum, faciat ut Chriſtus ordinauit, & indubitanter recipiet ueram indulgentiam, & remiſſionem de ſuis peccatis, quia Chriſtus ordinauit iſtud ſacramentum pœnitentiæ ſicut alia ſacramenta. Et ideo ſicut alia ſacramẽta ſunt ſemper uera, & datur in eis illud quod ſignificatur per ea; ita iſtud ſacramentum eſt ſemper uerum, & datur in ipſo illud quod ꝑ ipſum ſignificatur. ſ. remiſſio

Pœnitentia eſt ſecunda tabula poſt baptiſmũ. & indulgentia culparum, quæ commiſſæ ſunt poſt baptiſmum. Et in hoc apparet infinita bonitas Chriſti, & eius clemẽtia, quia ut homines qui eum offenderunt, nõ deſperarent, ordinauit medicamentum, ut iſtud ſacramentum per quod poſſent redire iterum, & reuerti ad ipſum, & recipere ueniam, & indulgentiam. Et in hoc

Cap. 284. eſt maxima ſecuritas, quia ipſemet qui offenſus eſt, & contra quem fit peccatum, ordinauit modum per quem homi-

homines poſſent placare ipſum, & docuit modum, & formam, & uiam redeundi ad ipſum. Et ideo iſtud ſacramentum eſt ſcientia ſcala poſt baptiſmum, per quam Chriſtianus iterum poteſt aſcendere ad Chriſtum. In qua ſcala ſunt tres gradus, ſcilicet contritio in anima, cõfeſſio in uerbo, & ſatisfactio in opere; & ultimo fit abſolutio, & ſic homo aſcendit ad remiſſionem, & indulgentiam. Et quia remiſſio, & indulgentia non poteſt fieri, niſi etiam recipiatur gratia Chriſti, ſeu bene eſſe perditum, quia ſimul dum remittitur offenſa, & culpa; datur gratia, & abſoluitur homo ab obligatione infinita, & a pœna æterna; ideo in iſto ſacramento omnia iſta ſimul fiunt, ſcilicet, quod reſtituitur gratia, ſeu bene eſſe; & uita ſpiritualis perdita, & fit remiſſio culpæ, & liberatur homo ab obligatione pœnæ æternæ, & totum fit virtute mortis, & paſſionis Chriſti; & unitur cum ea, & recipit eam pro ſe. Et quia iam declaratum eſt, ꝙ mors, ſeu paſſio Chriſti ſuperat omnia peccata, quæ fieri poſſunt; ideo ſatisfacit pro omnibus peccatis, dum tamen homo uniatur cum ea. Vnde quia ſola mors Chriſti, ſeu paſſio, poteſt remittere peccata, & obligationem ad pœnam æternam, & quia in baptiſmo homo unitur totaliter cum Chriſto; & per conſequens tota paſſio applicatur ei, ac ſi tota paſſio eſſet ſua, & ſi eam ipſemet homo ſuſtinuiſſet, ideo fit ei plena remiſſio omnium peccatorum; & totius pœnæ debitæ pro peccatis, quia homo regeneratur, & fit totus nouus. Sed quando homo iterum cadit in culpam, tunc ſeparatur, & diuiditur a merito paſſionis Chriſti, & a Chriſto; & per conſequens fit obligatus ad pœnam æternam ſicut ante baptiſmum. Sed in iſto ſacramento, homo, qui erat diuiſus a Chriſto, vnitur cum Chriſto; & per conſequens applicatur ei etiam meritum paſſionis, & mortis Chriſti; & fit particeps in eo, & ideo iterum remittitur ipſi pena æterna, ſicut prius in baptiſmo; & ideo iſtud ſacramentum eſt loco baptiſmi. Sed tamen in baptiſmo fit plena remiſſio

Cap. 257.

Quomodo paſſio Chriſti differenter applicatur per ſacramenta.

omnis pœnæ & æternæ, & temporalis, ſed in iſto ſacramento fit tantùm remiſſio pœnæ ęternæ, & ſoluitur obligatio ad pœnam ęternam, & infinitam, ſed adhuc remanet obligatio ad pœnam temporalem, quia neceſſe eſt, quòd homo ſuſtineat aliquam pœnam propter peccata ſua, ut declarabitur magis infra, quia aliter applicatur paſſio Chriſti in iſto ſacramento, & aliter in baptiſmo, & alio modo fit iſtud ſacramentum, & alio illud. Quia in ſacramento baptiſmi recipitur aqua exterior, quæ eſt aqua Chriſti, ſed in iſto non ſunt niſi uerba, & facta iſtius hominiſmet. Et ideo ſecundum modum quem habent uerba, & facta exteriora, & ſecũdum diſpoſitionẽ indiuiſibilem, & interiorem in corde, quam ſignificant uerba, & facta exteriora; ſecundum hoc recipitur meritum mortis, & paſſionis Chriſti. Vnde uerba, & facta exteriora in iſto ſacramento ſunt loco aquæ in baptiſmo. Et ideo homo in baptiſmo recipit alienum, quia ipſam aquam ad ſignificandum, quod ei applicatur aliena uirtus gratis; & ideo recipit illud in ſe quod ſignificatur per aquam, quæ ſignificat plenam, & totalem remiſſionem omnis pœnæ, quia totum abluitur. Sed in iſto ſacramento homo recipit in ſeipſo proprios actus, & propria uerba, & nihil alienum, & ideo proportionabiliter recipit uirtutem iuxta capacitatem ſuam, & ſuorum actuum interiorum, & exteriorum. Et ideo qui magis pœnitet in corde, & dolet, & exterius oſtendit planctum, gemitum, & lachrymas, & ore, & verbo accuſat, improbat, & deteſtatur peccata ſua, magis recipit de uirtute, & merito mortis, & paſſionis Chriſti.

7 Secundum diſplicentiam maior gratia datur.

Apparet igitur qualiter iſtud ſacramentum pœnitentiæ inſtitutum, & ordinatum a Chriſto uero medico ſpirituali, eſt uerisſimum medicamen morbi ſpiritualis, quia totaliter eradicat, & deſtruit ipſum peccatum, & ei contrariatur, quia per pœnitentiam interiorem, & diſplicentiam, deſtruitur radix peccati, quæ erat intus in corde per

complacentiam, & uoluntatem, quia placendo, uolendo, & delectando intrauerat, & per contrarium diſplicendo, nolendo, odiendo, & triſtando, neceſſe eſt ut eradicetur; poſtea uerò per confesſionem ipſum peccatum eradicatum euomitur extra, tanquam malus humor, & uenenoſus, & reuelatur ac manifeſtatur, quæ quidem confesſio, & manifeſtatio rectè contrariatur peccato, & eius naturæ, quia de natura eius eſt, quod peccatum uult, & appetit ſemper occultari, & cooperiri, & nullo modo uideri. Et ideo qui confitetur, & ipſum peccatum reuelat, maximè contrariatur ei, & tunc peccatum confuſum fugit ab homine, & non habet locum neque intus in corde; neque extra in ore, quia intus in corde eradicatur, & impugnatur per triſtitiam, & diſplicentiā, & extra in ore expellitur per confesſionem, & ſic neceſſario fugit, tanquam falſus deceptor, & proditor reuelatus. Rectisſimè igitur Chriſtus ordinauit ipſam confesſionem, & reuelationem peccati ad ipſum deſtruendum, quia de directò eſt contra ipſum. Et poſtea per emendam fit factum & opus contrarium ipſi peccato, & ſic corde, ore, & opere deſtruitur ipſum peccatum. Et ſic homo conuenientisſimè abſoluitur ab obligatione pęnæ debitæ pro peccato, & fit ei remisſio, dum ſic impugnauit peccatum, & reſtituitur ei omne illud quod perdiderat propter peccatum, & offenſam, & ſic de nouo reſtituitur ſibi illud quòd datum fuit ei in baptiſmo. Et ſic apparet, quòd duo ſunt ſacramenta quaſi duo medicamenta quæ purgant, & deſtruunt ipſum peccatum tāquam malum & uenenoſum humorem. ſ. ſacramentum baptiſmi, & ſacramentum pęnitētiæ; & hoc p duos modos diſtinctos. ſ. per modū purgationis, qui fit per fluxum uentris, & per modum uomitus. Et hoc fit proportionabiliter, ſicut in medicina corporali, quia non ſunt niſi duo modi purgandi malos, & nociuos humores de corpore, ſcilicet uel per uentrem inferius, uel per uomitum ſuperius. Illa

Duo ſunt ſacramenta neceſſaria quaſi duo medicamenta.

quæ fit per uentrem, incipit ſuperius, & uenit de alto, & tendit inferius, ſed uomitus fit per contrarium. Similiter baptiſmus uenit de alto, & tendit inferius, quaſi purgans per uentrem inferius, & ſacramentum pœnitentiæ purgat per uomitum. Et ſicut purgatio, quæ fit per uentrem inferius, cum minori uiolentia fit, & leuiter purgat omnes malos humores, ſed purgatio quæ fit per uomitum, fit cum magna uiolentia, ita ſimiliter purgatio quæ fit per baptiſmum, fit cum parua uiolentia: & fit leuiter, ſed purgatio quæ fit per uomitum, fit difficulter, ſicut purgatio quæ fit per ſacramentum pœnitentiæ; & illa purgatio eſt moleſta, & uiolenta. Sic ergo illud quod fit exterius in ſacramento, ſignificat illud quod fit interius in anima, & ſicut peccata per confeſſionem euomuntur extra; ita ſignificatur quod etiam exeunt extra animam, & purgantur; ita quod quando ſunt confeſſa, totaliter ſunt extra animam, facta prius abſolutione.

Quòd ſacramentum pœnitentiæ a Chriſto ordinatum, ſit per modum voluntarij iudicij particularis, & ſecreti, in quo idem eſt accuſans, & accuſatus, ſeu actor, & reus, & teſtis, & reus, uerè accuſatus, uerè eſt abſolutus, & quanto magis ſit accuſatus, tanto magis ſit excuſatus. Cap. CCXCV.

Cap. 250. AD habendum maiorem notitiam de ſacramento pœnitentiæ, eſt conſiderandum, quòd duplex eſt ordo, ſcilicet ordo naturæ, & ordo iuſtitiæ, ſeu iudicii; & iſti duo ordines claudunt omnia, quia qui recedit ab ordine naturæ, cadit in ordinem iuſtitiæ, ſeu iudicii. Et hoc iam declaratum fuit in tractatu de reparatione, qualiter primo homo qui receſſit ab ordine naturæ, ſtatim cecidit

in

in ordinem iuſtitiæ, & punitionis. Et ſi ordo iuſtitiæ non eſſet, malum peccatum eſſet inordinatum, & ſine ordine, quod fieri non poteſt. Et ſicut ante baptiſmum conſiderauimus duos ſtatus in homine, ſcilicet ſtatum primum, & perfectum in quo homo fuit factus: & ſtatum ſecundum, & imperfectum in quem ſeipſum deiecit homo uoluntariè, ita etiam poſt baptiſmum conſideramus duos ſtatus hominis. Primus eſt ſanus, & bonus, in quo homo eſt reſtitutus, & renouatus, & iſte ſtatus correſpondet primo ſtatui primi hominis, qui erat perfectus: ſecundus ſtatus eſt ſtatus lapſus, in quem homo cecidit poſt baptiſmum.

Sicut enim primus homo cecidit a primo ſtatu ſuo propter offenſam in ſtatum lapſum, ita ſimiliter homo poteſt cadere a ſtatu nouo baptiſmi in ſtatum lapſum, & hoc propter offenſam & iniuriam. Et ideo oportet hos duos ſtatus poſt baptiſmum comparare ad duos ſtatus ante baptiſmum, & ſic erunt quatuor ſtatus in humana natura. *Duo ſunt ſtatus poſt baptiſmum.*

Sicut ergo homo ante baptiſmum quando a ſtatu primo in quo Deus ipſum fecerat, receſſit, cecidit in alium ſtatum, & ordinem, ſcilicet iuſtitiæ, & obligauit ſe ad pœnam, & punitionem æternam, & etiam temporalem: ita pariformiter quando homo iam renouatus in baptiſmo per gratiam Chriſti ſine ſuis meritis, recedit ab illo ſtatu bono in quo Chriſtus ipſum regenerauit per ſuam gratiam, neceſſe eſt etiam, quod cadat in ordinem iuſtitiæ, & iudicii, & obligationem ad pœnam æternam, & temporalem. Et uidetur etiam, quòd de tanto maiorem obligationem cauſat, & maior pœna ei debetur, de quanto ſtatus iſte in quo fuit renouatus cum maiori difficultate eſt factus, quam ſtatus primi hominis, quia iſte ſtatus fuit emptus pretio magno, quia per mortē Dei, & hominis, & ſtatus primi hominis fuit factus ſine labore, & ſine difficultate, & de nihilo, *Peccans recedens ab ordine naturæ cadit in ordinem diuinæ iuſtitiæ.*

De tanto igitur uidetur homo magis culpabilis, & reus: quando perdidit uoluntariè talem ſtatum cum maxima, difficultate factum, quia committitur maxima ingratitudo. Vnde faciliter fuit homo factus, ſed cum maxima difficultate reparatus. Ideo qui uoluntariè perdit talem ſtatum, meretur maximam pœnam, & grauiſſimè peccat. Item quando homo perdit iſtum ſtatum, & cadit uoluntariè ab eo Deum offendẽdo, non ſolum offendit Deum creatorem, immo creatorem, & Deum, & Redemptorem, & ſic duplicatur offenſa, & etiam offendit totã ſocietatem Xpianorum, qui ſunt uniti cum Christo, & ſunt membra Chriſti. Et ſic offenſa, & iniuria quæ fit poſt baptiſmum, eſt grauiſſima, & propter hoc offendens obligatur ad maiorem pœnam, & punitionem, quàm ante baptiſmum. Vnde ante baptiſmũ offendit Deum, ſed poſt baptiſmum offendit Deum & hominem, Deum hominem factum propter hominem, & crucifixum. Et ſic de quanto Deus eſt factus homini propinquior, de tanto offenſa, & iniuria eſt deterior & malignior, quia ante baptiſmum homo obligatur Deo homini creatori, ſed poſt baptiſmum homo erat obligatus Deo & creatori, & redemptori. Item ſicut ad reparandum hominem de primo lapſu, neceſſe fuit Deum hominem mori, & ita etiam neceſſe eſſet ad reparãdum hominem de ſecundo lapſu poſt baptiſmum, Deum & hominem mori, quia peccatum deſtrui, niſi per mortem Dei hominis. Et ſic quando homo peccat poſt baptiſmum, indiget ſi debeat ſaluari, ut Deus homo iterum moriatur pro eo, & hoc quantùm in eo eſt, & ſic neceſſe eſſet, Chriſtum quotidie mori pro peccatis. Sed qa ſemel Deus homo mortuus eſt, & amplius mori non poteſt, quia factus eſt immortalis, & ſufficit mors ſua ſemel facta pro omnibus peccatis mundi, & quia eſſet inconueniens Chriſtum toties mori, quoties nos peccamus; ideo loco mortis, & paſſionis Chriſti actualis, fit eius memoria in Miſſã, acſi mortem ſuſtineret pro peccatis.

Homo faciliter fuit factus, ſed difficiliter reparatus.

Offenſa poſt baptiſmum eſt grauiſſima.

Peccans, ſi debet liberari oportet quod reno-

catis. Et ideo ſi homo lapſus poſt baptiſmum debeat liberari a peccato, neceſſe eſt quòd renouet iterum mortem & paſſionem Chriſti in ſeipſo, & hoc per memoriã, compaſſionem,& deuotionem, ac fidem.

uet mortem Chriſti in ſe.

Vt igitur clarè intelligamus reparationem iſtã,oportet comparare lapſum iſtum ſecundum ad lapſum primum, & ſtatum renouationis ad ſtatum creationis, & primæ conditionis, & reparationem ſecundam ad reparationem primam. Vnde primus homo habuit duos ſtatus.ſ. ſtatum perfectum,in quo Deus ipſum fecerat, & ſtatum lapſum in quem propria uoluntate, & ſua culpa ceciderat, ſed alii homines poſt ipſum habuerunt unum ſtatum tantum.ſ. ſtatum lapſum, quem receperunt ab eo, quia per ipſum, & in ipſo alii fuerunt lapſi, ſed quilibet poſtea propria uoluntate augmẽtauit ſuum lapſum faciendo ſemper peccatum, & augmentando culpas. Et ideo quia in primo lapſu homines ſunt lapſi per alium; ideo regenerantur, & renouantur gratis per baptiſmum, quia ſi puer eſt, non eſt neceſſe niſi quòd alius credat in CHRISTVM pro eo,& conſentiat, quia totum lapſum accepit ab alio, nec aliquid addidit de proprio; ſed ſi eſt adultus, neceſſe eſt quòd habeat fidem propriam, & conſenſum proprium & quod diſpliceat ei uita præterita lapſa, ſed non oportet quòd portet aliquam pœnam exterius, neque confiteatur, neque faciat planctum, neque luctum, quia quamuis propria uoluntate peccauerit, attamen de neceſſitate peccauit; propterea quia habebat naturam lapſam,& iſtam neceſſitatem peccandi accepit ab alio. Et ideo prima reparatio hominis per baptiſmum fit gratis, & abſque pœnitentia exteriori, ſed ſufficit fides propria, & interior pœnitentia, ſeu diſplicentia, & applicatur ei tota mors CHRISTI gratis ad ſatisfaciendum pro omnibus ſuis peccatis, quæ de neceſſitate fecit, quàmuis uoluntariè fecerit, acſi ipſe ſuſtinuiſſet pro ſeipſo mortem illam. Et ſic ſicut

Status creationis & reparationis comparantur inter ſe

Quo quis per baptiſmum renouatur.

Deus gratis fecit hominem, quando non erat; ita gratis reparat hominem, quando lapſus eſt. Sed quando homo non erat, non requirebatur proprius conſenſus, ut fieret, ſed quia quando homo eſt lapſus, & reparandus, extitit iam, & eſt. Et ideo neceſſe eſt, ꝙ ipſe conſentiat, & uelit reparari ſi adultus ſit, quia nihil debet fieri in homine contra ſuam uoluntatem, nec debet reparari contra liberum arbitrium; & ideo ad reparandū hominem requiritur proprius conſenſus. Si ergo ad primam reparationem requiritur fides, & credulitas in homine, & diſplicentia de uita præterita ſine alia ſatisfactione, & pœnitentia exteriore, & totum remittitur ei gratis, ac ſi nunquàm peccaſſet, & hoc quia ab alio habuit lapſum, & neceſſitatem peccandi, ſed poſtquàm homo per baptiſmum eſt regeneratus, & reformatus, & reparatus de primo lapſu in quo erat per alium, & non per ſe, ſi cadit ulterius in peccatum, & offenſam Dei, tunc cadit in obligationem pœnæ æternæ. Et ex iſto caſu non poteſt ita faciliter reparare, neque reſurgere, ſicut de primo, quia in iſto lapſu ſecundo poſt baptiſmum homo cadit ſua propria uoluntate, & ſua propria culpa, & non de neceſſitate, quia iſte lapſus non uenit ſibi ab alio ſicut primus, quia iam erat regeneratus, & reformatus a primo lapſu per baptiſmum; & ideo poterat ſtare in illo ſi uoluiſſet, & ſi cadat, totum imputatur ei; & ipſemet eſt in culpa, & nullus alius. Et iſte lapſus eſt ſicut primi hominis in propria perſona, quia primus homo habuit ſtatum perfectum, & potuiſſet ſteriſſe in illo ſi uoluiſſet. Et ideo ſicut primus homo habuit duos ſtatus in propria perſona, ſcilicet perfectum, & lapſum; ita homo qui cadit poſt baptiſmum, in peccatum, habet duos ſtatus, ſcilicet bonum poſt baptiſmum, in quo ſtare poterat ſi uoluiſſet: & alium lapſum in quem ſeipſum præcipitauit. Sed in hoc eſt differentia, quia primus homo non habuit aliquid eum tentans, aut inſtigans interius ad cadēdum, ſeu peccandum, ſcilicet propriam carnem,

Homo peccans poſt baptiſmum habet duos ſtatus ſicut Adam.

ſed ſolùm exterius, ſed homo iam habet aliquid interius inſtigans ad peccandum, ſcilicet propriam carnem, & etiam habet aliquid exterius inſtigans.i.diabolum inuiſibilem & mundum. Et ideo quantum ad hoc caſus, & lapſus ſecundus.ſ.poſt baptiſmum, eſt magis uenialis, & minus culpabilis, & non tantum punibilis, ſicut lapſus primi hominis in propria perſona. Sic ergo quia homo cadit à ſuo primo ſtatu poſt baptiſmum per ſe: licet alio inſtigante, ſed non cogente, nec de neceſſitate, quum poterat ſtare ſi uellet, iam non ita leuiter poterit reformari de iſto ſecundo lapſu, ſicut de primo, quia iſte lapſus ſecundus eſt omnino ſuus. Et ideo neceſſe eſt, quòd homo plus faciat ſi uelit reſurgere, & reparari de iſto ſtatu, & lapſu, quando uoluit reſurgere de primo, quia non ſunt æquales iſti duo caſus, nec æqualiter imputabiles, neq; punibiles. Et ideo quando homo uoluit reſurgere de primo lapſu per baptiſmum; tunc neceſſaria fuit ei fides propria ſi fuit adultus, ac conſenſus, ac diſplicentia de uita præterita, & paſſio Chriſti ſupplebat totum reſiduum quod homo debebat: ideò ſi uult reſurgere de ſecundo lapſu, neceſſaria eſt pœnitentia interior, & exterior. Si enim requiritur pœnitentia interior in primo lapſu, ſequitur ꝙ in ſecundo lapſu ultra hoc requiritur pœnitentia exterior cum merito paſſionis & mortis Chriſti. Ergo ſequitur, ſi homo uult reſurgere de ſecundo lapſu, neceſſe eſt, ut habeat pœnitentiam intus & extra: & etiam ut ſibi ſuffragetur mors, & paſſio Chriſti. Et quia in pœnitentia exteriori eſt neceſſaria, & requiritur pœna, & punitio ſecundum naturam, & exigentiam peccati: ideo oportet quòd hoc fiat per iuſtitiam & iudicium, quia homo cecidit in ordinem iuſtitiæ, ſicut primus homo quando peccauit, quia peccatum de natura ſua eſt iudicabile, & punibile; & ei debetur pœna & punitio. Et hoc declaratum eſt ad longum in capitulo de comparatione hominis per liberum arbitrium, quia opera hominis de natura ſua ſunt remunerabilia, & punibilia,

Poſt baptiſmum difficilius reparatur.

Peccatum ſua natura eſt indicabile.

Cap. lxxxij.

nibilia;& ideo requirunt iudicium, quod examinet ea,& retribuat unicuique quod ei debetur. Et ideo oportet, ꝙ peccata puniantur iuxta ſuam naturam, quia aliter eſſet aliquid inordinatum in uniuerſo,ſi non daretur ei pœna debita. Et ideo neceſſe eſt, quòd peccatum, ſeu culpa ueniat in iudicium. Vnde peccatum inquantum reſpicit Deum infinitum, & æternum, contra quem eſt talis culpa, meretur pęnam infinitam, & æternam, quia offenſa & iniuria eſt infinita. Et ideo per iuſtitiam punitio debet eſſe infinita. Sed inquantum reſpicit hominem, qui peccauit, tunc non debetur ei punitio infinita,quia homo nõ eſt infinitus.Vnde peccatum,quia eſt uoluntarium, & inordinatum, & uoluntas eſt inordinata, ſed quia talis inordinatio non eſt infinita, ſed finita, ideo non debetur ei propter hoc punitio infinita, nec æterna.

In peccato tria conſiderantur.

Vnde in peccato tria poſſumus conſiderare. Primum eſt offenſa, & contemptus Dei: ſecundum eſt ipſum malum opus, quòd de ſe eſt inordinatum, & fieri non deberet: & tertium eſt quod eſt uoluntarium,& eſt ibi proprius conſenſus; & per conſequens delectatio, & complacentia in malo quod eſt contra Deum. Quantum ad primum debetur peccato, ſeu culpæ pęna infinita:quantum ad ſecundum,& tertium,non debetur homini pęna infinita, ſed finita, & ideo temporalis, & non æterna. Quando ergo peccatum factum eſt, ita duplex punitio, & pęna debetur ei, una ex parte Dei offenſi, & alia ex parte peccati in ſe. Sed quia pęna, & punitio debent correſpondere culpæ, ideo tandiu debet durare pœna, quandiu durat culpa, quia culpæ debetur punitio.

Qualiter peccato debetur pœna æterna.

Ideo ſi culpa ſit perpetua, neceſſe eſt quòd pœna ſit perpetua: & ſi culpa ſit temporalis, pęna debet eſſe temporalis. Et quia culpa ideo eſt culpa,quia uoluntaria eſt & placens, ideo non poteſt deſtrui niſi per ſuum contrarium.ſ. ꝙ fiat inuoluntaria, & diſpliceat inquantũ culpa eſt in ſe aliter,ſemper manet. Et ideo ſi hõ q̃ eſt

in culpa, moritur cum culpa, ſine diſplicentia culpæ, inquantum culpa eſt, tunc moritur cum culpa, & talis culpa manebit cum eo in æternum; & ideo etiam tunc pœna ei debita neceſſariò erit perpetua, quia nunquam in æternum culpa debet eſſe ſine ſua propria pœna ei debita. Sed ſi culpa, inquantum culpa eſt, diſpliceatur homini, tunc deſtruitur culpa in eo, & per conſequens pœna non debetur ei ulterius pro culpa, niſi tantum debetur ei pœna, quæ conuenit tali culpæ, quia iam lucratus fuerat pœnam poſtquam culpa facta erat. Et ſic quamuis homini diſpliceat culpa, inquantum culpa eſt, non tamen propter hoc liberatus eſt à pœna, quæ culpæ debebatur, ſed ſolum liberatur ab hoc, quia non punietur in perpetuum pro illa culpa, quia eſt deſtructa. Sic ergo quamuis culpa ſit finita, poteſt tamen habere pœnam perpetuā, ſi ipſa culpa ſit perpetua. Similiter quia culpa inequantum eſt offenſa, & contemptus Dei, & auerſio à Deo infinito, & ęterno, debet habere pœnam infinitam: ſi debeat deſtrui, oportet ut diſpliceat homini inquantum eſt Dei offenſa, & iniuria, & ſub illa ratione, aliter ſemper maneret offenſa ipſa. Et ſi culpa diſpliceat homini, inquantum eſt culpa, ſeu inordinatio uoluntaria, & non diſpliceat ei inquantum eſt offenſa reſpectu Dei, & tunc remanet culpa quantum ad Deum, & debetur ei punitio infinita. Sed quia offenſa Dei eſt infinita, & Deus eſt infinitæ bonus, quia ſua bonitas eſt infinita; ideo ipſa culpa, inquantum eſt Dei offenſa, eſt contra bonitatem infinitam; & ideo ſi talis culpa debeat deſtrui, inquantum eſt Dei offenſa, requiritur diſplicentia infinita. Et etiam quia iniuria eſt, & offenſa Dei, quia honor ſuus eſt læſus, requirit emendam infinitam, quia non ſufficit diſplicentia infinita de ipſa offenſa, niſi reſtituatur illud quod eſt læſum. Et quia homo non pōt habere diſplicentiā infinitam, nec pōt facere emendā infinitā, nec ſatisfactionē; ideo impoſſibile eſt, ꝙ homo per ſe poſſit deſtruere peccatū, ſiue offenſam Dei ĩquātū ē offenſa Dei, quātuncunque

tuncunque ei diſpliceat: Et ideo neceſſaria eſt homini mors, & paſſio Chriſti, quę eſt infinitum pretium, ut iam declaratum eſt. Et ideo ipſa mors Chriſti iuncta cum diſplicentia hominis, deſtruit culpam, ſeu peccatum, inquã tum eſt offenſa Dei. Sic ergo homo in ſecundo lapſu ſi vult reſurgere, neceſſe eſt quòd habeat diſplicentiam de culpa duobus modis, ſcilicet inquantum eſt culpa, & inquantum eſt offenſa Dei; & ultra hoc etiam requiritur mors Chriſti. Per diſplicentiam ergo culpæ, inquantum eſt offenſa Dei, & per mortem Chriſti, tollitur totaliter offenſa Dei, & iniuria, & fit plena ſatisfactio, & emenda de ipſa culpa inquantum eſt offenſa Dei, ſed adhuc remanet pœna, & punitio pro culpa, inquantum culpa eſt inordinata, & inquantum uoluntaria eſt. Et quia iſta pœna eſt finita, ideo poteſt homo eam ſuſtinere per ſe, & debet, ſicut etiam cecidit per ſe in culpam, quum potuit ſtare, quia hoc requirit iuſtitia; & ideo debetur homini pœna temporalis pro ipſa culpa iuxta qualitatem culpę; nec ipſa mors Chriſti debet ſatisfacere pro tali pœna, quã uis poſſet: quia homo debet eam tolerare poſtquam per ſe cecidit in culpam. Et ideo quia talis punitio, ſeu pœna debet correſpondere culpæ, & ei proportionari; ideo neceſſarius eſt ordo iudiciarius in hoc mũdo, ſeu iuſtitię in quo ipſa peccata, ſeu culpæ examinentur, & iudicentur, & debite puniantur, ſecundum quod eis conuenit, nec ſint inordinati in uniuerſo; quia peccata rectè ordinantur, quando debitè puniuntur. Et quia peccata ſunt duplicia, aliqua ſunt occulpa, & aliqua manifeſta; ideo neceſſarius eſt ordo iudiciarius, ſcilicet publicus, & occultus, ſeu ſecretus, & per conſequens duplex iudicium, & duplex punitio, ſcilicet publica, & ſecreta, quia peccata publica faciunt offenſam publicam, & ſcandalum publicum, & ideo requirunt de natura punitione publicam. Et quia peccata ſecreta non poſſunt iudicari, neque examinari, niſi reuelentur, & manifeſtentur; ideo neceſſaria eſt confeſſio peccati, & culpę. Et ideo neceſſarium eſt ſacramentum

Cap. 257.

Pœnitentiæ oportet habere duas diſplicentias.

Duplex ordo iudicii peccato debitu.

cramentum pœnitentiæ, in quo fiat iudicium ſecretum de ipſo peccato; & examinatio ſecreta, & confeſſio ſecreta. Et ideo pœnitentia exterior requirit confeſſionem pęccati, & punitionem debitam. Et quia homo qui vult reſurgere, & reſtaurari de ſecundo lapſu, oportet quòd uoluntariè faciat omnia quæ ſunt neceſſaria ad deſtruendum ipſum peccatum; ideo oportet, quòd interior pœnitentia, ſeu diſplicentia, & confeſſio exterior, & etiam pœna, ſeu punitio fiant uoluntariæ, aliter nihil proficerent. Debet ergo ipſa diſplicentia eſſe uoluntaria, & etiam confeſſio, & pœna, aliter licet ſuſtineret omnem pœnam, & non eſſet uoluntariè, adhuc remaneret homo obligatus ad pęnam æternam. Et quia confiteri peccata, eſt pudor, & pœna; ideo in confeſſione fit etiam quædam pœna, & punitio peccati, ſeu culpæ. Et ideo quanto magis ipſa confeſſio eſt accuſatoria, & cum maiori pudore, tanto magis ſatisfacit pro peccatis, & pro pœna debita. Et quia iſta confeſſio eſt uoluntaria, & non coacta, & homo accuſat ſeipſum uoluntariè, & ponit ſe in iudicio, & quanto magis hoc facit, tantò magis punit peccatum, & ſeipſum; & ideo magis placet Deo, & per conſequens magis excuſatur apud Deum. Sic ergo patet, quòd ſacramentum pœnitentiæ eſt ordinatum propter ſecundum lapſum, ſcilicet propter peccatum perpetratum poſt baptiſmum, & hoc per modũ iudicii particularis in quo homo debet ſeipſum accuſare. Et quia iſtud ſacramentum poteſt eſſe neceſſarium omni homini, quia quilibet poteſt cadere in peccatum poſt baptiſmum, & quia homines ſe parati ſunt per diuerſa loca per mundum; ideò neceſſarii ſunt multi iudices à Deo ordinati, qui habebant poteſtatem iudicandi, & ſcientiam examinandi. Et quia iſta poteſtas debet eſſe ordinata; ideo neceſſe eſt uni homini primo, & principaliter, quod ſit data illa poteſtas, & auctoritas iudicandi: qui ultra habeat communicare, & concedere pluribus, ſicut ſibi uidetur expedire, ut ſic per totum orbem lapſi poterint reſurgere per iſtud ſacramẽtum pęnitentię.

Pœnitentia debet eſſe uoluntaria.

nitentiæ. Patet etiam, quòd ſicut ſunt duo lapſus, etiam ſunt duo modi reſurgendi, ſcilicet baptiſmus, & pœnitentia; & qualiter oportet, quòd homo plus operetur ad reſurgendum de ſecundo lapſu, quàm de primo. Et ſimiliter patet qualiter operatur aliter baptiſmus, & aliter pœnitentia, quia baptiſmus operatur per modum gratiæ, & pœnitentia per modum iudicii, ſeu iuſtitiæ.

Quòd ſicut in primo lapſu aliquid remanet perpetuum, & indelebile de primo ſtatu creationis, ita in ſecundo lapſu remanet aliquid perpetuum, & indelebile de ſtatu regenerationis. Cap. CCXCVI.

ET quoniam ſecundus lapſus hominis poſt baptiſmum comparatur ad primū lapſum poſt ſtatum creationis; ideo ſicut in primo lapſu remanſit in homine imago perpetua creationis, quamuis fuit deformata, & remanſit liberum arbitrium, in quo ſemper eſt imago naturalis Creatoris indelebilis, licet non manſit ſimilitudo, ſed diſſimilitudo, ita ergo q̄ homo lapſus retinuit aliquid, & ꝑdidit aliquid, quia perdidit ſimilitudinē Creatoris, & retinuit ſuā imaginem naturalem, indelebilē, ac perpetuam, quę deſtrui non poſſit, per quam habuit ſpecie, & fundamentum reſurgendi, per quam etiam iterum potuit reuerti ad ſimilitudinem Dei: quia ſi non remanſiſſet imago, non potuiſſet reparari, ita conformiter in ſecūdo lapſu remanet imago perpetua in homine, uel ſignum Chriſti Redemptoris, ſeu reparatoris, quamuis ſit deformata, ita quòd homo in ſecundo lapſu aliquid retinet de ſtatu baptiſmi, & regenerationis; ſcilicet imaginem Chriſti perpetuam, & indelebilem, ſeu ſigillum ſuum indelebile impreſſum in anima, quod deſtrui non poteſt; & etiam aliquid perdidit, quia perdidit ſimilitudinem Chriſti. Neceſſe enim eſt, quòd

quòd ſicut in primo lapſu remanet imago ꝑpetua Creatoris, ita in ſecundo lapſu remaneat imago Redemptoris. Et ideo illud ſigillum, ſeu character remanens de Chriſto poſt lapſum eſt fundamentum, ut iterum homo poſſit redire ad ſimilitudinem, & amicitiam Chriſti, quia ſi nihil remaneret in homine de Chriſto, non haberet fundamentum reſurgendi. Sicut quando brachium paralyticatur, retinet aliquid perpetuum de capite, ſcilicet neruos, & aliquid perdit, ſcilicet ſenſum, & motum, & ſi nerui deſtruerentur, brachium amplius non poſſet reſurgere, nec reſtaurari, nec recipere ſenſum; & motum, ita conformiter ſi homo in ſecundo lapſu nihil retineret de ipſo Chriſto, qui eſt caput, non poſſet reſurgere. Et ideo ſicut in brachio ſemper remanent nerui fundamentales, qui ligant brachium cum capite, ita ſimiliter in homine lapſo, remanet imago Chriſti, ſeu character, ſiue ſigillum eius tanquam fundamentum ligans aliqualiter hominem lapſum cum Chriſto capite. Et ideo poteſt eſſe ſpes reſurgendi.

Quòd ſicut baptiſmus relinquit reliquias primi lapſus in carne; ita ſacramentum pœnitentiæ relinquit reliquias ſecundi lapſus in anima.

Cap. CCXCVII.

DIctum eſt autem, quòd ſacramẽtum baptiſmi ordinatur contra primum lapſum, & quòd ſacramentum pœnitentiæ ordinatur contra ſecundum lapſum, & quòd quando homo vult reſurgere de primo lapſu, ſufficit ei pœnitentia interior, & diſplicentia uitæ præteritæ, & fides, & totum reſiduum operatur baptiſmus per paſſionem Chriſti, ſcilicet remiſſionem plenam omnis culpæ, ſeu offenſæ, & omnis pœnæ debitæ pro culpis pro-

propriis, & offenſis; ſed quando homo vult reſurgere de lapſu ſecundo poſt baptiſmum, plus debet facere de proprio ſuo, ſicut fecit de malo plus; quia non ſufficit ei pœnitentia interior, ſed requiritur pœnitentia exterior, ſcilicet confeſſio, & ſatisfactio, ſeu emenda & temporalis punitio. & reſiduum totum operatur paſſio Chriſti, ſcilicet remiſſionem offenſæ, & culpæ, & remiſſionem æternæ pœnæ debitæ; ſed relinquitur pœnam temporalem debitam, ut dictum eſt. Et ideo plus operatur baptiſmus, quàm ſacramentum pęnitentię, quantum ad paſſionem Chriſti; ideo plus operatur paſſio Chriſti in baptiſmo, quàm in ſacramento pœnitentiæ; quia in baptiſmo tota paſſio Chriſti applicatur homini, ac ſi ipſe eam pati ſuſtinuiſſet, ut totaliter innouetur, & hoc non fit in ſacramēto pœnitentiæ. Et ſimiliter per contrarium plus operatur homo per ſe, & de ſuo proprio in ſacramento pœnitentiæ, quàm in ſacramento baptiſmi; quia in utroque ſacramento ſic requiritur, ut ſcilicet homo plus operetur de ſe, & de ſuo proprio ibi quàm ibi, & plus operetur mors Chriſti ibi quàm ibi: tamen utrobique operatur de neceſſitate, quia ſine morte Chriſti non poteſt fieri remiſſio culpæ, & pœnæ æternæ, ſed plus ſoluit ibi, quàm ibi pro homine, ſed utrobique ſoluit infinitum debitum. Et ideo quia proportionabiliter ſe habet baptiſmus ad primum lapſum; & ſacramentum pœnitentiæ ad ſecundum lapſum; ideo ſicut baptiſmus relinquit reliquias aliquas in carne de primo lapſu, quia relinquit concupiſcentiam carnis uitioſam, ſeu fomitem, contra quem anima debet pugnare, quandiu eſt in carne, ſed in anima non relinquit reliquias peccati, quia totam eam mundat, & lauat; & armat eam per gratiam contra concupiſcentiam carnis uitioſam, ut non dominetur, nec regnet; & etiam diminuit, ita ſimiliter ſacramentum pœnitentię relinquit in anima reliquias ſecundi lapſus; quia relinquit reliquias peccati, ſeu culpæ, ſcilicet quaſdam inclinationes, & diſpoſitiones, ſeu pronitates ad peccandum, quæ erant

Cap. præcedenti.

Paſſio Chriſti plus operatur in baptiſmo, quã in alijs ſacramentis.

Quomodo poſt pœnitentiam relinquuntur reliquiæ peccati in anima.

generatæ in anima per operationes peccati. Quia quilibet operatio bona, uel mala, relinquit ſuam ſimilitudinem in anima,& quandam diſpoſitionē ad ſimiliter operandum, per quam homo inclinatur, & habilitatur ad operandum bonum uel malum, & quandoque generatur conſuetudo peccati uoluntaria. Vnde poſt peccatum, ſeu malum opus duo remanent, & tamen operatio tranſit, & non remanet unum, quod remanet eſt culpa, ſeu offenſio Dei: & ex illa ſequitur obligatio ad pœnam temporalem,& æternam,& aliud quod remanet eſt diſpoſitio, & inclinatio ad faciendam ſimilem operationem, quia actus humani etiam operationes hominis habent iſtam conditionem, quod ſemper relinquunt ſuam ſimilitudinem in homine,& exinde per reiterationem fit quædam conſuetudo,& uſus,& habituatio ad faciendum uoluntariè ſimiliter malam operationem. Et iſta diſpoſitio, ſeu inclinatio,ſeu habituatio, eſt uitium corruptionis in anima generatum;& hoc uocatur reliquiæ peccatorum. Vnde in peccato duo ſunt de neceſſitate,ſcilicet auerſio à Deo, ſeu contemptus Dei, & derelinquere, & deſerere Deum; & aliud eſt conuerſio inordinata, & uoluntaria ad creaturam contra uoluntatem Creatoris,ſcilicet quia homo relinquit uoluntatem Dei, & conuertit ſe ad propriam uoluntatem;& ſic præponit uoluntatem ſuam uoluntati Dei. Et ideo propter primum fit offenſa Dei, & iniuria,& propter ſecundũ, ſcilicet conuerſionem inordinatam,& uoluntariam, & delectabilem ad bonum creatum, generatur & fit diſpoſitio, & inclinatio in anima uitioſa; & hoc totum inſimul uocatur peccatum mortale, quia ſeparat animam à Deo, qui eſt uita animæ. Et ideo occidit animam ſtatim, & obligat eam ad pœnam æternam, non propter hoc, quia homo conuertit ſe ad bonum creatum inordinatè, & ad ſuam propriam uoluntatem,ſed propter hoc: quia relinquit,& contemnit Deum, & ſuum mandatum. Si autem homo conuertatur ad creaturam, & ad ſuam propriam uoluntatem inordinatè

In peccato mortali duo ſunt.

plus quàm debebat abſque deliberatione, & nō propter hoc derelinquit Deum, tunc eſt peccatum ueniale. & nō mortale. Et tunc fit in anima quædā diſpoſitio, & inclinatio ad malum, ſed non propter hoc recedit à Deo totaliter, licet non tantū adhęreat Deo; & ſi tales actus multiplicentur, generabunt maiorem inclinationē, & in fine ſeparabunt hominē à Deo, & fiet mors animæ, & peccatū mortale, quia conuertent animam totaliter ad creaturā, & ſic homo totaliter relinquet Deum. Et ideo habendo reſpectum ad Deum, nō uariantur peccata, neque diuerſificātur; quia iſto modo peccatum nō eſt aliud niſi auerſio à Deo, & contemptus Dei. Sed habēdo reſpectum ad creaturas, & ad bonum creatum, ipſa peccata diſtinguūtur, & diuerſificantur, ſecundū quod illud bonum creatū diuerſificatur. Et ideo ſunt in numero ſeptē peccata mortalia in generali, & tamen conueniunt in unū, quia quodlibet eſt auerſio à Deo, & contemptus Dei. Sic ergo ſacramentū pœnitentiæ, quia eſt ordinatum ad deſtruendum peccatum mortalē, inquātum eſt auerſio à Deo, & offenſa Dei, & inquātum obligat ad pœnam æternam; & ideo de uirtute ſua deſtruit culpam, & offenſam, & auerſionē à Deo, & pœnam debitam propter hoc, ſed non deſtruit diſpoſitionem, & inclinationē relictam per peccatum, & per conuerſionem ad creaturam, nec pœnam debitā propter talem inordinatam conuerſionem, ſed tamen diminuit talem inclinationem, ac diſpoſitionem, ut non dominetur, nec regnet, & dat adiutorium, & auxilium animæ ad pugnandum contra talem inclinationem uitioſam, & ad deſtruendum eam paulatim, ſicut homo per ſeipſum generauerat eā in ſeipſo paulatim. Et ſic baptiſmus ſcindit ab anima omnes reliquias tales, & totaliter remouet, ſed relinquit in carne longè ab anima inclinationē uitioſam ad malum, licet eam aliqualiter ſcindat, ſed non totam, ſic ſacramentum pœnitentię non ſcindit totaliter ab anima reliquias, & ſuperfluitates relictas per peccatum: licet diminuat, & aliqualiter ſcindat, ſed non totaliter, quia

non ordinatur niſi ad culpam, & offenſam Dei tollendã, & ad pœnam æternam auferendam.

Quòd poſt ſacramentum pœnitentiæ debet iterum homo ſumere ſacramentum Euchariſtiæ ad nutritionem uitæ ſpiritualis, & ad recuperandum deperditum, & ad remouendum, & purgandum reliquias peccatorum relictas post pœnitentiam. Cap. CCXCVIII.

ET quoniam ſacramentum pœnitentiæ reſtituit homini uitam ſpiritualem perditam, & relinquit reliquias peccatorum, & etiam relinquit hominem obligatum ad pœnã temporalẽ; ideo quia corpus Chriſti eſt ordinatum ad nutritionem hominis in uita ſpirituali, & ad perficiendum eum, ideo poſt ſacramẽtum pœnitentiæ in quo homo ſurrexit de ſecundo lapſu, & de morte, recuperauit uitam perditam, & eſt reconciliatus cum Chriſto, debet iterum ſumere ſacramentum corporis Chriſti, & non ante, dum exiſtit in lapſu, & in morte, quia nutrimẽtum præſupponit uitam præexiſtentem. Sicut enim homo mortuus non debet nutriri; ita homo exiſtens in ſecũdo lapſu, quia perdidit uitam ſpiritualem, non debet nutriri cibo ſpirituali, ſed debet primo per pœnitentiam reſurgere, & poſtea cibo ſpirituali refici. Quia ſicut nutrimento fieret iniuria ſi daretur mortuo, ita ſine comparatione fieret maxima iniuria ſacramento corporis Chriſti, in quo cõtinetur totus Chriſtus, ſi detur mortuo in uita ſpirituali; & ideo talis non nutriretur, ſed magis mors in eo augmentaretur, & offenſa, & culpa creſceretur. Nã talis tenet maximũ inimicũ Chriſti in corde ſuo occultũ, & amat ipſum, quia ſolũ peccatũ eſt cõtra Deũ; & ideo ſi talis capiat Chriſtũ in ſeipſo, facit tãtũ ſcãdalũ ac ſi uellet pdere, & occidere Chriſtũ: ſicut ſi aliqs reciperet regem in domo ſua, in qua teneret inimicum capitalẽ regis occultum. Etiam hoc eſſet contra ſignificationem

Non uiuificatur ſumẽs corpus Chriſti in peccato mortali.

ſacramenti, quia hoc eſt ſacramentum unitatis, & pacis, ſed talis qui eſt in lapſu, eſt diuiſus, & ſeparatus à Chriſto per amorem, & uoluntatem, & ſic non acciperet ſacramẽtum pro ſe, ſed contra ſe; & ideo mereretur magnum tormentum, quia acciperet potentem contra ſe. Debet igitur homo lapſus reſuſcitari primo à mortuis, & redire uiuus, & reconciliari Chriſto, & uniri per amorem. Sicut enim homo antequam ſurrexit de primo lapſu per baptiſmum, non debet ſumere ſacramentum corporis Chriſti; ita etiam non debet ſumere ſi poſt baptiſmum ceciderit, niſi ſurrexerit primo de ſecundo lapſu. Sic ergo poſt ſacramentum pœnitentiæ debet homo ſumere ſacramentum Euchariſtiæ, ut nutriatur. Item etiam, quia purgatio fit per calorem, & ignem, & ideo ignis, & calor ſpiritualis, qui eſt amor, purgat maculas ſpirituales. Et quia in anima remanent poſt pœnitentiam reliquiæ peccatorum uitioſæ, quæ impediunt animam, ne totaliter tendat ad Chriſtum, & aliqualiter obtenebrant, & quia ſacramentum Euchariſtiæ eſt ſacramentum amoris in quo augetur amor ſpiritualis, & ignis; ideo datur iſtud ſacramentum, ut purget reliquias peccatorum animæ, & ut comburat, & conſumat totum, & ut remoueat omnes inclinationes animæ contrarias, & ut det habilitates, & diſpoſitiones, ac inclinationes ad oppoſitum. Et ſicut anima purgatur, illuminatur, ac perficitur per ſacramẽtum Euchariſtię, ita etiam ad tollendum tales reliquias, debet homo ſumere illud ſacramẽtum. Item etiam quia per iſtud ſacramentum homo magis unitur, & incorporatur Chriſto; & per cõſequẽs magis unitur morti, & paſſioni Chriſti, quæ ſatisfacit pro omnibus peccatis; & per conſequẽs fit homini remiſſio pœnæ debitæ ſecundum maiorẽ, uel minorem deuotionem ad Chriſtum; & ad mortem eius. Et ſic illud quod ſacramẽtum pœnitentiæ non potuit cõplere, complet ſacramentum iſtud. Et ſic ſacramentum Euchariſtię reducit ad puritatem baptiſmi, & ſic ſacramẽtum pœnitentiæ, & Euchariſtiæ tantum faciunt in ſecundo

Contra reliquias peccati dẽt quis ſumere Euchariſtiam.

do lapſu ſicut baptiſmus in primo. Et ideo quia homo poſt baptiſmum poteſt frequẽter cadere in peccatũ mortale, & labi, propter hoc homo debet ſe exercitare frequẽter in iſtis duobus ſacramentis, quia per ſacramentum pœnitentiæ quotieſcunque quis ceciderit poſt baptiſmum in peccatum, poteſt reſurgere, & leuari à lapſu, & recuperare uitam perditam, & amicitiam Dei, & per ſacramentum Euchariſtiæ poteſt reſumere uires ſpirituales, & fortitudinem; & ideo iſta duo ſacramenta debent frequentari; quia nullus poteſt uti ſacramento baptiſmi niſi ſemel. Sicut enim homo fuit ſemel creatus, & factus, & non bis: & homo eſt ſemel natus, & generatus, & nõ bis, ita ſemel debet homo regenerari, & non bis; & maximè, quia in ſacramento regenerationis, recipit homo in anima imaginem, ſiue caracterem Chriſti indelebilem; & ideo reiterari non debet; & ideo ſacramentum pœnitentiæ, & Euchariſtiæ coniuncta ſupplent uicem baptiſmi. Et ſicut homo decedens poſt baptiſmum, ſtatim euolat ad uitam æternam, ita etiam homo exercitans ſe in iſtis duobus ſacramentis, tantum purificabitur, quod ſine pœna tranſibit ad regnum cœlorum.

Quod etiam tribulatio, ſeu afflictio, ſiue pœna corporalis uoluntaria cum amore Chriſti, purgat animam à reliquijs peccatorum, & ſatisfacit pro pœnis debitis, & cuſtodit animam ne inficiatur, & cadat, & unit eam cum Chriſto. Cap. CCXCIX. *Cap. præcedenti.*

Voniam autem dictum eſt, quòd ſacramentum pœnitentiæ relinquit in anima reliquias peccatorum, ſcilicet inclinationes, & diſpoſitiones uitioſas, quæ inclinãt animam ad res corporales, & delectationes mundanas, & impediunt animã ne totaliter uniatur Chriſto per amorem, & ideo contrariantur animæ, & bono ſuo, quia totum bonum animæ

eſt, quod uniatur cum Chriſto per amorem, & quanto
magis unitur cum Chriſto, tanto magis perficitur, & me
lioratur, & totum malum eius eſt, ꝙ ſeparatur à Chriſto
per amorem, & uniatur cum carne, & cum rebus creatis,
quia tunc inficitur, tunc peccat, & tunc offendit, & tunc
maculatur, ideo omne illud quod facit eam recedere, &
retrahit eam à delectationibus carnis; & à conſolationi-
bus mundanis; & ab amore creaturarum inordinato, &
uitioſo, ualet ad purgãdum animam, & mundandũ eã, &
purificandum. Vnde quia anima nõ offendit Deũ niſi ua
dat ad creaturas, & delectetur in eis inordinatè, & relin-
quat Deum: ideo omnia illa quæ ualent ad retrahẽdum
eam ab illis, purificant eam, ut dictum eſt. Et ideo quia tri
bulatio, & afflictio carnis; & mũdi, & pœna carnis faciũt
animã recedere à delectationibus, & conſolationibus car
nis, & mundi, ut anima nullã delectationem, nec conſola
tionem recipiat nec in carne, nec in mũdo: ideo ſequitur,
ꝙ ipſa tribulatio ſummè ualet ad purgandum animã, &
purificandum ab omnibus reliquiis peccatorum, & incli
nationibus, & diſpoſitionibus uitioſis, & ſimul cum amo
re Chriſti, quia amor ligat animam cum Chriſto, & tribu
latio exterior, & afflictio quæ ſentitur, facit recedere ani-
mam, & fugere à conſolationibus, & deſideriis carnali-
bus. Sic ergo amor Chriſti exiſtens in anima ex una par-
te, & tribulatio, & afflictio ex altera parte; mundant eam
ab omnibus talibus inclinationibus, & diſpoſitionibus
uitioſis, quæ impediebant animam: quia dum anima ſen
tit tribulationem, & afflictionem, & triſtitiam, & deſola-
tionem in carne, & in mundo, & nullam requiem, neque
delectationem inuenit, tunc amor Chriſti exiſtens in
anima, unit & ligat eam cum Chriſto magis, & pœne-
trat ipſam animam totaliter, & ipſe amor excitatur, &
uiuificatur, & fortificatur in ſe tanquam ignis, & ideo ex
pellit, & expurgat ab anima quicquid eſt ei contrarium
ibi, & expellit omnem amorem contrarium, & omnes in
clinationes, & affectiones contrarias, quæ impediebant

Cap. præcedenti.

Tribulatio purgat reliquias in animo.

animam

animam ne totaliter uniretur cum Chriſto per amorem, & uoluntatem,& tunc neceſſe eſt, quòd anima totaliter amplectatur Chriſtũ. Et ideo ipſa tribulatio eſt tanquam malleus; & martellus percutiens animam, & faciens ipſam intrare in Chriſtum per amorem remouens ab ipſa omnem rubiginem,& ſcoriam. Et eſt etiam fornax cum follibus,& amor Chriſti eſt ignis incenſus, & inflammatus in fornace tribulationis, & inſimul decoquunt animam,& purgant eam ab omni macula,& infectione contracta per amorem carnis,& mundi. Et ideo tunc anima confortatur, roboratur,& fortificatur,& illuminatur,ac perficitur, quia unitur magis cum Chriſto, & fit unum cum eo, & per conſequens purgatur ab omni macula uitioſa; quia calefit, & inflammatur, quia Chriſtus habet ignem in ſeipſo inextinguibilem, diuinum, purificatiuum,mundificatiuum, & attractiuum. Vnde ad purificandum animam non ſufficeret amor Chriſti, niſi adiuuaretur à tribulatione; quia anima habet liberum arbitrium,& non cogitur ire ad Chriſtum,nec recedere à delectationibus carnis,& mundi niſi uelit;& ideo quia ipſe delectationes ligant aliqualiter animam cum carne;ideo neceſſaria eſt ipſa tribulatio ratione libertatis animæ ut cogat eam, ut uoluntariè relinquat eaſdem delectationes contrarias Deo, & ſibi, & uadat ad Chriſtum. Et etiam non ſolum tribulatio eſt neceſſaria ad purgandum animam ab infectionibus uitioſis; immo neceſſaria eſt ad eam tenendam ligatam,& unitam cum Chriſto, & ne ab eo recedat, & diuidatur à Chriſto, & cadat, & Deus moriatur; ſed fortius continuè uniatur per amorem. Et ſic tribulatio neceſſaria eſt omni Chriſtiano ſiue indigeat purgatione, ſiue non; quia tribulatio eſt tam bona; & tam utilis, & tam medicinalis, & tam neceſſaria omni Chriſtiano, ut ſine ipſa nullus poſſit perfectè uniri cum Chriſto per amorem.

Ergo ſequitur, quod ſicut Chriſtus ordinauit ſacramenta ad ſalutẽ Chriſtianorũ,ita ordinauit tribulatiões,& pur-

Deus ordinauit tribulationes ad purgationẽ animarum.

gationem animarum, ita ꝙ ſicut ſacramenta ſunt neceſſaria, ita etiam tribulationes ſunt neceſſariæ, & quandiu durant ſacramenta, durabit etiam tribulatio; & ideo neceſſe eſt, ꝙ tribulatio duret, quandiu mundus ſtat. Vnde quia in hac uita Chriſtiani præparantur, & diſponuntur ad aliam uitam, ſcilicet æternam; ideo neceſſe eſt, ꝙ tribulatio ſemper maneat in hac uita. Vnde neceſſe eſt, ꝙ fornax cum follibus ſemper maneat, & etiam ignis maneat incenſus, & inflãmatus. Et ideo ſicut neceſſarium eſt omni Chriſtiano recipere ſacramenta; ita etiam neceſſarium eſt omni Chriſtiano tribulationes ſuſtinere, & qui refutat tribulationes, ſeparatur à Chriſto. Eſt etiam neceſſe, quod quando peccata multiplicantur, quod tunc etiam multiplicentur tribulationes; quia maiori repletioni, maior neceſſaria eſt purgatio. Et ſic Chriſtus tam per ſacramenta, quàm per tribulationes complet, & perficit ſalutem animarum. Et quia tribulatio eſt pœna; ideo ſi uoluntariè ſuſtineatur, ſatisfacit pro peccatis, & pro culpa; quia omnis pœna uoluntaria eſt ſatisfactiua pro debitis peccatorum. Et ideo homo reſurgens per ſacramentum pœnitentiæ de ſecundo lapſu, remanet obligatus ad pœnam temporalem ſecundum quantitatẽ criminis, & qualitatem culpæ; & ideo ſi uoluntariè ineat tribulationem, & afflictionem temporalem, & corporalem, & ſecundum hoc magis, uel minus ſuſtinet tribulationem, ſecundum hoc plus uel minus ſatisfacit pro peccatis. Si autem homo non ſit obligatus ad pœnam temporalem, tunc ſuſtinendo uoluntariè pœnam, & afflictionem propter Chriſtum augmentat merita, & gratiam. Et ſic tribulatio eſt bona ad purgandum animam, & ad ſatisfaciendum pro debitis; & ad augmentandum merita, & ad ligandum, & uniendum animum fortiter cum Chriſto; & ad ſeparandum eam à delectationibus, & conſolationibus mundanis, & carnis, quę contrariantur animæ, & eam occidunt. Quare ſummè amabilis debet eſſe tribulatio omni Chriſtiano.

Tribulationes multiplicantur peccatis multiplicatis.

Tribulatio ſatisfaciat, & meretur.

Quòd ſi anima poſt ſacramentum pœnitentiæ exeat de corpore cum reliquijs peccatorum; & ſine completa ſatisfactione pro culpis, neceſſe eſt eam purgari in aliquo loco tandiu donec fuerit pœna completa & purgata, & fuerit culpa perſoluta. Cap. CCC.

ET quia anima poteſt exire de ſuo corpore non purgata a prædictis reliquiis peccatorum quæ remanent poſt ſacramentum pœnitentiæ, & etiam abſque perſolutione pœnarum pro culpis debitarum, ideo cùm propter hoc anima impediatur, ne totaliter poſſit uniri Chriſto per amorem, quia neceſſe eſt ſi debeat uniri cum Chriſto, quòd nihil habeat extraneum a Deo, ſed quòd ſit talis ſicut exiuit à Deo in ſui creatione ſine macula, ſine infectione, & ſine aliqua mala inclinatione; ideo quicquid anima addidit per ſe in ſeipſa poſtquam creata eſt uſque ad exitum corporis cōuerſando cum creaturis quod Deo contrariatur, neceſſe eſt, quòd totum illud purgetur, & remoueatur. Et ideo quia anima amat carnem, & res corporales amore inordinato, & plusquam debent, & per conſequens imbibitur tali amori, & delectationi; ideo neceſſe eſt, quòd antequam uniatur cum Deo ultima, & completa unione, quòd purgetur, & purificetur completa purificatione, ut nihil remaneat de extraneo. Item etiam quia culpæ debetur completa punitio, ut iam declaratū eſt; *Cap præcedenti.* ideo anima quæ non portauit debitam punitionem pro peccatis ſuis, neceſſe eſt quod puniatur; quia hoc exigit iuſtitia Dei antequam ſit digna habere conſortium cum Deo, quia ſine debita ſatisfactione anima non debet ſaluari. Et quia anima quæ exit de corpore, exit de curia miſericordiæ, & cadit in curiam puræ iuſtitiæ Dei, ideo neceſſe eſt, quòd ipſa puniatur poſt hanc uitam ſecundum rigorem, & ſtrenuitatem diuinæ iuſtitiæ. Et quia diuina iuſtitia eſt ſumma, quia non poteſt cogitari maior, & ſic iudex iuſtiſſimus

mus eſt ſummè punitiuus malorum, quia in ſummo odio habet malum; ideo ſequitur, quòd mala quæ punit Deus poſt hanc uitam per ſuam iuſtitiam, punit tantą punitione, qua non poteſt cogitari maior, & cum tanto rigore, & ſeueritate; quod nemo poteſt excogitare; & ideo anima quæ non ſuſtinuit pœnas debitas in corpore, dum erat in curia miſericordiæ Dei, poſtquam incidit in manu iuſtitiæ, punietur tanta punitione, quòd nemo poteſt cogitare. Et ideo ſequitur, quòd tam propter purgationem, quàm propter punitionem, neceſſe eſt locum eſſe aliquem purgatorii, & punitiuum animarum non æternaliter, ſed temporaliter. Et quia ſicut in hoc mundo anima, dum eſt in corpore, purgatur per afflictionem, & tribulationem, & hoc ſimul cum amore Chriſti; ita etiam oportet, quòd amor Chriſti exiſtens in anima, & tribulatio purgetur ipſam animam a reliquiis peccatorum. Et ideo oportet, quòd ſit aliqua res afflictiua, & doloroſa in qua anima purganda tantū ſentiat de dolore, quantum ſenſit de delectatione extranea contra Deum; & quòd tantum penetret in uiſceribus & medullis animæ, quantum amor mundanorum penetrauerat in medullis animæ. Et quia purgatio fit per contrarium, unde anima non indiget purgari, niſi ab amore rerum mundanarum; qui penetrauerat animam per delectationem, quia per talem amorem extraneum anima eſt diſſimilis Deo; ideo ſecundum quòd amor rerum mundanarum magis penetrauit in anima, & in medullis eius, ſecundum hoc difficilius purgabitur. Iſta autem purgatio, & punitio neceſſe eſt, quòd fiat per ignem materialem, ut iam declaratum fuit de æterna iuſtitia. Sic ergo amor Chriſti exiſtens in anima, excitatus, & adiutus a tribulatione ignis, & dolore ſenſibili, purgabit ipſam ſicut aurum purgatur in igne, & completa purgatione, anima nullum dolorem ſentiet, quia nihil habebit de extraneo, nec de cremabili. Melius igitur eſt homini purgare peccata ſua, & ſuſtinere pœnam debitam

Neceſſe eſt eſſe Purgatorium.

Cap. 301.

Cap. 214.

Melius eſt hic, quàm alibi ſatiſfacere.

pro peccatis ſuis hic dum uiuit in corpore, quàm quòd purgetur, & puniatur in alio mũdo per rigorem diuinæ iuſtitiæ, quia neceſſe eſt, quòd uel hic puniantur peccata uoluntariè per pœnitentiam, & per ſacramenta, & tribulationes, uel in alio mundo per iuſtitiam Dei, quia peccatum non poteſt remanere impunitum, & oportebit quòd æternaliter, uel temporaliter puniatu.: æternaliter in inferno, temporaliter in hoc mundo, uel in loco purgatorii. Si ergo neceſſe eſt, quòd homo portet pœnam debitam pro peccatis commiſſis poſt baptiſmum uel in hoc mundo, uel in alio, ſed aliter hic, & aliter ibi. Quamuis etiam ipſæ animæ recedant à corpore cum reliquiis peccatorum; attamen omnia illa quæ ualebant pro eis hic dum uiuebant in corpore, ualent etiam ſi fiãt pro eis poſt deceſſum. Ad ſatisfaciendum uerò pro eis ad complendam iuſtitiam diuinam; ualent omnia quæ pro eis per alios fiunt qui uiuunt, ſed non tantum quantum ualuiſſent ſi facta fuiſſent per ſeipſos. Quia enim ſunt membra Chriſti, ideo poſſunt ſuſcipere influ etiam à paſſione Chriſti, & à membris Chriſti; quia tam illæ animæ, quàm homines Chriſtiani uiuentes, ſunt unum corpus, & ſunt membra unius capitis, & ideo poſſunt ſe iuuare adinuicem, & ideo membra Chriſti uiuentia, ſcilicet Chriſtiani uiuentes pro ſuorum amicorum peccatis poſſunt ſatisfacere, ſi faciant illa quæ poſſunt ualere ad ſatisfaciendum pro culpis, quia hoc non derogat diuinæ iuſtitiæ. Quamuis ergo animæ non poſſunt ſeipſas iuuare, attamen poſſunt per alios amicos perſolui, quoniam licet puniantur per iuſtitiam Dei, tamen ſunt in amicitia Dei, & in eius amore; & ideo quicquid fit pro eis, Deus acceptat, & recompenſat pro debito quod ipſi debent.

Quòd eis proſunt ſuffragia.

Quæ ſunt illa quæ poßunt inducere hominem lapſum, vt currat ad ſacramentum pœnitentiæ uoluntariæ. Cap. CCCI.

QVoniam autem homo lapſus poſt baptiſmum non poteſt ſaluari niſi per pœnitentiam voluntariam, & homo ratione ſuæ libertatis non poteſt cogi ad pœnitentiã, quia etiam nihil proficeret niſi uoluntariè curtat ad penitentiam;& quanto magis uoluntariè currit, tanto magis ei proficit; ideo eſt utile ualde congregare omnia ſimul quę poſſunt hominem inducere ad pęnitentiam, quia ipſa peccata refugiunt pęnitentiam,& ei reſiſtunt.

Primum autem quod inducit hominem ad pœnitentiam eſt, quia ſummè placet Deo, quia Deus ſolum habet odio peccata,& nihil aliud, quia nihil contrariatur ſibi niſi peccatum, nec eſt ſibi rebelle; & ideo ſequitur neceſſario, quòd ille ſummè placet Deo, qui toto ore, toto corde, & toto opere impugnat peccatum, & deſtruit inq̃tum in eo eſt, q̃a deſtruit, & impugnat verũ inimicum Dei, ſicut ſummè placet homini ille, qui deſtruit, & impugnat eius inimicum capitalem,& maximè placeret Regi miles aliquis qui occideret eius inimicum capitalem propter amorem Regis. Si ergo homo per pęnitentiam habeat odio totis uiribus ſuis peccatum,& ei diſpliceat propter hoc, quia eſt contra Deum,& ipſum accuſet ore, opere,& corde,& perſequatur ipſum,& expellat ipſum a ſe, eo quia eſt contra Deum, neceſſe eſt, quòd talis ſummè Deo placeat. Et ideo ipſa pœnitentia eſt ſacrificium acceptabile Deo, immo nullum ſacrificium magis placet Deo, quàm quod homo offert de ſuis propriis actibus, immo hoc eſt primum ſacrificium, quod homo debet offerre Deo de ſeipſo. Et ideo ſtatim Deus adiuuat hominem ſi ipſe quærat adiutorium a Deo contra inimi-

inimic im Chriſti, quod nunquam ſibi negat, ſi in ueritate poſtulat. Quomodo enim Deus denegaret alicui auxilium, qui uult impugnare inimicum ſuum capitale, qui eſt peccatum. Immo armabit ipſum armis ſuis. Vnde licet peccatum ſit inimicus Dei, tamen Deus non deſtruit ipſum, niſi homo conſentiat, & uelit, quia uoluntariè recepit eum, & ideo non poteſt exire niſi uoluntariè dimittat ipſum; & ideo neceſſe eſt ſi debet exire, quòd uoluntariè expellat ipſum de ſe. Item homo etiam non ſolum placet Deo, ſed etiam omnibus amicis Dei, qui ſummè gaudent de hoc. Et ſic homo ſimul acquirit amicitiam Dei, & omnium amicorum ſuorum. Melius eſt enim habere amicitiam Dei, & omnium amicorum ſuorum, quàm habere amicitiam peccati, & inimicitiam Dei, quia peccatum eſt ſumma turpitudo, ſumma deformitas, & malitia, & odibile in ſummo, & nullo modo amabile, & Deus eſt ſummè bonus, ſummè amabilis, & nullo modo odibilis. Et ſic maxima differentia eſt inter Deum, & peccatum. Et etiam ſummè placet Deo pœnitentia, quia per ipſam homo ſaluatur, & reſtauratur, qui erat deperditus in æternum per ſeipſum, & ideo Deus gaudet in eo, quòd ſua creatura, & opus ſuum quod perdiderat, ſaluetur. Et etiam omnes amici ſui ſummè gaudent de hoc, quia ſunt boni, & lætãtur de bono, ſicut diaboli ſunt mali, & gaudent de malo. Sic ergo propter tantum placitum, & tantam complacentiam, quam Deus habet, & omnes amici eius in pœnitentia, debet homo totis uiribus conari, vt ad pœnitentiam feſtinet pro peccatis ſuis.

Aliud inductiuum ad pœnitentiam.

Item aliud quod poteſt incitare, & inducere hominem ad pœnitentiam, eſt uiſio Dei, quia Deus uidet hominis uoluntatem, & uidet qualiter homo tenet in domo ſua, ſcilicet in corde ſuo, quod melius, & nobilius membrum eſt in hominis, in ſecreto Dei inimicum capitalem, & illud quod Deus habet ſummè odio, & quod Deo ſummè

...nè diſplicet; & non ſolùm tenet, ſed defendit, nutrit, & abſcōdit, atque augmentat, & inducit ipſum in domum ſuam uoluntariè, immo non in domum propriam, ſed in domum Dei, quia cor de uera iuſtitia eſt habitaculum Dei, & pertinet Deo. Etiam homo, quod peius eſt, fecit ipſum inimicum, quia ante nō erat, & cogitat ſemper quomodo poterit multiplicare ipſum. Omnia iſta Deus uidet. Debet ergo homo in ſummo timere, quod ſcilicet teneat in ſeipſo inimicum Dei, & quòd cuſtodiat, & defendat, atque nutriat ipſum ipſo uidente, præſente, & ſciente, inimicum ſui Creatoris, Redemptoris, atque iudicis. Quis enim eſſet auſus tenere, cuſtodire, atque nutrire in regno Regis inimicum Regis capitalem, Rege præſente, uidente, & ſciente? Nonne ille faceret Regi magnam contumeliam, & offenſam, atque iniuriam? Nonne etiam ille meretur a Rege magnam uindictam? Immo etiam quis eſſet auſus cogitare, ſeu in animo proponere inimicum Regis uelle hoſpitare in domo ſua Rege ſciente, talem cogitationem, ſeu tale propoſitum? Et quis eſſet auſus intrare domum Regis, & portare Regis inimicum depictum ante faciem Regis? Et quis eſſet auſus recipere bona a Rege, & uiuere de bonis Regis, & ſuum inimicum capitalem in domo ſua hoſpitare, & defendere ipſo ſciente? Credo, quòd nullus eſſet ita auſus. Ergo poſtquam homo ſcit, & cognoſcit, quòd peccatum, quod ipſe tenet in corde ſuo eſt inimicus Dei capitalis, & quòd Deus hoc uidet, & cognoſcit, & quòd ſcit, ſi ipſum non expellit, ſtatim de corde ſuo, tunc facit Deo maximam iniuriam, & offenſam, & contumeliam, quia reputat eum uel impotentem, uel ſcientem, uel fatuum. Nonne ille ſtat in maximo periculo abſque fallo? Quia timor eſt ſummè timēdum, niſi homo ſtatim ipſum a ſe expellat, quòd Deus faciat uindictam, & oſtendat ſuam potentiam, ſcientiam, & iuſtitiam, & præcipitaret ipſum cum inimico ſuo in profundum inferni, immo mirum eſt, &

ſuper

ſuper omnia mirabilia, quomodo Deus ſuſtinet tanto tempore inimicos ſuos mortales. Et qui hoc non ſentit periculum, neque timet, amiſit intellectum, & rationę caret; & merito fatuus reputabitur, maximè in tempore ultionis. Et in iſto apparet Dei immenſa clementia, & bonitas ſic ſuſtinere, nutrire, & defendere a diabolo ſuos inimicos, & ſuorum inimicorum zelatores, atque defenſores. Nam non poſſet maior bonitas excogitari. Et ex hoc apparet, quod Deus non uult hominem perire, ſed expectat ipſum ad pœnitentiam, ſed ut ſaluetur parcit, nec poteſt eſſe alia cauſa, quàm quòd ſi homo nõ uenerit ad pęnitentiam tandiu expectatus, quòd ex tunc maiorem uindictam, & indignationẽ Dei incurrat, quia ingratus eſt Deo; & contemnit illam in immenſam bonitatem Dei. Debet igitur homo ad uitandum tantum arduum, & magnum periculum in quo continuè exiſtit, & propter tantam bonitatem, & expectationem Dei currere ad pœnitentiam, & ſubito expellere a ſe inimicum Dei & ſuum, ne ſubito ſuper eum ueniat ira Dei, & uindicta, quibus ipſe poterit perdere corpus, & animam propter ingratitudinem, & contemptum Dei.

Aliud incitatiuum ad pœnitentiam.

Pręterea aliud eſt qđ dẽt hominem incitare, ut currat ad pœnitentiam, ſcilicet iuſta punitio peccati. Vnde iã probatum eſt, & impoſſibile aliter eſſe, quoniam omnia facta, & uerba, & cogitationes hominis iudicentur, & recipiant debitam remunerationem boni, uel mali: & ideo de neceſſitate omnia opera hominis mala, & cogitationes malę, & omnia peccata, oportet ꝙ puniantur, quia non poſſunt remanere impunita; & ideo ſi non puniantur in hoc mũdo, oportet ꝙ in alio mundo punianẽ per iuſtitiã debitã. Et iõ bonitas Dei ordinauit, ꝙ peccata hic ꝑ pęnitentiã puniantur, & cõſtituit ſuos iudices in hoc mundo loco ſui qui iudicent & corrigant peccata, & puniãt, ut in hoc mundo fiat iudiciũ de ipſis, ne ſi reſeruẽtur in alio mundo iudicẽtur ad condemnationẽ ęternã.

Et ideo ſi homo non uult in hoc mundo facere pœnitentiam, & iudicium de peccatis ſuis, neceſſe eſt, quòd poſt hanc uitam ęternaliter puniatur. Item etiam declaratum eſt in cap. de ęterna iuſtitia, quot & quanta mala incurret aīa ſi non ſaluetur, quia aīa eſt immortalis, & ergo bene, uel male habebit in æternum. Debet ergo homo currere ad pęnitentiam, ut euadat triſtitiam ęternā, & pœnā infinitam, in quam de neceſſitate incidit ſi non fecerit pęnitentiam. Si ergo homo non uult uenire ad iudicium in alio mundo, ueniat hic ad iudicium ſecretum uoluntariè coram iudice a Deo ordinato, & confiteatur peccata ſua, & accuſet ſeipſum in ueritate coram eo, & ſic euadet iudicium damnationis.

Aliud inductiuum ad pęnitentiam.

Præterea aliud quod debet hominem incitare ad pęnitentiam, eſt certitudo, & infallibilitas mortis, & incertitudo ipſius horæ mortis. Nam non eſt in alicuius poteſtate prolungare unam horam uitæ, quia uita hominis ſtat in manu alterius, ſcilicet Dei. Si ergo homo eſt incertus de hora, quomodo audet remanere in tanto periculo, per quod poteſt incurrere ęternam pęnam, & triſtitiā infinitam? Quum ergo homo tam faciliter poteſt euitare tanta pericula, quæ finem non habent per pęnitentiā, quod tam faciliter fit, quia uolendo, & loquendo. Quid enim facilius, quàm uelle & loqui. Ibi enim nullus labor eſt, nulla fatigatio. Volendo enim, & loquendo coram iudice, peccatum deſtruitur, & remittitur ęterna pęna, & homo euadit triſtitiam, quæ finem non habet. Eſt igitur homo ſtultiſſimus, qui uoluntariè uult ſtare in tanto periculo, quo magis non poteſt excogitari, quum poſſit ipſum uitare tam faciliter, quod non poterit facilius cogitari, & non eſt ſecurus de die craſtina, & non poteſt prolungare uitam ſuam ad unam horam.

Aliud inductiuum ad pęnitentiam.

Item aliud etiam quod debet ſummè inducere hominem ad pęnitentiam, eſt Chriſti ſanguis, qui effuſus eſt

pro peccatis totius mundi. Vnde mors Chriſti ſuperat omnia peccata, quæ fieri poſſunt, ut declaratum eſt; & ideo clamat ſanguis Chriſti ad omnes peccatores, ut ueniant ad pœnitentiam, & recipiant uirtutem, & influentiam eius, quia non eſt effuſus niſi ad lauandum peccata. Et ideo qui contemnit ſanguinem Chriſti, & non uult lauare peccata ſua in ſanguine eius dũ uiuit in hoc mundo, neceſſe eſt, ꝙ damnetur: & maximè chriſtianus, qui emptus eſt ſemel pretio ſanguinis Chriſti, damnabitur ſine comparatione plus quàm omnes alii, quia contemnit ſanguinem tam pretioſum. Quicunq; igitur uult fugere pœnas æternas, & peruenire ad gaudia æterna, dum adhuc uacat, & in hoc corpore uiuit, & poteſt facere pęnitentiam, currere debet ad ſacramentum pœnitentiæ, ut in perpetuum uiuat. Conari igitur debet homo, dum tempus habet, ut expellat de ſeipſo, & de domo ſua inimicum ſuum capitalem, & mortalem, & inimicũ ſui Creatoris, & factoris, & omnium creaturarum. ſ. ipſum peccatum ne inueniatur in eo in morte, quia cum eo iudicabitur ad ignem ęternum, & peribit in ęternum. Qualiter poteſt homo tolerare in ſuo horto, in ſua domo, in ſua camera, & in ſuo corpore inimicum capitalem? Et ſi non poteſt ſuſtinere, quomodo poteſt tunc inimicum ſuum, & Chriſti, & omnis creaturæ Dei in ſecreto cordis ſui abſcondere per unum momentum, & nõ ſolum tolerare, ſed quod peius eſt diligere, & amare tandiu. Tandiu enim homo tacet peccatum in corde ſuo, quandiu non habet ipſum odio. Et quomodo poterit diligere peccatum, per quod perdit ęterna, & infinita bona, & acquirit æterna, & infinita tormenta, & mala per quod perdit æternum, & infinitum gaudium, & incurrit æternã triſtitiã? Quõ põt homo tenere peccatũ, & diligere, pro quo oportuit Deũ incarnari, & turpiſſima morte mori? Quõ põt hõ ſeipsũ ſuſtinere eẽ malũ, ꝗ nõ põt, nec uult ſuſtinere alias res ſuas eſſe malas, nec corruptas, nec maculatas. Quõ põt ſuſtinere ſeipsũ eſſe

malũ, q̃ oẽs alias res uult hẽre bonas, bonã domũ, ueſtẽ bonã, uxorem bonã, & filios bonos. Qũo igitur non iudicaretur homo iſte, nec condemnaretur iuſtè, qui contemnit ſanguinem filii Dei, & ſeipſum, & refutat mortem tam amaram Chriſti; & pro nullo reputat, & qui dimittit maxima bona, & ęterna, & quærit uilia, & tranſitoria; qui quærit terrena & dimittit cœleſtia, qui quærit aliena bona, & extranea, & dimittit propria bona. Quid enim peius, ſeu turpius, quàm quòd homo q̃ habet animam immortalem, ponat ſpem ſuam in re tranſitoria, & mortali, ac corruptibili, & in re uiuente per momentum? Cur etiam non iudicaretur iſte homo iuſtiſſimè, qui tantum diligens eſt, & tantum laborat in rebus extra ſe, & eſt negligentiſſimus intra ſe, & ſeipſum dimittit perire, qui reparat ea q̃ ſunt extra ſe, & quæ intra ſe ſunt relinquit, qui pulchrè ordinat ea q̃ ſunt extra, & q̃ ſunt intra dimittit inordinata, q̃ eſt diligẽtiſſimus ad corrigendum defectus aliarũ rerũ, & diſponit omnia rectè, & perfectè, ſed eſt negligentiſſimus emẽdare proprios defectus, qui vult ꝙ omnia alia reddãt debitum, & iuſtitiã ei, & ipſe ſibimetipſi nõ reddit debitũ, neq; iuſtitiã, qui vult ꝙ omnia ſibi proficiant, & nulla noceãt, & ipſemet ſibi nõ vult proficere, ſed nocere; & ſeipſum continuè deſtruere, qui tm̃ laborat circa alias res, ꝙ ſeipſum negligit, qui tm̃ ſtudet, vt alias res cognoſcat perfectè, & ſeipſum nõ curat cognoſcere, qui eſt ſuper omnia alia, & ꝓꝑ quẽ facta ſunt omnia? Cogitet ergo hõ, ꝙ ſicut ipſe facit de rebus ſibi ſubiectis. ſ. quãdo ſunt inutiles, turpes, & maculatè, ꝙ illas deſtruit, & mittit in ignẽ, vel extra domũ, & extra viſum, & ſicut hõ refutat oẽs res extra ſe, q̃ ſunt uiles, & corruptæ, ſic ẽt ille, qui eſt ſupra nos, refutabit nos ſi fuerimus uiles, turpes, & corrupti. Sicut. n. ipſe hõ vult habere res pulchras, pretioſas, & honeſtas pro ſe, & etiã mundas, & nõ maculatas deſiderat, ita ille, qui eſt ſupra nos, quũ ſit nobilior, mundior, & pretioſior ſine comparatione uult habere ꝓ ſe res pretioſas, mundas, & immaculatas:

culatas: nã quanto aliquis eſt glorioſior, & dignior, tãto debent omnia q̃ ipſum cõcernunt eſſe glorioſiora, & digniora. Currat igitur homo ad pnĩam, & lauet peccata ſua, ut ſit purus, ſincerus, & mundus in conſcientia, quã Deus diligit ſuper omnem mũditiam, quia eſt ſua habitatio, & timeat futuram ſententiam quam audient illi qui erunt immundi, & maculati. Nam illorum habitatio, conuerſatio, & ſocietas erit cum immundiſſimis, & deformiſſimis diabolis, quorum aſpectus omnem pœnam huius mundi ſuperat, & excedit; & illius conuerſationis non erit finis.

Quintum ſacramentum eſt extrema unctio, & eſt ultimũ medicamentum in quo datur gratia, per quam homo de lapſu reparatus, exiens de hac uita, & tendens, & tranſiens ad finalem gratiam hic, & finalem gloriam in alia uita diſponitur & præparatur ad ſanctam ſanitatem, & ſpiritualem uigorem, & etiam deſtruit peccata uenialia, & curat infirmitatem, & languorem, ſeu debilitatem ſpiritualem relictam ex peccato, & alleuiat infirmitatem corporalem, ſi infirmo expediat. Cap. CCCII.

QVoniam autem neceſſe eſt hominem mori, & exire de hac vita, & quia anima eſt ordinata finaliter ad ęternam gloriam quã habebit amando Deum toto corde, & adhærendo ei per uoluntatem totaliter, & recedendo totaliter a malo, & inordinato amore, & quia anima exiſtens in carne corrupta, trahitur a carne multoties, & inclinatur ad eam, quia habet uiuere cum ea, & ideo anima grauatur, & inficitur, onerata, & incurrit peccata uenialia uelit nolit, & aliqualiter maculatur, & impeditur, ne totaliter poſſit tendere in Deum per amorem; ideo quia anima debet tranſire de uno ſtatu in alium, oportet quòd uadat immediatè ad Deum, uel ad purgato-

rium; & ideo ſequitur, ꝙ indiget nouo uigore ad fortiter amandum Deum, & ad totaliter ſe uniendum cum Deo per amorem, & ideo indiget noua gratia, & adiutorio nouo ad feliciter, & celeriter euolandum ad Deum per totalem deuotionem ſurſum tendendo ut totaliter ipſa eleuetur in Deum, & etiam ſi uadat ad ignem Purgatorii ad purgandum, indiget uigorari, ut facilius ſuſtineat dolorem ignis, donec ſit purgata. Vnde duo ſunt qui poſſunt animam impedire, & aggrauare, ut non ſit faciliter apta ad uolandum ad Deum. Vnum eſt quædam debilitas derelicta ex peccato, quamuis enim anima ſit purgata a peccato mortali, attamen remanet quædam debilitas in ea, & quædam infirmitas ſpiritualis, ſicut in infirmitate corporali, quæ quamuis ſit curata, adhuc remanet quædam debilitas in corpore. Aliud autem quod aggrauat animam, & trahit eam deorſum, & aliqualiter retrahit eam a Deo, eſt peccatum ueniale, quia omnis culpa ſiue mortalis, ſiue uenialis, elõgat animam a Deo, ſed culpa mortalis totaliter elongat, & culpa uenialis minorat, & diminuit amorem. Et ideo indiget anima, ut nullam culpam ſentiat, ut totaliter euolat ad Deum. Et quia per ſacramenta uiſibilia debet ipſa anima curari, ſatiari, & refici, & recipere gratiam, ordinatum fuit, & inſtitutum ſacramentum extremæ unctionis ad animam perficiendam, & ſanandam ab omni macula, & debilitate ſpirituali, in quo fiet ei remiſſio omnis peccati uenialis quo ad culpam, ſed non quo ad pœnam, ut ipſa anima exonerata a culpis uenialibus, & aliis ſequelis quæ deprimunt animam deorſum uelocius, facilius, & expeditius euolet, & tranſeat ad cœlum, & conſequatur ſalutem ęternæ iocunditatis, & hoc per deuotionem leuantem eam ſurſum, & per cõuerſionem mentis ad Deum, quod quidem ſacramentum fit per medicamenti corporalis modum, ſicut ſacramentum baptiſmi fit per modum ablutionis corporis. Sicut autem aliis ſacramentis per uiſibile ſignificatur inuiſibile, per illud quod uide-

Duo impediunt animam ne euolet.

Vnctio datur ad ſanandum ab omni macula & debilitate ſpirituali.

mus exterius, ſignificatur illud inuiſibile, quod fit interius in anima, ita & in iſto ſacramento. Vnde in iſto ſacramento extremo uiſibile, quod fit, & apparet exterius, eſt unctio olei conſecrati per modum medicationis corporalis in ſeptē partibus corporis determinatis. ſ. in oculis, in auribus, in naribus, in manibus, in labiis, in pedibus, & in lumbis, & hoc fit ſimul cum uerbis deprecationis, & datur ſolum adultis, & poſtulantibus, & ſolum in periculo mortis. Et quia in hoc ſacramento uiſibile proportionatur inuiſibili, ideo conſiderandum eſt qualiter in hoc ſacramento fiat talis proportio. Sicut enim exterius fit quædam medicatio in corpore per modum medicationis, & unctionis cum oleo; quod eſt curatiuū uulnerum, ita ſignificatur, quòd interius ipſa anima curatur per gratiam Dei quæ ei datur, & iungitur ut facilius tranſeat ad cœlum. Et quia anima contrahit infirmitates ſpirituales in corpore, & peccata uenialia, & ſpecialiter per illas partes ſupradictas offendendo Deum in quibus eſt radix firmitatis ſpiritualis, ideo fit unctio in illis ſeptem locis ſupradictis, ad ſignificandum, ꝙ ipſa anima diſponitur, & præparatur per hoc ſacramentum ad plenitudinem ſanitatis per dilectionem, & diſcretionem, & curationem omnium peccatorum, quæ per illas ſeptē partes committuntur. Item in hoc ſacramento eſt oleū ſimplex, & non mixtum, ſicut in baptiſmo. & confirmatione criſma, ad ſignificandum, ꝙ ſicut oleum eſt linitiuum, & de ſe ſignificat ſanitatem, ꝙ per illud ſacramētum conſcientia hominis fit munda totaliter, ut nulla culpa remaneat in ea, & hoc per gratiam quæ datur. Et ideo non admiſcetur balſamum cum oleo, ſicut in confirmatione, quia confirmatio datur ad augmentandum, & pugnandum publicè, & ad conuerſandum inter alios homines, ubi requiritur odor bonæ famæ, quod ſignificatur per balſamum, ſed hoc in exitu, ſiue tranſitu ad cœlum, ſufficit, & requiritur nitida & munda conſcientia, quæ ſignificatur per oleum ſimplex ratione nitiditatis

Quare hoc ſacramentum detur in quinque ſenſibus.

Materia unctionis.

Datur in exitu.

ſuæ ſecundum quam iudicat iudex cœleſtis. Item per iſtud ſacramentum fit curatio a peccatis uenialibus, & hoc per gratiam leuantem animam ſurſum per deuotionem; & ideo non datur paruulis, qui non peccant uenialiter, nec poſſunt habere deuotionem leuantem ſurſum; quæ curat peccata uenialia. Itē etiam quia in iſto ſacramento requiritur deuotio ſurſum leuans animā; ideo non debet dari niſi poſtulantibus, qui per deuotionem eleuantur. Item etiam non datur niſi infirmis, quia hoc ſacramentum non datur niſi per modum curationis corporalis, quæ ſignificat ſpiritualem curationem; & ideo ſi non eſſet infirmitas corporalis, non eſſet correſpondentia. Vnde quamuis per talem in unctionem non curetur infirmitas corporalis, non eſt propter hoc falſum ſignum, quia talis unctio non datur ad curationem corporalem, ſed ad ſignificandum curationem ſpiritualem, ita quòd ſignificatur, quòd ſicut exterius in corpore datur unctio corporalis ipſi corpori exiſtenti infirmo; ita ſimiliter datur intus unctio ſpiritualis ipſi animæ exiſtenti infirmæ. Et ideo talis curatio ſemper fit quæ ſignificatur, ſed corporalis non fit niſi per accidens aliquando. Vnde quia illud ſacramentum non fit niſi ad eleuandum animam ad Deum per deuotionem, in qua anima recipit uigorem, & alleuiatur, & tranquillatur, & lætificatur, & quia anima regit corpus, immo multotiēs fit repreſſio moleſtiarum corporalium, quia alleuiatis moleſtiis animæ, alleuiantur ſæpe moleſtiæ corporis. Et ideo licet iſtud ſacramentum non ſit principaliter inſtitutum ad curationem infirmitatis corporalis, ſed peccati uenialis, quia peccatum mortale eſt magis mors, quàm infirmitas; & pœnitentia quę deſtruit ipſum, eſt magis ſuſcitatio, quàm medicatio, attamen per accidens ualet ad curationem, & alleuiationem infirmitatis corporalis, & hoc tolerando quodammodo animam quę regit corpus ipſam ſanando, & uigilando in bono, & exorādo in malo, & hæc fit quando infirmo magis expedit uiuere ad cumu-

Paruulis non datur.

Datur ſolū infirmis.

Sæpius curat infirmitatem corporalem.

cumulandum magis merita. Sicut enim ſpiritus triſtis exſiccat, & conſumit corpus; ita anima læta uiuificat corpus, & releuat a doloribus ſuis. Et ſic apparet magna differentia inter iſtud ſacramentum, & confirmationem, quæ fit ſimiliter per unctionem, quia confirmatio præparat, & diſponit animam ad melius agonizandum, & pugnandum contra hoſtes uiſibiles, ſed extrema unctio ad celerius tranſeundum, ad uolandum ad cœlum, & ad regnum cœlorum, licet etiam diſponat animam ad fortius reſiſtendum contra inimicos ſpirituales, & inuiſibiles, ſcilicet diabolos. Item etiam quia confirmatio conficitur in balſamo, ſed iſtud in ſolo oleo. Item etiam quia in forma uerborum eſt differentia. Nam ſacramentum confirmationis fit cum verbis indicatiuis, ſed iſtud fit cum uerbis deprecatiuis: & per hoc etiam differt ab aliis ſacramentis præcedentibus, quæ fiunt in forma indicatiua. Vnde in iſto ſacramento magis conuenit uerbis deprecatiuis uti, quam indicatiuis propter multa. Primo, quia ſuſcipiens hoc ſacramentum eſt deſtitutus propriis uiribus, quare indiget ſubleuari per deprecationem. Secundo, quia anima curatur per deuotionem, & eleuationem ſurſum ad ſpiritualia, quæ eſt propria curatio peccati uenialis, quod deorſum trahit: & ideo quia illud quod ſupra omnia excitat animam, ad hoc eſt deprecatio, & oratio; ideo conuenit modus deprecatiuus. Tertio, quia hoc ſacramentum datur recedentibus ab aliis Chriſtianis, & in manus ſolius Dei requieſcunt, unde Deo anima commendatur per deprecationem, & ipſa ei committitur. Quamuis autem ad ſacramentum non detur in mō indicatiuo, ſed deprecatiuo, tamen de ſe hēt certitudinem, ita ꝙ ſemper cōfertur qđ ſignificatur per tale ſacramentum, & per illa uerba deprecatiua, niſi fuerit impedimentum in parte recipientis; & hoc ſi habeat fictionem in ſe, & non credat. Item etiam differētia, quia confirmatio fit in fronte, iſtud fit in ſeptem partibus corporis. Item differentia, quia confirmatio fit tempore

Differentia inter confirmationem, & extremã unctionem.

In extrema unctione utimur uerbis deprecatiuis.

ſanitatis, hæc autem fit in tempore infirmitatis. Item confirmatio nõ ſolum datur adultis, ſed etiam paruulis, extrema unctio ſolum datur adultis.

Sextum ſacramentum eſt ordo per quod datur, & committitur perſonis certis auctoritas ſpiritualis, & poteſtas intellectualis indelebilis, & permanens diſpenſandi, & miniſtrandi ſacramenta ſalutis nomine Chriſti, & uice omnibus hominibus. Cap. CCCIII.

QVoniam autem dictum eſt de quinque ſacramentis, quæ ſunt ordinata ad dandum uitam ſpiritualem omnibus lapſis, & perditis ac mortuis, & oſtenſum eſt, qualiter baptiſmus regenerat, & releuat a primo lapſu, confirmatio corroborat ad pugnam, Euchariſtia nutrit, pœnitentia iterum releuat a ſecundo lapſu ſi contingat, extrema unctio purgat totaliter a peccatis uenialibus, & ſatiat, & uigorat, & præparat, ut homo ſit aptus ire ad regnum cœlorum: & ſic iſta quinque ſacramenta ſunt neceſſaria cuilibet homini, ut recipiat ipſa, ſi uult ſaluari, uel ſaltem aliqua ſunt neceſſaria omnino, aliqua conuenientia, & utilia, & nõ ſemper neceſſaria. Sicut autem iſta ſacramenta ſunt neceſſaria omnibus hominibus lapſis, ut ſuſcipiant ea, ita neceſſe eſt ꝙ ſint aliqui homines qui habeant poteſtatem, ſeu officium dandi, & miniſtrandi ipſa ſacramenta. Et quia omnia ſacramenta ſunt Chriſti, & ab ipſo totam habent uirtutem; ideo oportet quòd talis auctoritas, ſeu officium miniſtrandi, detur a Chriſto, cuius ſunt ſacramenta, quia nullus poteſt miniſtrare, neque diſpenſare res alicuius domini, niſi de licentia, & auctoritate domini, cuius hæc ſunt; nec haberet uigorem quicquid aliter factum eſſet. Sic ergo neceſſe eſt, quòd auctoritas, ſeu officium dandi, & miniſtrandi ipſa ſacramenta, committatur, & detur ſpecialiter

ter aliquibus perſonis ſpecialibus, omnibus uerò non indifferenter. Sicut ergo Christus ordinauit ipſa ſacramenta, ut homines ſuſcipiant ea; ita neceſſe eſt, quòd ordinet homines, & perſonas, qui miniſtrent ipſa ſacramenta. Et ſic neceſſaria eſt poteſtas in terra in hominibus diſtribuendi ſacramenta in nomine Chriſti: & ſic duo ſunt neceſſaria hominibus in terra uiuentibus. Primum eſt ipſa gratia, per quam regenerantur, & perficiuntur, ut ſint apti intrare regnum coelorum. Et quia iſta gratia datur per ſacramenta uiſibilia, ideò eſt neceſſarium ſecundū.ſ. auctoritas, ſeu officium adminiſtrandi ipſa ſacramenta, & in iſto eſt totum complementum ſalutis hominum. Sicut enim in generatione hominis concurrunt homo & Deus, ita quòd homo adminiſtrat corpus, & Deus creat ipſam animam, & ſic inſimul concurrunt ad generationem hominis, ita conformiter ad regenerandum, & reparandum hominem per ſacramenta, quæ ſunt res uiſibiles, & corporales, debent concurrere homo & Deus; ut.ſ. homo adminiſtret ſacramentum corporale, & uiſibile; & Deus creet ipſam gratiam, quia ſacramentum eſt ſicut corpus, & gratia eſt ſicut anima. Et ideo ſicut in generatione hominis, homo adminiſtrat totum illud quod corporale eſt, & uiſibile, & Deus creat totum illud quod eſt ſpirituale, & inuiſibile.ſ. ipſam animam rationalem, ita in regeneratione, & reformatione hominis, homo adminiſtrat totum illud quod eſt corporale, & uiſibile.ſ. ipſum ſacramentum; & Deus creat totum illud quod eſt inuiſibile.ſ. ipſam gratiam; ita quod ſicut homo generatur ab homine p miniſterium corporis quaſi per quoddam officium a Deo ordinatum, ita conformiter homo regeneratur ab homine per miniſterium corporale quaſi p quoddā officium a Deo ordinatum. Et ſicut poteſtas miniſtrādi corpus data eſt homini; ſed poteſtas creandi animam non potuit dari homini, quia ſoli Deo conuenit, ita poteſtas miniſtrandi ſacramētum uiſibile, debuit dari homini, ſed poteſtas creandi, & dādi gratiā, non

Duo ſunt hominibus [illegible] ri

non potuit dari, nec communicari homini: quia ſolum Chriſto conuenit, inquantum Deus eſt. Sic ergo conuenientiſſimum eſt, ut officium, ſeu poteſtas adminiſtrandi ſacramenta corporalia, & uiſibilia, communicatur ipſis hominibus. Et etiam quia maior unitas, & amor generatur inter homines propter hoc quòd unus generatur ab alio, quàm ꝙ quilibet totaliter fieret a Deo, ita ſimiliter maior unitas, & maior dilectio generatur inter homines ſi unus regeneratur ab alio inſtrumentaliter, & recipiat ſacramentum ab alio, in quo recipit uitam ſpiritualem a Chriſto. Et ideo quia uita ſpiritualis conſiſtit in charitate, & unitate; ideo conuenientiſſime debuit ordinari ut homines uice Chriſti adminiſtrent ſacramenta ſalutis hominibus, ut magis fierent unum inter ſe.

Quòd per iſtam auctoritatem conſtituitur, & fit prælatura, & ordo, & ſuperioritas, & inferioritas. Cap. CCCIIII.

ET quia omnes chriſtiani, qui ſunt membra Chriſti, conueniunt in ſacramentorum ſuſceptione, quia omnes indigent, & omnibus ſunt neceſſaria, quia omnes indigent uita ſpirituali, ideo in hoc omnes ſunt æquales, nec unus eſt ſuperior, neque dignior altero quantum ad hoc. Sed quia, ut iam dictum eſt, neceſſaria eſt auctoritas, & poteſtas adminiſtrandi ipſa ſacramenta, & ꝙ committatur aliquibus chriſtianis, & quia illa auctoritas, & poteſtas eſt talis dignitatis, & honoris, & eleuat tales homines de uno gradu ſuper omnes alios qui nō habēt talē poteſtatē, & auctoritatē eis cōmmiſſam, & ponit eos in honore, & dignitate. Sic etiā homo q̄ generat alium, adminiſtrando corpus, cōſtituitur in aliquo honore ſuper illū, qui generatur, & dicitur pater

Cap præcedenti.

pater eius cui debetur bonor. Et ideo de neceſſitate fit differentia,& diſtinctio p̄p talem auctoritatem,& poteſtatē inter chriſtianos,& fideles,& inter mēbra Xp̄i,& ēt q̄dam ſuperioritas,& inferioritas, & unus fit maior altero, & ſuperior, & p̄ conſequens fit ordo preeminentia,& prælatura,& gradus. Quia ubi eſt ſuperioritas,& inferioritas, neceſſarius eſt ordo. Et ideo talis auctoritas,& prioritas uocatur ordo, quia de neceſſitate cauſat,& facit inter xp̄ianos ſuperioritatem,& inferioritatē. Sicut.n.chriſtiani eleuantur ſupra non xp̄ianos de uno gradu,ita xp̄iani habentes talem poteſtatē,eleuantur ſupra non habētes de uno gradu. Et ſic inter xp̄ianos eſt conuenientia,& differentia, rōne conuenientiæ,& equalitatis, & ratione differentiæ, & inæqualitatis eſt ſuperioritas & inferioritas. Qui.n. habent poteſtatem, plus habēt q̄ illi qui non habent; quia totum eſt a Xp̄o. Sicut.n. omnia membra corporis humani conueniunt in uita, & calore naturali, per quē omnia uiuunt, ſed etiam differunt p̄ diuerſas poteſtates, & officia, quæ ſingula membra habēt, ſic fit inter fideles, q̄a oēs conueniunt quantum ad charitatē, ſed differūt,& diſtinguuntur penes p̄tātem,& officium. Et quia talis differentia,& diſtinctio neceſſaria eſt ad uiuendū ordinatè, & bene inter xp̄ianos, ita q̄ oportet, quòd aliquid recipiant ſacramēta,& non dēt, neq; habeāt poteſtatem dādi, aliqui ſint qui ēt recipiant primo, & etiā habeant poteſtatē,& auctoritatem dādi aliis; ideo de neceſſitate ſunt duæ partes inter xp̄ianos; & quaſi duę gentes diſtinctæ.ſ. pars laicalis, & pars clericalis. Et pars clericalis eſt ſuperior, & dignior, & ideo eſt magis propinqua Cbriſto,& magis ſimilis, quia inſimul clerici habentes poteſtatem, concurrunt cum Chriſto ad unū opus; quia Chriſtus dat gratiam inuiſibilem:& clerici qui ſunt miniſtri eius, dant ſacramenta uiſibilia; & ideo ſunt coadiutores & cooperantes Chriſti;& ideo ſunt magni honoris,& magnæ dignitatis ex parte officii Chriſti.

Duo ſunt genera hominum 12. quæſt.1.

Quòd

Quòd poteſtas iſta inuiſibilis, & ſpiritualis datur per ſacramentum uiſibile, & manifeſtum ſignum, ſicut gratia datur in aliis ſacramentis.

Capitulo CCCV.

ET quoniam iſta poteſtas adminiſtrandi eſt neceſſaria, & ponit diſtinctionem inter Chriſtianos, & membra Chriſti, & ſeparat tales perſonas ab aliis; & eleuat eas in dignitate, & in gradu; ideo ſicut in aliis ſacramentis per uiſibile datur inuiſibile, & per aliquod ſignum exterius apparens, datur interius in anima ipſum inuiſibile occultum, & non apparens; ita quod illud quod exterius fit, ſignificat quod interius fit; ita quòd exterius ſunt res corporales, & uerba audibilia, quæ ſignificant illud quod interius recipitur, ideo neceſſe eſt etiam, quòd talis poteſtas diſpenſandi, & dandi ſacramentum, detur per aliquod ſignum manifeſtum per aliqua uerba quæ ſignificent talem poteſtatem, ſicut in baptiſmo per aquam uiſibilem, & per uerba inſimul coniuncta, datur ablutio in anima, & gratia. Et ideo neceſſe eſt, quòd ſit ſacramentum ordinis ſicut ſacramentum baptiſmi, in quo detur poteſtas per quam fit gradus, & ordo, & ſuperioritas inter Chriſtianos. Vnde quia tales perſonæ debent ſeparari, & diſtingui ab aliis perſonis, conuenientiſſimum eſt, quòd hoc fiat per aliqua ſigna manifeſta. Si enim ordinatum eſt, quòd homo non Chriſtianus fiat Chriſtianus, & conſtituitur in eſſe Chriſtiano per aliquod ſignum manifeſtum; ita congruum eſt, quod talis Chriſtianus conſtituatur in tali gradu poteſtatis ſuper alios per aliqua ſigna manifeſta, & ideo iſta poteſtas debuit dari per modum ſacramenti. Et quoniam iſta poteſtas eſt res ſpiritualis, & non corporalis, ideo debet poni intus in anima, & ideo neceſſe eſt, quòd quando datur talis poteſtas per ſacramentum ordinis, aliquod inuiſibile, & permanens

Neceſſe eſſe ordinem.

manens imprimatur in anima. Hoc autem non eſt gratia, quæ datur in aliis ſacramentis: ergo oportet, quòd ſit aliquod aliud inuiſibile quàm ipſa gratia. Et ideo eſt aliquod ſignum, ſeu ſigillum impreſſum in anima, quod dicitur caracter ſpiritualis: & tale ſignum ſpirituale impreſſum in anima, eſt ipſa poteſtas ſpiritualis collata, ſeu poteſtas fundata in tali charactere, ſeu ſigno. Vnde neceſſe eſt, quòd tales perſonæ, quæ recipiunt talem poteſtatem, & auctoritatem, magis aſſimilantur Chriſto, quàm aliæ perſonæ: & alio modo, & diſtincto modo. Et quia alii Chriſtiani aſſimilantur Chriſto per per gratiam, & etiam iſtæ perſonæ, quum etiam recipiant alia ſacramenta, ideo oportet, quòd ultra gratiam quæ datur omnibus per alia ſacramenta, recipiant aliquod aliud inuiſibile in anima per quod aſcendant, & eleuentur ſuper alios, & modo ſpirituali aſſimilentur Chriſto. Et ideo in iſto ſacramento imprimitur aliquid in anima, quòd non eſt ipſa gratia, quæ renouat hominem lapſum: & ideo quamuis talis homo perdit gratiam ſibi datam per alia ſacramenta, non tamen propter hoc perdit illud inuiſibile, ſeu illam poteſtatem inuiſibilem, quæ datur in iſto ſacramento, quia talis poteſtas non eſt in ipſa gratia, ſed diſtinguuntur, & ſunt duæ res ſpirituales: quia una poteſt eſſe ſine alia. Et ideo neque per peccatum, neque per offenſam, neque per lapſum, Chriſtianus qui ſemel accepit talem poteſtatem, & auctoritatem, nullo modo poteſt perdere, nec eſt in poteſtate ſua amittere, nec annullare illũ charactẽrem, qui eſt indelebilis in æternum, & permanens, & tandiu quandiu anima eſt, & erit. Qui ergo accepit ſacramentum ordinis, accepit rem ſpiritualem, indelebilem, & inuariabilem, & ſemper permanentem ſicut anima.

Caracter imprimitur in ordine.

Caracter eſt indelebilis.

Quòd bonitas, & malitia perſonæ non diminuunt, neque mutant talem poteſtatem adminiſtrandi ſacramenta.

Cap. CCCVI.

HOc autem conuenientiſſimum eſt, quòd ſcilicet talis caracter, ſiue poteſtas ſit indelebilis, & permaneat etiam ſi gratia deſtruatur. Vnde quum talis poteſtas, & auctoritas adminiſtrandi ipſa ſacramenta detur illis quibus datur, non propter ſeipſos, ſed propter alios, ut ſcilicet alii recipiant ſacramenta ab eis in quibus recipiant gratiam, & ſalutem, ſicut ordinatum eſt à Chriſto: ideo quum iſta poteſtas neceſſaria ſit propter alios, & non propter illos qui habent talem poteſtatem, qui poſſunt perdere bonitatem, & gratiam, & poſſunt effici mali, neceſſe eſt, quòd quamuis perdant bonitatem, & gratiam, quòd nullo modo perdant talem poteſtatem, ſeu auctoritatem. Vnde quia neceſſe eſt, quòd homines recipiant talia ſacramenta ad eorum ſalutem, quia ita ordinatum eſt: & etiam neceſſe eſt, quòd aliquibus perſonis detur auctoritas, & poteſtas adminiſtrandi, & dandi ipſa ſacramenta, & hoc per ſacramentum ordinis, ideo neceſſe eſt, quòd bonitas, ſiue malitia miniſtri qui habet talem poteſtatem, nihil addat, uel diminuat de poteſtatem eius, nec de auctoritate, quia ipſa bonitas poteſt perdi frequenter, & recuperari. Et ideo fieret maximum nocumentum, & damnum omnibus aliis recipientibus ipſa ſacramẽta, ſi talis poteſtas deſtrueretur propter malitiã perſonę, & malitia miniſtri præiudicaret, & noceret ſaluti aliorum, quod fieri non debet. Et etiam nullus eſt certus de malitia, & bonitate alterius, & ſic ſemper eſſet dubium utrum recipiens ſacramentum, reciperet uerum ſacramentum, ſi requireretur bonitas miniſtrantis ſacramenta. Quum enim talis poteſtas adminiſtrandi non ſit niſi auctoritas adminiſtrandi

di ipſas res exteriores uiſibiles, & uerba auditoria; & quia Chriſtus dat gratiam inuiſibilem in ipſis ſacramentis; ideo poſtquam miniſter nihil dat inuiſibile in anima, nec poteſt; ſequitur quòd bonitas, uel malitia nihil facit ad uirtutem ſacramenti; dum tamen faciat ſicut Chriſtus ordinauit fieri: unde non eſt niſi coadiutor, & cooperator Chriſti exterius.

Malitia ſacerdotis nihil facit ad ſacramentum.

Sicut enim homo bonus, ſiue malus, nihil uariat ad generationem corporalem, quia etiam Deus dat animam corpori, ſiue ſit generatum ab homine bono, uel ab homine malo, ita quòd neque malitia, neque bonitas impedit quin det animam; ita etiam bonitas, uel malitia miniſtri nihil impedit quin Deus ſemper det gratiam in ſacramentis, quia ipſum ſacramentum eſt ſicut corpus, & gratia eſt ſicut anima.

Sicut ergo Deus non denegat animam corpori generato à malo homine, ita non denegat gratiam ſacramento adminiſtrato à malo miniſtro. Vnde ſacramenta ſunt ipſius Chriſti, qui ea ordinauit, & non ſunt miniſtri; & ideo in re miniſtrata nihil facit bonitas, uel malitia miniſtri.

Character non præſupponit gratiam in recipiente.

Et quia aliud eſt gratia, & aliud eſt poteſtas, ſeu character impreſſus in anima, ideo etiam quamuis aliquis perdat gratiam ſibi datam in baptiſmo, & ſit in lapſu ſecundo; poteſt tamen recipere ſacramentum ordinis, & per conſequens poteſt recipere talem poteſtatem ſpiritualem, & characterem, quia non præſupponit gratiam, ſeu bonitatem perſonæ de neceſſitate, ſed ſolum requiritur de neceſſitate, quòd ſit Chriſtianus. Et ſic apparet, quòd per talem poteſtatem nemo efficitur melior alia ratione poteſtatis, & auctoritatis acceptę.

Sed quoniam talis perſona, quæ recipit talem, & tam excellentem poteſtatem adminiſtrandi, & diſpenſandi tam ſanctiſſimas res, ſicut ſunt ſacramenta, debet ſuperare alios bonitate, ſicut ſuperat poteſtate, & auctoritate, & officio, quia talia ſacramenta non poſſunt

dignè

digne adminiſtrari, niſi perſona adminiſtrans habeat excellentem bonitatem: ideo quamuis ſacramentum ordinis ſit inſtitutum principaliter ad dandum ipſam poteſtatem ſpiritualem, tamen ex conſequenti etiam dat gratiam ſpiritualem ſicut alia ſacramenta, ſine qua non poteſt talis poteſtas digne exerceri. Si ergo perſona recipiens ſacramentum ordinis, habet gratiam quę datur in aliis ſacramentis, tunc augetur, & creſcit in iſto ſacramento, & datur copioſior: ſi autem non habet gratiam, ſed eſt in peccato mortali ſcienter, tunc nullam gratiam recipit, ſed auget culpam, & ſolum recipit poteſtatem; quæ non requirit bonitatem de neceſſitate, nec gratiam. Nemo igitur uolens recipere ſacramenta ſalutis, intromittat ſe de bonitate, uel malitia miniſtri, qui diſpenſat, & miniſtrat ſacramentum, ſed ſolum reſpiciat ſacramentum, & uirtutem ſacramenti; & illum qui inſtituit, & ordinauit ipſum ſacramentum; ſcilicet Chriſtum. Nemo credat, quòd plus recipiat à bono; quàm à malo miniſtro de uirtute ſacramenti; quia miniſter nullam uirtutem dat illi ſacramento, ſed ſolum ille qui inſtituit, & ordinauit, & cuius nomine ſacramentum recipitur. Quid enim facit bonitas, uel malitia apothecarii in adminiſtratione medicinæ? Si enim medicina de ſe bona eſt, & habet uirtutem, nihil impedit bonitas, uel malitia diſpenſantis ſufficit quod adminiſtret, ſicut debet, & ſicut Medicus ſcripſit, & ordinauit.

Malitia ſacerdotis nō tollit uim ſacramenti.

In ordine datur copioſior gratia habēti gratiam.

Character nō gratia ſponit gratiam in ſacerdote.

Quid

Quod poteſtas ſpiritualis, ſeu ſacramentum ordinis primo, & principaliter reſpicit principaliſſimum ſacramentum, quod eſt corpus & ſanguis Christi, & ad illud ordinatur. Cap. CCCVII.

Quod ſpiri- ſunt ordinis.

QVoniam autem neceſſaria eſt poteſtas diſpẽſandi, & adminiſtrandi ſacramenta ad dandum poteſtatem, talem eſt ordinatum ſacramentum ordinis. Et quia ipſa poteſtas, & auctoritas eſt propter ipſa ſacramenta: ideo primo, & principaliter debet reſpicere ſacramentum principaliſſimum, & maximum. Vnde principalis gradus, & maximus poteſtatis eſt reſpectu principaliſſimi, & excellentiſſimi ſacramenti, & ab illo ſacramento debet talis poteſtas denominari, tanquam à digniori, & nobiliori. Et quia ſacramentum corporis, & ſanguinis Christi eſt principaliſſimum, & digniſſimum, & maximum: ut iam declaratum eſt: quia in eo continetur totus Chriſtus, qui eſt Deus, & homo perfectus, ideo ſequitur, quòd ſacramentum ordinis primo, & principaliter, & de directò reſpicit poteſtatem, quæ datur homini ſupra ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, & propter illud ſacramentum principaliter ſacramentum ordinis eſt inſtitutum, & ordinatum. Et quia gradus illius poteſtatis eſt ultimus, ideo fieri debet aſcenſus propter nobilitatem talis gradus per alios gradus, ita quòd debet præcedere alias poteſtates inferiores gradatim ordinatas, quia congruum, & dignum eſt, ut qui debet aſcendere, & leuari ad tantam, & talem poteſtatem, quòd aſcendat per gradus. Si enim tinctor qui vult ponere in panno crudo nobiliſſimum colorem ultimum, primo ponit in panno alios colores minus nobiles, & gradatim aſcendendo donec pannus ſit dignus recipere colorem ultimum nobiliſſimum, quanto magis qui debet recipere tãtam dignitatẽ, & poteſtatem adminiſtrandi ſacramentum

Ca.9.

Cap. 288.

Omnes ordines ordinantur ad ſacramentum corporis Christi.

tum corporis, & ſanguinis Chriſti, debet primo recipere alias poteſtates minus nobiles, & inferiores gradatim aſcendendo. Et ideo ſunt primo ſex gradus ordinati, ſeu ſex poteſtates, ſeu officia, antequam perueniatur ad officium, & poteſtatem ſupra ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti; quia ſolennitas, & dignitas illius adminiſtrationis, & diſpenſationis requirit tot officia, & poteſtates diſtinctas; & ideo ſacramentum ordinis continet ſeptem gradus ordinatos, qui omnes ordinantur ad unum ſacramentum, ſcilicet corporis, & ſanguinis Chriſti; & ideo quamuis ſint ſeptem, tamen omnes ſunt unum ſacramentum ordinis, quia ſex primi ordinantur ad ſeptimum, & ſeptimus immediatè ordinantur ad ſacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti, & ideo ſex primi gradus ſunt ſubminiſtrantes, & ſubſeruientes. Sicut enim in homine ſunt poteſtates in anima per gradus ordinatè, ut iam fuit declaratũ in capitulo de obligationes; ita ꝙ ſunt poteſtates infimæ, mediæ, & supremę, quia ſunt poteſtates uegetatiuæ, ſenſitiuę, & ultima poteſtas dignior, & ſuprema, ſcilicet intellectiua, & liberi arbitrii, & omnes poteſtates inferiores ſunt propter liberum arbitrium; ita ſimiliter eſt in poteſtatibus ſpiritualibus, quia ſunt poteſtates infimæ, mediæ, & ſupremæ, ad quam ſcilicet ſupremam, omnes aliæ ordinantur. Iſtæ autem poteſtates ſpirituales multiplicantur, & diſtinguuntur per reſpectum ad ſacramentum corporis Chriſti. Quia ſacramentum ordinis ordinatur ad ſacramentum ſacramentorum. Vnde propinquiſſima, & principalis poteſtas eſt ad conſecrationem illius ſacramenti, & hæc poteſtas eſt ordo ſacerdotalis, & ſacerdotium. Aliæ uerò poteſtates ſunt ad ordinandum aliquod miniſterium in iſto ſacramento; ita quod cooperantur poteſtati ſacerdotali, & hoc uel in ordine ad ipſum ſacramentum ſuſcipiẽtes. Et ideò ſecundum quod requirit perfectio, & complementum ipſius officii, & miniſterii, ſecundum hoc multiplicantur ipſæ poteſtates ſpirituales. Nam oportet aliquos miniſtrare quaſi à remotiori,

Quòd ſeptẽ ſunt ordines

Ca. 94. &c.

Omnes ordines ordinantur ad ſacramẽtũ corporis Chriſti.

tiori,& aliquos à proximiori, & aliquos à medio modo, ut nihil deficiat in tanto miniſterio, quod debet eſſe ſummè ordinatum. Et ideo ſunt ſeptem poteſtates, ſeu gradus. Primus incipiendo ab infimo eſt gradus hoſtiarii, ſeu poteſtas hoſtiarii,ſecundus lectoris;tertius exorciſtæ; quartus acoliti; quintus eſt ſubdiaconi; ſextus diaconi; ſeptimus,& ultimus præsbiteri, ſeu ſacerdotis. Et quilibet iſtorum graduum habet ſuam poteſtatem diſtinctā, & ſuam propriam operationem, quæ reſpicit ſacramentum Euchariſtiæ modo ordinato. Sed quia tales perſonæ, quæ accipiunt tales poteſtates ſpirituales, aſſumuntur de aliis, & eleuantur ſupra alias perſonas, ideo oportet, quòd ſit quædam diſtinctio uiſibilis, ut tales perſonæ diſtinguantur ab aliis. Et ideo primo, & ante omnia præcedit tonſura in capite ad diſtinguendum. Et ſic apparet qualiter pars clericalis eleuatur per gradus ordinatos ſuper partem laicalem, & ideo eſt ibi primus ordo ſuperioritatis,& inferioritatis inter partem clericalem,& laicalem per talem poteſtatem. Deinde in ipſa parte clericali fit ſuperioritas, & inferioritas per gradus ordinatos, & diſtinctos. Et ideo pars clericalis eſt ordinata in ſe & infra ſe per talem poteſtatem ſpiritualem, & ideò rectè ſacramentum in quo datur ipſa poteſtas ſpiritualis, dicitur ſacramentum ordinis, & primo ordinat duas partes generales in Chriſtianitate, ſcilicet clericalem, & laicalem: deinde ordinat partem clericalem in ſe, dando diſtinctos gradus poteſtatis. Et ideo ſacramentum ordinis eſt ordinatiuum, diſtinctiuum,& poteſtatiuum.

Tot ſunt gradus.

Sacer dotiū eſt complementum omnium ordinum.

Comparatio iſtarum poteſtatum ſpiritualium, & ordinatarum ad ordines aliarum rerum. Cap. CCCVIII.

POſſumus ergo comparare ordinem poteſtatum ſpiritualium ad ordinem aliarum rerum, ut magis cognoſcatur. Vnde ſicut uidemus, quòd poteſtates naturales, quæ ſunt in homine, duobus modis reperiuntur, ſcilicet diuiſim, & coniunctim, quia poteſtates uegetatiuæ reperiuntur in arboribus, & in plantis; & ibi non ſunt poteſtates ſenſitiuæ, nec poteſtas liberi arbitrii, & ſimiliter poteſtates ſenſitiuæ ſunt in animalibus, & ibi non reperitur poteſtas liberi arbitrii; deinde in homine reperiũtur omnes poteſtates inſimul cõiunctæ, & ordinatæ, & nulla deficit, ita quòd totum complementum eſt in homine, nec aliqua poteſtas naturalis poteſt ei addi maior, quia in poteſtate liberi arbitrii eſt ſtatus. Ita conformiter iſtæ poteſtates ſpirituales, ſeu officia quæ ſunt propter hominem, & debent conformari homini, reperiuntur cõiunctim, & diuiſim: quia reperiuntur perſonę, in quibus ſolũ eſt tonſura clericalis, & nõ plus, & etiã perſonæ in quibus ſunt quatuor minores ordines, & non plures; & etiam ſunt perſonæ in quibus eſt ordo ſubdiaconatus tantùm, & etiam in quibus eſt ordo diaconatus, & non plus; & ultra hoc omnes iſtæ poteſtates inſimul cõiunctę ſunt in ſacerdote, & ultra poteſtas ſacerdotalis eſt quaſi complementum, & conſummatio omnium, & ſic in ſacerdote eſt totum complementum, ſicut in homine. Sicut ergo ſe habet poteſtas liberi arbitrii ad alias poteſtates naturales, ſic ſe habet quodammodo poteſtas ſacerdotalis ad alias poteſtates inferiores. Et ſicut ſupra liberum arbitrium nõ eſt alius gradus poteſtatis naturalis, ita ſupra gradum ſacerdotalem non eſt alius gradus poteſtatis ſpiritualis. Et ſicut omnes poteſtates naturales ſunt propter liberum arbitrium, & ei ſeruiũt, uel miniſtrant mediatè, uel immediatè, & per quendam ordinẽ, ita

Poteſtas naturalis.

Sacerdotiũ eſt complementum omnium ordinum.

ta omnes poteſtates ſpirituales inferiores ſunt propter ſacerdotalem poteſtatem,& ei ſeruiunt, & miniſtrant mediatè,uel immediatè. Et ſicut poteſtates naturales inferiores nobilitantur in homine quãdo ſunt coniunctæ cũ libero arbitrio, quod eſt digniſſimũ in natura,ita ꝙ ſunt magis excellentes,quã quando ſunt ſeparatæ à libero arbitrio in rebus aliis, ita conformiter inferiores ſpirituales poteſtates nobilitantur in ſacerdote:quia ſunt coniunctę cum poteſtate ſacerdotali. Item ſicut poteſtates inferiores naturales, ſcilicet uegetatiuæ, & ſenſitiuæ non ordinantur ad Deũ immediatè, ſed mediante libero arbitrio, nec uniuntur,nec loquũtur cum Deo immediatè, ſed poteſtas liberi arbitrii immediatè, & ſine aliquo medio ordinatur ad Deum, & unitur cum Deo immediatè, & cum Deo loquitur immediatè: ꝙ inter liberum arbitrium, & Deum nullum cadit medium:ita conformiter poteſtates ſpirituales inferiores non ordinantur immediatè ad ſacramentum Euchariſtiæ, in quo eſt Chriſtus, qui eſt uerus Deus, nec unitur cum ſacramento immediatè,ſed ordinantur ad ipſum mediante poteſtate ſacerdotali,ſed ipſa poteſtas ſacerdotalis immediatè ordinatur ad ipſum ſacramentum Euchariſtiæ, & unitur cum eo:& per conſequens cum Chriſto, & inter ipſam poteſtatem ſacerdotalem,& ſacramentum Euchariſtię nullum eſt medium. Et ſicut liberum arbitrium eſt propinquiſſimũ Deo per naturalem poteſtatem: ita ſacerdos eſt propinquiſſimus ipſi ſacramento Euchariſtiæ,in quo eſt Deus per poteſtatẽ ſacerdotalem. Et ſicut quamuis liberum arbitrium ſit deformatum per malitiam,attamen eſt propinquiſſimum Deo per naturã: ita quamuis ſacerdos ſit deformatus per malitiam:attamen eſt propinquius iſti ſacramẽto per poteſtatem ſacerdotalem,quæ ſemper manet. Et ſicut liberum arbitrium eſt immortale, & ſemper durat: ita poteſtas ſacerdotalis eſt immortalis, & ſemper durans. Item etiã ſicut omnes creaturæ inferiores,in quibus ſunt omnes poteſtates inferiores naturales,ad Deum reducuntur

Sacerdos, quamuis malus, eſt propinquiſſim. Euchariſtiæ.

Per ſacerdotem omnes reducuntur ad Deum.

mediante homine, qui immediatè eſt coniunctus Deo per liberum arbitrium; ita quòd homo eſt medius inter Deum,& omnes creaturas per naturam; ita omnia quæ ſunt infra ſacerdotem,& omnes gradus inferiores,& etiã pars laicalis reducuntur ad ſacramentum Euchariſtiæ;& per conſequens ad Deum mediante ſacerdote, qui eſt cõ iunctus immediatè ipſi ſacramento Euchariſtiæ, in quo eſt Deus,& hoc per poteſtatem ſacerdotalem, & dignitatem: ita ꝙ ſacerdos eſt medius per ſuam poteſtatem inter Chriſtum, qui eſt in iſto ſacramento, & om̃es alios inferiores. Et ſicut in homine continentur omnes creaturæ inferiores, & homo habet conuenientiam cum omnibus;& ideo reducit omnes creaturas ad Deum; unde homo continet in ſe naturam elementorum,& arborum,& animalium,ita conformiter continentur in ſacerdote omnes inferiores gradus & infima pars Chriſtianitatis; & cũ omnibus habet conuenientiam ipſe ſacerdos; quia continet primo in ſe partem laicalem, quia primo fuit laicus ſicut & alii;& retinet in ſe totum illud quod in illo ſtatu receperat; & etiam continet in ſe omnes gradus inferiores:& ideo ſacerdos quaſi omnia in ſe continens, reducit omnia ad Deum in ſacramento Euchariſtiæ, & omnia ibi coniungit. Et ſicut poteſtas liberi arbitrii ex natura ſua eſt ſupra alias poteſtates naturales; ita poteſtas ſacerdotalis ex natura ſua propria eſt ſupra omnes alias poteſtates ſpirituales. Et ſicut eſt unus primus homo ſolus quem Deus fecit primo per manus ſuas, & per illum fecit,& multiplicauit alios homines in natura, ita ſimiliter non eſt niſi unus primus ſacerdos,quem Deus primo fecit per manus ſuas,& per illum fecit, & multiplicauit om nes alios homines ſacerdotes, & ille homo eſt Chriſtus; qui eſt ſolus, & uerus ſacerdos,qui immediatè eſt coniunctus deitati. Sic igitur quodammodo ſicut ſe habet homo in natura per poteſtatem liberi arbitrii ad omnes res inferiores, & ad Deum: ſic ſe habet ſacerdos per poteſtatem ſacerdotalem in Chriſtianitate ad omnes inferiores,

Chriſtus eſt primus ſacerdos.

feriores, & ad ſacramẽtum Euchariſtiæ, in quo eſt Deus. Sicut enim homo reſpicit Deum in natura, ita ſacerdos reſpicit ſacramenta in quibus eſt Deus.

Item etiam alia comparatio poteſt fieri ad pannum, qui recipit colores. Quia ſicut colores reperiuntur duobus modis, ſcilicet diuiſim, & coniunctim, quia tinctor uolens ponere colorem aureum, ſeu nobiliſſimum in aliquo panno, primo ponit alios colores minus nobiles, & inferiores per ſuos gradus, & paulatim pannus recipit colores ſemper aſcendendo ad nobiliorem colorem, donec deueniat ad ultimum colorem, & intentum, & ibi eſt finis, & quamuis omnes iſti colores ſint coniuncti inſimul in uno panno, attamen etiam ſunt diuiſi in pluribus pannis; ita quòd unus pannus habet unum tantum colorem, & alius alium; & ſic de aliis. Ita quodammodo fit in poteſtatibus ſpiritualibus ordinatis, quæ dantur in ſacramento ordinis ordinato modo, ſemper aſcendendo de una poteſtate ad aliam, donec deueniat ad ſacerdotium, quod eſt ultimus gradus, & ultimus ordo. Si ergo apparet qualiter ordo poteſtatum ſpiritualium, conformatur quodammodo ordinibus poteſtatum naturalium, quæ ſunt in homine, & etiam in ordinibus aliarum rerum. Vnde quia omnia ſunt propter hominem, & etiam fiunt in homine, conueniens eſt, quòd omnia proportionentur homini. Et ſi ordo eſt in rebus naturalibus, conueniens eſt, quòd ſit ordo in rebus ſpiritualibus, quę ſunt propter animam rationalem, & cuius natura propriè eſt cognoſcere ordinem & omnia agere ordinatè.

Quòd ſicut poteſtas ſacerdotalis reſpicit principaliter ſacramentum Euchariſtiæ, ita etiam per conſequens ſecundariò reſpicit ſacramentum pœnitentiæ. Capit. CCCIX.

ET quoniam ſacramentum ordinis, in quo datur poteſtas ſpiritualis, reſpicit ipſa ſacramenta, & ad ipſa ordinatur, ideo oportet, quòd talis poteſtas detur ſecũdum quòd ipſa ſacramenta exigunt, & requirunt. Et ideò quia iam dictum eſt in ſacramento pœnitentię, quod illud ſit per modum iudicii particularis, & ſecreti; & quod ibi eſt neceſſarius iudex particularis, qui audiat, & diſcutiat peccata, & diſcernat, & iudicet, & hoc de neceſſitate exigit ſacramentum, & quia nullus poteſt iudicare, nec exercere effectum iudicandi, niſi receperit poteſtatem, & auctoritatem ab illo, cuius ſunt illi qui peccant, ideo neceſſaria eſt auctoritas, & poteſtas iudicandi, & poteſtas abſoluendi propter ſacramentum pœnitentiæ. Vnde quum declaratum ſit, quòd nullus debet ſuſcipere ſacramentum corporis Chriſti, qui ſit in lapſu ſecundo: quia oportet primo, quòd reſurgat, & recuperet uitam, & hoc non poteſt fieri niſi per ſacramentum pœnitentiæ: & ſacramentum pœnitentiæ non poteſt fieri niſi ſit aliquis qui habeat poteſtatem, & auctoritatem iudicandi peccata, & abſoluendi: ideò concluditur, quòd neceſſe eſt, ꝙ talis poteſtas iudiciaria detur in ſacramento ordinis. Et iſta quia poteſtas eſt colligata cum poteſtate diſpenſandi ſacramentum Euchariſtię, quia homines non poſſunt recipere tale ſacramentum niſi abſoluantur prius à peccatis, ideo ſicut ſacerdos per ſacramentum ordinis recipit poteſtatem ſupra ſacramentum corporis Chriſti: ita recipit ex conſequenti poteſtatem ſupra ſacramentum pœnitentiæ, quia ad unam ſequitur alia. Et ſic ſacerdos recipit poteſtatem abſoluendi, & iudicandi, & talis poteſtas uocatur clauis, quæ aperit

Quòd poteſtas ligandi, & ſoluendi detur in ordine ſacerdotali.

rit homini lapſo, ut intret in ſacramentum corporis Chriſti, & ipſum recipiat; & per cõſequẽs introducit hominem in ſocietatem fidelium Chriſtianorum, & amicitiam Dei; & per conſequens in Regnum cœlorum, qui antea erat extra propter peccata. Sicut autem ſacerdotalis poteſtas reſpicit ſacramentum Euchariſtiæ ex conſequenti ſacramentum pœnitentiæ, ita etiam reſpicit oĩa ſacramenta, quæ purgant peccata, ſicut eſt ſacramentum baptiſmi, quod concordat cum ſacramento pœnitentiæ, ut declaratum fuit, ſed non requiritur tanta poteſtas in ſacramento baptiſmi, ſicut in ſacramento pœnitentiæ, quia illud non fit per modum iudicii, ſed ſufficit aquam adminiſtrare cum uerbis ordinatis, & & non oportet ibi iudicare, nec audire peccata illius qui recipit aquam baptiſmalem, ſed in ſacramento pœnitentiæ neceſſe eſt, quod homo ſubmittat ſe totaliter poteſtati ſacerdotali, quæ eſt poteſtas iudicandi, & abſoluendi, & etiam refutandi; & ideo in iſto ſacramento adminiſtrando requiritur ſpecialis poteſtas, quæ non requiritur in baptiſmo. Item etiam quia ſacramentum extremæ unctionis purgat peccata, ideo ex conſequenti etiam ſacerdos recipit poteſtatem adminiſtrandi illud ſacramentum. Et ſic ſacerdos per ſacramentum ordinis, recipit poteſtatem adminiſtrandi, & diſpẽſandi, ac conferendi ſacramentum Euchariſtiæ principaliter, q\̃a ad illud ordinatur, & ex cõſequenti ad ſacramentum pœnitentiæ, baptiſmi, & extremæ unctionis.

Clauis dicitur.

Quòd adminiſtratio ſacramenti ordinis requirit excellentiam, & praeminentiam poteſtatis ſupra poteſtatem ſacerdotalem.

Cap. CCCX.

Quoniam autem ordo eſt ſacramentum ſicut & alia ſacramenta: ideo ſicut neceſſaria eſt poteſtas, & auctoritas diſpenſandi, adminiſtrandi, & dādi alia ſacramenta, propter hoc inſtitutum ordinatum eſt ſacramentum ordinis. in quo daretur auctoritas, & poteſtas diſpenſandi, adminiſtrandi, & conferendi alia ſacramenta, ſic etiam neceſſaria eſt poteſtas diſpenſandi, adminiſtrandi, & conferendi ipſum ſacramentum ordinis, quia alias non eſſet complementum in ſacramentis, & talis poteſtas oportet quòd habeat excellentiam, & praeminentiam, & dignitatem ſupra poteſtatem, quae datur ſupra ſacramentum ordinis. Et ideo neceſſe eſt, quòd ulterius fiat aſcenſus, & eleuatio ſupra poteſtatem ſacerdotalem, quae fuit ultima in ſacramento ordinis; & ſic oportet, quòd fiat ſuperioritas, & inferioritas ulterior. Et ideo ſicut omnes chriſtiani conueniunt primo in ſuſceptione ſacramentorum, & in hoc erant aequales; & poſtea ex illis eleuantur aliqui, qui recipiant poteſtatem adminiſtrādi ipſa ſacramēta: & tales ſunt ſacerdotes, ita conformiter oportet, quòd ex ſacerdotibus qui ſunt aequales per ſacramentum ordinis, aliqui eleuantur ulterius ſuper alios ſacerdotes, qui habeant poteſtatem adminiſtrandi, & conferendi ſacramentum ordinis. Sicut.n. qui recipit poteſtatem ſacerdotalem, & eleuatur ſuper alios, neceſſe eſt quòd ſit chriſtianus, ita ille qui eleuatur ſuper ſacerdotes, quòd ſit ſacerdos. Ecce igitur ordinem rectum, & ſcalam aſcendendi, quia primo homo eleuatur de primo lapſu, in quo eſt tota natura per ſacramentum baptiſmi, & alia ſacramenta in quibus da-

Poteſtas ordinādi ē ſupra ſacerdotium.

Oportet q̄ ſit auctoritas ſupra ſacerdotē.

tur gratia, & fit chriſtianus; & iſta eſt prima eleuatio, & radicalis, & eſt quædam ſuperioritas, & dignitas chriſtiani ſuper non chriſtianum; quia non chriſtianus adhuc eſt in primo lapſu uniuerſali totius naturæ humanæ, & chriſtianus iam eleuatus & ſurrexit. Deinde chriſtianus eleuatur ulterius, & fit ſacerdos, & recipit poteſtatem ſacerdotalem, & iſta eſt ſecunda eleuatio, & ſecunda ſuperioritas, quia chriſtianus eleuatus, & ordinatus, aſcendit ſupra chriſtianum non ordinatum. Et quia oportet, quòd ſit aliquis alius, qui det, & habeat auctoritatem dandi ſacramentum ordinis, & ordinandi ſacerdotem; ſic eſt ibi tertia eleuatio, & ſuperioritas ſupra ſacerdotem; & ſic neceſſaria eſt poteſtas, & auctoritas qua excellat poteſtatem ſacerdotalem ſimplicem. Sic ergo ſicut ſacerdos immediatè reſpicit Chriſtianos non ordinatos, ſeu partem laicalem; ita poteſtas, & auctoritas, quæ excellit poteſtatem ſacerdotalem, immediatè reſpicit ipſos ſacerdotes. Et quoniam nullus chriſtianus poteſt eleuari ad ſacerdotium, niſi per ſacramentum ordinis; & non poteſt ſuſcipere ſacramentum ordinis a ſeipſo, ſed ab alio, & quia nullus poteſt conferre alteri niſi habeat poteſtatem, & auctoritatem conferendi illud ſacramentum; & quia nullus poteſt habere talem poteſtatem, & auctoritatem a ſeipſo, niſi recipiat ipſam a CHRISTO immediatè, cuius ſunt omnia ſacramenta, ideo ſequitur de neceſſitate, uel quòd ipſe CHRISTVS met in propria perſona conferat ſacramentum ordinis, & conſtituat ſacerdotes, & det eis poteſtatem ſacerdotalem, uel conſtituat, & ordinet aliquem uicarium loco ſui, cui det poteſtatem, & auctoritatem ſuam, ſcilicet conferendi, & diſpenſandi ſacramentum ordinis, & conſtituendi ſacerdotes per uniuerſum mundum. Sed quia CHRISTVS non debuit remanere in terris, ſed aſcendere in cœlum, nec debuit conſeruari inter homines poſt ſuam reſurrectionem; ideo neceſſarium fuit, quòd ipſe ordinauerit,

dinauerit, & conſtituerit chriſtianum ſacerdotem, ſeu chriſtianos ſacerdotes in terra cui, ſeu quibus dederit poteſtatem ſacerdotalem, & ultra hoc ꝙ haberet, ſeu haberent poteſtatem, ſeu auctoritatem conferendi, & diſpenſandi, ſeu diſtribuendi ſacramentum ordinis; & per conſequens ordinandi, & conſtituendi alios ſacerdotes in terra; ita ꝙ in ipſo primo ſacerdote ab ipſo immediatè ordinato, ſeu in ipſis, ſi plures fuerint, non eſſet poteſtas, & auctoritas ſacerdotalis, quæ eſt poteſtas ſupra ſacramentum corporis Chriſti, & poteſtas iudicandi, & abſoluendi, immo etiam eſſet poteſtas excellentior, & magis ampla, & extenſa. ſ. conſtituendi, & ordinandi alios ſacerdotes loco ſui per ſacramentum ordinis. Et ſic patet neceſſitas ponendi primum ſacerdotem, ſeu primos ſacerdotes immediatè ordinatum, ſeu ordinatos a Chriſto, qa alias nullus ſacerdos poſſet ordinari, nec per conſequens ſacramenta ſalutis poſſent diſpenſari, & ſic paſſio Chriſti, & mors ſua, & redemptio eſſent fruſtra; quia per ſacramenta datur, & communicatur paſſio Chriſti hominibus, ut declaratum eſt, quamuis autem Chriſtus ordinauerit, & conſtituerit plures ſacerdotes immediatè per ſeipſum, attamen debuit conſtituere unum ſacerdotem uicarium ſuum, qui haberet præeminentiam, & excellentiam ſuper alios, quia aliter chriſtianitas, & ſocietas chriſtianorum non eſſet una, nec ordinata, neq; regulata, nec fundata in unione, ſiue unitate, ſed in pluritate, & diuiſione, & per conſequens in debilitate, & non in fortitudine, quia unitas eſt cauſa omnis fortitudinis, & diuiſio eſt cauſa omnis debilitatis. Et quum Chriſtus ſit ſapientiſſimus, non potuit fundare chriſtianitatem, & ſocietatem chriſtianorum in diuiſione, ſed unitate. Sic ergo ſi Chriſtus ordinauit plures ſacerdotes, neceſſe eſt, ꝙ ordinauit unum principalem, qui haberet præeminentiam, & excellentiam ſuper alios, qui eſſet caput, & princeps aliorum, qui ſingulariter, & ſpecialiter repræſentaret perſonam ſuam, & eſſet loco ſui, & eſſet quaſi ipſemet poſt-

Xp̃s dedit primo auctoritatē conſerendi ordines.

Oportuit unum uicarium Xp̃i in terris a Chriſto conſtitui.

quàm

quàm debebat aſcendere in cœlum, & non habitare inter homines. Sic igitur probata eſt neceſſitas ponendi unum primum ſacerdotem uicarium immediatũ Chriſti, qui ſit caput chriſtianitatis, & ſocietatis chriſtianorum, qui repræſentet perſonam Chriſti in terris.

Qualiter excellentia poteſtatis, & auctoritatis ſit in iſto primo ſacerdote. Cap. CCCXI.

ET quoniam iſte primus ſacerdos, non ſolum eſt ſacerdos, ſed eſt primus, & etiam uicarius Chriſti, repræſentans perſonam Chriſti: ideo non ſolum habet poteſtatem ſacerdotalem, quę eſt poteſtas ſupra corpus Chriſti, & poteſtas abſoluendi, & iudicandi peccata hominum; ſed etiam habet iſtam poteſtatem per excellentiam, & in ſummo; ita quòd poteſt eſſe maior. Et ideo oportet quòd habeat poteſtatem uniuerſalem conferendi, & diſpenſandi ſacramentum ordinis omnibus hominibus aptis ad recipiendum: & conſtituẽdi, & ordinandi ſacerdotes per uniuerſum mundum indiſtinctè. Et etiam oportet, quòd habeat poteſtatem uniuerſalem indeterminatam ſine menſura, & ideo oportet quòd habeat poteſtatem iudicandi, & abſoluendi omnia peccata, uel crimina omnium chriſtianorum ſine aliqua determinatione, uel limitatione, & ſic neceſſe eſt, quòd ſua poteſtas ſit uniuerſalis, & nullo modo coarctata, nec limitata, ſeu menſurata. Et quia eſt prima, & immediatè à Deo collata per modum uicariatus, & uicem gerentis in terris; ideo talis debet eſſe prima poteſtas, quia talis eſt neceſſaria, ut ſit plena, & completa, & nihil ei deficiat. Et quia poteſtas ſacerdotalis eſt duplex, quantum ad opus .ſ. poteſtas ſupra ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, & poteſtas iudicandi, & abſoluendi peccata in ſacramento pœnitentiæ, ſeu poteſtas iudiciaria, ſiue iudicialis; & iſtæ duæ poteſtates, quamuis

Quòd in Papa ſit plenitudo poteſtatis.

Duplex poteſtas ī ſacerdote.

uis ſint una in radice, vel inſimul ſint colligatæ; tamen differunt, quia poteſtas, quæ eſt ſupra ſacramentum corporis Chriſti, non poteſt creſcere, vel diminui, nec poteſt plus habere unus quàm alter de poteſtate, immo in hoc omnes ſacerdotes ſunt æquales; ideo quo ad iſtam poteſtatem, ſummus & primus ſacerdos non habet maiorem poteſtatem, quàm alii ſacerdotes ab eo ordinati, ſed ſolum ipſe habet plus in hoc; quia habet poteſtatem conferendi ſacramentum ordinis in quo datur talis poteſtas, nec ipſe dat talem poteſtatem, ſed Chriſtus immediatè in ipſo ſacramento ordinis, quia talis poteſtas eſt character impreſſus in anima, uel talis poteſtas fundatur ĩ tali charactere ſacerdotali, quia nullus poteſt aliquid impeimere in anima niſi Chriſtus; & ideo poteſtas ſacerdotalis ſupra corpus Chriſtl immediatè deſcendit a Chriſto, & non ab ipſo primo ſacerdote, qui confert ſacramentum. Et ideo ſupra poteſtatem ſacerdotalem non eſt aliqua poteſtas alia, ſeu alius gradus poteſtatis quantum ad ſacramentum corporis Chriſti, ſed ſolum primus ſacerdos habet iſtam poteſtatem cum maiori amplitudine, & extenſione, inquantum poteſt conferre ſacramentum ordinis in quo confertur talis poteſtas. Sed ad ſecundam poteſtatem iudiciariam, quæ etiam colligata eſt cum prima poteſtate, & inſimul datur, eſt maxima diſtantia, quia iſta poteſtas poteſt creſcere, & diminui, & dilatari, & conſtringi, coarctari, & amplificari, & eſſe maior, & minor, ſed non quo ad radicem, quia iſta poteſtas etiam datur immediatè a Chriſto; per characterem ſacerdotalem, quia colligata eſt cum prima, ſed tantum quantum ad uſum, & exercitium, quia iſta poteſtas iudicandi, & abſoluendi non poteſt operari, nec exire in opus, & uſum niſi habeat homines ſibi ſubiectos, qui poſſunt iudicari, & abſolui, & recipere operationem talis poteſtatis. Sic ergo iſta poteſtas, quantum ad uſum, requirit homines tanquam materia ſuper quos operetur, ſed prima poteſtas

ſacerdo-

ſacerdotalis non requirit homines ſuper quos operetur, ſed ſolum materiam, ſcilicet panem, & uinum, quia talis poteſtas non exercetur circa homines immediatè, niſi inquantum eis adminiſtratur ſacramentum. Sic ergo in poteſtate ſecunda ſacerdotali, quæ eſt poteſtas iudicandi, & abſoluendi duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſa poteſtas, & auctoritas, & ipſe uſus, ſeu exitus in actum, & quantum ad ipſam poteſtatem, & auctoritatem in ſe eſt æqualitas in omnibus, ſicut de prima poteſtate, ſed quantum ad uſum requirit homines, qui iudicentur, & abſoluantur; & peccata quæ iudicentur, & abſoluantur. Et ideo quia primo ſacerdoti vicario Chriſti eſt conceſſa uniuerſalis poteſtas primo iudicandi, & abſoluendi omnes homines, & omnia peccata, & crimina; ideo ipſe habet iſtam poteſtatem completam, & perfectam, & habet uſum completum, & perfectum, & poteſtatem exercendi eam circa omnes homines, & ideo Chriſtiani omnes ſunt ei ſubditi ſoli quantum ad iſtam poteſtatem, & a nullo alio iudicari poſſunt, nec abſolui: & ideo uſus iſtius poteſtatis eſt in eo plenus, & completus. Et ideo neceſſe eſt, quòd ſi ſacerdotes qui receperunt poteſtatem iudicandi, & abſoluendi per ſacramentum ordinis, debeant uti ſua poteſtate circa homines, & iudicare, & abſoluere quòd ipſe primus ſacerdos, cui ſubiecti ſunt omnes Chriſtiani quo ad poteſtatem iudiciariam, ſubiiciat eis homines, & determinet in quo poſſunt exercere poteſtatem ſuam, quia nullus ſacerdos poteſt aliter iudicare, nec abſoluere aliquem hominem in terra. Quamuis igitur ipſe non conferat conferat poteſtatem iudiciariam, ſeu iudicandi, nec abſoluendi, quia Chriſtus hæc facit, tamen ipſe debet dare poteſtatem ſuper tales homines, quia ipſe eſt iudex uniuerſalis omnium Chriſtianorum. Et ideo poteſtas iudicandi, & abſoluendi poteſt eſſe maior, uel minor, uel magis ampla, uel reſtricta, ſecundum quod plures, uel pauci homines ſubiecti ſunt tali poteſtati, uel etiam

Duo ſunt in poteſtate ligandi, & ſoluendi.

quo

quo ad ipſa peccata minora, uel maiora. Et quantum ad iſtam poteſtatem iudicandi, uel abſoluendi ſemper ſupra poteſtatem ſacerdotalem, eſt poteſtas primi ſacerdotis, & ſummi, qui poteſt totaliter impedire uſum, uel dare homines qui ſubijciantur poteſtati ſacerdotali, ſecundum quod uoluerit, quia in ſua uoluntate conſiſtit. Sic ergo primus, & ſummus ſacerdos vicarius Chriſti in terris habet in ſe poteſtatem ſacerdotalem, & habet poteſtatem cōferendi ſacramentum ordinis uniuerſaliter, & ordinandi quos uoluerit, & habet uniuerſalem poteſtatem iudicandi, & abſoluendi ſuper omnes Chriſtianos indiſtinctè, & in eo eſt radicata, & plantata iſta poteſtas, & ipſe poteſt diſtribuere omnes Chriſtianos per plures partes, & dare aliis ſacerdotibus ab ipſo ordinatis certam portionem hominum Chriſtianorū, in quas quilibet ſacerdos ſuam exerceat poteſtatem. Et talis poteſtas abſoluendi, & iudicandi, recepta a primo ſacerdote, uocatur poteſtas iuriſdictionis, quia nullus alius ſacerdos habet ius ad iudicandum, & abſoluendum aliquem Chriſtianum, niſi tali, ei fuerit datus, & ſubiectus ab ipſo vicario Chriſti, cuius eſt tota & completa iuriſdictio. Et ſic apparet, quòd duplex eſt poteſtas, quæ datur in ſacramento ordinis, ſcilicet poteſtas ordinis, & poteſtas iuriſdictionis. Prima immediatè deſcendit a Chriſto, & non a ſummo ſacerdote, ſed ſecunda deſcendit primo a Chriſto, & datur primo ſacerdoti vicario eius, & ulterius uicarius diſtribuit illam quibus uult, & ſicut uult, quia ſua eſt tota, & ei tota donata eſt. Et ſic ſacerdos ordinatus per ſacramentum ordinis, recipit poteſtatem ordinis, ſed non poteſtatem iuriſdictionis. Sed quia primus ſacerdos, & vicarius Chriſti non poteſt eſſe per orbem uniuerſum, & etiam quia neceſſe eſt, quòd ubique ſint ſacerdotes qui adminiſtrent ſacramenta, & iudicent, & abſoluant Chriſtianos de peccatis ſuis, ideo quia ipſe habet poteſtatem uniuerſalem ſibi datam; ideo poteſt diſtribuere, & dare partem ſuæ poteſtatis aliis ſacerdotibus,

Quòd Papa habet plenitudinem iuriſdictionis.

Duplex poteſtas datur in ordine.

bus, & diſtribuere eis certam portionem Chriſtianitatis, quæ loco ſui exerceant poteſtatem iuriſdictionis; & etiã conferant ſacramentum ordinis,& multiplicent ſacerdotes,qui habeant poteſtatẽ diſpenſandi ſacramenta immediatè: & tales ſacerdotes immediatè recipientes poteſtatem iuriſdictionis, & poteſtatem dandi,& diſpenſandi ſacramentum ordinis, uocantur Epi, quia ſunt immediatè ſupra ſacerdotes ſimplicem poteſtatem habentes. Sic ergo neceſſarius primo eſt ſummus ſacerdos, ſecundo neceſſarii ſunt ſacerdotes Epiſcopi,qui habeãt poteſtatẽ iuriſdictionis,& poteſtatem adminiſtrandi ſacramentũ ordinis,& ordinandi ſacerdotes alios, & neceſſarii ſunt etiã ſacerdotes ſimplices,qui immediatè adminiſtrent alia ſacramenta Chriſtianis. Et ſi neceſſarii ſunt tres ſacerdotes, ut ſit complementum.ſ.ſimplex ſacerdos, & magnus ſacerdos, & ſummus ſacerdos; ita ꝙ ſimplex recipit a magno.ſ.ab Epo ſacramẽtum ordinis, & partem iuriſdictionis ſuæ,& immediatè reſpicit populum Chriſtianum,cui adminiſtrat ſacramenta,ſed magnus ſacerdos recipit poteſtatem ſuam a ſummo ſacerdote. Et ideo ſimplex ſacerdos eſt ſuperior ꝙ̃ pars laicalis,& magnus ſacerdos eſt ſuperior ꝙ̃ ſimplices ſacerdotes;& ideo eſt ſacerdos ſacerdotum & ſummus ſacerdos eſt ſupra magnum ſacerdotẽ; & ideo eſt Eps Eporum. Et ſic per ſacramẽtum ordinis, conſtituitur mirabilis ordinatio in tota Chriſtianitate, q̃ debet eſſe ordinata ſecundum poteſtatem iudiciariã. Sic ergo hæc poteſtas iudiciaria.ſ.iudicandi,& abſoluendi, q̃ eſt poteſtas iuriſdictionis quantum ad uſum primo conceſſa eſt, & data totaliter, & plenariè uni, & ſummo ſacerdoti, cui collata eſt tanquam ſummo capiti poteſtas uniuerſalis, deinde diuiditur in partes; ita quòd primo diuiditur in Epiſcopos, & in magnos ſacerdotes, deinde deſcendit in ſimplices ſacerdotes, qui presbyteri uocantur, & hoc ab uno capite. Et ideo licet quilibet ſacerdos habeat poteſtatem ordinis, & clauem, quæ eſt poteſtas iudicandi; & abſoluendi, tamen uſus ſuæ poteſta-

Epiſcopi.

Simplex ſacerdos.

Ptās ordinandi ſemper manet Epiſcopo.

tis tantummodo ſe extendit ad illos qui ſunt ſubiecti ſibi ordinariè. Et quia poteſtas adminiſtrandi ſacramenta eſt indelebilis, & perpetua in ſe, ſicut probatum eſt de poteſtate ſacerdotali, licet poteſtas iuriſdictionis poſſit perdi; ideo ſicut ſacerdos non poteſt perdere poteſtatem ſacerdotalem ſibi collatam in ſacramento ordinis, ita eſt Epiſcopus qui eſt ſupra ſacerdotem, nullo modo poteſt perdere poteſtatem adminiſtrandi, & conferendi ſacramentum ordinis; quia eſt ei eſſentialis, & adiuncta, ac annexa cum poteſtate, & gradu ſacerdotali. Nec iſta poteſtas eſt poteſtas iuriſdictionis, & ideo non datur illo modo ſicut poteſtas iuriſdictionis, nec cum tali poteſtate imprimitur in anima alius caracter ſupra caractere ſacerdotalē, quia ille eſt ultimus character. Vnde primus ſacerdos immediatè ordinatus a Chriſto, ſeu primi ſacerdotes, qui habebant poteſtatem adminiſtrandi ſacramentum ordinis propter talem poteſtatem non habuerunt alium characterem in anima, niſi characterē ſacerdotalem; & ſimiliter eſt dicendum de aliis ſacerdotibus, qui recipiunt poteſtatem conferendi ordines. Non ergo datur alius character, ſed ipſe ſacerdotalis character primus exiſtens quodammodo creſcit in poteſtate, & dilatatur; amplificatur, & dignificatur. Vnde ſacerdotalis poteſtas, eſt ſicut poteſtas liberi arbitrii, ſupra quam non eſt aliqua poteſtas naturalis, ſed ſicut liberum arbitriū poteſt creſcere, & dignificari, & amplificari per ſcientias, & uirtutes, & artes, & per officia, & propter hoc unum liberum arbitrium aſcendit ſupra aliud non naturaliter, nec radicaliter; ita poſſumus dicere conformiter, quod quàmuis poteſtas ſacerdotalis ſit ultimus gradus radicalis in poteſtatibus ſpiritualibus, quæ dantur per ſacramentum ordinis, attamen poteſt creſcere, & amplificari, & dignificari, ut ſicut poteſtas ſacerdotalis ſe extendit ad alia ſacramēta, ita ſe extendat ad ſacramētum ordinis, ita quòd non ſit alia poteſtas noua; ſed prima amplificata, & magis dilatata. Et ideo ſicul poteſtas ſacerdotalis

Vnus eſt caracter utriſque quòd poteſtatis.

lis eſt indebilis, ita etiam poteſtas Epiſcopalis. Et ſicut poteſtas Epiſcopalis extendit ſe ſupra poteſtatem ſacerdotalem ad conferendum ſacramentum ordinis, quòd eſt poteſtatiuum; quia in eo datur poteſtas, ita etiam ſe extendit ad ſacramentum confirmationis, in quo ſacramento datur poteſtas, & uirtus pugnandi publicè contra inimicos Chriſti, & eſt quaſi officium quoddam ſpirituale, & quia requiritur ibi maxima poteſtas, & magna firmitas, ideo non debet dari per ſimplicem ſacerdotem, qui habet poteſtatem ſimplicem, ſed per magnum ſacerdotem, & Epiſcopum, qui habet poteſtatem per excellentiam, & habet poteſtatem ſupra poteſtatem, quia habet poteſtatem ſupra ſacramentum ordinis, quod eſt poteſtatiuum. Et ſic duo ſacramenta debent adminiſtrari ab illis magnis ſacerdotibus, & Epiſcopis.

Ptās Epiſcopalis eſt indelebilis.

Epilogatio. *Cap.* CCCXII.

SIc igitur apparet ex omnibus ſupradictis, qualiter pars clericalis eſt excellentiſſimè ordinata, & regulata, ac diſpoſita per mirabiles gradus quaſi ꝑ quandam mirabiliſſimam ſcalam ab infimis ad ſuprema aſcendendo, & deſcendendo a ſupremis ad infima, quoniam primus aſcenſus eſt tonſura clericalis, ſecundus eſt pſalmiſtatus, & iſti duo non ſunt ordines, ſed præparatorii ad ordines, tertius eſt oſtiariatus, quartus lectoratus, quintus exorciſtatus, ſextus accolitatus, ſeptimus ſubdiaconatus, octauus diaconatus, nonus ſacerdotalis, ſiue presbyteratus. Et hic eſt finis in ordinibus, ſed per modū complemēti ſuperponitur iſtis ordinibus ſacris Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, Patriarchatus, Cardinalatus, & Papatus, a quibus ſacri ordines fluunt, & diſpenſantur. Et ſic dicemus aſcenſus eſt Epiſcopatus, vndecimus Patriarchatus, & vltimus eſt Papatus, in quo

eſt ſummus ſacerdos. Et quia poteſtas per excellentiam quanto magis deſcendit, tanto magis dilatatur; & quanto magis aſcendit, tanto magis unitur, ſicut etiam fit in ſcala naturæ, qui quanto magis aſcendit, tanto magis tẽdit ad unitatem; ideo plures ſunt Epiſcopi, pauciores Archiepiſcopi, pauciſſimi Patriarchæ, & unicus Papa, qui eſt pater omnium patrum ſpiritualium, & omnium fideliũ Chriſtianorum princeps præcipuus, caput indiuiſum, Põtifex ſummus, Chriſti vicarius, fons, origo, & regula omnium principatuum ſpiritualiũ in Chriſtianitate, a quo tanquam a ſummo deriuatur ordinata poteſtas, vſq; ad infima membra Chriſtianitatis. Ecce igitur qualiter pars clericalis eleuatur modo ordinato, & mirabili ſupra partem laicalem. Si ergo per tonſuram clericalem in qua fit quędam eleuatio aliquis eſt honorandus, quanto magis honorari debet ille qui plus eleuatur per ſacramentum ordinis ſecundum ſuos gradus: & quanto magis Epiſcopus, & ſic ulterius aſcendendo. Et ſic apparet qualiter Chriſtus per unum ſummum ſacerdotem vicariũ ſuum tenet totam Chriſtianitatem ſibi copulatam, colligatam & unitam. Patet etiam qualiter per unum ſacerdotem, tota Chriſtianitas eſt in ſe ordinata, colligata, & unita fortiſſimè. Et quoniam poteſtas iſta uniuerſalis primi ſacerdotis eſt ſemper neceſſaria toti Chriſtianitati, tanquam prima influens in omnes poteſtates ab ipſa deriuatas, & quia primus ſacerdos poterat mori, & poteſtas iſta erat ſibi data non propter ſeipſum, ſed propter alios, ideo ſic debuit ei dari a Chriſto talis poteſtas, ut poſſit tranſire in alium poſt ipſum, & hoc fuit neceſſe. Et ideo quia iſta poteſtas dependebat a Chriſto, a quo erat ſuſcepta, & non ab aliis, & tota erat ipſius ſummi ſacerdotis immediatè ordinati a Chriſto, ſequitur, ꝙ taliter fuit ei tradita, ꝙ ipſe habuit auctoritatem, & poteſtatem ordinandi, & diſpenſandi, & diſponendi de ipſa poteſtate ſua modum, & formam, qualiter tranſiret in alium poſt ipſum, & relinquendi eã toti Chriſtianitati, & poſtquam ſe

mel ſibi data fuit, potuit ordinare de ea ſicut uoluit ad utilitatem Chriſtianitatis,& cōmodum, qa propter hoc data fuit. Et ideo poteſtas iſta uniuerſalis non poteſt perdi, & ſemper remanet in Chriſtianitate radicaliter, ſicut primus ſacerdos,cuius erat, ordinauit. Sic ergo apparet ex his,ꝙ iſta poteſtas durabit,quandiu Chriſtianitas durabit. Et quia Chriſtus eſt immortalis exiſtens ſemper viuus, ideo ea quæ ipſe ordinauit, ſemper permanebunt. Et ideo Chriſtianitas ordinata ab ipſo per ſua ſacramenta,& per ſuum primum ſacerdotem uicarium eius,& per alios ſacerdotes ſprimus unitos cum ſummo ſacerdote vicario ſuo ſemper durabit quandiu mundus durabit,quia perire non poteſt niſi pereat Chriſtus, quod fieri non poteſt. Ipſe enim eſt ſacerdos ſummus,inquantum homo non deſcendens ab aliquo ſacerdote, ſed immediatè a Deo, & manet in cœlo in æternum, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum.

Poteſtas uniuerſalis Papæ non poteſt perdi.

De comparatione partis clericalis ad partem laicalem. Cap. CCCXIII.

QVoniam autem iam dictum eſt,quòd tota chriſtianitas de neceſſitate partitur, & diſtinguitur in duas partes generales.ſ.in partem clericalem, & laicalem, ſeu in partem dantem, & in partem recipiētem;ita ꝙ iſtuæ duæ partes diſtinguuntur per dare & accipere; & propter hoc pars dans eſt nobilior, quàm pars accipiens, & quia pars laicalis eſt pars accipiens: ideo eſt inferior, & minus nobilis, ſed pars clericalis eſt ordinata in ſe pulcherrimè, & mirabiliſſimè tanquam pulcherrima Ierarchia gradatim ordinata: ideo neceſſe eſt, quòd pars laicalis ſit etiam ordinata ſuo modo. Vnde iſtæ duę partes faciunt unam Eccleſiam,& unum corpus,& quaſi unum hominem; ideo quia una eſt ſuperior, & alia inferior;una dans, & altera recipiens; & ſic ſe habent ſi-

cut corpus, & anima, quia ſicut ex corpore & anima fit unus homo: ita ex iſtis duabus partibus fit una Eccleſia. Et ſicut ſe hẽt anima ad corpus, cui influit uitã corporalẽ, & eſt ſuperior, ita pars clericalis influit in partẽ laicalẽ uitã ſpiritualẽ. Et ſicut anima eſt ordinata per ſuas po-

Cap. 308. tentias, & poteſtates, ut iã declaratũ eſt, ita etiã corpus ẽ ordinatum per ſua mẽbra, & organa uiſibilia. Et ideo etiã neceſſe ẽ, ꝙ ſicut pars clericalis eſt ordinata pulcherrimè per Ierarchiã mirabilẽ, ita ẽt pars laicalis ſit ordinata ſuo modo per ſuã Ierarchiã. Et quia pars clericalis eſt ordinata in ſeipſa per poteſtatẽ ſpiritualem, quæ conſtituit in ea multos gradus, ut declaratum ẽ: ita ẽt pars laicalis debet eſſe ordinata in ſeipſa per poteſtatẽ corporalẽ, & tẽporalẽ, quia ſicut eſt poteſtas ſpiritualis, ita etiam eſt poteſtas

Cap. 311. corporalis. Quia ſicut eſt anima, ita eſt & corpus. Et ſicut ſunt bona quę reſpiciunt animã, ita ſunt bona quę reſpiciunt corpus. Et ſicut ſunt bona quę reſpiciunt corpus in ſe, ita ſunt bona, quæ reſpiciunt animã in ſe. Et ſicut anima habet ſuã uitã ſpiritualẽ, ita corpus hẽt ſuã uitã cor-

Duplex uita. poralẽ. Duę igitur ſunt uitę, ſ. uita terrena, & uita cęleſtis, ſeu uita corporalis, & uita ſpiritualis. Vita qua corpus uiuit ex anima, & alia qua anima uiuit ex Deo, & utraque habet ſuũ bonum quo nutritur, & uegetatur, quo poſſit ſubſiſtere, & permanere. Vita enim corporalis, ſeu terrena nutritur bonis terrenis, & uita ſpiritualis bõis ſpiritualibus. Ad uitã terrenã pertinent omnia quæ ſunt terrena, & ad uitã ſpiritualẽ pertinẽt omnia quæ ſunt ſpiritualia.

Neceſſaria eſt poteſtas temporalis. Et ideo ſicut neceſſaria fuit poteſtas ſpiritualis ad adminiſtrandum bona ſpiritualia. ſ. ipſa ſacramẽta in quibus cõſiſtit uita ſpiritualis, ita neceſſaria eſt poteſtas terrena, & ſecularis ad adminiſtrandum bona terrena. Et ſicut fuit neceſſaria iuriſdictio, ſeu poteſtas iuriſdictionis ſpiritualis, ita neceſſaria eſt poteſtas iuriſdictionis temporalis, ſeu terrenæ. Et ideo ſicut pars clericalis eſt ordinata per poteſtatem ſpiritualẽ, ita pars laicalis eſt ordinata per poteſtatem terrenam. Et ſicut ſpiritualis poteſtas habet multos

gradus,

gradus,& multos ordines poteſtatum,tamē omnes ſunt ſub uno capite, ita poteſtas terrena hēt multos gradus, & multos ordinatos ſub illis, & habet unum caput.ſ.imperialem, & regiam poteſtatē. Quāto autē ſpūalis uita ē dignior uita terrena,& anima dignior corpore,tāto poteſtas ſpiritualis dignior ē terrena,& præcedit eam in honore,& dignitate. Et ſicut anima regit corpus; ita poteſtas ſpiritualis debet regere corporalē,& terrenā. Et ſicut anima nō fecit corpus,ſed Deus fecit tā animā,quā corpus, ita poteſtas ſpiritualis nō inſtituit tēporalē, ſed Deus immediatè ordinauit,& inſtituit eas. Et ſicut corpus eſt propter animam, & ad illā ordinatur:ita poteſtas terrena eſt propter ſpiritualē,& ad illā ordinatur. Et ſicut corpus debet eſſe ſubiectū animæ, ita terrena poteſtas dēt eſſe ſubiecta ſpirituali. Ex his omnibus apparet eſſe tres mirabiles ordines in mūdo. Primo ordo naturæ,qui iā in principio huius libri poſitus eſt, qui eſt ordo creaturarū,& alii duo ordines ſunt in humana natura,& in chriſtianitate ꝑ duas poteſtates, ſ. ordo poteſtatis ſpiritualis,& ordo poteſtatis corporalis,ſeu temporalis. Et de tanto ordines iſti excellunt ordinem naturæ,de quanto homines excellunt alias creaturas,quia iſti duo ordines fundantur in natura hominum. In ordine enim naturæ una creatura eleuatur ſupra aliā,& homo eleuatur ſuper omnes creaturas,ſed in iſtis duobus ordinibus homo eleuatur ſuper homines, & populus ſuper populum,& gens ſuper gētem. Si ergo mirabilis eſt mundus propter mirabilem ordinem naturę, multo mirabilior eſt ipſa chriſtianitas, ſeu Eccleſia propter duos mirabiles ordines duarum poteſtatum. Compara ergo iſtos duos ordines adinuicem, & uidebis excellentiam eorum.

Poteſtas ſpiritualis eſt dignior terrena.

Tres mirabiles ordines in mundo.

Comparatio duarum poteſtatum inter ſe. Cap. CCCXIIII.

Poteſtas tẽporalis fuit ante ſpiritualem poteſtatem.

ET quoniam poteſtas corporalis, ſeu temporalis, quæ reſpicit, & ordinat partem laicalẽ, eſt tanꝗ corpus: & poteſtas ſpiritualis ordinat quæ reſpicit, & ordinat partem clericalem, eſt ſicut anima & ſpiritus: ideo ſicut Deus fecit primo corpus antequàm animam, & corpus primo eſt quàm anima: primo corpus pręparatur ad receptionem animæ: & ultimo anima recipitur in corpore, & ipſum perficit, informat, & uiuificat; ita conformiter poteſtas terrena, ſeu ſęcularis, primo fuit in terra antequàm ſpiritualis, & Deus primo ordinauit ipſam, quia erat tanquàm corpus: & ideo debuit præcedere, ut præparetur ad recipiendum poteſtatem ſpiritualem ſicut corpus animam. Et ideo per multa millia annorum fuit poteſtas terrena in mũdo; & continuè paulatim diſponebatur, & præparabatur, & quando fuit præparata, & diſpoſita ad recipiendum poteſtatem ſpiritualem, tunc uenit poteſtas ſpiritualis in mundum, & tunc uenit Chriſtus in mundum ordinans poteſtatem ſpiritualem, quia tunc poteſtas terrena erat per uniuerſum mundum ordinata, & habebat ſuum caput in maiori ciuitate totius mundi. ſ. in Roma. Et ideo in illa ciuitate, ubi poteſtas terrena habebat ſuum caput, ibi poteſtas ſpiritualis recepta fuit, & collocata: & ipſa poteſtas poſuit ibi ſuum caput, & ſubiugauit ſibi poteſtatem terrenam. Oportebat enim, ꝙ poteſtas ſpiritualis poneret ſuũ caput in maiori ciuitate totius mundi. Et ſic terrena poteſtas ſpiritualem recepit poteſtatem ſicut corpus animam, & quaſi fecerũt unum hominem nouum; & ideo inſimul ſunt mixtæ per totam chriſtianitatem, & una iuuat aliam. Vnde poſtquàm terrena poteſtas, quæ primo erat, non erat deſtructa per aduentum poteſtas ſpiritualis, ſed eſt ei ſubiecta, & ſeruiens,

ſignum eſt, quod poteſtas temporalis a Deo erat, quia ſi a Deo non eſſet, deſtructa fuiſſet, nec fuiſſet mixta cum ſpirituali; & ideo ſicut anima uiuificat, & informat corpus; ita poteſtas ſpiritualis ultimo ueniens tanquam nobilior & excellentior, & tanquam forma & anima eius uiuificauit temporalem, & informauit, & reduxit eam ad Deum. Sicut anima reducit, & ordinat corpus ad Deum; ſic ergo ſi terrena poteſtas ſepararetur a ſpirituali poteſtate; neceſſario eſt mortua, & ſeparata à Deo totaliter, & eſt ſicut corpus ſine anima. Caueant igitur Principes terreni, ne ueniant cōtra poteſtatem ſpiritualem, caueant ne ſint inobedientes ei, & ſtudeant ut ſeruiant ei, quia ſtatim poteſtas eorum eſt mortua, dum non ſeruit poteſtati ſpirituali, & eſt ſicut corpus ſine anima. Conſiderent moderni Principes, qualiter prædeceſſores eorum, quorum ipſi ſunt ſucceſſores, fuerunt ſubiecti, & obedientes poteſtati ſpirituali, cogitent qualiter caput poteſtatis terrenæ, ſcilicet Romanum imperium fuerat ſubiectum ſpirituali poteſtati per mille annos & ultra. Timeant igitur omnes chriſtiani, qui ſunt maiores & minores Chriſtum, cuius Vicarius ſubiugauit ſibi omnem terrenam poteſtatem. Timeant omnes Principes Chriſtum, quia eorum prædeceſſores qui fuerunt excellentiores & maiores, ſubiecerunt colla ſua Vicario eius, & ei tanquàm ueri ſubditi ſeruierunt. Quis ergo auſus eſt perſequi Eccleſiam Chriſti? Cogitent omnes chriſtiani, quòd chriſtianitas aliquando non erat, & qualiter incepit, & creuit, & qualiter ad ſummam altitudinem deuenit; qualiter perſeuerauerit, & qualiter permanſit. Timeant ergo Chriſtum filium Dei, ſicut prædeceſſores timuerunt eum, & eum honorent ſicut prædeceſſores eum honorauerunt. Videant magnificentiam, & excellentiam ſuorum prædeceſſorum, & eorum paruitatem, & reputent ſe nihil in reſpectu eorum. Si ergo illi qui tam excellentes fuerunt, timuerunt Chriſtum, & ei obedierunt, & in eum crediderunt, ac fideles fuerūt, ipſumq; hono-

Hortatur Prīcipes ad obedientiam Papæ.

honorificauerunt, & Vicario ſuo ſubditi, ac obedientes fuerunt, ac omnes Chriſti amicos dilexerunt, quanto ergo magis illi qui nunc ſunt, quum nihil ſint reſpectu illorum, debent magis timere Chriſtum, & ei obedire, ac eundem honorare, ac ſubditi eſſe ſuo Vicario? Etiam penſent qualiter iſta poteſtas exiſtit in ciuitate famoſiori totius mundi, quæ dominabatur toti orbi; & ultra mille annos fuit ibi ſedes iſtius poteſtatis ſpiritualis.

Septimum, & ultimum ſacramentum eſt matrimonium, quòd eſt inſeparabilis coniunctio uiri & mulieris, introducti per liberum arbitrium, & conſenſum animorum utriuſq; expreſſa per uerbum, uel aliquod ſignum, & eſt inſtitutum, ut ſit officium ſacramentum, & remedium, officium ad multiplicandum, ſacramentum ad ſignificandum, remedium contra peccatum. Capit. CCCXV.

Quare oẽs homines ab uno ſunt.

QVoniam autem Deus non fecit omnes homines inſimul, ſicut fecit Angelos inſimul, ſed ſolum fecit primum hominem, & primam mulierẽ immediatè per ſe ſine adiutorio alterius, & ordinauit ut homines multiplicarentur per propagationem, & generationem, ita ꝙ unus ab alio generaretur, & deſcenderet, ut ſic maior unitas, & maior amor eſſet inter homines, quia homines ſe reputarent quaſi unum hominem, dum uiderent ſe omnes ab uno deſcendiſſe homine; & ſic modus generandi eſſet ſignum unitatis, & ſocietatis. Et quia totum principale bonum hominis eſt, ut habeat coniunctionem, & ſocietatem cum Deo, quia per talem ſocietatem homo recipit uitam a Deo, & totum bonum ſuum; ita quòd uita hominis conſiſtit in ſocietate Dei, ut eſt iam declaratum; ideo quia iſta ſocietas homi-

nis

nis cum Deo eſt occulta,& inuiſibilis,& ſpiritualis;& eſt finis, & complementum hominis, debuit ſignificari, figurari, & præſentari quantum fieri potuit per res uiſibiles & ſenſibiles; ut ſemper homo haberet aliquod ſignũ manifeſtum uiſibile,per quod repræſentaretur,& figuraretur eius tota coniunctio, & ſocietas quam debet habere cum Deo per amorem, tanquam ſuum principale bonum, & ſemper uidere quaſi in ſpeculo ſuum bonũ. Et ideo quia coniunctio, & ſocietas inuiſibilis debet ſignificari,figurari, & repræſentari per coniunctionem uiſibilem, quia etiam iſtud ſignum repræſentans iſtam cõiunctionem ſpiritualem debet eſſe propinquiſſimum ipſi homini, ideo Deus ordinauit, quòd non ſolum genus humanum per generationem multiplicaretur, ſed taliter, & tali modo multiplicaretur, & creſceret,ut modus generandi, & multiplicandi eſſet ſignum uiſibile, figura,& repræſentatio iſtius coniunctionis, & ſocietatis ſpiritualis & inuiſibilis, quam homo debet habere per amorem cum Deo in quo conſiſtebat totus ſtatus hominis. Et ideo ordinauit Deus & inſtituit, ut propagatio, & generatio, ac multiplicatio hominum fieret per coniunctionem maris & fęminæ, quę quidem coniunctio eſſet indiuidua & ſingularis; & hoc eſt matrimonium. Et ideo a principio fecit primum hominem, & primam mulierem,& non plures uiros, neque mulieres,ſed unicam,& ſingularem uni uiro;& uoluit,quòd iſta coniunctio eſſet inſeparabilis, & indiſſolubilis. Et ideo ipſum matrimonium fuit ordinatum a Deo in principio naturæ humanæ ad duo. ſ. ut eſſet officium generandi,& multiplicandi homines,& ut eſſet ſignum,& ſacramentum repræſentans & ſignificans coniunctionem inuiſibilem, & ſpiritualem animæ cum Deo per amorem liberalem, & ſpontaneum. Vnde a principio Deus fecit duas mirabiles coniunctiones in humana natura. Prima fuit quando coniunxit animam rationalem cum carne, ſeu cum corpore; & iſta fuit naturalis, & non præceſſit

Coniunctio inuiſibilis cum Deo.

Coniunctio uiſibilis. ſ. matrimonium.

Duæ coniunctiones in natura humana.

præceſſit conſenſus, quia ipſa neſciebat quando nondum erat; ſed Deus creando animam, cōiunxit eam cum corpore. Et iſtud fuit primum matrimonium. Aliam uerò fecit Deus coniunctionem in natura humana, quando cōiunxit mulierem cum uiro in una ſocietate inſeparabili; & iſta ſocietas fuit maior, & nobilior; & iſta fuit uoluntaria, & liberalis, & non naturalis; & per conſenſum uiri, & mulieris, & per amorē utriuſq;. Et prima ſocietas erat ſignū, & repreſentatio iſtius coniunctionis, quia ſicut anima eſt maior, & ſuperior, ac dignior, & caro inferior, ita uir ē maior & ſuperior, ac dignior, & mulier eſt inferior: & ſicut anima una fuit coniuncta cum una ſingulari carne, & non cum pluribus; ita unus uir cum una muliere, & non cum pluribus, & ſicut prima cōiunctio nō poterat deſtrui niſi per mortem; ita nec cōiunctio uiri, & mulieris poterat deſtrui niſi per mortem. Sic ergo prima ſocietas quæ fuit in humana natura radicalis, & fundamentalis, ſ. animæ cū carne ſignificabat, & repræſentabat ſecundam ſocietatē, & coniunctionē quæ erat in humana natura, quæ erat uiri, & mulieris. Et iſta ſecunda ſignificabat, & figurabat tertiam coniunctionem, ſeu ſocietatem, quę eſt animæ cum Deo, ſeu humanæ naturæ cum Deo. Et iſta eſt maxima & maior omniū. Et ſic ambæ ſocietates primæ, quę ærāt in humana natura, erant propter tertiam coniunctionem quæ erat hominis cum Deo.

De comparatione iſtarum ſocietatum inter ſe. *Capitulo.* C C C X V I.

Duplex coniūctio in matrimonio.

ET quoniā iſtæ tres ſocietates ſunt ordinatę inter ſe, & una aſcendit ſuper aliam in dignitate, & nobilitate quaſi per quandā ſcalam, & una repręſentat aliā; ideo cōparemus eas adinuicē. Vnde duæ primæ, quę ſunt infra humanam naturā, ſunt propter illam quę aſcendit ſupra humanam naturam.

In prima enim ſocietate,& cōiunctione,caro aſcendit ad ſpiritum rōnalem,& cōiungitur cum eo naturaliter:in ſecunda ſocietate mulier aſcendit ad uirum,& coniungitur cum eo per liberum cōſenſum. Et quia mulier habet carnem,& ſpiritum,ſeu animā,& uir etiā;ideo fit ibi duplex coniunctio,ſeu ſocietas. ſ.animæ, ſiue ſpiritus cum ſpiritu,& carnis cum carne:quia anima uiri coniungitur cum anima mulieris,& econuerſo per amorem,& conſenſum; & caro uiri cum carne mulieris;ſed in tertia ſocietate tam uir,quā mulier coniungitur cum Deo;& non ſolū uir,& mulier,ſed tota humana natura debet coniungi cū Deo, quia ad hoc ordinata eſt. Sicut ergo in prima coniunctione,& ſocietate, quæ eſt animæ, ſeu ſpiritus cū carne,ipſa caro uiuificatur,exaltatur,nobilitatur, & dignificatur per ſocietatem cum anima rationali,ita ꝙ ex ſeipſa nō habet uitā,immo eſt nihil,& ſicut etiā mulier in ſecunda ſocietate uiuificatur,fortificatur, & exercitatur,ac nobilitatur per ſocietatem uiri;ita etiam ſignificatur, ꝙ tam uir,quā mulier,& tota ſocietas,ſiue cōgregatio hominum uiuificatur, nobilitatur:ac dignificatur,& exaltatur per ſocietatem, & coniunctionem cum Deo. Et ſicut tota caro eſt coniuncta cum anima,ita mulier cū uiro; ſic etiā tā mulier, quā uir qui faciunt unā congregationē,debent coniungi cum Deo per amorem:& per conſequens tota congregatio uirorum,& mulierum.Sicut autē in humana natura duæ fuerunt ſocietates, & coniunctiones. Prima animæ,& carnis quæ faciunt unā perſonā indiuiduā.Et ſecūda mulieris cum uiro,quæ faciunt unā per amorē,& cōſenſum,ac uolūtatem inſeparabilem;ita ſignificabatur, ꝙ duæ erant ſocietates,& coniunctiones poſſibiles naturæ humanæ cum Deo, una ad modum animæ cū carne per unionem perſonalem;ita ꝙ Deus, & homo contineātur in una perſona;& alia ſocietas per amorem,& uoluntatem; aliter nō poteſt humana natura coniungi cū Deo niſi iſtis duobus modis.Et quoniam filius Dei eſt unitus perſonaliter cum humana natura, ideo completa eſt iſta

Quomodo īcarnatio filij Dei ſignificabatur.

ſocietas,

ſocietas, quæſe habet ad modum animæ cum carne. Et quia Chriſtus Deus & homo in una perſona ulterius cõiũxit, & uniuit ſibi Chriſtianitatẽ, quæ eſt una ſocietas, & una congregatio omnium Chriſtianorum, quæ uocatur Eccleſia, quæ habet modum unitatis, & ueram unitatem quantum fieri poteſt, quia tota Chriſtianitas eſt coniuncta cum uno ſummo ſacerdote Vicario Chriſti. Et ideo tota Eccleſia eſt ad modum mulieris, ſeu uxoris. Et Chriſtus habet modum uiri, quia tota Eccleſia eſt quaſi una perſona, & Chriſtus ẽ alia perſona, & eſt ibi matrimoniũ ſicut inter primum uirum, & primã mulierem. Sic igitur in primo ſtatu hominis ante lapſum erat ſocietas, & coniunctio congregationis uiri, & mulieris cum Deo nondum incarnato, & iſta erat per amorem, ita ꝙ ibi erat cõgregatio, & Eccleſia hominum, ſed modo in reparatione facta eſt coniunctio, & ſocietas Chriſtianitatis, ſeu Eccleſiæ cum filio Dei facto homine & incarnato. Et ſic modo ſunt duæ coniunctiones, ſeu duæ ſocietates: prima eſt filii Dei cum humana natura, & cũ humanitate ꝓpria, & ſingulari, & ſecunda ẽ ſocietas Chriſti Dei & hominis cum tota Chriſtianitate, quę eſt ſua Eccleſia, & eſt tota ſua, & iſta eſt maxima coniunctio, & maxima ſocietas, quę poſſit eſſe. quia maximus eſt Chriſtus Deus & homo, & maxima eſt Eccleſia. Et ſic ſunt ibi duæ uxores, prima eſt humanitas Dei, ſecunda eſt Eccleſia, quæ eſt uxor Chriſti Dei, & hominis. Vnde Eccleſia habet ſe ad modum primæ mulieris, quia ſicut prima mulier deſcẽdit de uiro, & fuit formata de uiro: ita tota Eccleſia deſcẽdit de Chriſto, & eſt formata de Chriſto: quia tota Chriſtianitas eſt renouata, & reſtaurata per ſacramenta Chriſti, quæ habent totam uirtutem à paſſione, & morte Chriſti, & ideo rectè tota Chriſtianitas, ſeu Eccleſia eſt uxor, & mulier, ſeu ſpõſa Chriſti. Et iſtud matrimonium Chriſti, & Eccleſiæ ſuæ rectè ſignificatur per matrimonium uiri, & mulieris: quia ſicut uir, & mulier habent conformitatem in natura: ita Chriſtus, & ſua Eccleſia habent conformitatem in natura,

Quomodo Eccleſia eſt uxori, uel ſponſa Chriſti.

Duæ ſocietates.

ra,quia Chriſtus habet carnem ſicut Eccleſia, & ideo eſt ibi duplex ſocietas, una per dilectionem, & amorem, & alia per conformitatem carnis, ſicut uir & mulier habent ſocietatem per amorem,& conformitatem carnis.

Quod Sacramentum matrimonij eſt antiquum, & nouum ſacramentum. Cap. CCCXVII.

ET quoniam matrimonium propter hoc eſt ſacramentum, quia eſt ſignum, & ſignificat etiam aliquam rem ſacram, & ſanctam, & inuiſibilem, & ſpiritualem, & quia nobilius,& principalius ſine comparatione ē illud quod ſignificatur, quã illud quod ſignificat,quia ſignum eſt propter ſignatum,& non econuerſo:ideo ſine comparatione nobilior eſt illa coniunctio ſpiritualis, quæ ſignificatur per matrimonium,quã ipſum matrimonium. Et quia ipſum matrimonium ē inſtitutum, & ordinatum ad ſignificandũ, & præſentãdum coniunctionē, & unionē ſpiritualē, quæ fit,& fieri debet inter humanã naturã,ſeu animã,& Deũ: quia utraque eſt uoluntaria,& fit per liberum cõſenſum; ideo quia iſta cõiunctio aliter fuit à principio humanę naturę in ſtatu perfecto,& aliter ī reparatione poſt lapſum: quia à principio humana natura cõiungebatur Deo ſolũ per amorē,& liberum cõſenſum,ſed poſt lapſum ī reparatione facta ē noua cõiunctio,& unio inter Deum,& humanã naturã,quia perſona filii Dei coniunxit ſe humanę naturæ in unitate perſonæ, & factus eſt Deus & homo, qui ē Chriſtus, & ultra hoc ipſe Chriſtus Deus & homo coniunxit ſibi nouam ſocietatē, quia formauit Eccleſiã, ſeu Chriſtianitatem totam nouam per ſacramenta, & lauit, & abluit, & ſic facta ē noua cõiũctio ſpiritualis inter Chriſtum,& ſuã nouã Eccleſiã. Et ſic ſunt tres cõiunctiones ſpũales. Et ideo poſtquã matrimonium fuit ad hoc principalius inſtitutum, ſ. ad ſignificandum coniunctionem,

Quid et quo modo matrimonium ſignet.

nē, quæ fit inter Deū, & humanā naturā; ſequitur, ꝙ ſicut à principio fuit inſtitutū ad ſignificādum primā coniunctionē ſpiritualē; ita iam de nouo debuit inſtitui, & ordinari ad ſignificādum nouam coniunctionē inter perſonā filii Dei, & humanitatē quā aſſumpſit, & cōiunctionem nouā inter Chriſtum, & Eccleſiam nouā, quia utraque ē uoluntaria, & per conſenſum liberum. & utraque eſt ad modum matrimonii. Et ideo matrimonium ē antiquū, & primum ſacramentum, & eſt etiā nouum ſicut baptiſmus, & alia: quia dignum eſt, ꝙ iſta coniunctio noua facta in reparatione ſignificaretur, & repræſentaretur ſicut illa antiqua. Et ſic matrimonium eſt ſacramentum Chriſti, ſicut alia quaſi innouatum ad nouā ſignificationē. Et ſic tres coniunctiones ſpirituales repræſentantur per matrimonium. ſ. prima quæ erat hominis, ſeu animæ cum Deo ſolum per amorē. & aliæ duæ. ſ. filii Dei cum humana natura quā aſſumpſit, & Chriſti Eccleſiæ ſuæ quā formauit. Vnde in utraque coniunctione eſt unio duorum unius ſicut agentis, & influentis, & alterius ſicut patientis, & ſuſcipiētis, & hoc per uinculum amoris, quod procedit ex mera uoluntate. Et ideo rectè ſignificatur, & repræſentatur utraque cōiunctionum iſtarū ſpiritualium per matrimoniū, quod eſt cōiunctio duarum perſonarū, quarum una eſt ſicut agens, & influens, ſ. uirilis ſexus, & alia eſt ſicut patiens, & ſuſcipiens ſicut muliebris ſexus, & hoc ex mutuo conſenſu uoluntatis. Et ideo ſequitur, ꝙ ſacramentum matrimonii eſt magnum ſacramentum propter iſtas coniunctiones ſpirituales quas repręſentat, & ſignificat, & ſpecialiter propter tertiam coniunctionem, & ultimam, quæ eſt Chriſti, & Eccleſiæ, unde illa rectiſſimè repræſentatur in matrimonio, quia ſicut in matrimonio eſt duplex coniunctio, una per amorē, & iſta eſt uoluntatum & animorum, & alia per copulā carnalem, & iſta eſt completa coniunctio, quæ eſt corporis, quæ ſequitur ex prima, & ibi eſt tota conſummatio matrimonii: ita ſimiliter in coniunctione Chriſti, & Eccleſię ſuæ ſunt duæ coniunctiones,

iunctiones, vna per amorem ex vtraque parte, & alia per conformitatem & ſimilitudinem naturæ, quia Chriſtus, & Eccleſia ſua habent conformitatem carnis in procreã do nouos & ſpirituales homines; & ſic ſunt duæ magnæ coniunctiones.

Quòd matrimonium inquantum eſt ſacramentum Chriſti, dat gratiam & adiutorium ſpirituale contra carnalem concupiſcentiam ad operandum illa quæ ſunt neceſſaria in matrimonio. Cap. CCCXVIII.

ET quĩ matrimonium eſt ſacramentum Chriſti ſicut alia ſacramenta; iõ oportet, ꝙ ſicut alia ſacrãmẽta dant gratiã ſpecialem, & adiutorium aliquod ſpirituale, ſicut hõ indiget; ita ẽt ſacramentũ matrimonii det, & conferat aliquam gratiã certam, & adiutoriũ ſpirituale, ſicut indiget hõ in his quæ ſunt neceſſaria ad matrimoniũ. Vnde quum in matrimonio detur homini facultas, & poteſtas vtendi ſua vxorẽ ad procreationẽ prolis, & hoc ex diuina inſtitutione, datur etiam ibi gratia cũ qua illud cõuenienter fieri poſſit, ſicut dictum fuit in ſacramento ordinis, illis q̃ dignè ſuſcipiunt ſacramentũ matrimonii, & in fide Chriſti recta intentione, ut ſcilicet uniantur ex cõſenſu boni amoris ad procreandum prolem ad Dei ſeruitium. Tales recipiunt gratiam in matrimonio, quæ adiuuat eos contra concupiſcentiã carnalẽ, & per talem gratiã anima ſubleuatur a corruptione cõcupiſcentiæ libidinis inordinatæ, ut ſit ibi copula ſingularis, & copula utilis, & copula inſeparabilis, quia iſta ſunt neceſſaria in matrimonio, ut ſit perfectum & ſanctum. Et ſic ex iſta gratia datur remedium contra tres inordinationes concupiſcentiæ, & naſcitur triplex bonum matrimonii. Primum bonum quod naſcitur eſt iſtud, quia.n. concupiſcentia carnalis ad multas inclinat mulieres, quia luxurioſus non eſt contentus

Gratia confertur per ſacramentũ matrimonij

Triplex bonum matrimonij.

tentus de una, ſed in matrimonio datur gratia homini, ut ſit contentus de ſua unica: & ſic pronitas, & concupiſcentia ad multas mulieres tollitur per copulā ſingularē. Secundum bonum eſt: nam concupiſcentia inordinata inclinat ad delectationē, & non ad fructum, & utilitatē fructus, qui eſt proles, ſed tantùm ipſa quærit ſatisfacere ſuæ concupiſcentiæ, & ideo in matrimonio datur gratia, & adiutorium, ut nō cognoſcat uxorem niſi cauſa prolis, & ſic talis inclinatio tollitur per copulā utilem, & fructuoſam. Tertium bonum eſt iſtud; nam poſt impletionem, & operis carnalis cōſummationem, generatur faſtidium, & nauſea: unde poſtquā luxurioſus cognouit illā, reſpuit illam, & deſiderat aliam; & ideo in matrimonio datur gratia, & adiutorium, ut ſemper uelit eē cum ſua unica; & ſic tale faſtidium tollitur per copulam inſeparabilem. Et ulterius ex copula ſingulari naſcitur bonum fidei, ut ad aliā non accedat; & ex copula utili inſequitur bonum prolis, & ad hoc bonum ordinatum eſt matrimonium quantū ad officium naturæ, & etiā ex copula inſeparabili oritur bonum ſacramenti, quia talis copula inſeparabilis eſt ſacramentum cōiunctionis ſpiritualis iam dictæ. Et ſic tria bona naſcuntur ex matrimonio. ſ. fides, ſeu fidelitas, proles, & ſacramētum; & ſic gratia præſtat remedium contra concupiſcētiā; & ideo matrimonium eſt ordinatum in remediū contra cōcupiſcētiā; quia per gratiā, quæ in eo datur, reprimitur concupiſcentia in ſua radice, ut ſit moderata, & ēt per illa tria bona, quæ ſunt in ipſo, honeſtat ipſam copulā carnalem, & ipſam concupiſcentiā, ut. ſ. actus ad quē concupiſcentia inclinat, careat turpitudine, & fiat honeſtè, quia illa tria bona cooperiunt turpitudinē illius actus, qui alias eſſet turpiſſimus, & inexcuſabilis, & nullo modo licitus; ita quòd illa tria bona, uel unum eorū excuſant coitum, ut nō ſit peccatum, quia alias eſſet peccatum. Et ſic matrimonium dat remedium ut non ſit peccatum, quod alias eſſet peccatū, quia plus hēnt illa tria bona de honeſtate, & bonitate, quā illa operatio hēt de turpitudine

Matrimonium eſt in remedium.

pitudine, & inhoneſtate. Item etiam matrimonium dat remedium contra ardorem concupiſcẽtiæ,& omnes eius corruptiones quæ ſequerẽtur,ſi matrimonium non eẽt; quia dum ſatisfacit concupiſcẽtiæ in actu matrimoniali, tunc ipſa concupiſcentia non ita incitat,ſed remittitur feruor libidinis, quia multi urerentur per cõcupiſcentiã niſi haberent uxorẽ, quã cognoſcendo euadant ardorem, & aduſtionẽ carnis;& ideo melius eſt nubere quã uri. Et ſic matrimoniũ liberat à peccato, quod alias cõmitteretur. Et ſic apparet,quòd in matrimonio tria conſiderãtur,primo ſignum,ſeu ſignificatio, ſeu ſacramentum, officium, & remedium. Et quantum ad ſignificationem,duplex eſt ſignificatio;quia ſignificat coniunctionẽ Chriſti, & Eccleſiæ per amorẽ,& conformitatẽ,& coniunctionẽ naturæ. Et ſimiliter duplex eſt officium in matrimonio;unum eſt per mutuã nutritionẽ uiri,& mulieris, quia adinuicem ſe ſe fouent,& nutriunt, & iuuant; & aliud eſt officium ad procreandum prolem. Similiter eſt duplex remediũ,unũ quãtum ad fluxum cõcupiſcẽtiæ.ſ.ut homo non tendat, neque uadat in oẽm mulierẽ, aliud remediũ eſt quãtum ad inordinationẽ,ut.ſ.non cognoſcat mulierẽ amore libidinis, & delectationis, nec ſine effectu matrimoniali,ſed cauſa prolis. Et ſic ſunt duo ſignificata,duo officia,& duo remedia; primum ſignificatum, & primum officium, & primum remedium ſunt in ſacramento matrimonii quãtum ad coniunctionẽ animorum,ſed ſecundum ſignificatum,& ſecũdũ officiũ,& ſecũdũ remediũ ſunt in eo quãtũ ad cõiunctionẽ corporũ. Sicut autẽ in aliis ſacramẽtis eſt aliquid uiſibile, ſeu ſenſibile externus apparens, & aliquid inuiſibile quod ſignificatur;ita ſimiliter eſt in iſto ſacramẽto,quia aliter nõ eſſet ſacramentum:& ideo in iſto ſacramẽto ſunt uerba,& ſigna exteriora,ſeu actus,& operationes exteriores loco rerum corporalium,quæ ſunt in aliis ſacramentis,ſicut in baptiſmo ablutio aquæ. Et ideo iſtud ſacramentum fit ſicut ſacramentum pœnitentiæ; in quo non erat aliqua res corporalis; ſic ergo uerba ex-

Tria in matrimonio.

Duplex officium.

Duplex remedium.

Materia, & forma matrimonii

terius dicta a uiro, & muliere ꝑ quæ ſignificatur, & declaratur cōſenſus interior amborū, ſunt totū illud quod apparet primo in matrimonio; & ipſe conſenſus interior eſt illud quod ſignificatur in matrimonio, ſicut cōfeſſio ſignificat contritionē, & diſplicentiā interiorem in ipſo ſacramento pnīæ. Et deinde ex illo cauſatur uinculum obligatorium inter uirum & mulierem inuiſibile & ſpirituale, & coniunctio quæ nunquam diſſolui poteſt; & hoc ex ordinatione diuina, quia Deus inſtituit matrimonium propter ſignificationem coniunctionis ſpiritualis, & iſtud uinculum obligatorium tātum propter mutuū conſenſum uiri & mulieris expreſſum, & declaratum ꝑ uerba exteriora utriuſq;, vel ꝑ ſigna alia, eſt propriè matrimoniū. Sic ergo conſenſus per verba declaratus, non eſt matrimoniū, ſed cauſat matrimonium; & ſic ſunt ibi tria per ordinē. ſ. verba exteriora ſignificantia; & ipſe conſenſus ſpontaneus uiri & mulieris, & ipſum uinculū obligatorium tantum indiſſolubile, & infrāgibile: & tale vinculum eſt ſacramentum; & ſignificat coniunctionem ſpiritualē inter Deum & animam, & inter filium Dei & humanam naturā ſibi perſonaliter copulatā, & inter Chriſtum & Eccleſiam; & ideo ꝑꝑ talem ſignificationē cauſatur tale uinculum indiſſolubile. Et ulterius ex tali vinculo obligatorio per quod uir tranſit in poteſtatem mulieris, & mulier in poteſtatem uiri, quantum ad corpus; ſequitur ultima coniunctio, quæ eſt copula carnalis, iō ꝑꝑ talem obligationem uir tenetur reddere debitū mulieri, & mulier uiro. Et ſic apparet qualiter conſenſus voluntarius expreſſus per uerba, cauſat perpetuam obligationem ex Dei ordinatione. Item etiam apparet, quod in matrimonio ſemper poſſunt eſſe duo bona. ſ. fides, & ſacramentum, quamuis non ſemper ſequatur proles; & fructus, unde poſſet ibi eſſe fides, & fidelitas propter ſolutionem debiti, & etiam ſemper eſt ſacramentum, & ſignum coniunctionis ſpiritualis, immo coniunctionum ſpiritualium iam dictarum.

Ecce quid ſignificat matrimonium.

Quod

Quòd ſummè debet timere omnis Chriſtianus ne uiolet matrimonium ſuum, uel alterius. Cap. CCCXIX.

ET. q̄m ipſum matrimoniũ eſt tantum ſacramentum, & tā magnum, & inſtitutum, & ordinatũ ad repræſentandum, & ſignificandum magnas, & ſanctiſſimas coniunctiones ſpirituales ſuperius dictas, cauere debent omnes q̄ ſunt in matrimonio, ne deturpent & uiolent tantum ſacramentum a Deo ordinatum, quia qui uiolat, & deturpat ſignum, facit iniuriam rei ſignificatæ per illud, & illi qui inſtituit iſtud ſacramentum. Et quæ maior iniuria, q̃ iniuriare, & deturpare coniũctionem filii Dei cum humana natura in vna perſona, quæ eſt ſummè honoranda, cuius cõiunctionis ipſum matrimonium eſt ſignum, & ſacramentum? Et q̄ maior iniuria, q̃ iniuriare coniũctionem Chriſti, & Eccleſiæ, cuius ipſum ſacramentum eſt expreſſum ſignũ? Qui. n. ipſas coniunctiones contemnit, & iniuriat, dignus eſt maxima uindicta: inhonorat n. humanitatem Chriſti, pſonā filii Dei, & totā Eccleſiā. Et ſimiliter dēt cauere oīs hō ne uiolet, & deturpet matrimoniũ alterius, coeundo cum vxore eius, & cogitet q̃tum inhonorat, & deturpat Deũ, ſeu uituperat, qui ipm̄ matrimonium in Paradiſo inſtituit, & unum viro, unā mulierem copulauit. Honorādum eſt igitur matrimonium pp Deum, qui ipſum inſtituit.

Comparatio Chriſti ad Eccleſiam, ſicut uiri ad uxorem, & ſponſi ad ſponſam. Cap. CCCXX.

ET. quia Chriſtus ſe habet ad Eccleſiā, ſiue ad Chriſtianitatem, ſicut uir & ſponſus ad uxorem, & ad ſponſam, ideo ſicut quilibet uir & ſponſus bonus amat ſuam uxorem in amore caſto, puro, & bono, & ſingulari, & econuerſo ſponſa bona ſponſum ſuum, ita ſimiliter Chriſtus diligit Eccleſiam

ſuam amore caſtiſſimo, puriſſimo, & mūdiſſimo,& etiā Eccleſia amat Chriſtū, & iſte amor eſt inuiolabilis,& perpetuus. Et ſicut ſponſus bonus, & uerus ornat,decorat, & pulchrificat ſponſam ſuam quantum poteſt iuxta honorem ſuum,ita Chriſtus ornat ſuam Eccleſiam omni ornamento,& ſpirituali,& corporali; & intus,& extra,quātum fieri poteſt iuxta honorem ſuum. Et ſicut etiam bonus ſponſus caſtigat ſponſam ſuam , & uxorem, ſed non deſtruit eam : ſic Chriſtus caſtigat Eccleſiam,ſed non deſtruit eam . Et ſicut bonus ſponſus non vult permittere ſponſam ſuam errare,ſeu deuiare, ſic nec Chriſtus permittit ſuam Eccleſiam errare,neque deuiare.Et ſicut ſponſus defendit ſponſam ſuam , ſic Chriſtus Eccleſiam ſuam. Et ſicut bona ſponſa honorat , & timet ſponſum ſuum: ſic Eccleſia, Chriſtum . Et ut omnia concludamus,ſicut in omnibus ſe habet bonus ſponſus ad ſuam ſponſam , ſic Chriſtus ſe habet ad Eccleſiam ſuam. Et quia ſponſus eſt immortalis,ideo etiam ſponſa eſt immortalis, & ſic omnibus modis erit proportio.

Epilogatio. *Cap.* CCCXXI.

Declaratum eſt igitur de modo,& forma,in quibus Ieſus Chriſtus Dei filius , & uerus homo, tanquā uerus medicus, & ſaluator , dat bene eſſe,& gratiam,& ſalutē, & omnia neceſſaria homini lapſo; & qualiter homo de facto recipit, & qualiter uirtus paſſionis, & mortis Chriſti applicatur homini: & etiam de modo regenerādi,& renouandi hominem,& incorporandi hominem cum Chriſto.Et manifeſtum eſt, quòd Chriſtus operatur circa hominē renouādum,& pficiēdum,& cōplendū per res uiſibiles, & ſenſibiles,q̄ ſunt sacramēta,& quòd uirtus ſalutifera deſcēdit,& deriuatur à diuinitate, q̄ ē in Chriſto p eius humanitatē ī ipſa ſacramenta:ita quòd ipſa ſacramenta uiſibilia ſunt inſtrumē-

ta Chriſti per quæ tãgit hominem,& applicat ſuã uirtutẽ homini indigenti,& uirtus paſſionis Chriſti copulatur hominibus,& ꝙ ipſa ſacramẽta ſunt quędam memorialia paſſionis Chriſti ſignificantia paſſionẽ pręteritã,quia ipſa paſſio operatur in hominibus per memoriã eius. Et ideo Chriſtus impleuit Eccleſiam,& Chriſtianitatem memorialibus ſuis,ut uirtus ſuæ paſſionis,quæ eſt præterita ſemper remaneat, & ſaluet homines.

Declaratum eſt etiam qualiter ipſa ſacramẽta ſunt ordinata,& inſtituta ſecundum neceſſitatem, & indigentiã hominis,qui ſacramenta debent applicari, & ꝙ quinque prima ſacramenta,ſcilicet baptiſmus,confirmatio,Eucha riſtia, pœnitentia, & extrema unctio,reſpiciunt indigentiam cuiuslibet hominis in ſe principaliter,inquantum ẽ ſingularis perſona, ſed duo ultima.ſ.ordo, & matrimonium,ordinãtur ad alterum, ita ꝙ ille qui recipit ea, principaliter recipit propter alios, & non propter ſe, quia ad hęc ordinantur; quia ſacramentum ordinis ordinatur ad multiplicationẽ ſpiritualem Chriſtianorum,& ipſius Eccleſiæ, & ad multiplicandum, & ad renouandum in eſſe ſpirituali:quia per ipſum datur poteſtas adminiſtrandi ſacramenta,ſed matrimonium ordinatur ad multiplicationem naturalem, & corporalem fidelium Chriſtianorum, & ad renouandum, & multiplicandum in eſſe naturæ. Vnde ſicut in natura hominis ſunt quædam uires, & uirtutes ordinatę ad conſeruationem ſpeciei: ſic ſimiliter in ſpiritualibus,quinque ſunt ſacramenta reſpicientia perſonam ad perficiendum eam gratiam,ſed ordo,& matrimonium ſunt ad conſeruandum, & perficiendum ipſam Eccleſiam,& ideo quia iſta duo reſpiciunt multitudinem,& alia quinque reſpiciunt perſonam ſingularem, ſicut multitudo ſequitur unitatem:ita iſtą duo ſacramẽta ſequuntur poſt alia quinque, & ultimo ponitur ſacramentum matrimonii: quia modicum habet de ſpiritualitate, niſi quantum ad ſignificationem ,quia in hoc eſt maximum ſacramentum.

Declaratum eſt etiam qualiter duo ſunt effectus ſacramentorum, qui remanent in homine recipiente ſacramenta, ſcilicet gratia, & character, ſeu ſignum indelebile. Et ſic ex omnibus apparere poſſunt numerus, & ordo, & ſufficientia, & operatio ſacramentorum. Et ſic apparet qualiter ipſa Chriſtianitas, & eccleſia Chriſti eſt armata inuictis armis, & medicamentis ſpiritualibus, ita ut nihil ei deficiat in aliquo, & quòd totum bonum Eccleſiæ, & Chriſtianitatis, & totus theſaurus eius conſiſtit in ſacramentis, & totum exercitium eius eſt in uſu ſacramentorum. Et ſic ipſa Chriſtianitas, & Eccleſia continet in ſe totam uirtutem Chriſti per ipſa ſacramenta ſanctiſſima; & ideo eſt abundantiſſima, pleniſſima, ditiſſima in rebus ſpiritualibus. Et ſic apparet, quòd ipſa ſacramenta Eccleſiæ ſunt bona principalia ipſius Chriſtianitatis, & Eccleſiæ Chriſti; & omnia alia ſunt minus principalia, & quaſi accidentia, & acceſſoria, quaſi quædam ornamenta, uel quædam ſuſtentamenta. Vnde Chriſtianitas a Chriſto dicitur & deriuatur, & ideo bona, quæ Chriſtus ei dedit, ſunt principalia, ſicut ſunt ſacramenta in quibus dedit ſeipſum ipſi Eccleſiæ, ſed alia bona dantur ab hominibus. Et ideo cauendum eſt, & ſummè fugiendum, ne bona Eccleſiæ, & Chriſtianitatis principalia à Chriſto data, reputentur minus principalia, & data ab aliis quæ ſunt nihil, & quaſi accidentalia reputentur principalia, & maiora. O quanta iniuria eſſet iſta contra Chriſtum, ò quantum contemptus, ò quanta inordinatio, ò quanta cæcitas, & deuiatio. Cauere igitur ſummè debent a tanto malo, & a tanta iniuria miniſtri Eccleſiæ. Et quid eſſet facere hoc, niſi reputare corpus maius, quàm animam, & animam reputare minus principalem, & eleuare corpus ſupra animam, mortale ſupra immortale, corporale ſupra ſpirituale, & uiſibile ſupra inuiſibile? Eſſet ergo hoc peruertere totum ordinem Chriſtianitatis, & Eccleſiæ Chriſti quantum eſt in ſe. Quomodo talis miniſter

niſter qui hoc faceret, concordaret cum Chriſto, cuius eſt miniſter, cuius bonorum ipſe eſt diſpenſator? Quomo do eſſet dignus diſpẽſare, & miniſtrare bona Chriſti principalia, quę pro nihilo reputat? Sint igitur ſolliciti, & intenti omnes miniſtri Eccleſiæ, ut honorent ſacramenta Eccleſiæ, quorum ſunt diſpenſatores, & propter quæ ipſi honorantur; ut ſimul perueniant ad eum à quo omnia ſacramenta habent ortum & originem. Amen.

De iudicio uniuerſali, & reſurrectione generali. Et oſtenditur, quòd iudicium uniuerſale eſt uenturum de neceſſitate cum reſurrectione generali, in quo omnes homines, & tota natura humana reſurgent cum proprijs corporibus ad recipiendum publicè completam, & finalem retributionem, & ſuum finale complementum ſecundum ueram iuſtitiam. Cap. CCCXXII.

Voniam autem iſte liber, ſeu iſta ſciẽtia eſt de homine, ut in principio dictũ ẽ, ideo oportet tractare in iſto libro omnia quæ pertinẽt ad hominẽ de principio uſque ad finẽ, & totum proceſſum hominis, ſiue humanæ naturæ. Et quoniã data eſt iã in iſto libro cognitio de homine ſufficiẽs, & oſtẽſum eſt, ꝙ homo factus eſt à Deo; & ꝙ propter ipſum facta ſunt oĩa, & qualiter homo obligatur Deo, & ad quæ obligatur, & ꝙ homo inquãtum eſt talis naturæ, & præmiabilis, & punibilis in ſuis operibus, & oſtenſum eſt totum debitum hominis, & oſtẽſum eſt ẽt qualiter homo fuit lapſus à ſuo primo ſtatu, & qualiter facta eſt operatio, & oſtenſum eſt quomodo homo per ſacramenta ſurgit de lapſu, & ſanatur, & reducitur ad ſtatũ primum, ut poſſit operari, & facere opera quæ debet facere ſi vult: ſi ergo duo opera quæ Deus fecit circa hominẽ, iã pręceſſerunt. ſ. opus cõditionis, & opus reſtaurationis, ſeu reparationis, ideo non reſtat niſi opus glorificationis, & pręmia-

Epilogat totum librũ.

tionis,

tionis, ſeu finalis retributionis, quia tria opera Dei ſunt circa hominẽ, ut dictum eſt, & ẽt includitur in iſtis opus gubernationis. Ipſe enim homo eſt opus Dei uiuum propter quod fecit omnia alia opera, ad cuius ſalutẽ, & utilitatẽ ſua prouidentia ſemper apparet manifeſtè eſſe intentá. Et ideo impoſſibile eſt, ꝙ Deus delinquat hominẽ incompletum, & ꝙ non cõpleat oĩa quæ ſunt complenda circa hominẽ ſecundum quod natura hominis requirit. Poſtquã enim incępit, & continuauit, oportet ex bonitate, quod compleat. Et quoniã homo ẽ talis naturæ rõne liberæ uoluntatis liberæ, ꝙ nullo modo poteſt cogi, ſed operatur liberè, & eſt dominus operum ſuorum, & hoc non hñt aliæ res inferiores, quę operãtur ex neceſſitate, ideo iã concluſum fuit ſuperius in quodã capitulo de cõparatione hominis ad alias res penès liberum arbitriũ, quod opera hominis habent talẽ naturã ſuper opera aliarum rerum, quod ſunt remunerabilia, & eis debetur retributio: ita quod homo taliter factus ẽ, quod ꝓ ſua opera propria debet acquirere retributionẽ, & ſuum finale complementum, ita ꝙ prius debet mereri, & luctari, & poſtea ei dẽt fieri retributio, & dari merces per iuſtitiã, ita quod homo eſt talis naturæ, quod dẽt acquirere ſuum complemẽtũ, & ſuum finale bonum per iuſtitiã, & per merita præmiationis, & ſolutionis, & iuſtæ retributionis, quia aliter nõ ſeparet homini. Et ideo concluſum fuit ibi, ꝙ neceſſe eſt, ꝙ omnia opera hominis iudicẽtur, & diſcutiãtur in ueritate, ut ueraciter recipiant quod eis debetur ſecundũ uerã iuſtitiam. Et ideo ut non oporteat hic recitare oĩa quę dicta ſunt ibi in illo capitulo, recurrendum eſt ad illud capitulum, quia eſt fundamentum, & radix iſtius partis. Et ideo iã firmum eſt, & impoſſibile eſt aliter eſſe, quin fiat iudicium uerũ, & diſcuſſio de operibus hominis ſiue bonis, ſiue malis, & ideo nõ reſtat declarare niſi qualiter fiat iſtud iudicium, & talis diſcuſſio, & qualiter fiat iſta retributio, & præmiatio, & ſolutio. Itẽ etiã iã declaratum ẽ in capitulo de gaudio, & triſtitia, qualiter neceſſe eſt, & erit,

Quòd neceſſario fiet iudicium.

quòd

ꝙ quælibet anima recipiet ſuum corpus proprium ad cō plementum triſtitię, uel gaudii, & ſic iã probata eſt reſur rectio corporum, & non reſtat probare niſi quõ fiet. Et quoniã iſtud erit ultimum opus Dei circa humanã natu rã, & erit confirmatio totius humanæ naturæ, & per con ſequens totius mundi qui factus eſt propter hominē. Et ideo oportebit, ꝙ iſta retributio finalis, quæ erit comple mētum omnium fiet eo modo quo conuenit Deo, & ho mini. Vnde iſtud opus ſolum, erit opus Dei ſine adiuto rio alicuius creaturę, & ipſa natura humana nihil opera bitur niſi ſolum recipiens retributionē, & ſolutionē ſibi debitã: & ideo modus faciendi iſtã retributionē finalem oportebit, ꝙ ſit iuxta naturã ſuorum bonorum, & malo rum, ſecundum quod eis conuenit, quia neceſſe eſt, ꝙ bo na opera, & mala hēant ſuum complementum. Et quo niã bonis operibus debetur honor, laus, & gloria, malis uerò confuſio, uerecundia, & uituperium, ideo oportebit, ꝙ bona opera, & meritoria, quæ facta ſunt propter Deũ, recipiant tãtum honorē, & laudē, & gloriã, qua nõ poſſit maior excogitari, & mala opera quæ facta ſunt contra Deum, recipiant tantã confuſionem, qua non poſſit ma ior excogitari: & per conſequēs ipſi homines qui fecerũt ipſa bona opera, uel mala, recipiãt ipſam laudē, & gloriã, ſeu confuſionem, & uerecundiã: & ideo propter hoc ne ceſſe eſt, ꝙ fiat iudicium uniuerſale in quo ſimul ſint om nes homines, & omnes Angeli, & omnes creaturæ, quę habent intellectum, & rationē, & ipſe Deus, ut oĩa opera bona, & mala uideantur, & cognoſcantur clarè ab omni bus, ut. ſ. ille qui fecit opera bona, uideat ea clariſſimè, & omnes alii etiam uideant. Quãuis enim cuilibet homini poſt mortem, certa ſit ſtatim cognitio de ſua dãnatione, uel præmio: tamen omnibus non eſt notum hoc, & ideo in futuro iudicio omnibus ſit notũ clariſſimè, & iſta no titia, & uiſio, quæ ab oĩbus fiet, cauſabit maximum gau dium, ſeu maximam triſtitiam. Hoc autem non poſſet fie ri niſi in futuro, & uniuerſali iudicio, in quo ſit tota natu

ra hu-

Quòd finale iudicium erit complementum omnium.

Quare fiet iudicium.

Corda hominũ ab omnibus cognoſcētur.

Corda hominum ab omnibus cognoſcentur.

ra humana, & Angelica cum Deo. Ideo neceſſe erit propter hoc, ꝙ quilibet portet omnia opera ſua ſcripta in ſeipſo, & in ſua conſcientia, & ꝙ ipſæ conſcientiæ, & corda omnium hominum clariſſimè ab omnibus cognoſcantur, ut ſic boni recipiant bonam, & uniuerſalẽ laudem, & honorem, & mali recipiant malã, & uniuerſalẽ confuſionẽ, nec aliter opera bona, & mala haberẽt ſuum complemẽtum. Itẽ etiam hoc ſummè conuenit malis operibus, quia propria cognitio de malis operibus ingerit dãnato maximam pœnã, quum uidet ſe per ſua opera propria iuſtè damnari. Et conuenit malis operibus ipſa confuſio, quæ eſt propria ipſorum punitio, quia homines magis timent confuſionẽ, quã aliquid aliud, quia etiã pœna ignis competit animalibus, quia & poſſunt ſentire dolorẽ, ſed non poſſunt ſentire confuſionẽ, & ideo hoc ſolum conuenit hominibus, & rebus rationalibus; & ideo uellent magis homines pœnã doloris, quã confuſionẽ: & hoc ideo, quia mala opera ſunt illius naturæ, ꝙ ſemper uolunt celari, & nullo modo cognoſci; & ideo eorum punitio ꝓpria eſt, ꝙ publicentur, & manifeſtentur, ut recipiãt confuſionẽ, & uerecundiã. Et ideo quia ipſa mala opera dẽnt puniri ultima punitione, & recipere propriam retributionẽ in ſummo, & hoc nõ poſſet fieri niſi fieret iudicium uniuerſale, in quo recipiant confuſionẽ uniuerſalẽ. Vnde ſi iſta publica confuſio & generalis nõ fieret, peccata, & alia mala opera non punirentur ad complemẽtum, nec Deus daret eis ultimã retributionem. Vnde nihil magis timẽt, & abominantur mali homines, quã confuſionẽ, & nihil eſt magis contra eorum uoluntatẽ; & ideo magis uellent puniri quacunque alia pœna, quã comparere corã Deo, & corã omnibus Angelis, & hominibus. Et quia ſuper omnia homines nollẽt, ꝙ ſecreta cordis eorum ſcirentur, quia nihil magis abſcondit malus homo quã conſilium ſecretum ſui cordis, & intentionẽ malam, & falſam, & dolum cordis ſui; ideo per cõtrarium neceſſe erit, ꝙ conſilia ſecreta cordis, & malę cogitationes, & intentiones doloſæ oc-

Confuſio eſt propria pœna damnatorum.

Quòd reuelabuntur cõſilia cordiũ.

cultæ, publicentur, & manifeſtentur tāta manifeſtatione, tanta claritate, ꝙ non poſſit eſſe maior; ut ſicut in ſecreto cordis dilexerunt proprium honorē ſecretum, & propriā laudē contra honorem Dei: ita manifeſtentur ſecreta cordis omnibus ad confuſionē eorum. Sicut autē dictum eſt de operibus malis, & conſiliis cordium; ita ſimiliter dicendum de operibus bonis, & intentionibus bonis. Vnde illud quod eſt confuſio malorum operum, eſt laus, & gloria, & honor bonorum operum; quia ſicut publicatio malorum operum eſt cauſa cōfuſionis, ita publicatio bonorum operum eſt cauſa laudis, & honoris, & gloriȩ. Et ideo ſicut operibus malis, & cogitationibus, debetur publica confuſio, tanta ꝙ non poſſit eſſe maior; ita ēt bonis operibus, & intentionibus rectis debetur publica laus, & gloria, & etiam tanta qua non poſſit eſſe maior. Vnde tā boni, quā mali cognoſcent ueritatē; ideo tā boni, quā mali laudabunt opera bona ac approbabunt, & uilipendēt, & uituperabunt, ac abominabuntur omnia mala opera, & in ſeipſis, & in aliis, quia omnes rectè iudicabunt: & laudabunt quod eſt laudandum, & uituperabunt quod eſt uituperandum, & utētur rōne. Sic ergo publica laus, & publica cōfuſio, publica affirmatio, & publica reprobatio de neceſſitate concludunt, ꝙ iudiciū uniuerſale dēat fieri; in quo oēs homines ſimul habent reſurgere cū eorū operibus, cogitationibus, & uolūtatibus. Et quia non ſunt niſi duo iudicabilia, uidelicet bona opera, & mala, quæ ſunt contraria inter ſe; ideo quia duo contraria magis cognoſcuntur, & uidentur quādo ſunt inſimul, & principaliter, ideo oportet ſi omnia debeant pleniſſimè, & perfectiſſimè iudicari, ꝙ ſimul appareant in eodē tempore. Et ſic in futuro iudicio erūt ſimul omnia bona, & mala, ut uideatur unum iuxta aliud; ut ſic per talē appropriationē, mala uideantur magis uituperabilia, & maiori confuſione digna, & ipſa bona magis laudabilia appareāt, ut ſic publica confuſio maior ſit per publicā laudem: & publica laus maior ſit ꝑ publicam confuſionem, ut ſic unum, aliud augmen-

Bonis operibus [illegible] laus.

Concluſio, quòd neceſſario fiet iudicium.

augmentet. Sic ergo natura operum bonorum, & natura malorum operum de neceſſitate concludunt, & requirũt iudicium generale omnium hominum ſimul: & ideo neceſſe eſt, quòd Deus reſpondeat eis, & ordinet iuxta eorum naturam; aliter uniuerſum non poſſet eſſe complementum, quia hoc deficeret. Hoc autem fieri nõ poteſt, uidelicet, quòd aliquid deficiat in uniuerſo.

Sequuntur aliæ rationes, quæ probant hoc idem, & alia fundamenta ex parte hominis. Cap. CCCXXIII.

Præterea natura gaudii, & triſtitię concludũt iudicium uniuerſale eſſe uẽturum. Vnde neceſſe eſt, ꝙ gaudium bonorum ſit tantum, ꝙ nõ poſſit eſſe maius; & ꝙ triſtitia malorum ſit tãta, ꝙ non poſſit eſſe maior, & hoc loquẽdo de triſtitia, & gaudio quæ ueniunt ab extra. Et ideo boni magis gaudebunt, quum uideant, ꝙ opera bona eorum uideantur, & approbentur publicè coram Deo, & tota natura humana, & Angelica, & etiam mali magis dolebunt de publica confuſione. Ideo ad complementum gaudii, & triſtitiæ, neceſſe eſt, quòd fiat iudicium uniuerſale, & publicum coram omnibus hominibus, & Angelis.

Alia ratio. Preterea humana natura eſt una natura, una ſpecies, & non duæ, & tota eſt iudicabilis per iudicium retributionis, & ſolum eſt unus iudex. ſ. Deus, & ideo toti humanæ naturæ iudicium conuenit unum retributionis complemẽtũ, & finale, & cõmune, ut ſimul tota iudicetur, & nõ fiant duo iudicia, ſed unum de omnibus inſimul. Vnde quum oẽs homines ſunt præmiabiles, & punibiles per iuſtitiã, quum ſint eiuſdem naturæ, & eiuſdem ſpeciei, conuenit ualdè, ut ſit unum iudicium generalem, in quo tota natura humana perficiatur, & recipiat ultimum complementum, & finalem retributionem. Et ideo finalis, &

com-

completa retributio, quę dabit complementum naturæ humanę, debet fieri ſimul, & ſemel, quia eſt ultima forma; quia nihil amplius addetur, neque diminuetur. Vnde ualde irrationabile eſſet, ꝙ homo per ſeipſum compleretur ſine alio, & reciperet ſuam ultimam retributionem ſiue in bono, ſiue in malo: quia quamuis unus homo eſt prior altero per generationem, & unus moriatur prius q̃ alter, tamen pp hoc unus non debet iudicari in finali iudicio, nec conſummari, neque compleri prius q̃ alter, quia iſta prioritas, & poſterioritas non eſt alicui a ſeipſo, ſed ab alio, nec aliquis propter iſtam prioritatem, uel poſterioritatem meretur, uel demeretur, quia nullus meruit, uel demeruit, quod eſſet prior, uel poſterior; & ipſa retributio finalis cuiuſlibet debet fieri ſecundũ propria merita, uel demerita. Et ſic poſtquam prioritas, uel poſterioritas nihil facit ad retributionem, quũ omnes homines ſint unius naturę, & iudicabile iudicio retributionis, & ab uno & eodem iudice; ſequitur, ꝙ tota natura humana, & quælibet eius pars inſimul debet iudicari in finali iudicio retributionis, nec una pars debet præcedere aliam, niſi ſit aliqua cauſa ſingularis, & prærogatiua ſpecialis. Vnde oportet, ꝙ humana natura ſit ſimul tota congregata, & tota uideat ſeipſam in propria forma, q a poſt q̃ per iudicium retributionis debet diuidi in duas partes antequam finaliter diuidatur, neceſſe eſt, ꝙ coniungatur, ut ſit tota ſimul, quia diuiſio, ſeu ſeparatio præſupponit aliquam unionem. Et quia tota humana natura nõ potuit unquam eſſe ſimul, & in propria forma t pe meriti, & generationis, cõueniens eſt, ꝙ ſit tota ſimul t pe prę mii, & retributionis; & ꝙ illæ duæ partes, quæ fiẽt de natura humana, tota ſimul adinuicem ſe uideant principalitee, & per talem ſeparationem una pars.ſ. bonorũ ſummè gaudeat, & altera pars.ſ. malorum, ſummè triſtetur; & in æternũ pars malorum recordetur de gloria, & gaudio bonorum ad augmentationem tormentorum eorũ; & pars bonorum recordetur de miſeria malorum, ad eo

Prioritas mortis, vel poſterioritas nihil inſtat in iudicio.

rum

rum gaudium augmentandum, videlicet ꝙ ipſi ſunt ab illa miſeria erepti & liberati, quod non fieret niſi omnes mali ſimul viderent ad oculos omnes bonos, & boni viderent malos omnes ſimul. Vnde notitia per experientiã eſt perfecta notitia, & talis notitia deficeret in ꝑpetuum bonis, & malis. Oportet ergo, ut tota natura humana ſemel cõgregata ſit inſimul, & poſtea diuidatur; quia mali magis cruciabuntur in ſeipſis; & boni magis gaudebunt, quam ſi hoc non fieret. Si ergo ex parte naturæ humanæ concluditur, quòd oportet, quòd unum iudicium generale fiat de tota natura humana inſimul, & ita conuenit naturæ humanæ, & operibus eius.

Quòd iudicium generale totius humanæ naturæ requirit reſurrectionem generalem inſimul omnium hominum. Cap. CCCXXIIII.

ET quoniam humana natura debet conſummari per finalem retributionem; & ideo eſt iudicabilis iudicio retributionis; ideo eo modo debet fieri ultima retributio, quo conuenit humanæ naturæ. Etiã quia ad naturam humanã pertinet corpus & anima, & quia eſt compoſita ex natura corporali, & ſpirituali, quia tres ſunt naturæ in uniuerſo, ut declaratũ fuit in capitulo de natura Angelica. ſ. corporalis tantùm, ſpiritualis tantùm, & natura compoſita ex naturis utriſque; & iſta eſt humana natura: ergo ad naturam humanam pertinent & corpus & anima natura corporalis, & ſpiritualis; ergo poſtquam ipſa eſt iudicabilis, & præmiabilis, dēt recipere finalē retributionem tam in corpore, q̃ in anima; & neceſſe eſt, ꝙ iudicetur tã in corpore, q̃ in anima inſimul, quia anima nõ eſt humana natura: neque corpus eſt humana natura, ſed utrunque inſimul coniunctum. Et ideo quia hõ eſt iudicabilis, neceſſe eſt, ꝙ anima reuniatur corpori, & recipiat finalem retributionem; unde

Iudicabimur in corpore, & anima.

de

de meruit, uel demeruit non in corpore tantũ, nec in anima tantum, ſed in corpore, & anima ſimul, ergo ſimul in corpore, & in anima debet iudicari, & præmiari, uel puniri finaliter; in corpore, & in anima ſimul debet recipere ſuam ultimam, & finalem retributionem, quãuis enim anima ſtatim dum exit de corpore, uel præmietur in cœlo, uel puniatur in Purgatorio, uel damnetur in inferno, tamen nõ eſt completa retributio, nec finalis, niſi anima iterum uniatur corpori, quia anima non eſt homo, neque corpus eſt homo. Et quia iudicium uniuerſale, & retributio finalis debet fieri in tota natura humana, ſequitur ex neceſſitate, quòd tota natura humana debet reſurgere in corpore; & in anima, & ꝙ quælibet anima recuperabit ſuum proprium corpus; & ſic quilibet homo eſt pars humanæ naturæ; ut compareat in ultimo, & finali iudicio, quod reſpicit totam naturam, & totam communitatem hominũ inquantum ſunt homines; ut ſic tota natura humana cum omnibus partibus ſuis completa ſit ſimul, & nihil ei deficiat. Ergo ſimul colligata ſunt iudicium uniuerſale, & reſurrectio mortuorum generalis. Et hoc idem requirit complementum uniuerſi, quod conſtat ex tribus naturis, ut dictum eſt. Ergo quum natura corporalis tantùm, & natura ſpiritualis tantùm, manent in æternum, conuenit, & neceſſe eſt, ꝙ natura compoſita ab utriſque etiam maneat in ęternum. Et quia in humana natura fit quędam ſeparatio iſtarum duarum naturarum ꝑ mortem; ſequitur, ꝙ in uniuerſali, & finali retributione, in qua omnia, & ſingula complebuntur, tota humana natura reintegrabitur tam in corpore, quã in anima, ſed nõ in eodem ſtatu; ſed ſecundum exigentiam meritorum, & demeritorum, quia hoc requirit ordo uniuerſi. Igitur ordo, & complementum totius uniuerſi, requirit, ꝙ fiat uniuerſalis reſurrectio, & completa retributio omnium meritorum, & demeritorum: & nihil remaneat impunitum, & nihil irremuneratum, uſque ad minimum quadrantẽ. Ordo & complementum uniuerſi etiam requirit, ꝙ ſint

Reſurrectio, & iudicium erunt ſimul.

tres naturæ iam dictæ. Ergo ex iſtis concluditur generalis reſurrectio bonorum, & malorum hominũ, quia poſt quã anima manebit in æternum; neceſſe ẽ, ꝙ corpus maneat in æternum ſiue in bono, ſiue in malo, quia utrunque eſt ad decorem uniuerſi, & pulchritudinem; quia totum erit ſecundum iudicium rectum, & iuſtum, in quibus conſiſtit decor, & pulchritudo uniuerſi. Vnde non poteſt eſſe, ꝙ pars aliqua humanæ naturæ remaneat in æternum, & aliqua non: quia eſt una natura; & ideo debet tota remanere, uel nihil de ea; & ideo poſtquã anima remanet perpetuò, neceſſe eſt etiam, ꝙ corpus remaneat perpetuò. Nec poteſt eſſe, ꝙ aliqua anima recuperet corpus ſuum, & aliqua non; quia ordo uniuerſi requirit, ꝙ tota humana natura remaneat in ęternum in corpore, & in anima. Et ideo quãuis pueri nõ eſſent iudicabiles, quia nihil fecerunt ex propriis culpis, neque meruerunt, neque demeruerunt; ſed ex aliena culpa contraxerunt culpam, quæ imputatur eis ſi non ſint baptizati, attamen propter uniuerſi complementum, neceſſe erit eos reſurgere; quia non ſolum iudicium uniuerſale requirit reſurrectionem omnium hominum, ſed etiam ordo, & complementum uniuerſi requirit hoc.

Corpora reſurgentium in æternum manent.

Item etiam iam declaratum eſt in cap. de lapſu, ꝙ humana natura in primo ſtatu fuit facta immortalis, ſed mors intrauit propter pœnam, & punitionem primi hominis, ut declaratum eſt; ita ꝙ ſi primus homo non peccaſſet, anima nunquã fuiſſet ſeparata à corpore, ſed totus homo in anima, & corpore finaliter fuiſſet remuneratus in gloria; & ideo intentio Dei erat, quòd humana natura ſimul in corpore, & in anima maneret in æternum. Ergo cùm humana natura nõ obſtante, ꝙ mors intrauerit propter peccatum, debet recipere ultimam mercedem ſecundum merita, uel demerita; ſequitur, ꝙ integrabitur in corpore, & in anima: quia iſto modo Deus ordinauerat, ꝙ in corpore, & ĩ anima æternaliter remuneraretur. Vnde poſtquã Deus propter peccatum Adæ nõ deſtruxerat humanam

nam naturam, ſed fecit ipſam multiplicari, & creſcere,ut patet;ſequitur, q ipſe vult quòd de natura humana fiat illud quod ipſe finaliter ordinauit, & eo modo quo ordinauit. Et ideo propter primam ordinationem Dei oportet,quòd tota humana natura ſimul in corpore,& in anima recipiat ſuam ultimam mercedem.

Præterea quum iam declaratum ſit, quòd eſt neceſſe, quòd reſurrectio fiat; ſed quum nos uideamus ad oculũ, quòd homines moriuntur,& tamen non reſurgunt;quia uidemus eorum corpora remanere in terra, ſignum eſt, quòd expectatur reſurrectio generalis omnium inſimul; poſtquam omnes debẽt reſurgere: ut iam declaratũ fuit. *Alia ratio.*

Item uel nullus reſurget, uel omnes reſurgent; ergo ſi aliquis iam reſurrexit;argumentum eſt, quòd omnes reſurgent. Sed iam ſurrexit Chriſtus uerus homo, qui fuit uerè mortuus;ergo etiam omnes reſurgent,quia reſurrectio debetur humanæ naturæ, nec eſt impoſſibile quum iam ſemel factum eſt. Sicut enim unus potuit reſurgere; ita etiam omnes per eandem uirtutem qua ille reſurrexit, poterunt reſurgere. Quia ſurrexit Chriſtus,qui fuit uerè mortuus, & uiuit in corpore & in anima in æternum; hoc certiſſimum eſt,& nulli dubium:quia ſi Chriſtus nõ ſurrexit à mortuis,ſed adhuc mortuus eſt,tunc quæro unde uenit Chriſtianitas tota, quæ antea non erat,quæ tota fundatur in Chriſto; & in nomine Chriſti eſt fundata; quæ etiam tota credit in Chriſtum, & in nomine Chriſti facit omnia. Si enim Chriſtus adhuc eſſet mortuus, quũ fuerit ita crucifixus, & ab inimicis ſuis occiſus; & fuerit ſummè pauper nihil habens in hoc mundo; quæro quis hominum fuiſſet auſus prædicare ipſum poſt mortẽ ſuã? quæro quis prædicaſſet ipſum per totum mundum cum tanta fortitudine:quis fuiſſet ita ſtultus?Ergo quum uidemus ipſam Chriſtianitatem ſic fundatam,ſic ordinatam, & regulatam,& ſibi totaliter obedientem:& quia ſcimus ipſum uerè fuiſſe mortuum,& ſepultum,ſi comparemus omnia quæ ſunt ſecuta poſt mortem ad ipſam mortem,

Alia ratio.

Eadẽ uirtute qua Chriſtus reſurrexit, et nos reſurgem⁹.

impoſſibile eſſet, quòd ipſe adhuc eſſet mortuus: quia niſi ipſemet feciſſet omnia illa quæ ſecuta ſunt poſt mortē ſuam, nullus alius feciſſet. Si enim granum frumēti quod ponitur, & ſepelitur in terra, totaliter moriatur, & non reuiuiſcat: tunc nihil amplius eſt de eo ſuper terram, nec ſe multiplicatur. Si autem fuerit multiplicatum, ſignū fuit, quòd granum reuixit, & uiuificatū eſt. Ita ſimiliter poſtquā uerè mortuus fuit Chriſtus, & ſepultus: ſi non reuixit iterum, nec in eo fuit uirtus per quam reſurrexit, ſequitur, quòd nulla multiplicatio ſecuta fuiſſet poſt mortem ſuam. Sed quum ad oculum uideamus Chriſtum fuiſſe multiplicatum in infinitum poſt mortem ſuam, & conuertiſſet multos homines totaliter poſt mortē ad ſeipſum, & ad ſuam fidem, & amorem, & ad moriendum pro eo: ſequitur ueriſſimè, quòd ipſe iterum reuixit, & à mortuis ſurrexit. Et hoc non potuit fieri niſi in eo fuiſſet uirtus aliqua, ſed non humana: quia corpus non potuit ſe ipſum facere uiuere, nec aīa potuit ſuſcitare corpus ſuū: ergo ſequitur, quòd ibi erat uirtus Dei, quæ fecit hoc, ergo uirtus diuina ſuſcitauit Chriſtum à mortuis: ergo ſequitur, quòd deitas erat cū corpore. Sic ergo poſt quā de facto Chriſtus ſurrexit à mortuis: ſequitur, ꝙ omnes homines reſurgent eadem uirtute, & potentia, per quam ipſe reſurrexit à mortuis: ſed non in eodem ſtatu: quia mēbra ſua, & Chriſtiani fideles reſurgent ei ſimiles glorificati in corpore, & omnes alii qui fuerunt Chriſto contrarii, reſurgent ei diſſimiles; quare ſequitur, quòd reſurrectio erit generalis: quum ergo cauſa, & ratio quare reſurrectio fieri debeat, maneat antequā homines moriantur quantum ad corpus, ſequitur, quòd Deus ad quem pertinet facere ipſam reſurrectionem corporum, faciet eam loco, & tempore congruis, & opportunis. Vnde uirtus, & cauſa reſurrectionis ex parte naturę humanæ eſt meritum, uel demeritum hominis, quod factum ē per animam ſimul cum corpore: & etiam complementum uniuerſi, & ideo licet homo moriatur, tamen ſemper meritum, uel demeritum

Virtus Dei ſuſcitauit Chriſtum.

ritum

ritum manet: & ſic ſemper remanet cauſa reſurrectionis. Et ideo neceſſaria eſt reſurrectio corporum: quia alias eſſet uacuum in uniuerſo.

Argumentum, quòd poſſibile eſt, quòd de terra iterum formentur eadem corpora quæ prius erant.
Capitulo CCCXXV.

QVod autem de terra iterum formari poſſint illa eadē corpora, quę prius erant, & ſimul, hoc iam poteſt manifeſtari per illa quę iam facta ſunt. Certum eſt enim, quòd Deus creauit ī principio innumerabiles ſpecies creaturarum de una & eadem terra, quia omnes ſpecies herbarum, arborum, & animalium, & corpora hominum formata ſunt ab una, & eadem terra. Si ergo potuit hoc fieri, quare non poterit fieri ut de eadem terra, ſeu de eiſdem pulueribus, ex quibus compoſitum erat quodlibet corpus humanum: iterum fiat idem corpus: ita quod quodlibet corpus fiat de ſuis propriis pulueribus in quibus reſolutum fuit, & hoc per potentiam, & uirtutem, & uoluntatem Dei: maximè, quia iuſtitia Dei hoc requirit. Ita enim poſſibile eſt, quòd corpus humanū fiat de ſuis propriis pulueribus: ſicut fuit poſſibile, quòd fiebat de terra: quando non erat. Et ſi fuit poſſibile tot corpora hominum formari, quando non erant: quare non poſſunt eadem corpora reformari per manum Dei? Si enim fieri potuit, quòd aliqua corpora eſſent incorruptibilia, ſicut ſunt corpora cœleſtia: quare fieri non poterit, ut corpora hominum fierent incorruptibilia per manū Dei? Si enim Deus fecit mundum, & hominem quando non erant ex ſola ſua bonitate, & ex ſolo beneplacito ſuō, quare etiam non reformabit corpora humana iterū iuſtitia requirente, & meritis, & demeritis hoc requirentibus, & clamātibus, & ordine uniuerſi hoc requirente? Ergo uidetur,

quòd impoſſibile eſt, quin Deus faciat reſurrectionẽ generalem corporum omnium hominum poſtquã iuſtitia, merita,& demerita hoc poſtulant, & requirunt: & ſimiliter complementum uniuerſi hoc requirit, & etiam quia ipſe non poteſt negare ſibiipſi, quod ubi conuenit quin hoc faciat.

Quòd iudicium uniuerſale cum conditionibus oſtenditur de neceſſitate eſſe facturum ex parte honoris,& conuenientiæ Dei. Cap. CCCXXVII.

DEclaratum eſt autem, ꝙ uniuerſale iudicium cum reſurrectione uniuerſali eſt uenturum in uniuerſo;& hoc ex parte humanę naturę,quia ita conuenit ei; ſed nunc oſtendetur hoc idem ex parte honoris Dei, ꝙ de neceſſitate fiet. Vnde neceſſe eſt,quòd iudicium retributionis fiat ſiue in generali,ſiue in ſpirituali,uel in particulari,& hæc eſt radix. Quia enim Deus ex ſuo beneplácito,nullo requirẽte,fecit humanam naturam quum non eſſet, multo magis faciet debitam retributionem;& hoc quia merita, & demerita hoc requirunt,& totum uniuerſum clamat. Et ideo quaſi cõactus, & requiſitus Deus,oportet quòd faciat iudicium retributionis;ut ſic tribuatur unicuique quod ſuum eſt,& debetur ei;& completo iudicio,talis retributio maneat in ęternum. Et hoc nullus poteſt facere niſi Deus, quia nullus poteſt correſpondere meritis, & demeritis, nec poteſt cognoſcere quomodo merita,& demerita debeant iudicari, quum ipſe ſolus ſit ſcrutator cordium,& etiam nõ poteſt aliquis iudex retribuere in æternum omnibus bonis, & malis, quia nullus eſt ab æterno, nec habet unde,niſi ſolus Deus. Et quoniam iudicium finalis retributionis eſt opus ſolius Dei extra ſe; ut iam declaratum eſt in capitulo de honore Dei; & quia quicquid operatur Deus extra ſe,operatur ad honorem ſuum,& ad laudem, & ad glo-

riam

riam ſuam;& quia iudicium finalis retributionis eſt ultimum opus Dei circa humanam naturam,quia ibi fit totum complementum ; ideo oportet, quòd in ſuo ultimo opere Deus operetur manifeſtando honorem ſuæ poteſtatis,ſuæ ſapientię, & ſuæ iuſtitiæ. Vnde dare unicuique quod ſuum eſt, eſt maximæ potentiæ,& maximæ ſapientiæ,& eſt maximæ iuſtitiæ ; & ideo neceſſe eſt, quòd ueniat ad tantum honorem,& laudem,& gloriam ſuæ poteſtatis,ſuæ ſapientiæ,& ſuæ iuſtitiæ, quòd non poſſit eſſe maior; & ideo oportet, ꝙ in tali opere iudiciali manifeſtetur in ſumma ſua ſapientia, & ſua maieſtas,& iuſtitia,ac rectitudo ueritatis.Hoc autem non fieret ſi de quolibet homine fieret iudicium particulare, & ſecretum;& ideo neceſſe eſt, ꝙ Deus faciat ultimum iudicium finalis retributionis coram omni creatura , quæ poteſt cognoſcere,& iudicare, ut omnis creatura teſtetur,& cognoſcat ſuum iudicium eſſe rectiſſimum,& iuſtiſſimum,& rectè eum iudicare. Et ideo neceſſe eſt,quòd fiat uniuerſale iudiciũ in quo principaliter omnis creatura rationabilis inſit,& uideat,& clariſſimè cognoſcat iudicium Dei eſſe uerisſimum , & iuſtiſſimum. Et quia iſtud iudicium debet eſſe honorabiliſſimum , & perfectiſſimum:ita, quòd ei nihil deficiat de his quæ pertinent ad iudicium;ideo oportebit, ꝙ in iſto iudicio fiant manifeſtiſſimæ declarationes omnium meritorum,& demeritorum;& etiam ferantur ſententiæ irreuocabiles ſecundum exigentiam meritorum,& demeritorum,& finaliter fiant iuſtiſſimæ retributiones præmiorum, & ſtipendiorum:quia iudicium finale requirit iſtud,ut in declarationibus meritorum manifeſtetur rectitudo ueritatis , & in ſententiis irreuocabilibus manifeſtetur auctoritas , & ſummitas poteſtatis, & maieſtatis;& in retributionibus premiorum,& ſtipendiorum manifeſtetur plenitudo ſuæ iuſtitię, & bonitatis.Et quia radix retributionis , & remunerationis eſt intentio occulta cuiuslibet in corde, & ſecundum talem intentionem debet fieri iudicium, & remuneratio; ideo ut fiat a-

Quæ operatur Deus ab extra facit ad honorem ſuum.

In iudicio declarabuntur omnia merita, & demerita.

pertiſſima,& lucidiſſima declaratio meritorum,& deme ritorum,neceſſe eſt, ꝙ corda,& intentiones, & cogitationes,& conſilia ſecreta cordium clariſſimè manifeſtentur, & uideantur,& cognoſcantur ab omnibus;& ideo neceſſe eſt,ꝙ conſcientia ſecreta cuiuslibet non ſolum ſibimet ſit manifeſta,immo alijs etiam. Et ſic oportebit,ꝙ liber vniuſcuiuſque conſcientiæ aperiatur;& omnia merita,& demerita in qualibet conſcientia apertiſſimè, & clariſſimè cognoſcantur. Et ſic neceſſe erit, ꝙ omnia facta, & opera cuiuslibet ſcripta ſint in conſcientia, ut ſic quilibet cognoſcat tanta certitudine, tanta ueritate, omnia opera,& facta,tam propria,quàm aliorum, ꝙ non poſſit eſſe maior certitudo. Et ideo quia nihil magis certum cuilibet, quàm eius propria conſcientia, quia nihil eſt ei magis præſens; ideo oportebit, ꝙ in conſcientia relucebunt omnia opera,& facta, & intentiones, ut ſic fiat apertiſſima declaratio omnium meritorum, & demeritorum:ut ſic omnes iudicent, & clariſſimè cognoſcant ueritatem, & æquitatem, ac rectitudinem iudiciorum Dei, ut ſic unuſquiſque perfectè ſciat,& cognoſcat, ꝙ ipſe ſit iuſtè remuneratus ſecundum ſua merita,uel demerita,& non ſolum de ſeipſo, ſed de quocunque alio. Et quoniam iuſto iudicio oportebit, ꝙ feratur ſententia finalis iuxta exigentiam meritorum, & demeritorum: & quia non poſſunt eſſe ibi niſi duæ partes, ſcilicet bonorum, & malorum: ideo neceſſe eſt, ꝙ ibi ſint duæ ſententię, una pro bonis, & alia pro malis. Et quia iſtud iudicium fiet ad honorem, & gloriam poteſtatis, & maieſtatis Dei: ideo oportebit, ꝙ fiat cum tanta ſolennitate, & magnificentia, ꝙ non poſſit cogitari maior. Et quia honor poteſtatis eſt, ꝙ timeatur ab omnibus, & maximè poteſtas iudiciaria, quæ de ſe importat terrorem, & timorem, ideo oportebit, ꝙ oſtendat in iudicio uniuerſali, & finali tantam poteſtatem,& tantam maieſtatem, ꝙ non poſſit maior, & potentior manifeſtari. Et ideo neceſſe erit, ꝙ in illo iudicio fiant omnia illa quę poſſunt facere poteſtatē illam timeri:

Conſilia co[illegible]m cōſcientiarum oībus manifeſtabuntur.

Tantum erunt duæ ſententiæ.

ri: quia Deus eſt ſummè timendus, & maximè tanquã iudex: & ideo oportebit, q; in ipſo iudicio appareat ut ſummè timendus tanquã iudex, ut ſic omnis creatura in ſummo timeat eum tanquã iudicem: quia iudex, in quantum iudex, debet timeri; & ideo ſummus iudex, ſummè timeri debet; & maximè quando præſentialiter iudicat: & ideo tale iudicium maximè timendum eſt, & ſummè terribile: quia tale iudicium fiet, ut fieri debet, & nihil poterit deficere de his quæ pertinent ad iudicium; ideo oportebit, q; in iudicio tanti iudicis ſit tantus terror, & tremor, ut non poſſit eſſe maior: & hoc etiam requirit contemptus malorum hominum, qui Deum contempſerunt, & eius mandata, & non timuerunt Deum offendere, ut ſcilicet nunc in ſummo timeant ipſum tanquam iudicem. Et ideo omnes culpabiles tantum tunc timebunt, quòd non poſſit excogitari, ſed boni qui ipſum timuerunt offendere, & ſunt ſine culpa, ideo quamuis ipſum timeant, tunc tamen propter timorem tunc non affligentur, quia ſecuri erunt de liberatione. Sic ergo conſiderando honorem Dei, & opus iudicii finale, poterimus cõſiderare omnes conditiones, quę poterunt eſſe in illo ultimo iudicio, & applicare ad gloriam, laudem, & honorem maieſtatis diuinæ, quia iſtud erit ultimum opus Dei: & ideo puriſſimum, honorabiliſſimum, excellentiſſimum, & ſolenniſſimum, & ſummè magnificum ſuper omnia opera quę fieri poſſunt; maximè quia iudicium de ſe importat honorem, & de ſua propria natura ſuper omnia opera pertinet ad honorem. Et quia Deo maximè conuenit honor, laus, & gloria: ideo per conſequens ſibi maximè conuenit facere iudicium, quia eſt opus honoris. Et ſic honor Dei de neceſſitate cõcludit iudicium uniuerſale eſſe uenturum, & concludit omnes conditiones ipſius iudicii.

Maximus terror, & tim. erit in iudicio.

Quòd auctoritas infallibilis libri ſcripturæ, ſeu libri Dei; *etiam dicit iudicium uniuerſale eſſe futurum, cui in ſummo eſt credendum.* Cap. CCCXXVII.

ET quoniam iam declaratum fuit, ꝙ duo ſunt libri, ſcilicet liber naturæ, & liber ſcripturæ, & uterque eſt Dei: & ambo concordant, ideo quia iam probatum eſt, ꝙ liber ſcripturæ, ſcilicet Biblia, eſt liber Dei, & ꝙ ei eſt ſummè credendum ſimpliciter, eo ꝙ in ea ſunt uerba Dei: ideo quia liber ſcripturę in utroque teſtamento dicit, & affirmat iudicium uniuerſale eſſe futurum, & dicit formam, & modum qualiter fiet, quis erit iudex vniuerſalis omnium: quoniam nouum Teſtamētum dicit, & affirmat Ieſum Chriſtū, qui eſt Deus & homo, & uerus filius Dei, ut iam declaratum eſt, ꝙ eſt uerus iudex uniuerſalis omnium. Nam ipſe loquitur de ſe ipſo, dicens; Pater dedit filio iudicium facere, & dedit poteſtatem omnis carnis; quia filius hominis eſt: ita dicit ſe uenturum, & ipſe reſuſcitabit mortuos, & reddet unicuique ſecundum opera ſua ſiue bona, ſiue mala. Sic ergo tam ex auctoritate libri creaturarum, qui non mentitur, quàm ex auctoritate ſcripturarum, quę eſt auctoritas infallibilis Dei, quæ certior exiſtit omni re, & omni ratione, cōcluditur iudiciū uniuerſale abſq; aliquo dubio eſſe uenturum cum reſurrectione uniuerſali omniū hominū.

Ioan. 5.

De comparatione illius diei ad omnes alios dies præcedentes. Cap. CCCXXVIII.

ET quoniam dies iudicii erit ultima dies, & finis omnium dierum pręcedentiū, & in illa die omnia opera, & facta dierum præcedētium ab initio mundi congregabuntur, & apparebunt in ſimul, & ſuam mercedem recipient: ideo illa dies compa-

ratur

ratur ad alios dies præcedentes, ſic uniuerſale ad particula re, ſicut totum ad partes, quia illa dies iudicii erit uniuerſalis dies, & continebit in ſe omnes alios dies præcedentes in uirtute, quia omnes ſunt partes eius; & omnes dies non erunt niſi dies una, quia omnia opera facta à principio mundi in omnibus diebus præcedentibus uſque ad illum diem congregabuntur in illo die, & ſimul erunt, & apparebunt, & diſcutientur, & iudicabuntur, & premiabuntur uel ad bonum, uel ad malum, & quicquid diuiſim factum eſt in aliis diebus omnibus totum erit ſimul in illa die. Et ideo illa dies iudicii ſola erit maior, quã omnes alii dies prçcedentes, & ualebit tantum ſicut alii dies: quia omnia opera aliorum dierum erunt in illa die, & etiam quia Deus tantum, uel plus operabitur in illa die, quàm in aliis diebus præcedentibus, quia ſimul reſuſcitabit, & reficiet in illa die omnes homines, quos diuiſim in aliis diebus præcedentibus à principio mundi fecit, & faciet eos immortales, quantum ad corpus, licet nõ in eodem ſtatu, ſed ſecundum merita, & demerita. Et ideo illa dies erit ſolius Dei, quia ſolus Deus operabitur in illa die, & homines nihil operabuntur: quia alii dies præcedentes fuerunt dies hominum, quia dati erant hominibus ad operandum, quia in illa die fiet ultimum opus Dei, & omnes creaturę ceſſabunt operari. Ecce ergo diuiſionem dierum, quia ultima dies erit dies Domini, & omnes alii dies erant dies hominum, & hoc propter opera. Et quia illa dies Domini; ideo erit maxima, & nobilisſima dies. Et etiam quia illa dies eſt ſolius Dei; ſicut alii dies fuerunt hominum: ideo ſicut homines uſque ad illum diem operabuntur, & amplius nihil operabuntur, ſed ſolum operis ſui, & laboris mercedem accipient: ita etiam poſt illum diẽ Deus nihil operabitur amplius, quia illa erit ſua: & ideo neceſſe eſt, quòd omnia opera ſua conſummentur in illa die. Et ideo neceſſe erit, quòd in illa die Deus oſtendat opera ſuæ poteſtatis, & ſapientiæ, iuſtitiæ, & bonitatis in ſummo, quia nihil amplius operabitur, & ideo

Omnes dies mundi ſunt partes ultimæ diei.

Vltima dies erit dies Domini.

opor-

oportebit, quòd tunc in illa die operetur tantum quantum fieri poterit ad laudem, gloriam, & honorē ſuæ ſummæ poteſtatis, & maieſtatis, & ſuę ſummæ iuſtitię, & ſuę ſummæ ſapiētiæ. Et ſic in illa die neceſſe erit, quòd Deus oſtendat gloriam ſuam, & magnificentiā maieſtatis ſuæ in operibus ſuis, & oſtēdat ſe eſſe Dominum, & iudicem omnium. Et quia illa dies erit ſola Dei, & omnia opera eius claudentur in illa die, ſicut opera hominum clauſa fuerunt in aliis diebus, ex eo oportet, quòd opera illius diei ſint ſummi timoris, & amoris: ſummi amoris ad electos, ſummi timoris ad reprobos. Et ſic dies illa erit finis, & perfectio, & complementum omnium dierum; & ideo omnes dies reſpiciunt, & currunt ad illum diem, tanquā ad ſuum complemētum, & finem omnium dierum, quia omnes dies reſpiciunt mercedem, & retributionem ſuam in illa die. Et etiā illa dies eſt cauſa omnium dierum aliorum, & omnes alii dies eſſent fruſtra, & uacui, ſi non ueniret illa dies, & ideo omnes dies expectant quaſi naturaliter illum diem. Et ſicut graue, naturaliter deſiderat centrum, & omnes partes terrę, ita omnes dies tendunt ad unum ultimum diem, quæ ē dies iudicii, & erit omnium dierū finis, & conſummatio, & dies retributionis, & quietis, ad quem omnes facti ſunt. Sicut ergo opus Dei erit complemētum omnium operum hominum, ita illa dies erit complementum dierum hominum.

Deus neceſſe oſtendet maieſtatem ſuam.

Vltima dies ē cauſa omnium dierū.

De memoria illius diei. Cap. CCCXXIX.

ET quoniam omnia opera omnium dierum reſpiciunt opus illius diei, & diem illum expectant, quia neceſſe eſt, quòd omnia opera præcedentium dierum coniungantur cum opere illius diei, ſicut corpus cū anima, & materia cum forma, quia opera dierum pręcedentium dicuntur opera meriti, & demeriti: & opus illius diei eſt opus retributionis, &

præmii,

præmii,ac approbationis,& reprobationis,& quia de neceſſitate opera omnium dierum apparebunt in illa die, quia aliter eſſent uacua,ut ſcilicet iudicentur,& diſcutiantur, & ut recipiant mercedem ſuam eis conuenientem, ideo memoria illius diei debet eſſe continua omnibus hominibus quæ debent operari, & ſunt operatores omniũ operum,quæ in illa die apparebunt,quia illa dies erit propter opera hominum ad dandum complementum eis. Et ideo cùm opus cuiuslibet reſpicit opus illius diei,debet illa dies continuè eſſe in memoria in opere cuiuslibet diei. Vnde quum hoc ſit liber ad operandum bonum,uel malum, & non operetur ex neceſſitate,& magis inclinatur ad malum, quàm ad bonum, neceſſaria eſt in eo continua memoria illius diei, ut exercitetur uſque ad ultimũ de potentia ad operandum bonum,& ad fugiendum malũ, ut ſic continua memoria illius diei expellat ab eo omnem negligentiam, & generet in eo maximam diligentiam. Et ſic memoria illius diei eſt ſtimulus pungens,& ſtimulans hominem ad bene operandum. Vbi autem nõ eſt memoria illius diei,ibi non poteſt eſſe bonum opus, ſiue bona intentio, quia unuſquiſque operatur propter finem,& retributionem. Omnis enim artifex quum cogitat, quòd opera ſuæ artis uenient ad iudicium,& examẽ aliorum, tunc operabitur meliori modo quo poteſt, ſic homo cogitans illum diem in quo omnia opera ſua iudicabuntur, & examinabuntur, operabitur meliori modo quo poterit,aliter erit piger, & negligẽs. Nam opera eius non examinabuntur ab aliquo,qui põt errare,ſed à ſummo iudice, qui ſcit cogitationes hominum,& qui nõ poteſt in aliquo numero errare. Et ſic memoria illius diei eſt maximę influentiæ,& maximæ uirtutis ad bene operandum,& ſecundum quod erit maior,uel minor memoria,ſecundum hoc plus,uel minus influit: ſi autem nulla memoria,nihil influet, & ſic nullum opus erit bonum. Item illa dies etiam debet eſſe cõtinua in memoria,quia erit maxima,& ſolenniſſima inter omnes dies,& erit dies

Dies iudicii ſit ſemper in memoria.

Dies iudicij eſt ſtimulus bonorum.

Domini purâ, & ideo eſt digna haberi in memoria, aliter eſt maximus contemptus Dei, ſi homo non habuerit in continua memoria diem ſuum, & de illo ſummo opere quod faciet in illa die circa humanum genus. Sic ergo propter maximam utilitatem, & ad fugiendum cõtemptum Dei, maximè eſt neceſſaria memoria cõtinua illius diei. Sunt autem tres dies principales, quos homo debet habere in memoria continua, ſcilicet dies ſuæ natiuitatis, ſuæ mortis, & dies iudicii. Dies natiuitatis eſt principium: dies mortis, medium: & dies iudicii eſt finis. Iſti tres dies claudunt omnem hominem, & habent ſe proportionabiliter, quia antequam ſint iſti dies, ſunt incertisſimi, & nemo ſcit, nec eſt certus de eis antequam ſint, nullus eſt certus de natiuitate, antequam ſit natus. Item ſicut nihil certius morte, ita nihil certius debet eſſe iudicio, & nihil incertius, quàm hora eius.

De finali executione iudicij, & generali ſeparatione bonorum, & malorum. Cap. CCCXXIX.

FActo autem, & completo iudicio uniuerſali, tũc neceſſe eſt, quòd fiant duæ congregationes, & duæ ſocietates de natura humana, & quòd omnes boni faciant unam ſocietatẽ, & omnes mali faciant aliam ſocietatem, & ſic erunt duo ſocietates oppoſitæ adinuicem. Et quia etiam natura Angelica iam à principio mundi fuit diuiſa in duæ ſocietates oppoſitas, ut declaratum eſt: & quia primus Angelus, qui cecidit de cœlo, eſt caput malorum Angelorum, qui ſunt membra eius, & ſimiliter mali homines ſunt incorporati diabolo, & ſunt membra eius, ut declaratum eſt, quia omnes homines, qui non ſunt membra Chriſti, ſunt de neceſſitate membra diaboli, & ideo ſimul & ſemel tam ſocietas malorum Angelorum, quàm malorum hominum deſcẽdit ad locum ſibi proprium, & cõuenientem, ſcilicet ad centrum

trum terræ, ubi eſt infernus, ut in æternum puniantur, & tormententur: in qua ſocietate primus Angelus erit caput, & princeps. Et ſic mali homines tam in corpore, quàm in anima punietur æternaliter, ut iam declaratum eſt in cap. de triſtitia ad plenum: & ſic tam mali Angeli, quàm mali homines habebunt unum caput æternaliter. Sicut autem mali Angeli, & mali homines faciūt unum corpus, & unam ſocietatem: ita boni Angeli, & boni homines, faciunt unam ſocietatem, & unum corpus, cuius Chriſtus eſt caput. Et ſicut primus Angelus cum tota ſua ſocietate, deſcendet ad ſuam ciuitatem infra terram: ita Chriſtus cum ſua ſocietate, tam Angelorum bonorū, quàm hominum glorificatorum in corpore, & in anima, aſcendet ad ſuam ciuitatem cœleſtem, ſcilicet in cœlum, ubi erunt gaudia infinita, & incomprehēſibilia, quæ ſunt declarata in cap. de gaudio. Sicut ergo omnes adhærentes diabolo habebunt tormenta infinita, & inexcogitabilia in æternum cum eo, ita boni, qui cum Chriſto adhæſerunt, habebunt gaudia infinita, & inexcogitabilia in æternum. Ad quæ dignetur nos perducere Ieſus Chriſtus filius Dei, rex æternæ gloriȩ, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

FINIS.

EMANUELE VITTORIO ... ROMA

VENETIIS,
Apud Franciſcum Zilettum. 1581.

LEGATORIA S. BENEDETTO
CITERNA